De Tweede Ronde. Jaargang 29

bron
De Tweede Ronde. Jaargang 29. Mouria, Amsterdam 2008

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_twe007200801_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

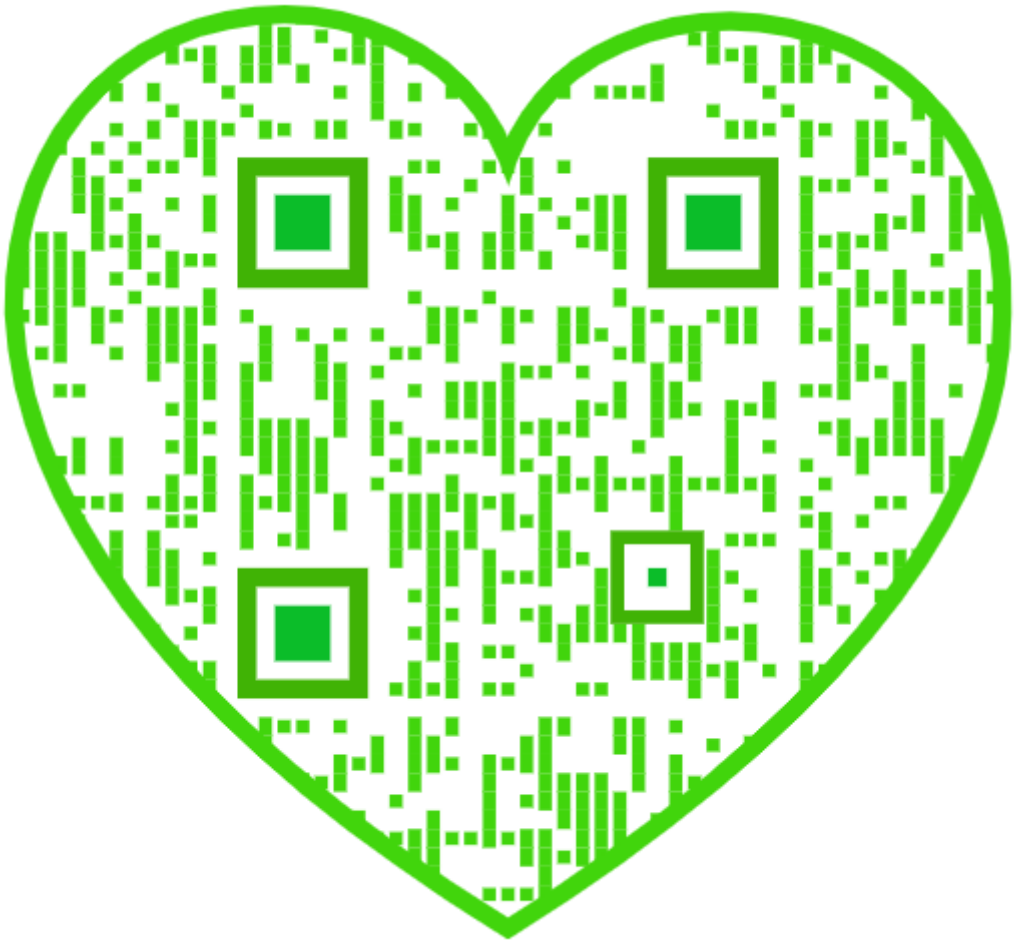

[Nummer 1]

Voorwoord

In dit Catalaans georiënteerde Lentenummer zijn de Nederlandse rubrieken rijk voorzien: er is proza van zes auteurs, onder wie een nieuweling die het stelt zonder voornaam, D.J.B. Veldman. Ook A.L. Snijders, wiens ZKV's (Zeer Korte Verhalen) in korte tijd een cultstatus hebben verkregen, verwelkomen we voor het eerst in ons blad; plaatsgebrek dwong ons de keuze te beperken tot een half dozijn, maar in volgende nummers komt er meer. De namen Amy Bais, Philip Snijder en Michael Spaan zijn intussen vertrouwd; Leo Jacobs, die preludeert op het Catalaanse thema, staat voor het eerst in Nederlands proza. Nederlandse poëzie bevat werk van zeven dichters, onder wie Frans Pointl en Philip Snijder, beiden meer bekend als prozaïst. In Light Verse begroeten we een nieuw talent, Hans Ree, die zich liet inspireren door de Catalaanse kant van de schaakgeschiedenis; Jaap van den Born, Kees Jiskoot en Drs. P geven hun vrijmoedig commentaar op de Catalaanse cultuur.

De rest van dit nummer is toegespitst op die cultuur en literatuur. Het Catalaans was een van de oudste cultuurtalen van Europa; daarvan getuigen in Vertaald proza Ramon Llull (veertiende eeuw) en in Vertaalde poëzie Ausiàs March (vijftiende eeuw). De taal werd lange tijd achtergesteld of onderdrukt, en de literatuur kwijnde navenant, maar sinds de dood van Franco hebben de ca. vijf miljoen Catalanen gezorgd voor een wedergeboorte, die onlangs haar bekroning vond in de Schwerpunkt-functie van Catalonië tijdens de laatste Buchmesse. Afgezien van de twee genoemde klassieken bevat dit nummer hedendaags werk van een twintigtal schrijvers en dichters. Ze laten een fraai en gevarieerd panorama zien van de Catalaanse literatuur, die zich kan meten met de literatuur van elk ander Europees land. Wij zijn Salvador Dalí, een van de auteurs van het geruchtmakende ‘Gele manifest’ uit 1928 (zie Essay), verplicht voor het omslag, dat de toepasselijke naam ‘Catalaanse lente’ draagt. Helena Overkleeft was gastredacteur van dit nummer.

Redactie

Nederlands proza

Dorre rots

Amy Bais

Mijn kamer kijkt uit op een zanderig erf met twee vervallen kooien in de schaduw van een boom. De kettinghond heet Chakis en blaft tegen alles wat beweegt. Blaft ook als andere honden op het eiland iets zien bewegen. Op het warmste uur van de dag trekt hij zich voor een slaapje terug in zijn grote kooi. De naamloze papegaai in de kleine kooi twee meter verderop lijkt nooit te slapen en geeft dramatische recitals: de brandweersirene, een ambulance, lange reeksen Papiamentse teksten die ik niet versta, imitaties van andere vogels en, de ergste, een krijsend kind dat klinkt alsof het geslagen wordt en nooit meer zal ophouden met huilen. Dat is meestal het moment waarop ik uit het raam schreeuw: ‘Hou nou eens je kop!’ Soms helpt het. Er komt een dag dat hij in de tweetaligheid schiet en het terug roept.

Zonder oordoppen (lagen klaar om mee te nemen, maar vergeten, en de winkels hier zijn altijd net dicht als ik eraan denk) was het in het begin moeilijk om aan het werk te komen. En mijn boek moet af. Ik werk er nu al bijna twintig jaar aan, weliswaar meestal naast het andere werk en soms helemaal niet, maar toch. De hartstocht die het onderwerp tijdens het oorspronkelijke schrijven opriep is verflauwd nu het werk alleen nog structureren en redigeren vraagt, puur ambachtelijke activiteiten, en ik wil dat het na deze maand gedaan is. Het is genoeg geweest. De lezers zijn aan de beurt.

Drea verbaast zich over mijn doorzettingsvermogen, twijfelt wellicht ook aan mijn gezond verstand. Het was een aardig gebaar om me desondanks de kans te geven in haar huis, op haar stoffige, tropische eiland waar niets te beleven valt en dus niets mij kan afleiden, de laatste hand te leggen aan het manuscript.

Om zeven uur 's ochtends douche ik het nachtzweet weg en ga met een kop thee achter de laptop zitten. Staar uit het raam naar de hond en de papegaai terwijl ik bedenk wat ik met het boek wil doen. Soms besluit ik eerst wat anders te lezen om op gang te komen, woorden van andere schrijvers die me naar de laptop duwen. Alle tekst ligt klaar, moet hooguit hier en daar wat nieuwe overgangen krijgen. Ik had gehoopt al brainstormend met Drea een andere vorm voor het verhaal te vinden

die alles nieuw perspectief geeft, maar haar interesse is gering. Ze blijft herhalen dat de werkelijkheid niet voldoende is voor een boek, en heeft geen begrip voor mijn keuze: een autobiografisch verhaal in de context van een dynamisch tijdsbeeld. Mijn ervaring als adoptiemoeder van een Colombiaans meisje, mijn betaalde werk in de politiek en het onbetaalde maar zo mogelijk nog hartstochtelijker werk als feministe, de relatie met mijn ouders, mijn partners. Ik ben een product van de voornaamste stromingen van de vorige eeuw en dat geeft mijn verhaal een meer dan incidenteel belang. Ik zie haar gedachten afreizen als ik dat aspect ter sprake breng.

Ze heeft trouwens bijna nergens belangstelling voor. Niet voor mij, niet voor de ellende in de wereld en niet voor haar omgeving. Haar gemeubileerde huurhuis is kaal en ongezellig, de keuken slecht uitgerust. Voor even niet erg, maar ze zit hier al een jaar. Geen planten, foto's of goede verlichting. Ze heeft voor mij een tafel en een bedlampje moeten lenen.

‘Zal ik een rasp voor je kopen?’ vroeg ik.

‘Ben je mal, ik bijt het wel klein.’

Omdat ik degene ben die meestal kookt, heb ik toch een rasp gekocht, en ook wat scherpe messen en een knoflookpers. Ze reageerde eerder geërgerd dan dankbaar. Ik kan sowieso weinig goed doen. Ik loop tot zeker negen uur als op eieren door het huis om geen grauw of snauw te krijgen en liefst vertoon ik me helemaal niet. Pas tegen lunchtijd, als ze bijna naar haar werk gaat, gunt ze me een woord of een glimlach. Zo'n langdurig bezoek is een hardhandige manier om iemand te leren kennen. Echte vriendinnen zijn we misschien nooit geweest. Het enige wat ons lang geleden bond, was Steef, eerst mijn, niet lang daarna ook haar ex-partner, die al snel vrijwel onopgemerkt uit ons beider levens en dat van Isa verdween. Zij en ik woonden in dezelfde stad, kwamen elkaar vaak tegen bij gelijkgezinde vrienden en zochten elkaar wel eens op, zoals je op een wandeling telkens eenzelfde, bekend uitkijkpunt kiest om stil te staan. Het is vertrouwd, het hoort bij het landschap van je leven, maar het is niet per se intiem.

Toen Drea vorig jaar om mij steeds onduidelijker wordende redenen besloot op dit Antilliaanse eiland te gaan wonen, heb ik haar de dakloze week voor vertrek gastvrijheid geboden. Ze heeft al die dagen als een uitgewrongen dweil voor de tv gehangen, moe van het inpakken en

afscheid nemen, en van een goed gesprek kwam het ook toen niet. Ik moet concluderen dat ik haar nauwelijks ken. Haar gastvrijheid nu is misschien bedoeld als tegenprestatie, niet als blijk van vriendschap of behoefte aan mijn aanwezigheid. Ze is erg in zichzelf gekeerd.

De eerste week heb ik serieus overwogen eerder terug te gaan, naar huis en Hans. Drea was snel geïrriteerd en kortaf. Ik kreeg al de wind van voren als ik haar poezen ondanks haar verbod een schoteltje melk gaf, alsof ik twaalf ben en voortdurend door moeder gecorrigeerd word. Ik ben te oud voor dat soort fratsen dus heb ik haar erop aangesproken. ‘Het kan wel zijn dat alles went, maar er zijn dingen waar ik niet aan wens te wennen. Waarom doe je zo kwaaiig, wat heb ik misdaan?’

Ze zei me bemoeizuchtig en te kritisch te vinden. De wereld zou er beter uit zien als iedereen zo betrokken was als ik en misschien komt dat over als bemoeizucht. Zo is het niet bedoeld, en dat kan ze weten. Wat de kritiek betreft kan ze er kennelijk niet tegen als ik negatieve dingen opmerk over dit domme eiland die ze zelf toch ook moet zien. Zoals die malle import-Hollanders die allemaal in een klein kringetje om elkaar heen draaien. Zoals het feit dat de zogenaamde stad een achterlijk dorp is waar niets te krijgen of te beleven valt. Het natuurschoon op deze dorre rots is ook te verwaarlozen en het weer is al helemaal niet wat ik ervan verwachtte: een en al bewolking. De zee is mooi blauw maar er zijn nauwelijks plekken waar je zonder schaafwonden langs het koraal het water in komt.

Ze zei: ‘Ik dacht dat je kwam om te schrijven zonder afgeleid te worden?’

Ik zei: ‘Waarom heb je me eigenlijk uitgenodigd als mijn gezelschap je niet bevalt?’

Drea gaf toe dat ze goedbeschouwd met niemand kan samenwonen, te veel gewend is alleen met zichzelf rekening te houden. Ik gaf toe dat mijn vermoeidheid me wellicht kritischer stemde dan prettig was.

Het wederzijds luchten van de irritaties had tot gevolg dat we een paar dagen allebei extra voorkomend waren. Ik hield mijn mond als ik zag dat ze bij het koken niet deed wat ze had moeten doen. Zij probeerde vriendelijker te kijken en te zijn.

Gisteravond hebben we zelfs samen aan het strand een bloedstollende zonsondergang bekeken, de branding aan onze voeten, plastic bekertjes met lauwe witte wijn bij de hand, warme wind langs het lijf. Dan valt

er weinig te klagen. We werden giechelig en hebben het geloof ik over seks gehad. De gemeenschappelijke ex kwam ook nog even ter sprake, naar aanleiding van haar buurman die ons eerder had gevraagd of we het eens waren over de kwalijke eigenschappen van ex. Ik beaamde dat volmondig maar Drea nam afstand en zei dat we het eigenlijk over twee verschillende mannen hadden. Dat haar Steef nauwelijks te vergelijken was met die van mij. Ik was toen te verbaasd om haar tegen te spreken, ook uit angst voor haar bittere tong.

In de milde strandharmonie van wijn en zon vroeg ik nu: ‘Waarom zei je dat? Alsof we vroeger niet regelmatig zijn ondeugden hebben gecatalogiseerd zoals wij die hadden ervaren.’

‘Er zijn zoveel jaar overheen gegaan en ik heb mijn mening over hem in een aantal opzichten herzien. Veel van zijn vervelende trekjes waren reacties op die van mij. En jij hebt weer andere, dus zal het bij jou ook wel zo gegaan zijn. Ik ben voor een deel ook anders bij jou dan, ik noem maar wat, bij de buurman.’

‘Wanneer ben je dan jezelf?’

‘In wezen altijd, maar rond die vaste kern zit een laag die reageert op gedrag van anderen.’

Ze volgde met haar blik een zeilboot die traag in zwart profiel voor de lage zon langsvoer. Ze verwachtte geen antwoord en dronk haar wijn. Ik moet ophouden intimiteit te verwachten waar die niet is. Hoe lang weet ik al dat Drea geen aardig mens is? Ik heb haar vergeven dat ze met Steef naar bed ging toen hij na een van onze ruzies bij haar kwam uithuilen, maar ze zal me zonder blikken of blozen een nieuwe streek leveren als de gelegenheid zich voordoet. Drea kiest altijd voor zichzelf. Soms benijd ik haar erom. Ik, die nog altijd, tegen beter weten in, probeer te zorgen dat alle anderen het naar hun zin hebben voor ikzelf eens ga genieten. Voor zover daar ooit sprake van is.

‘Mis je Hans niet, nu je zo lang weg bent?’ vroeg ze opeens. Ze had zich naar me toe gedraaid. Zo kwam het gesprek op seks. ‘Hans mis ik vooral om zijn geest en zorgzaamheid. De seks is niet zo'n belangrijk deel van onze relatie. Tot zijn spijt.’

Een dag later raakte ik desondanks opgewonden toen ik mijn laptop aanzette om hem een mail te schrijven. Ik wist niet wat me overkwam en vertelde het wat lacherig maar ook gegeneerd aan Drea, die alleen maar zei: ‘Wat zal Hans het heerlijk vinden dat te horen.’

Ze is wellicht jaloers op mij, op mijn relatie met Hans, zelfs op mijn relatie met mijn dochter. Haar relaties met mannen, ook die met Steef, hielden nooit lang stand en ze heeft geen kinderen kunnen en willen krijgen. Dorre baarmoeder of onbegaanbare eileiders, net als ik. Maar ik heb in ieder geval de ervaring van het moederen gekend. Dat ik Isa sinds haar puberteit kwijt ben omdat ze uit pure wanhoop een dakloze junk is geworden, doet daar niets aan af. Isa is nu bijna dertig en heel soms zie ik haar, in de buurt van het Centraal Station. Ze wil me niet meer kennen en mijn hart breekt als ik zie dat ze haar hootd afwendt. In de eerste fase van haar verzet heeft ze me duidelijk gemaakt dat ik de oorzaak ben van haar problemen, daarin gesteund door de deskundige, ach ja, van het RIAGG. Ik had haar in Colombia moeten laten. Daar had ze in ieder geval geweten wie ze was. Ik zie nog dat donkere koppetje voor me in het weeshuis van Bogota, smalletjes, aanhankelijk. Hoe hadden we haar daar kunnen achterlaten? Ik probeer niet aan haar te denken, maar ze spookt altijd door mijn nachten. Zou het anders zijn gegaan als ik niet al een jaar na haar komst van Steef was gescheiden? Ik breek mij nog steeds het hoofd over hoe ik haar had kunnen weghouden uit de donkere wolk die nu over haar leven hangt. Hans kent haar niet, maar leest mij artikelen voor over de problematiek van adoptiekinderen, waaruit blijkt dat het vaker fout dan goed gaat. Het is geen troost.

Misschien ben ik op mijn beurt ook wel jaloers op Drea, die kan gaan en staan waar ze wil. Niemand die vraagt of het licht eindelijk uit mag, geen slapeloze nachten om een verdwenen kind. Met haar enige zus is ze sinds de dood van haar ouders gebrouilleerd, vanwege een schimmige erfeniskwestie. Hier heeft ze haar werk als tandarts in een kleine praktijk, waar ze elke middag naar ze zegt met plezier werkt. Het verdient net genoeg om er in haar eentje redelijk van te leven, als ze tenminste niet te vaak naar Nederland wil. 's Ochtends valt ze af en toe als vrijwilliger in voor een vrouw met een galerie in de hoofdstraat. Haar sociale leven is beperkt tot een kleine groep, voornamelijk Nederlandse, kennissen die elkaar regelmatig in het café treffen. De paar goede vriendinnen in Nederland komen om de beurt hierheen gevlogen. Zou haar humeur dan beter zijn? Nu wordt ze van het ene moment op het andere de hartelijkheid en gezelligheid zelve als er iemand opbelt of langskomt.

Ook in het café is ze charmant, praterig. Een paar keer per week gaan we later op de avond op stap, altijd naar hetzelfde café op een pier in zee.

Het is er koel en rustig, in ieder geval tot de klaverjasclub van het andere café uitgelaten wordt. De eigenaar heet Bas en is een gezette Nederlander die te weinig zonlicht ziet. Hij is altijd opgewekt, kan meepraten over politiek en eten en spreekt de landstaal, ook dankzij zijn Antilliaanse vrouw. De eerste keer dat ik er kwam, stootte ik een vol glas rode wijn over mijn nieuwe witte broek. Carla, zijn vrouw, kwam op zijn verzoek een sarong brengen, zodat de broek snel uitgespoeld kon worden. Ze is een donkere, slanke vrouw met lichte ogen en lange benen, met wie ik vooral heb zitten praten over de twee kinderen van haar zus die Bas en zij geadopteerd hebben. Om ons heen Hollands geschetter dat geleidelijk in decibellen toenam. Onze drankjes werden voortdurend op wonderbare wijze vermenigvuldigd.

Het werd laat. Bij het weggaan werden er kussen uitgedeeld en sommige omhelzingen duurden een fractie van een seconde te lang, zag ik. Misschien ben ik te Hollands. Ach, de nachtlucht was lauw en zilt, de wereld was mild, we hadden allemaal wat veel gedronken. Zo lang we maar niet met onze tollende koppen in de inktzwarte zee doken.

Op weg naar huis, in de auto, vroeg Drea of ik het naar mijn zin had gehad.

‘Ja, Carla is een leuke meid. Dapper ook, om de kinderen van je zus te adopteren.’

‘Het is hier niet ongebruikelijk. Alles liever dan aborteren.’

‘Ik zou waarschijnlijk bang zijn dat ze ze weer op zou eisen.’

‘Ook dan zou ze bij de kinderen betrokken blijven. Ze heeft een groot hart.’

Er rammelden nog meer oude auto's door het nachtelijke stadje, op weg naar huis of een nieuw feest. Iedereen reed te hard.

‘Zullen we ze eens te eten vragen? Ik vind het leuk om te koken.’

Drea was even stil en zei toen: ‘Liever niet.’

‘Hoezo? Jij bent toch met ze bevriend?’

We waren in onze straat. Ze draaide met een snelle ruk de oprit op, doofde de autolichten en stapte uit. ‘Ik ben hier voor mijn rust.’

's Nachts zoefden die woorden nog lang mijn benevelde brein in en uit. ‘Ik ben hier voor mijn rust.’ Ik keerde de woorden om en om, liet ze over elkaars betekenis tuimelen. Wat bedoelde ze? Als ik niet wist dat ze nooit achteloos dingen zei, had ik kunnen denken dat ze alleen van het onderwerp af wilde. Het is voor het eerst dat ik haar iets hoor zeggen

over een reden van vertrek.

Twee dagen later kwam Bas al vroeg langs, de broek brengen die ik met mijn dronken hoofd had laten liggen, ‘met de hartelijke groeten van Carla’ en of we eens kwamen eten? Drea antwoordde, zonder overleg: ‘Leuk. We bellen nog wel.’

Ik gaf hem de sarong en vroeg of hij ook koffie wilde. Nee, nee, hij moest de werkster ophalen, dank. Drea liep met hem mee naar de auto en toen ik met mijn koffie weer buiten kwam, waren ze nog in gesprek. Ernstig.

Ze zette zich met haar ochtendgezicht op het terras.

‘Is er iets?’ vroeg ik.

‘Neenee. Hoewel. Het eiland overweegt de pier te restaureren en dat betekent dat het café een paar maanden dicht moet, tenzij ze het tijdelijk verplaatsen. Het gaat hoe dan ook veel geld kosten en zo goed gaat het toch al niet. Bas hoopt dat ze het kunnen uitstellen tot ze in de zomervakantie naar Nederland gaan.’

Ik keek naar de vogels die zich te goed deden aan het bord met suiker dat Drea op de balustrade had gezet. Zei: ‘Aardig van Carla om ons uit te nodigen. Gaan we inderdaad binnenkort bij ze eten?

‘Als je dat leuk vindt. Oké.’

‘Wanneer?’

‘We zien wel.’ Het klonk nogal Antilliaans.

Ze vertrok naar de galerie om Jacqueline te helpen bij de inrichting van de nieuwe tentoonstelling die tegen het eind van de dag door een lokale hotemetoot geopend zou worden. We spraken af dat ik later ook langs zou komen, misschien kon ik nog wat doen.

Ik trok me terug op mijn kamer met uitzicht op Chakis en Geslagen Kind en bekeek het derde hoofdstuk van mijn boek, over mijn kennismaking met Steef en ons huwelijk. Het valt mij nu moeilijk om respect te hebben voor het wat afhankelijke meisje dat zich toen naïef voorstelde dat een huwelijk met Steef de oplossing was voor alle problemen die ze op zich af zag komen. We leerden elkaar kennen op de Sociale Academie, trokken ons het lot van alle anonieme onderdrukten aan en schonken dat meer aandacht dan elkaar. Onze relatie zou zichzelf wel regelen, bij de gratie van onze verliefdheid. Na een jaar zijn we getrouwd, op de fiets, met 's avonds een feestje in ons souterrain. Steef had de ruimte versierd met honderden crêpepapieren rozen die in de loop van de avond vochtig

werden en tegen de feestkleding zouden bloeden. Steef was, is nog trouwens, want dood is hij bij mijn weten niet, een mens met uitgesproken meningen over alles, van wereldpolitiek tot shampoo. Ik zag zijn duidelijkheid aan voor zelfverzekerdheid en schurkte mij aan zijn vermeende kracht. Het heeft nog vier jaar geduurd voor ik begreep dat de façade diende om een klein, onzeker jongetje te beschermen. Natuurlijk, natuurlijk dacht ik hem met mijn liefde te kunnen helen, maar uiteindelijk kon ik het verlies van de sterke schouder die ik gevonden dacht te hebben niet verdragen. Een echte vader voor Isa was hij ook al niet.

Van werken kwam het niet erg. Soms verzet de werkelijkheid zich tegen de kooi van woorden die ik probeer te bouwen. Chakis en Geslagen Kind waren allebei merkwaardig rustig. Ik dwaalde wat door het Drealoze huis, zette thee, maakte een boterham, bekeek de post, zette wat boeken recht en besloot maar naar het dorp te gaan. Ik nam wat koude cola's mee en liep naar de hoofdstraat. Ik botste bijna tegen twee vrouwen van Isa's leeftijd en huidskleur aan. Ze lachten met gulle monden naar me. De zon kletterde op de daken en ik zocht zorgvuldig elk reepje schaduw op. De deur van de galerie opende met een ongeoliede kreun, maar binnen was het stil, op de zoemende airco na. De gladde steen van de geëxposeerde beelden glansde mat. Ik liep door naar het keukentje, in de veronderstelling dat Drea daar hapjes stond te maken. Eén blik was voldoende: Bas en Drea, in een afzichtelijk naakte omhelzing die niets te raden liet. Ik kon ongezien maar trillend wegkomen, misschien nog meer geschrokken van de middelbare lichamen dan van de hartstocht.

Op een terras aan zee, niet op de pier, bestelde ik witte wijn die olie op de golven moest zijn. Na een paar slokken hoorde ik iemand enthousiast ‘hallo!’ zeggen en zag Carla naar me staan stralen. Net nu. Ze schoof aan en begon een gesprek waarvan ik me het begin niet kan herinneren.

Toen: ‘Is Drea al aan het werk?’

‘Nee, ze is samen met Bas in de galerie aan het helpen.’

‘O, leuk, dan ga ik er even langs.’

Ik had haar natuurlijk aan de praat kunnen houden.

De opening verliep zoals openingen verlopen, met een praatje, bewonderende woorden voor de kunstenaar, wat goedbedoelde hapjes en veel drank. Iedereen gedroeg zich ontspannen, er werd veel gelachen en

het werd laat.

In de auto naar huis zei Drea: ‘Ik dacht dat je vanochtend nog even zou komen helpen?’ Het was niet als verwijt bedoeld.

'Nee, het werk aan het boek liep zo lekker, dat ik maar doorgegaan ben.’

‘Goh, dat is goed nieuws. Het begint echt te stromen?’

Ik knikte, wat ze waarschijnlijk in het donker niet kon zien. Verder zweeg ik, ook over het tafereel dat ik niet had willen zien. Het incident, als het dat was, zou de rest van mijn verblijf geen gevolgen hebben die voor mij merkbaar waren en ik wachtte me wel ernaar te vragen.

Om mezelf ook wat ontspanning te gunnen, een pauze van het juk dat het boek dreigt te worden, heb ik mijn weekends hier tot vrije tijd verklaard. Drea rijdt me dan in haar oude jeep over het eiland, van de ene dorre ansicht naar de andere. Het landschap heeft een woestijnachtige charme, al eist het een open geest en gedetailleerd kijken om dat te ontdekken. Vorige week zijn we naar een van de verzamelplaatsen van de flamingo's gereden. Het zijn onwaarschijnlijke vogels, losgevlogen uit een tekenfilm. De wind was er het enige geluid. Morgen is het zaterdag en gaan we langs de zoutkust rijden. En zwemmen natuurlijk, in de azuurblauwe zee.

Drea stond erop om vanavond te koken, al had ze een zware dag gehad, met een paar lastige spoedgevallen. Ik hield haar gezelschap aan de keukentafel en beschreef mijn idee voor een nieuw einde van mijn boek: ‘De hoofdpersoon zet een cursuscentrum op waar ze haar opgedane kennis kan delen met anderen.’

Ze trok een gezicht, terwijl ze een van de nieuwe messen uit de la pakte om de aubergine klein te snijden en zei: ‘God, kan het nog braver? Houden de jaren zestig dan nooit op?’

‘Wat is erop tegen?’

‘Het is een lovenswaardige stap in een leven, maar een leven is nog geen leesbaar boek.’

‘Ik denk dat er mensen zijn, vooral vrouwen, die zich erin zullen herkennen en er iets aan kunnen hebben.’

‘Vast wel. Maar waarom transformeer je je verhaal niet? Geef het een spanningsboog, leg nieuwe verbanden, gebruik je fantasie om de gebeurtenissen meer dimensie te geven. Verzin een einde dat minder moralistisch is. Geef dat mens de ruimte.’

Ze keek me even aan, groene ogen onder door de zon gebleekt haar, en hakte verder in de aubergine. In de lengte, in plaats van overdwars, zoals ik altijd doe.

Drea wil niet begrijpen hoe belangrijk het voor mij is om me aan de werkelijkheid te houden. Niet alleen omdat het mijn werkelijkheid is, die ik zo scherp als ik kan wil ontleden om er eindelijk zelf zicht op te krijgen, maar omdat die werkelijkheid zo exemplarisch is voor een vrouwenleven in deze tijd. Ik schrijf geschiedenis, geen fictie.

'Ik schrijf geschiedenis, geen fictie.'

Ze lachte. Het klonk schamper. Soms haat ik haar, met dat zelfvoldane hoofd op dat grote lijf. Dan is ze niet de vrouw met wie ik ooit politieke idealen deelde, maar vooral de vrouw die Steef haar bed en later haar leven in sleepte, in het volle besef van mijn pijn. Ze is haar streken nog niet verleerd.

'Alsof geschiedenis een weergave van de werkelijkheid is.' De aubergine was aan stukken, nu begon ze aan de uien die ze beter eerst had kunnen doen.

Ik schoof mijn stoel achteruit om haar van repliek te dienen. Op hetzelfde moment hoorde ik haar 'Au!' roepen en toen ik opkeek, zag ik dat ze zich in haar hand gesneden had. De wond was diep. Het leek me hygienischer als ik het eten afmaakte. Bepleisterd ging ze even later gelaten op mijn stoel zitten, terwijl ik het snijwerk en het gesprek voortzette.

'Mijn geschiedenis is mijn weergave van mijn werkelijkheid en dat is goed genoeg.'

'Dan is het dus al fictie. Wat let je om die fictie nog verder te transformeren, als je daarmee je bedoeling nog beter illustreert?'

'Maar dan klopt het niet meer. Ik wil mijn verhaal vertellen, mijn leven vastleggen.'

'Je schrijft het dus voor jezelf?'

'Ja, in eerste instantie, al ben ik onbescheiden genoeg om te denken dat anderen er in die vorm ook wat aan hebben.'

Alles wat je schrijft, schrijf je voor jezelf. Maar stiekem ben ik ervan overtuigd dat mijn boek enig in zijn soort is en veel mensen zal interesseren, want ik heb veel meegemaakt. Hier en daar in treurigheid maar ik heb me altijd met listen weten te redden.

Het sap sprong uit de uien, maar ik was klaar met snijden voor de tranen kwamen.

Drea's gewonde hand belet haar te rijden. Met duidelijke tegenzin laat ze mij vandaag aan het stuur en gaat ongemakkelijk naast me zitten. Ze geeft niet graag een ander de controle over een situatie en de afhankelijke positie van de bijrijder ligt haar al helemaal niet. Ik probeer de versnelling, de pedalen en start de jeep. ‘Altijd even choken,’ zegt Drea. ‘En dat tikkende geluid is de snelheidsmeter die het niet doet. Maar veel harder dan 60 km kan hij toch niet.’ De jeep is een jaar of veertien oud en via eigrote gaten in de carrosserie zien we het asfalt onder ons vandaan draaien. De remmen werken in ieder geval, merk ik bij de eerste kruising. Uit een ooghoek zie ik Drea meeremmen.

Het is warm en er staat zoals altijd een harde wind. Met de raampjes open kunnen we elkaar niet verstaan, dus zwijgen we. Via nauwelijks gebaande zandpaden rijden we door het binnenland - Drea wijst de weg - waar de kuilen het rijden bemoeilijken. De jeep buitelt van links naar rechts en op en neer. Ik zweet en ben blij dat ik mijn gezicht niet heb opgemaakt, zodat er ook niets kan doorlopen.

We kijken naar het landschap dat in repeterende cactusgroenen en - grijzen voor ons uit rolt tot het plotseling de zee bereikt, blauwer dan ik wist dat er blauw bestond. Zelfs de onderkanten van de overvliegende meeuwen weerschijnen blauw licht.

Links passeren we de zoutbergen die klaar liggen voor transport, dan de zoutpannen waar de tijd en de natuur hun werk doen. Roze pannen, groene pannen. Rechts dividivibomen die tot gebogen oude mensen zijn verwaaid.

Ik parkeer de jeep. (‘Met zijn kont naar de zoutpannen,’ decreteert Drea, ‘dan vangt hij het minste zout.’) Achter de heuvel van losse koraalresten, in de luwte van de passaat, ligt een strand met heel fijn zand dat roze lijkt als het nat is. We installeren ons in de zon. ‘Wil je mijn sunblock?’ vraagt Drea. Ik smeer me in, al weet ik dat mijn huid het niet nodig heeft. Ik verbrand nergens, zelfs mijn borsten niet. Hier houd ik mijn bikinitop aan om Drea een plezier te doen, die vindt dat ik anders de eilandbevolking kwets. Zelfs als er niemand in de buurt is.

Ik lees, Drea zwemt in de altijd fluweelzachte zee. Soms ga ik 's avonds bij een donker stuk van de boulevard in mijn slip zwemmen. Drea gaat dan nooit mee, geen zin, te moe, bang zich te schaven aan het koraal dat je 's avonds al helemaal niet kunt zien. Af en toe brengt ze me en licht me bij met de koplampen. Dan zit ze in de jeep te roken tot ik druipend

terugkom. Zwemmen spat ruimte in de grijze brij van de hersens en maakt dat het werk daarna beter vlot. Althans, dat verbeeld ik me.

Ik kijk op als ik een licht gefladder hoor en zie vier baby-flamingo's, klein en nog niet roze, langs de vloedlijn lopen. Ze kijken alleen naar de grond, niet op of om, zelfs niet als er een hond naar ze blaft. Rechts van mij pakt iemand zijn camera en loopt er zo dicht mogelijk naartoe. Ik wuif naar Drea in zee om haar te waarschuwen, maar ze ziet niks zonder bril. De flamingo's worden af en toe bijna omver geblazen door de wind en gaan er dan gevieren schuin tegenin hangen. Een pas-de-quatre. Ik zwem met Drea's bril naar haar toe. ‘Moet je kijken!’

Opeens blijken de vier weken snel voorbij te gaan. Ik werk niet meer aan mijn boek, maar sluit me elke ochtend op in mijn kamer, waar ik lees, tegen de papegaai schreeuw en naar Chakis kijk. 's Middags ga ik zwemmen, zit in de zon en mail met Hans. Niemand drong aan op eten bij Bas en Carla, dus kwam het er niet van. We zijn 's avonds nog wel eens op stap gegaan, maar niet meer naar het café op de pier. Drea gebruikt mijn boek als excuus: ‘Logé moet hard werken!’ roept ze lachend tegen belangstellende kennissen.

Aan het eind van de wijnovergoten avond voor mijn terugkeer naar Nederland vraagt Drea voor het eerst naar Isa. Ze weet dat het een pijnlijk onderwerp is en klinkt aarzelend: ‘Weet je hoe het met Isa is?’ Ik schud mijn hoofd en neem nog een flinke slok. ‘De laatste keer dat ik haar zag is alweer ruim vier maanden geleden, bij het CS. Ze zag er slecht uit: mager en bleek.’ Als ik eraan denk breekt mijn hart opnieuw. Er prikken genadeloze tranen, maar ik gun Drea die aanblik niet.

‘Wanneer heb je haar eigenlijk voor het laatst gesproken?’

‘Dertien, veertien jaar geleden. Nog bij het RIAGG. Ze wilde niet vertellen waar ze woonde of sliep en zei alleen maar dat ze me nooit meer wilde zien. Nou ja, dat weet je.’

We zitten op het terras voor het huis en in de lange stilte die volgt horen we alleen een paar waakse honden en de ontregelde haan van de buren. In de verte balken nog wat ezels. Drea haalt diep adem en zegt: ‘Ik moet je iets bekennen. Ik heb moeten zweren er nooit iets over te zeggen tegen jou, maar het verscheurt me, vooral als ik jouw pijn zie: ik heb nog steeds contact met Isa. Weinig, hoor, eens in de zoveel maanden, maar toch.’

Ze heeft een heel nieuw wapen uit haar arsenaal opgedoken en ik heb

het niet zien aankomen. De bom treft mij recht in mijn moederschap en jaagt scherven door alle bloedbanen. Ik voel alle woorden die ik tot mijn beschikking heb spontaan vlam vatten.

Drea zegt: ‘Ze kwam huilend langs toen ze de eerste keer voor een paar dagen weggelopen was. Volstrekt radeloos en overstuur. Ze heeft haar gal kunnen spuien en een twee dagen kunnen kalmeren. Ik mocht jou absoluut niet bellen. Ik heb haar wat geld gegeven en laten beloven dat ze terug zou gaan naar huis.’

Ik heb niets te zeggen, kan alleen maar wezenloos naar haar staren.

‘Ze kwam ook wel eens langs als ze niet weggelopen was, gewoon voor een cola of een babbeltje. Soms kreeg ik de indruk dat het beter ging tussen jullie. Dat ze echt van je hield. De laatste keer dat ze langskwam was ze zo vastbesloten nooit meer naar huis te gaan, dat ik haar alleen maar wat geld en advies over opvang kon geven. Sindsdien zie ik haar af en toe in een cafeetje, ze laat af en toe wat horen en ik weet waar ik haar eventueel kan bereiken.’

‘Het spijt me,’ zegt ze ook nog.

‘Wát spijt je?’ pers ik uit mijn keel. Schreeuwen lukt niet.

‘Alles. Dat Isa weg is, dat ze je niet wil zien, dat... nou ja, alles. Jouw pijn.’

De volgende ochtend laat ik me door Carla naar het vliegveld brengen. In mijn laptop zit het boek dat nog steeds niet af is. Na het opstijgen kijk ik nog één keer achterom naar het eiland, dat geel en dor in de zon ligt te blakeren, omringd door blauwer dan blauw water.

MDEA

Leo Jacobs

Catalonië is voor mij vooral de doorleefde wereldstad Barcelona. Barcelona is voor mij vooral de markante gevangenis in het centrum van deze heerlijk arrogante metropool. Verscheidene malen mocht ik dit in de negentiende eeuw gebouwde oord van ver- en afschrikking bezoeken, omdat zoon er in voorlopige hechtenis enige maanden lang levenservaring opdeed. Het duurde even voor hij in het holst van de nacht op vrije voeten werd gesteld, nadat de rechters hem hadden vrijgesproken van het hem ten laste gelegde. Hij was dus nog altijd onschuldig. Voordien kende ik het gebouw alleen uit de beschrijving door André Malraux in diens in 1937 gepubliceerde ego-roman *L'Espoir*, die ik begin jaren '50 probeerde door te worstelen. Het was worstelen omdat ik er met mijn beperkte schoolfrans niet gemakkelijk doorheen kwam. Het lag dus niet aan Malraux. Bij mijn bezoeken aan de Barcelonese gevangenis was ik van dit opus van Malraux het meeste trouwens vergeten; bovendien bericht hij niet zozeer over het gebouw als wel over de inzittenden.

Wel bijgebleven is mij de sfeertekening en die is ingrijpend veranderd. Er wordt niet meer gemarteld, zoals eerst door de republikeinse machthebbers en later onder het Franco-bewind. Het eigentijdse regiem is er nu zelfs milder dan in de gemiddelde Nederlandse strafgevangenis. De behoefte van de Catalanen om in Europa als volwaardige democraten te worden erkend is dusdanig hevig, dat zij ook in het strafrecht en de uitvoering daarvan uiterst mensvriendelijk te werk gaan, ook als het gaat om vermeende criminelen.

De Catalaan is trots op zijn land en wil er trots op blijven. Die karaktertrek wordt door Nederlanders in Spanje soms uitgelegd als arrogantie en dat is het misschien ten dele, maar het Catalaanse gevoel van eigenwaarde is toch wel te verkiezen boven de Nederlandse neiging zich te verliezen in verguizing van het eigen vaderland, en daar te pas en te onpas uiting aan te geven, zowel op de geboortegrond als buitenslands. Dat neemt niet weg dat kritiek op het Nederlandse gevangenissysteem niet hard genoeg kan zijn.

Zoon had het geluk niet in Nederland in de strafrechtelijke molen te raken en ook niet in dat bejaarde Spaanse gevangenisgebouw in de dertiger

jaren omdat hij het niet eens was met de heersende machthebbers, maar eind vorige eeuw omdat hij verdacht werd van ongeoorloofd bezit van een genotsmiddel, dat in het Nederlands wordt omschreven als ‘hard drug’. Daaruit bleek dat die Catalaanse behoefte om minstens zo Europees te zijn als de landen in het noordwesten van het continent ook negatieve kanten heeft. Om mee te doen in de vaart der beschaafde volkeren was de Catalaanse overheid plotseling heel alert geworden op zowel lichte als zwaardere hallucinogenen. Opsporingsambtenaren liepen ongehinderd door kennis van zaken speurend rond op bus- en treinstations in de hoop handelaren en/of gebruikers te vatten. Simpele toeristen waren al verdacht wanneer zij na een lange nachtelijke rit in een rugzaktoeristenbus slaperig en ongeschoren op zoek waren naar een toilet of een flappentap.

Elke simpele pil was al verdacht. Wisten die smerissen veel. Het leek wat op begin jaren zestig in Amsterdam, toen de marechaussee wit talk-poeder al aanzag voor marihuana. Op dit punt ben ik ervaringsdeskundige. Nu moet ik toegeven dat mijn zoon wat veel pillen op zak had en dat dit geen aspirientjes waren. Zelf meende hij dat hij in Amsterdam XTC had aangeschaft, bedoeld als relatiegeschenk voor zijn Catalaanse vrienden in ruil voor onderdak. Zoals anderen een bloemetje meenemen als zij bij bekenden logeren.

Slaapdronken wankelde zoon uit de bus, in de vroege ochtend op zoek naar een café voor een wakker makende kop koffie. Een overijverige opsporingsambtenaar hield hem staande en begon maar meteen te fouilleren. Het leek warempel Amsterdam wel. Behalve slaperig was zoon ook niet helemaal nuchter, omdat blikjes bier het enige voedsel vormden dat tijdens de lange reis vanuit het zuiden van Spanje voorhanden was geweest. Misschien had hij ook wel iets van de voor de gastheren bedoelde lekkernij gebruikt. Zodoende reageerde hij zonder zijn gebruikelijke alertheid op de vraag van de diender of de witte balletjes in zijn bagage soms XTC-pillen waren. Waarschijnlijk had een ontkenning weinig verschil gemaakt voor de gevolgen. Onder zachte drang werd hij een reeds halfvolle overvalwagen in gemanipuleerd en naar de beroemde gevangenis gereden. Wat doet een kind in zo'n situatie? Hij belt zijn ouders. Alweer een geluk dat het Catalaanse gevangenisregiem dat toestaat. En dat zoon een telefoonkaart bij de hand had.

De gemiddelde ouder heeft weinig ervaring met in Barcelona voorlopig gehecht kroost, maar dat was niet de ernstigste handicap om zoon weer

spoedig op vrije voeten te krijgen. Zoon werd aangehouden op de dag dat heel Spanje met vakantie ging, met uitzondering van die overijverige speurders en een ambitieuze ambtenaar van het Catalaanse openbaar ministerie. Daardoor verbleef hij langer op die historische plek dan buiten het mediterrane vakantieseizoen het geval geweest ware.

Door dat langdurige voorarrest kreeg hij wel de kans om op te klimmen in de hiërarchie van de onvrijwillige hotelgasten. Elke nieuwkomer begint op de zevende galerij, de cellenrijen van de allerlaagst geplaatsten in de sociale detentie. De schlemielen komen daar moeilijk uit; met goede vaardigheden kan men echter snel promotie maken naar bijvoorbeeld de eerste galerij. Hoe hoger de galerij wordt aangeslagen - hoe groter de kans dat een gedetineerde wordt opgemerkt voor diensten in het gevangenissysteem. Het hoogste wat men kan bereiken is cel één van de vierde galerij. Daar deelt men de ruimte ook met slechts twee andere heren en niet, zoals op de andere galerijen, met drie tot acht gedetineerden. Bovendien ontmoet men in die eerste cel de crème de la crème van de Catalaanse misdaad. Opname in dit exclusieve gezelschap gaat natuurlijk niet vanzelf: men moet zich verdienstelijk maken. Zoon kon deze riante verblijfplaats dan ook pas na enige weken van voorbeeldig gedrag bereiken.

De drie voornaamste pijlers van zijn carrière waren zijn gesprekken met de gevangenisaalmoezenier, zijn werk als bediende in de personeelskantine en de cursussen die hij gaf. Zoon spreekt even vloeiend Catalaans als Spaans en dat kwam hem nu zeer van pas. De aalmoezenier had veel plezier in de jonge, aantrekkelijke knaap, die hem niet naar de mond sprak, zoals de meeste gedetineerden doen. Zoon bleef tot het einde bij zijn mening dat God niet bestaat, maar werd toch wel geprikkeld tot enig theologisch onderzoek. Zo overspannen werd zijn verlangen om de aalmoezenier te overtuigen van de atheïstische werkelijkheid, dat hij zijn kostbare telefoonkaarttijd benutte om ons te vragen hem een bijbel te sturen. Nu kon ik uit mijn kleine collectie eerste en tweede testamenten (die toen al was gegroeid tot ruim tachtig exemplaren) wel een deeltje missen. Helaas had ik geen Spaanse of Catalaanse vertaling, maar van de door Jehova's getuigen verzorgde Nederlandse editie had ik er twee. Daarvan ging er een naar Spanje,

Een klein wonder gebeurde: het boek kwam ook aan in zoons cel. Men zou gelovig worden wanneer men het niet al was. De ontwikkeling van Catalonië tot moderne westerse mogendheid betekent ook dat de poste-

rijen steeds beroerder functioneren. Zeker in een gevangenis moet men maar afwachten of een pakketje de ontvanger daadwerkelijk bereikt. Maar juist toen ik overwoog om Gods geschrift naar het postkantoor te brengen, belde mij een inmiddels ingeschakelde Nederlandse advocaat.

Deze was niet alleen voor een redelijke vergoeding bereid om voor de verdediging naar Barcelona te vliegen, zelfs wilde hij die contrabande wel de gevangenis binnen smokkelen. Zoon ontleende veel sterke argumenten aan het boek tegen de rooms-katholieke geloofsartikelen. De aalmoezenier genoot van deze bezielde tegenstander. Voor hem was het een aangename onderbreking van de dagelijkse sleur. Hij hielp zoon zelfs door bijvoorbeeld argumenten tégen het creationisme aan te dragen. Iedere belijdende gelovige weet trouwens dat het geloof het meest gebaat is bij weerstanden.

Katholiek zijn in Catalonië is al even relatief als bijvoorbeeld in Frankrijk en België: de tolerantie t.o.v. liberale en soortgelijke ketterse visies is er zo groot dat men zich nauwelijks kan voorstellen dat iets noordelijker, in Nederland, de bisschoppen veel meer in de pas van Rome lopen en dan ook voortdurend aan het ruziën zijn met hun gelovigen. Ik heb de aalmoezenier ontmoet. Een gesprek ging moeizaam aangezien hij alleen het Catalaans en het Spaans beheerste. Van mijn Frans begreep hij weinig. Wij moesten het dus hebben van wederzijdse uitstraling. Zo ging het trouwens ook met de relatie tussen het gevangenispersoneel en zoons ouders tijdens de bezoeken, die wij natuurlijk brachten aan onze vastgezette zoon.

Ondanks het taalprobleem konden wij toch regelen dat wij een persoonlijk bezoek aan zoon konden brengen in een soort appartementje, compleet met een afzonderlijke antichambre, zodat eventueel aan menselijke verlangens kon worden voldaan. Zoons toenmalige vriendin vergezelde ons op die expeditie. Om de geboden gelegenheid optimaal te benutten, trokken moeder en vader zich terug in genoemde antichambre zodat de voorziening discreet zonder te veel geluiden nochtans tot zijn recht kon komen.

Onze Nederlandse advocaat had inmiddels een Catalaanse confrater gevonden die de klus wilde klaren. Hij sprak enkele woorden Frans en bleek Engelse teksten te kunnen lezen. Van drugs wist hij in het geheel niets, maar hij kwam sympathiek en leergierig over. Ook begon hij niet onmiddellijk over zijn honorarium te praten. Maar het meest positieve

van deze raadsman was toch wel dat hij niet tot het kliekje van dure verdedigers van drugdealers behoorde. Kortom een betrouwbare en bovendien betaalbare jurist.

Vanuit Nederland heb ik zijn scholing ter zake van drugs mogen verzorgen. Hele lappen uit onder meer het befaamde handboek over drugs van Aleksander ‘Sascha’ Shulgin (1925) faxte ik hem toe, compleet met de structuurformules van MDMA en MDEA. Dat bleek later van groot nut voor de vrijspraak, omdat de pilletjes waarmee zoon goede sier dacht te maken niet het verboden MDMA - beter bekend als XTC - bevatten, maar het toen nog *niet* aan de lijst van verboden lekkernijen toegevoegde MDEA. Zoon was eigenlijk besjoemeld, maar dat zou hem nu zeer van pas komen. Elk nadeel heeft een voordeel.

De lezer die het tot nu toe heeft volgehouden zal zich afvragen: wat deden de Nederlandse consulaire en diplomatieke ambtsdragers in Barcelona voor onze zoon? Daar kan ik nogal kort over zijn: vrijwel niets. Voor het bezoek aan het consulaat had ik een net pak meegenomen, want de Nederlandse buitenlandse dienst is niet alleen lui en ongeïnformeerd maar ook zeer gevoelig voor uiterlijk vertoon. Het is geen onverdeeld genoegen om in een snikheet Barcelona rond te lopen in een stijlvol colbert met een Armani-das, maar het had enig effect: ik werd ontvangen door een tweede secretaris, die op de hoogte was van zoons detentie en verder niets te melden had. Dat was al weer meer dan ik op het Haagse ministerie van BZ had ervaren.

Barcelona is een heerlijke stad. Naast het bezoek aan de gevangenis werd intens genoten van de unieke musea, het oude centrum en wat niet al meer. Op de aan de Ramblas gevestigde markt trof ik een tweetal meer dan tachtig jaar oude anarchisten aan, die er probeerden hun in het Catalaans geschreven, oud-revolutionaire schotschriften aan de man te brengen. Helaas stond alweer het taalprobleem meer dan oppervlakkige communicatie in de weg. Ik kocht toch iets: een gebroken geweertje.

Zoons verblijf in cel numero uno op de vierde galerij verliep vrijwel zonder rimpelingen. Slechts eenmaal verhuisde hij weer naar een lager geplaatste positie, en wel na een incident in de personeelskantine toen een bewaarder hem valselijk beschuldigde van onbeleefd gedrag en fraude. Zoon heeft vaak last van een overtrokken gevoel voor rechtvaardigheid en opponeerde rustig doch vastberaden. Tegenspraak is echter ook in gevangenissen altijd een hachelijke zaak, en zo werd hij voor enige tijd naar

galerij vijf gedegradeerd.

Terug in cel één op de vierde galerij werd hij met veel warmte ontvangen door zijn celgenoten. Beiden waren (en zijn waarschijnlijk nog steeds) criminelen van groot formaat. De beroemdste genoot grote faam als de behendigste oplichter van Spanje, met filialen in Frankrijk en Italië. Bij herhaling stelde hij zoon voor bij hem in dienst te treden. Steeds weer reageerde hij ook uiterst beminnelijk op zoons afwijzing van dit eervolle aanbod. Vriendschap met de machtigste delinquent kan voordelen hebben. Zo had zoon een keer zijn kostbare horloge - cadeau van een ex-vriendin - in de cel achtergelaten toen hij ging douchen, teneinde fris in de personeelskantine zijn heilzame arbeid te kunnen verrichten. Bij terugkeer was het uurwerk gestolen; iedereen in die gevangenis kon bij elkaar in- en uitlopen. Zoon had er geweldig de pest over in. Zijn prominente medegevangene knikte meelevend en gaf verder geen sjoege. Mokkend ging zoon het kantinecorvee verrichten. Toen dat er op zat, vond hij het horloge in zijn cel ook weer terug. Men kan zich afvragen wie in die Catalaanse gevangenis de werkelijke baas is.

Maanden van hete vakantie gingen voorbij. Zoon las veel, kreeg cadeautjes van familie en vrienden, gaf zijn taalcursussen en volgde zelf een computer-opleiding. Eigenlijk had hij het er niet slecht, te meer omdat de in hoofdzaak door vrijwilligers gedreven reclasseringsorganisaties zich in tegenstelling tot onze diplomatieke vertegenwoordiging wel actief inzetten voor de gevangenen. Tenslotte waren staande en zittende magistratuur dan toch terug op hun beroepsmatige plek en begonnen de zittingen.

Het consulaat had mij beloofd mij te informeren omtrent de zittingsdata, maar ook die toezegging werd niet gestand gedaan. Nu dagvaardt het Spaanse O.M. vaak ook wel heel laat. Het komt voor dat verdachte en raadslieden een dag van tevoren vernemen dat zij moeten verschijnen. Voor zoons zaak trad een net beginnende, uiterst ambitieuze officier van justitie op, die kennelijk wilde scoren. Zijn tomeloze geldingsdrang had hem er echter niet toe verleid om de zaak met grote zorgvuldigheid op te zetten. De stukken in het dossier spraken elkaar tegen: vooral over de samenstelling van het corpus delicti bevatte het uiteenlopende verklaringen. Zoons advocaat had al een contra-expertise gevraagd en gekregen en daaruit kwam al weer een ander resultaat. De gang van zaken ter zitting gewerd mij uit de tweede hand; ik was afwezig omdat ik over de datum niet geïnformeerd was, maar uit de beschrijving begreep dat de rechters

zich behoorlijk kwaad gemaakt hadden. Niet op zoon maar op de ambitieuze officier van justitie, omdat het O.M. er zo'n rommeltje van had gemaakt.

Toch moest zoon nog even blijven, en er kon dus nog van alles gebeuren. Bij de uitspraak was hij zelf trouwens evenmin aanwezig, hetgeen ook strijdig is met het Catalaanse strafrecht. Zo kon het gebeuren dat zoon al in bed lag, tegen half twaalf 's nachts, toen een cipier hem riep met de mededeling dat hij het pand als vrij man mocht verlaten. Wel op staande voet, voor twaalf uur; anders was hij pas de volgende ochtend om negen uur gerechtigd de gevangenispoort te passeren.

De keus was gemakkelijk en veel bagage nam zoon niet mee. Wat elektronica, en gelukkig ook de bijbel en het magnum opus van Mulisch, *De ontdekking van de hemel*, werden in een rugtasje gepropt en de rest van de bezittingen werd onder de achterblijvers verdeeld. Dat schijnt gebruik onder gevangenen te zijn. Zoons haast was verklaarbaar. Hij verlangde naar zijn Barcelonese vrienden en vereerders en bovendien wilde hij het gevangenisgebouw nu wel eens van buiten bekijken. Dat kende hij alleen van binnen. De auto waarmee hij in en uit werd gereden, was steeds geblindeerd.

Hij ging dan ook niet direct naar de trein om naar Amsterdam te gaan. Wel belde hij het ouderlijk huis met de blijde boodschap en vervolgens werd er feest gevierd. Mijn vrees dat sprake kon zijn van een gerechtelijke dwaling die tot zijn in vrijheid stelling had geleid, werd gelukkig niet bewaarheid. Hij was keurig volgens het boekje vrijgesproken omdat het ten laste gelegde niet bewezen kon worden verklaard: onschuldig kortom. In Nederland zou hij nu zelfs recht hebben gehad op schadevergoeding voor de tijd die hij onschuldig in het gevang had gezeten.

Aan zoons advocaat legde ik die mogelijkheid voor, waarop deze een lachstuip kreeg. Catalonië mag dan een modern stukje Europa zijn - die schadevergoeding konden wij op onze buik schrijven. Zijn eigen declaratie viel mee. De enige tegenvaller was dat het O.M. beroep tegen het vonnis aantekende. Zoon was inmiddels in Nederland maar het was toch schrikken. Gelukkig liep deze laatste manoeuvre van de Catalaanse justitie met een sisser af, omdat het appèl te laat werd ingediend. Zoon was en bleef onschuldig en zijn liefde voor het Catalaanse land taande niet.

Levend snot

Philip Snijder[*]

Van een strand was geen sprake. Langs het hek van de camping lag een smalle, druk bereden weg. Die staken we 's ochtends over, laverend tussen brommers die voorbij schoten met een venijnig geknetter en een wimpel geschreeuw achter zich, en auto's waarvan de chauffeurs gedraaid zittend in druk gesprek waren met iemand op de achterbank. Aan de overkant was tussen de weg en de zee een lange strook rotsblokken, die te klein en scherp waren om op te liggen. Op deze rotsen waren om de paar meter grote ruwstenen platen vastgemetseld, die als zonneterras moesten dienen. Hier zochten we dan een plaatsje, onder de geamuseerde blikken van tientallen glimmend gebruinde Sicilianen, die zonnebrillen opzetten of een hand boven hun ogen brachten om onze opkomst beter te kunnen volgen. De eerste twee dagen had ik mijn spijkerbroek en shirt aangehouden tot we op onze plaats lagen, om me er daar dan, zo horizontaal mogelijk blijvend, van te ontdoen. Maar ik had gemerkt dat, terwijl ik bezig was om me met geërgerd vertrokken gezicht uit mijn vastgeplakte kleren te wurmen, om mij heen verscheidene badgasten zich van hun handdoek verhieven en gingen staan om dat gekronkel beter te kunnen volgen. Pas als ik in al mijn witheid op mijn rug lag, zag ik door mijn oogharen dat ze nog wat nagrinnikend weer door hun knieën gingen om verslag uit te brengen aan hun gezelschap.

Daarom stapte ik vandaag, op de derde dag van onze vakantie, in mijn zwembroek het betonnen terras op. Het was drukker dan de eerste dagen, waarschijnlijk omdat het zondag was, en door ruimtegebrek lagen de gebronsde lijven vlak bij elkaar. Wij moesten ons tussen een jong stel en een ouder echtpaar persen. Iedereen lachte naar ons en probeerde in te schikken om ruimte te maken. Tegelijkertijd werden we zonder gêne bekeken: onze verlegen gezichten met het lange blonde haar eromheen, onze wit en rood gevlekte lijven die in zichzelf wilden wegkruipen, onze

* *In ons Zomernummer van 2006 debuteerde Philip Snijder met zijn verhaal 'Het dempie', dat de basis is geworden van zijn boek* Zondagsgeld *(Mouria, april 2007). Met vier andere fictie-debuten is* Zondagsgeld *dit jaar genomineerd voor de nationale Academica Debutantenprijs. De winnaar wordt bepaald door het aantal stemmen dat lezers individueel zullen geven aan het boek van hun voorkeur. Wie een stem wil uitbrengen kan dat tot 15 augustus doen op: www.debutantenprijs.nl.*

onelegante, goedkope badkleding. Ik had het gevoel dat de indringende blikken, als evenzovele venijnige kletsjes met de open hand, mijn verbrande huid nog pijnlijker deden schrijnen. Zo snel mogelijk probeerden we in liggende houding op onze handdoeken te komen en sloten onze ogen.

Al na een paar minuten kon ik de snijdende zonnehitte op mijn oogleden en borst niet meer verdragen en draaide ik me op mijn buik. Mijn voorhoofd legde ik op een arm, zodat ik vanaf die verhoging onderlangs weg kon kijken. Inge lag bewegingloos op haar rug, langzaam ademend door haar iets opengezakte mond. Uit de vleesplooien in haar zij kwamen stroompjes zweet die natte plekken vormden op haar handdoek. De zonnebrandcrème die ze zich in de tent had opgesmeerd, was als bedorven melk aan het schiften op haar huid. Ze leek te slapen, maar zag er niet ontspannen uit, eerder gepijnigd. In de hoop een houding te vinden waarin ik minder te lijden zou hebben van de loeiende zon, draaide ik mijn hoofd de andere kant op. Minder dan een meter naast mij lag een stel van onze leeftijd dicht tegen elkaar op een groot badlaken. Ook deze twee lagen op hun rug en bewogen nauwelijks. Het meisje was zo slank dat haar platte buik een stukje onder het niveau van de omhoogstekende bekkenpunten was gedaald. Haar bikinibroekje stond eroverheen gespannen als een luifel, waaronder een schemerige open ruimte zichtbaar was. Ik probeerde met verschikken op mijn handdoek een gunstiger observatiepositie te vinden, maar waarschijnlijk had zij mijn blik gevoeld, want ze draaide zich nu zonder haar ogen te openen op haar buik en verborg haar gezicht tegen de schouder van de jongen.

Ik draaide me weer naar Inge, die nu echt in slaap was: toen ik mijn hoofd bij het hare legde, hoorde ik bij elke trage uitademing een zacht schrapen uit haar keel. Ook ik sloot mijn ogen en voelde nu pas goed hoe ik aan het verbranden was. Op verschillende plekken van mijn lichaam - waaronder tot mijn verwondering ook mijn knieholtes en neus - trok mijn huid pijnlijk samen bij elk hard geluid dat zich wist te verheffen uit het continue geraas van zee en mensen om ons heen. Ik had het gevoel dat elke voorbij scheurende brommer of krijsende vrouwenstem die een kind terugriep dat te ver in het water was gegaan, mij steeds uit mijn gedoezel omhoog trok aan scherp in mijn lijf snijdende vissnoeren.

Niet door geluid schrok ik wakker, maar door de afwezigheid ervan. Ik

ging rechtop zitten en zag, door de twee pijnlijke spleetjes die ik in het martelende zonlicht nog net wist open te werken, dat de betonnen platen zo goed als leeg waren; op de onze waren wij de enigen. Inge zat met haar armen om haar benen geslagen om zich heen te kijken.

‘Ze zijn allemaal weggegaan, terwijl je nú juist het bruinste wordt, met die zon recht boven je.’

Ook in de voorgaande dagen was het me opgevallen dat we tegen één of twee uur het rijk zo ongeveer alleen hadden. Alsof iedereen, net als je in Zandvoort wel zag gebeuren, eensgezind was weggevlucht omdat er plotseling slecht weer was gaan dreigen - terwijl er toch geen wolkje aan de hemel was en het juist nog heter werd dan in de ochtenduren ervoor.

Terwijl ik speeksel in mijn mond probeerde te kauwen, drong opeens tot mij door dat het steeds even aanzwellende, van ver komende geluid in mijn linkeroor niet door het breken van een golf op de rotsen werd veroorzaakt, maar door vele uitgelaten stemmen, dicht bij elkaar. Ik draaide mijn hoofd, tuurde, en zag toen het klassieke Coca-Colaflesje op het rode reclamebord.

Een lage overkapping van rietstengels die een aantal vierkante meters schaduw creëerde tussen de weg en de zee. Daaronder een paar gehavende tafeltjes en ongemakkelijk ogende keukenstoeltjes van bruin plastic met dunne metalen poten. Bijna al die stoeltjes waren rond hetzelfde tafeltje geschaard en boden plaats aan een concentrisch opgestelde groep mannen en jongens die bier dronken uit vele driekwartliterflessen, de meesten zonder glas, met klokkende keelbewegingen lurkend aan de hals. Hun luidruchtige gesprek viel van het ene op het andere moment stil toen wij het terrasje binnenstapten en langs hen heen schuifelden - ik in mijn bruine, hoge zwembroek met oranjegele ceintuurstrook, Inge in een T-shirt dat alleen nog droog was op de twee toppen van haar door een witte bikini-beha beschermde borsten - naar een tafeltje in een hoek, waar nog één vrije stoel bij stond. Voordat ik om me heen had kunnen kijken om een andere te zoeken, kreeg ik er een aangereikt: een van de mannen had een bergkast geopend waarin nog een ruime voorraad in elkaar gestapeld stond.

‘Thank you. Grazie.’ Bij de uitspraak van het Italiaanse woord probeerde ik verontschuldigend te grijnzen.

Hij luisterde aandachtig, maar reageerde niet met een uiting van beleefdheid of vriendelijk knikje. Een onderzoekende, vaag norse trek lag er rond zijn ogen, terwijl hij ons kort, maar grondig observeerde. Daarna draaide hij zich om en voegde zich weer bij zijn gezelschap, waar iedereen zich naar hem toeboog en het gespannen zwijgen, dat tijdens het overhandigen van de stoel had voortgeduurd, werd opgeheven. Nu echter werd er niet meer luid, maar ingehouden gepraat, met na een bepaalde bewering of vraag steeds collectieve snelle blikken in onze richting.

We gingen zitten. Inge zette haar stoel zo dat ze half van de mannen was afgewend, ik had ze vrijuit in mijn blikveld. Via een loketachtig gat in een houten wand verkocht een jongen met steil lang haar en fonkelende ogen consumpties. Met twee ellebogen geleund op zijn minimale toog had hij ons al vanaf het binnenkomen uitnodigend aangekeken.

Over wat ik zou bestellen hoefde ik nooit na te denken. Ik vroeg aan Inge wat ze wenste.

‘Kijken ze nog steeds zo? Wat hebben ze hier dan? Koude cola wil ik. En wijs maar een cornetto voor me aan.’

Bij het opstaan had ik het gevoel dat mijn huid opeens veel te klein voor mijn lichaam was geworden, dat ik moest oppassen om er niet met een bruuske beweging uit te scheuren. Door de pijn in mijn knieholtes kreeg ik mijn benen maar met moeite gestrekt. Op mijn schouders voelde het door een hete wind veroorzaakte zwiepen van mijn haar als gemene zweepslagjes. Ik was er zeker van dat de mannen mijn stramme verplaatsing naar het loket met aandacht volgden. De jongen daar had nog even geen belangstelling voor mijn getik op het blikken reclamebord met afgebeelde ijsjes. Hij keek op en neer langs mijn bovenlichaam. Met een brede glimlach, waarin behalve milde plaaglust ook bezorgdheid zichtbaar was, wees hij, met zijn vinger kleine cirkeltjes draaiend, op zijn eigen neus en schouders.

‘Rosso! Rosso!’

Ik knikte en deed moeite te lachen. Ook achter mij hoorde ik besmuikt gelach. De conversatie laaide weer op daar, na de relatieve stilte die was aangehouden om te volgen wat ik ging ondernemen. Over mijn schouder riep de jongen iets naar de mannen, die daarop harder begonnen te lachen. Daarna trok hij zijn bovenlijf naar binnen en ging het ijsje halen uit de diepvrieskist. ‘Coca cola’ begreep hij onmiddellijk, en toen ik op

de flessen van de mannen wees en tussen mijn vingers aangaf dat ook de mijne zo groot moest zijn, kreeg ik ook mijn bier - vol rondzwevende bevroren brokken, zag ik. Met opgestoken vingers en steeds wat luider herhaalde telwoorden maakte hij mij duidelijk hoeveel keer duizend lire ik te betalen had. Een huivering negerend klemde ik de flessen met mijn armen tegen mijn lichaam, pakte het ijsje en onze glazen op, en liep terug naar het tafeltje. Om mij te kunnen volgen boog de jongen zich uit zijn loket. De mannen die met hun rug naar mij toe zaten waren klaarblijkelijk verlost van hun aanvankelijke schroom en draaiden zich nu volledig om. En zo, onderuitgezakt, afwachtend, drinkend, en inmiddels weer even luidruchtig pratend als vóór onze binnenkomst, bleven ze ook zitten toen ik weer naast Inge had plaatsgenomen en het eerste glas in mijn gloeiende lijf liet leeglopen.

Omdat we hadden gemerkt dat zodra we tegen elkaar gingen praten de mannen er het zwijgen toe deden en hun oren op scherp zetten, waren we van lieverlede stilgevallen. Inge was met ostentatief geconcentreerde blik de achterkant van de doos Nivea-crème gaan lezen, ik verdiepte mij in het etiket van mijn bierfles. Na het derde glas - bij het drinken moest ik steeds bevroren delen fijnkauwen - durfde ik mijn ogen op te slaan om die, na een omtrekkende manoeuvre langs de wand en het rieten dak boven ons, voorzichtig op de mannen te richten. Ik probeerde hun blikken te ontwijken door iets lager te kijken, naar de verzameling bierflessen op hun tafel en, zo onopvallend mogelijk, naar hun kleding.

Zo kon ik voor mezelf bevestigen wat ik eerder al snel dacht te hebben geconstateerd: in de groep liepen de leeftijden sterk uiteen - ik zag jongens zo oud als ikzelf drinken en lachen met mannen die al jaren gepensioneerd moesten zijn - maar iedereen was identiek gekleed. Zonder uitzondering droegen de mannen over hun bonkige, gelooide bovenlijf een strak overhemd, fel gekleurd en met lange boordpunten, dat geheel openstond en waarvan op hun buik het linker- en rechterheuppand samengeknoopt waren. Het tweede deel van hun uniform bestond uit een korte, ook weer pijnlijk strak zittende spijkerbroek - geen voormalig lange die was afgeknipt, maar duidelijk een model dat direct als modieuze short ontworpen en geproduceerd was. Om niet op loeren betrapt te worden, liet ik mijn blik zakken naar de vloer rond hun tafeltje, waar ik, bij het in mijn mond laten smelten van een groot stuk bierijs, achtentwintig plastic teenslippers telde van hetzelfde model en dezelfde kleur.

Omhoog gingen mijn ogen, om van het rieten dak langzaam te zakken tot ik, net over de hoofden van de mannen, kon wegkijken naar de rijweg achter hen. Onder in mijn blikveld had ik nu hun kapsels: stuk voor stuk gave helmpjes van bol geföhnde, door haarlak onbeweeglijk gehouden donkere lokken. Weer keek ik iets lager en zag hoezeer die glanzende dikke haarmutsen contrasteerden met de verweerde gezichten eronder. Ook de jongere mannen hadden een ruwe, grove huid. Allemaal knepen ze continu hun ogen samen, wat een kwade trek over hun kaken legde.

Weer was er een moment dat alle mannen snel en gelijktijdig hun blik op ons richtten. Er werd collectief instemmend geknikt, waarna de man die de stoel voor ons had gepakt opstond en naar het loket liep. Tijdens het overleg dat hij daar ging voeren met de jongen van de consumpties, keek die laatste meerdere keren geamuseerd in onze richting. De man keerde terug naar het tafeltje met in zijn armen een stuk of zes opengetrokken driekwartliterflessen bier en, zag ik met verbazing, een flesje cola met een rietje erin. Met hulp van zijn vrienden zette hij alles op het tafeltje, maar ging niet zitten. Hij pakte een van de flessen bier en het flesje cola en keerde zich naar Inge en mij. Met rauwe, harde stem riep hij ons diep vanuit zijn keel iets toe, op een toon die vragend en gebiedend tegelijk was. Terwijl hij zijn handen met de twee flessen naar ons uitstrekte, maakte hij met zijn hoofd uitnodigende bewegingen naar opzij.

‘O nee, ik ga niet tussen al die harige knieën zitten, hoor!’ Inge liet haar blik weer wegvluchten in de lettertjes op de Nivea-doos, een diepe frons van gespeelde concentratie op haar voorhoofd.

Het ijskoude bier, waarvan ik meer had gegéten dan gedrónken, bleek van mij een willoos prooi te hebben gemaakt. Impulsief reageerde ik op de uitnodiging door de man breed lachend toe te knikken. Terwijl ik opstond pakte ik Inges hand en probeerde haar zachtjes mee te trekken. Met felle, boze bewegingen borg ze de Nivea-doos weer in haar tas. Bij het opstaan schoof ze haar stoel krachtig naar achteren. Ik zag aan de knipogende blikken die de mannen met elkaar wisselden dat ze de onmin die tussen ons was ontstaan meteen hadden gedetecteerd.

Toen we ons bij hun tafeltje aandienden, sprongen de meeste mannen op en begonnen met hun stoeltjes te schuiven. Om ruimte te maken, maar ook, dacht ik op te merken, om een positie te verwerven waarin ze ons beter konden bekijken. Er werd druk geroepen en gebaard, naar ons

en naar elkaar. Toen we eindelijk zaten, op twee stoeltjes die dicht bijeen waren gezet, was er van de kringopstelling waarin de mannen tot dan toe hadden gezeten niets meer over. Als een klein publiekje, of een klasje schoolkinderen, zaten ze nu in drie rijtjes tegenover ons, aan de andere kant van het tafeltje. Langs eikaars hoofden keken ze met volle aandacht en pretlichtjes in hun ogen naar onze gezichten. Onze drankjes werden voor ons neergezet: een hele driekwartliterfles halfbevroren bier voor mij, de cola met het rietje voor Inge. Er viel een stilte. Ik was me erg bewust van mijn vlekkerige, verbrande lichaam en de tot ver boven mijn navel reikende zwembroek. Mijn neus gloeide en klopte.

Zo vrolijk mogelijk kijkend tilde ik de fles bier in de lucht. Dat werd begrepen: onder het luid en chaotisch uitroepen van een onverstaanbare heildronk - ik hoorde niet meer dan een in toonhoogte sterk fluctuerend geloei door hun neus - hieven alle mannen hun flessen bier. Inge nam haar cola en sloot zich aan bij de proostende gebaren, wat het geroep nog deed toenemen. Ik zag Inge zich inspannen om scherp te luisteren. Ze legde haar linkerhand achter haar oor en keek de mannen op de eerste rij met vragend geheven kin aan. Die begrepen niet meteen wat de bedoeling was en keken verward beurtelings naar Inge en naar elkaar. Nog nadrukkelijker hief Inge het flesje cola en liet haar Amsterdamse tongval over het terrasje schallen.

‘Hé jongens... proost, hè!’

Een ontspannen gelach steeg op. De man die ons had uitgenodigd boog zich over het tafeltje, tikte zijn bierfles eerst tegen de mijne, daarna tegen Inges colaflesje en liet toen langzaam en nadrukkelijk, zingend bijna, de ongrijpbare klanken horen. Alsof zijn tong twee keer dikker was dan normaal en nauwelijks ruimte liet voor het woord dat hij erlangs moest persen, zo klonk zijn ‘proost’.

Zonder een moment te aarzelen herhaalde Inge, in een volmaakte imitatie van zowel de klanken die hij geproduceerd had als zijn lepe gelaatsuitdrukking en lome, zelfingenomen gebaren, de Siciliaanse heildronk.

Drie volle seconden was alleen het geraas van de zee en het verkeer te horen. De mannen zaten als betoverd op hun stoeltjes, hun bierflessen halverwege de baan naar hun lippen bewegingloos in hun hand, hun wijd opengesperde ogen gericht op Inge. Toen was er een donderende explosie van geestdrift, een plotselinge wervelwind van geschreeuw en

beweging die onze geschrokken lijven leek op te pakken en door elkaar te schudden. De mannen moesten lichamelijke steun bij elkaar zoeken om hun onbedaarlijke lachbuien te overleven, zo leek het. Ze legden schokkend van plezier hun voorhoofden tegen eikaars schouders, grepen zich vast aan een bovenarm, sloegen elkaar hard en kletsend op de behaarde dijbenen. Inge en ik probeerden onze onwillige mondhoeken omhoog te krijgen in een glimlach van deelname aan hun uitzinnige vrolijkheid.

Nu ging een van de jongere mannen staan en probeerde, nog buiten adem van het lachen, met geroep en weidse op en neer gaande zwaaien van zijn armen zijn vrienden stil te krijgen. Toen alleen nog, als de laatste spetters in een afkoelende braadpan, wat verspreid, niet te onderdrukken geproest te horen was, nam hij zijn bierfles op, stak deze naar voren, en boog zich trillend van voorpret naar Inge. Veel nadrukkelijker en galmender dan de eerste keer klonk opnieuw de zangerige, nasale riedel van het proosten. En even reflexmatig als daarnet, zonder een seconde stilte te laten vallen, echode Inge de geluiden weer terug, ze precies dezelfde nadruk en galm meegevend. Met haar opgestoken colaflesje zette ze er een olijk uitroepteken achter.

‘Schijnen ze leuk te vinden.’ Inges stem was nauwelijks nog te horen onder het onmiddellijk weer opgelaaide pandemonium aan de andere kant van het tafeltje, dat zo mogelijk nog wilder was dan de eerste keer. Meerdere mannen konden het niet meer uithouden in zittende positie. Ze stonden met onbeheerste bewegingen op, waarbij een paar stoeltjes omvielen, en kwamen elkaar verdringend over het tafeltje heen hangen, vlak voor onze gezichten, of gingen door hun knieën gezakt naast ons staan. We keken rondom in wijd opengesperde ogen die fonkelden van vrolijke verbijstering. Van alle kanten dreunden de langgerekte dialectklanken op ons toe, die alle mannen vergezeld lieten gaan door de vragende verticale beweging met hun samengevouwen vingers. Het leek of al hun rechterhanden aan onzichtbare, soepel verende elastieken op en neer dansten. Onwillekeurig schoven we op onze stoeltjes dichter naar elkaar toe, alsof we langzaam in het nauw werden gedreven door hun massieve nieuwsgierigheid, door hun collectieve bezetenheid om met ons te communiceren.

Om even te ontsnappen aan hun pijnlijk indringende ogen nam ik mijn fles op en nam een lange teug, tot al het ontdooide bier in mijn keel

verdwenen was en het overgebleven brok ijs tegen het glas tinkelde. Mijn drinkprestatie werd door de mannen beloond met een bewonderend geloei. Nu stonden ook de anderen op en kwamen waar ze maar konden om ons heen staan. Een dichte kring van dampende mannenlichamen had zich nu hermetisch om ons gesloten.

Omdat wij de enigen waren die nog zaten, bevonden onze gezichten zich op de hoogte van de dikke knopen in hun overhemdpanden. De mannen hadden allemaal dezelfde - geringe - lengte, waardoor die knopen gezamenlijk een beweeglijke, horizontale cirkel om onze twee hoofden vormden. Ik zag nu ook dat ze allemaal op identieke, bestudeerde wijze waren gestrikt. De uit de knoop stekende hoekpunten hingen niet neer, maar stonden kaarsrecht uit, als de twee delen van een opgestijfde snor, aan weerskanten van wat ik meteen ging zien als bolle gezichtjes waarin de oogjes waren samengeknepen om ons, ook op dit niveau, goed te kunnen beloeren.

Een dichtbehaarde arm, die van achteren tussen onze hoofden werd doorgestoken, zette een nieuwe fles bier voor mij neer. Onophoudelijk bleven de mannen op ons wijzen en op ons in schreeuwen, waarbij ze elkaar probeerden te overstemmen en weg te duwen.

‘Ze willen wat weten, die enge mafkezen.’ Inge hield het colaflesje op haar schoot en tuurde diep in de opening ervan. Zelfs de zuigende blikken van de mannen vlak bij ons wist ze zo te ontwijken. Ik voelde dat de bijna luchtdichte beslotenheid die de lichamen om ons heen hadden gecreëerd, de hitte ondraaglijk aan het maken was. Zweet sijpelde als douchewater langs mijn lichaam, mijn doorweekte zwembroek kleefde aan het stoeltje. Terwijl ik in nadrukkelijke ontkenning mijn gloeiend hoofd bleef schudden, liet ik het - mijn mond vertrokken in een grimas van volledig onbegrip en mijn wijsvinger tikkend tegen mijn rechteroor - omhoog kijkend een rondje maken.

De boodschap leek over te komen. De mannen vielen niet stil, maar keerden zich nu naar elkaar, waarbij de meesten het tikkende gebaar tegen het oor en het hoofdschudden van mij leken te hebben overgenomen. Hun geschreeuw had nu niet meer, zoals tegen ons, een vragende, maar veel meer een overleggende toon. Omdat de aandacht even niet op ons gericht was, stootte ik Inge aan en maakte ik voorzichtig aanstalten om op te staan.

Maar onze stoeltjes waren niet ongemerkt naar achteren te schuiven:

de poten werden geblokkeerd door teenslippers. Onze ontsnappingspoging deed de beroering onder de mannen nog verder oplaaien. Het idee dat we zomaar zouden kunnen verdwijnen leek ze in grote bezorgdheid te brengen. Bijna allemaal zwaaiden ze hun gestrekte armen op en neer, om ons ertoe te bewegen nog te wachten. Op mijn verbrande schouders kwamen twee handen neer, die door het keiharde eelt op de palmen aanvoelden als blokken ruw hout. Zacht maar onontkoombaar werd ik weer naar mijn stoelzitting geduwd. Mijn fles bier werd in mijn hand gestopt. Ik zag dat ook Inge weer zat. Haar gezicht stond verkrampt, ze ontweek mijn blik.

De mannen hadden hun ogen weer voltallig op ons gericht en riepen en gebaarden nog heftiger naar ons dan voorheen. Maar wat ze ons nu wilden overbrengen had niet meer dezelfde inhoud als kort geleden, dat kon ik duidelijk vaststellen. Voortdurend werd er gezwaaid met armen, om ons ertoe te brengen nog geduld te hebben en niet weg te gaan. De oudere man die ons aan het tafeltje had genood, duwde de anderen met kracht opzij en ging recht voor ons staan. Hij pakte een van de jongsten uit de groep bij zijn overhemd en draaide hem aan zijn schouders naar ons toe, alsof hij een willoze pop aan ons toonde. De jongen grijnsde voortdurend. Een zenuwtic deed hem om de paar seconden zijn ogen stijf dichtknijpen. Over de schouder van de jongen heen wees de man op diens borst en maakte daarna met wijs- en middelvinger een gebaar van snel lopen in de richting van het dorpje een paar honderd meter verderop, waar we drie dagen geleden uit de bus waren gestapt. Vervolgens maakte hij datzelfde gebaar in tegenovergestelde richting, weer naar ons toe.

De twee gouden tanden van Giacomo fonkelden in de laagstaande zon, die ons nu, onder de rand van de rieten overkapping door, recht in het gezicht scheen. Doordat zijn mond vrijwel continu in een vochtige dronken schaterlach wijd openhing, had het nog steeds felle middaglicht alle gelegenheid om de tanden te laten opgloeien tot de twee vanzelfsprekende middelpuntjes van ons drinkgelag, tot twee heldere lampjes waar al onze ogen als verdwaasde nachtvlinders omheen bleven fladderen.

Sinds hij achter de jongen die hem in het dorp was gaan halen het terras was binnengestapt, had Giacomo - in een Duits dat maar net iets verstaanbaarder was dan het dialect van de mannen door wie hij als

verlossend talenwonder werd gezien - ontelbare korte zinnetjes op ons afgeschoten. En vrijwel elk daarvan begon met ‘inne Deutschelaan...’ Terwijl hij aan het woord was, aanvankelijk nog als tolk tussen ons en de groep mannen, maar allengs alleen over zichzelf en zijn jaren als gastarbeider in Duitsland, verschenen in een continue stroom steeds weer volle flessen ijsbier op het tafeltje. Ongemerkt was ik begonnen te proberen het drinktempo van Giacomo na te volgen. Vooral de manier waarop hij een grote fles bijna in één teug in zijn keel kon laten leegstromen zonder te slikken, fascineerde me.

Giacomo - hij had zijn naam voor ons met een van de barman geleende pen in blokletters op het etiket van een fles geschreven - week in uiterlijk sterk af van de andere mannen. Zijn haar was niet gitzwart en bol geföhnd, maar lichtblond, vlassig en verwaaid. Een te klein overhemd met rode ruiten plakte om zijn bovenlijf en vloekte hevig met de blauwe ruitjes op het sportbroekje daaronder. Aan zijn voeten houten slippers, van het gezonde Duitse type. Uit zijn waterige groene oogjes sprak behalve een vage spotlust vooral dronkenschap. Als een door zijn eigen macht en de kruiperigheid van zijn hofhouding verveelde vorst, zat hij in de groep mannen. Die dromden om hem heen en bedelden continu om zijn aandacht om vertaald te krijgen wat er gezegd werd. Zonder zelfs maar zijn blik te verheffen naar de gever pakte Giacomo steeds de flessen bier aan en klokte ze leeg.

‘Sprecke Deutsch?’ had hij ons meteen breed lachend gevraagd, toen de mannen zich na zijn verschijnen om hem heen hadden geschaard en hem, druk op ons wijzend, kennelijk op de hoogte hadden gebracht van de problematische communicatie tot dan toe. Alles wat Giacomo zei werd omgeven door een vochtige, gorgelende bijklank, alsof er constant een plas bier in zijn mond en keel lag, wat waarschijnlijk ook zo was. Toch was het hem gelukt ons duidelijk te maken dat wij ons hier op dit terras in een gezelschap autochtone beroepsvissers bevonden. (‘Fange Fisch, alle...’) Ook Giacomo zelf ging elke nacht de zee op, dit in tegenstelling tot zijn gouden jaren in het noorden, waar hij een groots en mondain leven had geleid. ‘Inne Deutschelaan: immer Bier saufen!’

Een van de vissers bracht nu zijn hoofd bij dat van Giacomo en fluisterde hem iets in. De andere mannen zwegen in geamuseerde afwachting. Na het legen van zijn fles leunde onze tolk achterover en liet zijn uitgestoken wijsvinger tussen Inge en mij heen en weer gaan.

‘Heirate...? Erloben...?’

Allebei schudden we grinnikend van nee. Ik bedacht dat ik in het Duits niet zou kunnen of willen uitleggen welke vorm onze verbintenis dan wel had. Achttien en zeventien jaar oud, en in Amsterdam al samenlevend als een gezapig echtpaar, met aardappels en groenten om zes uur, en elke avond samen voor de televisie.

Ik tikte mijn fles tegen die van Giacomo. Zoals we al een tijdlang hadden gedaan, lieten we precies tegelijk, alsof het een oud Siciliaans ritueel betrof, al het ontdooide bier in onze kelen stromen.

Nu werd duidelijk waarom de vissers een dikke eeltlaag op hun handpalmen nodig hadden. Vol in de kom van hun hand grepen ze steeds een van de tientallen bollen ter grootte van een appel uit de plastic zak, die de zenuwtrekkende jongen, kennelijk de koerier van de groep, hardlopend was gaan halen in het dorp. De bollen, nog glimmend van het zeewater, waren geheel overdekt met een dichte beplanting van lange, keiharde, stekels. De mannen kapten ze in hun hand met één harde tik van een mes doormidden, waarbij ze, aan hun onverstoord lachende gezichten te zien, geen last leken te hebben van het in hun vlees dringen van de gemene naalden, die Inge en ik giechelig en nieuwsgierig betastten met onze vingertoppen. Eén helft van de stekelbol wierpen ze achteloos weg op de grond van het terrasje. (Halfdronken als ik was, bedacht ik toch nog dat ik straks bij het weglopen voorzichtig moest zijn, zo op blote voeten.) Uit de andere helft schudden ze het zeewater weg en legden hem dan met de open kant naar boven naast zijn voorgangers op een bord dat, met twee gele broden ernaast, de jongen van het consumptieloket voor ons op het tafeltje had gezet. Het bord was bijna vol nu. De open halve bolletjes, waarvan de buitenste bijna over de rand vielen, waren grotendeels leeg. Maar op de metaalachtige gladde binnenkant zaten, tussen de laatste druppels zeewater en wat dotjes donkergroen slijm, vier helroze strookjes van wat het meest op rauwe biefstuk leek. Deze vier reepjes vormden samen, in elk van de bolletjes op het bord, een verbazend volmaakte kruisvorm. Alsof een kok met esthetisch gevoel er zijn best op had gedaan.

Bijna alle mannen om ons heen wezen onophoudelijk afwisselend naar ons, naar het bord en naar hun mond, waarbij ze ons enthousiast toeknikten en naar ons riepen. Giacomo voerde het woord, vanachter

zijn vochtige schaterlach.

‘Warumme nicks essen? Schmecke gut...! Mitte Brot... Mitte Bier saufen...’

Hij greep een van de halve bolletjes van het bord, bracht het naar zijn mond en stak, terwijl hij ons bleef aankijken, gulzig zijn brede, kletsnatte tong erin. Met ongeneerde, draaiende likbewegingen slobberde hij wat hij daar aantrof genietend naar binnen. Zijn lippen nog druipend, rukte hij vervolgens een stuk brood af, veegde daarmee de allerlaatste eetbare resten weg, en duwde de prop deeg achter zijn gouden tanden. Hij liet zijn bierfles leeglopen in zijn keel en keek ons aan. Zijn dronken grijns was breder dan ooit.

Ook ik leegde in één keer mijn fles tot aan het ijs. De luide boer die mij daarna ontglipte had bij de mannen welhaast evenveel succes als Inges proosten. Ik stak mijn hand uit naar de halve bolletjes (die zich, zoals Inge al met huiverende walging had opgemerkt, uiterst traag maar onmiskenbaar duidelijk, rondbewogen over het bord) pakte er voorzichtig één op en bracht dat naar mijn mond. Een prikkend, licht bedorven aroma kroop mijn neusgaten binnen. Uitdagend keek ik naar Inge.

‘Eet jij maar lekker levend snot, hoor...’

Ik stak mijn hand omhoog om de aandacht naar mij toe te halen. Toen iedereen naar me keek stak ik mijn tong langzaam in de holte, tot ik het hart van het roze kruis had bereikt. Zo, met mijn uitgestrekte tong in de diepte van de bol, mijn best doend om nog niets te proeven, keek ik de kring rond. Alle vissers knikten mij heftig toe, hun ogen verwachtingsvol wijdopen. Toen haalde ik met vier likjes de reepjes vlees en het eraanhangende groen mijn mond binnen.

Het leek of het vervoer op mijn tongpunt al genoeg was geweest om al het eetbare dat ik in de stekelbol had gevonden te laten versmelten tot speeksel. In mijn keel voelde ik een slikimpuls, maar ik vond niets dat genoeg substantie had om af te dalen. Wel was er een krachtige smaak ontstaan in mijn mondholte, veel sterker dan de smaak van het bier, zowel zout als zoet als bitter als zuur. Een overrompelende oersmaak, waarin alle smaken vertegenwoordigd leken.

Met opeengeklemde lippen maakte ik zo hard mogelijk een hoog zoemend geluid, terwijl ik mijn hoofd genietend heen en weer bewoog. Ik strekte mijn arm uit naar het bord om te laten zien dat ik van plan was nog veel meer halve bollen leeg te likken.

De vissers juichten. Ik kreeg een stuk brood aangereikt en het bord werd naar mij toe geschoven. Volle flessen werden eromheen gezet. Ik nam een hap brood en een lange teug bier. Uit een plotselinge drang om die ongekende smaak in mijn mond niet te laten verzwakken, begon ik nu gulzig de ene na de andere halve bol leeg te zuigen. Ook de vissers zelf waren inmiddels aan het schransen geslagen. Steeds namen ze een nog complete stekelbol uit de plastic zak, riepen naar elkaar om het mes, sloegen hem middendoor, en staken hun tongen in het roze vlees. Hompen brood werden afgescheurd en over en weer gegooid. Na het klokken van bier uit een van de vele flessen probeerde iedereen elkaar te overtreffen in het imiteren van mijn recente boer.

Het gelach en geschreeuw, het ongeremde eten en drinken, de heftige gebaren en lichaamsverplaatsingen waarmee de mannen al hun gesproken taal begeleidden, het leek voor mij nu allemaal deel uit te maken van een spontane, onbewust uitgevoerde rondedans waarin de mannen om ons heen bewogen. Een vrijwel onmerkbaar steeds wat sneller wentelende draaikolk, die Inge en mij, nog als enigen op een stoeltje zittend, in zijn centrum wilde vastschroeven.

Zes ZKV's

A.L. Snijders

Verhalen

Ik houd van zeer kleine verhalen met zeer grote gevolgen: piekeren, tobben, verdriet en vreugde, gewoon de dingen waar het om gaat. Het toeval wil dat ik deze week twee van deze verhalen heb gehoord.

1. De jongeman S. houdt van Knut Hamsun, hij heeft al zijn boeken gelezen, hij kent geen betere schrijver. De spanning zit hierin: S. is een idealistische sociaal-democraat, terwijl Knut Hamsun met de nazi's sympathiseerde. S. gaat trouwen en vertelt in het voorgesprek met de trouwambtenares over zijn liefde voor Hamsun. Zij heeft nooit van de man gehoord en tovert hem uit Google. In haar speech zegt ze met ontzetting in haar stem dat Knut Hamsun een zeer foute man is geweest. S. antwoordt: ‘Hij heeft erg mooie boeken geschreven.’

2. De gereformeerde kerkorganist W. kan door een speling van de natuur het poepen niet lang uitstellen. Na de eerste aandrang heeft hij niet meer dan een minuut. Tijdens een dienst voelt hij het komen, hij zit precies in een zeer kleine pauze. Gelukkig zit hij alleen in het afgesloten hok. Hij legt een opengeslagen bijbel in een hoek en poept erop. Broek dicht en spelen.

Sub 1. Onoplosbaar: foute kunstenaars die goede kunst maken.

Sub 2. Hoe moeten natuur en religie ooit samenkomen in het uur U.

Voortschrijdend inzicht

Ik ben tien jaar idealist geweest, tussen 1957 en 1967. Ik meende dat de mens goed was, d.w.z. zelfstandig en redelijk, d.w.z. zonder behoefte aan gezag. Toen las ik *The Blank Slate* van Steven Pinker:

In de romantische jaren zestig geloofde ik als jonge tiener in Canada, het land dat zo prat gaat op zijn vredige klimaat, echt in het anarchisme van Bakoenin. Lachend wuifde ik het argument van mijn ouders weg dat de hel zou losbreken als de regering ooit het leger zou opheffen. Dat verschil van inzicht werd op de proef gesteld op 17 oktober 1969 om acht uur 's morgens, toen de politie van Montreal in staking ging. Tegen half twaalf 's morgens werd de eerste bank beroofd. Rond het middaguur waren de meeste winkels in het centrum gesloten vanwege plunderingen. Een paar

uur later brandden taxichauffeurs de garage plat van een limousineverhuurbedrijf dat met hen concurreerde om klanten bij de luchthaven op te pikken. Vanaf een dak schoot een sluipschutter een politieman uit de provincie dood; relschoppers braken in in diverse hotels en restaurants; en in een huis in een buitenwijk sloeg een arts een inbreker dood. Tegen het einde van de dag waren er zes banken beroofd, honderd winkels geplunderd, twaalf branden gesticht, veertig wagonladingen aan winkelruiten stukgeslagen en werd er voor drie miljoen dollar materiëële schade aangericht, alvorens het stadsbestuur het leger en natuurlijk de Mounties (de fameuze bereden politie) moest laten aanrukken om de orde te herstellen. Deze doorslaggevende proefondervindelijke test liet geen spaan heel van mijn politieke opvattingen...

Toen ik dit gelezen had en begreep dat de mens geen schone lei was, was ik geen idealist meer, maar stapte over op het maatschappelijke realisme: ik werd realist. Vijftien jaar later werd ik werkloos en door de sociale dienst te Zutphen gedwongen te solliciteren bij de politieschool. Ik dacht: ‘Daar is niets op tegen als je realist bent,’ en ik werd bij gebrek aan medesollicitanten aangenomen. Als iemand met een geheugen tegen me zei ‘Dat had ik nooit van je gedacht,’ antwoordde ik: ‘Voortschrijdend inzicht.’

De school leidde voornamelijk op voor Rotterdam. Ik was wel eens bij een beëdiging in het stadhuis van die stad. Als het volkslied werd gespeeld stond iedereen op, ik ook. Een adspirant zei: ‘Dat had ik nooit van u gedacht.’ Ik antwoordde: ‘Voortschrijdend inzicht.’

Oud

Vrijdag 26 januari ben ik in Amsterdam. Ik laat de hond uit in de Frederik Hendrikstraat, aan de kant van de As-Sounamoskee, waar radicale imams regelmatig oproepen andersdenkenden te doden. Op de stoep naast mij verschijnt een poepzuigmachine die stopt. De bestuurder stapt eruit om mijn hond te aaien. Ik zeg: ‘U heeft waarschijnlijk op de Partij voor de Dieren gestemd.’ Hij zegt: ‘Nee, op Wilders.’ Ik vraag: ‘Wilt u ze er allemaal uit hebben?’ Hij zegt, terwijl hij naar de moskee wijst: ‘Weet u wel wat daar gebeurt?’ Ik zeg; ‘Ik ken iemand in Dieren (Gelderland) die naast een moskee woont. De gelovigen daar nodigen de buurt regelmatig uit voor een kopje thee’. Daarna doe ik iets erg braafs,

ik vertel hem over het Edict van Nantes, de Bartholomeüsnacht en de vlucht van de Hugenoten naar ons land. Als klap op de vuurpijl vertel ik hem dat in de 16de en 17de eeuw in Amsterdam en Antwerpen boeken werden gedrukt die nergens anders gedrukt mochten worden. Hij vraagt: 'Porno?', ik zeg: 'Nee, ideeën.' Hiermee is het cultuurhoofdstuk voor die dag gesloten, ik wil nu alles weten over de gloednieuwe, in Denemarken gefabriceerde poepmachine, een klein, compact dingetje. Het kost, vertelt hij trots, net zoveel als drie Mercedessen. Ik zeg, alsof ik al vijftig jaar *De Telegraaf* lees: 'Van mijn belastingcenten.'

Vervolgens koop ik in een bel- en internetwinkel, gerund door Indiërs, een krant, NRC-H'blad. Daarin lees ik Pieter Steinz' bespreking van *Belangrijk is dat ik niet aan lezers denk*, een door mij geschreven boek. Hij schrijft dat het bij de intrigerendste en best geschreven boeken van 2006 hoort. Ik voel dat ik drie centimeter word opgetild en loop onhoorbaar naar huis. Om elf uur 's avonds start ik de auto voor de terugreis naar de Achterhoek, het regent. De ruitenwissers doen het niet, ik bel de wegenwacht. Een zekering, een uur vertraging. Ik praat met de monteur, ik vraag niet naar zijn politieke partij. Ik ga om drie uur naar bed. De volgende ochtend, zaterdag 27 januari, ga ik de kippen voeren. Het hok is leeg, ravage, veren, verbogen gaas, een ruit in scherven. Een radicale vosseraid, alle (oude) kippen verdwenen en dood. Voor het eerst sinds 1971 heb ik geen pluimvee, alleen de hond en de kat zijn nog over, ook oud.

Ulk

Ik dacht dat mijn kippen vermoord en weggesleept waren door een vos, maar nu twijfel ik. Een ulk lijkt waarschijnlijker (ulk is Achterhoeks voor bunzing). Ik heb een vriend in deze buurt, hij is net als ik afkomstig uit Amsterdam. Wij houden de grotestadsangsten. (Freud is onbekend op het platteland, men denkt dat het een melkmachinemerk is.) Hij heeft ook kippen, in een grote, glooiende ren met een waterpartij, alles bij hem is iets sjieker dan bij mij. Hij is bijvoorbeeld dichter, terwijl ik schrijver ben - dat is een fijn verschil. Op een zomernacht hoort hij krijsen. Hij springt uit bed, pakt zijn sterke lantaarn en een stevige stok. Hij rent naar de kipperen, naakt. Er zijn al heel wat kippen stervend en dood. De moordenaar is nog aanwezig, hij zit tegen het gaas in het licht

van de lamp, hij kan niet weg. Zijn belager nadert, de stok geheven, het beest maakt zich klaar, zijn ogen zien de dood, zijn tanden zijn bloot. Maar de man vreest voor zijn penis, originele castratieangst. Hij laat het dier ontsnappen. Wattie gelijk heeft.

185000

Pacifisme is een belangrijk strijdpunt voor de getuigen van Jehova, er valt niet over te onderhandelen, ze gaan niet in krijgsdienst. Ze zijn er ook trots op, ze krijgen er les in, het is een belangrijk punt. In heel wat barbaarse landen zitten ze in de gevangenis, koppige pacifisten, soms levenslang. Ik heb respect voor ze.

Ik zeg tegen meneer Alosery: ‘Ik begrijp het niet, jullie zijn consequente pacifisten, maar die God van jullie, uit het Oude Testament, is een vervaarlijke oorlogshitser.’ Meneer Alosery vertelt als antwoord een verhaal over een generaal die een stad van gelovige Israëlieten belegert. Hij staat met een groot leger voor de muren en pocht en is laatdunkend, hij roept: ‘Hier ben ik, jullie hebben geen schijn van kans, waar blijft die god van jullie nou, jullie zitten als ratten in de val!’ De nacht valt, er wordt ingegrepen. In het ochtendlicht zien de belegerden vanaf de stadsmuren dat het vijandelijke leger vernietigd is, iedereen is dood, 185000 man, zegt meneer Alosery triomfantelijk.

Hoewel ik het afschuwelijk en onbegrijpelijk vind dat een pacifist zwelgt in de gewelddadige dood van 185000 mannen, vraag ik eerst hoe Hij het gedaan heeft. Alosery: ‘Hij heeft een engel gezonden’. Ik: ‘Nou, en?’ Alosery: ‘Die heeft ze ter dood gebracht.’ Ik: ‘Mooie engel, weerzinwekkend.’ Alosery: ‘Nee, Hij is rechtvaardig, Hij geeft iedereen de kans zich te bekeren en de juiste keuze te doen, en wie zich daar niets van aantrekt, moet het zelf maar weten - die generaal heeft God uitgedaagd, daar moest een antwoord op komen.’ Ik: ‘Jullie god is een ordinaire dwingeland, met de mentaliteit van een straatvechter.’

Getuigen van Jehova zijn echte, klassieke fundamentalisten, zij twijfelen niet, het Boek wordt van a tot z letterlijk genomen en alle gruwelen krijgen hun vaste plaats. Het kan ook niet anders dan dat ze humorloos zijn, fundamentalisten kunnen geen humor hebben, want die zet de zaak op losse schroeven, daar kun je alle literaire handboeken op nakijken. Maar meneer Alosery is een uitzondering, hij is tenslotte

een Amsterdammer, zeer lang geleden (83 jaar) geboren op Kattenburg. Alsie weggaat, draait hij zich bij de deur nog even om, steekt een duim op en zegt, lachend als een faun: ‘185000!’

Kijk, daar houd ik nou van.

Jaartallen

In 1912 valt mijn moeder in de Van Eeghenstraat van driehoog uit het raam. Haar moeder komt de kamer binnen en ziet dat het eenjarige meisje op de vensterbank is geklommen en tegen de hor leunt. De hor valt naar buiten en het kind erachteraan. Hoewel haar moeder verlamd is van schrik, rent ze naar beneden. Haar dochter is ongedeerd, ze heeft geen schrammetje, zoals men in zulke gevallen zegt. De hor heeft de straat eerder bereikt dan het kind, is teruggesprongen en heeft haar val gebroken.

Op 14 januari 2008 parkeer ik mijn auto om half twee 's middags in de Van Eeghenstraat en fiets naar het Blauwe Theehuis in het Vondelpark, waar ik een afspraak heb met een fotograaf. De fotograaf is ook op de fiets, we zetten ze tegelijk vast aan het hek. We kennen elkaar niet, twee vreemden. Pas bij het theehuis ziet hij dat ik ik ben, en zie ik dat hij hij is. Het theehuis is in 1936 gebouwd, een jaar voor mijn geboorte. Het is guur en regenachtig weer, ik heb mijn wollen muts op. Hij maakt de foto's. Hoofd iets hoger, nee, ietsje terug, nu omdraaien, kijkt u maar in de richting van de Van Eeghenstraat. Ik kijk en denk welk raam. Ik zeg tegen de fotograaf: ‘Daar is mijn moeder in 1912 uit het raam gevallen.’ Als hij klaar is, fiets ik naar Vertigo (Duizeling), waar ik koffie drink. Ik denk aan mijn dode moeder, wat zou er van haar geworden zijn?

Biesbosch

Michael Spaan

Biesbosch... Ben ik met een kanokamp geweest. Toen had de zee daar nog vrij spel. Heb ik nog foto's van.

Hier liggen we met onze kano's op een vrijwel drooggevallen bank. Ik ben die staande slungel in het midden, met die peddel, badstoftrui en babymuts.

Inderdaad, het lijkt wel of we drijven. Maar we zitten aan de grond - anders kan je in zo'n kano niet gaan staan.

Veertien was ik daar, en nog niet zo vertrouwd met onze levende natuur. Al kon die overvloed aan zangers in het riet me niet ontgaan.

Dat eindeloze sjirpen van de sabelsprinkhaan - in samenspel met het staccato van de karekiet - klinkt nú nog in mijn geestesoor, zo af en toe door de kapotte claxon van een roerdomp overstemd.

Moet je zien met wat voor keurig pootje ik hier op de achterkant gepriegeld heb: *Derde Biesboschkamp '69, kort voordat dat paradijs van brak en zoet, van priëlen, platen, kreken, slikken, biezen, riet - en meer dan anderhalve meter tussen eb en vloed! - na Deltawerken in het Haringvliet voorgoed van zee zou worden afgesneden*.

Toont dat ronkend, wat pathetisch woordgebruik niet fraai de schrijver in de dop? Op dit kiekje staan we allemaal: eenentwintig blagen van de middelbare school en zes studenten, staand en zittend voor de bouwval die we daar bewoonden.

In de oorlog zaten hier veel onderduikers, aangezien de plek vanuit de lucht vrijwel onzichtbaar was en over land niet te bereiken viel. Bovendien stond er bij eb meer dan een meter modder in de kronkelige kreek die toegang tot het huisje bood.

Vrouwen? Nee, het was een jongenskamp.

In elk geval door mij werden ze niet gemist. Wel zongen we uit volle borst over de meisjes in Batavia en zo.

Om er te komen steek je eerst - bij Lage-Zwaluwe - de brede, drukbevaren Amer over.

Dat was linke soep, met kano's tussen zeekastelen. Goddank ging het beide keren dat we deze vaarweg kruisten - op de heen- en terugweg - goed.

Eenmaal ín het rietwoud heb je rekening te houden met het tij, dat bijna altijd mee- of tegenzit.

Vooral afgaand water kon sterk stromen. Ook ontstonden er op vaste plekken draaikolken, die naar gelang het eb of vloed werd links- of rechtsom maalden. Nu wil men trouwens weer een deel van dat getijverschil in het gebied terug, en staat de stormvloedkering in het Haringvliet voorzichtig op een kier. Vergeleken bij destijds natuurlijk kinderspel.

's Avonds hebben we het over God of politiek en eten nassi ('blauwe hap') of kaasfondue bereid met bier.

Voor die foto binnen is gebruik gemaakt van sterke lampen en een aggregaat. Buíten werd je in het donker bijna dood gestoken door de muggen. Maar bij regenweer werd je ook overdag belaagd - door de knut, een harig soort bloedzuigend vliegje dat in zwermen op je blote vel neerstreek. Door hun grote aantal was dat niet te hárden.

De leiding staand en zittend vóór ons afgelegen onderkomen.

Die tropenhelm was Biesmoes Evenaar, die bolhoed Biesboer Bas. Verder Pleeboi - badjas, theedoek om zijn hoofd en houten reuzenstamper in de aanslag, Gompie - kale kop en zwaaiend met een grote pollepel, Schicht en Knoest - met sik en baard, en Kale - stalen bril en partizanenpet.

Het waren er dus zeven, 'k had er eentje over 't hoofd gezien.

Nee, van die andere knapen zou ik je geen naam meer kunnen noemen - afgezien natuurlijk van de mijne.

Nog een aardig kiekje: *Eén van ons wordt hier voor straf bij eb op een slap koord over de drooggevallen kreek gejaagd*.

Dit vonnis was het enige dat onze kampraad wees. De vierschaar wrong zich in de vreemdste bochten om ons allemaal tenminste eenmaal te kunnen veroordelen. Dat was lachen: vroeg of laat kreeg iedereen een modderbad.

Tweemaal in de week doet deze overhuifde vlet uit Drimmelen de ronde

om in 't rietwoud brieven, kaarten en pakketten te bestellen.

Dat scheepje bracht ons groeten uit den vreemde en van thuis. Het deed ook dienst als brievenbus en postkantoor - en was geschilderd in de huiskleur van ons aller Tante Pos.

Mijn geheugen voor de onbenulligste details is meestal sterk, maar of dat bootje donker grijs of rood was ben ik kwijt.

De met reisgoed volgeladen praam voor het vertrek. *Na een week - het leken er wel drie te zijn geweest - zit álles (koffers, tassen, kleding, slaapen plunjezakken) vol met slib*. Dat viel uit te spoelen, maar de overweldigende indruk die de macht en pracht van de natuur daar op mij maakten raak ik van mijn levensdagen niet meer kwijt.

Bij het afscheid kregen we een kleine Bijbel met een slordig neergepende opdracht mee. Woorden uit het eerste Boek van Jeremia, die ons over ‘volkeren en koninkrijken’ stelden: ‘om uit te rukken en af te breken’ - wat aardig is gelukt - ‘en te beplanten en bebouwen’ - waar tot nog toe bitter weinig van is terechtgekomen.

Gelukkig nieuwjaar

D.J.B. Veldman

Michel is slechts minuten verwijderd van het ongelukkigste moment van zijn leven. Het is oudejaarsavond, vijf voor twaalf, hij zit moederziel alleen in zijn ijskoude eenkamerappartement op de bovenste etage van een gevaarlijk ver voorover leunend pand in Oud-West en leest de email die zijn hoofdredacteur hem een paar uur geleden heeft gestuurd. Ontslag per direct, geen andere keus, in mijn plaats had je hetzelfde gedaan, bla-bla-bla.

Michel klikt op reply, tikt ‘Stop dat kloteblaadje van je maar in je dikke, laffe reet’ en drukt op send.

In de etalage van het boekwinkeltje tegenover staat een stemmig uitgelichte kerstman gemoedelijk te zwaaien naar een opgedoft jong stel dat vrolijk babbelend door de sneeuw ploegt, ongetwijfeld op weg naar een gezellig feestje met familie en/of vrienden.

Schrijf een artikel over kerst, dat was de opdracht. Wat er in staat, maakt niet uit, als het maar luchtig is, vol hoop en goede moed. Het was een ideetje van de marketingafdeling, die tijdens de feestdagen weer eens ouderwets uit wilde pakken, niet met een verontwaardigd Darfur-dossier, of een moedeloze bijlage over het klimaat; gezelligheid wilden ze, een knappend haardvuur, de warmte van familie.

‘Misschien,’ opperde Michel tijdens de redactievergadering, ‘is het leuk de lezer kennis te laten maken met de mensen áchter het tijdschrift. Ik bedoel: het persoonlijke verhaal is hot. Politici houden weblogs bij, schrijvers zweren massaal de fictie af...’

‘Geweldig idee,’ riep de marketingmanager, die hoogstpersoonlijk poolshoogte was komen nemen (het gebeurde hem net iets te vaak dat de redactie zijn goedbedoelde adviezen naast zich neerlegde). ‘Ik zeg: doen.’

Michel begon met zichzelf. Hij schreef over zijn ouders, die hij dertig jaar geleden, hij was vijf, heeft verloren - voor zijn ogen neergeschoten door een junk die vond dat ze niet snel genoeg hun portemonnee pakten - en over zijn vrouw, die hem verliet voor zijn beste vriend, over zijn zoontje dat hij nooit meer zag omdat zijn ex tijdens de voogdijzaak

had verklapt dat hij troost zocht in de drank, hij schreef zelfs over zijn straalkacheltje, dat het had begeven en dat hij niet kon vervangen omdat hij, met de alimentatie en de woekerhuur die zijn tirannieke huisbaas vroeg, amper genoeg over hield om van te leven.

En daar doorheen vlocht hij de verhalen van zijn collega's. Marketingmedewerker Cécile die, toen ze klein was, geen kat kreeg omdat haar broer allergisch was, en die ervan overtuigd was dat dat de oorzaak was van haar bindingsangst. Redacteur Sijmen die, als hij een maand later was verhuisd, de postcodeloterij had gewonnen. Accountmanager Thiemo die zijn vriendin niet aan zijn ouders durfde voor te stellen omdat ze haar meteen zouden herkennen als dat snorremeisje dat zo meedogenloos was afgekraakt bij Idols.

‘Ik wilde onze lezers laten zien hoe goed ze het eigenlijk hebben,’ antwoordde Michel toen zijn hoofdredacteur wilde weten wat hem in vredesnaam had bezield.

Zijn hoofdredacteur beet op zijn onderlip, die wel wat weg had van een uitgedroogde naaktslak. ‘Door ze te vertellen dat hun lijfblad wordt gemaakt door een stelletje zielepoten?’

‘Het leek me wel een originele invalshoek.’

Michel opent het raam, steekt zijn arm naar buiten, reikt in de dakgoot, die ook dienst doet als koelkast, vindt een pak melk, een homp kaas, maar wat hij zocht, zijn laatste flesje bier, vindt hij niet. Hij gaat op zijn tenen staan, reikt nog verder, voelt iets hards, iets kouds, pakt het beet, maar het flesje is glad en zijn vingers zijn stijf van de kou, het flesje ontglipt hem, valt naar beneden, spat uiteen op het dak van een auto die op de stoep staat geparkeerd.

En daar is het dan, het ongelukkigste moment van Michels leven. Niet de dood van zijn ouders, niet het stuklopen van zijn huwelijk, het gemis van zijn zoontje, zelfs niet het verlies van zijn baan, of die kapotte kachel, maar een flesje bier dat te pletter valt op iemands auto.

Toegegeven, het is niet zomaar een flesje. Een van Michels goede voornemens is: stoppen met drinken. De drank heeft hem zijn kind gekost, en, als hij eerlijk is, ook zijn baan. Dat artikel waar iedereen zo over valt, was slechts een druppel in een emmer die tot de nok toe was gevuld met roezen die moesten worden uitgeslapen, dronken scheldpartijen tegen collega's en nog veel meer incidenten die hij liever zou vergeten. Eén

laatste biertje zou hij drinken, precies om twaalf uur. En dan zou hij op teletekst kijken, om te zien of het staatslot dat hij had gekocht met het geld dat hij op drank had uitgespaard nog iets had opgeleverd.

En natuurlijk is het ook niet zomaar iemands auto. Het is de auto van Michels huisbaas. En Michels huisbaas is geen man die je tegen de haren in wil strijken. Goed, die smakelijke verhalen over zijn drinkgelagen met Willem Holleeder zuigt hij waarschijnlijk uit zijn dikke duim, feit blijft dat hij twee koppen groter is dan Michel, en drie keer zo sterk. Dat laatste heeft Michel meerdere malen aan den lijve ondervonden.

Michel graait stoffer en blik (om de scherven op te ruimen), blocnote en pen (om een excuusbriefje te schrijven) bij elkaar, grist zijn sleutels van tafel, holderdeboldert naar beneden, zwiept de verveloze voordeur open, en terwijl boven de stad het vuurwerk losbarst, sprint Michel naar buiten, hij ziet een gebroken flessenhals uit het linnen dak van de auto steken, zijn rechtervoet glijdt weg, zijn afgetrapte gympies zweven voor zijn ogen, gevolgd door de in felle kleuren uiteenspattende nieuwjaarslucht en met een doffe, resonerende klap landt Michels achterhoofd op het trottoir.

Michel verliest meteen het bewustzijn, wat jammer is, want precies op dit moment wordt, tijdens de finale van de staatsloterijshow, de letteren cijfercombinatie voorgelezen die op zijn lot is voorgeprint, en dat is nog niet alles, want twee straten verderop heeft zijn huisbaas het in een bomvol café aan de stok gekregen met een tbs-er die op eigen gezag zijn proefverlof heeft verlengd, de tbs-er trekt een mes en maakt met een trefzekere stoot een einde aan het leven van Michels huisbaas, en er is nóg meer, want dat trillen in Michels broekzak, dat hem langzaam weer naar het land der levenden lokt, is zijn telefoon, en als hij nou eindelijk eens op zou nemen zou hij een bekend, slaperig stemmetje horen, het stemmetje van een jongetje dat om half twaalf is gewekt voor het vuurwerk en nu per se zijn papa gelukkig nieuwjaar wil wensen.

Nederlandse poëzie

Vier gedichten
Hans Hoenselaars

[Basta! kunnen zeggen als eerste]

Voor Karin Cziczinski

Basta! kunnen zeggen als eerste
woord - in de geest van tijgerbalsem, pantserplaten
om de onderarm, jongleren
met de halters, met een air van nix

te vrezen, vuisten op zijn eigen tafels
slaan, om alle grenzen onvertogen
teneinde laatste stenen boven, rekenen
met eerste hiërarchieën af

En: een zee van lenigheden weten plegen
zoals zich voeren laten (blind) zoals
het kind op zijn verjaardag (naar zijn eerste fiets?), kortom

met twee vingers op haar wang
tegen alle herenregels in haar schattig heten, zeggen
nimmer zonder gêne: *komm?*

Contenance

dat is zijn eigen gedichten
blijven schrijven, juist
wanneer ze aan een Dame afgemeten
als een schoen met de maat van de leest
voor een voet in de taal van glas
en: bij de buiging bereid haar te verliezen
(d.i. uit het oog)

dat is de weg vooral
en een gezicht te hebben
te bewaren voor de dag
dat alle woorden opgeheven
en alle maskers af -

Golven
Studie in onverschrokkenheid

Geen zeil kajuit geen scheepsbeschuit
van kruipen sluipen van gemuit
van golfslagen vrij; geen gelakte nagel nog
geen ongeschoren baard noch
tand blijft onberoerd zolang wij varen- beurtelings: geheven
als een glas de duizend dode punten
over, in het tij van waden
neergelaten. Geen ontkomen aan. Ooit meer.

Maar Lief, wij gaan niet elke golf van naam
voorzien, weten hem eenvoudig ongeheten, d.i. baar te laten
om ons eenmaal zonder knopen
in de darm, met vuisten (stevig
in de scheepsjas), dan wel zonder handen
over het gladde dek te wagen -

Still going strong*

Voor J. Eijkelboom, 1.3.2006

Wanneer wij vandaag per slot
uw daden en laten memoreerden
u lauweren zouden
met bedenkelijke wensen
kwamen zoals: oude
dagen der geraniums
en het zachtste pluche met uitzicht
op Verzameld Werk

wie hield er dan zijn ogen
in het zeil van de stad, wie

haalde koffie, cornflakes, hamsterzaad
wie maakte dan de keukenkastjes schoon, en wat

wat te doen met de verwondering
die om gedichten vraagt -

* *De redactie betreurt het overlijden (27 februari jl.) van onze medewerker.*

uitgeleefd

Piet Janssen

zijn we soms kippig
overzie toch eens het scharrelveld
ons erfdeel
ons toegemeten leefgebied:
met schraappoten en piksnavels
hebben we het verwoestijnd

tjokvol het hok
met veel tok tok een ei
en steeds maar fok

groen is gras
smakelijk de worm uit de vette klei
maar wie weet dat nog

kaal en hard
puisterig pokdalig is het land
vol witgekalkte stront
zwaar de mestgeur
in de bedompte hitte

en wij maar wachten
kaalgeplukt
in ons schurftig kippenvel
of hogerhand een graantje tovert
een laatste druppel
uit de emmer die leeg staat

en maar wachten
broedend in ons haveloze nest
op een lege dop

Piaget
(dagboek 13-12-07)

Frans Pointl

In Bonebakkers etalage aan het Rokin
schitterde die overrompelende platina Piaget
handgemaakt mechanisch
champagnekleurige wijzerplaat
zwarte wijzers en romeinse cijfers
zo plat als een euromunt
(prijs wel 20.000 euro)
het wond me op
(wenste het omgekeerde)
stel je voor
die pracht om mijn pols
hoe laat
zou nog even
niet aflatende bewondering worden

vanwaar mijn hebzucht
terwijl mijn dood zo aanspreekbaar dichtbij
ik in mijn continue schemertoestand
niet anders kan dan
schuifelen op onzekere benen

talmend bleef ik daar
achter me haastige mensen
met harde stemmen
die de fragiele gestalte
met grijs haar en witte baardstoppels
zijn grote neus
tegen het glas gedrukt
nauwelijks opmerkten

wat droeg hij die dag?
een beige jack van de Cuyp
blauwe katoenen trainingsbroek
zwart/wit geblokt gevoerd flanel overhemd van Zeeman
schoenen van de Dappermarkt
om zijn rechterpols een Chinees
kwartshorloge van acht euro
merk New Times

die zegenende minuten voor de etalage
ontnamen hem zijn zwakte
en als bevond hij zich
in een lege kathedraal
fluisterde hij eerbiedig
de namen van de oude Zwitserse horlogehuizen
als riep hij heiligen aan:
Piaget, Audemars Piguet, Jaeger-LeCoultre,
Ulysse Nardin, Patek Philippe, Vacheron Constantin,
Breguet, Chopard, Zenith

op die donderdag om drie uur
hing er kortstondig een zwakke wierookgeur
bij Bonebakkers etalage aan het Rokin.

Het handschrift van Homeros

Willem M. Roggeman

Op de heuvel toont het huis zijn uitzicht op zee.
Onder een druivelaar eet Homeros een souvlaki.
Hij wacht nog op de terugkeer van de helden.

Dan komt de liefelijke dageraad
blozen tussen zijn tere vingers.

De witte huizen op de Griekse eilanden
weerkaatsen de zon in zijn verbrande ogen.
Ergens blaast een sater op een panfluit
en zingt een lied van Theodorakis.

Homeros zucht, aarzelt om te vertellen
over de waarheid die hij zo goed kent,
die de traditie hem heeft voorgezegd.

Zeus, die de witte wolken verzamelt,
glimlacht naar de oude bevende man.
De muze laat zijn vertellend lichaam
kantelen en wentelen om de dageraad
die komt blozen door haar tere vingers.

Met hexameters voedt Achilles zijn wrok,
zijn hand is scherp geworden als het mes
dat huilt in zijn betreurde vriend Patroklos.

De scribent uit Smyrna, de ziener
van de verre oorlogsscènes bij Ilios,
zijn stem weerklinkt twintig jaar lang,
ook tijdens de omzwervingen over zee
tot de uiteindelijke verrassende thuiskomst.
Maar de zee zindert nog na in de oren

van de goddelijke held die de Faiaken slapend
op het strand van Ithaka hebben neergelegd.

Op de Olympos slaat een godenkind
op de maan die voortrolt als een hoepel.
Dan komt weer de liefelijke dageraad
blozen door haar tere vingers.

De muren van het labyrint staan vol graffiti, vol
woede verslindt de minotaurus de adolescenten.

Homeros glimlacht om de knipogende cycloop.
Deze kent het geheim van de Griekse dichter
die als eerste de vreemde letters kan schrijven,
ingevoerd met de handelswaar van de Feniciërs.

Hij vergeet Mnemosyne, verwelkt zienderogen
en kruipt rustig in de zwarte kooi van de nacht.
Zijn woorden versplinteren maar dan blaast
Poseidon weer in de zeilen van zijn verbeelding.

Het Museum van Boston bewaart zijn stenen kop
en zijn vrouw is een zingende kariatide in Athene.

Raphael tekent hem zittend,
met één hand op zijn manuscript.
Een demiurg met woorden van marmer.

Kalypso de nimf houdt zijn schaduw gevangen.
De Ionische Zee vloeit heimelijk haar kamer in.
Zo ontsnapt hij uit de tuin van haar verlangen.

Mykene, befaamd om zijn brede bouwstenen,
werd verzonnen door de cyclopen. Hun kwijlen
glanst nog in de manen van de stenen leeuwen.

Later zal de milde dood komen vanuit zee

en hem aanwijzen met een ivoren vinger.
Zijn leven nadert steeds sneller de vervaldag.
De kanonnen van Navarone storten reeds neer
en over de haven van Piraeus hangt weer de smog.

Dan danst Homeros vrolijk de sirtaki
met de lonkende Helena van Sparta
tot de liefelijke dageraad komt
blozen tussen zijn tere vingers.

Vader

Philip Snijder

je sprak in tongen
in tumortaal slechts jou bekend

woorden
op een vol scrabblebord
nadat twee snelle kinderhandjes
het spel in chaos
deden besluiten

oprispingen
slecht verteerde lettergrepen
ingeslikte achterkanten
als Gronings kind je dagelijkse kost
maar nu zwaar op de maag
boerentaal

klinkende hiëroglyfen
gesproken spijkerschrift

taal met één spreker

S.O.S.

Cornelia Stoel

Wij leefden zuinig die dagen, draaiden elke cent
dronken goedkoop, aten bieten en macaroni
de kachel was uit, het bed te kort, dun de deken
maar wij gingen in strelen gekleed, onze oren
heet van gefluister, daar kon geen zon tegenop
die scheen dan ook nooit, gekluisterd aan huis
door mist natte sneeuw regen schreven wij SOS
op de ruit, kusten elkaar koud op het glas

Je kwam thuis, nat als altijd, met een pond appels
rook naar verleiding, wij kauwden, spuugden de pitten
bliezen de papieren zak tot een bom, grapten
lachten wat af, maar ik wist het, wist wat ik zag.

Drie gedichten
Hans Wap

Alois

nu de jaarringen toenemen
en de vergeetachtigheid
zijn intrede heeft gedaan
zijn er delen van het hoofd
die niet in gebruik zijn en
wellicht te verhuren

mijn vrouw zegt
dat de voornaam van alzheimer
alois is

zij heeft een medische encyclopedie
en een fenomenaal geheugen

volgens de makelaar
valt er een goede huurprijs
te bedingen

zelf
geloof ik ook
dat hij alois heet
de makelaar

waar heb ik zijn telefoonnummer
toch opgeschreven?

ik kijk in de gele gids
bij onroerend goed
onder de a
van alzheimer

na enig bladeren
weet ik precies te vertellen
hoe laat
de trein uit amsterdam
in alkmaar aankomt

Drie sterren

in sommige restaurants
doe ik geen bek open
ze doen me denken aan
loopgraven
gevuld met riesling
en pâté de foie

welgemikte schoten
met champagnekurken
uit linkshandig gedraaide flessen

de oorlog van de gourmet
tegen de gourmand
ingetekend op de stafkaart
van michelin

de drie sterren van het restaurant
tegen de vier
van de generaal

laat ons lafhartige daden verrichten
die recht geven op medailles

een borst vol blik
dat na overlijden moet worden
teruggegeven

liever werd ik
koninklijk onderscheiden
met een gratis parkeervergunning
voor het leven
of een vaste tafelreservering
in mijn favoriete restaurant

Drinken uit de lethe

zijn verleden drijft op kurken uit honderden flessen
op rooksignalen uit duizenden asbakken
de diploma's die bij hem passen zijn nooit uitgereikt
twee linker handen aan elke arm

het terugkerend gevoel aan het einde van het schooljaar
als hij gelaten op het mes van de slager wachtte
de zelfvoldane leraar die hij met genoegen
ter plekke zou zien omvallen noemde zijn naam
velde het oordeel gaf een brief mee voor de ouders

dagdromen zou beloond moeten worden met alle dagen
mooi weer / bloemencorso's begeleid door filmmuziek /
de stem van de nieuwslezer uit het polygoonjournaal /
confetti /

twee linker handen aan elke vinger
drie lagere scholen verwerkt
een begin gemaakt met de grote dorst
in zijn vaders wijnkelder

roesdromen zouden beloond moeten worden met kleurrijke
vergezichten / stapels ongelezen boeken
naast de open haard / een zenboeddhist die met één hand
applaudisseert /

bedachtzaam drinken uit de lethe
met een roeiboot en zijn gewiste geheugen naar de overzijde
in een rechte streep naar het verdwijnpunt
waar alle lijnen samenkomen

Light Verse

Twee gedichten
Jaap van den Born

Ballade van de Catalaanse letteren

De Catalaan is aan zijn eer gehecht
Een twist door spot, gesmaal, beledigingen
Wordt met een fikse sabelhouw beslecht
Om zo zijn afkeer door te laten dringen
Terwijl de druppels bloed van stalen klingen
In parabolen in de rondte spetteren
Ja ja, de Catalaan staat op zijn recht!
(Ik kom nog op de Catalaanse letteren)

De Catalaanse vrouw draagt vaak een vlecht
Terwijl zij bij de afwas staat te zingen
Zij houdt zich ver van vuist- en vuurgevecht
Maar stelt zich groepsgewijs wel op in kringen
Om met haar man wat in het rond te springen
Een *cobla* laat wat doffe deuntjes schetteren
En het is stomvervelend, zachtgezegd
(Ik kom zó op de Catalaanse letteren)

De Catalaan heeft ook iets van een specht
Hij is verzot op gouden hebbedingen
Het liefst met veel juwelen ingelegd
En kettingen en protserige ringen
Veel weduwen staan droef te handenwringen
Omdat ze dikwijls van hun schepen kletteren
Te zwaar beladen pronkend op de plecht
En wat betreft de Catalaanse letteren:

O Catalaan; terecht wordt u geknecht!
Ik laat mijn lofbazuin hier niet trompetteren
Ze hebben daar geen Polzer, Proust of Brecht:
Het stelt niets voor, die Catalaanse letteren

Wat; u gelooft me niet?
Nou goed, één voorbeeld dan
Let op - dit noemt men
Daarginds bellettrie!

En zeg dan zelf: is dit
Allererbarmelijkst
Of vindt u zoiets
Nou toppoëzie?

Van een cactus

Als monsterlijk reptiel, een huid vol vlekken,
zijn darmen vol met slijm, ligt het verkrampt
stil in zijn hoek de schaarse zon te lekken.
Totdat zijn zwarte ziel hem uit laat rekken
en hij, herlevend, plots zijn bloempot kraakt.
Voorbij de boomgaard, uit het zicht geraakt
langszij een muur, met aarde aangestampt
vond ik, op ruwe stenen weggesmeten
en tastend tussen scheuren en in spleten,
de oude draak, nog woedend vastgeklampt.

Zo'n laffe aanval klopt toch voor geen meter?
Mein kleiner grüner Kaktus klinkt veel beter!

Maria-Antònia Salvà (1869-1958)
D'un cactus

Com rèptil monstruós de pell clapada,
d'entranya llefiscosa, era ajocat
al seu recó bevent la solellada.
De sobte, sa malícia desvetllada,
enrevisclant-se va esquerdar el test.
Enllà de l'hort, que se'n perdés el quest,
dalt una paret seca fou llançat,
i al cap de temps, damunt les pedres dures,
furgant per les llivanyes i juntures,
trobi el vell drac encara aferrissat.

Vier copla's

Frits Criens

[Je hebt een lijf waar ik me voor verhang]

Je hebt een lijf waar ik me voor verhang
De Schepper gaf je goddelijke maten
Hij maakte je een liefdesdier pur sang
Maar waarom leerde die Sadist je praten

[Als Lucia ten prooi valt aan de spade]

Als Lucia ten prooi valt aan de spade
O Heer, verander mij dan in de grond
Waarin zij rust, of liever in een hongerige made
Dan kruip ik toegewijd voor altijd in haar rond

[De plaats naast mij is onbeslapen]

De plaats naast mij is onbeslapen
Je leek niet bij me weg te slaan
De plaats naast mij is onbeslapen
Want jij bent bij me weggegaan

[Waarom Bonita heb je me vannacht ontvangen]

Waarom Bonita heb je me vannacht ontvangen
En welke schande deed je babbelzucht me aan
Ik moest vertrekken met een ongeblust verlangen
Want eer jij uitgepraat was, kraaide reeds de haan

Bede aan de barmeid

Paul van den Hout

Zijn nog vooroorlogse karkas begint te kraken
en krimpen, constateert hij aan zijn lubberhuid;
zijn weke vlees ziet er als walvisblubber uit;
zijn ledematen lijken schrale bonestaken.

Hij draagt een kunstgebit dat klappert in zijn kaken,
zijn ogen gaan haast zienderogen achteruit;
door alles wat hij hoort, zeurt een gestaag gefluit;
gênant gaat hem nu zijn geheugen ook verzaken.

Zijn huisarts spreekt van Bacchus als ‘de God der wrake’,
en zijn driest drankgebruik noemt hij ‘vermetelheid’;
toch blijft zijn borreltje hem steeds naar méér nog smaken.

Ach, in het voorportaal van de Vergetelheid
mag hij toch zelf, zo lijkt het ons, de dienst uitmaken -
dus wees een schat en schenk hem nog een Ketel, meid.

Drie gedichten
Kees Jiskoot

Iguals sí, diferents també
(Devies op gemengde school in Barcelona)

Gelijk? Jawel,
Divers? Ook dat:
Van haar, van vel
en bakermat.

Het plein is bont
met grut bestrooid,
het scheeuwt, rent rond,
krioelt en klooit.

Divers, gelijk...
een kleurig zicht.
Gods koninkrijk
op aard wellicht?

Nou nee, net niet;
een schop... gekrijs...
geween... verdriet... -
Wég paradijs!

Scherpe tongen

Ik snak in Catalonië
naar huis, naar autochtonië.
Wat doet mijn taal me thuis toch schoon aan!
Hier sláát men toch een allochtoon aan!

Volkslied - Voor bij de afwas

De spelers van Oraengien
staan luid, in het gelid,
den Coninck van Hispaengien
te eehren in Madrid.
Maar als die knapen spelen
op Barça's groene mat,
dan sparen zij hun kelen
en brabbelen maar wat.

Wat willen Catalanen?
Een eigen republiek.
De vorst der Castiljanen
is hun niet sympathiek.
Dus Juan Carlos prijzen,
ghetrouw tot inden doet -
begrijpelijkerwijze
valt zulks daar minder goed.

Kunt u de lust tot zingen
in Catalanenland
met geen geweld bedwingen,
gebruik dan uw verstand.
Verzwijg de vorst van Spanje
en zing in plaats daarvan:
- Den Coninck van Oranje
zij ere, Don Johán.

Ze noemen Cruijff daarginder
de kleine broer van God,
Beroemd als coach, niet minder
als meester van het schot. -
In 't Madrileense Prado
ontbreekt zijn beeld nog, maar
en un momento dado
Prijkt hullie god ook daar.

Gedicht

Drs. P

Het thema van ons komend nummer is...
Zo'n onderwerp is mij weleens tot last
Nu moet ik over Catalonië iets schrijven

't Is oud en zelfbewust, dat staat wel vast
En ik weet meer nog, zonder overdrijven
A. Gaudi was uniek als architect

In Barcelona is het goed verblijven -
Een grootse stad met een Parijs aspect
En een rumoerige geschiedenis

Tot zover Catalonië. Nu ja
Ik weet nog minder van Antarctica

Catalaans schaak*

Hans Ree

1

De eerste schaakpartij zoals wij spelen
werd opgeschreven door een Valenciaan
die schaak en liefde knap liet samengaan.
Zijn *Scachs d'amor* telt 64 delen.

Hij zong van Venus en van lustpriëlen
en schaken in zijn taal, als Catalaan.
Die taal heeft daardoor aan de wieg gestaan
van onze passie, voor ontelbaar velen.

Narcís Vinyola was rond 1480
een man die trots was op zijn eigen streek,
maar later bleek hij glibberig als een aal.

Hij slijmde met de koning, die was machtig,
en hield een Castiliaanse donderpreek:
het Catalaans was een barbaarse taal.

* *Het schaakspel heeft zich in de loop van anderhalf millennium in verschillende streken verschillend ontwikkeld. Het spel dat wij spelen onstond tegen het eind van de 15de eeuw in Valencia.*
De eerste partij met onze regels werd opgetekend in een Catalaans manuscript van omstreeks 1480, Scachs d'amor. Het is waarschijnlijk een collectief werk van Valenciaanse rederijkers, waarvan Narcís Vinyoles de belangrijkste was.
In dit manuscript probeert Mars de liefde van Venus te winnen. De zangen van Mars, Venus en een scheidsrechter worden gespiegeld in de zetten van een verzonnen schaakpartij.
Later vertaalde Vinyoles voor koning Ferdinand een Latijns werk, Suplementum chronicarum, in het Castiliaans en hij noemde daarin het Catalaans een barbaarse taal. Catalaanse historici hebben hem daarom soms als een landverrader beschouwd.

2

Savielly Tartakower, een genie,
bedacht voor Barcelona Catalaans.
Veel eerder schreef een priester over Spaans,
met tips voor zwendel: paapse infamie.

Voor Barna, hoofdstad van de anarchie,
geen priesteropening, maar iets profaans.
Docteur Tarta bleek waarlijk messiaans
toen hij d4 liet volgen door g3.

Vladimir Kramnik, *placet* Kal, was ziek,
kon zelfs met wit bijna geen spel meer winnen
tot Tarta's wonderolie hem genas.

Topalov overwint hij magnifiek,
hij haalt het wereldkampioenschap binnen
en geeft met Catalaans de *coup de grâce*.*

* *De Spaanse opening heet zo omdat de priester Ruy López daar in 1561 over schreef in een schaakboek waarin hij ook trucjes aanbeval zoals: zorg dat het licht altijd in de ogen van de tegenstander schijnt.*
De organisatoren van het internationale toernooi in Barcelona in 1929 vroegen Savielly Tartakower om een nieuwe opening te bedenken. Hij speelde daarom in vier partijen 1.d4 gevolgd door 2.g3 en schiep daarmee de Catalaanse opening.
In 2006 versloeg Kramnik in een match om het wereldkampioenschap Topalov, met het Catalaans als zijn gevaarlijkste wapen.
Regel 9 verwijst naar Jan Kal's ollekebolleke over de uitspraak van Vladimir Nabokov.

Twee gedichten
Patty Scholten

Boksende kangoeroe

Het skippybalbeest bokst al van nature.
De softenonvoorpoten zijn geen fokfout,
maar sterk genoeg voor uppercut en knock-out
of minstens een blessure van allure.

Voor 't vrouwtje is de match slechts ouverture.
Straks zal de bokser die het langste doordouwt
degene zijn die teder op haar oor kauwt.
Ze wacht haar lot trots af als een walkure.

Ooit bleef zo'n wijfje triest onaangeroerd.
Haar minnaar maakte elders carrière
als kickbokser, nadat hij was ontvoerd:

'*Nouveau spectacle! - Aux Folies-Bergère:*
le kangourou-boxeur.' Het beest bonjourt
zijn opponent de ring uit vol *colère*.

Grote krijgsheren

Trompetten scheuren. Bergen rukken op.
In wolken stof blijken de bergen dieren:
Zesduizend olifanten uit Kasjmir en
ze zijn geharnast, helmplaat op hun kop.

De vijand krimpt tot bange ledenpop
voor slurven die met stalen ballen zwieren.
De beesten dragen platforms vol lansieren.
Het Griekse leger vluchtte in galop.

Beviel het ze om zo woest rond te tetteren,
mensen als rijpe pruimen te verpletteren,
hun neus gegroeid als bij Pinokkio?

Misschien was het net zo'n huzarenstukje
als in het circus klimmen op een krukje,
een XXL tutu om hun popo.

Essay

Het gele manifest

Salvador Dalí, Sebastià Gasch, Lluís Montanyà
(Vertaling Helena Overkleeft en Peter Verstegen)

In dit MANIFEST hebben wij alle hoffelijkheid in onze houding laten varen. Elk overleg met vertegenwoordigers van de hedendaagse Catalaanse cultuur is zinloos, omdat ze in artistieke zin negatief zijn, hoewel ze in andere opzichten resultaat boeken. Inschikkelijkheid en beleefdheid leiden tot het wegsmelten van alle waarden of tot jammerlijke verwarring daaromtrent, tot een geestelijke atmosfeer waarin absoluut niet te ademen valt en tot de verderfelijkste beïnvloeding. Voorbeeld: 'La Nova Revista'. Heftige vijandschap daartegen stelt duidelijke waarden en standpunten vast en zorgt voor een hygiënische mentaliteit.

WIJ SCHRAPPEN	alle argumenten	{ een enorme bibliografie en hard werk van de kunstenaars van nu komen voor dat alles in de plaats.
WIJ SCHRAPPEN	alle literatuur	{ een enorme bibliografie en hard werk van de kunstenaars van nu komen voor dat alles in de plaats.
WIJ SCHRAPPEN	alle lyriek	{ een enorme bibliografie en hard werk van de kunstenaars van nu komen voor dat alles in de plaats.
WIJ SCHRAPPEN	alle filosofie ten gunste van onze ideeën	{ een enorme bibliografie en hard werk van de kunstenaars van nu komen voor dat alles in de plaats.
WIJ BEPERKEN ONS	tot de meest objectieve opsomming van de feiten.	
WIJ BEPERKEN ONS	tot het wijzen op het groteske en trieste spektakel van de huidige Catalaanse intelligentsia, opgesloten als die is in een verstikkende sfeer van verrotting.	
WIJ WAARSCHUWEN	voor besmetting allen die nog niet besmet zijn. Een kwestie van strikte geestelijke asepsie.	
WIJ WETEN	dat we niets nieuws verkondigen. Maar we beseffen dat dit de basis is van al het nieuwe dat er nu is en al het nieuwe dat mogelijk zal worden gecreëerd.	

WIJ LEVEN	in een nieuwe tijd van een ongekende poëtische intensiteit.
HET MACHINISME	heeft de wereld een revolutie gebracht.
HET MACHINISME	- antithese van het door omstandigheden onontbeerlijke futurisme - heeft de diepgaandste verandering teweeggebracht die de mensheid ooit heeft gekend.
EEN MENIGTE	- die anoniem en anti-artistiek is - werkt samen met die dagelijkse inspanning om de nieuwe tijd waar te maken door er in overeenstemming mee te leven.

EEN POST-MACHINALE MENTALITEIT IS ONTSTAAN

DE KUNSTENAARS	van heden hebben een nieuwe kunst gecreëerd die past bij deze mentaliteit. Die past bij hun tijd.

MAAR HIER BLIJFT MEN GRAZEN VAN DE IDYLLE

DE CULTUUR	van het huidige Catalonië kan niet bijdragen tot het welbehagen van onze tijd. Niets is gevaarlijker of valser of onnatuurlijker.

WIJ VRAGEN DE CATALAANSE INTELLECTUELEN:
‘Wat voor nut heeft de Fundació Bernat Metge, als u vervolgens de oude Griekse cultuur verwart met pseudo-klassieke ballerina's?’

WIJ STELLEN	dat sportlieden dichter staan bij de geest van Griekenland dan onze intellectuelen.
EN TEVENS	dat een sportman, gespeend van artistieke noties en alle eruditie, meer contact heeft met - en meer gevoel heeft voor - de kunst van nu en de poëzie van nu dan bijziende intellectuelen die de last dragen van een negatieve scholing.

VOOR ONS	leeft Griekenland voort in de numerieke uitkomsten van een vliegtuigmotor, in het anti-artistieke, anoniem gefabriceerde Engelse textiel bestemd voor de golfsport, in het naakt en in de Amerikaanse music hall.
WIJ MERKEN OP	dat het theater heeft opgehouden te bestaan voor sommigen en is bedorven voor iedereen.
WIJ MERKEN OP	dat de concerten, lezingen en voorstellingen die tegenwoordig worden gegeven doorgaans één pot nat zijn met oorden van verstikking en maximale verveling.
DAARENTEGEN	doen zich nieuwe dingen voor van een intense vreugde en blijmoedigheid die de aandacht vragen van de hedendaagse jeugd.
WIJ HEBBEN	de cinema
WIJ HEBBEN	het stadion, de boksring, rugby, tennis en wel duizend sporten
WIJ HEBBEN	de populaire muziek van nu: jazz en de tegenwoordige dansmuziek
WIJ HEBBEN	de autoshow en de luchtvaartshow
WIJ HEBBEN	de spelletjes op het strand
WIJ HEBBEN	de schoonheidswedstrijden in de openlucht
WIJ HEBBEN	de catwalk met mannequins
WIJ HEBBEN	het naakt onder de elektriek van de music-hall
WIJ HEBBEN	de moderne muziek
WIJ HEBBEN	het circuit voor autoraces
WIJ HEBBEN	tentoonstellingen van moderne kunstenaars
WIJ HEBBEN	ook nog grote weg- en waterbouwwerken en schitterende oceaanstomers
WIJ HEBBEN	een architectuur van heden
WIJ HEBBEN	apparaten, voorwerpen en meubels van deze tijd
WIJ HEBBEN	moderne literatuur

WIJ HEBBEN	moderne dichters
WIJ HEBBEN	modern theater
WIJ HEBBEN	de grammofoon die een kleine machine is
WIJ HEBBEN	het fototoestel, dat ook een kleine machine is
WIJ HEBBEN	kranten met supersnelle en de meest uitgebreide informatie
WIJ HEBBEN	encyclopedieën van uitzonderlijke eruditie
WIJ HEBBEN	natuurwetenschap die uiterst actief is
WIJ HEBBEN	kritiek die gedocumenteerd is en een leidraad biedt
WIJ HEBBEN	etcetera... etcetera... etcetera
WIJ HEBBEN	tenslotte een roerloos oor op een kleine rookkolom
WIJ HEKELEN	de sentimentele invloed van de raciale gemeenplaatsen van Guimerà
WIJ HEKELEN	de ziekelijke sentimentaliteit die het Orfeu Català voorschotelt met haar versleten repertoire van volksliedjes, aangepast en verprutst door mensen zonder enig muzikaal talent of zelfs tot eigen composities in staat. (We denken aan het optimisme van het koor van de Amerikaanse ‘Revellers’)
WIJ HEKELEN	het absolute gebrek aan jeugd bij onze jongeren
WIJ HEKELEN	het volledig ontbreken van besluitvaardigheid en durf
WIJ HEKELEN	de absolute angst voor het nieuwe, voor de woorden, voor het gevaar belachelijk te zijn
WIJ HEKELEN	de slaapverwekkendheid in de luie sfeer van de stamtafels en de vermenging van het persoonlijke met de kunst
WIJ HEKELEN	de totale ongeïnformeerdheid van de kritici ter zake van kunst van nu en van gisteren
WIJ HEKELEN	de jongeren die de oude schilderkunst nog eens menen te moeten overdoen

WIJ HEKELEN	de jongeren die de oude literatuur nog eens menen te moeten overdoen
WIJ HEKELEN	de stijlvolle architectuur

WIJ HEKELEN	de niet-gestandaardiseerde decoratieve kunst
WIJ HEKELEN	de schilders van kromme bomen
WIJ HEKELEN	de hedendaagse Catalaanse poëzie, gemaakt van de meest verkreukelde cliché's van Maragall
WIJ HEKELEN	het artistieke gif, bestemd voor kinderen, zoals ‘Jordi’ (Voor vreugde en begrip van kinderen is niets geschikter dan Rousseau, Picasso, Chagall...)
WIJ HEKELEN	de psychologie van de meisjes die ‘Rosó, Rosó’ zingen
WIJ HEKELEN	de psychologie van de jongens die ‘Rosó, Rosó’ zingen

TENSLOTTE HULDIGEN WE DE GROTE KUNSTENAARS VAN VANDAAG
in de meest uiteenlopende richtingen en categorieën:

PICASSO, GRIS, OZENFANT, DE CHIRICO, JUAN MIRÓ, LIPSCHITZ, BRANCUSI, ARP, LE CORBUSIER, REVERDY, TRISTAN TZARA, PAUL ELUARD, LOUIS ARAGON, ROBERT DESNOS, JEAN COCTEAU, GARCÍA LORCA, STRAVINSKY, MARITAIN, RAYNAL, ZERVOS, ANDRÉ BRETON, ETC. ETC.

Barcelona, 1928

Catalaanse cultuur: een interpretatie (Van modern naar mondiaal)

Julià Guillamon[*]
(Vertaling Helena Overkleeft)

Als we een kenmerk zouden moeten kiezen om de plaats te definiëren die de Catalaanse cultuur inneemt binnen de Europese culturen, hoeven we er slechts aan te herinneren dat de Catalaanse cultuur in de eerste decennia van de twintigste eeuw een kosmopolitische inslag gekregen heeft en dat het Catalaans in tweeërlei opzicht een glansrijke periode heeft doorgemaakt: als cultuurtaal en als drager van een opkomende massacultuur. Dit moet gezegd worden, omdat veel Catalanen tegenwoordig vergeten zijn wat er ten tijde van de republiek allemaal in het Catalaans werd gepubliceerd: dichtbundels, romans, filologische vertalingen van Griekse en Latijnse klassieke werken, tijdschriften in luxe-editie, technische tijdschriften, satirische uitgaven, vertalingen van Europese romans, populaire romans en reportages over actuele zaken. Dat wil zeggen het volledige scala aan uitgaven dat een moderne uitgeefindustrie eigen is, een die beschikte over de geëigende middelen voor grootschalige verspreiding: een vooraanstaande boekhandel in het centrum van Barcelona, dagbladen met gedegen culturele bijlagen, instituten die ontmoetingen organiseerden met figuren van Europees formaat en beginnende vormen van marketing (de dag bij uitstek voor de uitgeverijsector, el Dia del Llibre, werd enorm populair in die tijd). Andere culturen zonder eigen staat kennen een glorierijk middeleeuws verleden en een romantische renaissance, maar alleen de Catalaanse maakte de sprong naar de moderniteit.

Aan dit proces kwam een einde na de Burgeroorlog (1936-1939) toen de meerderheid van de Catalaanse schrijvers, van de meest vooraanstaande uitgevers en een grote groep vertegenwoordigers van de vrije beroepen die tot hun natuurlijke lezerspubliek behoorde, gedwongen

* *Julià Guillamon is literair criticus. Dit artikel verscheen op 3 oktober 2007 in* La Vanguardia *ter gelegenheid van de Frankfurter Buchmesse, waar Catalonië de eregast was.*

koos voor ballingschap. De Catalaanse cultuur ontwikkelde zich als een moderne cultuur en deed dat tweemaal. De tweede keer vanaf 1950, na de moeilijkste jaren van de onderdrukking onder Franco. De wijze waarop de Catalaanse cultuur geworden is tot wat ze vandaag is, dateert van dat moment, omvat alle artistieke disciplines en is nauw verbonden met de politieke oppositie tegen het Franco-regime. Vertalingen van Europese en Amerikaanse romans, een encyclopedie, speurdersromans, theater, avant-garde poëzie, en daarnaast de bijdragen van twee generaties schrijvers: degenen die, gevormd in de culturele omgeving van vóór de oorlog, bekendheid kregen tijdens de Franco-tijd, en degenen die, geboren tijdens de dictatuur, de geest van '68 als uitgangspunt namen en zich van daaruit in verschillende richtingen ontwikkelden. Dit was een heel andere situatie dan in de jaren dertig: het franquisme was overal aanwezig en de Catalaanse cultuur ontwikkelde zich als tegenoffensief, zonder officiële steun, en bediende zich daarbij afwisselend van de typische mechanismen van de culturele sector (die dezelfde was als voor het Spaans) en het maecenaat. In dat klimaat beleefde de Catalaanse cultuur opnieuw een Gouden Eeuw.

In de *Guia de la fira de Francfort per a catalans no del tot informats* (Gids voor de Frankfurter Buchmesse voor Catalanen die niet geheel op de hoogte zijn), schrijft Sergio Vila-Sanjun over de grote angst die de beurs in Frankfurt veroorzaakte bij degenen die er voor het eerst kwamen, iets waar de Catalaanse cultuur voor een deel onder lijdt als gevolg van de veranderingen van de laatste decennia. Vanaf 1975, met de komst van de democratie, veranderen de referentiepunten. De politieke strijd wordt opzij gezet en er komt een periode van institutionele stabiliteit, waarin de Catalaanse uitgeefindustrie zijn positie kan verstevigen. Na dertig jaar politieke autonomie is de culturele productie groter dan ooit, met gevestigde auteurs die in het buitenland bekendheid genieten. Maar tegelijkertijd heeft de culturele sector ook te maken met groeipijnen en is men genoodzaakt te kijken naar de eigen toekomst binnen het kader van de global economy, waarbinnen de meerderheidstalen en hun verspreiding in het voordeel zijn. Deze veranderingen hebben zich zeer snel voltrokken en er zijn nauwelijks argumenten te vinden die dit kunnen verklaren en daarbij op instemming kunnen rekenen van een meerderheid onder degenen die tot de culturele gemeenschap behoren. Op het moment dat men zich in een dergelijk groot forum als de Frankfurter

Buchmesse publiekelijk moet presenteren, is dit gebrek aan argumenten van doorslaggevend belang. Het huidige culturele panorama is heel weids en wordt gemarkeerd door diverse spanningsvelden. We zullen er een paar nader bekijken.

Hogere en populaire cultuur

Een van de factoren die de Catalaanse cultuur zo vitaal maken, het vermogen om hogere en populaire cultuur te laten samengaan, lijkt de laatste tijd juist als probleem te worden beschouwd. In de jaren tachtig werd gekozen voor kwantiteit: het doel was zoveel mogelijk lezers te bereiken met gemakkelijk toegankelijke boeken. Op deze manier wilde men de uitgeefsector versterken en tegelijkertijd een bijdrage leveren aan de normalisatie van de taal door het Catalaans te verspreiden onder nieuwe lezers. Volgens sommige kritische stemmen ging deze groei ten koste van de kwaliteitsliteratuur, die daarmee uit het publieke debat verdween. In werkelijkheid produceert de Catalaanse cultuur nog altijd literatuur van hoog niveau (Balthasar Porcell, Julió de Júdar, Robert Saladrigas, Carme Riera, Quim Monzó, Miquel de Palol) naast de nieuwe alternatieven op het gebied van de populaire literatuur (Jaume Cabré, Ferran Torrent, Albert Sanchez Piñol, Manel Zabala).

Traditie en avant-garde

Tijdens de Franco-periode was het naar voren brengen van de eigen traditie een van de prioriteiten. Deze was immers verstopt geraakt, doordat het Catalaans verboden was geweest. In de eerste plaats gebeurde dit door middel van populaire edities die aansloten bij de uitgeefprojecten van vóór de oorlog. Daarna gebeurde het door uitgaven op taalkundig gebied en door de universiteit. Tegenwoordig maakt een nieuwe generatie kunstenaars gebruik van de traditie (van de romantiek tot de twintigste eeuw) als scheppingsgrond voor hun werk. In plaats van de klassieken te presenteren als een reeks van scholen en stijlen, lezen ze deze in relatie tot de grote creatieve stromingen en het hedendaagse denken. Beeldend kunstenaars als Miquel Barcelú en Perejaume (die behalve kunstenaar ook essayist en dichter is), dichters als Pere Gimferrer, Vincenç Altaió of Enric Cassassas, vertellers als Antoni Pladevall of

Francesc Serés, hebben de middeleeuwse klassieken geactualiseerd, maar ook de landschappelijke beelden van Jacint Verdaguer en J.V. Foix en zelfs de plattelandsroman.

Fictie en non-fictie

De Catalaanse realiteit verandert in duizelingwekkend tempo en niet altijd naar de zin van de schrijvers. De marketingcampagne van Barcelona als internationale ontmoetingsplek en toeristenstad heeft weinig bijval gekregen onder de intellectuele klasse, die geneigd is zich te concentreren op de minder zichtbare aspecten en de verborgen realiteit achter de institutionele beelden. Er heeft zich een vertelkunst ontwikkeld die de stad als thema heeft (Julió de Júdar, Quim Monzó, Joan Rendé, Mercè Ibarz, Marc Romera) en zich kan meten met andere vertelvormen uit de film, het theater en de televisie. Terwijl in de literatuur de fictie overheerst met een licht autobiografische toets, geeft de film de beste afspiegeling van het hedendaagse Catalonië en bedient zich daarbij van een militante documentairestijl.

Herinnering en realisme

De jongste lezers hebben de neiging de Catalaanse literatuur te vereenzelvigen met het verleden. De behoefte om te onderzoeken wat de twintigste eeuw voor Catalonië heeft betekend, heeft gezorgd voor een groot aantal prozawerken die spelen in de naoorlogse periode. Enkele daarvan, zoals van Emilie Teixidor en Jaume Cabré, van Vicená Villatoro en Carme Riera, hadden succes bij een groot publiek en zijn alom geprezen. Maar daarnaast is er een literatuur over de hedendaagse eenzaamheid, met Quim Monzó en Sergi Pàmies en Jordi Puntí als protagonisten, die situaties uit het echte leven extrapoleren, maar daarnaast een literatuur die op verschillende aspecten van de actualiteit inspeelt: de bouwspeculatie, het massatoerisme of de ontwikkeling van de Catalaanse maatschappij sinds de jaren zeventig zijn enkele van de onderwerpen die aan de orde worden gesteld in de laatste romans van Baltasar Porcell, Valentí Puig en Lluís M. Todú.

Amusement en ideeën

Een andere schijnbare tweedeling die de laatste tijd voorwerp van polemiek is geweest, stelt amusement en ideeën tegenover elkaar. Gelieerd aan de vernieuwende filosofische beweging van de jaren zeventig is er een meer beschouwende literatuur ontstaan die banden onderhoudt met Europa (Antoni Marí, Narcís Comadira, Francesc Parcerisas). Daarnaast is er de roman die als basismateriaal de cultuurhistorie neemt, met vertegenwoordigers als Joan F. Mira en Miquel de Palol. De mode van de vluchtige boeken heeft ook het Catalaans bereikt, waar de roman nog altijd een goede traditie heeft en ook het respect voor de lezer overeind blijft. Voor een groot deel vormt de amusementsliteratuur - bij voorbeeld de boeken van Xavier Moret of Empar Moliner - een vehikel voor ideeën over de hedendaagse werkelijkheid, net zoals de boeken van Martí Dominguez een hoge amusementswaarde hebben.

Centrum en periferie

Enkele van de meest vernieuwende stemmen van de hedendaagse Catalaanse literatuur hebben zich ver van Barcelona doen horen. Dat is het geval met Miquel Bauçà en Arnau Pons uit Mallorca, van Albert Roig uit Tortosa, Toni Sala uit de Maresme, en met schrijvers uit Frans Catalonië als Joan-Lluís Lluís of Joan-Daniel Bezsonoff. De in het Catalaans schrijvende auteurs in Mallorca, Valencia of Perpignan betreuren het gebrek aan prestige van Barcelona als culturele hoofdstad, zelfs al zijn de meeste uitgeverijen en culturele instellingen er gevestigd; de stad is niet normbepalend meer. Anderzijds kent het Catalaanse literaire systeem andere centra met een grote creatieve potentie zoals Vic of Gerona.

Objectiviteit en subjectiviteit

Ik-literatuur is in opkomst. Binnen een vijandige werkelijkheid leent de literatuur zich als een schuilplaats, maar ook als een uitkijktoren van waaruit de realiteit wordt geobserveerd en geanalyseerd. Feliu Formosa en Valentí Puig zijn de eersten geweest die verantwoordelijk waren voor de terugkeer van het dagboek, een genre dat een brede schare van beoefenaars kent: Poná Pos, Enric Súria of Jaume Sobirana.

Territorium en wereld

Als kind van de romantiek is de Catalaanse literatuur sinds haar ontstaan verbonden met haar geboortegrond. Vandaag de dag ontstaat er een literatuur met een universeler thematiek, die gelezen kan worden ongeacht de oorsprong ervan (Robert Saladriagas, Jordi Coca, Albert Sanchez Piñol) en die om die reden ook eenvoudig te vertalen is. Tegelijkertijd zijn er auteurs die hun opleiding voor een deel in het buitenland hebben gehad, zoals Imma Monsú (Frankrijk), Monika Zgustova (Tsjechië), Caterina Pascual Söderbaum (Zweden) of Lolita Bosch (Mexico), en die het Catalaans gebruiken als hun lingua franca. De kinderen van de emigranten die in de laatste tien jaar zijn aangekomen en die hun scholing in het Catalaans hebben gehad, zullen in de komende jaren een nieuwe visie meebrengen.*

* *Noot van de vertaler:*
De Prijs der Catalaanse Letteren Ramon Llull 2008 werd in op 1 februari toegekend aan Najat el Hachmi Buhhu, voor de roman El Últim patriarca *(De laatste patriarch). De schrijfster is een jonge vrouw van Marokkaanse oorsprong en woont sinds haar zevende in Catalonië.*

Over Ramon Llull

Bob de Nijs

Ramon Llull werd geboren te Palma de Mallorca tussen 1232 en 1235. Dit was kort na de verovering van het eiland door Jacob de Veroveraar, waarbij de plaatselijke Arabische heerser werd verslagen. De jonge Ramon kreeg een plaats toegewezen aan het hof en werd later opvoeder van de prins, die bij de opdeling van de Catalaans-Aragonese confederatie de titel van koning van Mallorca zou voeren - een kortstondig koninkrijk waartoe ook Noord-Catalonië behoorde, met Perpignan als hoofdstad.

Na een vrij losbandig leven kwam Ramon Llull op dertigjarige leeftijd tot inkeer en besloot hij zich te wijden aan de bekering van de mohammedanen. Tot dan toe had hij alleen poëzie geschreven onder invloed van de troubadourstraditie.

Met dezelfde mateloosheid wierp hij zich op zijn nieuwe taak. Hij liet vrouw en kinderen achter, maakte een reis naar het Heilige Land en bij zijn terugkeer trok hij zich terug in het cisterciënzerklooster ‘La Real’ op Mallorca, waar hij zowel Latijn als Arabisch (inbegrepen de Koran) bestudeerde.

Hij begon ook aan de redactie van zijn *Ars Magna*, waarin hij zijn filosofische systeem opbouwde. Hij ondernam tal van reizen om te trachten invloed uit te oefenen op kerkelijke en politieke machthebbers van zijn tijd met de bedoeling die warm te maken voor zijn bekeringsplannen. Hij vond echter geen gehoor - de tijden waren veranderd sinds de eerste kruistochten. Meer succes had hij met zijn anti-Averroïsche campagne en later kreeg hij toch gedaan dat zijn doctrines werden aanvaard aan de Parijse Sorbonne.

Tussendoor ondernam hij ook nog reizen naar Noord-Afrika, bezeten als hij was door zijn bekeringsijver, die hij, wegens gebrek aan belangstelling in Europa, op eigen houtje probeerde te realiseren. Volgens de legende zou hij tijdens zijn laatste reis in Bougia gestenigd zijn en zwaar gekwetst naar Mallorca overgebracht, waar hij rond 1316 overleed.

Ondanks al die mobiliteit die zijn leven beheerste, slaagde Ramon Llull er toch in om bijna 250 werken na te laten. Hij schreef zowel in het Arabisch, het Latijn als in het Catalaans. Dit laatste is erg belangrijk, want hierdoor is hij ook de schepper geworden van het Standaardcatalaans, en dit in een tijd dat de cultuurtaal rond dit gedeelte van de Middellandse

Zee het Provençaals van de troubadours was. Dit taalmodel werd geconsolideerd doordat het werd overgenomen door de kanselarij van de Catalaans-Aragonese confederatie, de zgn. ‘Aragonese Kroon’, wat zeer vlug heeft geleid tot een klassieke periode in de Catalaanse literatuur in de vijftiende eeuw (met als hoogtepunten de paradigmatische romans als *Tirant lo Blanc* en *Curial*, die een beslissende invloed uitoefenden op de ontwikkeling van de Europese literatuur, met een verre nasleep in de Zuid-Amerikaanse romanliteratuur).

In dit niet te overziene oeuvre vinden we twee merkwaardige ‘Bildungsromans’ terug: *Llibre de Meravelles* - ook wel de *Fèlix* genoemd naar het hoofdpersonage - en *Romanç d'Evast e Blanquerna* - kortweg de *Blanquerna*. Erg ongewoon voor die tijd zijn beide prozawerken omdat zij hun stof nu eens niet aan de toen gebruikelijke Bretagnecyclus ontlenen. Beiden zijn voorlopers van wat we de ‘burgerroman’ zouden kunnen noemen, met een narratief materiaal dat stoelt op de dagelijkse realiteit. Evenwel met inlassing van vroeger afzonderlijk geredigeerde hoofdstukken: in de *Blanquerna* treffen we een prachtig voorbeeld aan van mystieke literatuur, namelijk het hoofdstuk *Llibre d'Amic i Amat*; in de *Fèlix* nam Ramon Llull, zoals altijd met pedagogische bedoelingen, een dierenepos op, *Llibre de les bèsties*. Dit is een merkwaardig Reynaertverhaal, in proza nog wel, waarin we worden geconfronteerd met een vrouwelijke Reynaertfiguur, een intrigante van jewelste, die tenslotte haar manipulaties met de dood moet bekopen. Niettemin wordt er in het verhaal ruim plaats gereserveerd om de sociale constellatie op de korrel te nemen. Let wel: Ramon Llull vecht het feodale systeem op zich niet aan, maar wel de structurele misstanden ervan.

Deze reynaertversie ontleent het materiaal aan verschillende bronnen: er zijn episodes die terug te vinden zijn in de Franse branches van de *Roman de Renard*, maar een groot gedeelte vindt zijn oorsprong in *Kalila wa-Dimna*, de Arabische naam van een boek dat in het begin van onze tijdrekening verspreid raakte van Indië tot aan de grenzen van de Westerse wereld. De eerste redactie ervan, in het Sanskriet, dateert van rond het jaar 250. In 550 kwam een Perzische versie tot stand die in 750 in het Arabisch werd vertaald. Het is deze versie die aan de basis ligt van andere bewerkingen en ontleningen.

Het feit dat Ramon Llull ook aan deze Arabische tekst schatplichtig is hoeft ons niet te verwonderen. Niet alleen studeerde hij die taal, maar

de Arabische aanwezigheid op Mallorca heeft nog lang na de verovering door de christelijke machthebbers van het Iberisch schiereiland nageleefd.

Voer dus voor een vergelijkende Reynaertstudie.

Vertaald proza

De droom van Gottfried Heinrich

Jaume Cabré[*]

(Vertaling Bob de Nijs)

Om vier uur 's middags ging de oude heer overeind zitten in bed en zei: ‘Kaspar, zoon, waar ben je? Si-mol, la, re-mol, si, do.’ Deze zin was hem plotseling te binnen geschoten. Horen hoe die arme Gottfried op het klavecimbel speelde, had hem altijd met deernis vervuld. Hij herinnerde zich de grijze ogen van Gottfried, opengesperd alsof ze zo uit hun kassen konden rollen, de noten achterna die zijn lange en nerveuze handen aan elkaar regen. Hij stelde zich zijn bonzend hart voor als hij naar vrouwen keek met een begerige blik die de oude heer meer dan eens had verontrust... En vooral zijn verwarde brein waardoor hij in een toestand van voortdurende verbijstering leefde.

Dit alles had hen beiden, hem en zijn trouwe Magdalena, aan het huilen gebracht toen dokter Müthel zei dat Gottfried Heinrich een zwak hoofd had. Hij zou opgroeien als de andere kinderen, maar ze mochten van hem geen geestelijke inspanning verwachten, want hij had nu eenmaal geen denkvermogen. Niettemin werden ze op een dag van hoop vervuld, alsof er opeens een nieuw licht was doorgebroken. Ze konden namelijk vaststellen dat de arts het mis had gehad: Gottfried gebruikte wel degelijk zijn verstand. Maar blijkbaar zat zijn verstand in het hart en niet in het hoofd.

Het was koud, er hing sneeuw in de lucht en hij keerde erg moe van de Sankt-Thomas Schule terug; o, wat zou hij die Raad van Onbenullen in zijn geheel eens flink op hun nummer willen zetten. Terwijl hij de korte afstand van de school naar huis aflegde, hoorde hij een vreemd getokkel van het klavecimbel. Binnen trof hij Gottfried aan die, met zijn zeven jaartjes, over het klavier gebogen, precies zoals hij zelf al-

* *Jaume Cabré (Barcelona, 1947) schreef een aantal romans met een zeer eigen, nadrukkelijke stijl, gekenmerkt door een contrapuntische ordening. Niet alleen krijgt de muziek vaak een bijzondere rol toebedeeld in Cabré's werk, soms is het muzikale gegeven zelf onderwerp van beschouwing (zoals in* Ombra de l'eunuc - *‘De schaduw van de eunuch’, dat gebaseerd is op de structuur van Alban Bergs vioolconcert). Het hier vertaalde verhaal voert ons naar het meest onaantastbare monument van de westerse muziek, Johann Sebastian Bach. Het maakt deel uit van de bundel* Viatge d'hivern *(de verwijzing naar Schuberts Winterreise is duidelijk.)*

tijd zat, en met verwilderde ogen een niet erg accurate vertolking gaf van het Contrapunctum VIII, dat hij de laatste dagen vaak had zitten spelen. Het kind gaf zich helemaal over aan de klanken en ging zo op in zijn spel, dat hij de binnenkomst van zijn vader niet gemerkt had. Niemand had Gottfried leren klavierspelen, omdat men een kind zonder denkvermogen nu eenmaal niets leert. In stilte, staand met de pruik in zijn hand, stelde zijn vader echter vast dat zijn lieve Gottfried toch over denkvermogen, geheugen en wilskracht beschikte, want als hij in staat was om zo'n moeilijk stuk na te spelen, wees dat erop dat hij ook kon denken en dingen kon onthouden en in staat was een inspanning te leveren, geprezen zij de Heer. En de meester dacht na naar welke school hij hem, vanaf de volgende dag al, zou kunnen sturen. Maar toen dit idee na herhaalde pogingen uitliep op een jammerlijke mislukking, kwamen ze tot de harde conclusie dat Gottfried slechts over denkvermogen, geheugen en wilskracht beschikte voor zover het muziek betrof. Voor het overige bleef hij wat dokter Müthel had gezegd: een zwakzinnige. En dat zou hij zijn hele leven blijven. Maar sinds de dag waarop hij het Contrapunctum speelde kreeg Gottfried, net zoals de andere kinderen, toestemming van zijn vader om op het klavecimbel te spelen. Vaak luisterden ze in stilte, de oudste met respect, de jongste met een zekere angst, naar zijn uitzinnige improvisaties, die een hele tijd konden duren en die Magdalena tot tranen toe bewogen terwijl zij inwendig bad en zei, arm kind, mijn arm kind, dat geen denkvermogen heeft, behalve voor buitenissige muziek.

De 26ste februari, toen Gottfrieds zestiende verjaardag werd gevierd, vroegen alle aanwezige broers en zusters hem te improviseren en hij sloeg, zoals hij altijd deed als hij welk instrument dan ook aanraakte, de ogen op naar zijn vader, met een smekende blik en open mond, waardoor, zonder dat hij het besefte, het gat te zien was van de tand die hij verloren had tijdens een gevecht twee jaar geleden in het steegje dat drek en afvalwater in de Pleisse loosde, alsof hij nog altijd om toestemming moest vragen omdat zijn zwakke hoofd maar niet kon bevatten dat hij die al lang had gekregen. En zijn vader knikte dan ja, dat het mocht, zodat een gelukzalige Gottfried met een gerust hart kon gaan spelen. De oude heer herinnerde zich dat die dag bijzonder hard was geweest, want Gottfried was uitgegaan van een ongewoon thema, gebaseerd op si-mol, la, re-mol, si, do, wat bij zijn broers en zussen nogal

wat protest had uitgelokt, maar hij had hun het zwijgen opgelegd om te zien waartoe dit zou leiden. Iedereen begreep dat de improvisaties op dit thema Gottfried alleen maar rechtstreeks naar de hel konden voeren. Maar omdat de leegte in zijn hoofd hun deernis wekte, lieten ze hem begaan tot laat in de namiddag, toen Elisabeth, de gezegende Liza, hem voorstelde om sneeuwballen te gaan gooien op de Thomasplatz. Si-mol, la, re-mol, si, do, een wonderlijke verhaspeling van het motief van hun naam dat bij hem de vorm aannam van BADESHC en voor niemand ook maar iets betekende, of het moest zijn dat het in een of andere vreemde taal de geheime naam van Satan was.

Dit motief en de omspelingen ervan waren de oude heer plotseling weer te binnen geschoten. Daarom was hij in bed half overeind gekomen, had hij zijn vermoeide ogen naar de muur gewend en gemompeld: ‘Kaspar, m'n zoon, Kaspar, hoor je dat?’

‘Ik hoor niets, meester.’

De jongen huiverde. Hij was ingedommeld boven het opengeslagen boek. De meester was nog voor hij het eind van het zevende hoofdstuk had bereikt in slaap gevallen. Het traktaat over de klanken in de natuur was zo oervervelend, dat alleen al door de herinnering eraan de meester was ingedommeld.

‘Is Gottfried terug?’

Kaspar was nu helemaal wakker. Hij legde op de bladzijde waar hij was gekomen het stuk geel bewerkt leer met de afbeelding van een leeuw, dat de meester altijd gebruikte als boekenlegger, sloeg het boek dicht en legde het op het tafeltje naast het kopje met het bruinachtige medicijn, dat naar de bodem was gezonken. Zijn wakkere brein vermande zich meteen: ‘Hij is bij meneer Altnikol tot...’

‘Tot ik dood ben.’

‘U heeft dat zelf zo gewild.’

Op zijn hoede wachtte Kaspar op een of andere vreemde reactie van de oude heer. Maar deze bleef onverstoorbaar en zocht evenmin steun voor zijn lichaam in de kussens. Integendeel, hij trok het dunne laken van zich af en gebaarde dat hij wilde opstaan. De arme Kaspar schrok en wist niet wat hij moest doen.

‘Maar meester... U kunt toch niet...’

‘En of ik het kan. Ik ben toch nog niet dood. Waar is mijn stok?’

‘Geen idee. Ik heb hem niet...’ Onthutst: ‘De stok? U wilt de stok?’

‘Niemand verwachtte zeker dat ik nog een keer op zou staan. Hebben jullie hem soms al weggegooid?’

‘Ik zal u tot stut dienen, meester.’

De oude heer legde zich erbij neer, verwonderd over de snelheid waarmee die jongen antwoord gaf, de jongen die hij zijn zoon noemde en van wie hij graag had gewild dat hij het ook geweest was. De arme Kaspar daarentegen vervloekte zijn lot. Mevrouw was weg en zou pas 's avonds terugkomen en ze had hem opgedragen goed op de meester te letten en het hem zo veel mogelijk naar de zin te maken.

‘Breng me naar het orgel.’

Kaspar moest de meester nu wel tot blindengeleide dienen. Hij zag de ontstelde gezichten van de familie al voor zich als ze erachter zouden komen wat er gebeurd was. Maar hij was daar nu eenmaal om het de meester zoveel mogelijk naar de zin te maken.

Ze liepen door de eetkamer en de ruimte waar de klavecimbels stonden naar het deurtje dat toegang verleende tot de orgelkamer.

‘De sleutel moet in het slot zitten,’ zei de meester. En jawel hoor, dat was ook zo. De meester ademde zwaar door de zware inspanning. Hij leunde even tegen de muur en zei in zichzelf: muur, geprezen muur, je had zeker niet verwacht dat ik ooit nog eens tegen je zou aanleunen.

‘Wilt u terug naar bed?’ vroeg Kapar hoopvol.

‘Geen sprake van.’

Toen hij weer wat op adem gekomen was, gaf de meester heimelijk een paar klopjes op de muur, greep zich vast aan de arm van de jongen en samen gingen ze de orgelkamer binnen. Alsof hij het zag: het was geen al te groot instrument, met maar weinig registers, maar het had een zeer degelijk en zeer betrouwbaar mechaniek en was perfect gestemd. Kaspar deed de vensterluiken open; het licht van begin juli streelde dankbaar zijn ogen en ging onverschillig voorbij aan die van de meester om het klavier op te fleuren van het orgel en van het Hausmannklavecimbel, het lievelingsinstrument van de meester.

‘Trappen, Kaspar.’

De jongen ging op de plaats van de orgeltrapper zitten en haalde de stang weg die het mechaniek vergrendelde. Hij begon te trappen en onmiddellijk klonk het motief si-mol, la, re-mol, si, do, het duivelse motief van die arme Gottfried, dat Kasper echter niet kon kennen omdat hij nog niet was geboren toen dat voor het eerst tussen deze muren had ge-

klonken. Daarna ontwikkelde het thema zich contrapuntisch over ruim dertig maten en het orgel bracht een vreemd, dissonant gekrijs voort vol septimes en nonen zonder dat er een grondtoon of een structuur te bespeuren viel, precies datgene wat de meester altijd zo afkeurde; en stemmen waren al evenmin te onderscheiden, want de akkoorden waren allemaal vol. Of nee: nu klonk er, met het meest schelle trompetregister, toch een onwelluidende melodie en een fugatische imitatio vol dissonanten... Kaspar weigerde te geloven dat dit een melodie moest voorstellen. Hij keek op naar de meester en zag verbaasd dat de oude man glimlachte.

De meester glimlachte omdat hij de droom van Gottfried begon te vatten en besefte dat zijn zoon met dat gesnerp te verstaan had willen geven dat hij ook bestond, maar dan op zijn manier; en hij voorvoelde vaag dat dit wel eens muziek zou kunnen zijn. Hij hield plotseling op met een kort, onmogelijk akkoord van do, re-mol, re, mi-mol, mi, fa, en in de stilte die volgde, hoorde de meester het ingehouden snikken van Kaspar, die met zijn hoofd leunde tegen de groen uitgeslagen koperen naamplaat van het instrument, vlak voor zijn neus, waarop stond: *Olegarius Gualterius sauensis me fecit in Markkleeberg. Anno domini 1720*. Kaspar durfde vanuit zijn hoekje niet meer te kijken naar de blinde ogen van de meester.

‘Ik ben echt niet gek geworden, Kaspar.’

‘Wat is dit dan?’

‘De droom van een gelukzalige. En nu ben ik bezig zeven variaties te bedenken. Ik ben er bijna mee klaar.’

Kaspar dacht dat hij in een helse nachtmerrie was beland. En hij huiverde toen hij hoorde dat de meester, in plaats van te vragen, breng me naar bed want ik ben moe, tegen hem zei, schrijf op wat je gehoord hebt, Kaspar, want er is nog veel werk te doen.

‘Maar dit is geen muziek!’

‘Zeg nu niet dat je niet meer weet...’

Hij zei dit op die zachte toon van hem, die dreigender kon klinken dan wanneer hij had geschreeuwd. Gewend als hij was te gehoorzamen, liep Kaspar naar de schrijftafel, legde pen, inktpot en muziekpapier klaar en begon toen met het gemak dat zijn buitengewoon geheugen hem verschafte, die herrie te noteren alsof het muziek was.

‘Het klinkt afschuwelijk, meester,’ zei hij en hij kon het niet nalaten de zevenentwintigste maat van het motief te zingen.

‘Het klinkt zoals muziek in het hart van de onschuldigen moet klinken.’

Nu was hij er echt van overtuigd dat de meester zijn verstand verloren had. Zuchtend maakte hij de opdracht af met de herhaling van het openingsmotief en een gruwelijk slotakkoord: do, re-mol, re, mi-mol, mi, fa. Toen hij de pen neerlegde kon hij een grimas van afkeer niet bedwingen.

‘Ik ben klaar, meester.’

‘Nou, speel het dan maar eens op het klavecimbel.’

Volslagen idioot. Maar omdat Kaspar opgeleid was om te gehoorzamen en muziek te spelen, deed hij wat hem gevraagd werd. Hij speelde echter geen muziek, hij bracht gruwelijke klanken voort, die zelfs de grootste kwajongens als ze even alleen bij het klavecimbel waren niet hadden kunnen bedenken.

‘Fa-kruis, sol-kruis, la!’ berispte de meester hem.

‘Maar dan klinkt het nog erger,’ gaf hij als excuus. ‘Als we van Es-groot komen...’

De blinde blik, die in een voor hem onmogelijke toekomst dwaalde, mompelde wat hij nooit had durven uit te spreken, als het niet voor zijn geliefde Gottfried was geweest: ‘Het maakt niet uit waar je van uitgaat. Er is geen grondtoon. Het motief en de doorwerking zijn slechts een luchtspiegeling... Er is altijd muziek, zelfs daar waar men het niet verwacht.’

‘En de dissonanten dan?’

‘Ook die zijn door de Heer geschapen.’ Na een korte stilte stak hij zijn hand uit naar de plaats waar Kaspar moest zijn, en haast prevelend herhaalde hij, fa-kruis, sol-kruis, la...

En Kaspar speelde fa-kruis, sol-kruis, la en het gruwelijke akkoord klonk zoals de meester het wilde. Hierna begon de meester snel te dicteren, met de haast van een stervende die niet wil heengaan zonder zijn laatste gedachte te hebben nagelaten als een anker voor de herinnering, door haar gewaagdheid een gedachte van een verlichte, een canoniek contrapunctum met een perfecte balans tussen de fugatische gedeelten, uitgaand van de waanzin van het openingsthema. En op basis hiervan volgden nog zes variaties, alle in dezelfde... met hetzelfde gebrek aan toonaard, alsof alle tonen even belangrijk waren en grondtoon, dominant, subdominant en leidtoon niet bestonden. Kaspar dacht dat hij gek werd, maar gehoorzaamde en schreef alles precies zo op als hem ge-

dicteerd werd. Na twee uren was de meester helemaal bezweet en zijn gezicht had geen kleur meer door de titanische inspanning die hij had geleverd. Zonder van de plaats waar hij zat op te staan, pakte hij de randen van de tafel vast en gromde: ‘En nu, Kaspar, ga ik dat spelen op het orgel. Houd je aandacht erbij terwijl je trapt, want misschien ontdek je nog ergens een fout die je gemaakt hebt.’

‘Ik heb geen enkele fout gemaakt, meester.’ Kaspar zei dit zonder snoeverij: op het gebied van muziek was hij zonder meer een kei. ‘Wat eventueel fout zit is de...’

‘De gedachte zit niet fout, Kaspar...’ onderbrak hij hem bars. ‘Probeer eens een keer genereus te zijn. Anders zal je er nooit wat van begrijpen.’

De meester speelde het thema en de contrapuntvariaties en de muren van het huis begonnen te wenen, want als er een huis was waar de muren niet gewend waren aan dit chaotische gekerm dan was het dit huis wel.

Toen hij klaar was, bleef de meester zichtbaar vermoeid met gebogen hoofd zitten, maar hij dacht niettemin diep na over die schepping van zijn zoon. Zijn blinde ogen lichtten op en hij wendde zijn blik naar de orgeltrapper.

‘Kun je een geheim bewaren, Kaspar?’

‘Jawel, meester.’

‘Breng me pen en papier.’

De jongen ging snel op die wens in. De meester stak zijn vinger naar hem uit alsof hij hem zag: ‘Schrijf nu de titel van het stuk op.’ Hij staarde in de verte alsof hij naar iets zocht in het diepste van zijn geheugen en dicteerde op haast religieuze toon: ‘Contrapunctum op een thema van Gottfried Heinrich Bach.’ En hij wachtte, ongeduldig. ‘Heb je dat?’

‘Jawel, meester.’

‘Ik vind het beter klinken op het orgel dan op het klavecimbel. Morgen schrijf je me een versie uit voor luit. Hoor je me, Kaspar?’

‘Jawel, meester. Voor luit,’ slikte hij.

‘Is het je bevallen?’

‘Nee, meester. Helemaal niet.’

Voor de tweede keer die dag glimlachte de oude heer.

‘Mij wel. Schrijf er nu mijn naam op.’

‘Wilt u dit signeren?’ Hij was opnieuw verbijsterd, die arme Kaspar.

‘Dit?’

‘Ja, Kaspar, dit.’

Met trillende hand zette Kaspar de signatuur zoals de meester die hem zelden vroeg te zetten: *Johannes Sebastian Bach fecit*.

‘Dank je, jongen...’ zuchtte de oude heer aan het eind van zijn krachten. ‘Nu wordt het wel tijd dat je me naar bed brengt. En wat je daarnet hebt opgeschreven... Verberg dat maar voorlopig.’ Hij zuchtte: ‘Kan ik op jou rekenen?’

‘U weet maar al te goed dat ik alles voor u over heb.’

Gevleid door dit antwoord zweeg de oude heer een poosje. Misschien vermeide hij zich wel in dat blijk van trouw, misschien dacht hij aan het thema van Gottfried en probeerde hij zich voor te stellen hoe het klonk op een snaarinstrument.

‘Als ik er niet meer ben, moet je het persoonlijk naar mijn oudste zoon brengen.’

‘Meneer Friedemann zal het aan flarden scheuren.’

‘Je zegt Wilhelm Friedemann maar,’ zei hij met matte stem, moeizaam ademend, ‘dat dit thema van zijn broer Gottfried mij zeer na aan het hart ligt en dat het mijn wil is dat het buiten de verkoop van mijn manuscripten en boeken blijft.’

‘Maar hoe wilt u dat iemand ook maar een manuscript van u verkoopt...’

‘Dat zul je nog wel merken,’ onderbrak de meester hem. ‘Hoe dan ook, dát mag niet verkocht worden.’

‘Waarom niet, meester?’

‘Ik weet het niet.’ De oude man keek dromerig, alsof hij het zag, naar het licht van het venster. ‘Ik weet het echt niet...’

‘Maar dit is geen muziek, meester.’

‘Jawel: het kwam recht uit het hart.’ Hij wendde zijn blind gelaat naar de stem van Kaspar, alsof de zaak afgedaan was. ‘Verberg het zolang. En laat het vooral niet zien aan mijn Magdalena, want die zou het alleen maar te kwaad krijgen.’

Met uiterste krachtsinspanning stond hij op, en de jongen liep snel naar hem toe.

‘Ik ben doodmoe. Het einde is nabij...’ En toen de jongen naast hem stond: ‘Denk je dat ik gek ben, Kaspar?’

‘Pas op de drempel, meester.’

Kaspar hielp de meester, die door de inspanning totaal uitgeput was, in bed. Het liep tegen de avond en er viel een fikse zomerbui. De jongen dacht: ‘Hoe komt het toch dat er nog niemand is, hoe komt het toch dat er niemand opdaagt, als er nu maar eens iemand kwam, want de meester zal straks met hese stem vragen: “Magdalena, waar ben je, waar zijn de kinderen, ik ga dood, waar is mijn muziek, waarom al die duisternis...”’ En met schorre stem, het gelaat naar de muur gewend, zong hij: ‘Het is genoeg zo, Heer: als gij wilt, verlos mij van al mijn banden. Jezus, kom tot mij. Vaarwel, o aardrijk. Ik ga nu op naar het hemelse huis. Ik ga nu heen, in vrede en vervuld van zekerheid, en ik laat al mijn ellende achter mij. Het is genoeg zo, Heer.’ En Kaspar wist niet of hij hem nu alleen zou laten om hulp te zoeken. Maar hij bleef als verlamd naast de meester zitten, omdat die zijn hand had gegrepen terwijl hij diep alle lucht ter wereld had ingeademd. Hij kneep nog harder in Kaspars hand, alsof hij zich op die manier aan het leven vastklampte. Nu stokte zijn adem. Van pure wanhoop barstte Kaspar in tranen uit, want de meester was de doodslaap ingegaan en hij was helemaal alleen thuis en wist niet wat te doen.

De zomerse regen kletterde tegen de ruiten van de kamer. Vol afschuw trok Kasper zijn hand los uit de hand die hem vastklemde en stond plotseling op, ontsteld bij de gedachte: mevrouw Magdalena, meneer Friedmann, meneer Atnikol... iedereen zou hem de dood van de meester in de schoenen schuiven, omdat hij hem had toegestaan te werken, omdat hij de instructies niet had opgevolgd en hem muziek had laten componeren die hem het leven had gekost. In panische angst liep hij naar de orgelkamer. Met betraande ogen verzamelde hij alle bladen die hij die rampzalige namiddag had volgeschreven en legde ze op een stapel. Hij wiste zijn voorhoofd af om elke herinnering aan die duivelse muziek van zich af te zetten, alsof hij in staat was ook maar één noot van wat hij had gehoord te vergeten, en hij liep de kamer uit met de partituur die hij krampachtig vasthield en ging naar het fornuis in de keuken. Een voor een wierp hij de vellen in het vuur om elk spoor van zijn nalatigheid, elk bewijs van zijn wandaad uit te wissen, tot het laatste vel, de droom van een waanzinnige, door het vuur werd verteerd en verdween, alsof het een leven was dat door de schoorsteen in rook opsteeg naar de grijze hemel boven Leipzig.

Uit: *Het dierenepos*
Ramon Llull[*]
(Vertaling Bob de Nijs)

De verkiezing van de koning

In een bekoorlijke vlakte waardoor een helder beekje vloeit, waren tal van dieren bij elkaar gekomen om een koning te verkiezen. De meesten waren van oordeel dat de Leeuw de meest geschikte was. Maar de Bul verzette zich tegen deze keuze en sprak als volgt:

‘Doorluchtig Gezelschap, bij de waardigheid van de koningstitel hoort ook het aanzien van de persoon die tegelijk krachtdadig en bescheiden moet zijn, en die zijn onderdanen geen leed berokkent. De Leeuw is niet groot van gestalte, en evenmin is hij een graseter, maar hij verslindt de dieren waarop hij jaagt. Hij heeft bovendien een stemgeluid dat ons allen doet beven als hij begint te brullen. Ik ben trouwens van oordeel dat jullie er goed aan zouden doen het Paard tot koning te verkiezen. Het Paard is immers groot en slank, en bescheiden; het Paard is trouwens lichtvoetig, en verwaandheid is hem vreemd, en vlees eet hij ook al niet.’

Deze uiteenzetting van de Bul beviel het Hert, de Reebok, de Hamel en alle grasetende dieren ten zeerste. Vrouwe Reynaert haastte zich echter de anderen voor te zijn om de vergadering toe te spreken, en zei:

‘Doorluchtig Gezelschap, toen God de wereld schiep, deed hij dat niet met de bedoeling dat Hij bij de mens onbekend zou blijven en niet door hem bemind zou worden, maar opdat de mens Hem zou erkennen en liefhebben. Met dit plan wilde God dat de dieren de mens ten dienste zouden staan, en dit geldt zowel voor graseters als vleeseters. Jullie hoeven dus geen acht te slaan, Doorluchtig Gezelschap, op de woorden van de Bul, die het niet begrepen heeft op de Leeuw, gewoon omdat deze vlees eet. Jullie zouden er, integendeel, beter aan doen Gods voorschriften en verordeningen in acht te nemen.’

Aangespoord door zijn medestanders, weerlegde de Bul de woorden van Vrouwe Reynaert, eraan toevoegend dat hij juist daarom wilde dat het Paard koning werd, omdat het Paard immers gras at; juist daaraan was te merken dat hij en zijn medestanders er het beste mee voorhadden als ze hem tot koning zouden verkiezen. Als hun bedoelingen niet

* *Zie over Ramon Llull (1232-1315) de rubriek Essay.*

helemaal zuiver waren, zouden ze het Paard, dat hetzelfde gras kauwde als zij, niet naar voren schuiven. Men deed er dus goed aan niet in te gaan op de mening van Vrouwe Reynaert over de koningskeuze, want Vrouwe Reynaert wilde alleen maar dat de Leeuw koning zou worden omdat zij nu eenmaal leefde van wat de Leeuw nog overliet van de prooi die hij had gevangen en verslonden; haar standpunt was helemaal niet ingegeven door de adeldom van de Leeuw.

Er ontstond veel beroering, waardoor het hele hof in verwarring raakte en de verkiezing in de verdrukking kwam. De Beer, de Panter en de Jachtluipaard, die ook gehoopt hadden verkozen te worden, zeiden dat de verkiezing beter kon worden uitgesteld tot zou zijn uitgemaakt welk dier het meest in aanmerking kwam om koning te worden. Vrouwe Reynaert vermoedde dat de Beer, de Panter en de Jachtluipaard de verkiezing op de lange baan wilden schuiven, omdat ieder van hen de hoop koesterde tot koning te worden verkozen, en daarom sprak zij de vergadering als volgt toe:

‘In een kathedraal werd eens een verkiezing gehouden van een bisschop, maar in het kapittel bestond grote onenigheid, omdat sommige kanunniken wilden dat de sacristein bisschop van de kerk werd, want hij was een zeer geletterd man en bovendien erg deugdzaam. De aartsdiaken wilde echter ook wel tot bisschop gekozen worden, en de cantor vlaste er eveneens op; zij waren het dus niet eens met de verkiezing van de sacristein en stelden voor dat een doodgewone kanunnik tot bisschop werd aangesteld, weliswaar een krachtige figuur met goed voorkomen, maar toch eerder onontwikkeld. Die kanunnik was trouwens erg verdorven en liederlijk. Het ganse kapittel was dan ook ten zeerste verbaasd over het voorstel van de aartsdiaken en de cantor. In het kapittel zat echter een monnik die het volgende zei: “Als de Leeuw koning wordt, en als de Beer, de Panter en de Jachtluipaard zich tegen die verkiezing verzetten, zullen zij altijd af te rekenen krijgen met de kwaadwilligheid van de koning; en als het Paard koning wordt en de Leeuw zich daar niet bij neerlegt, hoe zal het Paard dan gehoorzaamheid kunnen afdwingen, vermits het niet zo sterk is als de Leeuw.”’

Toen de Beer, de Jachtluipaard en de Panter het exempel dat Vrouwe Reynaert hun vertelde hadden gehoord, werden ze erg bang voor de Leeuw, en daarom raakten ze het eens over de verkiezing en stemden ze er toch maar mee in dat de Leeuw koning werd. Uit ontzag voor de Beer

en de andere dieren die zich voedden met vlees werd uiteindelijk de Leeuw verkozen tot koning, en dit in weerwil van de grasetende dieren. In ruil en als beloning gaf de Leeuw alle vleesetende dieren toestemming te leven en te eten ten koste van de graseters.

Op een dag was de koning aan het overleggen over de inrichting van het hof. De ganse dag, tot 's avonds laat zelfs, onderhandelden de koning en zijn vrijheren zonder ook maar aan eten en drinken te denken. Toen het overleg beëindigd werd, hadden de Leeuw en zijn gezelschap wel honger en hij vroeg aan de Wolf en Vrouwe Reynaert of er iets te eten was. Beiden antwoordden dat het eigenlijk te laat was om nog de nodige mondkost bijeen te jagen, maar dat niet ver bij hen vandaan een kalf stond, een zoon van de Bul, en ook een veulen, een zoon van het Paard, waarmee ze zich rijkelijk konden verzadigen. De Leeuw gaf opdracht het kalf en het veulen te brengen en ze kwamen inderdaad aan hun eind. De Bul was buiten zichzelf van woede om de dood van zijn zoon, en uiteraard was ook het Paard woedend. Samen gingen ze naar de Mens om hun diensten aan te bieden in de hoop dat hij het op zich zou nemen de smaad die hun heer hun had aangedaan te wreken. Maar toen de Bul en het Paard zich bij de Mens aanboden, rustte deze het Paard uit om het te berijden en spande hij de Bul voor zijn ploeg.

Op een dag ontmoetten het Paard en de Bul elkaar nog eens en ze vroegen elkaar hoe de zaken stonden. Het Paard vertelde dat hij hard moest werken om zijn heer te dienen, want hij reed de ganse dag maar rond, holde her en der, kortom hij was dag en nacht in de weer. Het Paard hunkerde er erg naar om van die knechtschap verlost te raken; hij wilde zich zelfs wat graag weer aan de Leeuw onderwerpen. Maar omdat de Leeuw vlees at, en er op hemzelf toch ook een stem was uitgebracht om tot koning te worden verkozen, aarzelde hij om terug te keren naar het land waar de Leeuw heerste, en dus bleef hij liever werken onder de heerschappij van de Mens, die tenminste geen paardenvlees eet, dan onderworpen te zijn aan de Leeuw, die wel paardenvlees lust.

Nadat het Paard zijn situatie tegenover de Bul had uiteengezet, vertelde deze aan het Paard dat hij de ganse dag zwaar werk verrichtte met ploegen en binnenhalen van de oogst, maar van het graan dat ontsproot aan het veld, dat hij toch had omgeploegd, gunde zijn heer hem geen korrel. Integendeel, als hij na de afmattende dagtaak werd uitgespannen, mocht hij alleen maar naar de wei gaan die de schapen en de geiten

al hadden afgegraasd terwijl hij aan het ploegen was. De Bul bekloeg zich bitter over zijn heer, en het Paard trachtte hem zo goed en zo kwaad als het kon te troosten.

Terwijl de Bul en het Paard zo bij elkaar stonden te praten, kwam een slager langs om te kijken of de Bul al flink was aangekomen, want de heer van de Bul wilde hem verkopen. De Bul legde toen aan het Paard uit dat zijn heer hem ongetwijfeld wilde verkopen voor de slacht, zodat zijn vlees de mensen als spijs kon worden aangeboden. Het Paard vond ook dat de Bul maar slecht beloond werd voor de bewezen diensten. En beiden huilden een hele poos wat af. Het Paard gaf de Bul de raad te vluchten en naar zijn land terug te keren, want het was toch nog beter om daar in doodsgevaar en benarde omstandigheden te verkeren dan zo'n ondankbare heer te moeten dienen.

Rond half een

Quim Monzó[*]

(Vertaling Frans Oosterholt)

De man trekt aan zijn sigaret en neemt de telefoon op.

‘Met wie spreek ik?’

‘Hallo.’ Het is een vrouwenstem. ‘Ik ben het.’

De man recht zijn rug. Hij drukt zijn sigaret met kracht uit in de asbak naast de telefoon. Hij sist:

‘Ik heb je wel duizend keer gezegd dat je me niet thuis moet bellen.’

‘Ja maar...’

‘Ik heb je gezegd dat je me altijd op kantoor moet bellen.’

‘Kun je vrijuit spreken?’

‘Natuurlijk niet. Dat weet je toch wel.’

‘Waar is... ze?’

‘In de slaapkamer.’

‘Kan ze ons... kan ze je horen?’

‘Nee. Maar ze kan ieder moment binnenkomen.’

‘Sorry. Het spijt me. Maar ik moest je nu bellen. Ik kon niet tot morgen wachten, op het werk.’

Er valt een stilte. Het is de man die haar verbreekt.

‘Waarom?’

‘Omdat ik ontzettend onder deze situatie lijd.’

‘Welke situatie?’

‘Die van ons. Welke anders?’

‘Maar... Luister nu eens even...’

‘Nee! Nee. Zeg maar niets. Het hoeft al niet meer.’ Ze probeert ironisch te klinken maar dat gaat haar niet best af. ‘Ze zou je eens kunnen

* *Quim Monzó (Barcelona, 1952) was in de jaren zeventig oorlogsverslaggever in Vietnam en Cambodja. Hij vertaalde verhalen, romans en toneel. en schreef scenario's voor radio, televisie en film. Hij ontving voor zijn literaire werk prestigieuze prijzen als de Nationale literatuurprijs, de prijs voor verhalend proza van de Stad Barcelona, de Prudenci Bertrana-prijs voor proza, de El Temps-prijs voor beste roman, de Catalaanse Schrijvers-prijs en vier maal de Serra d'Or-prijs van de Kritiek. Zijn werk werd inmiddels in vele talen vertaald. Quim Monzó schrijft regelmatig voor het dagblad* La Vanguardia. *Zijn laatste verhalenbundel* Mil cretins *(2007) is genomineerd voor de Salammbô-prijs.*
Het verhaal ‘Quarts d'una’ (Rond half een) verscheen in de bekroonde bundel El perquè de tot plegat *(Het waarom van alles) in 1993.*

horen.'

'Ze hoort me niet, nu. Luister naar me...

'Ik geloof dat het moment gekomen is om een beslissing te nemen.'

'Wat voor beslissing?'

'Kun je je dat niet voorstellen?'

'Ik heb geen zin in raadselspelletjes, Maria.'

'Ik moet kiezen. Tussen jou en hem.'

'En?'

'En aangezien jij me niet alles kan geven wat ik wil... Laten we onszelf niet voor de gek houden: voor jou zal ik nooit meer zijn dan...' Ze haalt diep adem. 'Je wilt haar niet verlaten, of wel soms? Ik weet niet waarom ik het je nog vraag. Ik weet het antwoord al.'

'Wat is dat allemaal voor een lawaai?'

'Ik bel je vanuit een telefooncel.'

'We hebben het er al duizend keer over gehad. Ik ben altijd eerlijk tegen je geweest. Ik heb nooit voor je verborgen gehouden hoe de zaken liggen. We kunnen toch goed met elkaar overweg, of niet soms?'

'Maar ik ben heel erg van jou afhankelijk. Terwijl ik heus wel weet dat jij het helemaal niet van mij bent.'

'Ik heb je altijd gezegd dat ik je geen verdriet wil doen. Ik heb je nooit iets beloofd. Heb ik je ooit iets beloofd?'

'Nee.'

'Jij bent degene die moet beslissen wat er met ons gebeurt.'

'Ja.'

'Dat heb ik je toch altijd gezegd, of niet, dat jij degene bent die moet beslissen wat er met ons gebeurt?'

'Ja. Daarom bel ik je ook. Ik heb namelijk al een beslissing genomen.'

'Ik heb altijd open kaart gespeeld, met jou.' Hij valt stil. 'Wat heb je besloten?'

'Ik heb besloten... dat we elkaar beter niet meer kunnen zien.'

Ze heeft het nog niet gezegd of ze barst in huilen uit. Ze huilt een flinke tijd. Het gesnik wordt zachtjes aan minder. De man maakt er gebruik van om te spreken.

'Ik vind het jammer, maar als dat werkelijk is wat je wil...'

De vrouw valt hem in de rede.

'Maar snap je dan niet dat ik helemaal niet wil dat we elkaar niet meer zién?!'

Als de man geen gesnotter meer hoort begint hij te spreken:

‘Maria...’

‘Nee.’ Ze snuit haar neus. ‘Ik heb liever dat je niets zegt.’

Plotseling verheft de man zijn stem.

‘Als ik jou was zou ik eerder een auto met een hoger rendement kiezen.’

‘Wat?’

‘Vooral als je zoveel kilometers moet maken.’ Hij valt even stil. ‘Ja.’ Hij pauzeert opnieuw. ‘Ja, ik snap wat je bedoelt. Daar kan ik je natuurlijk niet mee verder helpen. Maar ik denk dat jij het beste af bent met een auto met veel meer... met veel meer...’ Hij doet alsof hij een woord zoekt. ‘Ja, dat is waar. Maar hij verbruikt teveel benzine.’

‘Kun je niet praten?’

‘Nee, natuurlijk niet.’

‘Is ze in de buurt?’

‘Ja.’

‘Voor je neus?’

‘Ja. Maar dat model wijkt qua prijs niet veel af van de Japanners. En de Japanners...’

‘Je vrouw staat voor je neus en ik zit hier, zonder te weten wat ik moet doen.’ Ze windt zich steeds meer op. ‘Zonder de knoop door te hakken en voor eens en altijd een einde te maken aan deze ellende.’

‘Het meest ideale is een vierdeurs. Voor jullie, vier deuren.’

‘Zie je nou wel, er zit niets anders op. Zo kunnen we niet verder. We kunnen niet eens normaal met elkaar praten.’

‘Maar die verbruikt al snel zes en een halve liter.’

‘Jij hebt het over auto's, liters benzine, wel of geen vierdeurs, en ik kan niet eens besluiten of ik op moet hangen.’

‘Wacht even.’ De man dekt de hoorn af met zijn hand. De vrouw hoort een gedempt gesprek. ‘Ze zegt dat...’ Hij dekt opnieuw de hoorn af met zijn hand. ‘Zeg tegen Lluísa, namens Anna, dat de taart hartstikke goed is gelukt.’

‘Met wie denkt ze dat je zit te praten?’

‘Mooi zo. Ik zie je nog wel.’

‘Moet ik ophangen of...? Maar zeg me voordat we ophangen eerst of we elkaar morgen zien.’

‘OK.’

‘Wat ben ik toch een trut. Ik bel je op om te zeggen dat het uit is tussen ons en vervolgens vraag ik of we elkaar morgen... Spreken we af op ons plekje?’

‘OK.’

‘Op ons tijdstip?’

‘Precies.’

‘En,’ nu zet ze een poeslief stemmetje op, ‘doen we ons spelletje? Ik zie je al op je knieën voor me, je tilt mijn rokje op... Zul je me likken? Zul je me bijten? Zul je me heel veel pijn doen?’

‘OK.’ Ineens begint hij weer te sissen. ‘Jezus Christus, Maria! Ze had ons bijna betrapt. Nu is ze in de keuken, maar ze kan ieder moment terug zijn. En wat als ze de hoorn had gepakt om met je te spreken?’

‘Waarom zou ze met mij willen spreken?’

‘Ik bedoel niet met jou: ik bedoel met wie ze dacht dat ik sprak.’

‘Uit jou kan niemand wijs worden. En uit mij kan niemand wijs worden. Ik kan niet eens uit mezelf wijs worden. Ik sta op springen, ik besluit om te kappen, en zodra ik je stem hoor ben ik verkocht. Ik zou nu graag bij je zijn. Kom naar me toe. Kan je niet? Nee, natuurlijk niet. Geeft niks. Ik krijg het benauwd als ik je stem niet hoor. Hou je van me?’

‘Natuurlijk hou ik van je.’

‘Je kunt beter ophangen. Tot ziens.’

‘Waar zit je?’

‘In een bar; dat heb ik al gezegd.’

‘Niet waar. Je hebt gezegd dat je in een telefooncel stond.’

‘En waarom vraag je het dan, als je wist dat ik in een telefooncel stond?’

‘Maar je staat niet in een telefooncel, je zit in een bar. Dat zeg je nu tenminste.’

‘Een bar, een telefooncel: wat maakt het uit?’

‘Oh, gaan we op die toer, “wat maakt het uit”, “wat maakt het uit”...’

‘Hoor eens: zo kan die wel weer!’

‘Wat ben je nu van plan?’

‘Nu? Bedoel je met ons?’

‘Nee. Ik bedoel: nu meteen. Ga je naar de film? Heb je al gegeten? Moet je naar toneelles?’

‘Hoor eens: ik hang op.’

‘Wacht even.’

‘Ja maar...’

‘Soms denk ik wel eens, Maria, we hoeven het alleen maar te willen, we hoeven het ons alleen maar serieus voor te nemen, en alles kan anders, zonder al die spanningen.’

‘Nou goed dan. OK.’

‘Wat OK?’

‘OK.’ ‘Wat is er met je aan de hand. Kun je niet vrijuit spreken? Is er iemand in de buurt en kun je daarom niet praten?’

‘Mm... OK.’

‘Je hebt met iemand afgesproken in een bar en hij is net binnengekomen. Of hij was er al en is naast je komen staan. Waar of niet? Of wat?’

‘Ik geef het je wel terug, dat boek. Maak je geen zorgen, meid.’

‘Nu ben ik ineens een meid voor je.’

‘Nou, tot ziens dan. Bel me. Herinner me eraan dat ik je dat boek teruggeef.’

‘Oh nee. Je gaat nu niet ophangen! Eerst heb ik de ellende moeten doormaken om je aan te moeten horen zonder iets anders dan flauwekul terug te kunnen zeggen en nu...’

‘Dat ken ik niet. Hoe zeg je dat het heet, dat boek?’

‘Uit de kunst. Je doet het fantastisch. Nu geef je de titel van het boek. Of niet?’

‘J...ja...’

‘Heel aardig, dat “J...ja...”. Dat doet het altijd, het geeft een geloofwaardig tintje aan het gesprek met dat meisje met wie je zogenaamd zit te praten.’

‘Liefde in de namiddag, zei je?’

‘Is dat een steek onder water, die titel, of een uitnodiging?’

‘Maar veel beter dan Liefde in de namiddag is Honderd kruisen. Vind ik tenminste.’

‘Dat heb ik nou net toevallig niet gelezen. Is dat ook een roman?’

‘Honderd kruisen saai?’

Plotsteling gaat de man weer op gewichtige toon verder.

‘Dat zeg ik toch. Die verbruikt stukken minder benzine dan die andere.’

‘Maar de hoofdpersoon van Liefde in de namiddag is geloofwaardiger.’

‘En hoe kan een onderneming als Peugeot zoiets nou niet hebben

voorzien?'

'Maar dat is uit. Nu zijn we allebei de klos. Of vergis ik me?'

'Helemaal niet.'

'Dus?'

'Niet dus.'

Er valt een korte stilte.

'Zie je nou wel dat het geen doen is, zo? Nu kan ik weer normaal praten.' Er valt weer een stilte. 'Zeg je niets? Ben je uitgepraat of wil je de automobielbranche inruilen voor een andere?'

'Ik ben ook weer alleen.'

'Nou tot ziens dan.'

'Je hebt gelijk. We kunnen beter afscheid nemen.'

'Ik moet je eerst nog iets vertellen.'

'Vertel.'

'Ik ben zwanger.' Hij reageert niet. 'Hoor je me? Ik ben zwanger. Van jou.'

'Hoezo van mij? Hoe weet je dat, dat het van mij is?'

'Omdat ik het sinds de laatste keer dat ik ongesteld was alleen met jou heb gedaan, klootzak!'

'En hoe zit het met dat vriendje van je dat je alles kan geven dat ik je niet kan geven? Ben je met hem soms niet...? Sorry. Wat ben je nu van plan?'

'Hoezo wat ben ik van plan? Heb jij er soms niks over te zeggen?'

'Ik? Wel nee.'

'Aha. Nu zie ik hoe je in elkaar zit. Nu weet ik tenminste dat als ik ooit in zo'n situatie terechtkom, jij van niks weet.'

'Wat bedoel je met "als ik ooit"?'

'Ik bedoel daarmee dat ik uiteraard niet zwanger ben. Denk je soms dat ik niet goed bij mijn hoofd ben? Ik kwam ineens op het idee om te kijken hoe je zou reageren in een dergelijke situatie. Denk je soms dat als ik echt zwanger was geweest, ik je zou hebben gevraagd wat ik wel of niet zou moeten doen?'

Zijn stem klinkt pissig:

'Hoor eens, Maria...!'

De vrouw daagt hem uit:

'Wat? Wat moet ik horen?' 'Je weet dat ik het niet pik dat je zo tegen me praat, op die toon, en ook niet dat je me in de maling neemt!'

‘Oh nee?’

‘Ik sla je gezicht tot moes!’

‘Oh ja?’

‘Ik timmer dat smoeltje van je bont en blauw.’

‘Ja...’

‘Totdat je het uitkrijst.’

‘Ja...’

‘Ik bind je vast op bed.’

‘Ja, ja...’

‘Ik spuug in je mond.’

‘Ja!’

‘Ik geef je op je facie tot het bloed eruit spuit.’

‘Ja, ja!’

‘En ik dwing je om...’

‘Om wat? Om wat?’

‘Ik dwing je...’

‘Om wat?’

‘Ik spuit je bek ermee vol. En ik dwing je om alles door te slikken: je zult geen druppel laten vallen.’

‘Geen druppel.’

De vrouw haalt jachtig adem. De man is opgewonden.

‘Ik zei geen druppel! Ook niet die je daar aan je onderlip hebt hangen. Oplikken en snel een beetje.’

“‘Vuile hoer,” zeg “vuile hoer” tegen me...’

‘Vuile hoer. Ga op je knieën liggen en doe je mond open.’

De vrouw hijgt.

‘Genoeg. Ik moet het tegen je zeggen, wat er ook van komt. Het is absurd om het nog langer te rekken.’ Ze zwijgt een moment als om moed te vatten. ‘Luister naar me: ik ben Maria niet.’

‘Hoezo ben je Maria niet, wat bedoel je daarmee?’

‘Dat ik Maria niet ben, dat bedoel ik ermee. Maria is... Maria heeft me gevraagd om jou te bellen en met je te praten alsof ik haar was.’

‘Je probeert me te belazeren.’

‘Ze moest weg. En ze wou dat...’

‘Weg? Waarnaartoe?’

‘De stad uit. Ze wou je doen geloven dat ze hier was en niet... Ze is namelijk... Ik kan niet langer doen alsof. Kijk: Maria en ik kennen elkaar

van toneelles. Ze heeft me gevraagd of ik je op wou bellen en het zo wou spelen dat we ruzie kregen. Want jullie hebben morgen een afspraak en dan is ze nog niet terug. Hoor je me?'

'Waar is ze?'

'Ze is er een week op uit. Met een vriendje van haar.'

'Met wie?'

'Met Jaume.'

'Met Jaume?'

'Ja.'

'Met welke Jaume?'

'Jaume Ibarra.'

'Maar luister nu eens even: Jaume Ibarra, dat ben ik. Met wie dacht je dat je zat te praten. Welk nummer heb je gedraaid?'

'Jij bent Jaume?'

'Ja.'

'Jezus Christus.'

'Met wie dacht je dat je zat te praten?'

'Met Joan.'

'Met Joan? Met andere woorden: Maria en Joan...'

'Nu zie ik het: ik heb het ene nummer gedraaid in plaats van het andere.'

'En hoe kom je aan mijn telefoonnummer?'

'Maria heeft beide nummers voor me opgeschreven, het ene vlak boven het andere, en ik heb me vergist: ik heb het ene in plaats van het andere gedraaid.'

'Waarom heeft ze mijn nummer voor je opgeschreven als je mij niet hoefde te bellen? Of moest je mij ook bellen? Maar je zei tegen me dat je dacht dat ze er met mij vandoor was...'

'Als ik het je uit zou leggen zou je me niet geloven.'

'Ik wil maar één ding van je weten, eh... Hoe heet je?'

'Carme.'

'Carme, ik wil maar...'

De vrouw onderbreekt hem.

'Wacht even. Ben je echt Jaume? Maar Jaume woont met niemand samen! Joan is degene die samenwoont! Waarom zei je tegen me dat je vrouw voor je neus stond?'

'Alsof jij de waarheid zelve bent.'

‘Als je dacht dat je met Maria sprak, waarom wou je me dan doen geloven dat je met iemand samenwoont?’

‘Soms (de laatste tijd overigens niet vaak meer, maar af en toe wel) doen Maria en ik van die dingen. Een soort spelletjes.’

‘Dat heeft ze me nooit verteld.’

‘Waarom zou ze je dat moeten vertellen? Of vertellen jullie elkaar alles.’

‘Zo ongeveer wel.’

‘Oh ja? En wat zegt ze over mij?’

‘Oef.’

‘Wat betekent dat, “oef”?’

‘Dat betekent dat ze me alle interessante dingen vertelt.’

‘In geuren en kleuren?’

‘In geuren en kleuren en wat je maar wil.’

‘Waar ben je?’

‘In een bar, dat heb ik je al gezegd.’

‘Je hebt ook gezegd dat je in een telefooncel stond.’

‘Begin je weer met die telefooncel.’

‘Wat ga je nu doen?’

‘Dat heb je me al eerder gevraagd.’

‘Toen je Maria was. Nu je Carme bent zou het kunnen dat je iets anders moet doen. Bovendien, toen je Maria was heb je me ook geen antwoord gegeven.’ De man bijt op zijn lip. ‘Waarom spreken we niet wat met elkaar af?’

‘Wanneer?’

‘Vandaag?’

‘Dat wordt dan vanavond. Vanmiddag heb ik les.’

‘Vanavond dan.’

‘Waar?’

‘In de bar van de Ritz.’

‘OK.’

‘Om acht uur.’ ‘Om acht uur is de les afgelopen. Laten we om half negen afspreken.’

‘Hoe kan ik je herkennen?’

‘Ik zal het leren jasje aandoen dat je aan haar cadeau hebt gedaan, een maand voordat... Ik trek dat leren jasje aan.’

‘Een maand voordat wat?’ De vrouw zwijgt. ‘Dat jasje: ik heb het aan

haar cadeau gedaan, een maand voordat wat?'

'Ik moet het je vertellen, Jaume. Anders ontplof ik nog.'

'Vertel op dan.'

'Maria is dood. Je hebt haar dat jasje cadeau gedaan, een maand voordat ze doodging. Luister... Ik had het niet moeten... Ik wist dat jullie van elkaar hielden. En toen ze doodging besloot ik, besloten we, met de hele klas...'

'Ik vind dit een buitengewoon smakeloze grap.'

'Laten we afspreken en erover praten. Om half negen. OK? Of als je wil, sla ik de les over.'

'Ik heb haar vorige week nog gezien.'

'Ze is al vijf maanden dood.'

'Ik heb haar in de afgelopen vijf maanden ik weet niet hoe vaak gezien. De vorige week waren we nog samen. Ze was springlevend en zag er hartstikke goed uit. Ze leek in niets op een spook.'

'Sinds vijf maanden ga je uit met een Maria die niet Maria is.'

'En wie heeft volgens jou in al die tijd de rol van Maria gespeeld?'

'Ik.'

'Dat zou ik in de gaten hebben gehad.'

'Ik vertel je de waarheid.'

'Als het waar was, waarom zou je dan hebben besloten om morgen niet op de afspraak te verschijnen?'

'Ik heb er genoeg van om Maria te spelen.'

'Niettemin heb je er nu in toegestemd dat we elkaar zien.'

'Omdat ik als Carme ga, niet als Maria. Jaume, alsjeblieft, ik leg het je later wel uit.'

'En hoe komt het dat je niet in de gaten had dat ik niet Joan was maar Jaume?'

'Denk je heus dat ik niet wist wie ik belde? Natuurlijk ben je Jaume. Ik ken je door en door. Ik heb je vijf maanden als minnaar gehad. En vijf maanden is geen kattepis. Genoeg in ieder geval om te beseffen dat...' de stem van de vrouw breekt, 'dat ik stapel op je ben. En ik wil niet langer komedie spelen.'

'Ik geloof er helemaal niets van. Hoe zou je het klaar kunnen hebben gespeeld dat van alle keren dat we elkaar hebben gezien (dat we volgens jou elkaar hebben gezien), ik geen enkele keer heb gemerkt dat jij niet Maria bent?'

‘Bedenk dat ik voor actrice studeer.’

‘Al studeer je tot je een ons weegt! Je gaat me toch niet wijsmaken dat ik geen verschil kan zien tussen jullie tweeën. Straks kom je nog op de proppen met een kletsverhaal over een tweelingzzz... Ho even: Maria heeft, had, een tweelingzus.’

‘Dat ben ik.’

‘Ik heb haar nooit gezien.’

‘En of je haar hebt gezien. Ik bedoel: en of je me hebt gezien! Gedurende de afgelopen vijf maanden, een paar keer per week. Sommige weken maar één keer: daar wou ik het nou net met je over hebben. Want ik wil je vaker zien. Spreken we af zoals we afgesproken hebben? Om half negen?’

‘Heet je echt Carme?’

‘Om half negen, OK?’

‘OK.’

‘Ik hou ontzettend van je. Als ik ooit niet meer van je hou, ga ik dood.’

Het bakkersknechtje

Narcís Oller[*]

(Vertaling Frans Oosterholt)

I

Een meisje van vier doet elke morgen om klokslag acht haar ogen open.

Het eerste woord dat aan haar lippen ontsnapt is ‘Mama!’ Het was het eerste woord dat ze ooit brabbelde en het woord dat ze voor de rest van haar leven zeker met liefde uit zal spreken.

Moeder sluit haar gebedenboek dat ze behaaglijk heeft zitten lezen bij het zachte schijnsel dat door de kieren van de luiken valt, en ze slaat er een open zodat het zonlicht naar binnen stroomt en de kamer met vreugde vervult.

Pril als een bloemetje in mei woelt het meisje met haar handjes in het haar en wrijft ze haar slaperige ogen uit met haar zachte knuistjes; weldra is ze uit bed en hangt om de nek van haar moeder, die ze bedelft onder de kussen die klinken als het tjilpen van een nest jonge vogels.

‘Wie is de mooiste van het land?’ zegt de moeder; ze drukt haar engel aan haar borst en beantwoordt alle knuffels en kussen.

En het meisje begint te vertellen over haar dromen van de afgelopen nacht, waarin bijna altijd haar pop voorkomt, die ondertussen krachteloos op het voeteneinde van het bed ligt, de kanarie, die in de eetkamer reeds kwinkeleert als om zijn vriendinnetje te wekken, en nu en dan een nachtwaker met zijn zware stem of een boeman met zijn zak vol stoute kinderen, zoals in het sprookje.

‘Dus je hebt een nachtwaker gezien en die maakte je bang? Hebben de meiden het soms over nachtwakers gehad? O, ze hebben je goed gefopt, kindje! Nachtwakers...’

‘Vangen kinderen!’

‘Nee, lieve schat: nachtwakers beschermen kinderen en papa's en mama's, ze beschermen iedereen die goed is en ze grijpen alleen boeven. Jij bent geen boef: jou zullen ze niet grijpen, ze houden van jou.’

‘Ja, de nachtwaker houdt van mij, want hij geeft me altijd snoepjes. En weet je wie ook van me houdt? Het bakkersknechtje.’

‘Wie is dat?’

* *Zie de noot op p. 124.*

‘De jongen die elke morgen het brood komt brengen, weet je?’

‘O, ja. En houd jij ook van hem?’

‘Ja, vandaag neemt hij cake voor me mee.’

‘Cake!’

En de moeder lacht terwijl ze het meisje aankleedt.

‘Nu moeten we bidden. Eens kijken: bid maar eens het Onzevader.’

‘Er wordt gebeld, er wordt aan de deur gebeld, mama: dat is vast het bakkersknechtje!’ zegt het meisje en ze springt op en probeert te ontsnappen aan haar moeders armen.

‘Blijf hier, blijf hier, deugniet, spring-in-'t-veld! Kom hier jij!’

En dochter en moeder lachen, de eerste vecht om los te komen, de laatste om haar vast te houden, nu eens trekt de een, dan weer tuimelt de ander op de grond, rennen ze achter elkaar aan tot de kamerdeur en keren weer terug, de eerste de gevangene van de laatste, en alles gelardeerd met gelach en vurige kussen.

Die slaapkamer is een stukje van de hemel. Van de eigentijdse schilderijtjes waarop taferelen te vinden zijn die doen denken aan die van moeder en dochter zo-even, tot het behang in de kleur van parelmoer met bloemenslingers en nestjes van tortelduifjes, alles is passend en vrolijk. De meubels, van de bedden tot en met het nachtkastje, zijn allemaal van licht getint, fijn hout, chic en elegant vormgegeven. De zon doet alles schitteren waar hij maar bij kan met zijn stralen en na zich gespiegeld te hebben in het water en de spiegel van de wastafel, speelt hij met zijn dartele reflexen tussen het goudkleurige riet op het plafond, waarbij hij terloops de bloemen in de hangende plantenbak opmontert.

Duizend maal heb ik gedacht dat elke vogel die ermee bekend zou zijn, deze kamer graag als heerlijke kooi zou aanvaarden.

Ten slotte klinken bij de deur van het appartement opnieuw de bel en het doffe geluid van herhaald kloppen.

Het meisje rent ervandoor.

II

Ze zat er niet naast: het was het bakkersknechtje, een vlasblond ventje met blauwgestreept overhemd, ribfluwelen broek en espadrilles die boekdelen spreken over zijn nederige afkomst,

Hij is zo jong dat hij de broodmand niet helemaal de trap op krijgt:

die laat hij achter op de overloop van de eerste verdieping en hij komt naar boven met enkel twee lange stokbroden die hij gekruist op zijn borst vastklemt alsof het zijn dierbaarste bezit is. Hij lijkt op het standbeeld van de martelaar van de arbeid, gehecht aan zijn eigen kruis.

Als hij alleen aan zou bellen, zou het meisje hem kunnen verwarren met ieder ander: daarom begint hij op de deur te kloppen, te fluiten, met zijn voeten te stampen, als een trouwe hond die ernaar hunkert zijn baasje te zien.

Het meisje komt aangerend en botst op de meid die opendoet, en haar gezicht straalt net als dat van het bakkersknechtje van blijdschap.

De witheid van het meisje, die niet onderdoet voor die van haar schort, steekt schril af tegen het stoffige hemd van de prille arbeider. De een belichaamt het beeld van welstand en een rooskleurige toekomst, de ander het voorbestemd zijn tot handenarbeid met alles wat eraan vastzit.

Ze kennen elkaar nog maar pas, maar vanaf de eerste dag stroomde het gevoel van geheime broederschap waardoor alle onschuldige wezentjes met elkaar verbonden worden, ondanks de verschillen en vooroordelen die de mensen onderling zozeer van elkaar scheiden.

Ze begonnen naar elkaar te kijken en te glimlachen, daarna raakten ze zachtjes elkaars kleren aan, nog voordat ze iets zeiden, en toen het ijs van de kinderlijke verlegenheid gebroken was, hielden ze levendige dialogen en allebei keken ze elke dag uit naar het moment dat ze elkaar zouden zien, als een verliefd stel. Weldra groeide tussen hen de behoefte om elkaar te bedenken met het uitwisselen van bloemen, prentjes, snoepjes en andere kleinigheden, waarvan het leeuwendeel steevast toeviel aan het bakkersknechtje. Men zou zowaar geloven dat ze liefde voor elkaar hadden opgevat.

‘Ben je het balletje kwijt dat ik gisteren gegeven heb?’ vroeg het meisje.

‘Kijk eens,’ antwoordde hij en hij haalde het tevoorschijn uit zijn zak. ‘Zie je wel? Vandaag heb ik cake voor je meegenomen. En ik zal elke dag wat voor je meenemen.’

‘We geven wat aan de kanarie, goed?’

Het meisje nam hem bij de hand en voerde haar kameraad mee naar de eetkamer, waar hij nog nooit was geweest. Het leek wel of de kanarie op hen had zitten wachten, ineengedoken op het stokje met de goudgele vleugels gereed om naar de spijlen te springen.

‘Kijk nou eens, wat lief! Tsjiep, tsjiep!... Pak een kruimel en geef die

aan hem, bakkertje. Ik van deze kant, jij van de andere.’

De kanarie sprong van de spijlen naar het stokje, van het stokje naar de spijlen, nu eens naar rechts, dan weer naar links, pikte en floot; zonder te weten welke kant op te draaien sloeg hij met ongekende vitaliteit met zijn vleugels en zijn staart. De kinderen leken twee bloemen, de kanarie een vlinder, en soms vervloeiden de vleugels van de een en de haren van de twee anderen in één enkel goudblad dat door één en dezelfde zucht werd opgetild.

Onderwijl keken de ouders van het meisje naar dat onschuldige spel met een lach van geluk en een arm om eikaars middel geslagen, alsof ze de banden van beschutting en begunstiging, die ze voor het leven van hun dochter hadden aangeknoopt, nog strakker wilden aanhalen. De trouwring fonkelde in het zonlicht als een ster van geluk en verblindde het arme knechtje telkens als zijn ogen op die schittering vielen.

Moe van het ronddraaien om de kooi trok het meisje haar kameraad mee om hem een waar speelgoedmagazijn te laten zien. Het bakkersknechtje glimlachte en tevens deed hij moeite om op te stappen, als een man die zich slaaf van zijn verplichtingen weet. Maar het meisje hield hem tegen door zijn aandacht te vestigen op al die gulle uitingen van ouderlijke liefde.

Nu wond ze een pop op die gekleed was als een amazone en die weg sprintte op haar paardje en het ene na het andere rondje begon te rijden als in een circuspiste. Daarna haalde ze een miniatuur balzaal tevoorschijn die zo weelderig versierd was dat hij gevaarlijke ambities in het arme knechtje vermocht aan te wakkeren. Ten slotte kwamen er duveltjes uit doosjes, stereoscopen, hoepen met belletjes, koorden voor touwtjespringen, ballen, glazen knikkers, kortom, zoals we eerder zeiden, een heel magazijn luxe speelgoed, een heel salvo van begeerlijkheden dathet hart van het arme knechtje onbewust kon treffen.

‘Zie je wat mooi?’ vroeg het meisje oprecht in al haar onschuld. ‘Kijk: dit, dat en die prenten, die heb ik met Driekoningen gekregen. De balzaal en het keukentje heb ik gekregen toen ik de mazelen had gehad. Deze kinderwagen was om uit wandelen te gaan toen ik nog niet kon lopen, toen ik klein was, snap je? Nu zit ik er nooit meer in... ik ben nu groot, of niet?... En jouw papa en mama, wat kopen die voor speelgoed voor je?’

Het bakkersknechtje luisterde naar haar met een goedhartige glimlach.

‘Of heb je soms geen papa en mama?’

Een schaduw van smart trok over het voorhoofd van de jongen, die even nadacht alvorens te zeggen:

‘Nee.’

Het meisje fronste haar wenkbrauwen.

‘Maar wie koopt er dan speelgoed voor je?’

‘Niemand.’

‘Maar je krijgt toch wel cadeautjes?

‘Ook niet.’

Als de ondervraging nog langer had geduurd, zou de jongen in huilen zijn uitgebarsten. Een nog jonger kind dan hij zette hem voor het eerst in zijn leven aan het denken over zijn trieste lot.

Het bakkersknechtje was een bastaardkind en was via de min die hem had gezoogd in handen gekomen van de bakker voor wie hij werkte, zonder dat hijzelf goed besefte wat er was gebeurd. Hij herinnerde zich dat velen hem basterdje noemden en hij had nooit stilgestaan bij de betekenis van dat woord. Hij herinnerde zich ook dat niemand speelgoed voor hem had gekocht, en bij het zien van dat aureool van liefde rondom het meisje, gat hij zich nu voor de eerste keer rekenschap van zijn eigen lot, dat hem heel triest leek. Maar daarmee stond hem nog niet helder voor ogen wat zijn origine was, noch zijn heden, en al helemaal niet wat niemand ooit kan zien: zijn toekomst.

Gelukkig was het knechtje nog pril! Daardoor maakte hij zich niet druk om zijn lot, en het verlangen naar zijn ouders, waarmee hij tot dan toe onbekend was, liet in zijn hart niet meer sporen na dan een bliksemschicht in de hemel.

Weldra werd hij afgeleid en met de bal en een paar glazen knikkers die het meisje hem die dag cadeau had gedaan, sprong hij met drie treden tegelijk de trap af, voorafgegaan door die voorwerpjes, die hij op de trap liet stuiteren als de vermetele voorhoede van de kleine commandant.

III

Toen hij beneden kwam, stond het bakkersknechtje als aan de grond genageld, verbijsterd, half dood: de broodmand was verdwenen.

De knikkers en de bal rolden traag de straat op, aan hun lot overgelaten, terwijl het arme knechtje, ineengedoken onder aan de trap, on-

bedaarlijk zat te huilen. Hoe moest hij zijn baas nu onder ogen komen? Wat zou er van hem worden? Waar moest hij nu slapen? Misschien in de gevangenis, in plaats van de dief die hem bestolen had!

‘Mama, mama!’ schreeuwde het joch midden in de woestijn van zijn leven, zonder dat er iemand reageerde op zijn stem. En toen dacht hij aan het meisje boven, zo bemind door haar ouders, zo gelukkig, zo vrij van dergelijke gevaren!... En hij schreide bittere tranen.

‘Mama, mama!’ herhaalde hij in zijn vertwijfeling. Maar de mensen die op twee passen afstand voorbijliepen, onder wie wellicht de persoon die hij aanriep, bleven onverschillig. En niet omdat de stakker, als echt verdriet, aan het zicht van de voorbijgangers onttrokken was. Het maakte geen verschil. Wat betekent een jongen die huilt? Huilen ze niet allemaal? Waarom uitzoeken wat de oorzaak is? Laat daarom het verdriet van het basterdje smoren in de schaduw, dat is immers het element van zijn bestaan! De tijd, de trouwste kameraad, zal hem wel troosten.

Kijk: een ander jochie, onschuldig als een engel, ziet er geen been in om nog een spies in het toch al zo gewonde hart van het bakkersknechtje te drijven door zich de knikkers en de bal toe te eigenen, het enige bezit dat hij te danken heeft aan menselijke vrijgevigheid! Maar wat zal hij ervan zeggen?... hij zet zich er wel overheen, het basterdje! Al vormen ze de enige schat van een geboren ongeluksvogel, die dingen zijn het toch niet waard er zo veel tranen om te laten.

Het arme knechtje dacht er zo te zien anders over toen hij met de handen in de zakken door de straten rende, overgeleverd aan de diepste wanhoop.

Hij wist zelf niet waar hij heen ging: de wens om te weten waar hij aan toe was dreef hem naar de bakkerswinkel van zijn baas, zijn angst joeg hem in tegenovergestelde richting.

IV

De volgende morgen wachtte het meisje tevergeefs op het bakkersknechtje. Ze hoorde hem niet kloppen of fluiten: de bel klonk éénmaal en daarna verscheen een knaap van een jaar of twintig, de brede borst bedekt met een wit buis en met een forse mand op zijn rug, waaruit hij tot groot ongenoegen van het meisje het brood haalde dat voorheen door

het knechtje gebracht werd.

Drie dagen achter elkaar kreeg ze dezelfde teleurstelling te verwerken.

‘Waar is het knechtje?’ vroeg ze ten slotte.

‘Die komt niet meer.’

‘Hij komt wel,’ repliceerde het meisje en ze stampte met haar voeten.

‘Nee hoor, hij is bij ons weg! Wist je niet dat hij stout was?’ voegde de knaap eraan toe. ‘Wat wil je van het knechtje?’

‘Nou, dan neem jij maar cake voor me mee,’ zei het meisje simpelweg.

‘O, wil je cake? Had dat dan gezegd! Ik neem elke morgen suikercake voor je mee, en dan zijn we vriendjes, akkoord?’

En met dit blije vooruitzicht huppelde het meisje vrolijk naar de eetkamer.

‘Tsjiep!’ zei ze tegen de kanarie. ‘Morgen hebben we weer cake.’

Biografische noot

Narcís Oller (Valls, 1846 - Barcelona, 1930) was twee toen zijn vader stierf en hij groeide op in het vrijzinnige en kunstminnende milieu van het ouderlijk huis van zijn moeder. Hij studeerde rechten en werkte het grootste deel van zijn werkzame leven als procureur bij de rechtbank. Hij begon te schrijven in het Spaans, maar nadat hij op de Jocs Florals van 1877 de spectaculaire triomf van dichter Verdaguer en dramaturg Guimarà had bijgewoond, schakelde hij over op het Catalaans. Ollers bekendste werk is de ambiteuze roman La febre d'or *(1890-1892), vorig jaar uitgegeven in Nederlandse vertaling onder de titel* Goudkoorts, *maar hij debuteerde in 1879 met de verhalenbundel* Croquis del natural (Schetsen naar het leven), *waarvan ‘Het bakkersknechtje’ het eerste verhaal is. In zijn* Memòries Literàries *beschrijft Oller hoe dit verhaal in de bundel terechtkwam:*

Toen ik de verhalen af had, las ik de bundel op een middag voor aan Guimerà en Yxart, aangezien ik zoals altijd weinig fiducie in mijn eigen oordeel had.

‘Heel goed,’ zeiden ze tegen me, ‘maar kort. Alles bij elkaar zijn het nog geen tweehonderd kantjes. Heb jij niet nog iets anders?’

Ik heb alleen nog een dingetje dat ik een paar nachten geleden geschreven heb toen mijn zoontje ziek was. Maar eh... pf! Het stelt niets voor... te weinig om het op te nemen in de bundel.’ Ik had het over ‘Het bakkersknechtje’.

‘Goed, laat maar horen, lees maar voor. Dan zullen wij wel uitmaken of het wel of niet iets voorstelt.’

Alleen om hen ter wille te zijn haalde ik die blaadjes uit de la en besloot ze voor te lezen. Wie schetste mijn verbazing toen ik zag dat mijn twee vrienden elkaar na afloop aankeken en bijna tegelijkertijd uitriepen:

‘Maar kerel, dat is het beste van alles!... Het is veel beter dan de rest!’ [...]

Zelf was ik er nog niet van overtuigd, maar ik voegde dit tafereeltje toe aan mijn eerste boek, en het was uiteindelijk dit verhaal dat de bundel meteen na verschijning de grootste roem bezorgde. En dit bewijst maar weer eens dat de schrijver de slechtste criticus is van zijn eigen werk, zeker als de inkt net droog is.

De waardering voor 'Het bakkersknechtje', het verhaal dat bij leven van de schrijver vertaald werd in het Spaans, het Russisch, het Zweeds en het Tsjechisch, was ongetwijfeld voor een belangrijk deel te danken aan de nasty twist *waarmee het verhaal eindigt, een verrassend slot voor een 'brave' schrijver als Oller, die niet bepaald bekend stond om het gebruik van vileine ironie. Yxart vertelt in het voorwoord van Ollers tweede verhalenbundel* Notes de color *(Notities in kleur), dat de schrijver voor dit verhaal in eerste instantie een happy end in gedachten had*.

Twee verhalen

Sergi Pàmies[*]
(Vertaling Helena Overkleeft)

We hadden het net over je

Op 13 maart 2000, om half vier 's middags, zei mijn vrouw tegen me: ‘Ga even zitten.’ Ze keek me niet aan en alsof ze het geoefend had, gooide ze het eruit: ze wilde dat we uit elkaar gingen, ze hield niet meer van me en ik moest maar een flat zoeken, zo snel mogelijk. Misschien omdat ik er al een voorgevoel van had, deed ik geen poging om me te verdedigen.

Het kostte me maar een paar dagen om een flat te vinden en ik vroeg mijn vrouw, waarom weet ik niet, of ze mee wilde gaan kijken. De conciërge die ons de flat liet zien, vroeg of het voor ons zelf was en ik zei dat hij alleen voor mij was. Mijn vrouw keek me aan met een blik waar de wanhoop en vermoeidheid al uit verdwenen leken.

Ik tekende het huurcontract en toen dat gebeurd was, regelde ik een stukadoor, een elektricien en een schilder. Zolang het opknappen duurde, sliep ik op de bank; dezelfde waarop zij me gezegd had dat ze niet meer van me hield. Het waren vreemde dagen. We probeerden aardig te zijn maar toch ook weer niet te hartelijk.

Op een dag stelde zij voor uit eten te gaan en dat vond ik goed. Ze vroeg me wanneer ik van plan was in de nieuwe flat te trekken. ‘Binnenkort,’ antwoordde ik, en stelde voor even te gaan kijken. We gingen erheen. Ze prees de kleur van de verf op de muren en ook de schilderijen die ik had opgehangen en hoewel ze er niets over zei, had ik de indruk dat ze het prettig vond dat er niet een tweepersoons bed in de slaapkamer stond.

* *Sergi Pàmies (Parijs, 1960) publiceerde romans, waaronder* L'instint (Instinct, *1992), waarvoor hij de Prudenci Bertrana-prijs ontving en* Sentimental *(1996). Van zijn werk werd onder andere de verhalenbundel* T'hauria de caure la cara de vergonya (Je moest je de ogen uit je hoofd schamen, *1986) vertaald in het Frans, Engels, Spaans en Duits. De vertaalde verhalen komen uit zijn meest recente verhalenbundel* Si menges una llimona sense fer ganyotes *(*Als je een citroen eet zonder je gezicht te vertrekken*), Quaderns Crema, 2006*.

Toen het moment gekomen was om afscheid te nemen, streek ze met nerveuze bewegingen en bijtend op haar onderlip haar bloes glad. Ik herinner me dat in de flat naast ons werd gezongen voor een jarige en dat er geklapt werd. We omhelsden elkaar niet en gaven elkaar ook geen zoen. Ik gaf haar de sleutels terug en zei dat als ze ooit iets nodig had, ze mij gerust kon bellen.

Er gingen twee weken voorbij. Ik probeerde te wennen aan mijn nieuwe leven. Mijn vrienden stelden voor er in het weekend op uit te trekken, 's nachts door te zakken, naar de film te gaan. Ik wimpelde het af met de smoes dat ik veel werk had en kwam niet van mijn nieuwe bank, kleiner en vrolijker van kleur dan die bij haar. Ik keek nauwelijks televisie. Ik las de kranten, schoor me heel langzaam en luisterde naar de radio.

Op een dag kwam ik haar in de supermarkt tegen met een vriendin. ‘We hadden het net over je,’ zei ze. Ze zag er stralend uit. Toen ik iets zei, ik weet niet meer wat, moest ze lachen. We spraken af dat we zouden bellen, al leek het niet op een vaste afspraak. Een paar dagen lang wachtte ik op een telefoontje maar hield mezelf voor dat ik me geen illusies hoefde te maken.

Ik heb niets meer gehoord en ik wil haar ook niet bellen omdat ze het zou kunnen opvatten alsof ik haar onder druk zet. Soms dwing ik mezelf uit te gaan en spreek ik mensen die ik niet ken maar die buitengewoon aardig voor me zijn, alsof ik een drenkeling ben die een pijnlijke ervaring achter de rug heeft.

Een week geleden kocht ik een overhemd en toen ik dat thuis aanpaste, sprong er een knoopje af. ‘Een voorteken,’ dacht ik meteen. Ik scheer me niet. Ik neem de telefoon niet op. Door de manier waarop hij overgaat, denk ik dat zij het is. Maar wat als ik opneem en het is iemand anders; hoe zou ik me dan voelen? Op de radio hoorde ik dat als je een citroen eet zonder je gezicht te vertrekken, alles wat je wenst werkelijkheid wordt. Maar ik ben bang dat als ik het uitprobeer en mijn gezicht vertrek, er geen enkele wens ooit nog in vervulling gaat.

Eigen vlees en bloed

Al jaren heeft de vader niet meer gerookt maar nu steekt hij een sigaret op. Hij is gestopt toen zijn dochter geboren werd en had sindsdien te veel om handen om het te missen. De rook schroeit zijn longen maar in plaats van het branderige gevoel tegen te gaan, maakt hij het met zijn dwangmatige trekjes alleen maar erger. Zojuist heeft zijn dochter verteld waarom ze al zo lang geen woord meer zegt, humeurig is, 's nachts niet kan slapen, waarom het steeds weer op ruzie uitloopt en alles een probleem is: ze kan er niet tegen dat ze het enige meisje op school is met ouders die niet gescheiden zijn en ze heeft hen gevraagd of we alsjeblieft willen gaan scheiden. ‘Ik wil normaal zijn,’ zei ze, vlak voor ze met tranen in haar ogen de kamer uitliep.

Vader en moeder kunnen het niet bevatten. Ze zitten op de bank en een kwartier nadat het meisje is weggegaan, reageren ze nog steeds niet. De gedachten van de één en van de ander vinden elkaar in een stilte die zwanger is van alle gedeelde herinneringen. Geen van beiden wilde destijds de opvoeding uitsluitend aan de ander overlaten en ze kweten zich van die taak met een volharding en enthousiasme waar ze nog altijd trots op zijn. Aan de kindertijd van het meisje hebben ze alleen maar mooie herinneringen. Enig kind, gezond, een emotioneel stabiel gezin zonder financiële problemen, het leek de ideale combinatie voor een succesvolle opvoeding.

Zowel de vader als de moeder behoren tot de generatie die geleerd heeft alles te plannen, die rekening hield met vruchtbare dagen en een geboortedatum die zo viel dat het einde van het zwangerschapverlof automatisch zou overgaan in de vakantie. Niets stond een normale groei in de weg; er waren de gebruikelijke bezoekjes aan de kinderarts, maar ongelukken of ander leed bleef hun bespaard. Ze namen zich voor niet van elkaar te vervreemden door postnatale depressie of wat dan ook. Ze zorgden voor voldoende tijd voor zichzelf om vooral niet in te dutten en ze gaven seks, hobby's noch het uitgaan met vrienden op.

Het meisje onderging alles met één grote glimlach, vereeuwigd op drieëntwintig videobanden en in zeventien fotoalbums. De kleuterschool en de eerste schooljaren verliepen zonder problemen. Hoewel ze het niet hardop zeiden, hadden ze medelijden met ouders van kinderen met gedragsproblemen of een leerachterstand. In het begin zaten ze er-

over in dat ze enig kind was. Daarom deden ze er alles aan om te voorkomen dat ze al te beschermd zou opgroeien; zo gingen ze regelmatig op bezoek bij neefjes en nichtjes en stimuleerden ze contact met buurkinderen en klasgenootjes. Door al deze dingen wees niets erop dat zou gebeuren wat ze de afgelopen twee jaar hadden meegemaakt.

De beharing van oksels en schaamheuvel, toen het meisje amper tien jaar was, deed hen vrezen voor een acute vroegrijpheid. Eerst beschouwden ze het maar als iets positiefs. Nu, achteraf, moesten ze erkennen dat ze, op wat duidelijk een voortijdige puberteit was, gereageerd hadden zoals het hoorde. Ze spraken erover met de arts die, als altijd, zei: ‘Maakt u zich geen zorgen.’ Zonder er verder een groot probleem van te maken, beschouwden ze het dan maar als de aankondiging van een algehele metamorfose. En die voltrok zich: het meisje begon anders te ruiken, ze kreeg puistjes in haar gezicht en binnen de kortste tijd had ze nieuwe vriendinnen en droeg ze andere kleren.

Geen van de twee zou kunnen zeggen op welk moment ze ophield hun ‘meisje’ te zijn en ze begonnen zich af te vragen of ze haar zo moesten blijven noemen of voortaan haar echte naam moesten gebruiken. Tegen haar was het onmogelijk om nog langer ‘meisje’ te zeggen, omdat haar humeur daar meteen door omsloeg en ze had toch al zo 'n last van stemmingswisselingen. De vader legde zich niet neer bij wat de moeder als een mantra herhaalde: geduld, aandacht en liefde. Hij was geduldig, had alle aandacht van de wereld voor haar en hield van haar zoals hij nog nooit van iemand had gehouden, maar dat hij niets begreep van het gedrag van zijn dochter, daar kon hij niet tegen. Hij sprak met de mentors, leraren, en met de directeur van de school, die hem naar een specialist verwees. Het gesprek, dat plaatsvond in een naargeestige spreekkamer, was verhelderend. De verandering bij het meisje, aldus de specialist, was volstrekt normaal en beantwoordde aan een eeuwenoude ervaring en allerlei diagnoses en werd beschreven in tal van wetenschappelijke studies. Geen enkele reden zich zorgen te maken, dus.

Toch was de vader er niet gerust op. Thuis werd het meisje steeds brutaler, met een onberekenbare opstandigheid en elke vorm van straf of poging tot dialoog leidde tot niets. Op aanraden van een compagnon raadpleegde hij een vooraanstaand neuroloog, die een lang verhaal hield over de laatste inzichten op het gebied van de geestelijke ontwikkeling van adolescenten. Luisterend naar de specialist, had de vader het gevoel

dat elk woord, elk wetenschappelijk begrip hem verder van zijn dochter verwijderde. De neuroloog sprak over hormonale veranderingen, prikkelbaarheid, opvliegendheid, ontwikkeling van de hersenkwabben en een gevecht tussen dopamine en melatonine, oestrogenen en testosteron.

‘Het is de puberteit,’ zeiden andere ouders. En ze haalden hun schouders op, alsof ze, met een zekere onbekommerdheid die hem tot wanhoop dreef, de strijd opgaven. Zij, daarentegen, hielden vol. Als het beter was wat afstand te nemen, deden ze dat. Als het nodig was om er bovenop te zitten, zaten ze er bovenop. Het speet de vader dat hij in de beginfase gefaald had. Liever gezegd: hij was bereid die mogelijkheid te onderkennen op voorwaarde dat er een verklaring voor was. Zelfs de spanning van de moeilijkste momenten dreef hen niet uit elkaar. Even hecht als toen ze haar verwekten en ter wereld brachten, wisten ze aan alle verleidingen te ontsnappen die eigen zijn aan deze levensfase: onverantwoord gedrag, slechte vrienden, drugsverslaving, anorexia, boulimie, vlucht in sektes.

In dat lange proces moesten ze op een aantal punten toegeven, maar het waren onbelangrijke concessies: de inrichting van haar kamer, de cursus Engels in Ierland of een piercing, waar lang over onderhandeld was, met als eindresultaat dat tong en navel ongeschonden bleven. Ze konden, na alle moeite die ze hadden gedaan, niet voorzien dat het probleem was dat ze nooit hadden overwogen om te scheiden. Nu staren ze allebei naar de rook die, vanuit zijn longen en van zijn sigaret, de kamer vult. Zonder het uit te spreken weten ze dat ze geen kracht meer hebben. Ze houden van elkaar. Zo veel, dat ze het elkaar niet eens meer hoeven te zeggen. Daarom, als de vader de laatste sigaret van het pakje heeft opgerookt, staan ze op en omhelzen elkaar, nog altijd zonder iets te zeggen. ‘Ik zal vandaag een flat gaan zoeken en mijn advocaat vragen de procedure in gang te zetten,’ zegt hij uiteindelijk. En zij, ontroerd, zegt: ‘Ik bel meteen ons meisje om haar het nieuws te vertellen. Wat zal ze blij zijn.’

Het narrenschip

Albert Sánchez Piñol[*]
(Vertaling Adri Boon)

Help, help, om Gods wil, smeekt de drenkeling, wiens lichaam vecht met de golven van de Oostzee. Hij waant zich verloren. Maar dan, wanneer zijn krachten het beginnen te begeven, wanneer hij zich al neerlegt bij een wisse dood, valt er opeens een touw voor hem neer.

De nacht was zo donker dat de nabijheid van het schip hem niet was opgevallen, een onverlicht vaartuig, dat nu voor hem opdoemt als de monsterlijke buik van een walvis. En een goede ziel heeft de reddingsboei naar hem toe geworpen. Maar tot zijn verbazing wordt hij niet omhoog getrokken. De drenkeling kijkt op naar het dek, waar niets te zien is dat op menselijke figuren lijkt. De strijd tegen het water heeft hem uitgeput. Terwijl hij nieuwe energie verzamelt staart hij naar de scheepswand. Mosselen en andere schelpen hebben zich in zo groten getale aan de huid vastgehecht dat die eruit ziet als een tapijt van schaaldieren. Sommige planken zijn totaal verrot, groen uitgeslagen en aan het uiteinde kromgetrokken.

Ten slotte lukt het hem langs het touw omhoog te klauteren. Hij trekt zichzelf aan boord, slepend als een pas gevangen inktvis. Als hij opstaat gutst het water in duizend kleine watervallen van hem af. Hij is niet alleen. Voor hem staat een kleine, kale man die glimlacht. Hoewel, het is niet echt een glimlach, eerder een raadsel. Zijn kin verdwijnt bijna in zijn nek. Ten gevolge van agressie, marteling of een medische ingreep - wie weet waarom en wanneer - mist hij oogleden, zodat het slachtoffer

* *Albert Sánchez Piñol (Barcelona, 1965) is van huis uit antropoloog. In de jaren negentig ging hij naar Congo om er zijn proefschrift te schrijven. Als schrijver brak hij door met* La pell freda, *dat in 24 talen is vertaald en in Nederland verscheen onder de titel* Nachtlicht. *Zijn werk wordt gekenmerkt door een fascinatie voor het fantastische, dat wordt ingebed in een verder 'normale' wereld. Zijn het in* La pell freda *bizarre waterwezens die de werkelijkheid ontregelen, in* Pandora al Congo *(in het Nederlands gepubliceerd als* In het hart van het oerwoud*) wordt die rol vervuld door een gewelddadig mensachtig ras dat onder de grond leeft. In zijn volgende roman zal het onaardse uit de lucht komen.*
Het verhaal La nau dels bojos, *een van 500 inzendingen, werd onderscheiden met de Relats online-prijs, in het leven geroepen door uitgeverij Edicions 62.*

zich gedwongen ziet voor altijd en eeuwig de wereld in te kijken. Zijn wenkbrauwen zijn zo hoog opgetrokken dat ze het gezicht, rond en wit als een volle maan, een verwachtingsvolle uitdrukking geven. Kleine, zwarte haartjes overdekken zijn neus. Maar de blik van de drenkeling keert steeds weer terug naar de starre glimlach, die asgrijze tanden en kiezen ontbloot. Een gek heeft zijn leven gered. De drenkeling weet niet wat hij moet zeggen. Hij begrijpt dat de glimlach van de man, die zwijgt, een vraag inhoudt. Dat is het verontrustende van de glimlach van de idioot: hij vraagt niets en hij vraagt tegelijk alles, hij wil alle antwoorden en maakt het onmogelijk hem er een te bieden.

De drenkeling draait zich om. Het dek is vol mensen, hoewel het woord mensen in dit geval niet al te letterlijk genomen moet worden. Vijf, tien, vijftien, twintig staan er misschien wel. En zonder uitzondering houden ze allemaal het midden tussen mens en dier. Sommigen praten met elkaar, maar alsof de ander een ding is of lucht, zonder te luisteren of op antwoord te wachten. De meesten staan in hun eentje, hoewel de lichamen elkaar raken en soms, per ongeluk lijkt het wel, aanvallen. Een van hen heeft een jutezak aan, die hem slechts bedekt tot boven zijn navel; zijn mannelijkheid hangt er onverschillig bij. Hij heeft geen armen. Zijn bovenbenen zijn dunner dan de poten van een ooievaar, hij danst blootsvoets, zonder muziek, zo uitzinnig dat Abessijnse negers er bleek bij zouden afsteken. Verderop, op de punt van de boeg, staat een grijsaard die kijkend naar de hemel in het Latijn ernstige gesprekken voert met Sint-Patricius. Nu eens schreeuwt hij doodsbedreigingen naar de heilige, dan weer is hij bereid tot genade. Hij luidt een belletje. Er is ook een boerin met een mond die nog wijder opengesperd is dan de bek van een hongerige krokodil, haar ontwrichte kaak toont slechts tandvlees. Ze slingert met haar armen alsof al haar botten gebroken zijn. Ze draagt negen rokken, hetgeen niet verhindert dat de grote rode vlek op haar wollen billen zichtbaar is.

Een passagier komt met uitgestoken hand op de drenkeling af. Hij biedt hem, pratend als beschaafde Litouwers in Hamburg, menselijke uitwerpselen aan.

‘Stuurmanstaart? Stuurmanstaart? Stuurmanstaart? Stuurmanstaart? Stuurmanstaart?’

Stuurman? Wordt hem gevraagd het stuurwiel in handen te nemen van dat ronddobberende schip, een wrak dat slechts als door een won-

der nog drijft? Het schip heeft geen zeilen, geen roer, geen lantaarns. En dan hoort hij ineens stemmen, een heleboel stemmen van passagiers die zich onderdeks schuilhouden. Precies de helft van die kreten is het meest radeloze gekreun dat hij ooit heeft gehoord. En de andere helft het meest radeloze gelach dat hij ooit heeft gehoord. Het gelach en het gekreun zouden elk afzonderlijk niet veel voorstellen, maar de combinatie ervan opent een venster op de hel. De drenkeling stelt zich het ruim voor als een vissersstoofpot vol krioelende wormen, maar dan met menselijke lijven in plaats van wormen. De drenkeling denkt met opengevallen mond na en snapt dan ineens waar hij is.

Op de dichtstbijzijnde kust bestaat een oude traditie. Als in de haven een schip wegens schulden van de eigenaar aan de ketting ligt of als het zo oud is dat het van pure ellende dreigt te zinken, maken de autoriteiten gebruik van die omstandigheid om er alle gekken van de streek naartoe te brengen. Het is geen gewelddadige actie, het is een groot feest. De prefect tooit zich in zijn statiekleed van fluweel, de mensen lachen en iedereen is opgetogen. De gekken worden als een kudde dieren naar de haven gevoerd en daar worden ze plechtig uitgenodigd aan boord te gaan. De prefect vertelt dat het schip de pelgrims naar Jeruzalem zal brengen en de zondaars naar Babylon, dat een ieder zelf zijn bestemming mag kiezen, dat het een niet beter is dan het ander. Er wordt geen dwang uitgeoefend, sommigen gaan aan boord, anderen niet. Het is een soort rechtszaak waarbij de verdachte tevens als rechter optreedt: hij beslist of hij het dek op loopt of niet, of hij dwaas genoeg is of niet. Zieken die verloren lijken rond te dwalen in de labyrinten van een Minoïsche waanzin voelen verrassend genoeg de bedreiging en blijven aan wal. Daarentegen vallen zij die er nog tamelijk normaal uitzien ten prooi aan een mystieke geestdrift. Zielige dromers, want zelfs de ratten ruiken gevaar en vluchten en masse, balancerend over de trossen waarmee het schip vastligt. Vervolgens wordt er feest gevierd en wanneer de nacht valt, neemt de menigte omstandig afscheid. De volgende ochtend is de boot al weggevoerd door de stromingen van de Baltische wateren. Uiteraard valt er niet aan te ontsnappen. Honger en dorst, misschien zelfs kannibalisme, is hun deel. De gekken zijn, vroeger of later, gedoemd tot schipbreuk. Ze zijn veroordeeld tot een vreselijke, langzame dood, zo afschuwelijk dat het elke voorstelling te boven gaat. Jeruzalem en Babylon voorbij.

De wind is gaan liggen; de oceaan wordt een plas olie. Nu hangt er een mist die dikker is dan de muren van Constantinopel, een aardappelpuree die van de zee een witte, rustige duisternis maakt. Het onderdekse gelach en gekreun worden wat minder, van pure vermoeienis wellicht. Maar het is de kalmte van het vagevuur, die nergers toe leidt.

Opeens ziet de drenkeling uit tegengestelde richting een schip naderen. Hij springt naar de voorsteven, duwt de dwaas weg die onverstoorbaar in het Latijn verder oreert tegen Sint-Patricius.

De twee schepen drijven langzaam naar elkaar toe in een mist die lijkt te bestaan uit vochtig meel. Het is een noordelijke vissersboot, geen twijfel mogelijk. De voorvaderen van de bemanning waren woeste krijgers. Nu zijn het brave christenen die op kabeljauw vissen. Veel van zulke boten varen rond over de rijke visgronden daar. Maar een narrenschip was wel het laatste wat ze hadden verwacht tegen te komen. De vissers bekijken de gekken met medelijden. Wanneer de twee vaartuigen elkaar passeren, zo dichtbij dat ze elkaar bijna raken, hullen de mannen zich in een diep stilzwijgen. Ze zijn aan verbijstering ten prooi. En ook aan droefenis. Uit vroeger tijden herinneren ze zich nog een waarheid, namelijk dat de zeeën en de wereld ineens ophouden in een alles verzwelgende maalstroom. Nu zien ze er een voor zich, want wat kan dat schip anders zijn dan het einde van de wereld?

De stilte van de noorderlingen vormt een scherp contrast met het geschreeuw van de gekken. De drenkeling ziet dat veel van hen uit het ruim tevoorschijn komen, als gewaarschuwd door een geheime stem of als oerstomme duivels, aangeroepen zonder enige reden. Ze gaan allemaal aan de kant staan waar de kabeljauwvaarder langsschuurt. Ze gebaren en brullen als een horde wilde apen, een geloei dat zijn woorden, de woorden van een man die bij zijn volle verstand is, overstemt: ‘Alstublieft, Alstublieft! Ik ben geen gek, ik ben kapitein, onderdaan van de koning van Litouwen! Wie me redt zal gul beloond worden met goud!’

De drenkeling ziet de kapitein van het vissersschip als zijn gelijke. Het is een man met waterblauwe ogen, oud genoeg om mildheid te betrachten. Hij zucht, en dankzij de nabijheid en de atmosfeer als in een stolp kan de drenkeling horen wat hij zegt.

‘Kijk die daar eens, de arme ziel, dat moet wel de gekste van alle gekken zijn, want zijn waanzin heeft hem ertoe gebracht het stuurwiel van

het narrenschip over te nemen.’

De drenkeling verstijft. Nee, de kapitein van de andere boot heeft hem niet goed begrepen. De drenkeling is een ervaren en door iedereen hogelijk gewaardeerde kapitein. Onder zijn gezag zijn 's konings schepen uitgevaren naar Groenland en Mexico, naar de havens van Angola en het oerwoud van Paraguay, naar de bergen van de Kaukasus en het hot van Mongolië. Hij is op de maan geweest, waar hij werd ontvangen door een Selenitische prinses, voor wie hij een bewonderenswaardig kuise liefde opvatte. Als het moest, zou hij zelfs naar Babylon of Jeruzalem gaan, natuurlijk, maar alleen onder de bescherming van de koninklijke prefect.

Aan wanhoop ten prooi, met tranen in zijn ogen, springt de drenkeling in het water, vastbesloten aan boord van het andere schip te klimmen. Tevergeefs. Hij is geen dolfijn. Erger nog: de zee begint te woelen met een soort bewuste wreedheid. In de verte wordt het noordelijke schip langzaam verzwolgen door de mist. De gele lichten van de twee lantaarns aan de achtersteven doven langzaam uit, als de ogen van een engel die zich afwendt van een ziel die hij had willen redden.

Help, help, om Gods wil, smeekt de drenkeling, wiens lichaam vecht met de golven van de Oostzee. Hij waant zich verloren. Maar dan, wanneer zijn krachten het beginnen te begeven, wanneer hij zich al neerlegt bij een wisse dood, valt er opeens een touw voor hem neer.

's Middags naar de bioscoop

Mercè Rodoreda[*]
(Vertaling Elly Bovée)

Zondag, 2 juni

Die middag ben ik met Ramon naar de Rialto geweest. Toen we daar binnenkwamen lagen we al overhoop met elkaar en terwijl hij de kaartjes kocht, had ik zin om te gaan huilen. En het kwam allemaal door iets onnozels, dat weet ik wel. Het begon zo. Gisteren ging ik om een uur naar bed. Ik was tot twaalf uur opgebleven vanwege een helblauwe draad die ik kwijt was en zonder die draad kon ik mijn smockwerk niet afmaken. En mijn moeder begon al te mopperen: je weet ook nooit waar je de dingen laat, net als je vader, zodat ik nog nerveuzer werd. Mijn vader wierp haar een boze blik toe en ging verder met het verwijderen van haren uit zijn neus, de spiegel schuin tegen de wijnfles op tafel. Eindelijk vond ik de draad en kon het smockwerk afmaken. Maar ik moest mijn blouse en rok nog strijken. Ik ging doodmoe naar bed en dacht nog een poosje aan Ramon tot ik in slaap viel. Vandaag, na het middageten, was ik al aangekleed toen hij aanbelde, met drie rozen in mijn haar en al. Hij kwam opgewonden binnen en zonder naar mijn blouse en rok te kijken die ik met zoveel zorg had gestreken, liep hij naar mijn vader, die half slapend in de schommelstoel zat, en zei: ‘Figueres zegt dat we beter geen formulier in kunnen vullen: ik vermoedde al dat het doorgestoken kaart was.’ Mijn vader deed een oog open, sloot het weer meteen en begon te snurken.... Maar Ramon praatte door alsof hij niet zag dat het hem irriteerde en zei dat de ballingen er wel achter zouden zitten en hij zag me al die tijd niet staan. Ten slotte zei hij: ‘We gaan, Caterina.’

* *Mercè Rodoreda (1908-1983) is de grande dame van de Catalaanse literatuur. Dit jaar wordt er in Catalonië extra aandacht aan haar werk besteed omdat het honderd jaar geleden is dat ze in Barcelona werd geboren. Haar bekendste werk,* La Plaça del Diamante, *heet in het Nederlands* Colometa, *een titel die overigens haar eigen eerste keuze was Dit boek dat in vele talen werd vertaald, werd door Gabriel García Márquez de mooiste Spaanse roman van na de Burgeroorlog genoemd. Behalve romans schreef ze verhalen en poëzie. In het Nederlands verschenen bij De Bezige Bij de romans* Gebroken spiegel *en* Aloma *en de verhalenbundel* Mijn Cristina en andere verhalen.
Elly Bovée introduceerde Mercè Rodoreda in Nederland en vertaalde Colometa *(1987) en* Mijn Cristina en andere verhalen *(1993). In maart 2008 zal haar nieuwe vertaling van* Gebroken spiegel *bij Meulenhoff verschijnen.*

En we gingen de deur uit. Ik zei: ‘Je zegt ook altijd dingen die hem irriteren. Je bent heel vervelend.’ Maar daar bleef het niet bij. We zeiden geen stom woord tegen elkaar en halverwege liep hij opeens mijn arm los. Ik zag meteen wat er aan de hand was: op het trottoir aan onze kant kwam Roser aanlopen, uit tegenovergestelde richting. Hij zegt altijd dat het met Roser alleen maar een geintje is geweest. Ja, een geintje. Maar hij liet me los. Ze liep ons arrogant voorbij, zonder ons ook maar een blik waardig te keuren. ‘Het lijkt wel alsof zíj je verloofde is in plaats van ik.’ (Ik merk dat ik alles achter elkaar schrijf, en mijn lerares zegt altijd dat ik af en toe een punt of komma moet zetten. Maar omdat ik dit alleen voor mezelf opschrijf maakt het niet uit.) Ik had dus zin om te gaan huilen terwijl hij de kaartjes kocht, en de bel van de bioscoop maakte me nog treuriger. Ik had zin om te gaan huilen omdat ik van Ramon hou en van zijn kinageur als hij bij de kapper is geweest om zijn haar te laten knippen, ook al vind ik hem leuker als zijn haar wat langer is en hij van opzij op Tarzan lijkt. Ik weet wel dat hij met me zal trouwen, want ik ben knap, en ik wil ook met hem trouwen. Moeder zegt dat hij nog in Guyana terecht zal komen met al die zwarthandel. Maar dat blijft hij vast niet zijn hele leven doen en hij zegt dat we zo sneller kunnen trouwen. En misschien heeft hij gelijk.

We zijn gaan zitten zonder iets tegen elkaar te zeggen en de zaal rook naar lisol. Eerst kwamen de actualiteiten: op het doek verscheen een schaatsend meisje en daarna allemaal fietsen en daarna vier of vijf heren die rond een tafel zaten en toen begon hij te fluiten en als een gek met zijn voeten te stampen. De man die voor ons zat draaide zich om en ze bleven tot het eind toe zitten ruzieën. Daarna draaiden ze een tekenfilm waar ik niets aan vond: je zag alleen maar pratende koeien. Halverwege gingen we een glas vruchtensap drinken en hij kwam een vriend tegen die hem vroeg of hij Camelsigaretten en nylonkousen had en hij antwoordde dat hij naar Le Havre ging en ze de volgende week zou hebben. Ik lijd er erg onder als hij het land uit is want ik denk altijd dat ze hem zullen pakken en in de boeien slaan, ook al praat hij daar nooit over.

Vanwege de zwarthandel misten we het begin en toen we naar onze plaats liepen begon iedereen te mopperen want met mijn houten zolen maak ik veel lawaai, ook al loop ik zachtjes. Die twee uit de film hielden wel van elkaar. Ik besef dat wij niet op die manier van elkaar houden. Er was een spionne en een soldaat en aan het eind werden ze alle twee

doodgeschoten. In de film is het altijd prachtig want als het verliefde stel ongelukkig is, vind je dat niet zo erg omdat je denkt dat het wel goed komt, maar als het mij overkomt weet ik nooit of het wel goed komt. En als het een keer slecht afloopt, zoals vandaag, is iedereen treurig en denkt iedereen: wat jammer! Op dagen dat ík het helemaal niet meer zie zitten, waar niemand iets van weet, is het nog veel erger. En als men het wist, dan zou iedereen me uitlachen. Toen het treurigste deel begon legde hij zijn arm om mijn schouders en waren we niet meer boos op elkaar. Ik zei: 'Ga alsjeblieft niet naar Le Havre deze week.' Maar een mevrouw achter ons deed: 'Pssst!'

Ik heb alles nog eens overgelezen en ik zie dat het niet precies is wat ik had willen zeggen. Het is ook altijd hetzelfde: ik schrijf dingen op die me op dat moment belangrijk lijken en merk later dat ze het helemaal niet zijn. Bijvoorbeeld dat van die blauwe draad die ik gisteravond niet kon vinden. En iedereen die dit dagboek zou lezen zou zeggen dat ik denk dat Ramon niet van me houdt maar ik geloof van wel ook al is het net alsof hij alleen maar denkt aan het kopen en verkopen van rotzooi. Maar dan nog is het precies wat ik had willen zeggen. Wat ik had willen zeggen is dat ik, ook al ben ik vrijwel altijd treurig, in wezen tevreden ben. Als iemand dat zou lezen, zou hij in de lach schieten. Ik weet best dat ik een domme gans ben, en vader vertelt me altijd dat hij een onnozele hals is, en dat is uiteindelijk wat me nog treuriger maakt want ik denk dat het slecht met ons af zal lopen. Maar ja...

Onvoltooid verleden tijd

Antoni Soler i Guasch[*]
(Vertaling Pieter Lamberts)

Quim wachtte me op en opende de deur van de machine voor ik hem een seintje hoefde te geven.

'Alors?'

Mijn vriend was goedgemutst. Ik besloot het spelletje mee te spelen.

'Alors, alles ging van een leien dakje, *mag-ni-fi-que.'*

'J'en étais sûr, ha, ha! Maintenant, j'espère que tout est arrangé. J'ai bien envie d'annoncer au monde ma découverte.'

Ik bleef glimlachen, maar al niet meer zo van harte. Anders stelde Quim zich nooit zo aan.

'Ik wist niet dat je zo goed Frans sprak.'

Hij keek net zo verbaasd als ik.

'Moi non plus je ne savais que tu te rappelais si bien du patois.'

Nu was de lol er helemaal af.

'Quim, ik ben niet in de stemming voor grappen.'

'Du grappa? Est-ce que tu veux un peu de grappa?'

Terwijl ik hem bleef aankijken, brak het koude zweet me uit en kreeg ik een knoop in mijn maag. Ik had weer dat lichte voorgevoel dat er iets was misgegaan. Maar wat?

'Quim, ik weet niet wat er met je aan de hand is, maar ik ga. Ik wil mijn vrouw zien.'

'Tu verras. Mais rappelle-toi que tu est de nouveau au XXième siècle. Arrête de parler comme mon grand-père.'

Verward ging ik naar buiten. Gelukkig leek alles normaal: El Masnou was El Masnou. Hetzelfde rustige plaatsje, met huisvrouwen die naar de markt gingen, zich vervelende gepensioneerden, en rijkeluiskinderen op opgevoerde motors die de voetgangers ergerden. Ook mijn auto

* *Antoni Soler i Guasch (Figueres, 1965) is journalist (*La Vanguardia*) en werkt als producent, scenarist, regisseur en acteur voor de Catalaanse kwaliteitszender TV3. Hij tekent voor komedies, talkshows, reality-tv, politieke satire, nieuwsprogramma's en documentaires en is voor zijn werk meermalen onderscheiden. Soler is bovendien schrijver*. Pretèrit Imperfecte *(Onvoltooid verleden tijd, 1994) is zijn eerste roman, waarvan hier een fragment volgt. Hij heeft daarnaast een verhalenbundel, een biografie, populairwetenschappelijke en humoristische boeken op zijn naam staan*.

stond op zijn plek en ervoor een fourwheeldrive met Frans kenteken. Eventjes vergat ik de verontrustende houding van Quim; ik was blij om weer thuis te zijn en dolgelukkig met het vooruitzicht Joana terug te zien. Jammer dat ze van niets wist of mocht weten, en dat ik daarom mijn enthousiasme over ons weerzien moest intomen. Joana, weer levend, aanhankelijk en cynisch, aan mijn zijde...

Hé! Had ik Frans kenteken gezegd? Ik zat al achter het stuur en maakte aanstalten om weg te rijden. Ik keek in de achteruitkijkspiegel: achter me stond een deux-chevaux met een Frans kenteken. Een mij passerende sportwagen had er ook een. Ik begon weer te zweten: Quim sprak Frans tegen me, de drie auto's die ik had gezien, droegen een Frans kenteken, en zoveel Fransen in El Masnou was wel heel toevallig. Ik zette de motor af en stapte uit om te gaan wandelen met de behoedzaamheid van iemand die niet precies weet waar hij is.

Alle auto's hadden een Frans kenteken: allemaal. Ik had heel goed door wat er aan de hand was, maar hield me van de domme: ik kon het gewoon niet accepteren. Maar toen ik op de straathoek kwam, was het net of al mijn haren recht overeind gingen staan.

Het straatnaambord van de Carrer Franscesc Hombravella was ook in het Frans: Rue de François Ombreveille. Ik begon hysterisch te lachen, terwijl ik met mijn hand over mijn gezicht streek, alsof ik uit een nachtmerrie ontwaakte. Maar het naambord was er wel degelijk.

Ik liep verder. De kruidenier op het plein was een boulangerie. Iets verderop een kiosk; ik bleef er staan. Er lagen stapeltjes kranten: Le Monde, France-Soir, Le Figaro. En de plaatselijke kranten - plaatselijk! - *Aujourd'hui, Le Nouveau Catalan, Le Matin de Barcelone*. Meer uit het zicht, *El País, ABC* en *El Mundo*. Dat was kras. De bewoners liepen in en uit en deden hun aankopen in het Frans. Op de gevel van het gemeentehuis, waaraan een Catalaanse en een Franse vlag wapperden, stond *Hôtel de Ville...*

El Masnou - Le Masnou, uitgesproken als *masnoe*, neem ik aan - was een klein village in de Midi. En Quim zou wel een Fransman zijn, een petanquespeler, een pastisdrinker. Gelukkig had hij mijn Catalaans nog begrepen, mijn *patois*, zoals hij het met die zo karakteristieke Franse minachting noemde. Quim was een Fransoos, jawel. El Masnou was Frans. De rest van Catalonië ook, nam ik aan. Maar wat was ik? En wat was Joana? Wat was ons allemaal overkomen? Ik voorvoelde dat de

Geschiedenis, die afgunstige meesteres van onze levens, opnieuw mijn overmoed had afgestraft. En hoe! Wat was er in Salses gebeurd, nadat ik er was weggegaan?

Ik was te verbijsterd om me daar een beeld van te vormen. Ik bedacht dat Joana me tenminste thuis opwachtte. Het was beter in haar armen troost te zoeken en pas later over de nieuwe situatie na te denken.

Onderweg naar Badalona zag ik bevestigd dat, zo te merken, heel Catalonië onder Frans gezag stond. Later zal ik u wel vertellen welke indruk dat op mij maakte. In elk geval had de koerswijziging in de collectieve ontwikkeling van het land de individuele levenscycli niet veranderd. Quim was nog steeds Quim en ik was ik en de tijdmachine was de tijdmachine. En mijn huis was mijn huis. Ik stapte vastberaden binnen, met een zorgelijk gezicht en de behoefte om me af te reageren.

'Je suis là,' hoorde ik van achter uit de gang. Het was Joana's stem. Zelfs nu ze Frans sprak, had ik deze meteen herkend. En ik ergerde me er niet aan; ik beschouwde het al als een uitgemaakte zaak dat ook mijn vrouw Française was en bovendien was ik zo blij haar weer te horen dat het me niet uitmaakte.

'Joana!'

Ze lag op bed te lezen en rookte een sigaret. Ongedeerd, in leven... Ze stak haar hand op zonder uit het boek op te kijken. Maar toen ze haar naam in het Catalaans hoorde, keek ze me verbaasd aan.

'Ça va?'

'Ça va,' antwoordde ik, terwijl ik me op haar stortte en met kussen overdekte. Tussen mijn verzuchtingen door herhaalde ik haar naam: Joana, Joana... Ze lachte, in de war door mijn overval, en probeerde me te kalmeren door mijn nek te strelen.

'Martin, qu'est-ce que tu as?'

Ik beduidde haar te zwijgen door eerst een vinger op mijn lippen te leggen en erna op de hare. In deze omstandigheden was stilte beter.

'Martin... Martin...'

We vreeën zoals we allang niet meer hadden gedaan. Mijn hartstocht stak haar aan, en ik, die niet geprikkeld hoefde te worden, raakte van haar sensuele Frans nog opgewondener. Het was kort maar hevig, als een laaiend vuur. Daarna viel er een lange stilte en we sluimerden zachtjes in.

(...)

Vertaalde poëzie

Twee gedichten

Blai Bonet[*]

(Vertaling Helena Overkleeft & Peter Verstegen)

All Brow

- Wat zou er van ons worden zonder de dieren?
- Als ooit alle dieren op aarde
de aarde opeens verlieten,
dan verviel de mensheid tot een diepe depressie...
- Ik weet nog wanneer hij dat zei,
als iets dat hij zich had herinnerd,
alsof hij een groot schrijver citeerde.
Niets joeg hem zo op stang
of maakte hem zo woest als wanneer er over
een dier werd gesproken als iets minderwaardigs.
Hij verfoeide het als iemand werd vergeleken
met een dier om iets dat hij had gedaan
of dat gebeurd was, vooral wanneer hij,
zoals bokskampioen All Brow,
je knock-out kon slaan met één dreun.
Zijn commentaar, als hij over hem praatte,
was dat boksen en literatuur
zich van dezelfde taal bedienen: stijl.
All Brow was er het levende bewijs van
dat de aard van de kunst ligt in de leugen,
een soort liefde vermengd met afschuw,
want bokser zijn, zwart en homo,
is een toestand waarin het ergste
wat iemand kan doen is zich verontschuldigen...

* *Blai Bonet (Santanyí, Mallorca, 1926-1997) was dichter, romanschrijver en kunstcriticus. Zowel zijn leven als zijn literaire werk werden beïnvloed door een problematische religiositeit en tuberculose. Zijn eerste roman* El mar *(De zee, 1958), maakte wegens thematiek en experimentele vorm veel indruk. Zijn dichtbundel* L'Evangeli segons un de tants *(Het Evangelie volgens één van velen) werd onderscheiden met de Carles Riba-prijs en werd vanwege de censuur na vijf jaar pas uitgebracht. In* Cant Espiritual *brengt hij religiositeit en sensualiteit samen.*

Dus wat er min of meer gebeurde in zijn hoofd
moest lijken op wat All Brow voelde toen
Jean Cocteau hartstochtelijk verliefd op hem werd
en niet stoppen kon met zijn pogingen hem te versieren
tot hij Coco Chanel zover had gekregen
een afspraak te regelen in Hotel de Castilla,
waar Cocteau niets voor elkaar kreeg, omdat All
een dandy was die zijn overhemden
liet strijken in Londen en voor zijn plezier
een stal raspaarden hield, maar
als het om liefde ging, koos voor een dier,
een jonge knul uit een achterbuurt.
Had hij het zonder dieren moeten doen,
dan was ook All Brow tot een diepe depressie vervallen
heel, heel, heel vergelijkbaar met de cultuur.

All Brow

- Què seria de l'home sense les bèsties?
- Si, en un moment, se n'anessin de la terra
totes les bèsties de la terra,
l'home cauria en una gran depressió...
- Recordo el dia en què ell ho digue
però recordant-ho. Semblava
que feia la cita d'un gran autor...
No existia res que el tragués
tant del clot i que l'encengués tant
com el fet de sentir anomenar
les bèsties com a éssers inferiors. L'enutjava
sentir parlar de bestialitat
en fets i accions que atenyen la persona,
sobretot persones que tenien la pegada
contundent, com els cops de campió de boxa
All Brow. Quan en parlava
el seu comentari sovint era
que en la literature i en la boxa
s'empra el mateix llenguatge: l'estil.
N'All Brow es veia en claror amb abril
que el caràcter de l'art era la mentida,
una raça d'amor mesclat amb l'horror
perquè ser boxejador, negre i homoeròtic,
es una situació en la qual
el pitjor que hom pot fer és penedir-se...
Això més o menys devia brunzir
dins el cap i els sentiments d'All Brow,
quan Jean Cocteau s'enamorà apassionadament
d'ell i sense aturall va fer passes
fins que aconseguí que Coco Xanel
els arreglés una cita a l'Hotel de Castilla,
on Cocteau no aconseguí res perqué n'All
era un dandy, enviava les camises
a planxar a Londres, li agradava
col lectionar cavalls pura sang,
però volia que d'amor fos amb la bèstia
d'un garrit jovenet de barriada.

Si hagués quedat sense les bèsties, n'All Brow
també haguera caigut en una gran depressió
molt, molt, molt semblant a la cultura...

Gedicht

Onder de witgekalkte muur
lag de vierkantige steen.
Het gras - de grassen - groeiden
er met hun groen omheen.

Onder het licht lag een steen,
onder de zon steeds steen gebleven.
Een steen die leefde. En die zei:
Blai Bonet, maar heeft toen gezwegen.

Poema

Sota el mur emblanquinat
era la pedra quadrada.
L'herba - les herbes - creixia
verda, i l'enrevoltava.

Sota la llum era pedra.
Sota el sol pedra durava.
Era pedra viva. Deia
Blai Bonet, però callava.

Twee gedichten

Joan Brossa[*]

(Vertaling Helena Overkleeft & Peter Verstegen)

De tijd

Deze versregel is het heden.

Het vers dat je net las is al verleden,
- na 't lezen achtergebleven -.
De rest van het gedicht is de toekomst
die bestaat buiten uw
waarneming.

De woorden
zijn hier, of jullie ze lezen
of niet. En geen macht op deze aarde
die dat veranderen kan.

El temps

Aquest vers és el present.

El vers que heu llegit ja és el passat
- ja ha quedat enrera després de la lectura -.
La resta del poema és el futur,
qie existeix fora de la vostra
percepció.

Les paraules
són aqui, tant si les llegiu
com no. I cap poder terrestre
no ho por modificar.

* *Joan Brossa (Barcelona, 1919- 1998) was dichter, toneelschrijver en beeldend kunstenaar, daarnaast één van de oprichters van het tijdschrift* Dau al set *(1948) en een van eersten die de visuele poëzie in de Catalaanse literatuur bracht. Kenmerkend voor zijn literaire werk is het experiment met alle mogelijke technieken, van avantgardistische poëzie tot het perfecte sonnet. In 1997 vertegenwoordigde hij Spanje op de Biënnale van Venetië.*

Nederlaag

Het roer
geeft richting aan het schip.
De berg is het puin van
een land op zijn kop; de gebouwen
liggen onder en hun fundering
steekt er bovenuit.
  In het puin
rust een begraven volk. Als je aandachtig
luistert komt er
vanbinnen uit de berg
een diepe en
gesmoorde stem die
vraagt, altijd maar
vraagt.

Derrota

El timó
dóna la direcció de la nau.
La muntanya és la ruïna d'una
patria capgirada: els edificis
van quedar a sota i els fonaments
enlaire.
  A les ruïnes
jeu un poble
enterrat. Si escolteu
amb atenció arriba
de dintre la muntanya
una veu profunda
i apagada que
pregunta, que
pregunta
sempre.

Twee gedichten

Narcís Comadira[*]
(Vertaling Helena Overkleeft & Peter Verstegen)

Valkenjacht

Nu ben ik een valk en ik klem me vast aan
mijn meesters hand. Ik adem de pure ochtendlucht
en de geur van fluweel, marterbont, paardenzweet,
vertrapt hooi en de dampen
die opstijgen uit de grond.
Gras en bloempjes, een weelderig tapijt zie ik
straks vanboven, als ik in kringen subliem
mijn domeinen bekijk, het grasland, de boompjes,
het beekje, de ongrijpbare haas.
En de paarden, de brakken en de meester
met zijn ridders en de eerste valkenier,
de pages en knechts, allemaal even klein,
verspreid over het grasland...

Falconeria

Ara sóc un falcó i sobre la mà m'aferro
del meu senyor. Respiro l'aire net del matí
i l'olor del vellut i les martes, la suor dels cavalls,
el fenc petjat, els vapors
que pugen de la terra.
Herbes i flors menudes, tapís gemat que veuré
des de dalt, quan en cercles, magnificent,
observi els meus dominis, la prada, els arbrissons,
el rierol, la llebre esmunyedissa.
I els cavalls, els cossos i el senyor,
amb els seus cavaliers i el falconer major,
patges i servidors, tots iguals de petits,
repartits sobre el prat...

* *Narcís Comadira (Girona, 1942) is dichter en schilder. Zijn gedichten zijn soms duidelijk romantisch, andere juist onpersoonlijk of ironisch van toon. Van zijn werk als vertaler, met name uit het Engels en uit het Italiaans, zijn vooral de Catalaanse uitgaven van auteurs als L. Pirandello en W.H. Auden bekend.*

[Vervolg Nederlands]

Dan zegt mijn meester: ik wil een grote haas,
ruikend naar dure hars (mijn meester is dichter),
terwijl hij mijn veren streelt met zijn vingers.
Ik voel mij een keizer, op mijn meesters hand gezeten,
met mijn leren kap op vol linten.

Er is beweging, schelle stemmen, gehinnik, gesteiger,
de kennelbazen maken de honden los, hitsen ze op.
Het moment is nabij, mijn meester streelt me,
hij wil een grote haas, ruikend naar dure hars
(ik ben ook dichter). Mijn hart slaat krachtig.
En nu, op dit moment, ben ik heer en meester
van de wereld en de mensen. Iedereen in mijn kring
is afhankelijk van mij, vol verwachting als ik uit zicht ben en weerkeer,
in cirkels vlieg, reken,
de angstige haas zie.
Mijn ogen zijn pijlen, mijn klauwen gescherpt
en een zoete duizel bevangt me.
Lucht en aarde zijn één, bomen en wolken, het gras
en de stugge vacht van de haas. Ik zie niets, een kracht

[Vervolg Spaans]

Ara el senyor m'ha dit: voll una llebre grossa,
flairosa de llentiscle (el meu senyor és poeta),
mentre m'acaronava el plomatge amb el dit.
Jo em sento emperador, enfilat a la mà del senyor,
amb la meva caputxa de cuir plena de cintes.

Hi ha moviment, xivarri, renills i piafar,
i els mossos de canilla que deslliguen i aquissen els gossos.
Ja s'acosta el moment, el senyor m'ananyaga,
vol una llebre grossa, flairosa de llentiscle
(jo també sóc poeta). El cor em bat amb força.
I ara, en aquests moments, jo sóc amo i senyor
del món i de la gent. Tots a dins del meu cercle,
pendents de mi, esperant com em perdo i retorno,
com el meu vol es va cenyint, calcula,
veu la llebre temorenca.
Ells ulls són com sagetes, les urpes s'aguditzen
i un vertigen dolcíssim m'aclapara.
Cel i terra són u, arbres i núvols, l'herba i la pell
esquerpa de la liebre. No veig res, una força

[Vervolg Nederlands]

trekt me omlaag, naar de put van het niets,
en ik sla toe als de bliksem.
Welke wil drijft mij?
Welke duistere macht trekt mij omlaag,
aan wat voor draden bewegen mijn vleugels,
welk vuur is zo goed in staat
mijn lichaamsbloed te verhitten?

Nu, in mijn klauwen, houd ik de dode haas
die ruikt naar aarde en dure hars.
Het is voorbij, mijn rijk is uit.
De eerste valkenier laat toe
dat ik een stuk warme lever uitruk...
Mijn meester zal straks lachen met zijn vrienden,
onder mijn kap vol linten
zal ik mij belachelijk voelen.

Dat waardoor we onszelf vergeten duurt altijd zo kort!

[Vervolg Spaans]

se m'endú cap avall, cap al pou del no-res,
i baixo com un llamp. Per quina
voluntat em regeixo?
¿Quina és la força obscura que se m'endú, quins fils
mouen les meves ales, quin foc
pot escalfar
tant la sang del meu cos?

Ara, a les urpes, ja hi tinc la llebre morta,
olorosa de terra i de llentiscle.
Tot s'ha acabat, ja s'ha ensorrat l'imperi.
El falconer major
em deixarà esquinçar un tros de fetge càlid...
Riurà el senyor amb el seus amics, després,
i amb el meu caputxot tot ple de cintes,
em sentiré ridicul.

Allò fa oblidar-nos, dura sempre tan poc!

Steden

Ik las dat Morosini,
Venetië's opperbevelhebber
en ambassadeur, het beeldhouwwerk
wilde meenemen uit het timpaan
van het Parthenon.

Hij liet een steiger bouwen,
slaven omhoog klauteren
en op het hachelijkste moment
begaf een van de leggers het.
Mannen en beelden stortten omlaag.

Teleurgesteld gaf de generaal
zijn onderneming op.
Hij wilde geen kapotte beelden.
De verstrooide stukken
werden gebruikt
om huizen te bouwen.

Menige wijze heeft gemediteerd
over het opmerkelijke mysterie
dat men schoonheid kan creëren
uit een blok marmer.
Haast niemand zint op het omgekeerde.

Een rechthoekige bouwsteen houwen
uit de tors van een oude godheid,
van een Venus steengruis maken
om te kunnen lopen op keitjes
gemaakt van heilige leden...

Les ciutats

He llegit que Morosini,
general ambaixador
de Venècia, volgué
endur-se les escultures
del frontó del Partenó.

Va fer muntar una bastida,
hi va fer grimpar els esclaus
i, en el moment més difícil,
algun puntal va fallar.
Caigueren homes i estàtues.

Decebut, el general
va abandonar el seu projecte.
Ell les volia senceres.
Els trossos allà escampats
varen servir per fer cases.

Molts savis han meditat
sobre el sorprenent misteri
de poder crear bellesa
a partir d'un bloc de marbre.
Pocs sobre el camí contrari:

treure un carreu escairat
del tors d'algun déu antic,
convertir en grava una Venus,
poder trepitjar llambordes
fetes de membres sagrats...

[Vervolg Nederlands]

Zo ontstonden steden
geleidelijk gebouwd
van stenen die gisteren
menselijk leven waren: lief
en leed waar geen meer van weet.

[Vervolg Spaans]

Així s'han fet les ciutats:
construïdes lentament
amb pedres que ahir van ser
vides humanes: amors,
sofriments que ningú no recorda.

Vijf gedichten

Salvador Espriu[*]

(Vertaling Helena Overkleeft & Peter Verstegen)

Poging tot een hymne in de tempel

O, wat ben ik moe van mijn
laf, oud en zo primitief land,
en hoe zou het mij bevallen om er weg te gaan,
naar het noorden,
ze zeggen dat de mensen er proper zijn,
edel, goed opgeleid, en rijk en vrij,
klaarwakker en gelukkig!
In de gemeente zouden de broeders zeggen,
afkeurend: ‘Als de vogel die het nest verlaat
is de man die weggaat van zijn plek,’
terwijl ik, ver weg al, zou lachen
om de wet en de aloude wijsheid
van dit mijn dorre volk.
Maar ik moet deze droom van mij nooit volgen,
hier zal ik blijven tot mijn dood.
Want ik ben ook heel laf en primitief
en het hoogste schat ik
met een wanhopig verdriet
dit mijn arm, bruut, triest, ellendig vaderland.

* *Salvador Espriu (Santa Coloma de Earners, 1913 - Barcelona, 1985) was een van de belangrijkste naoorlogse schrijvers van Catalonië en een bewonderd dichter. Hoewel hij eerst bekendheid kreeg als prozaschrijver en relatief laat de poëzie ontdekte, kreeg hij als dichter al spoedig erkenning, niet alleen binnen Catalonië maar ook internationaal. Over de thema's ‘stierehuid’ en ‘Cinera’ heeft hij hele bundels geschreven.*

Assaig de càntic en el temple

Oh, que cansat estic de la meva
covarda, vella, tan salvatge terra,
i com m'agradaria d'allunyar-me'n,
nord enllà,
on diuen que la gent és neta
i noble, culta, rica, lliure,
dessvetllada i feliç!
Aleshores, a la congregació, els germans dirien
desaprovant: “Com l'ocell que deixa el niu,
aixi l'home que s'en va del seu indret,”
mentre jo, ja ben lluny, em riuria
de la llei i de l'antiga saviesa
d'aquest meu àrid poble.
Però no he de sequir mai el meu somni
i em quedaré aqui fins a la mort.
Car sóc també molt covard i salvatge
i estimo a més amb un
desesperat dolor
aquesta meva pobra,
bruta, trista, dissortada pàtria.

Begin van een hymne in de tempel

Hommage aan Salvat-Papasseit
Voor Ramon, met mijn dankbare applaus.

Zeg nu: ‘De brem staat in bloei,
overal is het veld rood van papavers.
Met nieuwe sikkels gingen we het rijpe graan
maaien en het onkruid erbij.’
O jonge lippen die vaneen gaan na de schemer,
wisten jullie maar hoe ons de dageraad
ophield, hoe lang wij moesten wachten
tot er wat licht rees uit de duisternis!
Maar wij leefden voor het behoud van woorden,
om jullie terug te brengen bij de naam der dingen,
opdat je blijven zou op 't rechte pad
dat leidt naar het beheersen van de aarde.
Wij keken voorbij aan de verlatenheid,
peilden de diepte van onze dromen,
maakten van droge cisternes bergtoppen,
bedwongen door 't verloop van trage uren.
Zeg nu: ‘Wij horen de stemmen
van de wind op de diepzee van aren.’
Zeg nu: ‘Wij blijven altijd trouw
in dienst van dit volk.’

Inici de càntic en el temple

Homenatge a Salvat-Papasseit.
A Raimon, amb el meu agraït aplaudtment.

Ara digueu: ‘La ginestra floreix,
arreu als camps hi ha vermeil de roselles.
Amb nova falç comencem a segar
el blat madur i, amb ell, les males herbes.’
Ah, joves llavis desclosos després
da la foscor, si sabíeu com l'alba
ens ha trigat, com és llarg d'esperar
un alçament de Hum en la tenebra!
Però hem viscut per salvar-vos els mots,
per retornar-vos el nom de cada cosa,
perquè seguíssiu el recte camí
d'accés al ple domini de la terra.
Vàrem mirar ben al lluny del desert,
davallàvem al fons del nostre somni.
Cisternes seques esdevenen cims
pujats per esglaons de lentes hores.
Ara digueu: ‘Nosaltres escoltem
les veus del vent per l'alta mar d'espigues.’
Ara digueu: ‘Ens mantindrem fidels
per sempre més al servei d'aquest poble.’

De stierehuid (xlvi)

Soms is het noodzakelijk en verplicht
dat een man sterft voor zijn volk,
maar nooit moet een heel volk sterven
voor één enkele man:
Hou dat steeds voor ogen, Sefárad.
Laat de brug van het gesprek niet ondermijnen
en probeer begrip en achting te hebben voor
de diverse talen en overtuigingen van je zoons.
Moge de regen het zaad zacht koesteren,
moge de lucht als een uitgestoken hand
zacht en weldadig over de velden strijken.
Moge Sefárad eeuwig leven
met orde en met vrede en met werk
in de moeilijke en verdiende
vrijheid.

La pell de brau (xlvi)

A vegades és necessari i forçós
que un home mori per un poble,
però mai no ha de morir tot un poble
per un home sol:
recorda sempre això, Sepharad.
Fes que siguin segurs els ponts del diàleg
i mira de comprendre i de estimar
les raons i les parles diverses des teus fills.
Que la pluja caigui a poc a poc en els sembrats
i l'aire passi com una estasa mà
suau i molt benigne damunt els amples camps.
Que Sepharad visqui eternament
en l'ordre i en la pau, en el traball,
en la difícil i merescuda
llibertat.

Begraafplaats van Cinera (xxv)

Aan zee had ik
een huis, mijn droom,
aan zee.

Hoge boeg. Op gratis
water, de gracieuze
boot met mij aan het roer.

Mijn ogen kenden ooit
heel de vrede, heel de orde
van een klein vaderland.

Nodig moet ik u zeggen
hoe angstaanjagend
de regen was op het raam!
Vandaag valt een donkere nacht
op mijn huis.

De zwarte rotsen lokken
mij naar de ondergang.
Gevangene van mijn loflied,
nutteloos mijn strijd,
wie loodst me naar de zonsopgang?

Naast de zee had ik
een huis, een trage droom.

Cementiri de Sinera, xxv

A la vora del mar. Tenia
una casa, el meu somni,
a la vora del mar.

Alta proa. Per lliures
camins d'aigua, l'esvelta
barca que jo manava.

Els ulls sabien
tot el repòs i l'ordre
d'una petita pàtria.

Com necessito
contar-te la basarda
que fa la pluja als vidres!
Avui cau nit de fosca
damunt la meva casa.

Les roques negres
m'atrauen a naufragi.
Captiu del càntic,
el meu esforç inútil,

qui pot guiar-me a l'alba?

Ran de la mar tenia
una casa, un lent somni.

Vreemde beelden in mijn spiegel, zo u wilt

Toen ik mijzelf zag in mijn laatste spiegel,
compleet en ziek en misschien aan mijn eind,
bleek en misschien op sterven na dood,
begon ik langzaam duidelijk te spreken,
mooie, broze woorden, de nobelste
die ik kon vinden in het duister van mijn geheugen.
Maar zoals steeds kwamen uit hun hoeken en gaten
dikke, kleverige, gladde reptielen naar mijn lippen
om de woorden te sarren op het moment van de spraak:
kun je het diepe geluid niet nog horen
van perkament, gebroken botten en glas?
En bij het binnenkomen werd beetje bij beetje
een hoogst pervers beeld gespiegeld,
waarvan je de betekenis kan leren begrijpen
als je, zoals ik, het vreemde experiment uitvoert
van diep zelfonderzoek, op welk uur dan ook,
en er steeds naar streeft om met woorden te maken
wat niet kan worden gemaakt of zinloos zou zijn.

Pel meu mirall, si vols, passen rares semblances

Davant el meu últim mirall, en veure'm
sencer, malalt, potser acabat,
potser damnat, tan pàllid,
vaig dir molt lentament clares paraules
belles, fràgils, altes, les més nobles
que trobava en la fóscor del meu record.
Des de sempre, però, allí hi havia
grasses, molles, llefiscoses bèsties,
que dels racons venien fins als llavis,
a rosegar-me els mots mentre naixien:
no sents encara la remor profunda
de pergamí, d'ossos trencats, de vidre?
I al mirall, entretant, es reflectia
a poc a poc una perversa imatge,
el signe de la qual podràs entendre,
si fas també, com jo, l'estranya prova
d'esguardar el teu bon fons, qualsevol hora,
tot intentant de nou una impossible,
inútil creació per la paraula.

In memoriam
Gabriel Ferrater[*]
(Vertaling Helena Overkleeft & Peter Verstegen)

Toen de oorlog uitbrak, was ik
veertien jaar en twee maanden. Op het moment
deed het mij niet veel. Mijn hoofd was vol
van andere dingen die ik ook nu nog
voor belangrijker houd. Ik had
Les Fleurs du Mal ontdekt, en dat wilde zeggen
de poëzie, natuurlijk, maar
ook nog iets anders, ik weet niet hoe het te noemen,
maar daar ging het om. Opstandigheid? Nee.
Een ethisch leven? Dat komt in de buurt,
maar het is me te ambigu,
de beste benaming is misschien: egoisme.

In memoriam

Quan va esclatar la guerra, jo tenia
catorze anys i dos mesos. De moment
no em va fer gaire efecte. El cap m'anava
tot ple d'una altra cosa, que ara encara
jutjo més important. Vaig descobrir
Les Fleurs du Mal, i això volia dir
la poesia, certament, però
hi ha una altra cosa, que no sé com dir-ne
i és la que compta. La revolta? No,
La vida moral? S'hi acosta,
però se'm fa ambigu.
Potser el terme millor és l'egoisme.

* *Gabriel Ferrater (Reus, 1922 - Sant Cugat del Vallès, 1972) was schrijver en taalkundige. Hij was een van de invloedrijkste dichters van zijn generatie. Zijn eerste gedichten ontstonden vanuit een persoonlijke crisis. Drie van zijn eerdere werken werden in 1968 in één bundel samengebracht onder de titel* Les dones i els dies *(Vrouwen en dagen). Zijn gedichten 'In memoriam' en 'Poema inacabat' behoren tot de bekendste getuigenissen over de Burgeroorlog en zijn gevolgen.*

Vier gedichten

Manuel Forcano[*]
(Vertaling Helena Overkleeft)

Tartarus

In de kamer, dit schemerdonker
gelijk aan dat van onze laatste avond in januari.
In mijn gedachten groeit de herinnering aan jou
zoals een vloeistof uitzet als ze stolt.
Zoals het lijf van een zwemmer de kwal
zou ik jou willen ontwijken.
De Tartarus
is noch een woestijn noch een gletsjer.
Hij is als weerloos water voor een dorstige mond.

Tàrtar

A l'habitació, aquesta penombra
igual a la d'aquell nostre darrer vespre de gener.
Em creix el teu record a la memòria
talment augmenta de volum un líquid que es congela.
Com el cos d'un banyista la medusa
voldria defugir-te.
El Tàrtar
no és ni un desert ni una glacera.
És ser aigua indefensa davant una boca que té set.

* *Manuel Forcano (Barcelona, 1968) is dichter en semitist. Hij doceert Hebreeuws en Aramees aan de Universiteit van Barcelona, en vertaalde werk van enkele Israëlische dichters en proza van Amos Oz in het Catalaans. Voor zijn eigen poëzie werd hij meerdere malen onderscheiden. Zijn recente bundel* El tren de Bagdad *(De trein naar Bagdad) werd in 2004 met de Carles Riba-literatuurprijs voor poëzie bekroond en verscheen in het najaar van 2007 in Duitse vertaling. De hier gepubliceerde gedichten zijn uit de bundel* Corinth *(Corinthe), uit 2000.*

Hoe brood te zeggen tegen het zaad van het graan

Hoe brood te zeggen tegen het zaad van het graan,
eik tegen een eikel, of kruik tegen de klei waarop iemand loopt,
nu te spreken over de dood. Leven
is niets anders dan het vullen van deze tussenfase,
zoals tussen de hemel en de aarde
een vogel die vliegt.

We bewonen enkel het smalle landschap
van het vizier van een kanon.

Com dir-li pa a la llavor del blat

Com dir-li pa a la llavor del blat,
roure a una aglà, o gerra al fang que algú trepitja,
parlar ara de la mort. Viure
és només omplir aquest entremig,
com entre el cel i la terra
una au que vola.

Habitem només el paisatge estret
del punt de mira d'un canó.

Café Laie

Winter zijn de woorden die je me zegt,
kaal. De koude van het niet weten
hoe je tegen te spreken. Als een open kraan die niet loopt,
is de stilte. Een lauwe zon verlicht de bodem
van de leeggedronken kopjes.
  En het afscheid komt
als vuur dat dooft aan de kop van een lucifer.

Cafè Laie

L'hivern són les paraules que em dius
sense cap fulla. I el fred de no saber
què contestar-te. És una aixeta oberta que no raja,
el silenci. Un sol tebi illumina el fons
de les tasses ja begudes.
  I vindrà l'adéu
com el foc que dorm al cap d'un misto.

Tel-Aviv

De dageraad zal komen als het water
dat langzaam opstijgt uit de wortel van de palmboom
totaan de bloem die dadel moet worden.
Maar nu wandel je door Tel-Aviv in de nacht. Je zou kunnen huilen
om die zo zwarte zee. Het verlangen is een anker
dat wil dalen naar de verlichte bodem
van het water, en je zei tegen een lichaam:
‘De tijd is een berg die in stukjes uiteenvalt
onder de handen van duizenden zilverzoekers.
Laten we tenminste deze uren bezitten
en maken dat het licht wordt in onze herinnering.’
En het werd avond en het werd morgen,
en zo geschiedde.

Tel-Aviv

Vindrà l'alba com l'aigua
que puja a poc a poc de l'arrel de la palmera
fins a la flor que ha de ser dàtil.
Però ara camines Tel-Aviv de nit. I ploraries
aquest mar tan negre. El desig és una àncora
que vol arribar al fons il.luminat
de l'aigua, i has dit a un cos:
‘El temps és una muntanya que és desengruna
a les mans de milers de buscadors de plata.
Anostrem almenys aquestes hores
i fem que hi hagi llum a la memòria.’
Hi hagué un vespre i un matí,
i fou.

Systemen

Pere Gimferrer[*]
(Vertaling Helena Overkleeft & Peter Verstegen)

Poëzie is een systeem
van draaiende spiegels
die harmonisch glijden, licht en schaduw
verschuivend in de paskamer: waarom
het matglas? Als in gesprek - met
het tafellinnen en de zachte muziek -
zou ik zeggen, m'n geliefde,
dat deze of gene afspiegeling het gedicht is,
of een aspect ervan; er is een gedicht mogelijk over
de dood van de groothertogin in Jekaterinenburg en als
de rode zon beweegt op de ramen, denk ik aan haar
blauwe ogen... ik weet niet, ik heb zoveel uren in
nachttreinen doorgebracht, detectives lezend (alléén
in het lege huis openden we kasten) en een keer
's nachts op weg naar Bern kusten twee mannen elkaar in mijn coupé,

Sistemes

La poesia és
un sistema de miralls
giratoris, lliscant amb l'harmonia,
desplaçant llums i ombres a l'emprovador: per què
el vidre esmerilat? Com parlant - de conversa
amb les tovalles i música suau - jo diria, estimada,
que aquest reflex, o l'altre, és el poema,
o n'és un dels aspectes: hi ha un poema possible
sobre la duquessa morta a Ekaterinenburg,
i quan es mou el sol vermell a les finestres, jo recordo
els seus ulls blaus... No ho sé, n'he passat tantes d'hores,
als trens de nit, tot llegint novelles policíaques
(sols a la casa buida, obríem els armaris),
i una nit, anant cap a Berna, dos homes es besaren al meu departament

* *Pere Gimferrer (Barcelona, 1945) is dichter, prozaschrijver, uitgever en vertaler. Sinds 1985 is hij lid van de Real Academia Española. Zijn eerste poëziebundel in het Catalaans,* Els Miralls, *verscheen in 1970 en werd bekroond met de Lletra d'Orprijs. Zijn romandebuut* Fortuny *(1983) is in meerdere talen vertaald, waaronder het Nederlands.*

[Vervolg Nederlands]

want die was leeg of donker of ik sliep
(een hand zoekt een andere, een lijf een ander)
   en nu draait de spiegel
en verbergt dit aspect: het echte en het verbeelde,
de conventie, bedoel ik, en de doorleefde dingen,
de ervaring van het licht in een winters bos,
het probleem coherent te zijn - een spiegelspel -
de daden die oplossen in onwerkelijkheid,
de zuren die oude foto's doordringen, het geel,
lepra, de roest en het mos die de beelden uitwissen,
de gezichten van jongens met strohoed,
al wat in de middag stierf op de fiets, rode
kleurstof verborgen in de cisternes,
vertraagd opgenomen lichamen (in ruimte en tijd) onder water.
(Verdonkerd als de achtergrond van een gebarsten spiegel
is de paskamer de spil van dit gedicht.)

[Vervolg Spaans]

perquè era buit, o jo dormia, o era fosc
(una mà cerca l'altra, un cos l'altre)
   i ara gira el cristall
i amaga aquest aspecte: el real i el fictici,
la convenció, és a dir, i les coses viscudes
l'experiència de la llum als boscos hivernals,
la dificultat de posar coherència - és un joc de miralls -,
els actes que es dissolen en la irrealitat,
els àcids que envaeixen velles fotografies,
el groc, la lepra, el rovell i la molsa que esborren les imatges,
el quitrà que empastifa les cares dels nois amb canotier,
tot allò que una tarda morí amb les bicicletes,
cromats vermells colgats a les cisternes,
a càmara lenta els cossos (a l'espai, com al temps) sota les aiguës.
(Enfosquit com el fons d'unn mirall esberlat, l'emprovador
ès l'eix d'aquest poema.)

Rilke's graf
(Rarogne, Valais)
Marià Manent
(Vertaling Helena Overkleeft & Peter Verstegen)

Je ligt in de ultieme
rustplaats, hoog op de donkere rots,
met de bergklimop die niet bang is voor
februari's nachtvorst. Je kruis is wat grof van vorm,
een grafkelder van schaapherders en boeren,
zo ben je ingemetseld in poreuze steen
als wormstekige bruidskist. Door sneeuw en felle zon
is het kruis grauw geworden, de tint van mist.
Toch is er in jouw groeve iets van trots:
een uitgebeiteld wapen, als uit een fabel
van Oostenrijks verleden, bekroning van de versterkte plaats,
solitair en finaal, waar je woord nu woont.

La tomba de Rilke (Rarogne, Valais)

Reposes en l'extrem
cementiri, damunt la roca fosca,
amb l'heura muntanyana, que no tem
el gebre del febrer. Tens una creu ben tosca,
de fossar de pastors i camperols,
i cenyeix el teu clos una pedra corcada
com les arques de núvia. Neus i sols
han fet grisa la creu, amb color de boirada.
Però en la teva tomba hi ha una mica d'urc:
un escut cisellat, una mica de faula
de l'Austria antiga, coronant el burg
solitari i extrem de la teva paraula.

* *Marià Manent (Barcelona, 1898-1988) was dichter, vertaler, literatuurrecensent en auteur van memoires. Zijn literaire achtergrond is de periode van het Noucentisme (een Catalaanse politieke en culturele beweging aan het begin van de 20ste eeuw) van waaruit zijn poëzie zich ontwikkelt naar symbolisme en 'pure poëzie', resulterend in vijf bundels tussen 1918 en 1986. Zijn vertalingen van met name lyrische Engelse dichters als Yeats, Thomas en Blake zijn veelgeprezen.*

[Vervolg Nederlands]

Hier ligt het voorhoofd dat vaak boog
voor stilte en duisternis,
en als de Alpenwind de sneeuw verstuift
over de dorre grasprieten, weten de boerenknechts,
komend van wijngaarden waar de wijnstok lijkt op een lier,
niets van de blauwige tint verborgen onder het kruis,
van de vrees in je naieve blik en de klimop die zucht
boven het hart dat vrede nooit gekend heeft.

[Vervolg Spaans]

Ací reposa el front que s'inclinà sovint
al silenci i a l'ombra;
i quan el vent dels Alps la neu escombra
damunt l'herbeta morta, els camperols, venint
de les vinyes, on tenen els ceps forma de lira,
no saben que s'amaga sota la creu el blau
i la por dels teus ulls d'infant, i que sospira
l'heura sobre el teu cor que ignorava la pau.

Acht gedichten

Ausiàs March[*]

(Vertaling Peter Verstegen)

XXVIII

Ongaarne raakt de dag het daglicht kwijt;
maar weinig dieren sluiten dan hun ogen,
bij zieken zal de nacht de pijn verhogen
naarmate zich het duister verder spreidt.
Voor boeven duurt de nacht het liefst een jaar,
zodat hun kwaad nooit aan de dag zal treden,
maar ik die ergste folter heb geleden
en niets misdeed, wens niet zo'n treuzelaar.

Toch ben ik erger dan wie duizend maal
een eerlijk man vermoordt zonder genade,
want elke nacht moet ik mijzelf verraden,

XXVIII

La jorn ha por de perdre sa claror
quan ve la nit que espandeix ses tenebres.
Pocs animals no cloen les palpebres
e los malalts creixen de llur dolor.
Los malfactors volgren tot l'any duràs
perquè llurs mals haguessen cobriment.
Mas io, qui visc menys de par en turment
e sens mal fer, volgra que tost passàs.

E d'altra part faç pus que si matàs
mil hòmens justs menys d'alguna mercè,
car tots mos ginys io solt per trair-me.

* *Ausiàs March (c. 1397-1459) was een van de eerste dichters die zich bediende van de Catalaanse spreektaal. Hij was een edelman, geboren nabij Valencia, die in zijn jeugd deelnam aan veldtochten van zijn koning, Alfonso V (el Magnanim), die hij ook een tijd diende als hofvalkenier. Alfonso regeerde behalve over Aragon en het Catalaanse gebied ook over Sardinië, Sicilië en - na 1443 - het koninkrijk Napels, waarheen de koning zijn hof verplaatste. March volgde hem niet. Van March zijn 128 gedichten bewaard, in totaal ruim 10.000 regels. Hij schreef in de hoofse traditie en onderging de invloed van Petrarca, maar had een heel eigen toon, gekenmerkt door speelsheid en ironie. In Spaanse handboeken wordt hij wel aangeduid als de grootste Europese dichter van de vijftiende eeuw.*

[Vervolg Nederlands]

wat ik na het ontwaken nog herhaal.
Om te bedenken hoe 'k des daags mijn kwaad
vermeerder, pijnig ik 's nachts mijn gedachten.
vrees voor de dood noch kluisters zijn bij machte
mij te verlossen van dit zelfverraad.

Envoi:
O wijze Vrouwe, mij ontgaat het niet
hoe vaardig u de strik der liefde spande;
er is voor mij geen ander einde dan de
dood als u mij niet snel genade biedt.

[Vervolg Spaans]

E no cuiden que-l jorn me n'excusàs.
Ans, en la nit treball rompent ma pensa
perquè en lo jorn lo traïment cometa.
Por de morir o de fer vida estret
no-m tol esforç per donar-me ofensa.

Tornada
Plena de seny, mon enteniment pensa
com aptament lo llaç d'amor se meta.
Sens aturar, pas tenint via dreta.
Vaig a la fi si mercè no-m defensa.

XXIX

Zoals de stier vlucht naar een eenzaam oord
wanneer een soortgenoot hem heeft verslagen
(pas als zijn kracht hersteld is, zal hij 't wagen
zich weer te meten met zijn eigen soort):
precies zo wil ik nu aan u ontkomen,
mijn aandrift werd vermoord door uw gebaar.
Ik keer pas weer wanneer ik geen gevaar
meer ducht dat tussen mij staat en mijn dromen.

XXIX

Sí com lo taur se'n va fuit pel desert
quan és sobrat per son semblant qui-l força
ne torna mai fins ha cobrada força
per destruir aquell qui l'ha desert:
tot enaixí-m cové llunyar de vós
car vostre gest mon esforç ha confús.

No tornaré fins del tot haja fus
la gran paor qui-m tol ser delitós.

XXXIX

Alleen voor somberen voer ik het woord
(of voor wie somber was in vroeger tijden)!
En wie door kwade hartstocht pijn moet lijden
zoeke voor zijn beklag geen heimelijk oord:
hij leze dit mijn vers, waarin mijn geest
zich eerlijk uit, maar troebel, buiten zinnen;
de reden waarom ik zo lijd vanbinnen,
weet Amor, die de oorzaak is geweest.

In 't denken van de sombere mens is licht
iets van genot, en vaak zelfs veel, te vinden;
als men mijn lijden aanzag, zag men in de
pijn zelf een soort genieting die verlicht.
Woont, heel eenvoudig, Amor in mijn hart,
wil mijn genot de wereld liefst vergeten,
maar als ik van zijn daden meer wil weten,
dan weet ik te genieten van mijn smart.

Eerdaags kies ik voor 't kluizenaarsbestaan
en dan herdenk ik Amors mooiste dagen;
men hoeft mijn vreemde lot niet te beklagen,
want voor zijn hof zocht mij heer Amor aan.
Ik die hem om zichzelve zo bemin
en niet zal weigeren wat hij kan geven,
wil mij aan somber peinzen overgeven,
blijvende somberheid van binnenin.

Ik blijf getrouw aan wat ik altijd dacht,
dat juist de somberheid die Amor biedt een
genot geeft waar je steeds van kunt genieten,
want waar je van geniet is dat je smacht.
Wat mij aan dat genot het meest behaagt
is wat elk somber mens plezier zou geven:
aan zelfbeklag kan meer vertroosting kleven
dan als de hele wereld ons beklaagt.

Ik vrees dat menigeen het mij verwijt
dat ik het sombere leven zo wil loven;
om het genot dat het mij kan beloven,
en om de glorie, wil ik dat ik lijd.
Men weet niet, als men het niet ondervindt,
hoe groot genot gelegen is in 't smachten
van wie een waarlijk minnaar zich mag achten
en daarom niet het minst zichzelf bemint.

Envoi:
Omdoornde lelie, prijs God als je ziet
tot welke uitersten ik word gedreven;
dankzij míjn kracht staat Amor mij naar 't leven,
zijn eigen reuzenkracht gebruikt hij niet.

XXXIX

Qui no és trist, de mos dictats no cur
(o en algun temps que sia trist estat)!
E lo qui és de mals passionat,
per fer-se trist, no cerque loc escur:
llija mos dits, mostrants pensa torbada,
sens alguna art eixits d'hom fora seny.
E la raó que en tal dolor m'empeny
amor ho sap, qui n'és causa estada.

Alguna part e molta és trobada
de gran delit en la pensa del trist,
e si les gents ab gran dolor m'han vist,
de gran delit ma arma fon companyada.
Quan simplement amor en mi habita,
tal delit sent que no-m cuit ser al món,
e com sos fets vull feure de pregon,
mescladament ab dolor mi delita.

Prest és lo temps que faré vida ermita,
per mills poder d'amor les festes colre.
D'est viure estrany algú no-s vulla dolre,
car per sa cort amor me vol e-m cita.
E io qui l'am per si tan solament,
no denegant lo do que pot donar,
a sa tristor me plau abandonar
e per tostemps viure entristadament.
Traure no pusc de mon enteniment
que sia cert e molt pus bell partit
sa tristor gran que tot altre delit,
puis hi recau delitós llanguiment.
Alguna part de mon gran delit és
aquella que tot home trist aporta:
que, planyent si, lo plànyer lo conforta
més que si d'ell tot lo món se dolgués.

Ésser me cuit per moltes gents reprès,

puis me tant llou viure en la vida trista,
mas io, qui he sa glòria a l'ull vista,
desig sos mals, puis delit hi és promès.
No-s pot saber, menys de la esperiença,
lo gran delit que és en lo sols voler
d'aquell qui és amador verdader,
e ama si, veent se en tal volença.

Tornada
Llir entre cards, Déu vos don coneixença
com só per vós a tot extrem posat:
ab mon poder amor m'ha enderrocat,
sens aquell seu d'infinida potença.

LXXX

Iedere werkman krijgt zijn loon betaald;
een advocaat, zelfs die verliest, kan innen,
maar liefdesdienst wist niets voor mij te winnen,
mijn moeite heeft geen prijs voor mij behaald.
Het smachten overmande mijn verstand
dat zich niet aan mijn liefde wilde wijden:
het werd geknecht en ik schoof God terzijde;
na zestien jaar sta ik met lege hand!

Envoi:
O Amor, voor jou is de kans maar klein
ooit nog een minnaar zoals ik te vinden,
ga jij met iemand maar de strijd aanbinden
die voor de eer bedankt jouw slaaf te zijn.

LXXX

Tot llaurador és pagat del jornal
e l'advocat qui perd lo guanyat plet.
Io, per servir amor, romanc desfet
de tot quant he, que servir no me'n cal.
He fet senyor del seny a mon voler,
veent amor de mon seny mal servit;
rapaç l'he fet, e Déu a part jaquit.
E són setze anys que lo quardó esper!

Tornada
Amor, Amor, poc és vostre poder
per altre hom com io fer tant amar.
Anau, anau vostres armes provar
en contra aquell qui vostre no vol ser!

LXXXI

Als iemand die de dood in de ogen ziet,
als hij bij zware storm op zee moet varen
(hij ziet de kust die vrijwaart van gevaren,
maar die bereikt hij door zijn noodlot niet):
zo ben ook ik die steeds naar jou verlang,
jij die een eind kon maken aan mijn lijden.
Ik wanhoop of je mij ooit zult verblijden
en dwaal, en klaag jouw trots aan in mijn zang.

LXXXI

Així com cell qui-s veu prop de la mort,
corrent mal temps, perillant en la mar,
e veu lo lloc on se pot restaurar
e no hi ateny per sa malvada sort:
ne pren a me qui vaig afany passant
e veig a vós bastant mos mals delir.
Desesperat de mos desigs complir,
iré pel món vostre ergull recitant.

LXXXII

Als het Gods wil is dat het schip vergaat,
slaat het zelfs van zijn ankers in de haven;
soms zal een kleine kwaal ons graf al graven:
geen mens die ooit zijn eigen einde raadt.
De wijze is niet wijzer dan de dwaas,
behalve dat de dwazen dwazer gissen.
Met geestkracht en ervaring tast je mis en
geen is het toeval of het lot de baas.

LXXXII

Quant plau a Déu que la fusta peresca,
en segur port romp àncores i ormeig,
e de poc mal a molt hom morir veig:
null hom és cert d'algun fet com fenesca.
L'home sabent no té pus avantatge
sinó que-l pec so menys fets avenir.
L'esperiment i-ls juís veig fallir:
fortuna i cas los torben llur usatge.

LXXXIII

Als een reeds lang bedlegerig patiënt
die zich forceert om zich nog op te richten,
maar dan voor eigen zwakte snel zal zwichten,
want hij valt en komt niet meer overend:
zo ben ik die tegen mijn liefde strijdt
en mij wil laten leiden door de rede.
Het lukt me niet, want ik ben moegestreden,
liefde bracht mij het kwaad waaraan ik lijd.

LXXXIII

Sí co-l malalt qui llong temps ha que jau
e vol un jorn esforçar-se llevar
e sa virtut no li pot molt aidar
ans, llevat dret, sobtament plegar cau:
ne pren a mi que m'esforç contra amor
e vull seguir tot ço que mon seny vol.
Complir no ho pusc perquè la força-m tol
un mal extrem atraçat per amor.

XCVI (Doodslied)

Wie sterft en niet weet waar hij heen zal gaan
lijdt meer dan mensentong ooit kan vertellen
(misschien zendt God hem al meteen ter helle,
misschien neemt Hij hem in genade aan).
Door die gedachten wordt mijn ziel gekweld;
wist ik maar welk lot God ú heeft gegeven:
uw goed of kwaad bepaalt nu ook mijn leven
en ik weet dat ook mij uw lijden geldt.

Jij ziel die uit het lichaam bent gevlucht
waarvan ik steeds zo zielsveel heb gehouden,
je zag het lijden toch dat mij benauwde,
contact met jou is wat ik 't meeste ducht.
Waar ging je heen? Want van die plaats hangt af
op welke wijze ik met jou zou spreken,
of het mij vreugde doet of op zal breken
en wat God mij bestemt, redding of straf.

Vergeefs bid ik tot God: sta Gij mij bij;
haar is gebeurd al wat ons kan passeren:
is zij ten hemel, geen kan méér begeren,
ter helle, dan is bidden zotternij.
Moge mijn geest voorgoed vernietigd zijn;
totaal zij de teloorgang van mijn wezen,
vooral als zij daar door mijn schuld zou wezen,
dat ware een te vreselijke pijn.

In woorden vind ik niets dat mij verblijdt:
of ik nu denk of niet, vergeefs is 't leven
en of ik zwijg of schreeuw is om het even,
wat ik ook doe, vooraf al heb ik spijt.
Ik klaag niet dat ik mijn genot verloor,
zó vrees ik dat zij vreselijk moet lijden,
een pijn die duurt tot aan het eind der tijden;
dat zij die heeft verdiend, daar vrees ik voor.

Wij vrezen 't meest wat ons de dood aandoet,
al helpt het iets dat hij zich meldt voor allen,
o pijn, wil mij toch niet nog harder vallen
als je mij voor vergetelheid behoedt.
Doorboor mijn hart en neem mijn geesteskracht,
leef uit je drift, ik zal het willig dragen;
kwel mij zo zwaar dat allen mij beklagen,
laat mij de grenzen voelen van je macht.

Envoi:
Jij, ziel, wanneer je kunt, maak dan een eind
aan het patroon van waar de doden wonen:
keer terug op aard en wil je wezen tonen.
Ik zal niet schrikken als je mij verschijnt.

CXVI (Cant de Mort)

La gran dolor que llengua no pot dir
del qui-s veu mort e no sap on irà
(no sap som Déu si per a si-l volrà
o si en l'infern lo volrà sebollir):
semblant dolor lo meu esperit sent,
no sabent què de vós Déus ha ordenat,
car vostre bé o mal a mi és dat.
Del que haureu io-n seré sofirent.

Tu, esperit, qui has fet partiment
ab aquell cos qual he io tant amat,
veges a mi qui só passionat.
Dubtant estic fer-te raonament:
lo lloc on est me farà cambiar
d'enteniment de ço que-t volré dir.
Goig a tristor per tu he io complir;
en tu està quant Déu me volrà dar.

Pregant a Déu, les mans no-m cal plegar,
car fet és tot quant li pot avenir:
si és e-l cel, no-s pot lo bé esprimir;
si en infern, en foll és mon pregar.
Si és així, anul-la'm l'esperit;
sia tornat mon ésser en no res,
e majorment si en lloc tal per mi és.
No sia io de tant adolorit.

No sé què dir que-m fartàs d'haver dit;
si crit a call, no trop qui -m satisfés;
si vac o pens, he temps en va despès:
de tot quant faç, ans de fer me penit.
No planc lo dan de mon delit perdut,
tanta és la por que-m ve de son gran mal:
tot mal és poc si no és perpetual,
e tem aquest no l'haja merescut.

Lo dan mortal és molt més que temut,
e tol-ne part ésser a tots egual.
O tu, dolor, sies-me cominal:
e contra oblit vulles-me ser escut.
Fir-me lo cor e tots los senys me pren,
farta't en mi, car no-m defens de tu;
dóna'm tant mal que me'n planga cascú.
Tant com tu pots, lo teu poder m'estén.

Tornada
Tu, esperit, si res no t'en defèn,
romp lo costum que dels morts és comú:
torna en lo món, e mostra què és de tu.
Lo teu esguard no-m donarà espavent.

Eerste liefde
(Voor José Agustín Goytisolo)
Joan Margarit[*]
(Vertaling Helena Overkleeft & Peter Verstegen)

In het trieste Gerona van mijn zevende jaar,
waar de naoorlogse etalages
de grauwe tint hadden van de schaarste,
was de messenwinkel een schittering
van licht in die kleine stalen spiegels.
Met mijn voorhoofd tegen het glas gedrukt
keek ik naar een lang en slank knipmes
zo mooi als een marmeren beeld.
Omdat ze bij mij thuis van wapens niets wilden weten,
kocht ik het in het geheim en bij het lopen
voelde ik het gewicht in mijn broekzak.

Primer amor
(A José Agustín Goytisolo)

En la Girona trista dels set anys,
on els aparadors de la postguerra
tenien un color gris de penúria,
la ganiveteria era un esclat
de llum en els petits miralls d'acer.
Amb el front descansant damunt del vidre,
mirava una navalla llarga i fina,
bella com una estàtua de marbre.
Com que els de casa no volien armes,
vaig comprar-la en secret i, en caminar,
la sentia, pesant, dins la butxaca.

* *Joan Margarit (Sanaüja (Segarra), 1938), studeerde architectuur in Barcelona en was er sinds 1968 hoogleraar aan de Escola Superior d'Arquitectura. Hij debuteerde in 1975 met zijn poëzie in het Spaans maar vanaf 1978 gaat hij over op het Catalaans. Zijn belangrijkste en sterkste werk schreef hij na 1987. Hij is één van de meest gelezen Catalaanse dichters, zowel in Catalonië als in Spanje.*

[Vervolg Nederlands]

Nu en dan deed ik het langzaam open,
en dan sprong het lemmet eruit, recht en slank,
met de kloosterlijke koude van het wapen.
Verzwegen aanwezigheid van gevaar:
ik verborg het, de eerste dertig jaar
achter bundels poëzie en daarna
in een la tussen jouw slipjes
en tussen je kousen.
Nu, bijna vierenvijftig jaar oud,
bekijk ik het weer, open in mijn handpalm,
even gevaarlijk als in mijn kindertijd.
Zinnelijk, koud. Dichter bij mijn hals.

[Vervolg Spaans]

A vegades l'obria a poc a poc,
i sorgia la fulla, recta i prima,
amb la conventual fredor de l'arma.
Presència callada del perill:
vaig amagar-la, els trenta primers anys,
rere llibres de versos i, després,
dins un calaix, entre les teves calces
i entre les teves mitges.
Ara, a prop de complir els cinquanta-quatre,
torno a mirar-la, oberta al meu palmell,
tan perillosa com a la infantesa.
Sensual, freda. Més a prop del coll.

Geestelijk lied

Josep Palau i Fabre[*]
(Vertaling Helena Overkleeft & Peter Verstegen)

Ik geloof niet in U, Heer, maar ik heb het
zo nodig in U te geloven dat ik vaak met U praat
en U om iets smeek alsof U bestond.

Ik heb het zo nodig, Heer, dat U bestaat
dat ik in U begin te geloven - en geloof
in U te geloven terwijl ik in niemand geloof.

Maar achteraf word ik wakker of denk wakker te worden
en dan schaam ik me voor mijn zwakheid en ik
verfoei U. Ik spreek tegen U die niemand bent.
Ik spreek kwaad van U alsof U iemand was.

Cant Espiritual

No crec en tu, Senyor, però tinc tanta necessitat
de creure en tu, que sovint parlo i t'imploro
com si existissis.

Tinc tanta necessitat de tu, Senyor, i que siguis,
que arribo a creure en tu - i crec que crec en tu
quan no crec in ningú.

Però després em desperto, o penso que em
desperto, i m'averngonyeixo de la meva feblesa i et
detesto. I parlo contra tu que no ets ningú. I parlo
mal de tu com si fossis algú.

* *Josep Palau i Fabre (Barcelona, 1917-2008). Dichter, vertaler, essayist en dramaturg. Nadat hij in de Burgeroorlog voor de Republikeinen vocht, woonde hij lang in Parijs, waar hij in contact was met onder andere Octavio Paz en Pablo Picasso. Zijn werk vindt zijn oorsprong in zowel de Catalaanse traditie als de Europese avant-garde. Palau i Fabre overleed 23 februari jl.*

[Vervolg Nederlands]

Wanneer ben ik wakker, Heer, en wanneer slaap ik?
Wanneer ben ik het wakkerst, wanneer slaap ik het meest?
Is niet alles een droom, droom ik niet wakker of slapend het leven?
Word ik ooit wakker uit deze dubbele slaap
en leid ik dan, ver van hier, het echte leven,
waar slaap en slapeloosheid maar leugens zijn?

Ik geloof niet in U, Heer, maar als U er bent, kan ik
U het beste van mij enkel geven door te zeggen
dat ik niet in U geloof. Wat een vreemde, harde vorm van liefde!
De pijn niet te kunnen zeggen: ik geloof.

Ik geloof niet in U, Heer, maar als U er bent, leid me
eens voor al uit deze waan; laat mij goed
Uw gezicht zien! Neemt U mij mijn nietige liefde
niet kwalijk. Maak dat heel mijn wezen zonder einde en zonder woorden
tot U kan zeggen: U bent.

[Vervolg Spaans]

¿Quan, Senyor, estic despert, i quan sóc adormit?
¿Quan estic més despert i quan més adormit?
¿No serà tot un son i, despert i adormit, somni la
vida? ¿Despertaré algun dia d'aquest doble son i
viuré, lluny d'aquí, la veritable vida, on la vetlla i el
son siguin una mentida?

No crec en tu, Senyor, però si ets, no puc
donar-te el millor de mi si no és així: sinó dient-te
que no crec en tu. Quina forma d'amor més
estranya i més dura! Quin mal em fa no poder dir-te: crec.

No crec en tu, Senyor, però si ets, treu-me
d'aquest engany d'una vegada; fes-me veure ben
bé la teva cara! No em vulguis mal pel meu amor
mesquí. Fes que sens fi, i sense paraules, tot el meu
ésser pugui dir-te: Ets.

Vier gedichten
Miquel de Palol

Nog een Lorelei, alstublieft
(Vertaling Frans Oosterholt)

Dit is de hoerenkast
waar je betaalt om niet te neuken.
Het is het klooster van het ongenot
om te laten bidden tegen het leven.

Maak je borst maar nat, jij die er binnen moet
om sfincters te harden, de opperhuid
te drogen, om je eigen vel
nooit meer terug te zien.

Hier verzuurt het tedere gebaar,
hier bevriest de knuffel,
hier is de lach spotternij,
wordt elk verzoek verworpen.

Een gesloten natuur moet hier
hijgen en herademen,
een natuur van veto moet vragen,
een van verloedering moet zuchten.

Hier wordt nooit een plan uitgebroed
dat niet tot castratie dient.
Ik ben de vilder van de glimlach,
ik ben het graf van de begeerte.

Una altra Lorelei, si us plau

Aquesta és la casa de putes
on es paga per no follar.
És el convent del displaer
per fer resar contra la vida.

Prepara't, tu que hi has d'entrar,
a endurir esfínters, a assecar
epitelis, a no tornar-te
a veure ja mai més la pell.

Aquí es corromp el gest amable,
aquí es congela la moixaina,
aquí és burla la rialla,
és engegada la requesta.

Natura de retret aquí

* *Miquel de Palol (Barcelona, 1953) is dichter, prozaschrijver en architect. Na enkele poëziebundels krijgt hij bekendheid met zijn eerste roman* El jardí dels set crepuscles *(De tuin der zeven schemeringen, 1989), later gevolgd door* Ígur Neblí *(1994). Zijn eerste poëziebundel* El Porxo de les Mirades *kreeg in 1982 de Carles Riba-prijs. Meer recente bundels zijn* El sol i la mort *(De zon en de dood, 1996) en* Nocturns *(Nocturnes, 2003).*

respir i bleix han de tenir,
natura de vet la pregunta,
de maledicció el sospir.

D'aquí no surt mai cap projecte
que no serveixi per castrar.
Sóc l'escorxador dels somriures,
sóc el sepulcre del desig.

Stilleven I
(Vertaling Helena Overkleeft)

Een half afgeschilde citroen.
Een moot zalm.
Een suikerpot.

Een zoutvat. Een hoopje
mosselen, de kardoen. Het ijs
donker door de steen, de plooien
van het tafellaken.

De schillen van de wortel, met
wat groen. Het gebroken heft.
De plastic kurk. De verzegeling,
de uiterste houdbaarheidsdatum.

Twee raapjes, of zijn het mierikswortels?
Tien walnoten, vier hele, vier
gekraakte, twee gepelde, de rand
van de tafel aangevreten. Etensresten.

Op de achtergrond, de hangende kop
van de vergeten fazant.
De ruit die lucht wil zijn.

De veroudering van het schemerdonker.

Bodegò I

Una llimona a mig pelar.
Una rodanxa de salmò.
Una sucrera.

Un saler. Un botim
de musclos, l'escardot. El glaç
fosc de la pedra, els plecs
de les tovalles.

Els filaments de la patenaga, amb
algunes fulles. El mànec trencat.
El tap de plàstic. El precinte,
la data límit de consum.

Dos naps, o són raves picants?
Deu nous, quatre senceres, quatre
petades, dues pelades, la vora
de la taula ratada. Engrunes.

Al fons, el cap caigut
de l'oblidat faisà.
El vidre que es vol aire.

L'envelliment de la penombra.

Stilleven II
(Vertaling Frans Oosterholt)

De koffiefilter. Het pak
zout, met een paar gemorste korreltjes.

De electrische citroenpers.
Een keukenrol met bloemetjes.

Een restje bakolie in
een kannetje. Potjes yoghurt.

Neonlicht. Het gekartelde
mes. Tegels zonder schaduw.

In de gootsteen, een vuile asbak
en een glas met een bodempje koffie.

De spons, het kleine groene schuurdoekje.
De scheve kraan die druppelt.

Een zak fabrieksbrood.
Rubber handschoenen, half binnenstebuiten.

Een paar vorken met een beetje roest
pal onder het heft, voor de afwas.

Een spijker aan de muur. De rol
keukenplastic. Aluminiumfolie.

De flesopener. De gedeukte
kroonkurk van een bierfles.

In een ziedende reflex laaide op
het verchroomd kozijn de zon.

Bodegó II

El filtre del cafè. La bossa
de sal, amb un polsim vessat.

L'espremallimones elèctric.
Un rull de paper amb floretes.

Un pot amb l'oli que ha sobrat
de fregir. Cartrons de iogurt.

Llum de neó. El ganivet
de serra. Rajoles sense ombres.

Dins de la pica, un cendrer brut
i un got amb un cul de cafè.

L'esponja, el petit fregall verd.
L'aixeta torta que degota.

Una bossa de pa de motllo.
Els guants de goma mal plegats.

Quatre forquilles rovellades
A ran de mànec, per rentar.

Un clau a la paret. El plàstic
d'embolicar. Paper de plata.

L'obridor d'ampolles. El tap
bonyegat de la de cervesa.

En un reflex enfurismat
del marc cromat el sol rugia.

Stilleven III
(Vertaling Helena Overkleeft)

Een flacon wasmiddel
afgeknipt om er vaatdoekjes in te doen,
Ernaast, een knijper
voor de was. Stukjes
bindelastiek. Twee schrijfblocs met notities.
De ontstopper
voor de wc. Drie magneten
op de deur van de ijskast. Pillen
voor de maag, over de datum heen.
Een doos lucifers
vochtig, ingedeukt, het aanstrijkvlak afgesleten,
bijna leeg.
Vier ansichtkaarten van meer dan tien jaar geleden
vastgezet in het raamkozijn.
Een schroevendraaier met een geel heft. Hangend
aan de deurknop, een plastic
zak met afval.
Biskwietjes met kruimels
en kruimels van andere dingen.
Een zeer groene appel.

Bodegò III

El pot de detergent
retallat per posar-hi draps.
A la vora, una pinça
d'estendre roba. Gomes
de pollastre. Dos blocs amb notes.
El desllorigador
del vàter. Tres imants
a la porta de la nevera. Píndoles
pel mal d'estómac caducades.
Una capsa de mistos
humida, abonyegada, gastat el rascador,
quasi buida.
Quatre postals de fa més de deu anys
insertades al marc de la finestra.
Un tornavís de mànec groc. Penjada
al pom de la porta, una bossa
de plàstic amb escombraries.
Galetes amb engrunes
i engrunes d'altres coses.
Una poma molt verda.

Drie gedichten

Vinyet Panyella[*]

(Vertaling Helena Overkleeft)

Atelier Cézanne

Laat het fruit en de voorwerpen waar ze zijn,
ook het stoffige blauw van de muur met zijn schaduwplekken.
De tijd doet zijn werk.
Wat eerst een teken van slordigheid was
hoort nu bij de inrichting.
Wat geeft het dat het hout van de treden kraakt.
Het tafeltje, de doeken, de blauwe kan met bloemen:
Alles is goed in het uur van de schemering.
Zorg dat de appels niet verrotten.

Taller Cézanne

No canviïs de lloc fruites i objectes,
ni el blau polsós de la paret amb les ombres marcades.
El temps va fent la seva.
El que abans era un punt de descurança
ara forma part del decorat.
Tant se val que grinyoli la fusta dels graons.
La tauleta, les teles, el pitxer blau amb flors:
tot és en ordre a l'hora del crepuscle.
Tingues cura que les pomes no es podreixin.

* *Vinyet Panyella (Sitges, 1954) schrijft behalve poëzie ook essays, cultureel-historisch werk en kinderboeken. Ze is specialist op het gebied van de Catalaanse cultuur tussen 1890 en 1936, en heeft daarover gepubliceerd en tentoonstellingen samengesteld. Haar debuutbundel* Memorial de platges *(1993) kreeg de Rosa Leveroni-poëzieprijs; recente bundels zijn* Miralls de marbre *(2000),* Quintet de L'Havana *(2001),* Dins del cercle d'Orfeu *(2004) en* Taller Cézanne *(2007). Deze laatste bundel werd onderscheiden met de Màrius Sampere-poëzieprijs. In 2000 trad zij in Nederland op tijdens The Maastricht International Poetry Nights*.

[Vervolg Nederlands]

De geur vermengt zich met het aroma uit de tuin.
Ze ruiken naar jou.
Hou van me.
Pas op dat je het niet breekt. Het is broos,
het stilleven van de liefde.

Cézanne: *Nature morte avec l'amour en plâtre*

[Vervolg Spaans]

La sentor es barreja amb la volior del jardí.
Fan olor de tu.
Estima'm.
Procura que no es trenqui. És fragil,
la natura morta de l'amor.

Cézanne: *Nature morte avec l'amour en plâtre*

Kindertijd

Kijkend vanuit de stilte leerde ik van jou
het wonder van de lachende geraniums,
de verborgen verleiding van de varens,
de vreugde van de goudsbloemen en het bloeien
zoet en sterk van rozen die je plantte
in de krappe bloembakken voor het raam.
Ik vierde het voor jou van binnenuit,
niet binnen in huis, maar binnen in mij.
De planten leefden voor jouw handen
die het instinct van overleven overdroegen
en van groeien in schoonheid, zelfs al was het
voor een toneel zo bescheiden
als het breekbare en kleine balkon van het huis.

Ik ben je dankbaar dat je me hebt geleerd
wat niet in de schoolboeken staat.
Nu heb ik een tuin die ik niet weet te bewonen,
en daarom voel ik me een slechte leerling.
Maar toch geloof ik in dat vasthoudende instinct
van overleven en van overdragen
dat mij doordringt vanaf het begin.
Je zal altijd leven in de tuin, in ons vieren,
en ik, misschien, in grijs papier met gedichten.

Infància

Mirant des del silenci vaig aprendre de tu
el miracle dels geranis riallers,
l'oculta seducció de les falgueres,
l'alegria dels boixacs i la florida,
dolça i tenaç de roses que plantaves
en l'ampit escàs de la nostra finestra.
Jo t'ho celebrava des de dintre,
no pas dintre de casa, sinó de més endins.
Les plantes vivien per les teves mans
que transmetien l'instint de sobreviure
i créixer en la bellesa, ni que fos
per a un escenari tan modest
com el fràgil i petit balcó de casa.
T'agraeixo que m'hagis ensenyat
allò que no s'aprèn ni als llibres ni a l'escola.
Ara tinc un jardí que no sé habitar,
i per això em sé mala deixebla.
Però, en canvi, crec en aquell instint
tenaç de sobreviure i de transmetre
que em penetrà ben bé des dels orígens.
Viuràs sempre al jardí, en nosaltres quatre,
i jo, potser, en gris paper de versos.

De archeologen
(Nocturne bij Athene)

Ze hebben er vele uren, lange dagen aan besteed
om binnen te dringen in de ingewanden der aarde,
niet op zoek naar de oorsprong van het leven
maar naar het getuigenis van de dood:
Enkel scherven, vage en ancestrale sporen
van gemeenschappelijke voorouders herboren in mythes.
De zon van het zuiden heeft ze verbrand
en ze hebben de smaak van stof geproefd
bitter als de wind, als de verdroogde klei.

Toen de avond viel zijn ze van huid verwisseld
en hebben de woning van goden en mythes verlaten.
Ze zijn teruggekeerd naar de menselijke maat.
Gekleed in blue jeans
wandelen ze door de kalmte van de nacht
en dansen met de armen om elkaar heen, alles vergeten,
op de klanken van nabije muziek
uit een ommuurde tuin vol mirte in bloei
met de passie die hen weer sterfelijk maakt
en hen kluistert aan de resten van het leven.

Els arqueòlogs
(Nocturn vora Atenes)

Han passat moltes hores, dies llargs
penetrant les entranyes de la terra
cercant-hi no els orígens de la vida
sinó el testimoni de la mort:
només fragments, rastres lleus i ancestrals
d'avantpassats comuns regenerats en mites.
Els ha cremat el sol meridional
i han tastat el regust de la pols
amarga com el vent, com l'argila resseca.
En arribar el capvestre han canviat de pell
i abandonant la llar dels déus i els mites
s'han retrobat en la mesura humana.
Vestits de blau texà
passegen en la calma de la nit
i ballen abraçats, absents de tot,
al so d'alguna música propera
dins del clos d'un jardí florit de murtra
amb la passió que els retorna mortals
i els aferra a les restes de la vida.

Twee gedichten

Francesc Parcerisas[*]
(Vertaling Helena Overkleeft & Peter Verstegen)

Kleren opvouwen

Ik weet er niet veel van, hoe het wezen
komt tot het woord. Is het een openbare put
waar de jongens water gaan halen?
Ik vouwde net je kleren op:
oud, versleten, gemakkelijk,
kleren voor in huis. En, in elke vouw,
ben jij. Ik zie je ogen
in de gaatjes, ik zie de naad van je rug,
de mouwen in de kleur van je haar,
het knoopje dat ik met genoegen zal losmaken,
en de zoom waar mijn vingers jouw handen worden
- rood geworden, versleten als een gouden munt.

Doblegar roba

No en sé gaire, de com l'ésser
arriba a la paraula. ¿És un pou comú
on els vailets van a buscar aigua?
Ara plegava la teva roba:
és vella i desgastada, còmoda,
ben d'estar per casa. I, a cada plec,
hi ets tu. T'hi veig els ulls
als forats, veig la costura de l'esquena,
les mànigues del color dels cabells,
el botó que et descordaré amb goig,
i el doblec on els meus dits seran les teves mans
- envermellides, desgastades com un mancús d'or.

* *Francesc Parcerisas (Begues, 1944) is dichter, vertaler en literatuurcriticus. Hij is als docent verbonden aan het Instituut voor Tolken en Vertalen van de Autonome Universiteit van Barcelona. Hij hoort tot de literaire generatie van 1970 en publiceerde verschillende bundels, waaronder* L'edat d'or *(De gouden eeuw, 1984)*, Focs d'octubre *(Oktobervuur, 1992) en* Dos dies més de sud *(Nog twee dagen zuiden, 2006). Als dichter ontving hij meerdere prijzen*.

[Vervolg Nederlands]

Begrijpen wij elkaar ook zo,
als een sleep die de tijd draagt
naar de bronnen van de waarheid? Op welk moment
hebben de vodden ons gehinderd?
Gooi de emmer naar beneden
en luister hoe hij zich vult en in de hand
het verborgen gewicht van het water zwaarder wordt.
Ik maak nog een vouw
voor de lege lade van jouw spullen,
alsof de katrol nooit
mijn vingers zou afsnijden.

[Vervolg Spaans]

¿Ens entenem també així,
com un róssec que el temps duu
als pous de la veritat? ¿En quin moment
el parrac ja ens engavanya?
Llança la galleda al fons i escolta
com s'omple i es fa feixuc
a la mà el pes ocult de l'aigua.
Faig un altre plec
per al calaix buit de les teves coses,
com si la corriola mai no
m'hagués de segar els dits.

Verhaal

Ik ben vijfenvijftig jaar
en zie de nacht van chocolade.
De zon is langzaam ondergegaan
achter de schemering van noga
en aan beide zijden van de muur
houdt de onverzadigbare gedachte
op zijn das goed te strikken
en bukt zich met de geur van verderf.
Een paar kinderen lopen de straat uit
achter een gele bal aan die krijst
als een maan van kandijsuiker.
Ik die er nooit in was geslaagd de reus te zien
- niet in de steeg met de grijze wallen,
noch onder de passie van marmelade
die van de gaslantaarns komt -,
ik weet dat de leeftijd mij een rustige angst geeft.
Nu opeens, terwijl ik mijn hand uitsteek,
zie ik het smalle gebeente van de kip:
een snoepje waaraan de tijd
likt, gekooid achter dikke spijlen.
Het geheugen is vraatzuchtig
en het verstand is als broodkruimels
die mij niet kunnen zeggen hoe de wereld was
en die zich amper herinneren wie ik was.

Conte

Tinc cinquanta-cinc anys
i veig la nit de xocolata.
El sol s'ha post lentament
darrere el crepuscle de torró
i, a banda i banda de la paret,
el pensament insadollable
deixa d'ajustar-se la corbata
i s'ajup amb l'olor de la gangrena.
Uns nens corren carrer avall
empaitant una pilota groga que xiscla
com una lluna de sucre candi.
Jo, que mai no havia encertat a veure l'ogre
- ni al carreró d'ullals grisos,
ni sota la passió de melmelada
que fan els fanalets de gas -,
sé que l'edat em duu una por tranquil la.
Ara, de sobte, en estendre la mà
veig l'ossada prima del pollastre:
un caramel que el temps
llepa engabiat entre barrots.
La memòria és voraç
i el raonament són molles de pa
que no saben dir-me com era el món
i recorden, a penes, qui era jo

Gedicht

Joan Vinyoli

(Vertaling Helena Overkleeft & Peter Verstegen)

Hoe vaak wij elkaar ook omhelzen en van mond
op mond vervuld zijn en onze lichamen mengen,
nooit zijn wij één. En elke keer weer proberen
we niet teveel woorden te verspillen,
want dat is wat het meeste verraadt.
Meer waard is de smaak van kleine dingen
die verhuld zijn, maar onthullen.

Een klare dag van dromen en van vuur
brengt ons terug waar we begonnen waren.

Poema

Per molt que ens abracem i que ens omplim la boca
de boca i que ens mesclem els cossos,
mai no som un. Cada vegada
l'assaig de no gastar massa paraules,
que és el que més traeix.
Val més el gust de les petites coses
velades, que revelen.

Un dia clar de somnis i de foc
ens torna a lloc on vàrem començar.

* *Joan Vinyoli (Barcelona, 1914-1984) was als dichter sterk beïnvloed door Carles Riba en Rilke. Vinyoli's werk, ontstaan los van tendensen of scholen, werd in de jaren zeventig een referentiepunt voor de nieuwe generatie dichters. Voor zijn dood stelde hij de uitgaven samen van zijn volledige poëziewerken. Zijn uitstekende vertalingen van Rilke werden gepubliceerd in* Versions de Rilke *(1984) en* Noves versions de Rilke *(1985).*

Rectificaties winternummer 2007

In het citaat van Dèr Mouw op de binnenzijde van het voorplat staat: ‘(...) of 'k vleugels had’. Lees: ‘(...) of i vleugels had’.

In de sestina van Henk van der Haar (p. 64-65) had de redactie enkele wijzigingen aangebracht waarvoor verzuimd was autorisering te vragen. Met excuus aan de dichter volgen hier de veranderde en oorspronkelijke regels (p. 64):

a. In de tweede strofe staat:	Twee auto's die elkander rustig mijden, En ook een polder waarin zonder reden (...)
Dit moest zijn:	Twee auto's die elkander rustig mijden Konden. Een polder waarin zonder reden (...)
b. In de vierde strofe staat:	(...) steeds verder reed die oude vader Zijn allerlaatste brug op. Bij het mijden Van wat hen nog kon tegenhouden, reden (...)
Dit moest zijn:	(...) steeds verder reed die oude vader Zijn auto de voorlaatste brug op. Bij 't mijden Van wat hen tegenhouden kon, reden (...)

In het gedicht ‘OLVG / 2007’ van Frans Pointl staat als ziekte ‘artritis temporalis’ vermeld. Het eerste woord had ‘arteritis’ moeten zijn.

In het artikel ‘Van rouwgebrom tot Pim en Pom’ van Marcel F. Fresco (p. 146-152) staat dat de dichter Nijhoff van een ‘nulde druk’ van zijn eerste bundel, De Wandelaar, een exemplaar aan Dèr Mouw cadeau deed. Nijhoff's opdracht wordt aangehaald: ‘Het licht stroomt over stille menschen. Voor Dr. J.A. Dèr Mouw van Pom’ (p. 151). Maar deze opdracht is niet geheel correct afgedrukt, want Nijhoff vergiste zich in de volgorde van de voorletters en schreef ‘A.J.’. Een weggevallen voetnoot hierbij vermeldde bovendien de herkomst van het citaat in de opdracht (uit het sonnet Lente, opgenomen in die voordruk). En verder dat hij Dèr Mouw ook een exemplaar van de echte eerste druk (1916) gaf, met een andere opdracht en nu met de initialen in de goede volgorde. Die opdracht luidde: ‘Aan Dr J.A. Dèr Mouw. “Het is eender, te leven of niet te leven.” Van Pom’. De herkomst van dit laatste citaat is onbekend.

Redactie

[Nummer 2]

Voorwoord

Voor het derde jaar worden de verzamelde verhalen en lichte verzen in dit zomernummer ook in de handel gebracht als ‘Zomerboek voor de vakantiekoffer’, zodat vakantiegangers voor een zachte prijs kunnen genieten van de smakelijke literaire ratatouille die hier is opgediend.

Er zijn zes Nederlandse prozabijdragen, van de Baskisch-Nederlandse schrijfster Kristina Goikoetxea (over de perikelen van vakantieverhuur), Maarten 't Hart (een voorproef uit zijn literaire memoires), Frans van Mastrigt (korte thriller in verpleeghuis), A.L. Snijders (acht nieuwe ‘Zeer korte verhalen’, Zkv's), Pieter Waterdrinker (een dierentuinbezoek in Rusland) en L.H. Wiener (gemengde gevoelens tijdens een vakantie op Lanzarote).

Twee Amerikaanse en twee Britse auteurs zijn voor dit nummer vertaald: John Collier, de vroegere topauteur van de *New Yorker* (komisch moordverhaal) en Hemingway (kalme wanhoop in de horeca); daarnaast Joseph Conrad (koloniale misère) en Somerset Maugham (een onverwachte daad van God).

Vervolgens: verhalen van twee Russen, Sjoeksjin (wiens relaas over het leven in de Siberische sneeuw wat verkoeling kan geven in de zomerhitte) en Solsjenitsyn (een nostalgisch reisverslag naar een historisch slagveld). Tenslotte: twee Scandinavische bijdragen, van de jonge Deense schrijfster Pia Buul (een bijl speelt de hoofdrol) en van Tarjei Vesaas (over oerkrachten op het Noorse platteland, ofwel splendeur en misère van een fokstier).

Alfabetisch geplaatst tussen de verhalen zijn de Light Verse-bijdragen van zes medewerkers (Jaap van den Born, Frits Criens, Drs. P, Patty Scholten, Ivo de Wijs en Theo Danes), die zich hebben laten inspireren door de Olympiade van 2008. Meindert Burger heeft de redactie verlaten, Madeleine Mes is sinds het vorig nummer toegetreden.

Redactie

Spelen met Olympisch vuur
(Vijf elftallen)
Jaap van den Born

Dat maoïsten liegen is bekend
Geloofssystemen zijn altijd verrot
En dwaas is wie geloof hecht aan profeten

Want al die lieden, met of zonder god
Of ze nu Jezus, Marx of Mao heten
Zijn stichters van een leer vol blind geweld

U moet nou toch zo onderhand wel weten
Dat dit voor al die hersenspinsels geldt
Het is aan zulke stelsels inherent

Dus wie de Dalai Lama blind gelooft
Is ook niet heel erg lekker in zijn hoofd

*

Zijn schutsgodin[1)] toont het zeer onverheeld:
Omringd door schedels trekt ze eropuit
Je ziet haar door een bloedzee galopperen

Haar zadel? Zoonliefs afgestroopte huid
Dat komt ervan; hij wou zich niet bekeren
Tot dit toch zo menslievende geloof

Macht laat zich steeds door vroomheid inspireren
Zijn rijke hofkliek bleef in stand door roof
Het goud der armen kleedt het boeddhabeeld

En monniken die dreigden met de hel:
Het oude feodale samenspel

1) *Palden Lhamo*.

*

Wat weet u van de tantrische boeddhist?
Zo'n monnik heeft geen seks en wel aldus:
Hij neukt een meisje van een jaar of negen[2)]

Na 't klaren van die religieuze klus
(Natuurlijk stribbelt zij daarbij niet tegen:
Wie weigert moet langdurig naar de hel)[3)]

Begint hij vroom haar vagina te legen
- Hiervoor heeft hij een lepeltje, jawel -
En nuttigt dan het zaad dat werd verkwist

De kring (*O mani padme hum!*) is rond[4)]
En eiwitten zijn ook nog eens gezond

*

Gedwongen seks en botte slavernij
Bedekt met religieuze schone schijn:
Dat Tibet leek op onze middeleeuwen

Zou u graag in zo'n land geboren zijn?
Waar armen rechteloos zijn en het schreeuwen
Wordt overstemd door de gebedstrompet?

Laat u toch niet door praatjes ondersneeuwen:
Toen Tibet door Chinezen werd bezet
Was de bevolking al heel lang onvrij

Wie naar een monnik wees werd opgepakt
En straffend werd de wijshand afgehakt

2) *Meisjes dienen zich beschikbaar te stellen vanaf 9 jaar tot 25 jaar*.
Daarna veranderen zij, zoals bekend, in duivelinnen.
3) *Een miljoen jaar*.
4) *Dit is het 9^{e} stadium van het Kalachakraritueel (het 8^{e} is het eten van poep)*.
Zie Victor en Victoria Trimondi, The shadow of the Dalai Lama *(www.trimondi.de)*.

*

De Dalai Lama nam spontaan de wijk
Gedwongen door een oproer na 't gerucht
Dat door het leger samen werd gezworen

Al was die hele zogenaamde vlucht
Zorgvuldig en een half jaar van tevoren
Allang geregeld door de CIA

En ook zult u nu vol verbazing horen:
‘'t Chinese leger werkte hieraan mee
Die waren hem ook liever kwijt dan rijk[5)]

Dat hij verjaagd werd was beslist geen drama
Dus: Tibet vrij! Ook van de Dalai Lama!

5) *Zie Kenneth Conboy en James Morrison*, The CIA's Secret War in Tibet.

Nog een Amerikaanse tragedie

John Collier[*]

(Vertaling Peter Verstegen)

Een jongeman kwam de spreekkamer van een gereputeerd tandarts binnen en ging in de stoel zitten. Geërgerd wuifde hij de haak en het spiegeltje weg waarmee de tandarts zich glimlachend naar hem toeboog.

‘Ruk de hele zooi eruit,’ zei hij,

‘Maar uw gebit,’ zei de tandarts, ‘daar is niks mis mee.’

‘Met mijn geld ook niet,’ zei de jongeman.

De tandarts aarzelde even. ‘Het is niet erg ethisch,’ zei hij, ‘om een stel voortreffelijke tanden te trekken - behalve als daar een goede reden voor is.’

Bij het woord ‘ethisch’ verscheen er een glimlach op het gezicht van de jongeman, maar de glimlach verdiepte zich tot een holle gaap die zijn achterste ivoren wachters te zien gaf. Tegelijk pulkte hij een bundeltje bankbiljetten uit zijn vestzak en hield dat goed zichtbaar in zijn hand.

De tandarts keurde de biljetten geen blik waardig. ‘Als u zo'n eersteklas gebit wil laten trekken,’ zei hij, ‘moet u stapelgek zijn. Nu heb ik een theorietje: *mentale* ontregeling is het gevolg van *dentale* ontregeling. Er blijkt uit dat er iets mis is achter de wortelkanalen, vooral die van het bovengebit. Vanuit dat standpunt bezien -’

‘Niet lullen maar trekken,’ zei de jongeman die geen geduld had voor zulke subtiele beroepskwesties.

De tandarts haalde zijn schouders op en deed wat hem gevraagd was. Alsof hij bang was dat de jongeman aan het eind van de operatie weer bij zinnen zou komen, plukte hij het stapeltje bankbiljetten komisch weg met een snelle manoeuvre van zijn trektang.

* *John Collier (1901-1980) was van oorsprong Brit, maar werd een vooraanstaand Amerikaans humorist, verbonden aan de* New Yorker. *De titel van dit verhaal verwijst naar Dreiser's* An American Tragedy. *De thematiek van het verhaal doet denken aan Puccini's komische opera* Gianni Schicchi, *die weer gebaseerd was op een fragment uit het dertigste canto van Dante's* Hel. *Karel van het Reve was een fan van Collier.*

De jongeman reageerde niet, maar vroeg om een spiegel, waarin hij zijn gevoelloos en ingevallen tandvlees met alle uiterlijke tekenen van voldoening bestudeerde. Hij wilde weten wanneer zijn kunstgebit klaar zou zijn, maakte de afspraak en ging zijns weegs.

‘Goeie genade!’ dacht de tandarts. ‘Misschien zat het probleem toch niet in zijn tanden. Hij is nog steeds zo gek als een deur.’

Hier vergiste de tandarts zich lelijk. De jongeman was volledig bij zinnen en wist heel goed wat hij wilde. De zaak was dat hij al zijn geld had opgemaakt gedurende enkele jaren van de verdorvenste uitspattingen, maar hij had een verstrekkend en waterdicht plan om weer aan geld te komen. Over tanden en kiezen huldigde hij een mening die lijnrecht stond tegenover de algemene opvatting over het verzekeringswezen. Je kon ze beter niet hebben en erom verlegen zitten dan wel hebben en er geen emplooi voor weten.

Dus kwam hij op de dag van de afspraak terug bij de tandarts en werd uitgerust met zijn kunstmolaren, waarmee hij zuigende en knarsende geluiden produceerde of er niets aan de hand was. Hij betaalde zowat met zijn laatste dollars, vertrok, stapte in zijn spannende twoseater en reed de stad uit, alsof de kredietbank hem op de hielen zat, wat die bank zeker gedaan zou hebben als men hem in het vizier had gehad.

Hij reed tot 's avonds en hervatte zijn reis de volgende dag. Laat in de middag kwam hij aan in dat deel van het land waar oude, vrekkige ooms wonen in afgelegen en vervallen boerderijen. Onze jongeman was in zoverre goed af dat hij een van de oudste en rijkste van dit soort ooms had, met een boerderij die behoorde tot de meest afgelegene en vervallene.

Bij deze eenzame behuizing aangekomen, parkeerde de jongeman voor een veranda waaraan al jaren geen geld meer gespendeerd was. ‘Des te meer zal er in zijn oude sok zitten,’ bedacht de neef terwijl hij de deurklopper gebruikte.

Hij was een beetje beduusd toen hij van binnen het tikkende geluid van hoge hakken hoorde, in plaats van het geschuifel van een norse en dove gedienstige; zijn mond viel open toen de deur werd geopend door een volslanke, wat hoekige blondine, een meid van in de dertig met een stevige gestalte. Haar mond was zo breed en zo rood als een schijf watermeloen; ze had gezwarte wimpers en wenkbrauwen en een vracht onecht goudblond haar dat meisjesachtig over haar schouder

golfde. Onze vriend was enigszins gerustgesteld toen hem opviel dat ze een soort verpleegstersuniform droeg, maar de extreme kortheid van de rok en het feit dat haar jarretelles scharlakenrood waren en versierd met enorme gekrulde linten deed hem eraan twijfelen of zijn oom wel de beste professionele zorg ontving.

Evengoed is het van belang door één deur te kunnen met de verpleegster, vooral als zij vierkant in de deuropening staat. Onze held nam zijn hoed af en bracht een zo zalvende glimlach op zijn gezicht dat zijn valse tanden haast uit zijn bek vielen. ‘Ik kom helemaal uit de grote stad gereden,’ zei hij, ‘om mijn arme, oude, lieve, bedlegerige oom op te zoeken, God zij met hem! Ik had niet zo'n charmante verpleegster bij hem verwacht.’

De verpleegster verroerde geen vin. Haar starende blik was gemelijk en wantrouwig.

‘Ik ben bang dat hij zijn langste tijd gehad heeft,’ vervolgde de neef. Ik had eigenlijk een soort intuïtie, een soort telefonisch S.O.S. dat ik moest opschieten als ik hier nog op tijd wou komen. Sta toe dat ik me ijlings naar zijn bed begeef.’

De verpleegster aarzelde nog, maar op dit moment klonk er vanuit de schemerige diepten van het huis een vreemd geluid dat leek op het gekwaak van een reusachtige brulkikker. Dit was de brave oude oom zelve, die tandeloos te verstaan gaf dat hij onmiddellijk zijn neef wilde zien, wiens uitingen van bezorgde aanhankelijkheid in heel het pand te horen waren geweest. De oude knar wist heel goed dat zijn jonge verwant op zijn geld uit was en hij keek verlangend uit naar het genoegen om hem teleur te stellen.

De verpleegster deed met enige tegenzin een stap opzij. Onze held maakte een hinnikend geluid van vreugde, waar hij op geoefend had, en draafde naar de slaapkamer.

Niets is zo roerend als de begroeting van naaste verwanten die elkaar lang niet hebben gezien, vooral als ze zo op elkaar gesteld zijn als deze twee. ‘Lieve oom!’ riep de neef. ‘Wat een genoegen om u terug te zien. Maar waarom beeft uw hand zo? Waarom liggen uw ogen zo diep? Waarom bent u zo mager en zo bleek?’

‘Als je zo begint...’ zei de oom. ‘Zelf zie je er ook niet zo florissant uit. Je bent echt op je retour en vel over been, m'n jongen. Je haar is dun en grijs,je hebt rimpels en wallen onder je ogen en overal plooien.

‘Als je niet zulke mooie witte tanden had, zou ik jou geen dag jonger schatten dan mijzelf.’

‘Dat komt van al het zwoegen en slaven,’ zei de neef. ‘Het is hard werk, oom, om een beetje leuk te verdienen in deze tijd, vooral als je geen kapitaal hebt.’

‘Dus je verdient een beetje leuk,’ zei de oude man. ‘Drink je niet meer?’

‘Nee, oom, ik drink geen druppel meer,’ antwoordde de neef.

‘Dat is beroerd,’ zei de oom, terwijl hij een kloeke fles onder zijn kussen vandaan trok. ‘Dan kan ik je niet vragen om met me mee te doen.’ Hij nam een geduchte slok, veegde zijn mond af en vervolgde: ‘Ik heb goddank een goeie dokter. Een typische kapsonesvrije rechtdoor-zee boerenheikneuter van een dokter van de oude school. We noemen hem de vooroorlogse dokter en hij schrijft me dit voor als medicijn.’

‘Misschien dat daardoor uw hand zo beeft,’ zei de neef.

‘Die van jouw is anders ook zo vast niet,’ repliceerde oom. ‘Je werkt duidelijk te hard. Zeg eens, neef, waag je nog wel eens een gokje?’

‘Hemel, nee!’ riep de neef. ‘Ik ben sinds lang van die zotternij genezen.’

‘Dat is nou jammer,’ antwoordde oom. ‘In een spelletje blufpoker had ik wel zin gehad. De vooroorlogse dokter vindt dat de opwinding me in leven houdt. We spelen vaak tot diep in de nacht.’

‘Vandaar dat uw ogen zo diep in hun kassen liggen,’ zei de neef.

‘Je hebt zelf nogal holle ogen,’ antwoordde de oude man. ‘Je moet jezelf nu en dan wat rust gunnen. Ik neem aan, beste neef, dat je nog wel eens een feestje bouwt met de meiden?’

De neef hief zijn armen ten hemel. ‘Meiden!’ riep hij, ‘wat een stuitend idee! Het is jaren geleden dat ik zelfs maar naar een meid gekeken heb.’

‘Dat is pech,’ zei zijn oom. ‘De vooroorlogse dokter heeft moderne ideeën. Hij heeft Birdie voor me opgescharreld.’ Hij keerde zich naar de verpleegster die juist zijn kussens opschudde en diende haar een soort liefkozing toe die nergens beschreven staat in de Farmacopee.

‘Geen wonder!’ riep de neef, toen de verpleegster met een zure grijns de kamer had verlaten. ‘Geen wonder, arme oom, dat u er zo extreem mager en bleek uitziet!’

‘Net als jij,’ antwoordde zijn oom, ‘en jij bent half zo oud als ik.’

‘Tja,’ zei de neef, die het over een andere boeg gooide, ‘wie weet heeft uw dokter gelijk. Wie weet moet ik voor dezelfde behandeling kiezen.’

‘Ik adviseer het je van harte,’ zei de oude man.

‘Het enige is,’ zei de neef, ‘dat ik er moeilijk bij werken kan. Ik neem niet aan dat u van plan was mij een beetje geld te geven, zodat ik de weldaden van de behandeling aan den lijve kan ondervinden.’

‘Nou nee,’ zei zijn oom. ‘Dat niet. Bepaaldelijk niet.’

‘Dat dacht ik al,’ zei zijn neef. ‘Ik zal moeten blijven zwoegen. Dat moet uw vooroorlogse dokter wel tegen de borst stuiten! Maar vertelt u eens, wil op dit onbeduidende punt mijn nieuwsgierigheid bevredigen. Is er enige kans dat ik van u zal erven? Hebt u dat geregeld in uw testament?’

‘Alsjeblieft!’ zei zijn oom, ‘waarom zou je je met dat soort zaken vermoeien?’

‘Zegt u het toch maar,’ drong de neef aan. ‘U hebt geen idee hoe me dat interesseert.’

‘Goed, als je het dan per se wil weten,’ zei zijn oom. ‘Ik heb alles nagelaten aan de vooroorlogse dokter, een echte, onvervalste, no-nonsense ruwe-bolster-blanke-pit brombeer van de oude school. Je hebt geen idee hoeveel goed zijn behandeling mij doet.’

‘Is het echt waar?’ zei de neef. ‘Ik moet bekennen dat ik al zoiets had verwacht. Gelukkig heb ik vooraf mijn plannen gemaakt voor deze eventualiteit. Sta mij toe, lieve oom.’

Met die woorden griste hij een kussen vanonder het hoofd van de oude man en drukte dat op zijn gezicht. De oude oom spartelde een paar keer nijdig, maar al met al restte er nog maar een klein beetje leven in hem en dat kleine beetje was weldra verdwenen.

De neef wierp een waakzame blik op de deur en ontdeed zich snel van zijn kleren die hij onder het bed propte. Misschien kreeg hij het een beetje koud. want vervolgens nam hij de vrijheid zijn ooms nachthemd te lenen. Toen propte hij het gekrompen lijfje van zijn oom ook onder het bed en klom in zijn plaats tussen de lakens. Tenslotte spoog hij zijn valse tanden in een speciaal voor dit doel meegebrachte witte zakdoek en leunde achterover in de kussens, als twee druppels water de oude man.

Weldra riep hij met schrille stem: ‘Birdie, Birdie!’

Deze oproep bracht de verpleegster haastig de kamer in. ‘Wat nou, honnepon,’ zei ze. ‘Waar is die waardeloze neef gebleven?’

‘Die is naar buiten geglipt om een beetje rond te kijken’ knorde onze held. ‘Ik weet trouwens niet of je hem wel waardeloos mag noemen. Nee, ik heb die jongeman verkeerd beoordeeld. Ik wil dat je de notaris laat komen, zodat ik hem recht kan doen in mijn testament.’

‘Maar papaatje,’ riep de verpleegster. ‘Hoe kan je zo opeens van gedachten veranderd zijn?’

‘Veranderd?’ zei de neef haastig. ‘Ik ben niet veranderd, schatje. Behalve dan dat ik mijn eind voel naderen. Verder ben ik precies dezelfde.’ En om haar op dit punt gerust te stellen diende hij haar een vriendelijke liefkozing toe, precies zoals zijn oom het had gedaan. Ze stootte een lacherig gilletje uit en ging giechelend op weg om haar boodschap te doen.

De neef lag ontspannen te wachten tot de notaris zou komen. ‘Ik ga een nieuw testament dicteren,’ dacht hij, ‘en dat teken ik voor de ogen van de notaris, in een beverig kriebelpootje om het schrift van mijn oom te imiteren. Dan zal ik de wens te kennen geven wat te rusten, ik leg mijn oom weer in bed, trek mijn kleren aan, doe mijn gebit in en stap via het raam naar buiten, waarna ik door de voordeur weer naar binnen marcheer alsof ik net terug kom van mijn wandeling. Wat een emmers vol tranen zal ik vergieten als blijkt dat die arme ouwe in alle rust overleden is!’

Niet veel later klonken er zware voetstappen op de veranda en een groot en onbehouwen persoon stapte de kamer binnen, met een groot zwart valies in de hand.

‘Ik ben blij dat je er bent,’ zei onze held, ‘Want ik wil graag een nieuw testament opmaken. Ik wil alles nalaten aan mijn neef.’

‘Mijn beste vrind,’ antwoordde de nieuwkomer, ‘ik ben bang dat de ziekte nu op je hersens is geslagen. Wie had kunnen denken dat mijn oude kameraad mij nog eens zou aanzien voor de notaris? Ik moet echt even een klein onderzoek doen.’ Met die woorden trok hij het laken omlaag en begon met een harde, hoornachtige vinger rond te porren in de neef. De neef besefte te laat dat dit niet de notaris was, maar de vooroorlogse dokter zelf, en een hol gekreun klonk uit hem op.

‘Daar was ik al bang voor,’ zei de dokter. ‘Er zit iets helemaal fout hier vanbinnen. Ik moet meteen ingrijpen als jij je verstand nog terug wil krijgen.’ Met die woorden draaide hij de neef om in bed en trok

een monstrueuze injectienaald uit zijn valies. ‘Gelukkig,’ zei hij, ‘ben ik altijd op het ergste voorbereid.’

Onze held wilde protesteren, maar hij wist niet goed wat hij zeggen moest, bang dat zijn oom onder het bed ontdekt zou worden en dat die omstandigheid in zijn nadeel zou worden uitgelegd. In een oogwenk had de dokter een flacon met een ijskoude vloeistof in zijn bil gespoten, waardoor zijn hele middel gevoelloos werd en al zijn fysieke vermogens werden lamgelegd, afgezien van het rollen van zijn ogen, waaraan hij dan ook buitensporig toegaf.

‘Ik ben maar een ouwe boer van een snotverdomde vooroorlogse dokter,’ overwoog de dokter, ‘maar ik hou de ontwikkelingen bij. Mentale ontregeling is vaak een gevolg van abdominale ontregeling. Pak mijn instrumenten even uit, zuster. Ik denk dat we de oorzaak van de problemen snel gevonden zullen hebben.’

Binnen de kortste keren was de ongelukkige neef opengelegd onder zijn eigen ogen, waarmee hij onophoudelijk bleef rollen. De dokter pakte hem uit als een reisvalies en gaf er een doorlopend commentaar bij. ‘Pak aan,’ zei hij tegen de verpleegster, ‘en leg het maar op de wastafel. Leg dit maar op de stoel. Laat ze niet door elkaar raken, anders wordt het verdomd lastig om ze terug te stoppen. Wat jammer dat neefje nog niet terug is, ethisch gezien zou hij als naaste verwant eigenlijk toestemming moeten geven voor de operatie. Met deze pancreas lijkt me eigenlijk niets mis, gezien de leeftijd van de patiënt. Leg maar op de ladenkast. Hang deze maar over de bedrand.’

Hij vervolgde: ‘Licht eens bij. De bron van zijn waanzin heb ik nog niet gevonden. Laat die kaars niet druipen, dat is onhygiënisch. Hij moet hoe dan ook gek zijn, of hij liet zijn geld niet na aan die schemiel van een neef. Het was heel verstandig om mij te waarschuwen, lieve kind, en niet de notaris lastig te vallen. Als dit allemaal voorbij is, dan moeten we maar eens een mooi reisje gaan maken.’

Met die woorden gaf hij de verpleegster een liefkozing identiek aan degene die oom en neef haar hadden gegeven. Het zien daarvan was niet alleen een schok voor onze held, hij ervoer het ook als onzegbaar deprimerend en zijn weerstandsvermogen werd erdoor verzwakt. ‘Dit is absoluut tegen de beroepsethiek,’ bedacht hij en wat meer is, dit riekt allersmerigst naar samenzwering.’ Die gedachte deed hem voor het laatst met zijn ogen rollen, het volgende moment was hij er geweest.

‘Lieve hemel,’ zei de dokter, ‘ik ben bang dat de patiënt mij ontvallen is. Soms benijd ik de artsen in de stad met hun welvoorziene operatiekamers. Aan de andere kant verkopen ze nooit veel van hun memoires en al met al heb ik toch mijn best gedaan voor die ouwe boef, en hij heeft me bedacht in zijn testament. Als hij was blijven leven, had hij dat misschien ongedaan gemaakt. Wat buitengewoon subtiel van het lot! Geef me de respectieve organen maar weer aan, lieve kind, dan stop ik ze globaal op hun plaats, want de neef kan elk moment terugkomen en hij zou het vreselijk vinden als hij ze hier zag slingeren.’

Een voorpost van de vooruitgang

Joseph Conrad[*]

(Vertaling Frank Lekens)

1

Twee blanken hadden de leiding over de handelspost. Kayerts, de chef, was klein en dik; Carlier, de assistent, was lang, met een groot hoofd en een heel brede tors die balanceerde op een paar lange, dunne benen. Het derde personeelslid was een neger uit Sierra Leone die beweerde dat hij Henry Price heette. Maar om een of andere reden hadden de inboorlingen van verderop langs de rivier hem de naam Makola gegeven, en die bleef hem op al zijn omzwervingen door de streek aankleven. Hij sprak Engels en Frans met een zangerig accent, had een prachtig handschrift, kon boekhouden en koesterde diep in zijn hart de aanbidding van boze geesten. Zijn echtgenote was een negerin uit Loanda, een grote, luidruchtige vrouw. Voor zijn lage keet van een woning buitelden drie kinderen in het zonlicht over elkaar. De zwijgzame en ondoorgrondelijke Makola minachtte de twee blanken. Hij beheerde een kleine voorraadschuur, een lemen hut met een dak van gedroogd gras, en deed alsof hij precies bijhield wat daar was opgeslagen aan kralen, katoen, rode omslagdoeken, koperdraad en andere handelswaar. Behalve dat voorraadschuurtje en Makola's hut stond er slechts één ander groot gebouw op de open plek van de handelspost: een keurig rieten huis met een veranda rondom. Het bestond uit drie kamers. De middelste was de gezamenlijke ruimte, daar stonden twee ruwhouten tafels en een paar krukken. De andere twee waren de slaapkamers van de blanken. In beide stond een ledikant met muskietennet als enig meubilair. De houten vloer was bezaaid met de spullen van de blanken; halflege open dozen, gescheurde kleren,

* *De beroemde Britse, van oorsprong Poolse, schrijver Joseph Conrad (1857-1924) wordt het meest bewonderd om zijn meesterwerk* Heart of Darkness *(1899), een macabere ontmaskering van de koloniale exploitatie van Kongo, geïnspireerd door Conrads reis door dit land in 1890.. Het hier vertaalde verhaal 'Outpost of Progress' ontspringt aan dezelfde bron en kan worden gezien als een voorstudie van de roman.*

oude schoenen; alle vuile en kapotte spullen die zich rond slonzige mannen op raadselachtige wijze plegen op te hopen. Er was nog één andere verblijfplaats, op enige afstand van de drie gebouwen. Daar sliep, onder een groot kruis dat danig uit het lood stond, de man die van dit alles het begin had aanschouwd, die had toegezien op de planning en de bouw van deze voorpost van de vooruitgang. In eigen land was hij een mislukt schilder geweest, die genoeg had gekregen van het najagen van roem op een lege maag en op voorspraak van hoge kringen hierheen was gezonden. Hij was de eerste chef van de handelspost geweest. Makola was erbij toen de energieke schilder in het net voltooide huis bezweek aan koorts, en had het overlijden gadegeslagen met zijn gebruikelijke onverschillige houding van ‘ik-heb-het-wel-gezegd’. Toen had hij een tijdje alleen gewoond met zijn gezin, zijn kasboeken en de Boze Geest die regeert over de landen onder de evenaar. Hij kon het goed vinden met zijn god. Misschien had hij hem zoet gehouden met de belofte dat er nieuwe blanken zouden komen om mee te spelen. Toen de directeur van de Grote Handelmaatschappij de rivier opvoer, in een stomer die veel weg had van een groot sardientjesblik met een vierkante cabine boven op het platte dak, trof hij de handelspost in ieder geval keurig op orde, en Makola vlijtig aan het werk. De directeur liet een kruis op het graf van de eerste handelsagent zetten en benoemde Kayerts tot hoofd van de handelspost. Carlier werd zijn tweede man. De directeur was een meedogenloos en efficiënt man, die zichzelf nu en dan een macaber soort humor veroorloofde. Hij hield een toespraakje tot Kayerts en Carlier over de veelbelovende kanten van deze post. De dichtstbijzijnde handelspost bevond zich driehonderd mijl verderop. Dit was een buitengewone kans voor hen om zich te onderscheiden en een aardige commissie te verdienen op hun handel. Voor zulke beginners was deze benoeming werkelijk een bijzondere gunst. Kayerts was haast tot tranen geroerd door de goedheid van zijn directeur. Hij zou, zei hij, door zich met volle inzet te kwijten van zijn taak, trachten het vleiende vertrouwen niet te beschamen dat, enz. enz. Kayerts had op het Bureau der Telegrafie gewerkt en wist hoe men zich correct uitdrukt. Carlier, voormalig onderofficier in de cavalerie van een leger dat door diverse Europese mogendheden was gevrijwaard van alle gevaar, was minder onder de indruk. Als hij commissie kon opstrijken, des te beter, met een stuurse blik op de rivier en het oerwoud, de ondoordringbare jungle die de handels-

post van de rest van de wereld leek af te snijden, mompelde hij binnensmonds: ‘Dat zullen we vlug genoeg merken.’

Nadat de volgende dag een paar balen katoen en wat kisten proviand aan wal waren gegooid, vertrok dat sardientjesblik van een stomer weer, om de eerstvolgende zes maanden niet terug te keren. Op het dek tikte de directeur tegen zijn pet naar de twee agenten die op de oever met hun hoed stonden te zwaaien, en zei tegen een oudgediende van de Maatschappij, die meereisde naar het hoofdkantoor: ‘Kijk die twee imbecielen nou. Ze moeten thuis wel gek zijn om me zulke stoethaspels te sturen. Ik heb die kerels verteld dat ze een groentetuintje moeten aanleggen, nieuwe opslagruimtes, omheiningen en een aanlegsteiger moeten bouwen. En ik wed dat er niks van terechtkomt. Ze weten niet waar ze moeten beginnen. Ik heb de handelspost aan deze rivier altijd al waardeloos gevonden, en zij zijn hier helemaal op hun plaats!’

‘Het zal een vormende ervaring voor ze zijn,’ zei de oude rot met een ingetogen glimlach.

‘Ik ben in ieder geval weer een half jaar van ze af,’ antwoordde de directeur.

De twee mannen keken hoe de stomer in de bocht verdween en liepen toen arm in arm de helling op, terug naar de handelspost. Ze waren nog maar kort in dit onmetelijke en duistere land, en tot nu toe hadden ze zich altijd in het gezelschap van andere blanken bevonden, onder het toeziend oog van hun meerderen. En ook al waren ze niet erg gevoelig voor de subtiele invloed die een mens ondergaat van zijn omgeving, ze voelden zich wel heel erg verlaten nu ze ineens alleen stonden tegenover de wildernis; een wildernis die des te vreemder en ondoorgrondelijker werd naarmate je soms een raadselachtige glimp opving van het energieke leven dat zich erin ophield. Dit waren twee volstrekt onbeduidende en incapabele individuen, types die slechts kunnen bestaan in beschaafde massa's met een hoge organisatiegraad. Weinig mensen beseffen dat hun leven, het wezen van hun karakter, wat ze kunnen en wat ze durven, slechts een uitdrukking is van hun geloof in de veiligheid van hun omgeving. Hun moed, hun kalmte, hun zelfvertrouwen, hun emoties en principes, de meest verheven zowel als de meest banale gedachten, het zijn allemaal geen producten van het individu maar van de massa; van de massa die blindelings gelooft in de onoverwinnelijke macht van zijn instanties en zijn ethiek,

in de kracht van zijn politie en van zijn opinies. Maar contact met de zuivere, onvervalste kracht van de primitieve natuur en de primitieve mens brengt een plotselinge, diepgaande onrust in het hart teweeg. Het gevoel de enige van je soort te zijn, het heldere besef alleen te staan in je gedachten en gevoelens - het wegvallen, kortom, van alles wat vertrouwd en dus veilig is, wordt nog eens versterkt door de aanwezigheid van alles wat ongewoon en dus gevaarlijk is, een verontrustend vermoeden van vage zaken, onbeheersbaar en weerzinwekkend, dat zich opdringt en de verbeelding prikkelt, en de beschaafde zenuwen van zowel dwazen als wijzen op de proef stelt.

Kayerts en Carlier liepen arm in arm en klampten zich een beetje aan elkaar vast, als kinderen in het donker; ze voelden dezelfde, niet helemaal onprettige siddering voor gevaar waarvan je half vermoedt dat het denkbeeldig zal zijn. Ze babbelden vastberaden op amicale toon. ‘Onze handelspost is fraai gelegen,’ zei de een. De ander beaamde het enthousiast en somde alle mooie kanten van de handelspost op. Toen passeerden ze het graf. ‘Arme drommel!’ zei Kayerts. ‘Hij is toch aan koorts gestorven?’ mompelde Carlier, en bleef staan. ‘Nou ja!’ antwoordde Kayerts verontwaardigd. ‘Ik heb gehoord dat die kerel zich als een waaghals aan de zon blootstelde. Het klimaat is hier geen greintje erger dan thuis, dat zegt toch iedereen. Als je maar uit de zon blijft. Hoor je dat, Carlier? Ik ben hier de baas, en ik verbied je absoluut om je bloot te stellen aan de zon!’ Dat hij op zijn strepen ging staan was voor de grap, maar de ondertoon was serieus. Het idee dat hij Carlier wellicht zou moeten begraven en alleen zou achterblijven, deed hem inwendig huiveren. Hij voelde ineens dat deze Carlier hem hier, in het hartje van Afrika, meer waard was dan een broer ergens ver weg. Carlier speelde het spelletje mee, hij salueerde en zei kordaat: ‘Tot uw orders, chef!’ Vervolgens barstte hij in lachen uit, gaf Kayerts een klap op zijn rug en schreeuwde: ‘We gaan het er hier flink van nemen! Wij kunnen lekker achterover leunen en het ivoor opslaan dat die wilden ons komen brengen. Dit land heeft ook zo zijn mooie kanten!’ Ze lachten allebei hard, en Carlier dacht: die arme Kayerts, zo dik en ongezond. Het zou afschuwelijk zijn als ik hem hier moest begraven. Ik heb respect voor die man... Voordat ze bij de veranda van hun huis waren aangekomen, noemden ze elkaar al ‘beste kerel’.

De eerste dag waren ze druk in de weer, scharrelden rond met hamers en spijkers en rood katoen om gordijnen op te hangen en hun

huis mooi en bewoonbaar te maken, vast van plan om het zich in hun nieuwe leventje gerieflijk te maken. Een onmogelijke opgave voor hen. Een effectieve aanpak van zelfs maar puur materiële problemen vereist meer gemoedsrust en heldenmoed dan mensen vaak beseffen. Niemand was voor die strijd slechter toegerust dan deze twee heren. De maatschappij had zich, niet uit vertedering maar vanuit haar eigen ondoorgrondelijke behoeften, over deze twee mannen ontfermd en had ze daarbij elke vorm van zelfstandig denken, alle initiatief, alles wat afwijkt van het normale ontzegd, verboden zelfs, op straffe des doods. Ze konden alleen maar leven als robots. En nu, verlost van de voogdij van mannen met een pen achter hun oor of gouden tressen op de mouwen, waren ze als gevangenen die hun hele leven achter de tralies hebben gezeten en zich, plotseling op vrije voeten gesteld, met hun vrijheid geen raad weten. Ze wisten zich geen raad met hun vermogens omdat ze door gebrek aan oefening niet tot zelfstandig denken in staat waren.

Na twee maanden begon Kayerts vaak te zeggen: ‘Als het niet voor Melie was, zou ik hier niet zitten.’ Melie was zijn dochter. Hij had zijn baan bij de Bureau der Telegrafie, waar hij toch zeventien jaar lang volmaakt gelukkig was geweest, opgegeven om voor zijn kind een bruidsschat bij elkaar te verdienen. Zijn vrouw was overleden, het kind werd door zijn zusters grootgebracht. Hij miste de straten, de trottoirs, de cafés, zijn oude vrienden, alle dingen die hij vroeger dagelijks zag, alle gedachten die een mens in een vertrouwde omgeving heeft - de moeiteloze, eentonige en rustgevende gedachten van een ambtenaar; hij miste de roddels, de kleine rivaliteiten, het zachte venijn en de kantoorhumor.

‘Als ik een fatsoenlijke zwager had gehad,’ zei Carlier wel eens, ‘een vent met een greintje gevoel, zou ik hier ook niet zitten.’ Na zijn vertrek uit het leger had hij zich bij zijn familie zo onmogelijk gemaakt met zijn luiheid en onbeschaamde gedrag, dat een getergde zwager zich bovenmenselijke inspanningen had getroost om hem een benoeming als handelsagent tweedeklas bij de Maatschappij te bezorgen. Omdat hij geen rooie cent bezat, was hij wel gedwongen de baan te accepteren toen duidelijk werd dat hij zijn familie geen geld meer kon aftroggelen. Net als Kayerts had hij heimwee naar zijn oude leven. Hij miste het gerinkel van sabels en sporen op een mooie namiddag, de kazernehumor, de meisjes in de garnizoensplaatsen; bovendien zat hij

vol rancune. Hij was overduidelijk tekortgedaan. Daar liep hij af en toe nog over te mokken. Maar de twee mannen vonden elkaar in hun gemeenschappelijke domheid en luiheid. Ze deden samen niets, helemaal niets, en genoten van hun geluier op kosten van de baas. Na verloop van tijd begonnen ze zelfs iets voor elkaar te voelen wat op genegenheid leek.

Ze leefden als blinden in een grote kamer, zich slechts bewust (en zelfs dat in beperkte mate) van waar ze tegenaan botsten, niet in staat zich een beeld te vormen van het grotere geheel. De rivier, het oerwoud, heel het grote land dat gonsde van leven, het kwam hun voor als één grote leegte. Zelfs het felle zonlicht kon nergens een verhelderend licht op werpen. Zaken doemden op en verdwenen voor hun ogen zonder doel of samenhang. De rivier leek nergens vandaan te komen en nergens heen te stromen. Hij stroomde door een leegte. Uit die leegte kwamen nu en dan kano's, en mannen met speren vulden dan ineens de binnenplaats van de handelspost. Ze waren naakt: glanzend zwarte, volmaakte lichamen getooid met sneeuwwitte schelpen en glimmend koperdraad. Ze stootten een rauw gebrabbel uit, liepen met statige tred rond terwijl hun verschrikte ogen rusteloos heen en weer schoten. Die krijgers hurkten dan in lange rijen van vier of meer voor de veranda terwijl hun leiders urenlang met Makola over een olifantentand onderhandelden. Kayerts keek vanuit zijn stoel neer op de activiteiten zonder er iets van te begrijpen. Hij staarde ernaar met zijn ronde blauwe ogen en riep naar Carlier: ‘Daar, moet je kijken! Die vent daar - en die andere, daar links. Heb je ooit zo'n gezicht gezien? Wat een kostelijke bruut!’

Carlier, die een kleine houten pijp met inheemse tabak rookte, paradeerde dan heen en weer, draaide eens aan zijn snorpunten en zei, terwijl hij de krijgers met neerbuigende welwillendheid monsterde:

‘Fraaie beesten. Hebben ze nog been bij zich? Ja? Dat werd tijd. Moet je de spieren van die vent zien - de twee na laatste daar. Van hem zou ik niet graag een dreun krijgen. Mooie armen, maar die benen stellen niet veel voor onder de knie. Niet geschikt voor de cavalerie.’ En na een tevreden blik op zijn eigen benen besloot hij altijd met de woorden: ‘Bah! Stinken dat ze doen! Hé, Makola! Neem die kudde mee naar de fetisj’ (de voorraadschuur werd in iedere handelspost de fetisj genoemd, misschien omdat de geest van de beschaving daarin

was opgeborgen) ‘en geef ze wat van de rotzooi die je daar bewaart. Ik zie de schuur liever vol been dan vol vodden.’

Kayerts viel hem bij.

‘Ja, ja! Zet een punt achter dat gepalaver, meneer Makola. Ik kom als jullie klaar zijn, om het ivoor te wegen. We moeten wel zorgvuldig zijn.’ Vervolgens richtte hij zich tot zijn metgezel: ‘Dit is de stam die stroomafwaarts woont; ze geuren inderdaad nogal. Het schiet me nu weer te binnen, ze zijn hier al eerder geweest. Hoor je dat kabaal? Wat een mens al niet moet verdragen in dit rotland! Mijn hoofd barst uit elkaar.’

Zulk profijtelijk bezoek was zeldzaam. Dagen achtereen keken de twee pioniers van handel en vooruitgang uit op een lege binnenplaats waar de lucht trilde in de verticale zonnestralen. Onder aan de hoge oever stroomde de stille rivier gestaag en glinsterend. Op de zandbanken midden in de stroom lagen nijlpaarden en krokodillen zij aan zij te zonnen. En rond de onbeduidende open plek van de handelspost strekten zich aan alle kanten immense oerwouden uit, waar in een veelzeggend zwijgen van stille grandeur dodelijke en groteske levensvormen schuilden. De twee mannen begrepen niets, en bekommerden zich om niets anders dan het aftellen van de dagen die hen scheidden van de terugkeer van de stomer. Hun voorganger had wat boeken achtergelaten die bijna uit elkaar vielen. Ze keken die uit elkaar vallende romans eens in, en omdat ze nog nooit zoiets hadden gelezen, waren ze verrast en geamuseerd. Dus vulden ze lange dagen met eindeloze, dwaze gesprekken over verhalen en personages. In hartje Afrika maakten ze kennis met Richelieu en d'Artagnan, met Hawkeye en Vader Goriot en tal van anderen. Over al die denkbeeldige personen zaten ze te roddelen alsof het vrienden van vlees en bloed waren. Ze trokken hun moraliteit in twijfel, wantrouwden hun motieven, relativeerden hun succes; ze spraken schande van hun dubbelhartigheid of twijfelden aan hun moed. Verhalen over misdaden vervulden hen met verontwaardiging, terwijl tedere of gevoelige passages hen diep roerden. Carlier schraapte dan zijn keel en zei op militaire toon: ‘Wat een onzin!’ Kayerts' grote ogen liepen vol en zijn dikke wangen trilden, hij wreef over zijn kale kop en verklaarde: ‘Een voortreffelijk boek. Ik wist niet dat er zulke slimme kerels bestonden.’ Ze vonden ook een paar oude tijdschriften. Daarin werd op hoogdravende toon geschreven over wat ‘Onze Koloniale Expansie’ werd genoemd. Het

blad sprak vooral over de rechten en plichten van de beschaving, het heilig belang van beschavingswerk, en prees de verdiensten van hen die zich inzetten om op de duistere plaatsen der aarde licht, geloof en handel te verspreiden. Carlier en Kayerts lazen het met enige verbazing en kregen een hogere dunk van zichzelf. Op een avond zei Carlier, om zich heen wijzend: ‘Over honderd jaar is hier misschien wel een stad. Kades, winkels en kazernes, en... en... biljartzalen. De beschaving, kerel, en deugdzaamheid - alles. En dan zal men lezen dat twee voortreffelijke kerels, Kayerts en Carlier, de eerste beschaafde mannen waren die hier hebben geleefd!’ Kayerts knikte. ‘Ja, dat is een troostvolle gedachte.’ Hun overleden voorganger leken ze te vergeten; maar op een ochtend liep Carlier in alle vroegte naar het kruis om het beter in de grond te zetten. ‘Ik werd er scheel van als ik erlangs liep,’ verklaarde hij bij de koffie. ‘Scheel werd ik ervan, zo scheef als dat stond. Dus ik heb het rechtgezet. En stevig, daar kun je van op aan! Ik ben nog met m'n volle gewicht aan de dwarsbalk gaan hangen. Verschoof geen millimeter. Nee, dat is voor elkaar.’

Af en toe kwam Gobila op bezoek. Gobila was het hoofd van de naburige dorpjes. Hij was een wilde met grijs haar, mager en zwart, met een witte doek om zijn lendenen en een schamel pantervel op zijn rug. Hij kwam aangelopen met grote passen van zijn broodmagere benen, met in zijn hand een staf zo groot als hijzelf, en hurkte in de ontvangstkamer links naast de deur. Daar zat hij dan, keek naar Kayerts, en zei af en toe iets wat die niet verstond. Zonder zijn bezigheden te onderbreken zei Kayerts van tijd tot tijd amicaal: ‘Hoe gaat-ie, ouwe snijboon?’ en dan glimlachten ze naar elkaar. De twee blanken mochten dat ondoorgrondelijke oude type wel en noemden hem vadertje Gobila. Gobila's gedrag was vaderlijk, en hij leek echt van alle blanken te houden. Hij vond ze allemaal erg jong en niet van elkaar te onderscheiden (behalve door hun lengte), en hij wist dat ze allemaal broers van elkaar waren, en bovendien onsterfelijk. De dood van de schilder, de eerste blanke die hij persoonlijk had gekend, bracht dit geloof niet aan het wankelen, omdat hij er vast van overtuigd was dat de blanke vreemdeling slechts had gedaan alsof hij doodging, en zich had laten begraven met een of ander mysterieuze bedoeling die alleen hij kende en waar je toch nooit achter kwam. Misschien was het zijn manier geweest om terug te keren naar huis, naar zijn eigen land? In ieder geval waren dit zijn broers, en daarom strekte Gobila's absurde gene-

genheid zich ook uit tot hen. Een genegenheid die ze in zekere zin ook beantwoordden. Carlier sloeg hem op de rug en streek onbekommerd lucifers af om hem te amuseren. Kayerts was altijd bereid om hem aan de fles ammoniak te laten ruiken. Ze gedroegen zich, kortom, precies zoals dat andere blanke schepsel dat zich had verstopt in een gat onder de grond. Gobila bekeek ze aandachtig. Misschien waren ze één met die eerste - of was althans een van de twee dat. Hij kwam er niet uit - dat mysterie kon hij niet ophelderen; maar hij was altijd uiterst vriendelijk. Ten gevolge van die vriendschap kwam elke ochtend een rij vrouwen uit Gobila's dorpje door het hoge gras gelopen met gevogelte, zoete aardappelen en palmwijn, en af en toe een geit. De Maatschappij voorziet zijn handelsposten nooit van voldoende voedsel, en de handelsagenten hadden deze bevoorrading dus nodig om te overleven. Ze hadden die te danken aan Gobila's welwillendheid en leefden er goed van. Af en toe had een van de twee wel een tijdje koorts en werd dan toegewijd verzorgd door de ander. Ze hechtten er weinig belang aan. Ze raakten verzwakt en gingen er steeds slechter uitzien. Carlier kreeg holle ogen en werd prikkelbaar. Bij Kayerts prijkte een afgemat, hangerig gezicht boven een bolle buik, wat een bevreemdend effect gaf. Maar omdat ze voortdurend samen waren, merkten ze zelf niets van de sluipende verandering in zowel hun uiterlijk als hun geestesgesteldheid.

Zo verstreken vijf maanden.

Toen kwam op een ochtend, terwijl Kayerts en Carlier op de veranda over het aanstaande bezoek van de stomer zaten te praten, een stel gewapende mannen uit het bos, die naar de handelspost toe liepen. Het waren vreemdelingen in dit deel van het land. Ze waren lang, tenger, op klassieke wijze van top tot teen in blauwe, met franje versierde gewaden gehuld, en ze droegen een musket op hun blote rechterschouders. Makola vertoonde tekenen van opwinding en holde de voorraadschuur uit (waar hij al zijn dagen sleet) om deze bezoekers te verwelkomen. Ze liepen de binnenplaats op en keken kalm en geringschattend om zich heen. Hun leider, een gespierde neger met bloeddoorlopen ogen die een vastberaden indruk maakte, bleef staan voor de veranda en stak een lang verhaal af. Hij gebaarde druk met zijn handen, en hield heel abrupt op met praten.

Er was iets in zijn intonatie, in de geluiden van de lange zinnen die hij uitbracht, waar de twee blanken van schrokken. Het was alsof het

vaag herinnerde aan iets wat niet echt vertrouwd was, maar toch op het praten van beschaafde mensen leek. Het klonk als een van die onbestaanbare talen die we soms in onze dromen horen.

‘Wat is dat voor taaltje?’ zei de verbaasde Carlier. ‘Eerst dacht ik even dat die kerel Frans begon te praten. Maar dit koeterwaals hebben we nog nooit gehoord.’

‘Inderdaad,’ antwoordde Kayerts. ‘Hé Makola, wat zegt-ie? Waar komen ze vandaan? Wie zijn dit?’

Maar Makola leek ineens op hete kolen te staan en zei haastig: ‘Ik weet niet. Ze komen van heel ver. Misschien verstaat mevrouw Price het. Misschien zijn het slechte mannen.’

Nadat de leider even had gewacht, beet hij Makola iets toe, waarop die het hoofd schudde. De man keek om zich heen, zag Makola's hut en liep erop af. Direct daarop hoorden ze mevrouw Makola in rap tempo met de man spreken. De andere vreemdelingen - ze waren met zijn zessen - slenterden op hun gemak rond, staken hun hoofd door het deurgat van de voorraadkamer, stonden even bij het graf, wezen begrijpend naar het kruis, en gedroegen zich allerwegen alsof ze thuis waren.

‘Ik heb het niet op die kerels. En verhip, Kayerts, ze moeten van de kust komen. Ze hebben geweren,’ merkte Carlier scherpzinnig op.

Kayerts had het evenmin op die kerels. Ze realiseerden zich allebei voor het eerst dat ze op een plaats woonden waar gevaar schuilt in alles wat ongewoon is, en dat er geen macht op aarde tussen hen en het ongewone in stond. Ze voelden zich niet op hun gemak, gingen naar binnen en laadden hun revolvers. Kayerts zei: ‘We moeten Makola maar laten zeggen dat ze voor het donker moeten vertrekken.’

De vreemdelingen vertrokken 's middags, na een door mevrouw Makola bereide maaltijd. De enorme vrouw was uitgelaten en praatte veel met de bezoekers. Ze ratelde aan een stuk door met haar schelle stem, af en toe naar het oerwoud en de rivier wijzend. Makola zat erbij en keek toe. Soms stond hij op en fluisterde haar iets in het oor. Hij deed de vreemdelingen uitgeleide tot over het ravijn achter het terrein van de handelspost en kwam langzaam teruggelopen met een peinzende blik in zijn ogen. Toen de blanken hem naar de mannen vroegen, reageerde hij vreemd, hij leek ze niet te begrijpen, leek geen Frans meer te spreken - leek helemaal niet meer te weten hoe je moet pra-

ten. Die nikker had te veel palmwijn op, daarover waren Kayerts en Carlier het eens.

Ze overwogen wel even om die nacht de wacht te houden, maar 's avonds was alles weer zo stil en vredig dat ze gewoon naar bed gingen. De hele nacht werden ze uit hun slaap gehouden door de tamtams in de dorpen. Een lage, snelle roffel vlakbij werd beantwoord door een andere verder weg - gevolgd door stilte. Kort daarop stegen her en der korte roffels op, die zich verenigden en luider werden, krachtig en gestaag, zich verspreidden over het woud en onafgebroken en eindeloos door de nacht rolden, vlakbij en ver weg, alsof het hele land één enorme tamtam was die een ritmische smeekbede tot de hemel richtte. En door die donkere deken van massief kabaal schoten ineens kreten omhoog, als flarden van gezang in een gekkenhuis, schrille dissonanten die in kleine geluidsexplosies hoog boven de aarde uitstegen en alle rust onder de sterren leken te verjagen.

Carlier en Kayerts sliepen slecht. Ze dachten allebei dat ze die nacht schoten hadden gehoord - maar ze konden het niet eens worden over de richting. 's Ochtends was Makola vertrokken. Hij kwam rond de middag terug met een van de vreemdelingen van de dag tevoren, en Kayerts slaagde er niet in om hem bij zich te roepen: hij leek wel doof geworden. Kayerts begreep er niets van. Carlier had op de oever zitten vissen en zei, toen hij zijn vangst kwam tonen: ‘De nikkers maken een verdomd opgewonden indruk; ik vraag me af wat er aan de hand is. In de twee uur dat ik daar zat te vissen heb ik op de rivier zo'n vijftien kano's zien langskomen.’ Bezorgd zei Kayerts: ‘Gedraagt Makola zich vandaag niet uiterst vreemd?’ Carliers advies: ‘Al onze mannen bij elkaar houden, voor het geval er problemen komen.’

2

Tien sjouwers had de directeur op de handelspost achtergelaten. Die mannen hadden zich aan de Maatschappij verbonden voor zes maanden (zonder enig benul te hebben van wat een maand is, en met slechts een uiterst vage notie van tijd in het algemeen), en ze dienden de vooruitgang nu al meer dan twee jaar. Omdat ze behoorden tot een stam uit een zeer afgelegen deel van dat land vol duisternis en verdriet, gingen ze er niet vandoor, want ze dachten dat ze als reizende vreemdelingen door de inwoners van het land zouden worden ver-

moord; waar ze gelijk in hadden. Ze woonden in strohutten op de helling van een met hoog gras overwoekerd ravijn, vlak achter de gebouwen van de handelspost. Ze waren niet gelukkig, ze misten de feestgezangen, toverkunsten en mensenoffers van hun eigen landstreek, waar ze ook ouders hadden, en broers en zussen, bewonderde stamhoofden, gerespecteerde tovenaars, goede vrienden en andere banden die algemeen als menselijk worden beschouwd. Bovendien bekwamen de rijstrantsoenen van de Maatschappij hen slecht, want rijst werd in hun streek niet gegeten en ze konden er maar niet aan wennen. Ze waren dan ook ongezond en ongelukkig. Waren ze van een andere stam geweest, dan hadden ze ongetwijfeld besloten te sterven - want niets is voor sommige wilden gemakkelijker dan zelfmoord - om zo te ontsnappen aan de onoverkomelijke moeilijkheden van het bestaan. Maar omdat ze behoorden tot een stam van krijgers met gevijlde tanden, hadden ze meer pit en leefden ze stomweg door, in weerwil van ziekte en verdriet. Ze verrichtten weinig werk en van hun sterke gestel was niets meer over. Carlier en Kayerts deden hun best om ze te verzorgen, maar kregen ze niet meer in conditie. Elke ochtend werden ze op appèl geroepen en kregen taken toegewezen - gras maaien, omheining zetten, bomen kappen, enz. enz. - en geen macht op aarde kon hen ertoe bewegen die effectief uit te voeren. De twee blanken hadden in feite maar weinig vat op ze.

Die middag kwam Makola naar het grote huis, waar Kayerts stond te kijken naar drie zware rookpluimen die uit het oerwoud opstegen. ‘Wat is dat?’ vroeg Kayerts. ‘Paar dorpen branden’ antwoordde Makola, die blijkbaar weer bij zinnen was. Hij vervolgde plompverloren: ‘We hebben erg weinig ivoor; zes maanden slechte handel. Wilt u beetje meer ivoor?’

‘Ja,’ zei Kayerts gretig. Hij dacht aan de commissie, die laag was.

‘Die mannen van gisteren zijn handelaren uit Loanda, met te veel ivoor om te dragen. Zal ik kopen? Ik weet waar hun kamp is.’

‘Zeker,’ zei Kayerts. ‘Wat zijn dat voor handelaren?’

‘Slechte mannen,’ zei Makola onverschillig. ‘Ze vechten met mensen en nemen vrouwen en kinderen gevangen. Zijn slechte mannen, met geweren. Veel onrust in het land. Wilt u ivoor?’

‘Ja,’ zei Kayerts. Makola zei een tijdje niets. Toen: ‘Die mannen van ons heb je niets aan,’ mompelde hij terwijl hij om zich heen keek.

‘Handelspost in slechte staat, meneer. Directeur zal boos zijn. Beter mooie hoop ivoor, dan hij zwijgt.’

‘Ik kan er niets aan doen, ze zijn niet vooruit te branden,’ zei Kayerts. ‘Wanneer krijg je dat ivoor?’

‘Heel gauw,’ zei Makola. ‘Misschien vannacht. Laat maar aan mij over, en blijf binnen, meneer. Ik denk dat u onze mannen vanavond beter wat palmwijn geeft om te dansen. Plezier maken. Dan ze werken morgen beter. Is nog veel palmwijn - beetje zuur geworden.’

Kayerts gaf toestemming en Makola sjouwde eigenhandig grote kalebassen naar de deur van zijn hut. Ze stonden daar tot de avond, en mevrouw Makola inspecteerde ze stuk voor stuk. Bij zonsondergang werden ze aan de mannen gegeven. Toen Kayerts en Carlier naar bed gingen, brandde er een groot vreugdevuur bij de hutten van de mannen. Ze konden ze horen schreeuwen en trommelen. Een paar mannen uit Gobila's dorp hadden zich bij de werklui van de handelspost gevoegd en het feest was een groot succes.

Midden in de nacht schrok Carlier plotseling wakker omdat hij een man hoorde schreeuwen; toen klonk er een schot. Eentje maar. Carlier rende naar buiten en botste op de veranda tegen Kayerts. Ze waren allebei ontzet. Ze liepen naar de binnenplaats om Makola te roepen en zagen schimmen door de nacht rennen. Een ervan riep: ‘Niet schieten! Ik ben het, Price.’ Toen doemde Makola uit het duister op. ‘Ga terug, ga alstublieft naar binnen,’ drong hij aan, ‘u bederft alles.’ ‘D'r loopt hier vreemd volk rond,’ zei Carlier. ‘Geeft niet. Weet ik,’ zei Makola. Vervolgens fluisterde hij: ‘Is goed. Brengen ivoor. Niets zeggen! Ik weet wat ik doe.’ De twee blanken gingen met tegenzin terug naar binnen, maar slapen lukte niet meer. Ze hoorden voetstappen, gefluister, een beetje gekreun. Het klonk alsof er een hoop mannen op de handelspost kwamen, zware dingen op de grond smeten, een hele tijd stonden te kibbelen en ten slotte vertrokken. Ze lagen op hun harde bed en dachten: ‘Die Makola is goud waard.’

's Ochtends kwam Carlier, nog slaperig, naar buiten en trok aan het touw van de grote bel. Dat was elke ochtend het signaal voor de werklui om te verzamelen. Die ochtend kwam er niemand. Geeuwend verscheen ook Kayerts op de veranda. Aan de andere kant van de binnenplaats zagen ze Makola uit zijn hut komen met een teiltje zeepsop. Makola was een beschaafde neger en erg schoon op zichzelf. Hij mikte het zeepsop vakkundig op een ellendig vaalgeel hondje dat hij had,

draaide zich naar het huis van de handelsagenten en schreeuwde: ‘Alle mannen gisteravond vertrokken!’

Ze konden hem duidelijk verstaan, maar in hun verbazing riepen ze allebei tegelijk: ‘Wat!?’ Ze staarden elkaar aan. ‘Dan zijn we mooi in de aap gelogeerd,’ gromde Carlier. ‘Niet te geloven!’ mompelde Kayerts. ‘Ik zal eens in de hutten gaan kijken,’ zei Carlier en beende weg. Toen Makola bij de veranda kwam, trof hij Kayerts alleen.

‘Ik kan het haast niet geloven,’ zei Kayerts, met een snik in zijn stem. ‘We zorgden voor ze alsof het onze kinderen waren.’

‘Ze zijn met de mensen van de kust meegegaan,’ zei Makola na een korte aarzeling.

‘Wat kan mij het schelen met wie ze mee zijn - die ondankbare wilden!’ riep de ander. Toen begon hem iets te dagen, en terwijl hij Makola diep in de ogen keek zei hij: ‘Wat weet jij ervan?’

Makola trok zijn schouders op en keek naar de grond. ‘Wat weet ik? Ik denk alleen. Komt u mee om naar het ivoor te kijken dat ik daar heb? Mooie partij. Heeft u nog nooit zo gezien.’

Hij liep naar de voorraadschuur. Kayerts volgde hem werktuiglijk, met zijn gedachten bij de ongelooflijke desertie van de mannen. Voor de deur van de fetisj lagen zes schitterende slagtanden.

‘Wat heb je ervoor gegeven?’ vroeg Kayerts, nadat hij de partij vergenoegd had gemonsterd.

‘Geen gewone handel,’ zei Makola. ‘Brachten het ivoor en gaven het aan mij. Ik heb gezegd dat ze op de handelspost moesten nemen wat ze het liefst wilden hebben. Prachtige partij. Geen handelspost met zulke tanden. Handelaren hadden dringend dragers nodig en wij hadden niets aan de mannen. Geen handel, niets afgeboekt; alles correct.’

Kayerts ontplofte zowat van verontwaardiging. ‘Nee maar!’ riep hij. ‘Volgens mij heb jij onze mannen verkocht voor dit ivoor!’ Makola bleef onbewogen zwijgen. ‘Ik... ik... ik zal... ik...’ stamelde Kayerts. ‘Jij duivel!’ schreeuwde hij.

‘Ik heb het beste voor u en de Maatschappij gedaan,’ zei Makola onverstoorbaar. ‘Waarom zo schreeuwen? Kijk naar deze slagtand.’

‘Ik ontsla je! Ik zal je aangeven - ik kijk niet naar die tand. Ik verbied je ze aan te raken. Ik beveel je om ze in de rivier te gooien. Jij - jij!’

‘U erg rood, meneer Kayerts. Als u zich zo opwindt in de zon, krijgt u koorts en gaat u dood - net als de eerste chef!’ verkondigde Makola met gezag.

Ze bleven elkaar zwijgend aankijken met samengeknepen ogen, alsof ze ingespannen over enorme afstanden tuurden. Kayerts huiverde. Makola bedoelde niet meer dan hij had gezegd, maar voor Kayerts leken zijn woorden een onheilspellend dreigement te bevatten! Hij draaide zich met een ruk om en liep naar het huis. Makola trok zich terug in de schoot van zijn gezin en de slagtanden, die voor de voorraadschuur bleven liggen, zagen er in het zonlicht bijzonder groot en waardevol uit.

Carlier kwam de veranda weer opgestapt. ‘Ze zijn allemaal weg, hè?’ vroeg Kayerts van achterin de ontvangstkamer op gedempte toon. ‘Je hebt zeker niemand aangetroffen?’

‘Jawel,’ zei Carlier, ‘ik heb een van Gobila's mensen gevonden die dood bij de hutten lag - neergeschoten. Dat was het schot dat we vannacht hoorden.’

Kayerts kwam naar buiten gesneld. Zijn metgezel zat grimmig te staren naar de slagtanden aan de overkant van de binnenplaats, bij de voorraadschuur. Ze zwegen allebei een poosje. Toen vertelde Kayerts over zijn gesprek met Makola. Carlier zei niets. Bij het middagmaal aten ze maar weinig. Ze wisselden die dag nauwelijks nog een woord. Het leek of er een zware stilte over de handelspost was neergedaald die hun lippen op elkaar drukte. Makola deed de voorraadschuur niet open; hij speelde de hele de dag met zijn kinderen. Hij lag uitgestrekt op een matje voor zijn hut en de kleintjes klauterden over hem heen. Een aandoenlijk tafereel. Mevrouw Makola was zoals gewoonlijk de hele dag aan het koken. 's Avonds maakten de twee blanken een iets betere maaltijd. Daarna slenterde Carlier met zijn pijp in zijn mond naar de voorraadschuur; hij stond een hele tijd over de tanden gebogen, tikte er een of twee met zijn voet aan, probeerde de grootste zelfs aan de punt op te tillen. Hij kwam terug naar zijn chef, die niet van de veranda was gekomen, wierp zich in een stoel en zei:

‘Ik zie het helemaal voor me! Ze werden overvallen toen ze in een diepe slaap lagen na het drinken van al die palmwijn die Makola ze van jou mocht geven. Een valstrik! Snap je 't? Het ergste is dat er een paar van Gobila's mensen bij waren, en die zijn ongetwijfeld ook meegenomen. Degene die nog het minst had gedronken werd wakker en

werd voor zijn matiging beloond met een kogel. Raar land is dit. Wat ga je nu doen?'

'We kunnen het natuurlijk niet aanraken,' zei Kayerts.

'Natuurlijk niet,' beaamde Carlier.

'Slavernij is iets vreselijks,' stamelde Kayerts met onvaste stem.

'Afschuwelijk - het leed,' bromde Carlier met overtuiging.

Ze geloofden in hun eigen woorden. Ieder mens heeft een zekere eerbied voor bepaalde klanken die hij en zijn soortgenoten uitbrengen. Maar van gevoelens weten mensen eigenlijk niets. We praten erover vol vuur of verontwaardiging; we praten over onderdrukking, wreedheid, misdaad, toewijding, zelfopoffering, deugd, maar onze kennis blijft een zaak van woorden. Niemand weet wat lijden of opoffering werkelijk betekenen - behalve misschien de slachtoffers van al die illusies, waarvan het doel zo ondoorgrondelijk is.

De volgende ochtend zagen ze Makola druk bezig om de grote ivoorweegschaal op de binnenplaats op te stellen. Na een tijdje zei Carlier: 'Wat is die vuile schurk van plan?' en slenterde de binnenplaats op. Kayerts volgde hem. Ze stonden toe te kijken. Makola schonk hun geen aandacht. Toen hij de schalen in evenwicht had, probeerde hij er een tand op te leggen. Hij kon hem niet tillen. Hij keek hulpeloos op zonder een woord te zeggen, en een minuut lang stonden ze als drie standbeelden zwijgend rond de weegschaal. Ineens zei Carlier: 'Pak hem bij het andere eind, Makola - beest dat je bent!' en samen zwaaiden ze de tand omhoog. Kayerts beefde over zijn hele lichaam. Hij mompelde, 'Nee maar! O! Nee maar!' en de hand die hij in zijn zak stopte vond daar een verfomfaaid stukje papier en een stompje potlood. Hij draaide de andere twee de rug toe, alsof hij iets sluws in zijn schild voerde, en noteerde stilletjes de gewichten die Carlier hem met onnodig luide stem toebrulde. Toen alles voorbij was fluisterde Makola in zichzelf: 'Zon is hier erg fel voor de tanden.' Carlier zei op onverschillige toon tegen Kayerts: 'Zeg chef, ik kan hem net zo goed even helpen de boel in de voorraadschuur te leggen.'

Toen ze naar het huis terugliepen merkte Kayerts zuchtend op: 'Dit moest nou eenmaal gedaan worden.' En Carlier zei: 'Het is betreurenswaardig, maar aangezien het mannen van de Maatschappij waren, is het ivoor ook van de Maatschappij. We moeten ervoor zorgen.' 'Ik breng natuurlijk rapport uit aan de directeur,' zei Kayerts. 'Natuurlijk. Laat hem maar beslissen,' stemde Carlier in.

Die middag aten ze een flinke maaltijd. Van tijd tot tijd slaakte Kayerts een zucht. Telkens als Makola's naam viel, voegden ze er een scheldwoord aan toe. Dat suste hun geweten. Makola gaf zichzelf een halve dag vrij en ging met zijn kinderen baden in de rivier. Uit Gobila's dorpen kwam die dag niemand naar de handelspost. Ook de volgende dag bleven de vrouwen weg, en de dag daarop, en de rest van de week. Het was alsof Gobila's mensen dood en begraven waren, ze gaven taal noch teken. Maar ze waren slechts in de rouw om de mensen die hen waren ontvallen door de toverkracht van de blanken, die slechte mannen in hun land hadden gebracht. De slechte mannen waren weg, maar de angst bleef. Angst gaat nooit weg. Een man kan alles in zichzelf vernietigen, liefde en haat en geloof, en zelfs twijfel; maar zolang hij aan het leven hecht, kan hij de angst niet uitroeien: de subtiele, onverwoestbare en afschuwelijke angst waarvan zijn hele wezen is doortrokken, die zijn gedachten kleurt, die in zijn hart schuilt, die de worsteling van zijn lippen met zijn laatste ademtocht gadeslaat. In zijn angst bracht de zachtaardige oude Gobila extra mensenoffers aan de Boze Geesten die bezit hadden genomen van zijn blanke vrienden. Het deed hem verdriet. Sommige krijgers repten van ‘afbranden’ en ‘vermoorden’, maar dat praatte de behoedzame oude man hen uit het hoofd. Wie wist wat voor ellende ze over zich afriepen als ze die mysterieuze schepsels boos maakten? Ze moesten ze maar met rust laten. Misschien zouden ze dan uiteindelijk in de aarde verdwijnen, zoals de eerste was verdwenen. Zijn mensen moesten hen maar links laten liggen en er het beste van hopen.

Kayerts en Carlier verdwenen niet, maar bleven rondlopen op aarde - een aarde waarvan ze op een of andere manier het gevoel hadden dat hij veel groter en leger was geworden. Het was niet zozeer de absolute stilte en verlatenheid van de handelspost die hen dwarszat, als wel het onbestemde gevoel dat in hun binnenste iets was verdwenen, iets wat hen had beschermd en had verhinderd dat de wildernis hun hart kon raken. De beelden van thuis, de herinnering aan mensen als zijzelf, mannen die dachten en voelden wat zij vroeger hadden gedacht en gevoeld, vergleden in verten die vervaagden in de schittering van het ongenadige zonlicht. En in de grote stilte van de omringende wildernis leken de totale wanhoop en barbarij van het oerwoud steeds naderbij te komen, hen te bekijken en zachtjes aan hen te trekken, hen

te overstelpen met een onweerstaanbare, familiaire, weerzinwekkende aandacht.

De dagen regen zich aaneen tot weken, vervolgens tot maanden. Bij elke nieuwe maan werd door Gobila's mensen op de tamtam geslagen en gezongen zoals voorheen, maar ze kwamen niet naar de handelspost. Eenmaal voeren Makola en Carlier in een kano naar het dorp om weer betrekkingen aan te knopen, maar ze werden onthaald op een regen van pijlen en moesten terug naar de handelspost vluchten om het vege lijf te redden. Die poging bracht in de streek een consternatie teweeg die dagenlang aanhield. De stomer was ook over tijd. Hun gesprekken over de vertraging klonken aanvankelijk nog luchtig, vervolgens bezorgd, en uiteindelijk somber. De situatie werd ernstig. De voorraden raakten op. Carlier viste wel in de rivier, maar het water stond laag en de vissen bleven in de stroming in het midden. Ze durfden niet ver genoeg van de handelspost weg te gaan om te jagen. Bovendien zat er geen wild in het onbegaanbare woud. Eenmaal schoot Carlier een nijlpaard in de rivier. Ze hadden geen boot om hem binnen te halen en hij zonk. Toen hij weer boven kwam dreef hij weg en bemachtigden Gobila's mensen het kadaver. Het was aanleiding voor een groot feest, maar Carlier kreeg een woedeaanval en sputterde dat alle nikkers moesten worden uitgeroeid om het land bewoonbaar te maken. Kayerts hing doelloos rond, zat uren naar het portret van zijn Melie te kijken. Het was een foto van een klein meisje met lange stroblonde vlechten en een nogal zuur gezicht. Zijn benen waren enorm opgezwollen en hij kon nauwelijks nog lopen. Carlier raakte zo verzwakt door de koorts dat hij niet meer met zijn zwierige pas over de binnenplaats kon paraderen, maar toch bleef hij daar rondwankelen met een air van ‘wie doet me wat’, zoals het een man van zijn voortreffelijke regiment betaamde. Hij was schor geworden, en sarcastisch, en had de neiging onaangename opmerkingen te maken. Dat noemde hij dan ‘eerlijk zijn’. Ze hadden allang berekend wat hun commissie op de handel bedroeg, inclusief de laatste transactie van ‘die boef van een Makola’. Ze hadden ook besloten er niets over te zeggen. Kayerts had eerst geaarzeld - hij was bang voor de directeur.

‘Die heeft wel ergere dingen in het geniep zien gebeuren,’ beweerde Carlier met een schor lachje. ‘Dat garandeer ik je! Geloof me, hij neemt het je niet in dank af als je erover begint. Hij is geen haar beter

dan jij of ik. Wie zal er wat van zeggen als wij onze mond houden? Er is hier niemand.'

Dat was het hele probleem! Er was daar niemand en alleen gelaten met hun zwakheid gingen ze met de dag meer lijken op een stel medeplichtigen, in plaats van goeie vrienden. Al acht maanden hadden ze niets van thuis gehoord. Elke avond zeiden ze: 'Morgen zien we de stomer.' Maar een van de stomers van de Maatschappij was aan de grond gelopen, en met het andere schip was de directeur nu de belangrijke afgelegen handelsposten aan de hoofdrivier aan het aflossen. De waardeloze handelspost met zijn waardeloze mannen kon wel wachten, vond hij. Ondertussen leefden Kayerts en Carlier op rijst zonder zout, en vervloekten ze de Maatschappij, heel Afrika en de dag dat ze geboren waren. Je moet op zo'n dieet hebben geleefd om te weten wat voor opgave het op den duur wordt om nog een hap door je keel te krijgen. Er was in de handelspost letterlijk niets anders voorhanden dan rijst en koffie; de koffie dronken ze zonder suiker. De laatste vijftien klontjes had Kayerts plechtig opgeborgen in zijn kist, samen met een halve fles cognac. 'Voor als we ziek zijn,' had hij verklaard. Daar was Carlier het mee eens. 'Als je ziek bent,' zei hij, 'is zo'n extraatje een opkikker.'

Ze wachtten. Op de binnenplaats begon overal gras op te schieten. De bel werd nooit meer geluid. De dagen vergleden in stilte, met een tergende traagheid. Als de twee mannen al iets tegen elkaar zeiden, was het een snauw; en hun zwijgen klonk bitter, gekleurd door de verbittering van hun gedachten.

Op een dag, na het middagmaal van gekookte rijst, zette Carlier zijn kop zonder te proeven op tafel en zei: 'Stik toch ook! Laten we voor één keer een fatsoenlijke kop koffie drinken. Haal die suiker te voorschijn, Kayerts!'

'Voor de zieken,' mompelde Kayerts zonder op te kijken.

'Voor de zieken,' bauwde Carlier na. 'Kletskoek!... Nou, ik ben ziek.'

'Jij bent niet zieker dan ik, en ik doe ook zonder,' zei Kayerts op sussende toon.

'Kom op! Hier met die suiker, gierige ouwe slavenhandelaar.'

Kayerts keek op. Carlier glimlachte met uitgesproken arrogantie. En plots scheen het Kayerts toe dat hij de man tegenover zich nooit eerder had gezien. Wie was hij? Hij wist niets over hem. Waar was hij toe in staat? Ineens laaide een heftige emotie in hem op, alsof hij zich

in de aanwezigheid bevond van iets onvoorstelbaars, iets gevaarlijks en onherroepelijks.

Maar hij slaagde erin om rustig te zeggen: ‘Wat een ontzettend smakeloze grap. Zeg dat niet nog een keer.’

‘Een grap!’ zei Carlier, en schoof vooruit op zijn stoel. ‘Ik heb honger - ik ben ziek - ik maak geen grappen! Ik haat huichelaars. Jij bent een huichelaar. Je bent een slavenhandelaar. Ik ben een slavenhandelaar. In heel dit vervloekte land zijn alleen maar slavenhandelaren. En ik neem vandaag in ieder geval suiker in mijn koffie!’

‘Ik verbied je om zo tegen me te spreken,’ zei Kayerts, met een zeker vertoon van vastberadenheid.

‘Jij? Wat?’ schreeuwde Carlier en sprong overeind.

Kayerts stond ook op. ‘Ik ben jouw chef,’ begon hij, en hij probeerde zijn bevende stem onder controle te houden.

‘Wat?’ gilde de ander. ‘Wie is hier chef? Er is hier geen chef. Er is hier niets. Er is hier niets behalve jij en ik. Haal de suiker - dikke ezel die je bent.’

‘Hou je mond. De kamer uit,’ krijste Kayerts. ‘Ik ontsla je - schurk!’

Carlier zwaaide met een krukje. Het leek hem ineens dodelijke ernst te zijn. ‘Jij waardeloze dikke burgerman - pak aan!’ brulde hij.

Kayerts dook onder de tafel en de kruk sloeg tegen de rieten kamerwand. Toen Carlier de tafel probeerde om te gooien, stormde de wanhopige Kayerts als een in het nauw gebracht varken met zijn hoofd naar voren op zijn vriend af, gooide hem omver en stoof over de veranda naar zijn kamer. Hij deed de deur op slot, pakte zijn revolver en bleef hijgend staan. Binnen een minuut stond Carlier woedend tegen de deur te trappen en brulde: ‘Als je de suiker niet geeft, schiet ik je ter plekke neer als een hond. Vooruit! Eén... twee... drie... Doe je 't niet? Ik zal eens laten zien wie hier de baas is.’

Kayerts dacht dat de deur het zou begeven en klauterde door het vierkante gat dat als raam diende. Zo zat de hele breedte van het huis tussen hen in. Maar de ander had blijkbaar de kracht niet om de deur in te beuken, en Kayerts hoorde hem om het huis heen rennen. Toen begon hij op zijn gezwollen benen ook moeizaam te hollen. Hij rende zo hard als hij kon, de revolver in zijn hand geklemd, en nog niet in staat om te bevatten wat hem overkwam. Hij zag achtereenvolgens Makola's huis, de voorraadschuur, de rivier, het ravijn en de lage struiken en hij zag al die dingen wéér toen hij voor de tweede keer rond het

huis holde. Toen flitsten ze nog eens voorbij. Die ochtend had hij geen stap kunnen verzetten zonder te kreunen.

En nu holde hij. Hij rende snel genoeg om uit het zicht van de andere man te blijven.

Net op het moment dat hij, verzwakt en wanhopig, dacht: ‘voordat ik het volgende rondje haal, ga ik eraan,’ hoorde hij dat de andere man zich verstapte en bleef staan. Hij bleef ook staan. Hij stond aan de achterkant en Carlier aan de voorkant van het huis, zoals ze begonnen waren. Hij hoorde de ander vloekend in een stoel vallen en plotseling begaven zijn eigen benen het ook en liet hij zich met zijn rug tegen de muur zakken. Zijn mond was kurkdroog en zijn gezicht nat van het zweet - en de tranen. Waar ging het ook weer om? Hij dacht dat dit een afschuwelijke zinsbegoocheling moest zijn; hij dacht dat hij droomde; hij dacht dat hij gek werd! Na een tijdje kwam hij weer bij zinnen. Waar hadden ze ruzie over? De suiker! Wat een onzin! Hij zou hem de suiker geven - hoefde het zelf niet. En hij begon overeind te krabbelen, voelde zich ineens veilig. Maar nog voordat hij goed en wel overeind stond, kreeg hij een nuchtere inval die hem weer tot wanhoop dreef. Hij dacht: als ik nu toegeef aan dat beest van een soldaat, begint deze verschrikking morgen opnieuw... en de dag daarna... elke dag... zal hij met nieuwe voorwendsels komen om over me heen te lopen, me te kwellen, me tot zijn slaaf te maken - en dan ben ik verloren! Verloren! Het kan nog dagen duren voor de stomer komt - als die ooit nog komt. Hij trilde zo dat hij zich weer op de vloer moest laten zakken. Hij beefde van wanhoop. Hij had het gevoel dat hij niet meer kon, niet meer wilde bewegen. Hij was volkomen ontdaan door het plotselinge inzicht dat deze situatie uitzichtloos was - dat leven en dood op slag allebei even moeilijk en even verschrikkelijk waren geworden.

Ineens hoorde hij de ander zijn stoel terugschuiven, en hij sprong moeiteloos overeind. Hij luisterde en raakte in de war. Moet weer rennen! Links of rechts? Hij hoorde voetstappen. Hij snelde naar links, zijn revolver in de hand geklemd, en nog datzelfde ogenblik, zo leek het, botsten ze hard tegen elkaar op. Allebei schreeuwden ze het uit van schrik. Een luide knal klonk tussen hen op; gedaver van rood vuur en dikke kruitdamp; verdoofd en verblind wankelde Kayerts achteruit en dacht: ik ben geraakt - het is voorbij. Hij verwachtte dat de ander de hoek om zou komen - om zich te verkneukelen bij zijn

doodsstrijd. Hij hield zich vast aan een paal van de veranda - ‘het is voorbij!’ Toen hoorde hij aan de andere kant van het huis iets met veel lawaai vallen, alsof er iemand over een stoel was getuimeld - en vervolgens stilte. Verder gebeurde er niets. Hij stierf niet. Het voelde alleen alsof hij zijn schouder lelijk had ontwricht, en hij was zijn revolver kwijt. Hij was ontwapend en hulpeloos! Hij wachtte zijn lot af. De andere man was muisstil. Het was een list. Hij was hem nu aan het besluipen! Van welke kant? Misschien nam hij hem op ditzelfde ogenblik wel op de korrel.

Na een kort moment van gruwelijke en absurde doodsangst besloot hij zijn noodlot tegemoet te gaan. Hij was tot volledige overgave bereid. Hij liep de hoek om en hield zich met één hand tegen de muur in evenwicht, deed een paar passen en viel bijkans in zwijm. Op de vloer zag hij een paar voeten om de hoek uitsteken. Een paar blote blanke voeten in rode pantoffels. Hij voelde zich dodelijk ziek en stond een poosje stil in een staat van diepe verblinding. Toen verscheen Makola voor hem, die kalm zei: ‘Kom maar, meneer Kayerts. Hij is dood.’ Hij barstte uit in tranen van dankbaarheid, een luide, snikkende huilbui. Na een poosje kwam hij weer bij zinnen en ging in een stoel naar Carlier zitten kijken, die uitgestrekt op zijn rug lag. Makola knielde bij het lichaam.

‘Is dit uw revolver?’ vroeg Makola, terwijl hij opstond.

‘Ja,’ zei Kayerts, en voegde er snel aan toe: ‘Hij zat achter me aan, hij wou me neerschieten - dat zag je!’

‘Ja, ik zag het,’ zei Makola. ‘Er is maar één revolver, waar is de zijne?’

‘Weet niet,’ fluisterde Kayerts met een plotseling erg zwakke stem.

‘Ik zal hem zoeken,’ zei de ander zachtjes. Hij liep om het huis terwijl Kayerts naar het lijk zat te kijken. Makola kwam met lege handen terug, stond diep in gedachten verzonken, liep toen bedaard de kamer van de dode binnen en kwam direct weer naar buiten met een revolver, die hij voor Kayerts omhoog hield. Kayerts sloot zijn ogen. De wereld tolde. Hij vond het leven vreselijker en moeilijker dan de dood. Hij had een ongewapende man neergeschoten.

Na even diep nagedacht te hebben wees Makola naar de dode die daar lag met zijn kapotgeschoten rechteroog, en zei zacht:

‘Hij is aan koorts gestorven.’ Kayerts staarde hem als versteend aan. ‘Ja,’ herhaalde Makola bedachtzaam, en stapte over het lijk, ‘ik geloof dat hij aan koorts is gestorven. Morgen begraven.’

En hij liep langzaam naar zijn vrouw die stond te wachten en liet de twee blanken alleen achter op de veranda.

De nacht viel en Kayerts zat onbeweeglijk op zijn stoel. Hij was zo kalm alsof hij een dosis opium had genomen. De heftigheid van de doorstane emoties gaf hem een gevoel van uitputting en kalmte. In één korte namiddag was hij afgedaald tot de donkerste diepten van wanhoop en verschrikking, en nu vond hij rust in de overtuiging dat het leven geen geheimen meer voor hem had; en de dood evenmin! Hij zat bij het lijk na te denken, zijn hersenen draaiden op volle toeren, zaten vol totaal nieuwe gedachten. Hij leek volkomen van zichzelf te zijn losgeraakt. Zijn oude gedachten, overtuigingen en voorkeuren, wat hij respecteerde en wat hij verafschuwde, alles vertoonde zich eindelijk in zijn ware gedaante! Het bleek verachtelijk en kinderlijk te zijn, onecht en belachelijk. Hij verlustigde zich in zijn nieuwe wijsheid, terwijl hij daar zat naast de man die hij had doodgeschoten. Hij redetwistte met zichzelf over alles op aarde met die misleide helderheid van geest die men bij krankzinnigen soms ziet. Hij bedacht dat die dode kerel toch al een verderfelijk beest van een man was geweest; dat er elke dag duizenden mannen overleden, misschien wel honderdduizenden, wie zou het zeggen, en dat op zo'n hoeveelheid één dode geen enkel verschil maakte, geen enkel belang kon hebben, althans niet voor iemand die over de dingen nadacht. Hij, Kayerts, was iemand die nadacht. Heel zijn leven, tot op dat moment, had hij in een hoop onzin geloofd, net als de rest van de mensheid - de dwazen. Maar nu dacht hij na! Hij wist hoe het zat! Hij had rust gevonden; hij was tot de hoogste wijsheid gekomen! Toen probeerde hij zich voor te stellen dat hijzelf dood was en Carlier in deze stoel naar hem zat te kijken, en daar slaagde hij onverwachts zo goed in dat hij ineens niet meer goed wist wie er nou dood was en wie nog leefde. Maar hij schrok van de overtuigingskracht van zijn verbeelding, en met een slimme geestesinspanning wist hij tijdig te voorkomen dat hij Carlier werd. Zijn hart bonsde en het zweet brak hem uit bij de gedachte aan dat gevaar. Carlier! Beestachtig! Zijn zenuwen waren totaal van slag (geen wonder!) en om ze tot bedaren te brengen probeerde hij wat te fluiten. Toen viel hij plots in slaap, of dacht althans dat hij geslapen had; in ieder geval was er opeens nevel, en in de nevel klonk een fluittoon.

Hij stond op. Het was dag en een zware mist was over het land gedaald: de alles doordringende, alles omhullende, doodstille mist, de

ochtendmist van tropische oorden, een mist die je omklemt en verstikt, wit en dodelijk, smetteloos en giftig. Hij stond op, zag het lijk en wierp zijn handen ten hemel met de schreeuw van een man die uit een trance ontwaakt en zich voor eeuwig in een graf vindt ingemetseld. ‘Help!... Mijn God!’

Een onmenselijke gil, trillend en abrupt, doorboorde als een scherpe pijl de witte lijkwade van dat land van verdriet. Drie korte, ongeduldige kreten volgden, waarna de mistflarden een poosje onverstoorbaar voortrolden in de immense stilte. Toen werd de lucht weer doorkliefd door luid gegil, korte, snerpende stoten, als het gekrijs van een razend en meedogenloos beest. De vooruitgang riep naar Kayerts vanaf de rivier. De vooruitgang en de beschaving en alle deugden. De samenleving riep haar volleerde kind tot zich, om te worden verzorgd, geïnstrueerd, beoordeeld, veroordeeld; hij werd geroepen om terug te keren naar die vuilnisbelt waarvan hij was afgedwaald, opdat de gerechtigheid zijn loop kon hebben.

Kayerts hoorde en begreep het. Hij wankelde van de veranda af en voor de eerste keer sinds ze daar op elkaar waren aangewezen liet hij de andere man helemaal alleen achter. Op de tast liep hij door de mist, en in zijn onwetendheid smeekte hij de onzichtbare hemel om zijn daden teniet te doen.

Makola flitste voorbij in de mist, riep al hollend: ‘Stomer! Stomer! Kunnen niets zien. Seinen voor de handelspost. Ik luid de bel. Ga naar de aanlegsteiger, meneer. Ik luid bel.’

Hij verdween. Kayerts stond stil. Hij keek omhoog; de mist golfde over zijn hoofd. Hij keek om zich heen als iemand die de weg kwijt is en hij zag een donkere schim, een kruisvormige vlek op de verraderlijke smetteloosheid van de mist. Terwijl hij daarheen begon te strompelen, galmde de bel van de handelspost zijn antwoord op het ongeduldige gekrijs van de stomer.

De directeur-generaal van de Grote Beschavingsmaatschappij (we weten immers dat beschaving op de handel volgt) kwam als eerste aan land en kon de stomer al meteen niet meer zien. Aan de oever was de mist extreem dicht; boven, bij de handelspost, luidde de bel aan een stuk door.

De directeur riep luid naar de stomer:

‘Er is hier niemand om ons te ontvangen; misschien is er iets aan de hand, ook al horen we de bel. Jullie kunnen maar beter meekomen!’

En hij begon de steile oever op te klimmen. De kapitein en de machinist van de boot kwamen achter hem aan. Terwijl ze naar boven klauterden werd de mist dunner, en ze zagen de directeur een flink eind voor hen uit lopen. Ineens zagen ze hem zijn pas versnellen en hoorden hoe hij over zijn schouder naar hen riep: ‘Snel! Loop snel naar het huis! Ik heb er een gevonden! Gauw, ga de ander zoeken!’

Hij had er een gevonden! En zelfs hij, de man die in zijn leven al heel wat had meegemaakt, was enigszins ontdaan door hoe hij hem aantrof. Hij stond in zijn zakken te voelen (naar een mes) en keek naar Kayerts, die aan een leren riem aan het kruis hing. Hij was blijkbaar op het graf geklommen, dat hoog en smal was, had het uiteinde van de riem aan de dwarsbalk gebonden en was eraf gesprongen. Zijn tenen bungelden maar een paar centimeter boven de grond, zijn armen hingen recht langs zijn lijf, alsof hij stram in de houding stond, maar dan met één paarse wang schalks tegen zijn schouder gevlijd. En hij stak, heel brutaal, een opgezwollen tong uit naar zijn directeur-generaal.

Drie speedsonnetten
Frits Criens

Recordjacht

In Beijing gaan een hoop records eraan
Als sporters waarlijk strijden voor hun natie
Ik kan niet wachten op hun topprestatie
Want hoger, verder, sneller moet het gaan

Maar één record is nu al veelbesproken
Nog nooit zijn zoveel wijken afgebroken

Record

De kleine zwemploeg van woestijnland X
Zat voor de Spelen danig in de stress
En ook al werd de missie geen succes
Bij thuiskomst was er feest... en niet voor niks

Men kon er voor het eerst verguld mee pronken
Dat niemand van de zwemmers was verdronken

Nachtmerrie

De natie eist dat hij het goud zal winnen
Maar hij staat stijf van spanning, is verkrampt
Terwijl de faalangst uit zijn haren dampt
Gaat wreed de gong, de eindstrijd moet beginnen

Na één seconde gaat hij al knock out
Qua snelste nederlaag is dat wel goud

De paarse borden

Kristina Goikoetxea[*]

‘Je laat alles staan en je verstopt alleen je paarse borden?’ zei Eduardo.

Het was vlak voor de zomervakantie. De meesten van ons zouden een maand of langer uit Amsterdam weggaan. Ik was die enige die haar huis had durven verhuren. Bij mijn vrienden was het ondenkbaar, dat je je huis een maand lang aan een onbekende verhuurde, met alles wat erin zat. Ondenkbaar.

‘En als ze jouw cd's of boeken meeneemt?’ vroeg Ana.

‘Ze komt uit Amerika,’ zei Felipe, ‘daar doen ze dat niet.’

Ik had een kartonnen doos geregeld voor breekbare spullen. Daar zou ik mijn vier paarse borden in doen. De paarse borden waarop de roze zalm zo goed paste als ik vrienden te eten had. Als die kapot zouden gaan, zou ik nergens meer zulke paarse borden kunnen vinden. En de huurder zou ze ook niet kunnen vervangen. De rest was vervangbaar, maar die borden niet.

‘Laat je haar echt in je eigen bed slapen?’ vroeg Ana, ‘vind je dat daarna niet vies?’

‘In een hotel slaap je toch ook in een bed waarin iemand anders heeft geslapen?’ steunde Felipe me.

Via een website had ik de meest geschikte huurder gevonden die ik me kon voorstellen. Een yogalerares! Er waren ook andere reacties geweest. Een koppel uit Engeland. Ik had hun namen gegoogled. Zij waren stand-up comedians. Op de foto stonden ze allebei met de mond heel erg open van het lachen en een *pint* in elke hand. Ik stelde me die twee voor in mijn appartement. Het beeld beviel me helemaal niet. Een tafel vol lege blikjes bier. De vloer bezaaid met peuken. Een vieze wc met de sporen van een lange nacht vol feestgangers. ‘Een koppel is toch beter dan een persoon alleen,’ zei Felipe, zowat de enige die de komende periode in Amsterdam bleef, ‘dan wordt de liefde bedreven in jouw bed. Dat geeft je matras goede energie.’

Ik lachte mee. Toch wilde ik geen stand-up comedians uit Ierland die in mijn bed de liefde zouden bedrijven.

* *Kristina Goikoetxea (1971) is een Nederlands schrijfster van Spaans-Baskische origine die sinds 1995 in Nederland woont. Vorig jaar verscheen bij Uitg. De Geus haar debuutroman* Evamar.

Een andere reactie kwam uit India. Een keurige jongen met stropdas. Het zag er goed uit. Zo'n nette yup die waarschijnlijk weinig thuis zou zijn. Altijd aan het werk en daarna uit eten met vrienden. Totdat hij vroeg of hij nog een paar vrienden uit India kon meenemen voor de hele periode. Ik stelde me voor hoe een groep Hindoestanen in mijn keuken dag en nacht in een grote pan allerlei soorten curry aan het bereiden was, terwijl ze om de beurt in hun onderbroek op de douche wachtten.

‘Nu blijkt dat je discrimineert bij het kiezen van een huurder,’ zei Felipe.

‘Als het jongens van een hogere kaste zijn, zijn ze niet gewend om schoon te maken. Hun bedienden reizen vast niet mee naar Amsterdam,’ verdedigde Ana me.

Dan toch liever mijn yogalerares. Ze heette Sandy. Een onschuldige naam. Ze kwam uit California. Ze deed ook de administratie voor de Yoga Academy waar ze werkte en ze had zelfs de sleutel van de school, had ze geschreven. Ze zou voor mijn huis zorgen als was het haar eigen: met respect en liefde, want haar huis was haar sanctuarium, schreef ze in haar mail. Ze zou het me teruggeven vol rustgevende energie, dat voelde ik al.

‘Wat als ze niet meer weg wil gaan? Als ze voor altijd in jouw appartement wil blijven? Als ze de sloten verandert?’ probeerde Ana.

‘Dat doet een yogalerares niet,’ zei ik vastbesloten.

De avond van mijn vertrek zat ik in mijn woonkamer op Sandy te wachten. Ze zou om acht uur komen voor de sleutels en om mij te betalen. Ik moest de paarse borden ergens in een kast verstoppen. Nu ik alleen was en de stemmetjes van Felipe en Ana niet meer klonken, begonnen mijn eigen stemmetjes:

‘Een Yoga lerares zit toch niet de hele tijd te mediteren? Ze zal toch niet vergeetachtig zijn en het gas aan laten staan? Of het water laten lopen? Nee, zo iemand is voorzichtig.’

Ik somde op waarom ik dit eigenlijk deed. Je huur wordt door een ander betaald terwijl jij met vakantie bent. Je helpt iemand aan een ruimte. Als je haar ontmoet hebt en je zit straks in het vliegtuig op weg naar je bestemming, zul je zien hoe je vanzelf niet meer aan het gas of het water denkt. Je moet vertrouwen hebben, zei ik tegen mezelf, je moet vertrouwen hebben.

Inderdaad. In een wereld waarin steeds minder op elkaar wordt vertrouwd, is het mooi om elkaar nog blindelings te kunnen vertrouwen. Sandy kwam óók zonder mij ooit te hebben gezien. Ik kon wel een verkrachter zijn of iemand die haar pijn wilde doen. Ze vertrouwde me en ik zou ook haar vertrouwen.

Ik hoorde de bel. Sandy! Het was pas zeven uur. Ik deed de deur naar de hal open en ik hoorde iemand hijgend de trap op lopen. Gebogen over de leuning zag ik een klein meisje met een grote koffer.

‘Heb je hulp nodig?’

Ze antwoordde niet. Ik daalde de trap af om haar tegemoet te komen. Sandy had keurig geknipt blond haar tot aan haar nek en ze droeg zwarte kleren. Haar koffer was ook zwart. Ze bloosde. Hoewel het ook van de uitputting kon zijn. Ik dacht dat yogi's een hele goede conditie hadden.

Boven aangekomen hijgde ze nog steeds.

‘Je huis is zo beautiful!’ zei ze terwijl ze op adem kwam en om zich heen keek. Haar Engels was zoals je in Amerikaanse televisieseries hoorde.

‘Ik kan dus alles gebruiken?’ vroeg ze.

Ik knikte en zag dat ik de paarse boorden nog op de witte tafel had laten staan. Sandy mocht die niet in de gaten krijgen.

‘Alles wat je ziet, kun je gebruiken,’ bevestigde ik terwijl ik voor de paarse borden ging staan. Zonder me te verroeren wees ik haar de slaapkamer en vertelde iets over mijn huis. ‘Dit is mijn lievelingsstoel om te lezen, je zult zien hoe mooi het licht erop valt als je van een leuk boek zit te genieten.’

Ze had een vinger onder haar kin en knikte instemmend.

‘Wat een mooie kleur voor een muur,’ zei ze, ‘paars!’

Ze streelde de muur met haar twee handen.

‘Paars is mijn lievelingskleur,’ zei ze.

Ik wees haar op mijn andere muur.

‘Blauw is mijn lievelingskleur,’ zei ik, maar ze zei niets terug.

‘Ik hoop dat je je hier thuis zal voelen.’

Ze knikte weer, nog steeds met de vinger onder haar kin.

‘Wil je thee?’

Als we thee zouden drinken, zou ik een beetje meer over haarzelf kunnen vragen.

‘Graag.’

Terwijl ik ervoor zorgde dat ze de paarse borden niet kon zien, maakte ik mijn doos met theezakjes open.

‘Kijk, hier heb ik kamille, brandnetel, venkel. Ik heb zelfs iets uit India voor je: Vatta & Kapha Thee. Die was ik nog vergeten.’

Ik pakte het Indiase theezakje en wilde het haar laten zien. Maar ze liep opeens naar het halletje waar haar koffer nog stond. Ik maakte meteen gebruik van de gelegenheid om de paarse borden snel op mijn paarse schrijfbureau te zetten. Nu vielen ze nauwelijks op. Ik hield haar vanuit de keuken in het oog. Ze bukte boven haar bagage en zocht naar iets.

Toen kwam ze naar het aanrecht met een zakje. ‘Yogi thee,’ stond op de gele verpakking geschreven.

‘Ik zal mijn eigen zakje gebruiken.’

‘Maar mijn Kapha en Vatta-thee zijn ook een beetje als yogi-thee, wil je die echt niet?’

‘Die neem ik nooit,’ zei ze.

Ergens voelde ik het als een belediging dat ze mijn thee niet wilde. Niet eens mijn Hindoe-thee die ik speciaal voor haar uit de doos had gevist.

Ze haalde het zakje yogi-thee uit het hoesje en legde ze beide naast elkaar op het aanrecht. ‘Vatta en Kapha!’ zei ze.

Volgens Sandy moest je de ene nemen als je dikker wilde worden, en de andere als je dunner wilde worden. Ze zei drie of vier woorden die op ‘acid’ eindigden en begon een ingewikkeld verhaal te vertellen over de interactie van de bedoelde stoffen in ons lichaam. Ik probeerde haar te volgen, maar ze praatte ingewikkelder dan mijn dokter. Haar slappe witte handjes met de kindervingers die naar de twee elementen op het aanrecht wezen, contrasteerden met de stevige lezing die ze aan het geven was. Het ging maar door. Andere woorden die op ‘acid’ eindigden, werden aan de lijst toegevoegd. Ik probeerde een soort opbouw in haar uitleg te ontdekken, zodat ik uit de samenhang kon opmaken wanneer het einde zou naderen. Ondertussen verplaatste ze steeds het hoesje en het theezakje alsof ze een van de ‘acids’ waren. Ik dacht eraan hoe ik haar hier weg kon krijgen om ongezien de paarse borden in de kartonnen doos te kunnen doen. Aan de andere kant wilde ik ook horen wat voor type ze was, wat voor gedachten ze in haar hoofd had. Tenslotte zou dat hoofd een maand lang op mijn kussen rusten.

‘Ik begrijp het,’ zei ik ineens om haar verhaal af te kappen.

‘Echt?’

‘Het komt er op neer dat als je eenmaal vieze dingen begint te eten, dat je dan nog meer vieze dingen wilt eten en ook nog roken en zo. Daarom ben je nu bezig met een schoonmaakbeurt, heb ik dat goed begrepen?’

Ze knikte. Maar haar handen gingen meteen weer naar het aanrecht met theezakje en hoesje. Ik pakte een kopje, vulde het met heet water, roerde het zakje erdoor en gaf haar de thee.

Ik zei dat ik haar wilde laten zien hoe een paar dingen functioneerden. Ik opende de koelkast om de vriezer te laten zien. Die was leeg op wat chorizo na die ik nog op mijn broodje zou doen.

‘Ik wist het. Je eet vlees,’ zei ze.

Ik keek haar aan.

‘Ik voelde het al toen ik jouw eerste mail las,’ zei ze.

‘Maar ik ben twaalf jaar vegetarisch geweest hoor,’ zei ik, ‘eigenlijk eet ik niet zo veel vlees. Die chorizo heb ik cadeau gekregen.’

Terwijl dit spontaan over mijn lippen kwam, vroeg ik me af waarom ik me daar zo stom stond te verontschuldigen voor mijn chorizo.

‘Als je vlees eet, trek je slechte dingen naar je toe,’ zei ze vastbesloten.

‘Wat ga je in Amsterdam doen deze maand?’ Ik vroeg het alsof ik haar ook op iets vies wilde betrappen.

Ze ging met haar yogi-thee aan mijn witte keukentafel zitten.

‘Mijn leraar yoga is deze maand hier. Of beter, in Utrecht,’ zei ze en tuurde naar haar thee.

‘Is hij een Nederlander?’ vroeg ik.

‘Hij woont in mijn stad, maar nu is hij hier,’ zei ze, ‘ik ga een paar lessen bij hem nemen.’

Ik snapte niet zo goed waarom ze de hele oceaan was overgestoken om lessen bij hem te volgen als ze dat ook in haar eigen stad kon doen.

Ze merkte de verwarring in mijn ogen. Ze rechtte haar rug alsof ze zich net had gerealiseerd dat ze als yogadocent niet met een kromme rug kon zitten. Toch zat ik nog rechter dan Sandy. Dat kon ze niet hebben. Ik, zonder yoga-opleiding en bovendien chorizo-eter. Ze stond op en vroeg:

‘Mag ik de wasmachine zien?’

Ik maakte de deur van de wasruimte open. De frisse lakens voor haar had ik daar klaargelegd. Ik liet ze zien. Haar ogen vielen op mijn wasmiddel.

‘Je kunt het gebruiken, hoor.’

Ze opende het doosje en pakte met haar vingers een beetje poeder. Ze rook eraan. Daarna proefde ze met haar tong.

‘Dit waspoeder is niet neutraal.’

‘Neutraal?’ vroeg ik.

‘Zonder kleurstoffen en geurstoffen.’

Ik maakte een gebaar dat ze kon gaan zitten. Ik moest mijn bagage nog controleren en het geld met haar regelen. Ik haalde het huurcontract uit een mapje en de kwitantie. Ik las het voor.

‘Ik had geen tijd om geld te halen,’ zei Sandy, ‘ik moet pinnen.’

Nadat ik haar had uitgelegd waar de dichtstbijzijnde geldautomaat was, stond ze op en pakte haar jas. Haar bagage liet ze achter.

‘Kun je nog wat warm water maken voor mijn yogi-thee?’

Ik wachtte aan de tafel met het contract en de kwitantie in mijn handen. Ik dacht terug aan de aardige stand-up comedians uit Ierland en de onberispelijke yup uit India. Te laat. Beter niet aan denken. Sandy zou met het huurgeld komen en alles zou goed lopen. Ze moest wel opschieten, want ik wou wel mijn vliegtuig halen.

De gedachte kwam in me op dat ze die leraar misschien stalkte. Hopelijk doet ze geen rare dingen in mijn woning. Of laat ze dubieuze figuren binnen. Ik wuifde die gedachten weg. Zo meteen komt ze, dan regelen we alles. Ik vertrek op tijd en dan denk ik er een hele maand niet meer aan hoe het met mijn huis gaat. Het komt goed. Natuurlijk komt het goed.

Het duurde lang voor Sandy terugkwam. Haar koffer stond in het halletje, heel compact. Ik keek naar de ritssluiting. Er zat geen slot op. Nee, de koffer van mijn huurder openmaken zou verkeerd zijn. Beter die van mij klaarzetten. Terwijl ik rondkeek, schreeuwden de muren van mijn slaapkamer. Ze voelden zich verlaten in de handen van een vreemde. Verkocht. Alsof ik heel mijn inboedel aan zijn lot overliet, zonder enige zekerheid over de toekomst. De planten strekten zich op zoek naar mijn aandacht: of ik er toch niet nog eens over wilde denken. Een maand met Sandy, dat zou ik ook zelf niet willen. Waarom deed ik hun dat aan? De spiegel van mijn badkamer riep ‘bedrieger’ in mijn gezicht. De centrale verwarming beloofde wraak te nemen als ik

terugkwam. Ze zou het dan een hele winter niet meer doen. De kranen knikten nee met hun neus. Ze zouden voor altijd 's nachts blijven druppelen en geen loodgieter zou hun loopneuzen kunnen stoppen. Alleen omdat ik ze een maand lang achterliet met Sandy.

‘Het is een yogalerares,’ riep ik. ‘Het zal goed komen.’

Ik had net mijn broodje chorizo klaar toen Sandy aanbelde. Ik deed de deur open. Ze stond daar en keek me boos aan.

‘Je had gezegd dat het hier veilig is,’ verweet ze mij, ‘ik ben net bestolen.’

Ik weet het niet of ik door de voorwerpen van mijn huis werd tegenhouden, maar het lukte me niet om haar te vragen binnen te komen. Ook zij bleef daar staan.

‘Al mijn geld is nu weg’.

Voor een niet-vleeseter had ze behoorlijk veel pech. Maar ik voelde geen medelijden. Meer een soort angst die me waarschuwde dat ik haar zo snel mogelijk weg moest krijgen.

‘Ik wil niet in dit huis blijven,’ zei ze.

De planten, kranen en muren van mijn huis zuchtten van opluchting. Toen nodigde ik haar uit om binnen te komen en haar koffer te pakken.

‘Mag ik mee lopen als je weggaat? Ik vind het hier eng.’

Ik zag hoe ze de creditcards uit haar jaszakje in haar koffer stopte.

‘Hebben ze je creditcards niet gestolen?’

‘Ze wilden alleen het geld.’

‘Ik wil graag weten hoe het gebeurd is. Hier is het altijd veilig. Als zoiets in mijn wijk voorvalt, wil ik weten hoe het gegaan is.’

‘Alsjeblieft. Ik wil die ervaring niet nog een keer doormaken,’ zei ze. Haar rug was allang niet meer recht.

Ik deed geen moeite om door te vragen en besloot naar de wc te gaan om me klaar te maken voor het vertrek. Ik bekeek mezelf in de spiegel. Opeens kreeg ik een ingeving die me waarschuwde dat Sandy zelf een dief kon zijn. Dat ze nu misschien dingen aan het stelen was.

Ik opende prompt de deur van de wc en keek de woonkamer in. Ze had net de ritssluiting van haar koffer dichtgemaakt. Ik kon niet zien of ze er iets van mijn spullen had ingestopt. Ze stond daar onschuldig met een tandenborstel in haar hand en poetste haar tanden zonder pasta of water.

‘Weet je nog hoe die mensen eruit zagen?’ probeerde ik.

Ze stopte met poetsen.

‘Wie?’

‘De dieven!’

‘Je hoeft je geen zorgen te maken. Het is mij overkomen door mijn karma. Dat overkomt niet iedereen.’

Ik moest haar direct het huis uitwerken. Haar karma was veel te lang in mijn woonruimte geweest. Wie weet of er iets van achter zou blijven dat mij vervolgens zou besmetten.

Even later liepen we zwijgend door mijn straat. Alleen het gepiep van onze kofferwieltjes over de bestrating klonk op tussen het geluid van de voorbijgaande fietsers.

Bij de kruising namen we afscheid. Ze wenste me veel geluk in mijn vakantie. Ik vroeg waar ze nu ging slapen. ‘Maak je maar geen zorgen,’ zei ze. ‘Het moest blijkbaar zo zijn. Mijn karma, hè. Nu moet ik mijn les leren.’ En ze liep langzaam weg, haar zware koffer achter zich aan trekkend.

Ik bleef haar nakijken tot ze op de hoek rechtsaf sloeg. Ik begon me te haasten. Ik moest op tijd zijn.

Toen ik een uur later op Schiphol aankwam, belde ik meteen Felipe. Of hij zo snel mogelijk kon gaan kijken of mijn paarse borden nog op mijn paarse schrijfbureau stonden.

Bela Szondi
Maarten 't Hart

In 1983 kreeg mijn uitgever een brief van de Hongaarse vertaler Béla Szondi. Hij schreef:

> ‘In september 1982 heb ik als lector in mijn melding aan de Uitgeverij Európa het vertalen van twee boeken van Maarten 't Hart aanbevolen: Laatste zomernacht en De zaterdagvliegers. Nu heb ik de opdracht gekregen, om de Laatste zomernacht te vertalen en een keuze uit de verhaalbundel De zaterdagvliegers te maken. In aanmerking genomen dat alleen de uitgeverij Európa een exemplaar van beide boeken bezit en na het vertalen en kiezen deze exemplaren de uitgeverij moeten worden teruggegeven, zou ik graag U vragen, mij deze twee boeken als presentexemplaren te sturen opdat ik ze in mijn bescheiden Nederlandse bibliotheek bezitten kan. Ik dank u bij voorbaat. In verband met mijn vertaling van Het afscheid van Ivo Michiels zullen wij België en Nederland bezoeken. Vooruit te zien zullen wij in de tweede half van augustus in Nederland verblijven. Ik zou blij zijn als ik de heer Maarten 't Hart - die mij als schrijver erg bevallig is - ook persoonlijk kon leren kennen. Wilt u mij a.u.b. zijn adres toesturen. In afwachting van uw geëerd antwoord en de boeken, met hartelijke groeten, Szondi Béla, Hungaria körút 32-34/A fszt.7. H-1087 BUDAPEST VIII.

Van mijn uitgever kreeg Szondi mijn adres, en op 17 juni 1983 ontving ik de volgende prachtbrief:

> Waarde Heer 't Hart,
> Van de heer directeur Sontrop heb ik uw adres en van uw boeken Laatste zomernacht, De zaterdagvliegers, Alle verhalen, De kroongetuige ontvangen. De grond van mijn contact met De Arbeiderspers is door mijn vertalingen van Menuet en De Kapellekensbaan van Louis Paul Boon tot stand gekomen.
> In september 1982 vroeg de Uitgeverij Európa/Budapest een advies van mij over uw twee boeken: Laatste zomernacht en De zaterdagvliegers.
> Het lezen van uw boeken was een echte vreugde voor mij,

ik heb de uitgever een beslist antwoord gegeven en beide boeken voor vertaling aanbevolen. Onlangs kreeg ik de opdracht van de Európa om de Laatste zomernacht tot 30 sept. te vertalen en over u een studie/ Nawoord/ te schrijven, bovendien een keuze van zes verhalen uit De zaterdagvliegers te maken. Een jonge man zal ze vertalen en ik zijn vertaling controleren.
Vier dagen geleden heb ik de Európa een lectoradvies over uw uitstekend boek De aansprekers afgegeven en deze mooie roman voor uitgave aanbevolen. Ik zou graag ook dit boek vertalen.
Terloops iets over mij: ik ben gymnasiumleraar sinds 1969 met pensioen - bijgaand een kleurenfoto van mij in Wenen -, en hier stel ik mijn Nederlandse vertalingen voor: Theun de Vries: Het raadselrijk, Simon Vestdijk: Rumeiland, Louis Paul Boon: Menuet en De kapellekensbaan, Jos Vandeloo: Het gevaar, Ivo Michiels: Het afscheid, Jan Cremer: Ik Jan Cremer /een keuze.
Aangezien ik tijdens het vertalen een nauw geestelijk contact heb met de auteur, maak ik graag ook persoonlijk kennis met hem. Zo heb ik contact met Theun de Vries, Jos Vandeloo. Ook L.P. Boon heb ik in Erebodegem bezocht. Vestdijk was al dood, maar ik had een ontmoeting met zijn weduwe. Michiels leeft in Frankrijk, met hem heb ik slechts correspondentie. Jan Cremer ken ik niet, hij is een kwestieus geval.
Ik zou blij zijn, Heer 't Hart, als ik tijdens mijn verblijf in Nederland u in Warmond ontmoeten kon, misschien had u een uurtje voor uw Hongaarse vertaler, vereerder en dweper. Ik hoop zeer dat een mogelijkheid van een ontmoeting met u bestaat.
In afwachting van uw willig antwoord,
Szondi Béla.

De Weense foto toonde een opmerkelijk kleine man met een wit overhemd dat over een dikke buik heen puilde. In de voorlaatste week van augustus 1983 belde Theo Sontrop mij op en zei dat hij Béla Szondi op bezoek had die hij nu de telefoon zou geven, zodat wij een afspraak zouden kunnen maken. Snel kwam ik met Szondi overeen dat hij mij, tezamen met zijn vrouw Margit, op 30 augustus zou bezoeken. Die dag, zo'n wonderbaarlijke stralende dag aan het eind van de zomer, met het mooiste zonlicht dat zich denken laat, verschenen rond een uur of tien mijn dweper en zijn vrouw. Zij was nog kleiner dan hij, en

hij reikte slechts tot mijn schouder. ‘Ich rede gut Höllandisch,’ zei Szondi, ‘aber meine Frau leider nicht.’ Dit bleek één van de meest verrassende aspecten van Szondi, zijn telkenmale weer geuite mededeling dat hij goed Nederlands sprak, terwijl hij zich desondanks vrijwel uitsluitend van het Duits bediende. Slechts zo nu en dan wierp hij er een Nederlands woord doorheen. Onwillekeurig neigde ik ertoe in het Duits te antwoorden op zijn vragen, maar Szondi riep dan: ‘Reden Sie bitte Nederlands, gleich wie ich.’

‘Mag mijn vrouw,’ zei Szondi in het Duits, ‘terwijl wij ons onderhouden in de tuin wandelen, daar zij toch geen woord verstaat van ons gesprek.’

‘Maar natuurlijk,’ zei ik, ‘doch niet dan nadat wij u gelaafd hebben met spijs en drank.’

Uiteindelijk brak het moment aan waarop mijn dweper/vertaler en ik ons bogen over de tekst van *Laatste zomernacht*. Voor het zover was, werd Margit naar buiten geleid, en daar ving haar wandeling aan. Ze droeg een bloemetjesjurk, dus ze bleek goed gecamoufleerd in het struweel. Mijn tuin is belachelijk groot, één hectare, maar toch bleef zij dicht in de buurt van het huis. Terwijl Béla en ik genoeglijk converseerden, hij steeds in het Duits, ik steeds in het Nederlands, zag ik haar telkens weer opdoemen en verdwijnen. Het was alsof zij oefende voor een toneelstuk, alsof zij op zich had genomen ongemerkt uit de coulissen te verschijnen en daarin weer op te lossen. Met eigenaardige, opmerkelijk kleine, uiterst bedachtzame passen liep zij over het gazon. Toentertijd was dat gazon nog groot, thans is het vrijwel verdwenen. Toen stond middenop het gazon een reusachtige zeeden. Ooit is hij omgewaaid, maar we hebben hem weer overeind gezet en getuid. Thans staat er een beschermende haag van lager geboomte omheen. Indertijd echter stond die zeeden daar ongenaakbaar met z'n opvallend zwarte stam, midden op dat zonovergoten grasveld. Telkens als Margit weer opdoemde vanuit de coulissen, leek het alsof zij koers zette naar de zeeden, en telkens scheerde zij er rakelings langs, alsof zij, verbannen naar de tuin, terwijl het binnen zo gezellig was, ons de schrik op het lijf wou jagen. Want iedere keer als zij weer zo uiterst behoedzaam over dat gras schreed, richting zeeden, dacht ik: ‘Here mijn God, zo meteen knalt ze er tegenop.’

Toen ze uiteindelijk inderdaad tegen die zeeden aan knalde, was ik er, al schrok ik desondanks hevig, niet eens erg verbaasd over. Gezien

de wijze waarop ze door de tuin schreed, nou ja, schreed... in het Duits heb je zo'n wondermooi woord voor de wijze waarop zij liep: stolpern. Gezien de wijze waarop zij stolperde, moest het wel een keer gebeuren. Het was alsof die den haar aantrok, alsof ze er domweg niet omheen kon. Na de botsing hervatte ze haar tocht. Nog behoedzamer stolperde ze door de tuin, piepkleine pasjes makend, zodat ze, als ze weer tegen de den zou knallen, geen vaart zou hebben. Maar terwijl ze bij haar eerste ommegang over het gazon de zeeden steeds had weten te mijden, lukte het haar vanaf het moment dat ze poppepasjes nam niet meer om er langs te scheren. Bij elke tocht vanuit de linker coulissen naar de rechter coulissen was het nu raak. Ik hield het niet meer uit, ik zei tegen de nog immer zo genoeglijk als professor Prlwytzkovski keuvelende Szondi: ‘Uw vrouw stolpert telkens tegen de zeeden aan.’

Zonder ook maar blik in de tuin te werpen, zei hij haast achteloos: ‘Daar hoeft u echt niet van te schrikken, Margit is namelijk nahezu blind.’ Ze is nahezu blind, dacht ik, ja, natuurlijk, waarom heb ik dat niet eerder door gehad, ja, blind, dat verklaart alles.

‘Ze loopt heel vaak tegen dingen op,’ zei Szondi geruststellend. Vanzelfsprekend, dacht ik, dat hoort erbij als je nahezu blind bent, dan loop je tegen zeedennen op, niks om je druk over te maken. Het is de gewoonste zaak van de wereld. Laat haar begaan. Ze weet zelf ook wel dat zulks in haar lot besloten ligt. Toch zei ik nadat ze weer, haar piepkleine passen ten spijt, niet alleen snoeihard tegen de zeeden was aangebotst, maar ook nog enige tijd blijkbaar duizelig heen en weer zwaaide:

‘Kunnen we haar maar niet beter naar binnen halen?’

‘Als wij klaar zijn,’ zei Szondi ietwat wrevelig, ‘maar laat haar nu toch rustig in uw mooie tuin wandelen, zij geniet daar zeer van. Waartoe haar nu reeds dat genot ontzegd?’

Mij was het vreemd te moede. Moest ik nu maar aanzien dat een blinde Hongaarse pygmee telkens met mathematische precisie zo haar weg over het gazon wist te kiezen dat zij, zowel op de heen- als op de terugweg, tegen onze zeeden aanbotste? Wat jammer toch dat Hanneke op haar werk was. Die zou haar anders veilig door de tuin geleid hebben, als erkend talenwonder en passant waarschijnlijk al zoveel Hongaars opstekend dat ze die avond reeds een van de Hongaarse kranten die Béla Szondi voor ons had meegebracht zou kunnen ontcijferen.

Eenmaal nog, nadat zij zo hard tegen de den was aangebotst dat mijn hondje ervan begon te blaffen, probeerde ik Béla ertoe te bewegen zijn Margit binnen te halen. Hij zei: ‘Laat u toch. Blinden lopen nu eenmaal vaak tegen iets op, daar zijn zij aan gewend, dat vinden zij heel gewoon.’

Aan de beproeving kwam gelukkig een einde toen Béla Szondi voorstelde dat wij in de tuin foto's zouden maken. Béla zou mij vastleggen met Margit samen, en Margit zou mij vastleggen met Béla samen. Aldus geschiedde, en de foto's die rond kerst toegestuurd werden, zien er prachtig uit, vooral de foto die Margit van Béla en mij maakte. Hoe immens raadselachtig is dit echter: dat deze blinde Margit, die een hele middag lang zo vaak tegen een zeeden was aangebotst dat je naast bastresten in de plooien van haar zomerjurk, overal op haar gezicht schrammen ontwaarde, zo'n mooie foto heeft kunnen maken. Goed, ik geef toe, Béla stelde alles in, richtte het toestel op mij, gaf het toen over aan Margit met het bevel het op precies dezelfde plek en hoogte te houden, en verder enkel maar af te drukken op het moment dat hij naast mij zou staan en ja zou zeggen, maar toch is het een prachtfoto geworden, veel mooier dan de foto van Margit en mij.

Zoals Bela mijn uitgever had geschreven zou hij tot aan de tweede half van augustus in Nederland verblijven. Toen hij mij derhalve op 30 augustus bezocht was dat de laatste dag van die tweede half. Dadelijk na dat bezoek, de apotheose van zijn tocht in Nederland, zoals Béla mij verzekerde, zouden de Szondi's terugreizen naar Hongarije.

Dit gebeurde echter niet. Er gebeurde iets heel anders. Nadat Béla en Margit waren teruggekeerd in hun hotel in Amsterdam, zette Margit, terwijl Béla om de kamersleutel vroeg, haar tas op de incheckbalie. Op het moment dat Béla de sleutel aangereikt kreeg, griste een onopvallende jongeman die tas weg, en rende er mee de straat op. Nog diezelfde avond kreeg ik een snikkende Béla aan de telefoon. Tas gestolen, met niet alleen alle reisbescheiden en resterende guldens en forinten, maar ook met hun huissleutels en beider paspoorten. Dat laatste was, gaf hij mij te verstaan, het allerergste. Nu zouden ze zich naar het Hongaarse consulaat in Scheveningen moeten begeven om, ten eerste, op te biechten dat zij hun pas waren kwijtgeraakt - en dat was iets, zo begreep ik uit zijn door diepe snikken onderbroken Duits, waarop in Hongarije zowat de doodstraf stond -, maar bovendien zouden zij dan voor heel veel geld (maar al het geld was gestolen) aan dat consu-

laat iets moeten ontfutselen dat hen in staat zou stellen terug te reizen naar hun moederland, alwaar ze dan door douanes, na eerst in de boeien te zijn geslagen, met stokslagen, bespuwingen, scheldwoorden en nog allerhande andere vernederingen, en na van elkaar gescheiden te zijn in twee verschillende boevenwagens, vanaf de grens naar Boedepast zouden worden vervoerd. Het kan zijn dat Szondi een beetje overdreef, maar door de telefoon klonk hij zo allemachtig wanhopig dat ik aanbood alle kosten te vergoeden die hij zou moeten maken voor zijn tocht naar Scheveningen en voor de documenten die hij daar zou aanvragen. Ook stelde ik voor dat ik mee zou gaan naar het consulaat. Allicht zou het helpen als hij daar met een niet al te onbekende Nederlandse schrijver zou verschijnen, en misschien waren, probeerde ik hem te troosten, allerlei collega-schrijvers wel bereid om mee te gaan. Desondanks kwam er geen einde aan het gejammer van Béla Szondi, het was alsof hem de voltrekking van een gruwelijk vonnis was aangezegd.

Een dag later werd ik opgebeld. Aan de andere kant van de lijn zei een uiterst beschaafde, maar mij geheel onbekende vrouwenstem:

‘Op een toilet heb ik een tas gevonden met daarin wat reisbescheiden en twee Hongaarse paspoorten. Plus een groot wit papier met daarop in reuzenletters een telefoonnummer. Dat nummer heb ik gebeld. Daardoor heeft u mij nu aan de telefoon gekregen.’

‘Dat is de tas van meneer en mevrouw Szondi,’ zei ik opgewonden, ‘u kunt die twee mensen zielsgelukkig maken door die tas zo snel mogelijk naar uitgeverij de Arbeiderspers in Amsterdam te brengen. Of u kunt de uitgeverij bellen. Daar weten ze waar de Szondi's logeren. Ze kunnen hen waarschuwen en zij zijn dan ongetwijfeld bereid meteen naar u toe te komen.’

‘En dan?’ vroeg de vrouw even hoffelijk als kritisch.

‘Hoe bedoelt u?’ vroeg ik.

‘Krijg ik dan een bedankje?’

‘Ik denk dat ze u om de hals vallen.’

‘Daar heb ik geen behoefte aan. Waar ik, en ik zeg het u maar eerlijk, al weet ik niet in welke relatie u tot deze mensen staat, grote behoefte aan heb, is een flinke som geld. Helaas ben ik door omstandigheden die er verder niet toe doen behoorlijk in de shit geraakt. Voorzover ik weet raken lui uit Oostbloklanden als ze hun paspoort

kwijt zijn in grote problemen, dus is ze er veel aan gelegen die terug te krijgen.'

'Ja, maar het echtpaar is gisteren beroofd, die zijn thans echt niet zo kapitaalkrachtig meer.'

'Da's dan erg jammer, dan gooi ik die tas in het IJ.'

'Nee, nee, niet doen,' zei ik haastig, 'ik...'

'Als uw telefoonnummer in zulke grote cijfers op een groot wit vel papier prijkt, een wit vel waar verder niks anders op staat, duidt dat erop dat u heel veel voor die mensen betekent. Als dat andersom ook zo is, als die Hongaren ook veel voor u betekenen, bent u vast wel bereid in ruil voor een flinke som geld die tas bij mij op te halen.'

'Hoeveel had u gedacht,' zei ik zakelijk.

'Vijfhonderd gulden,' zei de vrouw korzelig.

Mij leek dat een enorm bedrag voor twee paspoorten en wat reisbescheiden. Zoveel zouden de Szondi's op het Hongaarse consulaat toch niet hoeven te betalen voor vervangende documenten? Maar misschien was de immateriële schade groter, misschien dat het verlies van paspoorten hen in Hongarije zwaar zou worden aangerekend, en dan was 500 gulden wellicht een fooi. Om tijd te winnen probeerde ik eerst maar eens of er te onderhandelen viel.

'Tweehonderdvijftig gulden,' zei ik.

'Nee, vijfhonderd, of anders gaat die tas het IJ in. Ik sta hier achter het Centraal Station, ik hoef de straat alleen maar over te steken...'

'Vijfhonderd lijkt mij erg veel voor twee paspoorten. Op het Hongaarse consulaat in Scheveningen kunnen ze...'

'Zeker, maar dan komen ze op een zwarte lijst, dan zijn ze voor de rest van hun leven getekend. Kunnen ze waarschijnlijk nooit het land meer uit.'

Was dat waar? En als 't waar was, hoe wist die vrouw dat? Of was hier enkel sprake van bluf?

'Ik doe er ruim vijf kwartier over om met vijfhonderd gulden naar het Centraal Station in Amsterdam te komen.'

'O, dat geeft niet, ik ben hier nog uren zoet.'

'Hoe vind ik u?'

'Kijk uit naar een broodmager, helblond geval met een kort zwart rokje en kniehoge witte laarzen. Dat ben ik niet, da's m'n vriendin, maar die zal u mij aanwijzen. 't Moet helaas wel zo, voor 't geval u de de kit op me afstuurt. Laat dat echt uit uw hoofd, want die tas ligt met

een steen erin altijd eerder in het IJ dan dat ze mij te pakken hebben. Mocht ik even weg zijn, en zij toevallig ook, dan moet u maar even wachten tot we terug zijn.'

Toen ik ruim een uur later de achteruitgang van het Centraal Station verliet, viel mijn oog dadelijk op het broodmagere, gelaarsde meisje. Ze was op dat moment in onderhandeling met een automobilist, maar de transactie sprong goddank af, zodat ik op haar toe kon stappen, terwijl zij met een sierlijk sprongetje weer op het trottoir belandde.

'Jou zocht ik,' zei ik.

'Nummertje, vijfentwintig,' zei ze toonloos.

'Ik kom voor iets anders,' zei ik, 'je vriendin heeft me een uur geleden gebeld en...'

'O, Tanja.'

Het meisje draaide zich om, wenkte met een vinger, en reeds doemde vanuit één der ronde nissen een zo mogelijk nog tengerder meisje op. Ik kon niet geloven dat dat de vrouw was die mij gebeld had. Ze zag er totaal verlopen uit. Uit een mondhoek bungelde bouwvakkersgewijs een sigaret. Toen ze echter heel rustig 'Goed zo,' zei, wist ik dat ik de juiste vrouw voor me had. Ik overhandigde haar het geld, ze telde het na, ze overhandigde mij de tas. Ik zei: 'Maar door de telefoon klinkt je stem zo beschaafd, ik begrijp niet...hoe...'

'Wou je weten hoe zo'n net meisje in zulke shitomstandigheden terecht kan komen?' vroeg ze, 'wou je dat echt weten? Ga dan met me mee. Maken we een nummertje, vijfentwintig, neuken, pijpen, in net zoveel standjes als je maar wilt, en vertel ik je alles.'

'Nee, nee,' zei ik 'die tas moet ik zo snel mogelijk bij m'n Hongaren afleveren.'

'Andere keer dan,' zei ze, 'je kunt me hier altijd vinden. Je zult ervan opkijken als je hoort hoe ik hier terecht ben gekomen. Je lijkt me wel een toffe knul, kom, ga een keer met me mee, je zult er geen spijt van hebben. Mariska en ik zijn trouwens ook altijd in voor een triootje.'

Ik wierp een blik op de hoge, witte laarzen van Mariska. Tanja zag het, ze zei: 'Zo, zo, val je op lange laarzen? Nou, die heb ik ook hoor. Ik heb ze nog wel langer dan die van Maris.'

Terwijl ik terugliep naar de achteringang van het Centraal Station, keek ik nog eenmaal om. Beide meisjes, zo bleek, keken ook mij na. Mariska wuifde. Het andere meisje staarde mij onafgebroken aan, alsof ze mij wilde hypnotiseren. En terwijl ik mij wilde omdraaien om

mij aan die beangstigende, starende blik te ontworstelen, leek het alsof ze, hoewel ze bleef staren, verschrompelde. Het was alsof ze in elkaar zakte, en de blik in haar ogen veranderde, en nooit zal ik vergeten hoe er vanuit die ogen plotseling zoveel wanhoop mijn richting uit werd geslingerd dat mijn mond kurkdroog werd en mijn handen begonnen te trillen. Pas toen ik aan de andere kant het station weer uit kwam, hervond ik enigszins mijn evenwicht, en ook toen pas kwam ik ertoe om iets te doen wat reeds dadelijk zijn beslag had moeten krijgen: in die tas kijken of de paspoorten er wel in zaten. Ze zaten erin, en ik begon te hollen, en holde maar door, de Spuistraat in, tot aan de Torensteeg. Daar sloeg ik hollend af, de steeg door, de brug over, tot ik op het Singel bij de uitgeverij buiten adem tot stilstand kwam.

‘Waar verblijft Szondi?’ vroeg ik op de uitgeverij.

‘Hotel Ambassade, Herengracht.’

‘Ik heb z'n tas met hun paspoorten terug gevonden, ik ga ze meteen brengen.’

Toentertijd werkten er twee wondermooie Anneliezen op het secretariaat. Beiden wisten van Szondi's lijden, beiden riepen tegelijkertijd: ‘Wacht even, niet meteen weer gaan rennen, bel eerst het hotel, ze waren van plan vanmorgen naar Scheveningen te gaan. In de tijd dat jij daarheen rent, kunnen ze net op weg zijn gegaan en loop je ze mis.’

Donkere Annelies belde het hotel, blonde Annelies keek me ondertussen guitig aan, ze loenste een beetje. Wat is het toch eigenaardig dat een beetje scheel sex-appeal genereert. Voor ik echter verdronk in de ogen van blonde Annelies, reikte donkere Annelies mij reeds een telefoonhoorn aan.

‘Meneer Szondi komt eraan, je kunt hem zo meteen zelf zeggen dat je die paspoorten hebt gevonden.’

Even nog moest ik wachten, toen was daar het Nederduits van Béla Szondi, en plompverloren deelde ik hem het grote nieuws mee:

‘Ik heb de tas met uw paspoorten gevonden.’

Aan de andere kant van de lijn hield iemand op met ademhalen. Toen volgde een geluid dat 't meest leek op het schrapen van paardehoeven over bemoste straatstenen. Daarna klonk er een oerschreeuw, een krijs, een brul zoals ik nog nooit eerder had gehoord, en ook wel nooit meer te horen zal krijgen. Daarna volgde het geluid van een telefoonhoorn die blijkbaar kletterend neerkwam op een hardstenen ondergrond. Niettemin kon ik uitstekend horen wat Szondi, bij de tele-

foon vandaan rennend, door de lobby van het hotel schalde: ‘Margit, Margit, Margit,’ gevolgd door enig Hongaars idioom.

Door iemand van het hotel, neem ik aan, werd de hoorn behoedzaam op de haak gelegd, en ik zei tegen beide Anneliezen: ‘Ik ren er nu heen. Zouden jullie ondertussen nog een keer het hotel willen bellen om te zeggen dat ik eraan kom.’

En ik rende alweer, ik rende om maar te vergeten dat ik achter het Centraal Station blindelings vijfhonderd gulden had neergeteld, ik, de zuinigste man van Nederland. Ik rende om die loensende blik van blonde Annelies te vergeten, en de prachtige, lange nagels van donkere Annelies. O, die beide Anneliezen, hoe zou 't ze thans toch vergaan, waar zouden ze thans toch zijn, ze waren zo angstig aantrekkelijk, ze waren zo ongehoord sexy, en derhalve zo'n aanslag op je gemoedsrust. Omdat ze daar bijna altijd samen zaten en je ze, als je daar binnenkwam, beiden in gelijke mate hevig begeerde, leek het alsof alleen al het feit dat je nimmer tussen die twee zou kunnen kiezen elke aandrift om je volle aandacht op één van beiden te richten in de kiem smoorde. Precair balancerend op een evenwichtsbalk van tantaliserend smachten wankelde je tussen donker en blond door naar de kamer die erachter lag, de kamer waar de geduchte Sontrop troonde. Maar die dag liep ik niet door, die dag wendde ik mij om, en holde weer verder met een Hongaarse tas.

In de piepkleine lobby van het hotel omknelde Béla Szondi snikkend mijn middel. Nederlands sprak hij niet, zelfs zijn Duits liet hem in de steek, wellicht sprak hij Hongaars, maar dan toch met toegevoegde lamentaties, klaagzangen, verzuchtingen. Het leek of hij, omdat vreugdegehuil nu eenmaal een beperkte bandbreedte heeft, om z'n opgekropte gemoed te luchten z'n toevlucht nam tot allerhande geweekklaag, omdat dan de mogelijkheden je te uiten veel geschakeerder zijn. Als Bach iets wil vieren, bijvoorbeeld dat de hemel jarig is en de aarde jubileert, komt hij altijd met schettertrompetten en achtsten gevolgd door twee zestienden, maar zet hij smart op muziek, dan kan hij duizend kanten op.

Ik nam afscheid van de Szondi's. Zij konden naar huis, want zelfs hun treinkaartjes en huissleutels zaten nog in de tas, en Szondi beloofde mij snikkend dat hij niet alleen al mijn boeken in het Hongaars zou vertalen, maar er ook voor zou ijveren dat ze in alle andere talen achter het IJzeren Gordijn zouden verschijnen. En hij zou mij schrijven,

zodra hij terug zou zijn in Boedapest. Terwijl dat alles geschiedde, Szondi mij maar bleef omhelzen en ik mij een beetje opgelaten voelde, stond daar, alsof het haar totaal niet aanging, mevrouw Szondi, achter een stoel die zij vasthield alsof het een looprekje was waarop zij moest steunen, onbewegelijk in haar bloemetjesjurk waaraan nog altijd boomschorsresten kleefden.

Omdat ik, terug op het station, nog twintig minuten had eer mijn trein zou vertrekken, liep ik nog even naar de uitgang aan de IJzijde. Ik keek uit over de zonnige straat, over het zonnige IJ, zag de pont aankomen, hoorde auto's toeteren, zag allerlei broodmagere meisjes, maar van Mariska noch Tanja een spoor. Het luchtte mij op, het leek of ik nu die wanhoopsogen definitief achter mij kon laten, maar dat is toch een misrekening gebleken, want die éne blik - zo vaak als die nog onverhoeds opduikt in mijn herinnering! Op foto's van mensen die op het punt staan geëxecuteerd te worden, heb ik zo'n blik soms teruggezien. Er school ook een reusachtig verwijt in die blik, het was alsof dat meisje mij nog had willen toeroepen: ‘Jij zou mij hier uit kunnen halen, maar jij vertikt het, jij laat het afweten, jij koopt je plicht af met vijfhonderd rottige guldens.’

Vanuit Boedapest ontving ik twee weken later een ansichtkaart van het kasteel van Buda. Op de achterkant had Szondi geschreven:

> Beste Maarten,
> Met vreugde denken wij aan ons bezoek bij u terug, aan uw rol in het terugkrijgen van mijn gestolen tas met paspoorten, sleutels, agenda en 40 geschreven prentkaarten. Wij bezochten ook de prachtige heer Sontrop in de uitgeverij, en ik heb de plaat van Een vlucht Regenwulpen en ONGEWENSTE ZEEREIS gekregen. Zes verhalen van De zaterdagvliegers zijn door een jonge man vertaald, nu ga ik ze controleren, en ik zelf vertaal de Laatste Zomernacht. De film heb ik al het fotolaboratorium overgegeven maar ik moet weken lang op de foto's wachten. Toch zal ik u de opnamen vandaar opsturen als onze voorstelling achteraf. In een latere brief zal ik u langer schrijven.
> Vriendelijke groeten van Béla en Margit.

Inplaats van een brief ontving ik echter een maand later een langspeelplaat met vogelgeluiden alsmede een kalender met kleurenfoto's van Budapest. Daar achteraan volgde een eindejaarskaartje:

> Beste Maarten,
> In deze maanden heb ik bijna iedere dag aan u en onze ontmoeting gedacht terwijl ik de Laatste Zomernacht vertaalde. Ik stuurde voor u een fonoplaat toe: Bird Songs of Hungary - Sounds of Woods and Reeds. U kunt bekende vogels en ook vuurbuiken daaraan beluisteren. Ook een Boedapest-kalender met kleurenfoto's werd voor u gepost. Een jonge man van wie ik de naam niet eens weet heeft zes verhalen vertaald. Zijn werk is jammer genoeg erg zwak. Er zijn hier nog drie foto's, bij u in Warmond opgenomen. Wij wensen u beiden prettige Kerstmis en een gelukkig nieuwjaar. Met vriendelijke groeten, Béla en Margit Szondi.

Het eerstvolgende levensteken uit Hongarije ontving ik in de maand maart van het omineuze jaar Nineteen Eighty-Four. Op drie keurig genummerde ‘prentkaarten’ schreef Szondi:

> Beste Maarten en Hanneke,
> Eindelijk kom ik ertoe mijn correspondentie met vertraging toch te verzorgen. Margit is sinds december ziek met hart (zij was ong. drie weken in het ziekenhuis, maar ook thuis voelt zij zich nog niet helemaal gezond), ik had ook weer influenza, veel werk (ook in de huishouding), zo heb ik vertraging ook met mijn vertaalwerk.
> Ik was blij als ik uw lieve brief heb ontvangen. Ik dacht dat u veel werk had, alleen niet dat u in Zweden bent geweest (uw schrijfmachine schrijft schitterend). Ik hoop dat jullie ook eens naar Hongarije komen. Bij onze vrienden kunt u gastkamer krijgen zodat u de gespaarde hotelkosten op het eten en inkopen kunt uitgeven. Ik zal uw gids zijn natuurlijk.
> Mijn Laatste Zomernacht vertaling is bij de uitgeverij Europa. Van een dominee uit Gent heb ik het interessante boek Een Calvinist leest Maarten 't Hart per post gekregen. Ook dat kan ik tot mijn nawoord over u bij de Laatste Zomernacht en verhalen gebruiken. De Ortolaan zal me zeker vreugde bezorgen als u dit nieuwe boek mij overzendt.

> Onze zomerreis in 1983 werd nog rijker door het bezoek bij u. Het blijft onvergetelijk met uw rol in het terugkrijgen van onze paspoorten. Nu heb ik ook uw stem en klavierspel op geluidsband. Helaas konden wij Hanneke niet ontmoeten. Kunt u ons eens een foto van haar ons schenken. De lente komt!
> Met vriendelijke groeten, Béla en Margit Szondi.

Dankzij het feit dat Béla vermeldde dat hij zijn vertaling van *Laatste zomernacht* bij de uitgeverij had ingeleverd, verwachtte ik naast de door hem aangekondigde komst van de lente ook binnen afzienbare termijn de Hongaarse versie van *Laatste zomernacht* in handen te mogen houden. Maar de zomer was al bijna voorbij toen ik eind augustus de volgende kaart ontving:

> Beste Maarten,
> Nu heb ik mijn nawoord bij mijn Laatste Zomernacht vertaling de uitgeverij overgegeven en daar nog uw nieuwste boeken in kunnen vermelden. Het zou een grote vreugde voor mij zijn als u het boek Het roer kan nog zesmaal om toesturen wilt. Helaas mag ik op doktersadvies slechts 3 dagen wekenlijks werken, dus heb ik lange vertraging met mijn vertalingen.
>
> Vriendelijke groeten ook uw vrouw Hanneke, Béla en Margit.

Eind van het jaar volgde nog een kaartje met de mededeling:

> ‘Beste Maarten en Hanneke, In de betovering van uw boeken wensen wij u beiden prettige kerstdagen en een gelukkig nieuwjaar.’

Toen werd het stil. Vanuit Hongarije kwamen geen genummerde prentkaarten meer met dat mooie handschrift van Béla. Ook over een mogelijke verschijningsdatum van de vertaling van *Laatste zomernacht*, nu toch, als we Béla mochten geloven, inclusief nawoord reeds lang en breed op de burelen van uitgeverij Europa, werd noch door de Arbeiderspers, noch door mij iets vernomen. Echt ongeduldig was ik uiteraard niet, maar als ik vanuit het woonkamerraam een blik wierp op de zeeden, moest ik altijd even denken aan Béla en Margit. Af en toe schreef ik een brief, af en toe stuurde ik maar weer eens een boek. maar antwoord kwam er niet.

Een neef van Hanneke, door heel Europa sporend met zo'n treinkaart, was ooit in Boedapast een meisje tegen het lijf gelopen, kon haar maar niet vergeten, spoorde weer naar Hongarije, en van het een kwam het ander. Zo verscheen Judith Koltai in ons leven en wij vertelden haar over onze innige contacten met onze Hongaarse vertaler en over het geheimzinnige stilzwijgen dat plotseling ons deel was geworden. Mark en Judith boden aan bij hun eerstvolgende verblijf in Boedapest naspeuringen te doen.

Behalve enige fonoplaten gaf ik hen vooral boeken mee zodat Béla ze in zijn bescheiden Nederlandse bibliotheek zou kunnen bezitten. Hanneke voegde nog wat natuurkalenders en tuinzaden toe, al wisten we niet zeker of ze daar in Boedapest over een tuin beschikten.

Mark en Judith reisden af en keerden terug met de verblijdende mededeling dat het hun gelukt was het echtpaar op te sporen. Wat ik ervan begreep was dat Béla en Margit ergens in een sombere buitenwijk op een flatje vertoefden. Niettemin had Béla, ofschoon de gezondheidstoestand van Margit blijkbaar veel te wensen overliet, Mark en Judith hartelijk ontvangen en hun verzekerd dat de Hongaarse vertaling van *Laatste zomernacht* nu weldra zou verschijnen.

So far, so good, maar heel wat minder aangenaam was dat Mark mij wist te vertellen dat hij er via zijn schoonvader achter was gekomen dat Béla Szondi in de oorlog zo fout was geweest dat hij na de bevrijding vijf jaar gevangenisstraf had gekregen. Wat Szondi ten tijde van de oorlog misdreven had, daar wist de schoonvader het fijne niet van, en misschien was dat ook maar beter. Stel dat hij op enigerlei wijze ook maar iets had bijgedragen aan het gruwelijke lot van de Hongaarse joden, al was het maar door één medemens aan te geven, hoe had ik dan ooit nog met hem kunnen corresponderen? Volgens de schoonvader van Mark was dat hoogst waarschijnlijk niet het geval geweest, maar toch leek het, als ik naar buiten keek, en mijn onverzettelijke zeeden aanschouwde, alsof de boom plotseling op zijn zwarte stam van littekens was voorzien.

Niettemin sprong mijn hart op van vreugde toen ik op 21 februari 1986 eindelijk weer een levensteken vanuit Hongarije ontving:

> Beste Maarten en Hanneke,
> Alle begin is moeilijk/voor u zeker niet/ maar bij deze brief is dat bijzonder zo. Ik was blij op 29 december '85 dat de liefelijke neef

van Hanneke mij bezocht. Heel veel dank voor uw brief en voor de fonoplaten en boeken en de Natuuragenda en Natuurkalenders. Ze herinneren me dagelijks aan jullie. We denken trouwens nog vaak aan ons bezoek in Warmond terug. Pas nu heb ik van de uitgeverij Európa ervaren, dat mijn vertaling van uw Laatste Zomernacht en verhalen in de drukkerij is en in de herfst verschijnen zal. Helaas gaat het bij ons met de uitgave van een boek zo zwaar langzaam. Achteraf moet ik enige opmerkingen maken over de vertaling van de verhalen. De uitgeverij heeft tegelijkertijd met mijn Laatste Zomernacht-vertaling aan een jonge man/ ik ken hem niet en zijn naam ben ik vergeten/ de opdracht gegeven en deze door mij uitgekozene verhalen te vertalen. Toen ik in 1983 vanuit Amsterdam naar thuis kwam, was hij al met de vertalingen klaar. Ik moest zijn werk controleren en tot mijn grote verassing was het onnauwkeurig, onachtzaam, overijld, grauw, zouteloos, arrogant, vol met misvattingen, misleidend, zonder warmte en zich verplaatsen, kortom: jammerlijk. Ik heb de fouten allemaal verbeterd en mijn mening in een uitvoerige melding voor de uitgeverij geschreven, betonend dat deze vertalingen op grond van mijn bemerkingen door een redacteur van de uitgeverij/ maar geenszins door de jonge man/ overgeschreven moeten worden. Ook dat ging met vertraging, maar er zijn de verhalen al verbeterd ter perse. Ik streefde naar het Hongaarse equivalent van de Laatste Zomernacht en nu hoop ik dat de verbeterde verhaal-vertalingen ook goed welslagen zullen hebben.

Ik had veel genot tijdens het lezen van Het roer kan nog zesmaal om. U vertelt fascinerend, uw stijl is zo eenvoudig, helder en mooi, natuurlijk en expressief, dat het werk van de vertaler eigenlijk geen werk, maar een inhoudsrijk spel en plezier, ik durf zeggen: een tweede schepping is. Als de vertaler deze scheppingslust voelt, moet ook de lezer de vertaling en bijgevolg het origineel werk van de auteur goed vinden. Ik zou werkelijk nog andere boeken van u graag vertalen, en hopelijk kan ik het nog, maar de tijd ervan hangt van de uitgeverijen af.

Sinds maart 1985 kon ik niet arbeiden, sindsdien had ik groot vermoeienis, soms depressie, zelfs apathie. Margit is ziek met haar hart en bovendien ziekelijk vergeetachtig ten gevolge van hersenaderverkalking: dagelijks heeft zij onpasselijkheid, alleen mag zij niet op straat gaan, hoogstens naar de winkels in de buurt /brood, melk/,

> maar grote inkopen moet ik zelf doen. Wat wij afgesproken hebben, vergeet zij in enige minuten, en vaak vindt zij iets niet omdat zij niet meer weet waar zij het heen gelegd heeft en niet goed ziet. Dit alles is een grote zorg en begunstigt het vertalen niet, ook het briefschrijven niet. Dan wordt alles duurder en de pensioen blijft klein. /Ik zelf krijg slechts voor de 18 jaren na de oorlog de pensioen, maar voor de 17 jaren voor de oorlog niets, dus 190 gulden per maand./ Deze kerstmis kon ik mijn vrienden geen fonoplaat of kalender toesturen, dat is ook een verdriet voor me.
> Van de Stichting voor Vertalingen ontvang ik regelmatig /hoe lang weet ik niet, want zij zal gewaand naar de Taalunie overgaan/ boekbesprekingen in xerox-copie en zo lees ik vaak over u en zie u op foto's. Ik hoop dat ik in herfst 1986 opnieuw een uitnodigingsbrief van de Taalunie krijgen zal en dan kan ik met Margit nog eens, misschien ten laatste, naar Vlaanderen/Nederland reizen en mijn vrienden terugzien. Het zal me een vreugde zijn als de heer Sontrop uw nieuw boek mij toestuurt. Beste Maarten en Hanneke, dat was een /niet te verblijdend/ levensteken van mij. Wij denken met Margit veel en graag aan jullie, aan Warmond, aan mijn tas met paspoorten, aan de Nederlandse wereld en wensen jullie goede gezondheid en succesvol werken, met hartelijke groeten, Béla en Margit Szondi.
> P.S. Uw schrijfmachine typt heel mooi. Wat voor een fabrikaat is dat?

Reeds kort daarop, 21 maart, ontving ik een ‘prentkaart’ (nota bene van mijn lievelingsvogel, de zwarte stern, waarop Béla schreef:

> Beste Maarten en Hanneke,
> Met vreugde kan ik u berichten dat ik de drukproeven van de vertaling van de Laatste Zomernacht de uitgeverij Európa overgegeven heb. Het boek zal waarschijnlijk in augustus verschijnen, vriendelijke groet Béla Szondi

De eerstvolgende prentkaart was verstuurd op 12 september 1986. Béla repte niet over de eventuele verschijning van *Laatste zomernacht*, maar schreef:

> Beste Maarten,
> Met veel dank heb ik door de heer dir. Sontrop uw nieuw boek De jacobsladder ontvangen. Het zal mij zeker - zoals de anderen - een groot plezier zijn. Met hartelijke groeten voor u beiden, Béla en Margit Szondi.

Nog geen twee weken later bleek zich dan toch het grote wonder te hebben voorgedaan: *Laatste zomernacht* was verschenen. Béla schreef op 25 september:

> Beste Maarten,
> Helaas heb ik te laat ervaren dat er een bespreking over u en over de Laatste Zomernacht in de Hongaarse Kossuth Rádió heeft plaatsgevonden. De tijd was: 11 september '86 van 15 tot 15.30 uur. In de tijd heb ik de radiokrant niet gelezen. Het spijt me erg. Afwijkend van het programma waarin Cees Nooteboom het eerst zou worden besproken, bent u op de eerste plaats geweest. Zoals ik hoorde, hebben ze veel moois over uw werk gezegd, hartelijke groeten ook voor Hanneke, Béla en Margit Szondi.

Het leek alsof de verschijning van de Hongaarse vertaling het slotakkoord vormde van onze betrekkingen met Béla en zijn vrouw Margit. Jarenlang vernam ik niets meer. Pas eind januari 1990 ontving ik een brief die niet aan mij, maar aan alle Nederlandse kennissen gericht bleek te zijn:

> Goede vrienden,
> In mijn tegenwoordige toestand probeer ik met deze gemeenschappelijke brief aan mijn vele vrienden in Vlaanderen en Nederland kortom verklaren, waarom ik zo zelden een levensteken van ons geven kon. Ik hoop dat ik verstaan en vergeven zal vinden. Van ganser harte dank ik voor de brieven, kaarten, kranteknipsels, postzegels, tijdschriften, boeken, pakketten, kalenders, verscheidene cadeau, waarmee wij overstelpt werden en die ik niet vergelden kon. Sinds wij in september 1988 uit Nederland en België naar huis teruggekeerd zijn, verhoogde zich de tragische ziekte van mijn vrouw, de hersenaderverkalking. Haar verplegen en de velerlei opdrachten van de huishouding hebben mij geheel in beslag genomen. Ik had geen

> tijd en was te moe om brieven te schrijven, en ook met vertalingen ben ik vastgelopen. Bovendien had ik meer dan een half jaar lumbago.
> Eind augustus vorig jaar is er een straatongeluk met Margit gebeurd. Met letsels en hersenschudding geraakte zij in het ziekenhuis (psychiatrie) en zij is nog aldaar. De dokters zeggen dat zij ongeneselijk blijft. Haar niet omkeerbare lichamelijke en geestelijke ondergang heeft ook mijn levenskracht geschokt. Er begon mij de angina pectoris te kwellen. Daarenboven is er in december mijn linker handwortel gebroken en tot deze dagen was mijn arm in gipsverband.
> In deze omstandigheden ontving ik van het PRINS BERNHARD FONDS de blijde tijding dat de MARTINUS NIJHOFF PRIJS 1990 voor vertalingen aan mij toegekend werd. Dat is de grootste onderscheiding in mijn leven. Ik vertrouw erop dat ik bij de uitreiking op 16 februari in Den Haag met mijn zoon Egon (53, werkt in de technische universiteit) en kleinste dochter Etelka (47, math.; fys. lerares, moeder van 5 kinderen) aanwezig kan zijn. Deze reis en het verblijf in Nederland duurt nu slechts 9 dagen, dus kan ik niet alle mijn lieve vrienden ontmoeten. Maar hopelijk later toch...
> Deze gemeenschappelijke brief gaat op meer dan 40 adressen, anders kan ik thans niet schrijven. Doch ik denk persoonlijk aan iedere vrienden met veel liefs en vraag uw vriendschap ook voortaan. Budapest, eind januari 1990, met hartelijke groeten, Béla.

Onder de brief liet hij mij nog met zijn mooie handgeschreven lettertjes weten:

> Ook in deze zware tijden lees ik van en (in krantenknipsels van de Stichting van Vertalingen) over u. Dank voor alles, Hartelijk, Béla.

Bijna een half jaar later ontving ik een schrijven zonder aanhef:

> In de eeuwige orde van de Natuur berust meld ik dat mijn lieve vrouw Margit Szondi-Gere in haar 79. levensjaar na lang lijden op 30 juni 1990 overleden is. Haar begrafenisplechtigheid heeft zich volgens haar verlangen in onze geboortestad Kaposvár toegedragen. Ik kan voor de mooiste 30 jaren van mijn leven haar danken. Zij was mijn getrouwe metgezellin in vreugde en verdriet, mijn mede-

> helpster in mijn werken, zij heeft mogelijk gemaakt dat ik me zonder alledaagse zorgen met de Nederlandse vertalingen kon bezighouden. In de grote eer en vreugde van de Martinus Nijhoff prijs had ik toch de droefenis dat zij in het ziekenhuis lag en niet bij de uitreiking in Den Haag aanwezig kon zijn, om de succes van haar bijstand te zien.
> Haar ziekte begon enkele jaren geleden en ik moest meer en meer opdrachten van de huishouding van haar overnemen. Dus had ik altijd minder tijd om te vertalen en brieven te schrijven. In de laatste maanden, toen zij in het ziekenhuis lichamelijk en geestelijk steeds zwakker werd, moest ik door de bekommering harenthalve wellicht meer lijden dan zij zelf en zo heb ik angina pectoris opgelopen die met de vaak merkbaar wordende depressie voor mij het werken en het aanhouden van menselijke en bevriende omgang erg verzwaarde. Nochtans vertrouw ik erop dat mijn vrienden mijn toestand begrijpen en hun vriendschap voor me en voor de herinnering van mijn Margit behouden, die altijd met genoegen en liefde aan onze reizen in Vlaanderen en Nederland en aan onze lieve vrienden aldaar heeft teruggedacht.
> Zij leeft nu verder in de onzichtbare wereld zonder lijden en ziekten, dus moet en wil ik ook in mijn eenzaamheid tot rust komen, schrijven, vertalen en met mijn vrienden de verbinding voorzetten. God zij met ons.

Eronder had hij, in z'n uitzonderlijk mooie handschrift dat nog geen spoor toonde van enige aftakeling, toegevoegd:

> Beste Maarten,
> Nu ben ik alleen gebleven. Margit praatte altijd met vreugde over onze ontmoeting in Warmond. Ik had zware tijden maar na de lange stress en schok moet ik me herstellen en vermannen om weer vertalen en corresponderen te kunnen. Een goede gezondheid en veel geluk voor jullie beiden met Hannek.
> Veel liefs, Béla.

Ruim anderhalf jaar later, december 1991, stuurde hij mij, een nieuw teken van leven:

Beste Maarten,
Eindelijk ben ik in staat om deze brief te schrijven. De laatste jaren zijn - wegens de lange ziekte en de dood van mijn vrouw Margit - zware tijden van mijn leven geweest, die ik niet lukte zonder depressie en angina pectoris te ondervinden. De grote onderscheiding van de Martinus Nijhoffprijs die ik intussen in Den Haag behaalde, dan de huldiging te Aalst, Gent, Antwerpen, Gooik, later in Hongarije het nietig verklaarde volksgerecht-vonnis van 1946 dat mij 5 jaar gevangenis bracht, hebben me tijdelijk verheugd, toch daarna zorgde weer een zielverlamming maandenlang, zonder werkzaamheid, met de zelfbeschuldigende stilstand van mijn vriendschapsbetrekkingen, met het verbeuzelen van de kostbare tijd, in de vreugdeloze, hulpeloze aandoening van de eenzaamheid. ‘Het is niet goed, dat de mens alleen zij.’
Bijna op het laatste moment vóór de totale lethargie is er de grote reddende verandering aangekomen: de kennismaking met de pianistlerares Lili Ránki (68) die de moeder is van de Nederlandse vertaalster Judit Gera met wie ik sinds 1978 samenwerkte. Lili heeft mijn eenzaamheid opgeheven, mijn nieuwsgevormde levenslust gegeven. Zij was zowel eenzaam als ik: wij hebben getrouwd en nu trachten wij samen elkaar ondersteunende aan de nieuwe periode van ons leven zin te geven.

Neemt u mij niet kwalijk, dat ik u sedert lange tijd geen brief heb geschreven, voortaan wil ik onze verbinding zo veel mogelijk zonder pauzen evengoed voortzetten.
Te zamen met Lili - met wie u hopelijk in het volgend jaar zult bekend worden - wensen wij u en uw geliefden prettige kerstmis en een zalig nieuw jaar van harte.
Met vriendelijke groeten, Béla en Lili Szondi-Ránki.
P.S. Aangezien de woningnood in Boedapest groot is, hebben wij nog geen gemeenschappelijke woning, het adres van mijn vrouw is: Lili Szondi-Ránki, Tartsay Vilmos u.7.II.I. H-1126 Budapest XII. Mocht u telefoneren, als ik even niet daar ben, kunt u met Lili Duits, Frans, Engels of Spaans spreken.

Het laatste schrijven, gedateerd 14 december 1995, ontving ik vier jaar later:

Beste Maarten,
Sedert november 1994 wilde ik u deze brief schrijven, om u en uw geliefden prettige kerstdagen en in 1996 goede gezondheid en veel succes te wensen.
Mijn bedoeling lukte helaas niet, ik kon de goede wensen slechts in mezelf denken, want ik bestond slap onder mijn eigen niveau, ik was niet in staat iets te doen. Ik moet eindelijk er van nota nemen dat ik 86 jaar oud werd en velen die jonger waren dan ik al overleden zijn.... L.P. Boon... de koning Boudewijn... en in mei ook mijn broer 69 jaar oud.
In het jaar 1994 werd mijn gezondheid slechter, mijn gezicht zwakker, het beenoedeem groter en mijn hart (na het vroegere /1977/ infarct en ten gevolge van de ook thans bestaande angina pectoris) maakte in september volgens de vaststelling van de cardiologen ‘tot het ogenblik voor de catastrofe’, dus moest mij dringend een pacemaker in de borst ingeplant worden. De pacemaker is natuurlijk geen artsnij, alleen hartfrequentieregulator tegen onverwachte verrassingen. Sinds de inplantatie voel ik mij een beetje veiliger, maar de lage bloeddruk en de bijwerkingen van de medicijnen zijn vervelend, ze maken nog altijd moe. Ook eenvoudige werkzaamheden (zoals schrijven, vertalen, langere wandelingen) zijn afmattend. Zelfs in dit ogenblik heb ik het ongewenste gevoel dat ik misschien mijn afscheidsbrief schrijf, die zo moeilijk en langzaam kan ontstaan. Jawel, ‘de geest is gewillig, maar het vlees is zwak.’
Hoe het ook zijn moge, ik denk met grote dankbaarheid tot mijn laatste minuut aan mijn vrienden en alles wat Nederlands is, want deze verbinding heeft de avond van mijn en van de zalige Margits leven vermooid, daar dank ik ook u van ganser harte voor. Ook nu herinner ik mij met genoegen Vlaanderen en Nederland, aan de Noordzee, waar ik met mijn vrienden wonderbare tijden heb beleefd, die ik nog eenmaal graag zou terugzien. voordat ook ik mij op een grotere, laatste weg begeven moet. Of het mogelijk zal zijn, weet ik niet, het kan een bevallige begeerte en niet realiseerbare dromerij blijven. Ja, Vlaanderen en Nederland leven altijd als een droomwereld in mijn geest. Dit alles moest ik vertellen om mijn zwijgen te verduidelijken, dat ik altijd liefdevol denk aan mijn vrienden.

> Het was mooi toen ik u met mijn Margit in Warmond bezoeken kon. Nu leef ik alleen, stil, oud geworden, mijn dochters bezorgen mij. Maar de herinnering aan onze ontmoeting met u vermooien het heden.
> Met hartelijke groeten, Béla.

Wat hij schreef, bleek juist te zijn, dit was zijn afscheidsbrief. Daarna heb ik nooit meer iets van hem of over hem vernomen. Hoe en waar en wanneer hij gestorven is, ik weet het niet, ofschoon mijn liefelijke neef en diens schoonfamilie nog allerlei naspeuringen hebben verricht. Ook over Lili Ránki, die in de laatste brief niet genoemd wordt, en die dus blijkbaar alweer vrij snel uit zijn leven was verdwenen, ben ik helaas niets te weten gekomen. Van dit eigenaardige, wonderbaarlijke contact met deze vertaler rest slechts een klein rood boekje met de Hongaarse vertaling van *Laatste zomernacht* alsmede vijf (en dus niet zes) verhalen uit *De zaterdagvliegers*. En wat er ook van rest is dat ik, wat overigens zelden voorkomt omdat er maar zelden een aanleiding voor is het station aan de noordzijde te verlaten, nooit zonder hartzeer aan de IJkant het Centraal Station van Amsterdam uit kan lopen.

Een propere plek met goed licht

Ernest Hemingway[*]
(Vertaling Frank Lekens)

Het was heel laat en iedereen was al weg uit het café, behalve een oude man die in de schaduw zat van een boom in het lamplicht. Overdag was de straat stoffig, maar 's avonds laat hield de dauw het stof vast, en de man bleef er graag tot laat zitten omdat hij doof was en het 's nachts stil was en hij dat verschil kon merken. De twee kelners in het café wisten dat de oude man een beetje dronken was, en al was het een goede klant, ze wisten dat hij zonder te betalen zou weglopen als hij al te dronken werd, dus hielden ze hem in het oog.

‘Vorige week heeft hij geprobeerd om zelfmoord te plegen,’ zei de ene kelner.

‘Waarom?’

‘Uit wanhoop.’

‘Waarover?’

‘Niks.’

‘Hoe weet jij dat het niks was?’

‘Hij heeft geld zat.’

Ze zaten samen aan een tafel die tegen de muur stond, vlakbij de deur van het café, en ze keken naar het terras waar alle tafels leeg waren, behalve die waar de oude man zat, in de schaduw van de kruin van de boom die lichtjes bewoog in de wind. Een meisje en een soldaat kwamen voorbij. De koperen cijfers op zijn kraag glommen in het licht van de straatlantaarn. Het meisje droeg geen hoed en liep met snelle passen met hem mee.

‘Die wordt nog opgepakt door de guardia,’ zei een van de kelners.

‘Wat zou dat, als hij krijgt waar hij op uit is?’

‘Hij kan beter niet op straat rondhangen. Straks pakt de guardia hem op. Ze zijn vijf minuten geleden nog langs geweest.’

* *Hemingway's verhaal* A Clean Well Lighted Place *wordt gerekend tot zijn subtielste short stories. James Joyce zei erover: ‘Ik vind het zelfs een van de beste korte verhalen ooit geschreven. Er zit venijn in.’ Hemingway nam het op in zijn bundel* Winner Take Nothing *(1933) en het werd een* anthologist's darling, *een uitbeelding van stille wanhoop zonder enig vertoon van machismo.*

De oude man die in de schaduw zat, tikte met zijn glas tegen zijn schoteltje. De jongste van de twee kelners ging naar hem toe.

‘Wat wil je?’

De oude man keek hem aan. ‘Nog een cognac,’ zei hij.

‘Je wordt dronken,’ zei de kelner. De oude man keek hem aan. De kelner liep weg.

‘Die blijft de hele nacht zitten,’ zei hij tegen zijn collega. ‘Ik heb slaap. Ik lig nooit vóór drieën in bed. Had hij zich vorige week maar van kant gemaakt.’

De kelner pakte de cognacfles en een nieuw schoteltje van achter de bar en liep ermee naar de tafel van de oude man. Hij zette het schoteltje op tafel en schonk zijn glas vol.

‘Je had jezelf vorige week van kant moeten maken,’ zei hij tegen de dove. De man gebaarde met zijn vinger. ‘Iets meer,’ zei hij. De kelner schonk het glas zo vol dat de cognac over de rand gulpte en langs de steel van het glas op het bovenste schoteltje liep. ‘Bedankt,’ zei de oude man. De kelner liep met de fles terug het café in. Hij ging weer bij zijn collega aan tafel zitten.

‘Nu is hij zat,’ zei hij.

‘Dat is hij elke nacht.’

‘Waarom wou hij er een eind aan maken?’

‘Hoe moet ik dat weten?’

‘Hoe deed ie het?’

‘Met een touw, hij wou zich ophangen.’

‘Wie heeft hem gered?’

‘Zijn nicht.’

‘Waarom deed ze dat?’

‘Om zijn ziel te redden.’

‘Hoeveel geld heeft ie?’

‘Zat.’

‘Hij moet al tachtig zijn.’

‘O, minstens.’

‘Ik wou dat ie naar huis ging. Ik lig nooit voor drieën in bed. Dat is toch geen tijd om naar bed te gaan?’

‘Hij blijft lang zitten omdat ie hier goed zit.’

‘Hij is eenzaam. Ik ben niet eenzaam. Ik heb een vrouw die in bed op me ligt te wachten.’

‘Hij heeft ook ooit een vrouw gehad.’

‘Daar zou hij nou niks meer aan hebben.’

‘Dat weet je niet. Misschien zou ie het beter hebben met een vrouw.’

‘Zijn nicht zorgt voor hem. Je zei dat zij hem had gered.’

‘Weet ik.’

‘Ik zou nooit zo oud willen worden. Ik vind ze onsmakelijk, ouwe mannen.’

‘Hoeft niet. Dit is een propere ouwe man. Hij drinkt zonder morsen. Zelfs nou, zo zat als hij is. Kijk maar.’

‘Ik hoef het niet te zien. Ik wou dat ie naar huis ging. Hij denkt niet aan mensen die moeten werken.’

De oude man keek op van zijn glas en over het plein, toen naar de kelners.

‘Nog een,’ zei hij, wijzend naar zijn glas. De kelner die haast had liep naar hem toe.

‘Afgelopen,’ zei hij, in de telegramstijl die domme mensen gebruiken als ze met dronkelappen of buitenlanders praten.‘Geen drank meer vanavond. We gaan dicht.’

‘Nog een,’ zei de oude man.

‘Nee. Afgelopen.’ De kelner veegde de rand van de tafel af met een vaatdoek en schudde zijn hoofd.

De oude man stond op, telde langzaam de schoteltjes, haalde een leren beurs uit zijn zak en legde het geld voor zijn drank op tafel, met een halve peseta fooi.

De kelner keek hem na door de straat, een heel oude man met waardigheid in zijn wankele tred.

‘Waarom gaf je hem niet nog wat te drinken?’ vroeg de kelner zonder haast. Ze waren de luiken aan het sluiten. ‘Het is nog geen half drie.’

‘Ik wil naar huis, naar bed.’

‘Wat maakt dat uurtje nou uit?’

‘Voor mij meer dan voor hem.’

‘Een uur is een uur.’

‘Je praat zelf als een ouwe vent. Laat ie een fles kopen en thuis drinken.’

‘Dat is niet hetzelfde.’

‘Nee, dat is zo,’ erkende de kelner met een vrouw. Hij wilde niet onredelijk zijn. Hij had alleen haast.

‘En jij? Ben jij niet bang om vroeger thuis te komen dan anders?’

‘Zoek je nou ruzie?’

‘Welnee hombre, ik maak maar een grapje.’

‘Nee,’ zei de haastige kelner, overeind komend na het neertrekken van de metalen rolluiken. ‘Ik geloof in mezelf. Ik heb zelfvertrouwen.’

‘Je hebt je jeugd, je zelfvertrouwen en een baan,’ zei de oudste kelner. ‘Jij hebt alles.’

‘En jij dan?’

‘Niks, behalve werk.’

‘Jij hebt alles wat ik heb.’

‘Nee. Zelfvertrouwen heb ik nooit gehad en jong ben ik ook niet meer.’

‘Kom op. Kraam nou geen onzin uit en sluit af.’

‘Ik ben zo iemand die graag laat in het café zit,’ zei de oudste kelner. ‘Met al de mensen die niet naar bed willen. Al de mensen die behoefte hebben aan licht in het donker.’

‘Ik wil naar huis, naar bed.’

‘Wij zijn van een verschillend slag,’ zei de oudste kelner. Hij had zijn jas aan, klaar om naar huis te gaan. ‘Het gaat niet alleen om jeugd en zelfvertrouwen, al zijn dat heel mooie dingen. Ik sluit hier elke nacht met tegenzin af omdat er misschien nog iemand is die het café nodig heeft.’

‘Er zijn de hele nacht bodega's open, hombre.’

‘Je snapt het niet. Dit is een proper en prettig café. Met goed licht. Het licht is uitstekend en nu heb je ook nog de schaduw van de bladeren.’

‘Tabee,’ zei de jongste kelner.

‘Tabee,’ zei de ander. Hij draaide het licht uit en bleef in zichzelf praten. Het ging om het licht natuurlijk, maar het is ook belangrijk dat het er proper en plezierig uitziet. Muziek moet je niet hebben. Muziek moet je zeker niet hebben. Je hebt geen waardigheid meer als je aan een bar moet staan, ook al is dat alles wat op dit uur nog kan. Waar was hij bang voor? Het was geen angst of benauwdheid. Het was iets niksigs dat hij maar al te goed kende. Het was allemaal niks en een mens was ook niks. Dat was alles en het enige wat je nodig had was licht en een plek waar het een beetje proper en netjes was. Sommige mensen leefden erin en voelden het nooit, maar hij wist dat het allemaal nada was, nada y pues nada y nada y pues nada. Onze nada die in de nada zijt, uw naam worde nada uw rijk nada uw wil ge-nada op

nada zoals in de nada. Geef ons nada ons dagelijks nada en nada ons onze nada zoals ook wij aan anderen hun nada nada, en nada ons niet in nada maar verlos ons van nada; pues nada. Wees gegroet nada vol van nada, nada is met u. Hij glimlachte en stond aan een toog met een glimmend espressoapparaat.

‘Wat mag het zijn?’ vroeg de barkeeper.

‘Nada.’

‘Otro loco más,’ zei de barkeeper en draaide zich om.

‘Een kleintje,’ zei de kelner.

De barkeeper schonk er een in.

‘Het licht is helder en prettig maar de bar is niet gepoetst,’ zei de kelner.

De barkeeper keek hem aan maar zei niets. Het was te diep in de nacht voor een gesprek.

‘Nog een copita?’ vroeg de barkeeper.

‘Nee, bedankt,’ zei de kelner en liep naar buiten. Hij hield niet van bars en bodega's. Een proper café met goed licht was heel wat anders. Nu zou hij zonder verder piekeren naar huis gaan, naar zijn kamer. Hij zou op zijn bed gaan liggen en eindelijk, tegen het aanbreken van de dag, zou hij in slaap vallen. Het is waarschijnlijk gewoon slapeloosheid, zei hij bij zichzelf. Dat moeten veel mensen hebben.

Een mieterse vent

Pia Juul[*]
(Vertaling Edith Koenders)

Ik dacht: als hij nog één keer ‘een mieterse vent’ of ‘wat een toestand’ zegt, sta ik op en loop weg. Of ik begin te gillen. Ik ga gewoon gillen en wat zal hij dan zeggen? Hij bedenkt vast weer iets stoms.

‘Dus Kalle Petersen was geen goede vriend van u?’ vroeg de agent, terwijl hij me aankeek alsof hij Orla op die manier kon ontwijken.

‘Nee,’ zei ik.

Maar tegelijkertijd schoof Orla zijn stoel met een schrapend geluid naar achteren en ik zag aan zijn blik dat hij op het punt stond om te gaan huilen. ‘Een goede vriend!’ zei hij en dat klonk veel te luid in onze keuken. ‘We hebben ik weet niet hoe vaak samen een biertje zitten drinken op zondagochtend in onze achtertuin. Dat betekent natuurlijk niet dat je “goede vrienden” bent, maar hij was een mieterse vent, absoluut, en ik ben bereid om alle vragen te beantwoorden, ik wil graag helpen; ik wil... ja...’

Toen hij ‘een mieterse vent’ zei, stond ik op. Ik walgde ervan, maar ging natuurlijk niet gillen. Ik liep naar het raam staan en keek naar het huis van Kalle aan de overkant.

‘Je was gisteren niet eens thuis, Orla,’ zei ik.

‘Nee, maar jij wel! Heb je echt niks gezien?’

Hij zag er zo vertwijfeld uit, nog even en ik zou ontploffen. Ik keek verontschuldigend naar de agent, niet wetend waarvoor ik me eigenlijk moest verontschuldigen. Voor de gevoeligheid van mijn man? Het sprak niet bepaald in mijn voordeel dat het me geen biet kon schelen dat Kalle vermoord was. Terwijl hij me ooit een keer tijdens een straatfeest gekust had. Dat was al jaren geleden en het was geen boeiende

* *Pia Juul (Denemarken, 1962) debuteerde als dichter. Ze heeft behalve zes poëziebundels, ook een roman, hoorspelen, een toneelstuk en twee bundels met korte verhalen geschreven. ‘Een mieterse vent’ komt uit de bundel* Dengang med hunden *(Die keer met de hond) uit 2005, waarin Juul op een nuchtere en subtiele manier de eigenaardigheden van ogenschijnlijk doodgewone mensen beschrijft. Pia Juul is docent geweest aan de Schrijverschool in Kopenhagen en vertaalt Engelse en Amerikaanse literatuur in het Deens.*

kus geweest. De mededeling zou Orla shockeren maar de agent amper interesseren.

‘Wat een toestand,’ zuchtte Orla nadat hij de voordeur achter de agent had dichtgedaan.

‘Orla, alsjeblieft!’ zei ik verwijtend. Hoorde hij zichzelf dan echt niet?

‘Wat?’ zei hij en hij bleef halverwege de tafel staan. ‘Wat?’ herhaalde hij verward, terwijl hij op de plastic zitting neerplofte zodat de lucht er met een fluitend geluid uit werd geperst. Zijn gezicht was volledig verkrampt.

‘Waarom vind je het eigenlijk zo erg?’ vroeg ik.

‘Waarom vind jij het eigenlijk helemaal niet erg? Onze buurman is midden in de nacht in zijn bed met een bijl vermoord. Jij was alleen thuis, twintig meter ervandaan. Het lijkt je totaal niet te raken.’ Eerst verhief hij zijn stem, toen begon hij te snikken en legde huilend zijn hoofd op zijn armen.

Ik schaamde me voor zijn labiele gedrag. Het was woensdag en prima weer voor de tuin. ‘Als jij het gras maait,’ zei ik, ook al deed hij dat altijd al, ‘dan doe ik de border.’ Ik deed de border altijd. Ik trok mijn tuinkleren aan, liep naar het schuurtje en pakte de mand op wieltjes. Terwijl ik op mijn knieën lag te wieden, keek ik af en toe omhoog naar het huis, maar zag geen enkel teken van leven. Waarom kwam hij niet naar buiten? Het gras was echt lang, want het had dagenlang geregend. Het moest nodig gemaaid worden.

Toen ik naar binnen ging om koffie te zetten, zat hij niet meer in de keuken. Hij was niet in de kamer en evenmin naar de wc. De auto stond op de oprit, dus hij was niet weggegaan. Er stonden nog steeds politieauto's bij Kalle aan de overkant van de straat, maar daar was Orla vast niet naar toe. Hij was niet iemand die zich met andermans zaken bemoeide.

Ik ging met een kop koffie in de keuken zitten en bladerde in de regionale krant, maar kon me niet goed concentreren. Toen ik de deur van de slaapkamer open hoorde gaan, schrok ik.

‘Orla?’ riep ik.

‘Ja?’ zei hij, terwijl hij naar de keuken kwam en in de deur bleef staan.

‘Waar heb jij uitgehangen?’ vroeg ik.

‘Ik was even gaan liggen,’ zei hij en hij streek met zijn handen door zijn haar.

‘Gaan liggen? Midden op de dag? Ben je soms ziek?’

Hij keek me aan en schudde zijn hoofd. ‘Is er koffie?’ vroeg hij dom, terwijl hij naar het aanrecht liep en een kopje voor zichzelf inschonk. Hij ging zitten en schudde opnieuw zijn hoofd. Hij had rode ogen. ‘Ik kan het maar niet begrijpen,’ zei hij.

‘Wat?’ vroeg ik.

‘Dat Kalle dood is. En nog wel op zo'n manier.’

‘Nee, het is ook verschrikkelijk,’ zei ik, terwijl ik opstond en mijn kopje in de afwasmachine zette. ‘Orla, kom je ook, dan kun je het gras maaien. Het is echt ontzettend nodig.’ Toen ik langs hem liep, keek ik hem niet aan.

Hij kwam niet naar buiten om het gras te maaien en ik heb geen idee wat hij binnen deed. Misschien was hij weer gaan liggen? Ik vroeg me af of hij de sprei eraf had gehaald of er gewoon bovenop was gaan liggen. Trok hij zijn schoenen uit? Zijn kleren? In al die jaren dat we getrouwd waren, was hij nog nooit midden op de dag gaan liggen, behalve die keer dat hij longontsteking had gehad en dat was lang geleden. Ik wiedde onkruid tot er geen overbodig sprietje meer tussen de planten stond, vervolgens gooide ik de mand leeg op de composthoop en trok mijn handschoenen uit. Ik wilde eigenlijk aardappelen gaan schillen, maar veel zin om Orla in de keuken tegen te komen had ik niet.

Maar hij was daar niet eens en ook niet in de kamer of naar de wc. De deur van de slaapkamer was dicht. Ik had nog niet met de la van de pannen gerammeld, of hij kwam eraan. Hij leunde met zijn rug tegen het aanrecht, terwijl ik de aardappelen in de gootsteen liet vallen. Zo had hij niet meer gestaan sinds het begin van ons huwelijk. ‘Wat is er?’ vroeg ik.

‘Wat er ís?’ Hij keek naar me, maar ik keek omlaag in de gootsteen, terwijl de kraan liep. ‘Denk je dat een bekende het gedaan heeft?’

‘Dat moet je de politie vragen,’ zei ik. ‘Ga erheen en vraag het de politie. Ze zijn er nog steeds.’

‘Maar wat dénk je?’ vroeg hij.

‘Orla, ik weet het niet. Waarom heb je het gras niet gemaaid? Het gaat weer regenen en straks kan de maaimachine het niet meer aan. En we kunnen die van Kalle nu ook niet meer lenen...’

Orla sloeg met een vuist op het aanrecht, liep de keuken uit en gooide de deur achter zich dicht. Ik zag dat hij naar Kalles huis liep. Er stond een agent op de oprit die hem tegemoet trad. Ze praatten samen. Ik keek naar de aardappelen. Heel in de verte kon ik hun stemmen horen, maar geen woord verstaan van wat ze zeiden. Het gaf niets. We gingen karbonades uit de oven eten; ik was vergeten die aan te doen. Nu konden we pas laat eten. Eigenlijk had ik geen honger. Orla misschien ook niet. Ik schilde acht aardappelen, dat deed ik altijd, dan konden we er de volgende dag eentje koud bij de lunch nemen.

De volgende dag was donderdag. Er waren acht koude aardappelen voor bij de lunch, maar Orla was een eindje gaan wandelen. Woensdag was hij zonder eten naar bed gegaan. Nadat ik mijn film had uitgekeken sloop ik de slaapkamer in en kroop onder de deken, maar hij sliep helemaal niet.

‘Jij kunt alleen maar over het gras praten,’ zei hij zachtjes. ‘Kalle is dood en jij praat over het gras. De politie zegt dat het iemand geweest moet zijn die hem kende. Iemand die een sleutel had. Maar niemand had toch de sleutel van zijn huis?’

Ik antwoordde niet.

‘We hebben er eentje gehad toen hij naar Jutland was, maar die hebben we teruggegeven en dat heb ik ook tegen de politie gezegd.’

‘Heb je dat gezegd?’

‘Ja, dat heb ik gezegd.’

‘Je moet je er niet te veel mee bemoeien; daar houden ze vast niet zo van...’

‘Soms zou je jezelf eens moeten horen,’ zei hij.

‘Jij ook,’ zei ik kwaad. ‘Een mieterse vent! Er is geen mens meer die dat zegt. Je zou net zo goed meteen “toffe gozer” kunnen zeggen.’

‘Toffe gozer?’ vroeg Orla. ‘Kalle was ook een toffe gozer, je maakt mij niet wijs dat je dat niet kunt zeggen.’

‘Je zou jezelf eens moeten horen,’ zuchtte ik. ‘Ik wil slapen.’

‘Wat akelig dat je nu gewoon denkt te kunnen slapen.’

‘Als jij morgen het gras niet maait, dan doe ik het,’ zei ik.

‘Goed idee,’ zei hij en daarna zwegen we.

Ik zat in mijn eentje aan de lunch met de koude aardappelen. Na het ontbijt had ik het gras gemaaid, terwijl Orla met een biertje op het terras was gaan zitten. Toen ik de lunch wilde gaan klaarmaken, ging hij

wandelen. Dat was donderdag, dus eigenlijk had ik 's ochtends de was moeten doen, de boel begon een beetje in de soep te lopen. Ik at een boterham met aardappel met zout en gooide de andere aardappelen weg, ik weet niet waarom, ik had ze 's avonds nog best kunnen bakken.

Ik haalde de wasmand uit de badkamer en droeg die naar de kelder. De handdoeken lagen bovenop, verder was er wat ondergoed. Ik sorteerde de was en stopte die in de machine. De rest legde ik op stapeltjes voor de volgende ronde. Onder in de wasmand lag iets zwaars; eerst dacht ik dat het een baksteen was, ik weet niet waarom, want dat sloeg nergens op. Ik haalde het ding uit de wasmand, ging ermee op een kistje zitten om het te bekijken. Het was zwaar. Er kleefden haren en bloed aan, het was een bijl. Ik barstte in huilen uit.

Sauna

Frans van Mastrigt

De fraaie architectuur en de mooie ligging midden in de bossen konden de ware aard van het paviljoen niet verhullen: een versierd oord van verschrikking. Alleen de kreupelen, lammen, dwarslaesies, afasielijders en dementen kwamen hier binnen. De hoeveelheid pseudoopgewekte ellende die dagelijks door de automatische, geheel voor rolstoelen ontworpen deuren van deze dependance ging, verbaasde keer op keer.

Logisch, want oma's eigen situatie was van dien aard dat zij waarnemingen niet langer dan een paar seconden in haar geheugen wist vast te houden. Alleen ingrijpende gebeurtenissen wisten zich langer te nestelen in hersenbanen die enigszins functioneerden. Haar grootste probleem was de coördinatie tussen waarneming, realiteit en verbale reactie daarop. Soms uitte zij vreemde klanken die in haar eigen bewustzijn, of wat daarvan over was, een duidelijk antwoord vormden op de haar gestelde vragen, maar die de vragensteller achterlieten met een blik of hij water zag branden. De reactiecoördinatie was op hol. Muziek op de radio en natuurfilms op de televisie leverden geen enkel probleem op. Aan de primaire beleving daarvan had zij veel plezier.

Nog groter plezier gaven haar de bezoeken van de kleinkinderen. Zij probeerde niet eens met hen te converseren en op dit niveau was dat ook niet nodig. Een tinteling in de ogen en een langzaam, voorzichtig gebaar voldeden. De kleinkinderen vonden het volkomen normaal dat oma gedeeltelijk verlamd was, in een rolstoel zat en een heel beperkt vocabulaire tot haar beschikking had. Zij hadden haar nooit anders gekend. Goed beschouwd spraken ze dezelfde taal. Bovendien morste oma met de chocolademelk, dus ook dat hadden zij gemeen. Op de een of andere manier leken ze te beseffen dat elke inspanning voor haar de prestatie was van een topatleet. Het personeel - de verpleegsters, therapeuten en artsen - was over het algemeen behulpzaam en vol engelengeduld. Alleen maakte het haar wel eens wanhopig dat zij niet duidelijk kon maken dat al het gesol voor haar niet meer hoefde, maar het was onvermijdelijk bij het volgen van de vele therapieën. Onder het motto ‘zo lang er leven is, is er hoop’ werd elke dag een intensief trainingsprogramma afgewerkt, van fysio- en ergo-

therapie tot logopedie, slechts onderbroken door eet- en slaapuren voor de uitgeputte patiënt.

Ondanks haar aversie tegen deze actiegerichtheid kon zij met iedereen goed opschieten; behalve met één verpleegster, die volgens haar voor geen cent deugde. Het mens zag altijd kans om je op de pijnlijkste plekken vast te grijpen. Als zij probeerde te schreeuwen keek ze je aan alsof ze je ter plekke de strot dicht zou kunnen knijpen. Daar zou geen haan naar kraaien, want zij zou het heel gemakkelijk op een nieuwe attaque kunnen schuiven. Het was niet eens persoonlijk, ze was zo bij alle patiënten. Een keer had het mens bij een buurvrouw die wilde schreeuwen haar hand op de mond en neus gehouden tot de buurvrouw blauw begon aan te lopen. Voor zover het mogelijk was om oma's gevoelens te definiëren, wekte deze verpleegster bij haar zowel angst als haat op. Het was er een die hier absoluut niet thuis hoorde, maar die tussen de mazen van de selectie door was geglipt.

Haar naam was Martha. Zelf heette oma Maria, wat in de loop der jaren was verbasterd tot Riet. In haar totaal ongecoördineerde gedachtenwereld begon de relatie tussen haar en Martha haast mythische vormen aan te nemen. Vanwege de naamsassociatie woelden vaag de verhalen uit het evangelie van Lucas door haar weerbarstig brein. Er was ook nog een Lazarus, al heette die hier Frits. Zijn relatie tot de bijbelfiguur kon gelegen zijn in overmatig drankgebruik, waarvan de sporen zichtbaar waren in de vorm van een diepe blauwsluier op zijn verder heel aangename gelaatstrekken. De drank was ook de directe oorzaak van zijn aanwezigheid hier. Na drie weken proberen was het Frits eindelijk gelukt om in grote, bibberige en ongelijkmatige letters zijn naam voor haar op een vel papier te krassen, hetgeen hem een taart had opgeleverd en een feestmuts, want het werd door de voltallige staf beschouwd als een wonder binnen de mogelijkheden van de therapie. Zelf kon zij slechts ‘hond’ schrijven. Waarom dat moest, was haar niet duidelijk, maar ze deed er de staf zo'n plezier mee dat zij regelmatig een spoor van vodjes papier achter zich liet met dit magische woord erop.

Er was ook een dokter die eruit zag als Gods zoon, tenminste zoals zij zich die voorstelde. De analogie met het bijbelverhaal werd nog versterkt doordat deze arts Lazerus, Frits dus, uit de doden had opgewekt. Zij had het met eigen ogen gezien en ze vermoedde dat die Martha achter zijn eerdere overlijden stak. In werkelijkheid was Frits

in een coma geraakt en de arts had hem op het nippertje met beademing, hartmassage en de nodige toeters en bellen weten te reanimeren. Maar in het beperkte bevattingsvermogen van oma's eens zo geduchte brein had de parabel zich voorgoed genesteld.

De situatie met Martha ging van kwaad tot erger. Voor oma's gevoel werd ze steeds gemener vastgegrepen en namen de kwellingen voor haar lotgenoten navenant toe. Niemand zei er iets van. Zij die dat zouden kunnen, durfden niet en zij die wel durfden, konden het niet. Oma werd af en toe radeloos van machteloosheid.

Temidden van het overbodige gesol was er één activiteit waaraan zij zich met intens genot kon overgeven: de wekelijkse sauna, gevolgd door ontspannen oefeningen in het zwembad om de motoriek van de spieren weer wat op te vijzelen. Voor haar altijd pijnlijke lijf was dit de opperste zaligheid. Het intense plezier ervan kon zelfs niet vergald worden door Martha, als die dienst had.

Naakt onder haar badjas werd zij, zoals gebruikelijk met veel pijn, in de rolstoel gehesen en in looppas afgevoerd naar de natte sectie, zoals de saunaruimte in het instituutjargon heette. Zij was de laatste voor deze dag en ze vond het niet erg dat zij even moest wachten tot de boel was schoongemaakt. Aan het eind van de dag liepen bijna alle therapieën uit en als iemand nog snel even naar de ergo, of logo moest liet het personeel de zaak er maar bij liggen.

Oma merkte dat Martha de pest in had, omdat zij de troep moest opruimen, maar wachtte geduldig bij de deur waar ze zolang was geparkeerd. Plotseling merkte ze dat het imbus-schroefje van de deurknop los zat. Ze zag er niets vreemds in, want haar voormalige flat had van imbusschroefjes aan elkaar gehangen. Met ongecoördineerde vingerbewegingen peuterde ze het schroefje los. Verbaasd staarde ze naar de helft van de deurknop die ze opeens in haar hand hield. Ze liet het ding op de grond vallen en uit een soort van recalcitrantie trok zij met haar goede hand ook de andere helft los. Ergens verderop ging een buitendeur open. Iemand zwaaide vriendelijk naar haar. Een plotselinge vlaag tocht deed de deur van het stoombad in het slot vallen. Geschrokken liet zij de andere helft van de deurknop los en ook deze viel kletterend op de grond. Met geen mogelijkheid had zij die met haar halfverlamde lijf kunnen oppakken.

Ze giechelde van plezier toen het rood aangelopen gezicht van Martha voor de patrijspoort verscheen. Een sensatie die nog het meeste leek op ‘net goed’ ging door haar heen en vervolgens zakte ze weg in een van die korte slaapjes die haar sedert de hersenbloeding regelmatig overvielen. Toen ze weer wakker werd, duurde het lang voor ze besefte waar ze was, maar het rode hoofd van Martha bracht haar langzaam terug tot de werkelijkheid. Tussen de schimmige gedachten die door haar heen gingen was er één die steeds vastere vorm begon aan te nemen: ‘Nu zij toch binnen was kon Martha net zo goed een stoombad nemen.’ Het viel niet mee om de rolstoel tot bij de thermostaat aan de muur te manoeuvreren en het was nog veel moeilijker om met die onwillige arm het geribde tandwieltje te bereiken. Twee keer hield ze op omdat ze niet meer wist waar ze mee bezig was, maar de derde keer draaide ze het wieltje helemaal door tot op de hoogste stand. Daarna viel ze, achterover leunend in de rolstoel, in een lange, ontspannen slaap.

Uren later werd ze gevonden. Men was gaan zoeken omdat ze niet in de eetzaal was verschenen. Toen men de deur van het stoombad had geopend en, na een periode van afkoeling, naar binnen kon, trof men daar zuster Martha aan. Zij was tot op het bot gaar.

Later, toen er rechercheurs kwamen om enige klaarheid in de zaak te brengen, keek zij de mannen bij hun vragen verwezen aan. Het enige waar ze aan kon denken was dat ze haar meest geliefde uurtje van de week had gemist.

‘Wat verwachten jullie nou voor antwoorden van zo'n dement mensje?’ had de directrice gezegd. Maar iets in haar ogen na deze opmerking maakte dat één van de politiemannen haar lang en aandachtig bleef aankijken om tenslotte toch schouderophalend weg te lopen.

Nog later, in de ontspanningsruimte, schilderde ze met grote letters en in vele kleuren op grote vellen papier: hond, hond, hond, hond. Ook stootte zij een stroom luide, onsamenhangende klanken uit, die door de omstanders goedmoedig werden aangehoord. De dokter die eruit zag als Gods zoon, tenminste zoals zij zich hem voorstelde, sloeg haar bezorgd gade. Slechts haar bezoekende kleinkinderen keken alsof ze alles begrepen.

De Plaats des Oordeels

W. Somerset Maugham
(Vertaling Peter Verstegen)

Ze wachtten geduldig hun beurt af, maar geduld was niet iets nieuws voor hen; alle drie hadden ze grimmig en doelbewust geduld geoefend, dertig jaar lang. Hun leven was één lange voorbereiding geweest op dit moment en nu wachtten ze de uitkomst af, niet zelfverzekerd, want dat zou misplaatst zijn bij zo'n ontzagwekkende gelegenheid, maar in elk geval met goede moed. Zij hadden de smalle, rechte weg bewandeld, terwijl de welige bloemenweiden van de zonde maar al te uitnodigend voor hen lagen; met het hoofd geheven maar met een hart dat brak hadden ze de verleiding weerstaan; nu was hun moeizame reis ten einde en verwachtten ze hun beloning. Ze hoefden niet te spreken, want ze kenden elkaars gedachten en ze wisten dat eenzelfde gevoel van opluchting hun lichaamloze zielen vervulde met dankbaarheid. Door wat voor kwelling zouden ze nu gepijnigd worden als ze ooit hadden toegegeven aan de hartstocht die welhaast onweerstaanbaar had geleken, en wat een waanzin zou het geweest zijn als ze voor een paar jaar van verrukking het Eeuwig Leven zouden hebben opgegeven dat hen nu eindelijk met zo'n stralend licht tegemoet scheen! Ze voelden zich als mensen die op het nippertje zijn ontsnapt aan een plotselinge, gewelddadige dood, die zichzelf knijpen omdat ze nauwelijks kunnen geloven dat ze nog in leven zijn en die verbaasd om zich heen zien. Ze hadden niets gedaan waar ze zichzelf een verwijt over konden maken en als hun engelen zo meteen zouden zeggen dat het hun tijd was, zouden ze naar voren komen zoals ze hun weg waren gegaan door de wereld die nu zo ver achter hen lag, in het blijde besef dat ze hun plicht hadden gedaan. Ze stonden een beetje opzij, want de drukte was groot. Er was een vreselijke oorlog aan de gang en al jaren waren de soldaten van alle volkeren, mannen in de volle bloei van hun dappere jeugd, in een eindeloze colonne op weg naar de Plaats des Oordeels; ook vrouwen en kinderen wier leven tragisch beëindigd was door geweld of, treuriger nog, door verdriet, ziekte of hongersnood; er heerste niet weinig verwarring in de rechtzalen van de hemel.

Het was ook als gevolg van die oorlog dat deze drie bleke, huiverende geesten nu in afwachting waren van hun vonnis. Want John en Mary waren passagiers geweest op een schip dat door een torpedo van een onderzeeboot tot zinken was gebracht; en Ruth, wier gezondheid was ondermijnd door het uitputtende werk waar ze zich zo nobel aan had gewijd, was na het doodsbericht van de man van wie ze met heel haar hart had gehouden, de slag niet te boven gekomen en gestorven. John zou zichzelf overigens hebben kunnen redden als hij niet geprobeerd had zijn vrouw te redden; hij haatte haar; hij had haar al dertig jaar vanuit het diepste van zijn ziel gehaat, maar hij had jegens haar altijd zijn plicht gedaan en op dat moment van gruwelijk gevaar was het niet bij hem opgekomen om iets anders te doen.

Eindelijk namen hun engelen hen bij de hand en leidden hen naar de Tegenwoordigheid. Een tijdlang nam de Eeuwige geen enkele notitie van hen. Hij was eerlijk gezegd in een slecht humeur. Kort tevoren was er een filosoof voor zijn rechterstoel verschenen, overleden in de volheid van zijn jaren, na een leven vol eerbewijzen, die de Eeuwige recht in zijn gezicht had gezegd dat hij niet in hem geloofde. Niet daardoor was de serene stemming van de Koning der Koningen verstoord, het zou hem hoogstens hebben doen glimlachen; maar die filosoof, die misschien ten onrechte zijn voordeel deed met de betreurenswaardige situatie op aarde, had hem gevraagd hoe hij, als hij de zaak onpartijdig bekeek, zijn Almacht kon rijmen met zijn Algoedheid.

‘Niemand kan ontkennen dat het Kwaad bestaat,’ zei de filosoof met iets prekerigs. ‘Dus als God het Kwaad niet kan verhinderen, is hij niet almachtig, en als hij het wel kan verhinderen maar dat niet doet, dan is hij niet algoed.’

Dit argument was natuurlijk niet nieuw voor de Alwetende, maar hij had altijd geweigerd om er bij stil te staan; de kwestie is namelijk dat hij weliswaar alwetend was, maar hierop geen antwoord wist. Zelfs God kan van twee plus twee geen vijf maken. Maar de filosoof had zijn voordeel willen uitbuiten en had, zoals dat gaat met filosofen, vanuit een reële premisse een irreële gevolgtrekking willen maken - en het eind van het liedje was dat de filosoof een verklaring aflegde die in de gegeven omstandigheden bepaald lachwekkend was.

‘Ik weiger te geloven,’ zei hij, ‘in een God die niet almachtig en algoed is.’

Misschien was het dus wel met enige opluchting dat de Eeuwige nu zijn aandacht richtte op het drietal schimmen dat nederig maar hoopvol voor hem stond. De levenden, die maar zo'n korte tijd te leven hebben, praten altijd te veel als ze het over zichzelf hebben; anderzijds zijn de doden, met de eeuwigheid in het vooruitzicht, zo praatziek dat alleen engelen er beleefd naar kunnen luisteren. Maar dit is in het kort het verhaal dat het drietal vertelde. John en Mary waren vijf jaar gelukkig getrouwd geweest en, totdat John Ruth had ontmoet, hadden ze met echte warmte en wederzijds respect van elkaar gehouden, zoals meestal het geval is met echtelieden. Ruth was achttien, tien jaar jonger dan hij, een wilde meid met charme en gratie, met een directe en overrompelende bekoorlijkheid; ze was geestelijk en lichamelijk de gezondheid zelf, gretig op zoek naar een vanzelfsprekend levensgeluk en in staat tot die bijzondere hoedanigheid die bestaat uit schoonheid van de ziel. John werd verliefd op haar en zij op hem. Maar het was geen gewone passie die hen te pakken had; het was zoiets overweldigends dat het voelde alsof heel de lange wereldgeschiedenis alleen maar zin had gehad, omdat ze resulteerde in de plaats en de tijd die hen tezamen had gebracht. Ze hielden van elkaar als Daphnis en Chloë of als Paolo en Francesca. Maar na dat eerste moment van extase, toen ze hun liefde voor elkaar hadden ontdekt, werden ze gegrepen door ontzetting. Ze waren fatsoenlijke mensen, met respect voor zichzelf, voor de overtuigingen waarmee ze waren grootgebracht en de wereld waarin ze leefden. Hoe kon hij profiteren van een onschuldig meisje en hoe kon zij iets te maken willen hebben met een getrouwde man? Toen werd hun duidelijk dat hun liefde voor Mary niet verborgen was gebleven. De genegenheid, gebaseerd op vertrouwen, die zij haar man had toegedragen, was geschokt, en er kwamen gevoelens in haar op waar ze zichzelf nooit toe in staat had geacht, jaloezie, de vrees dat hij haar zou verlaten, woede omdat haar veilige plaats in zijn hart werd bedreigd, en een vreemd smachten van de ziel dat meer pijn deed dan liefde. Ze had het gevoel dat ze het niet zou overleven als hij haar verliet. Toch wist ze dat hij liefhad omdat de liefde hem was overkomen en niet omdat hij dit had gezocht. Ze gaf hem nergens de schuld van. Ze bad om kracht; ze vergoot in stilte bittere tranen. John en Ruth zagen haar wegkwijnen voor hun ogen. De worsteling was lang en bitter. Soms ontzonk hun de moed en leek het dat ze de passie die het merg van hun botten verteerde niet zouden kunnen weerstaan. Maar

ze verzetten zich. Ze worstelden met het kwaad zoals Jakob worstelde met de engel van God en tenslotte behaalden ze de overwinning. Met een hart dat brak, maar trots dat ze zich niet schuldig maakten, gingen ze uit elkaar. Ze brachten God als het ware een offer, hun hoop op geluk, op levensvreugde en al wat de wereld mooi maakt.

Ruth had te hartstochtelijk liefgehad om ooit nog opnieuw lief te hebben en ze richtte zich met versteend hart op God en het doen van goede werken. Ze was onvermoeibaar. Ze verzorgde de zieken en hielp de armen. Ze stichtte weeshuizen en leidde liefdadige organisaties. En beetje bij beetje liet haar schoonheid, waar ze niet meer om gaf, haar in de steek en haar gezicht werd even hard als haar hart.

Haar godsdienstige gevoelens waren heftig en enghartig; zelfs haar goedheid was wreed, omdat ze was gegrond op rede en niet op liefde; ze werd overheersend, intolerant en wraakzuchtig. John berustte, maar hij was nors en vol wrok; hij sleepte zichzelf de vermoeiende jaren door, wachtend tot de dood hem zou bevrijden. Het leven had geen betekenis meer; hij had zijn uiterste best gedaan en door te overwinnen was hij overwonnen; de enige emotie die hem bleef, was de voortdurende geheime haat die hij voelde voor zijn vrouw. Uiterlijk was hij attent en vriendelijk tegen haar; hij deed alles wat men kon verwachten van een beschaafd christen. Hij deed zijn plicht. Mary was een goede, trouwe en (laten we het maar toegeven) uitzonderlijke echtgenote die er niet aan dacht om haar man een verwijt te maken over de dwaasheid die hem te pakken had, maar evengoed kon ze hem niet vergeven dat hij voor haar een offer had gebracht. Ze werd zuur en klagerig. Ze verfoeide zichzelf erom en toch kon ze het niet laten de opmerkingen te maken waarvan ze wist dat die hem pijn zouden doen. Ze had met liefde haar leven voor hem opgeofferd, maar ze kon er niet tegen dat hij een ogenblik gelukkig zou zijn, terwijl zij zich zo ellendig voelde dat ze al wel honderd maal liever dood had willen zijn. Goed, dat was ze nu en dat gold ook voor hen; het leven was grauw en kleurloos geweest, maar het was voorbij; ze hadden niet gezondigd en hun beloning was in zicht.

Toen ze hun verhaal hadden gedaan, bleef het stil. Er heerste stilte in alle rechtszalen van de hemel. Loop naar de hel, waren de woorden die de Eeuwige naar de lippen stegen, maar hij sprak ze niet uit, want ze hadden iets plats en dat vond hij terecht niet passen bij de ernst van de situatie. En zo'n uitspraak was ook niet in overeenstemming met de

merites van de zaak. Maar hij fronste zijn voorhoofd. Hij vroeg zich af of dit het nu was waarvoor hij de opgaande zon liet schijnen over de eindeloze zee en de sneeuw liet glinsteren op de bergtoppen; was dit het nu waarvoor de beekjes zo lustig ruisten als ze zich heuvelafwaarts spoedden en waarvoor het gouden graan wuifde in de avondbries?

‘Het komt me soms voor,’ zei de Eeuwige, ‘dat de sterren nooit helderder stralen dan waar ze worden weerspiegeld in het modderwater van een straatgoot.’

Maar de drie schimmen stonden voor hem en nu ze hun ongelukkige verhaal uit de doeken hadden gedaan, voelden ze een soort voldoening. Het was een bittere strijd geweest, maar ze hadden hun plicht gedaan. De Eeuwige blies even, zoals iemand een aangestoken lucifer uitblaast, en ziedaar! Waar het drietal zielen had gestaan - was niets. De eeuwige had ze tot niets gereduceerd.

‘Ik vraag me vaak af waarom mensen zoveel belang hechten aan seksuele ongerechtigheid,’ zei hij. ‘Als ze mijn werken oplettender zouden lezen, zouden ze zien dat ik altijd sympathie heb gehad voor die kant van de menselijke zwakte.’

Toen wendde hij zich tot de filosoof, die nog steeds wachtte op antwoord na wat hij had gezegd.

‘Het valt toch niet te ontkennen,’ zei de Eeuwige, ‘dat ik mijn Almacht en mijn Algoedheid ditmaal op gelukkige wijze gecombineerd heb.’

Zomer 2008

Drs. P

Beijing - daar vindt het schouwspel plaats dit jaar:
De Spelen, naar Olympia genoemd
U krijgt hier geen beschrijving of aubade

Wie triomfeert, wordt eventjes beroemd
Ik doe niet mee; ik sla het zelfs niet gade
Er is genoeg waarbij ik me verveel

De schlager *Hup hup hup Olympiade*
Weerklonk in '28 passioneel
Men nam ze toen hier in de hoofdstad waar

Mijn expertise, ach, is niet veel zaaks
Olympisch rijmt op gympies, zeg ik snaaks

Chinese Animal Olympics

Patty Scholten

De olifant toortst in zijn slurf de vlam,
startsein in China voor 't Olympisch feest en
driehonderd willoos gedresseerde beesten
vechten of koorddansen ad nauseam.

Hier worden beren, apen offerlam.
Een renbaan waarover een aapje racet en
een beer bokst. Bij die vreemde beestenqueesten
zwaait het publiek het ringenmonogram.

In 't Colosseum liet men leeuwen vechten
met bange christenen, want de Romein
was niet zo tuk op dier- en mensenrechten.

Een kampioenschap dat echt nieuw zou wezen
bij Animal Olympics: laat vilein
een lama vérspugen naar de Chinezen.

Ik wil leven

Vasili Sjoeksjin
(Vertaling Monse Weijers)

Een open plek op een heuvel en op die open plek een blokhut. Een gewone blokhut, net een schuur, met wanden van dertien of veertien balken, met één raam, zonder afdak en soms zelfs zonder dak. Zulke simpele onderkomens worden van oudsher in de taiga gebouwd... Op een dag in de lente komen er een paar mannen, ze vellen een zo recht mogelijke den en ontdoen hem van zijn bast... En later, in de mooie dagen van de vroege herfst, kost het ze, met drie of vier bijlen werkend, niet meer dan een week om balken te kappen en samen te voegen. In de buurt vinden ze zowel klei als stenen; daarvan bouwen ze een kleine haard, ze zetten een schoorsteen op het dak, timmeren een ruwe brits, en klaar is kees - woon er maar in zolang je wilt.

Als je in de winter in zo'n blokhut komt, lijkt hij niet erg behaaglijk. Er ligt rijp op de wanden en in de sponningen van een hand dikte, er hangt een vochtige geur van bedompte lucht.

Maar daar beginnen de houtblokken in de haard al te knetteren... het begint te ruiken naar ontdooiende klei, de wanden druipen.. Het wordt zo benauwd dat het beter is de haard vol te gooien en even naar buiten te gaan om hout te hakken. Een half uur later is het warmer in de hut en kun je rustig ademhalen. Je kunt je pelsjas uittrekken en nog wat houtblokken in het vuur gooien. De muren zweten lichtjes en de haard straalt een blakende hitte uit. Er komt dan een stille verrukking in je op, vreugde. A-ah!.. wil je zeggen, dit is het goede leven. Het is nu bijna overal al droog, alleen de planken van de britsen zijn nog koud. Maar dat geeft niet, dat komt nog wel. Voorlopig kun je je pelsjas erop gooien en je rugzak onder je hoofd leggen; je benen strek je in de richting van de haard. En de slaap overmant je, het is nu te veel moeite om op te staan en nog wat hout op het vuur te gooien. En toch moet dat.

In de haard ligt nu een hele berg gloeiende houtskool. De houtblokken vatten meteen vlam, als berkenschors. Vlak vóór de haard ligt een dik blok hout. Je kunt erop gaan zitten, een sjekkie draaien en - nadenken. In je eentje kun je goed denken. Het is donker. Alleen uit de spleten van de haard komt wat licht, dat speelt op de vloer, op de wanden, op het plafond. En God mag weten wat er allemaal bij je opkomt.

Je herinnert je plotseling hoe je de eerste keer een meisje naar huis bracht. Het is lang geleden, interessant... Je weet zelf niet dat je zit te grijnzen. En je voelt je geweldig.

Het is nu erg warm. Je kunt thee zetten, van die groene geperste thee, die naar gras ruikt en je aan de zomer doet denken.

Zo zat de oude Nikititsj op een keer in de schemering voor precies zo'n haard aan zijn pijp te lurken.

Het was heet in de blokhut. Maar buiten vroor het. Nikititsj voelde zich goed. Al sinds zijn jongensjaren zwierf hij over de taiga en verdiende er zijn brood met jagen. Meestal joeg hij op eekhoorns, maar af en toe legde hij ook een verdwaalde beer neer. Daarvoor droeg hij in de linkerzak van zijn pelsjas voortdurend vijf of zes patronen met hagel. Hij hield van de taiga. Vooral in de winter. Het was er dan zo stil dat het je enigszins terneerdrukte. Maar de eenzaamheid deprimeert niet, je voelt je er vrij door. Nikititsj kneep dan zijn ogen halfdicht, keek om zich heen en wist dat hij de enige en onbetwiste heerser was over dit grote witte rijk.

Nikititsj zat te roken.

Buiten gleden ski's over de sneeuw, daarna werd het stil. Er leek iemand door het raam te kijken. Vervolgens gleden de ski's krakend in de richting van de deur. Iemand bonkte twee keer met een stok op de deur.

‘Is hier iemand?’

Het was een jonge stem, hees van de vorst en het lange zwijgen - het was kennelijk niet iemand die de kunst verstond om met zichzelf te praten.

Het is geen jager, concludeerde Nikititsj, een jager vraagt niets - die komt gewoon binnen.

‘Ja!’

Degene die voor de deur stond, bond zijn ski's af, zette ze tegen de wand en kraakte op de treden van het trapje... De deur ging open en in de witte wolk van damp onderscheidde Nikititsj met moeite een lange jongen in een gewatteerd jasje en broek, met een riem om en met een oude soldatenmuts op.

‘Wie is daar?’

‘Iemand.’ Nikititsj stak een houtspaander aan en hield die boven zijn hoofd.

Enige tijd keken ze elkaar zwijgend aan.

‘Ben je alleen?’ vroeg de nieuwkomer.

‘Ja. Kom verder, waarom sta je daar te vernikkelen?’

De jongen liep naar de haard, deed zijn handschoenen uit, stopte ze onder zijn armen en strekte zijn handen uit naar de haard.

‘Wat een vorst, verdomd nog aan toe...’

‘Het vriest, ja.’ Nu merkte Nikititsj pas op dat de jongen geen geweer bij zich had. Nee het was geen jager. Daar had ie niets van. Noch qua gezicht, noch qua kleding. ‘En het zal nog wel harder gaan vriezen voor eind maart.’

‘Hoezo maart? Het is toch al april.’

‘Volgens de nieuwe tijdrekening, ja. Maar volgens de oude is het nog maart. Bij ons zeggen ze: maart is een dubbel pak kleren waard. Je bent licht gekleed.’ De oude man zei niets over de afwezigheid van een geweer.

‘Dat doet er niet toe,’ zei de jongen. ‘Ben je hier alleen?’

‘Ja. Dat heb je al gevraagd.’

De jongen zei daar niets op.

‘Ga zitten. Zo meteen zetten we thee.’

‘Ik moet eerst ontdooien...’ De jongen had een vreemd accent, niet van de streek. De oude man zou dolgraag meer van hem weten, maar de ingebakken gewoonte om iemand niet meteen met vragen lastig te vallen was sterker dan zijn nieuwsgierigheid.

De jongen warmde zijn handen en stak een sigaret op.

‘Het is hier lekker warm.’

Toen hij een lucifer aanstak, kon Nikititsj zijn mooie, bleke gezicht met de donzen wimpers beter onderscheiden. Hij inhaleerde gretig en in zijn geopende mond blonken twee gouden voortanden. Hij had zich kennelijk al een tijd niet geschoren. Maar zijn baardje zag er verzorgd uit en krulde lichtjes op de jukbeenderen... Hij was vermagerd... De jongen ving de blik van de oude man op, pakte de half afgebrande lucifer op en keek er aandachtig naar. Vervolgens gooide hij de lucifer weg. Zijn blik bleef Nikititsj bij: die was direct, onbevreesd... En ook enigszins kil, naar het Nikititsj toescheen.

‘Ga toch zitten, waarom blijf je staan?’

De jongen ging zitten.

‘Verwacht je nog iemand?’

‘Wie zou er moeten komen? Het is al laat. En als er nog iemand komt, is er plek zat.’

Nikititsj schoof iets op en de jongeman kwam naast hem op het houtblok zitten, hij strekte opnieuw zijn handen uit naar het vuur. Het waren geen werkhanden. Maar hij was zo te zien gezond. Ook zijn glimlach viel bij Nikititsj in de smaak - die was niet brutaal, maar goedmoedig, kalm. En dan nog die gouden tanden... Het was een mooie jongen. Als je hem zijn baardje afschoor en een pak aantrok, had je op en top een leraar. Nikititsj had een zwak voor leraren.

‘Ben je een of andere oloog?’ vroeg hij.

‘Wat?’ begreep de jongeman hem niet.

‘Nou.. van die figuren die de taiga afzoeken...’

‘Ah... Ja.’

‘Waarom heb je dan geen geweer bij je? Dat is riskant.’

‘Ik ben mijn groep kwijt geraakt,’ antwoordde de jongen met tegenzin. ‘Ligt jouw dorp hier ver vandaan?’

‘Zo'n honderdvijftig werst.’

De jongen knikte, sloot zijn ogen en bleef een poosje zo zitten, genietend van de warmte, vervolgens kwam hij weer tot zichzelf en zuchtte.

‘Ik ben moe.’

‘Trek je allang in je eentje rond?’

‘Ja. Heb je niets te drinken?’

‘Jawel.’

De jongeman leefde op.’

‘Mooi! Ik ben helemaal verkleumd. Je kan verdomme wel doodvriezen. En dat noemen ze april...’

Nikititsj ging naar buiten en kwam terug met zijn rugzak, waar een stuk spek in zat. Hij stak de lamp aan die aan het plafond hing.

Ze zouden jullie moeten leren, althans zo'n beetje, hoe je je alleen in de taiga moet redden... Ze sturen jullie wel op pad, maar jullie weten niks. Ik heb er vorig jaar een gevonden die in de lente was ontdooid! Ook een jonge kerel. Ook met een baardje. Hij had zich in een deken gewikkeld - en dat was het, hij is gecrepeerd. Nikititsj sneed het spek op de rand van de brits. ‘Als ze mij hier alleen achterlaten, dan kom ik de winter door, dan klaag ik niet. Als ik maar genoeg patronen heb. En lucifers.’

‘Maar je kruipt wel weg in deze blokhut.’

’Ja, als die er is, wat zou ik dan in de sneeuw slapen? Je gaat jezelf toch niet met opzet kwellen?’

De jongen maakte zijn riem los en deed zijn jack uit... Hij liep door de blokhut heen en weer. Hij was goed gebouwd, met brede schou-

ders. Hij had zich gewarmd en zijn blik was nu levendiger - hij was zichtbaar dolblij dat hij warmte had gevonden, dat hij een levende ziel had ontmoet. Hij stak nog een sigaret op. Zijn sigaretten roken goed. Nikititsj praatte graag met mensen uit de stad, ook al minachtte hij ze vanwege hun hulpeloosheid in de taiga; soms verdiende hij wat bij door met een onderzoeksgroep mee te gaan. Inwendig lachte hij ze dan uit, maar hij luisterde graag naar hun gesprekken en deed er graag aan mee. Het vertederde hem dat ze vriendelijk met hem spraken, welwillend lachten, terwijl ze, als je ze alleen liet, verloren zouden gaan als een nest blinde puppies. Het was nog interessanter als er zich in een gezelschap een paar meisjes bevonden. Die doorstonden de ontberingen, klaagden niet. Ze wensten op dezelfde manier behandeld te worden als de jongens en wilden absoluut niet dat je ze hielp. Ze sliepen allemaal bij elkaar. En dat ging goed - ze misdroegen zich niet. Als zoiets plattelanders zou overkomen, zou het zeker uit de hand lopen. Maar hun deed het niets. En ze konden toch een feest voor het oog zijn met hun nauwe broeken, nauwsluitende vesten en de hoofddoek tegen de muggen, een en al ronding waren ze: poppetjes gewoon. Maar de mannen deed het niets, net of het niets bijzonders was.

‘Wat zoeken jullie?’

‘Waar?

‘Ik bedoel, wat hopen jullie hier te vinden?’

De jongen grinnikte.

‘Het geluk...’

‘Het geluk... Het geluk, vriend, is glad als een aal: je denkt dat je het hebt, dat je het in je handen hebt, maar dan is het al weer weg. Nikititsj kreeg zin om te praten zoals hij dat gewoon was met stedelingen, waarbij hij op de authentieke toer ging en hun aandacht wist vast te houden; ze luisterden dan en wierpen elkaar blikken toe, en soms haalde er eentje zelfs een schrift tevoorschijn om er met potlood iets in op te schrijven. Nikititsj kon op zo'n manier desnoods de hele nacht doorpraten - ze hoefden hun oren maar open te zetten... Zijn dorpsgenoten zouden hem een ouwehoer genoemd hebben, maar dit volkje wilde wel luisteren. Dat was prettig. Zelfs dacht hij soms over zichzelf: het komt er wel verdomd vlot uit. Hij wist net zulke verhalen op te dissen als vroeger de popen. De manier waarop hij over het woud sprak bijvoorbeeld: het had een ziel en die moest je met rust laten, je mocht er niet zonder reden op inhakken, anders verdorde het, en als het ver-

dorde, dan verdorde je zelf; je voelde je dan verschrikkelijk ellendig en verdorde van binnen zonder dat je wist waarom. ‘Soms komen ze uit de stad met geweren aanzetten en schieten er naar alle kanten op los: pief paf, poef! - kan niet schelen wie ze raken: een wijfje of een mannetje, als ze maar kunnen doden. Om zulke dingen moest je iemand zijn armen uitrukken: je hebt een berin gedood, maar ze had twee jongen - die creperen nu. Het is een slechte zaak om voor je plezier dieren te doden. Dat zien zij nou als geluk,’ vervolgde Nikititsj.

Maar de jongen had niet veel zin om te luisteren. Hij liep naar het raam en tuurde lang het duister in. Toen zei hij, alsof hij tot zichzelf kwam: ‘Toch wordt het binnenkort weer lente.’

‘Dat wordt het zeker. Ga zitten. Dan zullen we eens zien wat de pot schaft.’

Ze smolten sneeuw in een keteltje, lengden alcohol aan met water en dronken die op. En ze aten er bevroren spek bij. Ze voelden zich goed. Nikititsj gooide nog wat hout op het vuur. En de jongeman werd weer naar het raam getrokken. Hij maakte met zijn adem een kijkgaatje op de ruit en bleef de nacht in kijken.

‘Wie denk je daar te zien op dit uur?’ verbaasde Nikititsj zich. Hij had zin om te ouwehoeren.

‘De vrijheid,’ zei de jongen. En hij slaakte een zucht. Maar het was geen droeve zucht. En zijn stem had een harde, felle en doelbewuste klank gehad toen hij het woord ‘vrijheid’ uitsprak. Hij ging weg bij het raam.

‘Laten we nog wat drinken, vader.’ Hij knoopte de kraag van zijn zwartsatijnen hemd los en sloeg zich met zijn brede hand luid op de borst, streek erover. ‘Ik heb het nodig.’

‘Je moet wat eten. Anders val je van de graat.’

‘Ik niet. Ik val niet van de graat.’ Hij omhelsde de oude man liefdevol en stevig. En hij zong:

En in de dodencel,
Vochtig en kil,
Verscheen een oude grijsaard.

Hij glimlachte vriendelijk. Zijn ogen schitterden met een heldere, vreugdevolle glans.

‘Laten we er nog een nemen, goede man!’

‘Je hebt je vast eenzaam gevoeld.’ Nikititsj glimlachte ook. De jon-

gen beviel hem steeds beter. Hij was jong, sterk en mooi. Maar hij had kunnen creperen.. ‘Je kan zo creperen, jongen. Zonder geweer door de taiga zwerven, dat is een riskante zaak.’

‘Wij creperen niet, vader. Wij overleven!’

Hij zei dit weer op krachtige toon en even keken zijn ogen ergens in de verte en toen kregen ze weer hun oude kille uitdrukking. En het was moeilijk te zeggen waar hij aan dacht, het was alsof hij zich iets herinnerde. Iets dat hij zich niet wilde herinneren. Hij hief het glas, leegde het in één slok, gromde tevreden, schudde het hoofd en kauwde op het vet. Toen stak hij nog een sigaret op en ging staan - hij kon niet blijven zitten. Met grote stappen ijsbeerde hij door de blokhut, bleef in het midden staan, zette zijn handen in de zij en keek opnieuw ergens in de verte.

‘Ik wil leven, ouwe.’

‘Iedereen wil leven. Denk je dat ik níet wil leven? En toch ga ik binnenkort...’

‘Ik wil leven!’ herhaalde de grote, mooie jongen koppig en met een jolige boosaardigheid, zonder naar de oude man te luisteren. ‘Jij kent het niet, het leven. Het is...’ Hij dacht even na, klemde zijn tanden op elkaar. ‘Het is mijn liefje. Mijn kleine zusje.’

Nikititsj, die aangeschoten was geraakt, giechelde: ‘Je praat over het leven alsof het een vrouw is.’

‘Vrouwen zijn goedkope wezens.’ De jongen scheen in de ban te raken van een koppig, driest, vreugdevol gevoel. Hij luisterde niet naar de oude man, maar praatte zelf, en de ander wilde nu wel naar hem luisteren. De meedogenloze kracht van de jongen bracht hem nu aan het wankelen.

‘Vrouwen, die zijn... natuurlijk. Maar zonder ze is het ook...’

‘Ik krijg haar wel, mijn liefje.’ De jongen strekte zijn handen uit, balde ze tot vuisten. ‘We pakken dat liefje bij haar keel... Herinner je je Kolja? Of ben je me vergeten?’ De jongeman voerde een gesprek met iemand en verbaasde zich sterk dat ze hem ‘waren vergeten?’ ‘Ben je Kolja vergeten?! Maar Kolja herinnert zich jou wel. Kolja is jou niet vergeten.’ Of hij verheugde zich ergens over, of hij zon op wraak. ‘Hier ben ik, ik vraag u, madam, om een prettig gesprekje. Ik zal u geen kwaad doen. Maar je geeft me alles. Alles! Omdat ik het neem!’

‘Heeft een vrouw je werkelijk zo kwaad gemaakt?’ vroeg de verbaasde Nikititsj.

De jongen schudde het hoofd. ‘Die vrouw noemt men: de vrijheid. Jij kent haar ook niet, ouwe. Jij bent een dier, jij voelt je hier op je gemak. Jij kent de lichtjes van de grote stad niet. Die trekken je aan. Daar zijn lieve, aardige mensen. Ze hebben allemaal goede manieren en zijn erg bang voor de dood. Als ik in de stad ben, is hij helemaal van mij. Waarom zijn zij dan daar en ik hier? Begrijp je me?’

‘Je bent hier toch niet voor eeuwig...’

‘Jij begrijpt het niet.’ De jongeman sprak nu op ernstige, strenge toon. ‘Ik hoor daar te zijn omdat ik voor niemand bang ben. Ik ben niet bang voor de dood. Dus het leven is van mij.’

Nikititsj schudde het hoofd.

‘Ik begrijp niet waar je het over hebt, jongen.’

De jongen liep naar de brits en goot de glazen vol. Hij leek plotseling moe geworden.

‘Ik ben gevlucht uit de gevangenis, vader,’ zei hij toonloos. ‘Zullen we?’

Nikititsj stootte zijn glas werktuiglijk tegen dat van de jongen. De jongen nam een slok. Hij wierp een blik op de oude man. Die hield het glas nog steeds in zijn hand en staarde de jongen aan.

‘Wat is er?’

‘Hoe kwam dat zo?’

‘Drink,’ beval de jongen. Hij wilde nog een sigaret opsteken, maar het pakje bleek leeg te zijn.. ‘Geef er een van jou...’

‘Ik heb tabak.’

‘Doet er niet toe.’

Ze draaiden een sjekkie. De jongen ging op het houtblok zitten, dichter bij het vuur.

Ze zwegen lang.

‘Ze pakken je heus wel,’ zei Nikititsj. Het was niet dat hij met de jongen te doen had, maar hij stelde zich plotseling voor hoe ze de sterke, mooie jongen met een geweer opbrachten. En hij vond het jammer van zijn jeugd, zijn schoonheid en zijn kracht. Ze zouden hem oppakken en dat was alles, alles zou voor niets zijn geweest, niemand zou er nog warm of koud worden van zijn schoonheid. Waar diende die dan toe? ‘Je had het beter niet kunnen doen,’ zei hij nuchter.

‘Wat?’

‘Vluchten. Het is niet meer zoals vroeger - ze zullen je pakken.’

De jongen zei niets. Hij keek peinzend in het vuur. Hij boog zich voorover en gooide er nog een houtblok op.

‘Je moet je tijd uitzitten... Hier heb je niks aan.’

‘Hou daarmee op!’ kapte de jongen hem abrupt af. Ook hij was op een vreemde manier ontnuchterd. ‘Ik kan zelf ook denken.’

‘Dat geloof ik graag,’ gaf Nikititsj toe. ‘Moet je nog ver?’

Hij heeft waarschijnlijk nog een vader en moeder, dacht Nikititsj, naar het achterhoofd van de jongeman kijkend. Hij gaat naar huis en maakt ze blij, de klootzak.

Ze zwegen een minuut of vijf. De oude man klopte de as uit zijn pijp en stopte hem opnieuw. De jongen keek nog steeds in het vuur.

‘Is jouw dorp het districtscentrum?’ vroeg hij zonder zich om te draaien.

‘Zeker niet! Van ons tot het districtscentrum is het nog negentig werst. Je redt het nooit. 's Winters is het bar en boos in de taiga...’

‘Ik blijf een dag of drie bij je, kom op krachten.’ Hij vroeg het niet, maar deelde het gewoon mee.

‘Mij best... Je moest zeker nog lang zitten... dat je het niet uithield?’

‘Ja.’

‘En waarvoor zat je?’

‘Zulke vragen moet je iemand nooit stellen, vader.’

Nikititsj trok aan zijn uitdovende pijp, kreeg hem weer aan de praat, inhaleerde en begon te hoesten. Al hoestend zei hij: ‘Mij kan het niet schelen!.. Ik heb alleen met je te doen... Ze zullen je pakken...’

‘Wie weet heb ik geluk. Zo makkelijk krijg je mij niet te pakken. Laten we gaan slapen.’

‘Ga maar naar bed. Ik wacht nog tot het hout is opgebrand, dan kan ik de schoorsteen afsluiten. Anders zijn we morgen doodgevroren.’

De jongeman spreidde zijn jack op de brits uit en keek om zich heen naar iets om onder zijn hoofd te leggen. Toen hij het geweer van Nikititsj aan de muur zag hangen, liep hij erheen, haalde het van de muur af, inspecteerde het en hing het weer terug.

‘Dat is een oud beestje.’

‘Voorlopig is ie nog goed genoeg. Daar in de hoek ligt een viltlaken, ga daar op liggen en gebruik het jack voor je hoofd. Je benen moet je hierheen strekken, naar de haard. Tegen de ochtend zal het hier ijskoud zijn.’

De jongen spreidde het viltlaken uit, en ging met een diepe zucht liggen.

‘Wat heerlijk,’ zei hij om een of andere reden. ‘Ben je niet bang voor me, vader?’

‘Voor jou?’ verbaasde de oude man zich. ‘Waarom zou ik bang voor je moeten zijn?’

‘Ik ben toch een... bajesklant. Misschien zat ik wel voor moord.’

‘Voor een moord zal God je straffen, niet de mens.. Voor de mens kun je vluchten, maar voor Hem niet.’

‘Ben je religieus? Oudgelovige zeker.’

‘Oudgelovige!... Zou een oudgelovige wodka met jou drinken?’

‘Dat zal wel niet.. Maar over God en dergelijke moet je me niet aan mijn kop zeuren... Daar word ik niet goed van.’ De jongen sprak achteloos, met een enigszins weggezakte stem. ‘Als ik die Christus van jullie ooit ergens tegenkom, steek ik hem zo een mes tussen zijn ribben.’

‘Waarvoor?’

‘Waarvoor? Omdat ie sprookjes verteld heeft, gelogen heeft. Er bestaan geen goede mensen! Maar hij, die aardige Jezus, leerde dat je geduld moet hebben. De schoft!’ De stem van de jongen kreeg nu zijn kracht en boosaardigheid van daarnet weer terug, maar er klonk geen vrolijkheid meer in door. ‘Wie is er goed in deze wereld? Ik? Jij?’

‘Ik heb bijvoorbeeld in mijn hele leven nog nooit iemand kwaad gedaan...’

‘Maar je doodt wel dieren! Heeft hij je dat geleerd?’

‘Dat kun je niet vergelijken. Een dier is iets anders dan een mens.’

‘Het is een levend wezen, daar heb je het toch altijd over, huichelaar.’

Nikititsj zag het gezicht van de jongen niet, maar het stond nog op zijn netvlies - een bleek gezicht met een baardje. Vreemd en absurd weerklonk in de warme stilte van de hut de grimmige stem van het zo genadeloos door het lot geteisterde mensenkind dat zo'n mooi, zo'n prachtig gezicht had.

‘Waarom ben je nou opeens kwaad op me?’

‘Je moet geen leugens vertellen! Je moet de mensen niet bedriegen, kwezel. Hebben ze je geleerd om geduld te hebben? Heb dat dan ook. Je bent nog niet klaar met bidden of je laat je broek al zakken en grijpt naar een wijf, smeerkees. Ik zou zo een nieuwe Christus kunnen bedenken: eentje die je leert om anderen op hun smoel te slaan. Lieg je? Hier heb je er een op je smoel, smeerlap!’

‘Hou je fatsoen!’ zei Nikititsj streng. ‘Ik heb je binnen gelaten, omdat ik je voor een fatsoenlijk man hield, en nu begin je te blaffen. Je bent beledigd omdat ze je gevangen hebben gezet! Daar zullen ze heus wel hun reden voor gehad hebben. Wie kan je iets verwijten?’

‘Huh...’. De jongen knarste met zijn tanden en zei niets..

‘Ik ben geen pope en het is hier geen kerk waar je je woede kan uitleven. Hier ben je in de taiga, iedereen is hier gelijk. Denk daaraan. Anders bereik je je vrijheid ook niet - je zal je nek breken. Zoals ze zeggen: hij is een kerel tegen schapen, maar tegen een kerel is hij een schaap. Jij komt ook een keer iemand tegen die jou aankan. En als je hem zonder reden beledigt, zal hij je wel laten zien waar je je vrijheid moet zoeken.’

‘Maak je niet kwaad, vader,’ zei de jongen op verzoenende toon. ‘Ik kan er niet tegen als ze me een lesje willen geven. Dat brengt mijn bloed aan de kook. Ze houden je allerlei prut voor je neus, wormen, en vertellen je hoe goed die wel niet zijn en dat je zo moet leven. Ik haat dat!’ schreeuwde hij bijna. ‘Ik zal zo niet leven. Ze liegen! Dat is de dood in de pot. Er bestaan geen heiligen. Ik heb ze niet gezien. En waarom zou je ze verzinnen? De jongen steunde op een elleboog: vaag, als een vlek, glinsterde zijn gezicht in het duister, zijn ogen schitterden angstaanjagend.

‘Als je wat kalmeert, zal je begrijpen dat als er geen goeie mensen waren geweest, het leven allang was opgehouden. We zouden elkaar opvreten of de keel doorsnijden. Dat heeft Christus mij nooit geleerd, dat heb ik zelf bedacht. Maar heiligen zijn er niet, dat klopt. Ik ben geen slecht mens, niemand zal zeggen dat ik een gemeen of kwaadaardig man ben.... Maar toen ik jong was, stond er niet ver hier vandaan een heremietenkluis van oudgelovigen, achter de heuvel. Er woonde een gezin: een oude man en zijn vrouw, en hun dochter van een jaar of twintig. Ze waren misschien niet eens zó oud, die oudjes, maar dat leken ze me toen wel. Ze zijn later ergens anders heengegaan. Maar ze hadden dus een dochter. Ze waren alledrie ontzettend vroom, geen plezier aan te beleven: ze hadden zich afgezonderd van de mensen, lieten zich met niemand in. En ik lokte die dochter een keer naar een berkenbosje en ik... ik deed het met haar. Het was een mooi, gezond meisje. Er kwam een kind van. En dat terwijl ik al getrouwd was...’

‘En je zegt dat je nooit iemand kwaad hebt gedaan?’

‘Nu blijkt dus dat ik ook geen heilige ben. Ik heb wel geen geweld gebruikt, haar met tederheid voor me gewonnen, maar toch.. ik heb

een vaderloos kind op de wereld gezet. Als ik eraan terugdenk, heb ik er spijt van. Het is nu al groot, zal me wel vervloeken...'

'Je hebt het leven gegeven aan een mens, je hebt niemand vermoord. En haar heb je misschien gered. Zij heeft daarna misschien gebroken met haar familie. Anders hadden ze haar misschien het leven zuur gemaakt met hun gebeden: ze had zich ergens aan een tak opgehangen en dat was alles geweest. En ze zou nooit een man gekend hebben. Je hebt een goeie daad verricht, maak je geen zorgen.'

'Of het nu goed was of slecht, zo is het gegaan. Goeds zat er niet veel bij, natuurlijk.'

'Zit er nog wat in die fles?'

'Alcohol? Er is nog een beetje over. Drink maar op, ik hoef niet meer.' De jongen dronk het glas leeg met een zucht van genoegen. Hij at er niets bij.

'Drink je veel?'

'Nee, het is gewoon omdat ik verkleumd was. Zo moet je niet drinken, vader. Je hebt een goeie ambiance nodig om te drinken. Muziek... goeie sigaretten, champagne... Vrouwen. Alles rustig en beschaafd. De jongen droomde opnieuw weg en leunde achterover met zijn handen achter zijn hoofd. Ik haat bordelen. Dat zijn geen mensen, dat is vee. Maar het leven kan mooi zijn! Als ik in een nacht zeven keer heb geflirt met Magere Hein - volg je me? - als hij me gestreeld heeft met zijn benige hand en me op mijn voorhoofd heeft willen kussen - dan ben ik moe. Daarna rust ik uit. Ik geniet en hou meer van het leven dan alle openbare aanklagers bij elkaar. Je hebt het over gevaar? Ja, het is zeker gevaarlijk. Het kan me niet schelen of mijn hart in mijn keel klopt, of dat het beeft als een schapenstaart, ik ga recht vooruit, ik struikel niet en draai me niet om.'

'Wat voor werk deed je hiervoor?' vroeg Nikititsj.

'Ik? Ik zorgde voor de bevoorrading. Voor de culturele banden met het buitenland. Ik was eigenlijk van de wetenschap. Ik doceerde het vak: wat is de coloradokever en hoe hem te bestrijden. De jongen zweeg, en zei een ogenblik later met een slaperige stem: 'Dat was het, vader... Ik ben vertrokken.'

'Slaap maar.'

Nikititsj porde met een korte pook in de haard, stopte zijn pijp en begon over de jongen te prakkizeren. Wat een leven - de jongen had alles mee: hij was mooi, gezond, leek een goed stel hersens te heb-

ben... En nu? Hoe moest het verder? Door de wouden vluchten? Nee, het was de stad die hen naar de verdommenis hielp. Daar raakten ze allemaal de weg kwijt. De kleinzoons van Nikititsj, drie in getal, woonden ook in de grote stad. Twee zaten er nog op school en de derde werkte, was getrouwd. Het waren geen opsnijders, zoals deze jongeman, maar de stad trok hen wel. Als ze in de zomer bij hem kwamen, verveelden ze zich. Nikititsj gaf ze een geweer, bracht ze naar de taiga en wachtte tot ze goeie zin kregen, tot rust kwamen en de geleerdheid uit hun hoofd lieten waaien. Ze deden alsof ze het naar hun zin hadden, maar Nikititsj geneerde zich: hij had verder niks waarmee hij zijn kleinzoons blij kon maken. Hij kreeg dan het nare gevoel dat hij ze had bedrogen. Ze dachten alleen aan de stad. En die daar, die op de brits lag, wilde ook alleen maar naar de stad. In zijn geval moest je zover mogelijk weggaan, een kuilwoning graven en je vijf jaar gedeisd houden, als het leven in de gevangenis echt ondraaglijk was. Maar hij ging weer daarheen, waar ze je bij elke stap die je zette bij je lurven konden grijpen. Hij weet dat ze hem op zullen pakken, en toch gaat hij er heen. Wat had die stad een aantrekkingskracht. Ik ben natuurlijk een oude man, ik ben daar misschien in totaal drie keer geweest, ik snap niet... Toegegeven, het is daar vrolijk en er zijn veel lichtjes. Maar ik snap het niet, dus zal ik er niet op afgeven. Heb je zin om erheen te gaan? Ga je gang! Wat mij betreft, ik heb het hier naar mijn zin. Maar als zij vandaar hierheen komen, halen ze hun neus op: wat een dooie boel. Maar kijk dan eens goed. Jullie hebben nog niets gezien, of jullie beginnen al op te snijden over die stad van jullie. Willen jullie mij sprookjes over de stad vertellen? Als ik jullie eens alles wat ik weet ging vertellen! Maar naar mij luisteren de mensen niet.. En jullie gapen ze aan, omdat jullie uit de stad komen. Wat kan het mij schelen dat je uit de stad komt, dat je met rijglaarsjes over het trottoir paradeert, de showbink uithangt. Deze hier heeft een eind weg geparadeerd: en nou hebben ze hem vijftien jaar gegeven, zeker vanwege zijn mooie leventje. Hij zal wel een winkel hebben beroofd, niks anders. Hij heeft één keertje de blits gemaakt en is de bak in gedraaid. En hij slaat weer de verzenen tegen de prikkels. Hij kan gewoon niet leven zonder de stad. Je hebt het vast weer gemunt op een winkel. ‘Champagne...!’ Maar waar komt die champagne vandaan? Stelletje idioten. Die stad vreet jullie met huid en haar op. Je hebt te doen met de stommelingen, maar je kan niets doen. Je kan het ze niet duidelijk maken.

Het hout in de haard was opgebrand. Nikititsj wachtte tot de laatste vonken in de as waren gedoofd, sloot toen de schoorsteen af, doofde de olielamp en ging naast de jongen liggen. Deze ademde diep en gelijkmatig, met zijn arm ongemakkelijk onder zich gedraaid. Hij verroerde zich niet eens toen Nikititsj zijn arm goed legde.

Hij is uitgeput, dacht Nikititsj. Wat doet ie toch stom... En wie dwingt hem ertoe. Ach, ach!

Iets na middernacht werd er buiten naast de hut herrie gemaakt. De stemmen van drie mannen waren te horen.

De jongen ging met een ruk overeind zitten - alsof hij helemaal niet geslapen had. Nikititsj keek ook op.

‘Wie zijn dat?’ vroeg de jongen meteen.

‘Joost mag het weten.’

De jongen haastte zich van de brits naar de deur, luisterde en tastte langs de muur naar het geweer. Nikititsj had het in de gaten.

‘Hé, geen domme dingen doen!’ riep hij zachtjes. ‘Je maakt het er alleen maar erger op.’

‘Wie zijn dat?’ vroeg de jongen weer.

‘Dat weet ik niet,’ zeg ik je.

‘Laat ze niet binnen. Vergrendel de deur.’

‘Idioot! Er is niets om hem mee te vergrendelen. Ga liggen en verroer je niet..’

‘Denk erom dat...!’

De jongen kon zijn zin niet afmaken. Iemand kwam het trappetje op en tastte naar de deurklink. De jongen schoot als een aal weer op de brits en kon nog net fluisteren: ‘Vader, ik zweer bij god, de duivel, bij satan, als je me verraadt.. Ik smeek je, ouwe. Ik zal het nooit...’

‘Ga liggen,’ beval Nikititsj.

De deur ging open.

‘Aha!’ zei een zware basstem vrolijk.

‘Ik zei het toch: er is iemand. Het is hier warm. Kom binnen!’

‘Doe de deur dicht!’ zei Nikititsj kwaad, terwijl hij van de brits afkwam. ‘Hij is blij omdat het warm is! Doe de deur nog verder open, dan wordt het helemaal heet.’

‘Alles is in orde,’ zei de bas. ‘Het is warm en de heer des huizes heet ons welkom.’

Nikititsj stak de lamp aan.

Er kwamen nog twee mannen binnen. Nikititsj herkende een van hen als de chef van de districtspolitie. Alle jagers kenden hem: hij maakte ze het leven zuur met jachtakten en dwong ze om contributie te betalen. Het was een grote, weldoorvoede man van een jaar of vijftig.

‘Jij bent Jemeljanov, is het niet?’ vroeg de chef.

‘Ja, kameraad Protokin.’

‘Mooi zo!... Ontvang je gasten.’

De drie deden hun jassen uit.

‘Komen jullie schieten?’ vroeg Nikititsj enigszins spottend. Hij kreeg dat soort schutters liever niet op bezoek: ze maakten alleen een hoop herrie en vertrokken dan weer.

‘We moesten onze benen wat strekken. Wie is dat?’ De chef zag de jongen op de brits liggen.

‘Een geoloog,’ antwoordde Nikititsj met tegenzin. ‘Hij is zijn gezelschap kwijtgeraakt.’

‘Is ie verdwaald of zo?’

‘Ja.’

‘Daar is ons niets van bekend. Waar gingen ze heen, heeft ie dat gezegd?’

‘Nee, hij heeft zijn mond nauwelijks opengedaan: hij was bijna doodgevroren. Ik heb hem wat alcohol laten drinken..’

De chef stak een lucifer aan en bracht die dicht bij het gezicht van de jongen. Die vertrok geen spier. Hij ademde rustig door.

‘Je hebt hem goed volgegoten.’ De lucifer van de chef doofde uit. ‘Hoe komt het dat wij niet op de hoogte zijn gesteld?’

‘Misschien hebben ze nog geen tijd gehad.’

‘Nee, hij ziet eruit alsof ie al een tijd rondzwerft. Heeft ie niet gezegd hoe lang hij al in z'n eentje rondtrekt?’

‘Nee,’ antwoordde Nikititsj. ‘Hij was ze kwijt, heeft ie gezegd, dat was alles.’

‘Laat hem z'n roes uitslapen. Morgen komen we er wel achter. Goed, kameraden: gaan we slapen?’

‘Ja,’ waren de twee anderen het met hem eens. ‘Maar is er plaats genoeg?’

‘Zeker,’ zei de chef zelfverzekerd. ‘De vorige keer waren we ook met z'n vijven. We waren bijna gecrepeerd tegen de ochtend: we hadden wel gestookt, maar te weinig. Terwijl het tegen de vijftig graden vroor.’

Ze kleedden zich uit en gingen op de britsen liggen. Nikititsj ging weer naast de jongen liggen.

De nieuwkomers praten nog wat over hun districtszaken en verstomden toen.

Spoedig sliepen allen.

Toen Nikititsj wakker werd, was het raam nog maar net te zien. De jongen lag niet naast hem. Nikititsj kroop voorzichtig van de brits af en voelde in zijn zak naar lucifers. Hij rook nog geen onraad. Hij streek een lucifer aan... De jongen, zijn trui en het geweer van Nikititsj waren verdwenen. Hij kreeg een onaangenaam gevoel: hij is ervandoor, dacht hij, en hij heeft het geweer meegenomen.

Hij kleedde zich geruisloos aan, pakte een van de drie geweren die in de hoek stonden, tastte in zijn zak naar patronen met hagel, opende zachtjes de deur en ging naar buiten.

De ochtend gloorde nog maar net. Het was warmer geworden tijdens de nacht. Nevel versluierde de dunne rode streep van de dageraad. Verder dan vijf passen kon je niet zien. Het rook naar de lente. Nikititsj deed zijn ski's aan en volgde het verse skispoor, dat zich duidelijk aftekende in de bruin geworden sneeuw.

‘Klootzak dat je bent, ellendeling,’ schold hij de jongen zachtjes uit. Dat je hem smeert zal mij een zorg zijn, maar waarom moest je mijn geweer meenemen? Wat moet ik hier zonder geweer, heb je daar wel aan gedacht met je stomme kop? Denk je dat ik duizenden roebels verdien en iedereen van geweren kan voorzien? Je gooit het immers toch weer ergens weg. Jij hoeft alleen maar de taiga te bereiken. Terwijl ik hier duimen moet zitten draaien zonder geweer. De mensen kennen geen schaamte meer, hebben geen geweten.

Langzaam werd het lichter. Het zag ernaar uit dat het een bewolkte en warme dag zou worden.

Het skispoor leidde niet naar het dorp.

Ben je bang voor mensen? Ach, jij met je... ‘mooie leven’. En wel een oude man zijn enige geweer pikken. Maar mij ontsnap je niet, beste jongen. Ik kan er wel zeven van jouw soort aan, ook al zijn jullie nog zo jong.

Maar zo groot was de woede van de oude man nu ook weer niet. Hij was meer gekwetst dan boos: hij had iemand warm ontvangen en die was er vandoor gegaan met zijn geweer. Wat een rotstreek!

Nikititsj had al drie kilometer afgelegd. Het was nu bijna helemaal licht geworden: het skispoor was ver voor hem zichtbaar..

Hij is vroeg opgestaan. En wat heeft ie dat mooi stil gedaan!

De jongen was ergens blijven staan om een sjekkie te draaien, had zijn stokken naast het skispoor in de grond gezet. Er lagen kruimels tabak en een opgebrande lucifer in de sneeuw.

Hij heeft mijn tabakszak ook meegenomen! Nikititsj spuugde kwaad op de grond. Het blijft een smeerlap. Hij versnelde zijn vaart.

Nikititsj ontdekte de jongen ver beneden zich in een dal. Hij bewoog zich efficiënt en gelijkmatig voort, haastte zich niet, maar hield wel de vaart erin. Op zijn rug droeg hij het geweer.

Die kan skiën, moest Nikititsj toegeven. Hij week af van het skispoor en maakte een zwenking om de jongen heen, waarbij hij zijn best deed voor hem verborgen te blijven achter de rand van het dal. Hij wist waar hij hem tegen zou komen: hij zou een niet al te brede brandgang op zijn weg vinden. Hij zou die passeren en weer verdwijnen tussen het geboomte... en op dat moment zou Nikititsj voor hem opduiken.

‘Dadelijk zal ik je in de ogen kijken,’ mompelde Nikititsj niet zonder leedvermaak, terwijl hij met al zijn kracht op de stokken duwde. Het was vreemd, maar hij wilde het mooie gezicht van de jongen erg graag nog een keer zien. Er school iets ongelofelijk aantrekkelijks in dat gezicht. ‘Misschien kan het wel niet anders dan dat hij zich naar zijn mooie leventje haast.. Wat moet hij hier op de keper beschouwd doen? Hij zal hier wegkwijnen. Het leven -, zoek het maar eens uit.

Bij de brandgang keek Nikititsj voorzichtig op uit het struikgewas, er was nog geen skispoor in de brandgang, dus hij had hem ingehaald. Hij stak snel de brandgang over, koos een plek uit waar de jongen ongeveer tevoorschijn zou komen, ging in de struiken zitten, controleerde zijn patronen en wachtte af. Onwillekeurig inspecteerde hij met de kennersblik van een jager het geweer, het was van een nieuw type, glansde en rook sterk naar geweerolie. ‘Ze zijn op jacht gegaan zonder er aan te denken dat een geweer niet sterk mag ruiken. Op de jacht mag je ook niet roken en je moet je mond spoelen, zodat je geen uur in de wind stinkt en je kan beter andere kleren aandoen, die buiten hebben gehangen, zodat je niet naar je huis ruikt. Een mooi stelletje jagers.’

De jongen kwam bij de rand van de brandgang. Hij keek om zich heen, bleef even staan en stak hem toen snel over. Op dat moment kwam Nikititsj te voorschijn.

‘Halt! Handen omhoog!’ commandeerde hij met luide stem, om de jongen meteen te overdonderen. Die keek op en in zijn ogen stond ontzetting te lezen. Hij wilde zijn handen in de hoogte steken, maar herkende op dat moment Nikititsj. ‘Je zegt dat je voor niemand bang bent,’ merkte Nikititsj op, ‘maar je deed het meteen in je broek.’

De jongen herstelde zich snel van de schrik en glimlachte zijn innemende glimlach, maar wel een beetje gedwongen.

‘Goh, vader... je liet me schrikken. Het leek wel een film... Gods kolere. Zo kan je een hartverlamming krijgen.’

‘Nu doen we het dus zo,’ verordonneerde Nikititsj op zakelijke toon, ‘doe je geweer niet af, maar pak het achter je rug met je handen vast, open het en laat de patronen uit de kruitkamer vallen. En haal ook alles uit je zakken. Ik had er nog zestien over. Gooi alles in de sneeuw. Als je op het idee komt om grappen uit te halen, schiet ik. En dat meen ik.’

‘Gesnapt, vader. Ik heb op het ogenblik absoluut geen zin om grappen uit te halen.’

‘Schaamteloze, smerige dief.’

‘Je hebt zelf gezegd dat het gevaarlijk is in het woud zonder geweer.’

‘En wat moet ik hier dan zonder geweer doen?’

‘Jij bent thuis.’

‘Goed, goed, ik ben thuis. En wat heb ik thuis? Een gewerenfabriek?’

De jongen haalde patronen uit zijn zakken, veertien stuks die Nikititsj telde. Daarna vouwde hij zijn handen op zijn rug, beet op zijn onderlip, en keek de oude man met toegeknepen ogen aandachtig aan. Deze liet ook geen oog van hèm af: hij hield het geweer met gespannen haan in zijn handen, met de lopen ter hoogte van de borst van de jongen.

‘Wat treuzel je?’

‘Ik kan ze er niet uitkrijgen.’

‘Gebruik je nagels. Of geef met je vuist een klap op de kolf.’

Er viel eerst één patroon uit het geweer, en daarna een tweede.

‘Mooi. Nu daarheen.’

De jongen gehoorzaamde.

Nikititsj raapte de patronen op en stopte ze in de zak van zijn pelsjas..

‘Gooi me het geweer toe en verroer je niet.’

De jongen haalde het geweer van zijn rug af en gooide het de oude man toe.

‘Ga nu zitten waar je staat. Gooi de tabakszak ook hierheen. Die heb je ook gejat...’

‘Ik had zin om te roken.’

‘Bij jou is het alleen maar: ik, ik en nog eens ik. Maar aan mij heb je niet gedacht, smeerlap. Wat moet ik dan roken?’

De jongen draaide een sjekkie.

‘Mag ik er een beetje voor mezelf uitschudden?.’

‘Ja. Heb je lucifers?’

‘Ja.’

De jongen schudde wat tabak uit de zak voor zichzelf en gooide hem toen naar de oude man. Die draaide ook een sjekkie. Ze zaten op ongeveer vijf pas afstand van elkaar.

‘Zijn de anderen al vertrokken?.. Die van vannacht.’

‘Ze slapen. Ze slapen als een blok. Ze jagen niet maar hangen de beest uit. Ze hebben zin om te stappen, maar hier in de streek kan je je niet uitleven - daar ben je te zichtbaar. Daarom verdwijnen ze uit het zicht.’

‘Maar wat zijn ze?’

‘Ambtenaren... Ze verspillen alleen maar patronen.’

‘Ja, ja...’

‘Had je gedacht dat ik je niet zou inhalen?’

‘Ik heb niks gedacht. Maar een van die lui ken jij. Wie is dat? Je noemde zijn naam... Protokin, geloof ik.’

‘Die werkt bij de sociale dienst. Hij heeft ervoor gezorgd dat mijn vrouw een pensioen kreeg, toen heb ik hem daar gezien...’

De jongen wierp een vorsende blik op de oude man.

‘Is dat waar ze verwijskaarten voor kuuroorden uitschrijven?’

‘Ja...’

‘Je verbergt iets, ouwe. Wil je me echt de gevangenis in hebben?’

‘Vanwege dat geweer?’

‘Waarom zou ik jou in godsnaam de gevangenis in willen hebben?’ zei Nikititsj volkomen serieus.

‘Verkoop het geweer. Ik heb geld.’

‘Nee, 'zei Nikititsj op besliste toon. ‘Als je het me gisteravond op een fatsoenlijke manier gevraagd had, had ik het misschien verkocht. Maar nu je je zo schofterig hebt gedragen, verkoop ik het niet.’

‘Ik had toch niet kunnen wachten tot ze wakker werden.’

‘Je had me naar buiten kunnen roepen: “Zo en zo, vader, had je kunnen zeggen: ik heb absoluut geen zin om met die mensen te praten. Verkoop mij je geweer en ik vertrek. Maar jij hebt het gestolen.. Voor diefstal hakken ze hier je handen af.’

De jongen zette zijn ellebogen op zijn knieën en steunde zijn hoofd in zijn handen. Hij zei toonloos: ‘Bedankt dat je me niet verraden hebt, gisteren.’

‘Maar die vrijheid van jou bereik je sowieso niet.’

De jongen keek op.

‘Waarom niet?’

‘Door heel Siberië heen trekken - dat is geen grapje.’

‘Ik hoef alleen een station te bereiken, daar neem ik een trein. Ik heb papieren. Maar hier is het moeilijk zonder geweer. Verkoop het, vooruit!’

‘Nee, dat hoef je me niet meer te vragen.’

‘Ik zou nu een nieuw leven kunnen beginnen... als jij me helpt.’

‘Hoe kom je aan die papieren? Daar heb je zeker iemand voor koud gemaakt?’

‘Papieren worden ook door mensen gemaakt.’

‘Valse, ja. Denk je dat ze je niet pakken met valse papieren?’

‘Je maakt je zorgen over me alsof je mijn moeder bent. Het enige wat je kan zeggen is: ze pakken je, ze pakken je. Maar ik zeg je: ze pakken me niet.’

‘En als je eerlijk werk wil gaan doen, waar haal je dan het geld voor al die champagne vandaan?’

‘Ik zei gisteren maar wat, dat moet je niet serieus nemen. Ik was dronken.’

‘Ach, jongen...’ De oude man spuugde een bijtende gele fluim in de sneeuw. ‘Jullie jongeren zouden een geweldig leven kunnen hebben... Maar jullie darren als bezetenen rond over de wereld, weten niet wat je met jezelf aan moet. Werd je soms door verschrikkelijke honger gedreven om te stelen? Jullie hebben het veel te goed, hebben nooit tegenslag gehad.’

‘Dat zou ik niet zeggen, vader...’

‘Wie heeft jou wat gedaan dan?’

‘Genoeg daarover,’ zei de jongen. ‘Luister...’ Hij keek de oude man bezorgd aan. ‘Zij worden dadelijk wakker en het geweer is weg. En jij en ik zijn er ook niet... Zullen ze ons niet gaan zoeken?’

‘Ze worden niet voor de ochtend wakker.’

‘Hoe weet je dat?’

‘Ik weet het. Ze waren gisteren zelf aangeschoten. In de hut is het warm: dat maakt ze duf - ze zullen tot de middag doorslapen. Ze hoeven toch nergens heen.’

‘Hm,’ zei de jongen somber, ‘ik zit wel in de penarie.’

Het begon plotseling te sneeuwen, grote dichte vlokken, warm en zwaar.

‘Dat komt jou goed van pas.’ Nikititsj keek omhoog.

‘Wat?’ De jongen keek ook omhoog.

‘De sneeuw... Die wist alle sporen uit.’

De jongen hield zijn hand onder de sneeuw, en hield hem lang zo. De sneeuwvlokken smolten op zijn hand.

‘Was het maar vast lente...’ verzuchtte hij.

Nikititsj keek hem aan alsof hij zich het gezicht van een in deze streken zo zeldzaam persoon goed wilde inprenten. Hij stelde zich voor hoe hij 's nachts alleen door de sneeuw trok... zonder geweer.

‘Waar denk je te slapen?’

‘Ik ga bij een vuur maffen... Veel slapen zal ik niet.’

‘Je had beter in de zomer kunnen vluchten. Dan is het allemaal makkelijker.’

‘Je kan geen aanvraag indienen voor het beste moment om te vluchten. Maar wat het vreten betreft, is het klote. Voordat je van het ene dorp bij het andere komt, heb je het gevoel dat je darmen aan je rug vastgroeien... Nou goed dan. Bedankt voor de gastvrijheid.’ De jongen stond op. ‘Ga, anders worden de anderen wakker.’

De oude man aarzelde.

‘Weet je... er is een uitweg uit de situatie,’ sprak hij langzaam. ‘Ik geef jou het geweer. Jij komt morgen tegen twee of drie uur 's nachts bij het dorp waar ik woon...’

‘En dan?’

‘Niet zo haastig. Je komt bij het dorp. Je klopt aan bij een huis aan de rand en zegt dat je een geweer hebt gevonden... of nee. Hoe regelen we dat het beste... dat jij het geweer achterlaat... Daar, vanuit ons dorp, is er een rechte weg naar het station - twintig werst. Daar is het

al niet zo angstaanjagend meer. Er rijden auto's. Tegen de dageraad zul je op het station zijn. Alleen splitst de weg zich ergens, dan moet je niet naar links gaan, want dan kom je in het districtscentrum. Ga rechtdoor.'

'Vader...'

'Wacht eens! Hoe doen we dat met het geweer. Als je zegt dat je het gevonden hebt, schrikken ze zich dood en gaan ze zoeken. Maar ik heb ook geen zin om je het geweer te geven. Dat geweer bewijst me, al is het oud, betere diensten dan drie van dat soort...' Nikititsj wees op het nieuwe geweer.

De jongen keek de oude man dankbaar aan en deed waarschijnlijk zijn best om nog meer dankbaarheid in zijn blik te leggen.

'Dank je, vader.'

'Geen dank! Maar hoe krijg ik het geweer terug?'

De jongen stond op, liep op de oude man toe en ging naast hem zitten.

'We bedenken wel wat... Ik verberg het ergens, en dan haal je het later op?'

'Waar verberg je het?'

'In een of andere hooiberg, niet ver van het dorp.'

Nikititsj dacht na.

'Daar kun je toch niets onderscheiden, in de nacht... Weet je wat: klop aan bij de eerste woning en vraag waar Jefim Mazajev woont. Dat zullen ze je wijzen. Hij is familie van mij. Je gaat naar Jefim toe en zegt hem: ik ben Nikititsj in de taiga tegengekomen, hij ging met een stel geologen naar de slangenheuvel. Zijn patronen, zeg je, waren op en om het geweer niet voor niets mee te slepen, heeft hij mij gevraagd om het bij jou te brengen. Zeg maar dat ze me overmorgen kunnen verwachten. En laat hij niemand vertellen dat ik met geologen op stap ben. Hij verdient wat bij, zeg je, als hij terugkomt gaan jullie samen wat drinken - anders pakt mijn vrouw meteen al het geld af. Heb je het onthouden? Geef me nu geld voor een fles drank, anders kom ik niet van Jefim af - daarna nemen we afscheid. Ik geef je patronen... zes stuks. En twee met hagel - voor alle zekerheid. Als je ze niet gebruikt, gooi ze dan zo ver mogelijk van het dorp weg in de sneeuw. Geef ze niet aan Jefim, die is slim, zal onraad ruiken. Heb je alles onthouden?'

'Zeker. Ik zal je nooit vergeten, vader.'

'Goed zo... Om in het dorp te komen moet je als volgt gaan: als de zon opkomt, zie je hem sowieso - zorg dat ze eerst links van je staat.

Als de zon hoger komt, houd haar dan nog steeds links van je. En draai je tegen zonsondergang zó dat ze in je rug staat, iets achter het rechter oor. En verder steeds maar rechtuit. Goed, laten we nog een sigaret opsteken voor we gaan.'

Ze draaiden nog een sjekkie.

Plotseling hadden ze elkaar niets meer te zeggen. Ze zaten nog wat en stonden toen op.

'Tot ziens, vader, bedankt.'

'Ga maar.'

En ze wilden al ieder huns weegs gaan, maar Nikititsj bleef nog even staan, riep de jongen iets toe.

'Hoor eens! Weet je, jongen, dat je er bijna bij was geweest: die Protokin is de politiechef. Goed dat ie je niet gewekt heeft gisteren... anders was je nog niet van hem af geweest - het is een slimme ventl Nu zal hij het mij waarschijnlijk nog lastig maken. Hij zal zeggen: "Waar ben je heen geweest? Dit en dat..."'

De jongen zei niets, hij keek de oude man alleen aan.

'Gisteren hadden je papieren je absoluut niet geholpen.'

De jongen zweeg.

'Nou vooruit, op weg...' Nikititsj gooide het geweer van de jager over zijn schouder en ging door de brandgang terug, in de richting van de hut. Hij was hem al bijna helemaal overgestoken, de brandgang. En plotseling scheen het hem toe dat hij vlak boven zijn oor een tak met een harde klap hoorde breken. En op datzelfde moment was het of hem van achteren, in zijn rug en in zijn nek een paar vuisten met geweld voorover drukten. Hij viel met zijn gezicht in de sneeuw. Verder hoorde en voelde hij niets meer. Hij hoorde niet hoe iemand hem zijn geweer afpakte en sneeuw over hem heen gooide. En hoe iemand zei: 'Zo is het beter, vader, veiliger.'

Toen het zonnetje tevoorschijn kwam, was de jongen al ver van de brandgang. Hij zag de zon niet, ging voorwaarts zonder om te kijken. Met de zon in de rug.

De vochtige sneeuw ruiste zachtjes in de lucht.

De taiga ontwaakte. De dichte lentelucht van het woud bedwelmde je enigszins en deed het hoofd duizelen.

Acht Zkv's

A.L. Snijders

Schandaal

Zkv's worden geschreven en vergeten, er gebeurt niets. Pas als ze (jaren later) bijeengedreven worden en bekeken door beroepslezers, zie je iets van de schrijver. Pieter Steinz & Martje Breedt Bruyn ontdekken dat ik erg vaak over overspel schrijf (bedrog, leugens), het is misschien wel een thema. Aanvankelijk ontken ik het (‘ik heb überhaupt geen thema's, dat is iets voor de universiteit, in het dagelijks leven komt het thema niet voor’), maar later, herlezend, moet ik het erkennen, overspel komt wel erg vaak voor in mijn verhalen. Ik ga er zelfs over nadenken, hoe zou dat komen? Ik kom er niet achter, mijn innerlijk, het deel waar Freud een kijkje wil nemen, is ommuurd. Maar het brengt me gelukkig wel weer een overspelverhaal in herinnering.

Marius Verlinden, een jongen die bij mij om de hoek woonde, in de Titiaanstraat, is de hoofdpersoon. Wij voetbalden op het veldje voor de deur, we zaten niet op dezelfde school. Er was veel keus in onze buurt, hij zat op het Amsterdams Lyceum. Later studeerde hij geschiedenis en trouwde een dag na zijn doctoraalexamen. Hij werd leraar in Den Helder en was het schoolvoorbeeld van een jarenzestigleraar, hij kon goed praten, hij had verbeelding, hij had mooie lange haren, hij was een kenner van *The soft machine*. Dat wilden de meisjes horen, zo moest een minnaar zijn, ze wilden Marius allemaal (ze tutoyeerden hem - ter vergelijking: ik was in dezelfde tijd leraar, mij mocht niemand tutoyeren, ik ben altijd meneer of meester gebleven, ik heb geen schuld aan het ontsporen van het onderwijs).

Marius koos het mooiste meisje uit de hoogste klas, zij kusten elkaar in de fietsenkelder van de school, en al gauw gingen zij verder. Zij was 18, hij 33. Het bleef niet lang geheim. De rest laat zich raden. Ik ben Marius uit het oog verloren, tot 2 dagen geleden, in Boymans van Beuningen. Hij was er met zijn vrouw, het meisje uit de fietsenkelder, 55 jaar, hij was 70. Ik herkende ze, zij herkenden mij. We hadden elkaar niet veel te vertellen: ‘Weet je dat we voetbalden op het veldje in de Raphaëlstraat.’ Zulke schaapachtige herinneringen.

Bij het schandaal waren verschillende partijen betrokken: Marius en het meisje, de vrouw van Marius, de ouders van het meisje, de rector, de onderwijsinspectie. Maar de interessantste partij bestond uit drie jongens uit de klas van het meisje. Zij waren verontwaardigd dat een leraar haar uit de markt had gehaald. Zij zonnen op wraak. Zij wachtten Marius op een vrijdagmiddag op en achtervolgden hem met een kleine auto. Marius merkte het, maar ze waren geen partij voor zijn pk's. Hij stuurde een Citroën DS, waarschijnlijk de mooiste auto ooit gemaakt, hij was er erg trots op. Hij liet zijn achtervolgers dichtbij komen en gaf dan gas - dat deed hij meerdere keren, de jongens werden razend, zij hadden geen antwoord in hun armzalige japannertje. Maar 's nachts gebeurde het, ze reden naar het huis van hun leraar (dat dreig je in de opwinding te vergeten, hij was behalve rivaal ook hun leraar) en renden met z'n drieën over de kostbare Citroën. Over het dak en de motorkap, heen + terug, niet één keer ..... tien keer, twintig keer, flink stampen, tot de onherstelbaarheid.

Ik zou Pieter Steinz en Martje Breedt Bruyn willen vertellen dat het me om dat beeld gaat, drie gekrenkte jongens die na middernacht in een stille straat in Den Helder een prachtige auto grondig vernielen. Ik wil echt meewerken met het literatuuronderzoek, maar ik kom niet verder dan de vreemde esthetiek van het tafereel.

Ceintuurbaan

D. (ex-schoonzoon) loopt op de Ceintuurbaan, richting Amstel, rechts. Aan de overkant is de Vitamine Shop, waar Life-Extension (for longer life!) wordt verkocht door een kettingrokende winkelier. D. hoort achter zich een jute zak half gevuld met gips van grote hoogte op het trottoir vallen. Hij draait zich om, het is een hond. Terwijl het dier sterft, kijkt D. omhoog naar het hoogste balkon waar een soortgelijke hond staat te blaffen. Hij drukt de ogen van het slachtoffer dicht en belt de dierenambulance. De bewoner van het huis is niet thuis, hij doet een briefje in de bus. Hij denkt ‘Als de hond op mij gevallen was en het er daardoor levend had afgebracht, terwijl ik zelf dood was geweest, dan had mijn leven nut gehad.’ Hij zal wel op de Partij voor de Dieren gestemd hebben.

In Napels brak een stenen balkon waarop een zeer zwaar varken gemest werd. Een voorbijganger werd verpletterd door steen en vlees. Napels behoort tot de grote historie van de mensheid, het verbaast me niet dat daar zulke dingen gebeuren, maar de Ceintuurbaan.

De liefde, hè

Ik was in Amsterdam op een nieuwjaarsreceptie, waar ik aan een jongedame vertelde dat ik de wereld alleen maar ironisch kon bekijken. Aan het verkeerde adres - ze had de pest aan de ironie zelf, zei ze, maar vooral aan ironische mensen. Ik zei: We zijn vijf minuten geleden aan elkaar voorgesteld en nu heeft u al de pest aan me, terwijl de Dalai Lama juist zegt dat we verdraagzaam moeten zijn, zelfs tegenover onze vijanden. Maar het was een bits meisje, ze had geen boodschap aan de Dalai Lama, ze wilde duidelijkheid in het leven.

De volgende dag, nog steeds in Amsterdam, in de Watergraafsmeer, werd ik op mijn mobieltje gebeld door een mij onbekende, vrolijke vrouw van tachtig jaar, die een boekje van mij bezat, waarin een foto van mijn vader en mij. Ik aan het stuur van m'n motorfiets, mijn vader achterop. Ze wilde iets over hem weten. Was zij met hem verloofd geweest? Een bijzondere vraag, de zon scheen in de Watergraafsmeer, ik stond voor het huis van mijn zoon, ik hielp hem met verhuizen, ik stond aan het touw dat niet bewoog, het was windstil. Een vreemde vrouw vroeg of mijn vader met haar verloofd was geweest. Ik wist het niet. Ze vertelde dat hij als twee druppels water leek op de man met wie zij verloofd was geweest. Haar verloofde was dertig jaar ouder dan zij, zij was geboren in 1927, hij in 1898. Hij was een fascist, iets wat haar niet beviel, maar ja, de liefde, hè. Ik zei dat mijn vader was geboren in 1909 en niet veel sympathie had voor het fascisme. Hij hield niet van grote dromen, hij was een kleine dromer, hij hield van kleine dromen. Hij had een joodse vriend, die lid was van de NSB. Die had hem een keer meegenomen naar een partijbijeenkomst. Mijn vader vond het niks - zoveel geschreeuw. Hij was voor de oorlog in Duitsland, waar hij voor z'n werk - grafische machines - vaak moest zijn, ook een keer naar Hitler gaan luisteren. Hij had niet geklapt en zich daarmee de woede op de hals gehaald van fanatieke jongelui, die hem naar het hotel gevolgd waren. Ik zou in zo'n geval zeker geklapt heb-

ben, ik ben een realistische opportunist, maar zo was mijn vader niet. Hij had met mijn moeder, die toen nog niet mijn moeder was, in diezelfde jaren een bootreisje over de Rijn gemaakt. Ze sliepen in kleine hotels, waar de eigenaar steevast beweerde dat Hitler in dezelfde kamer had gelogeerd. Ook dat kon mijn vader niets schelen, hij behoorde tot de mensen die niet in hun eigen tijd leven, maar alleen in hun eigen leven. Maar toen Daantje Blom, die naast hem woonde in de Roompotstraat, door de Duitsers was opgepakt omdat hij een jood was, is mijn vader wel naar het hoofdkwartier van de SS in de Euterpestraat gegaan om te zeggen dat er sprake was van een misverstand, want Daan was getrouwd met een christenvrouw, en dat gold als een verzachtende omstandigheid. Daan kwam vrij, dook onder en overleefde de oorlog. Mijn vader leefde dus niet principieel in zijn eigen leven, soms kon hij de grote tijd niet omzeilen en deed zijn verdomde plicht. Ik zei dus tegen de vrolijke vrouw aan de telefoon dat mijn vader geen fascist was, geen socialist en vooral geen christen, hij was eigenlijk niks. 's Avonds, als iedereen naar bed was, zette hij een plaat op met een symfonie van Mahler, en dan dirigeerde hij het orkest. Als hij betrapt werd, schaamde hij zich, maar wij vonden het niet erg. De vrouw aan de telefoon wilde nog meer verhalen over mijn vader horen, maar ik zei dat mijn zoon ongeduldig vanuit het raam gebaarde dat ik eens wat moest gaan doen en me niet altijd moest drukken. Dat begreep ze en daarom zeiden we dag tegen elkaar.

Woord

Ze liep van Denemarken naar Spanje terwijl haar vader had gezegd dat zoiets onmogelijk was voor een meisje van zestien jaar. Ze was zelfs vijftien toen ze vertrok. Het was vrede in Europa, mensen leden nog wel, maar persoonlijk, niet als groep - dat was vrede. Haar naam was Ditte, ik ontmoette haar in Noord-Frankrijk, in de buurt van Lille, waar ik bij een schoenmaker werkte. Meteen toen ik haar zag moest ik denken aan kwarteleitjes en zilverpoets. Ik begreep dat je de misstappen uit je jeugd graag wil vergeten als je oud geworden bent, maar ik wist niet hoe je dit vooruitzicht uit je hoofd moest zetten. Ik verliet de schoenmaker en we liepen maanden zij aan zij, bij wijze van spreken, want zij liep vaak vooruit, soms zelfs buiten zicht. Mijn buur-

man zegt dat ik haar moet beschrijven, maar dat doe ik niet, haar schoonheid is onbeschrijfelijk. Aan een proces-verbaal wil ik me wel wagen: ze had een ovaal, jukbenig gezicht en bijbehorende amandelogen, een smalle neus en de mond van Mae West. Tenger postuur. In Brussel had ze een verhouding gehad met een joodse journalist van 72 jaar, kettingroker, kaal hoofd, veel wit randhaar, geestig, cynisch, slordig, links en wanhopig (omdat hij de laatste vraag niet kon beantwoorden). Toen zij afscheid nam, zei hij dat hij de misstappen uit zijn jeugd niet kon vergeten, maar zij antwoordde dat dat er in dit geval niets mee te maken had.

In een pension in Bordeaux zei ze dat ze niet veel gaf om het vleeshemd. Ik begreep haar niet, ik wilde het trouwens niet begrijpen, omdat ik vermoedde dat dit het vreselijkste woord zou zijn, dat hier niets boven zou gaan. Vleeshemd betekent lichaam. Etymologisch had ze gelijk [lijk(vlees) + haam(omhulsel)], maar ik verliet het pension onmiddellijk, dit woord was nooit te overwinnen. Als ik krankzinnig zou sterven in een gevangenis, met uitzicht op een bevroren binnenzee, zou dit woord me in de passage vergezellen en zou ik voor eeuwig van afgrijzen vervuld zijn. Maar zover is het nog niet, ik leef. Ik heb haar na Bordeaux nooit meer gezien, hoewel ze de vrouw van mijn leven was, met wie ik altijd samen had willen zijn.

De leeftijd van je leven

Als je twintig bent, verraad je je beste vriend, met wie je sinds de lagere school bevriend was. Je maakt een meisje zwanger en laat haar zitten. Je verloochent je hardwerkende ouders als je in een interessant, artistiek gezelschap belandt, waar grappen worden gemaakt over heilige dingen.

Als je veertig bent word je nog niet verteerd door schuldgevoel, maar je krijgt een vermoeden. Het mensenleven is in grote, algemene perioden opgedeeld, waaraan niemand ontkomen kan. Je vermoedt dat je op je zeventigste last krijgt van de verraden vriend, het zwangere meisje en je brave ouders. Je bent in medio vitae, je kijkt terug en vooruit, je vreest de zeventigjarige die je wordt. Zo bedoelde ik de zin ‘Ik begreep dat je de misstappen uit je jeugd graag wil vergeten als je oud geworden bent, maar ik wist niet hoe je dit vooruitzicht uit je

hoofd moest zetten.' Vergelijk: je leest als twintigjarige 'het ergste komt nog,' een opmerking van Schopenhauer die je amusant vindt. Maar lees hem nog eens als je zeventig bent.

Biologie

Meneer Alosery, de Jehova-getuige die mij elke week bezoekt om te vertellen over Jezus, heeft een favoriet onderwerp, zijn afkeer van Darwin. Hij kan uren fulmineren tegen Darwin. Hij zegt zelfs, in naam van zijn omnipotente God, dat Hij alles heeft geschapen, dus ook de evolutietheorie. Nee, ik moet hem recht doen: God heeft al die fossielen in de aardlagen verstopt, zodat Darwin zijn (verkeerde) theorie kon ontwikkelen. Ikzelf benijd de biologen, omdat ze zo'n prachtige centrale theorie hebben. Zij (= de theorie) is gecompliceerd en toch voor leken te begrijpen. Bovendien houdt ze de gemoederen al vanaf haar geboorte onafgebroken bezig, ze is een van de krachtigste vlammen in de geschiedenis van de mensheid. Was ik maar doctor in de biologie geweest, dan had ik mijn hele leven kunnen schuilen in de schaduw van Darwin.

Ik zit met een bioloog aan tafel, hij praat op mijn verzoek over Darwin. Hij is triomfantelijk, hij zegt op het hoogtepunt van zijn enthousiasme: weet je waarom wij hier zitten, weet je waarom wij leven: wij zijn de sterksten, wij hebben, tot nu toe, de strijd evolutionair gewonnen!

Ik loop naar de boekenkast en lees hem een aantekening van de bioloog Hillenius voor:

'N.a.v. William Irvine: *Apes, Angels & Victorians* (over Darwin en Huxley, prachtig boek): (p. 185) "Pointing to the incessant war among savage tribes, Darwin supposed that natural selection must operate in the human evolution. Wallace countered that war only eliminated the brave and the strong."

Hierbij laten ze het, alsof er géén selectie zou plaatsvinden. Maar consequent geredeneerd is er dus selectie ten gunste van de niet-brave, niet-strong, m.a.w. de bedachtzamen, de laffen, de zwakken etc., dat zijn wij!'

Ik herhaal: Dat zijn wij!

Hij kijkt beteuterd.

Paden

In mijn jeugd woonde ik in een buurt waar veel open plekken waren. De straten lagen er, de trottoirs ook, maar de huizen ontbraken. Op hun plaats was begroeide grond. Niet de gemeente zorgde voor de begroeiing, dat deed de natuur. Je kon over de trottoirs lopen, alsof er huizen stonden, je kon ook over de veldjes lopen om tijd te besparen als je naar de tram liep of naar de kruidenier of naar het concertgebouw. Dat deden heel wat mensen en daardoor ontstonden er tweevoetbrede paden, nooit kaarsrecht, altijd getekend door een artistieke kunstenaar. Wij woonden tegenover zo'n veldje, op eenhoog, langs ons hele huis liep een stenen balkon, waar we vaak op stonden. Beneden zagen we de paden. Ik was vooral geïnteresseerd in kleine bochten die ontstaan waren op plaatsen waar aanvankelijk een object, bijvoorbeeld een brok steen, gelegen had dat later was weggehaald. Het intrigeerde me dat die bocht dan bleef bestaan terwijl de oorzaak verdwenen was.

Later ontstond er een uitdrukking die misschien al langer bestond, maar die ik niet kende. ‘Dat is wel erg kort door de bocht,’ gebruikt als iemand te snel conclusies trok. Ik heb die uitdrukking waarschijnlijk nooit gebruikt, omdat ik een bepaald type taalpopularisatie mijd. Mijn politieleerlingen hadden daar geen last van, daardoor kreeg ik wel een scherpe neus voor dit soort uitdrukkingen. Ik vertelde ze wel vaak over mijn voorliefde voor omwegafsnijdende tweevoetbrede illegale paden. Ik vertelde er altijd bij dat het mij niet ging om de tijdwinst, maar om de esthetiek en ook, bovenal, om de herinnering aan de jungle, de savanne, de woestijn - de mens als dier (nu in 3-delig pak, de heer van de schepping, aktentas, stropdas, polshorloge).

Weer later, we zijn nu werkelijk een eind op weg, las ik een aantekening van Marcus Aurelius. ‘Neem altijd de kortste weg. De kortste weg is de natuurlijke. Dan doe je alles zo zuiver mogelijk, want een dergelijk voornemen bevrijdt je van moeite en strijd, van alle geregel en mooidoenerij.’

Nu ik aan Marcus Aurelius denk, niet alleen bekend als filosoof en keizer, maar ook als soldaat, moet ik denken aan veldjes waar wel degelijk huizen hadden gestaan. Die waren geraakt door afgedwaalde bommen, toen de Engelsen het gebouw van de Sicherheitsdienst in de Euterpestraat bombardeerden. Ik speelde wel in de ondergelopen kelders van de ruïnes, heel nerveus, omdat mijn moeder het verboden had.

Kuinre

Toen ik tien jaar was, de oorlog was voorbij maar voelbaar, ging ik met mijn vader en grootvader naar Kuinre bij de Noordoostpolder. We gingen met de auto van mijn grootvader, die welvarend was - hij bezat ook voor de oorlog al auto's. Mijn vader had geen auto, de volkswelvaart was nog niet begonnen. We gingen in Kuinre op karper vissen. De karper is een grote, zware vis die niet opgeeft. Snoek en snoekbaars vechten even tegen haak en lijn, maar geven snel op - de karper vecht door. In mijn herinnering is het een mythisch dier, onverzettelijk als het water zelf (het water doet wat gedaan moet worden, het vuur is dun en snibbig en modieus, om maar een voorbeeld te geven). Ik was te zwak voor de karper, ik verspeelde mijn hengel, die zigzaggend over het brede Hollandse water verdween.

In 1943, vier jaar eerder dan Kuinre, schrijft De Montherlant: ‘Sommige denkbeelden verschijnen in het bewustzijn juist zolang als een springende karper in het blikveld. Als men ze niet aan de haak slaat op datzelfde moment, verzinken ze opnieuw in het niet-zijn.’

We logeerden in een armoedig hotel, kleine kamertjes, houten wanden, zeer gehorig. Het snurken van mijn vader en het snurken van mijn grootvader, gescheiden door planken.

Zachar met de Buidel

Aleksandr Solzjenitsyn
(Vertaling: Arthur Langeveld)

Toelichting: In 1240 veroverden de Mongolen onder aanvoering van Batoe, zoon van Dzjengis Khan, het grootste deel van Rusland en verpletterden het Kievse rijk. Rusland viel uiteen in talrijke kleine vorstendommen die meer oorlog voerden met elkaar dan met de Mongolen, ook wel Tataren genoemd. Het kostte de Mongolen dan ook weinig moeite het land op afstand te besturen. De Russische vorsten moesten de Mongoolse khan schatting betalen in het Gouden Kamp, de hoofdstad van de Mongoolse Gouden Horde aan de benedenloop van de Wolga.

Pas in 1380 wisten de Russen zich te verenigen en de Tataren onder bevel van Mamaj op het Snippenveld aan de bovenloop van de Don te verslaan. Vorst Dmitri van Moskou kreeg toen de erenaam Dmitri Donskoj, Dmitri van de Don. Twee jaar later stonden de Tataren, ditmaal onder bevel van Tochtamysj, echter al weer voor Moskou en hun 'juk' duurde nog tot aan het begin van de zestiende eeuw. Toch is de slag op het Snippenveld een keerpunt in de Russische geschiedenis en het begin van de Russische eenheidsstaat.

Beste vrienden, jullie vragen me wat over onze fietstocht van deze zomer te vertellen? Vooruit dan, als jullie dat zo graag willen, hier is een verhaal over het Koelikovo Polje, het Snippenveld.

Dat hadden we al heel lang in het vizier, maar het kwam er maar steeds niet van. Er zijn daar ook geen uitnodigende, fris geverfde bordjes, geen wegwijzers, en het staat lang niet op iedere kaart, hoewel die veldslag in de veertiende eeuw het Russische lichaam en de Russische geest duurder is komen te staan dan Borodino[1] in de negentiende eeuw. Zulke veldslagen komen niet alleen bij ons, maar in heel Europa hoogstens eens in de vijfhonderd jaar voor. Dat was geen veldslag van vorstendommen, van staatslegers, maar een veldslag der continenten.

Misschien hadden we de route erheen verkeerd gepland: van Epifanj via Kazanovka en Monastyrsjsjina. Alleen omdat het al enige tijd

1 *Borodino - de slag bij Borodino onder Moskou in 1812 tegen Napoleon.*

niet had geregend konden we het traject per fiets afleggen zonder onze fietsen door de modder te hoeven zeulen, en de Don, die hier nog maar een onbeduidend stroompje is, en de Neprjavda moesten we met onze tweewielers oversteken over houten voetgangersbruggetjes van twee planken breed.

Vanaf een heuveltop hadden we al geruime tijd op een andere hoge heuveltop iets gezien dat als een naald in de lucht stak. Toen we afdaalden verloren we het ding uit het oog. Toen we weer omhoog ploeterden verscheen die grijze naald weer, maar nu veel duidelijker, en ernaast tekende zich iets af wat op een kerk leek, maar wel een heel vreemde, een constructie zoals we nog nooit hadden aanschouwd en zoals ze alleen in sprookjes voorkomen: de koepels leken doorzichtig, doorschijnend, en in de luchttrillingen van de hete augustusdag leken ze heen en weer te wiebelen en plagend te vragen of ze nu echt waren of niet.

Goed dat we zo verstandig waren geweest in een dalletje bij een put onze dorst te lessen en onze flessen te vullen, dat kwam ons later goed van pas. Het boertje dat ons de emmer gaf keek ons aan alsof we gek waren, op onze vraag waar Koelikóvo Polje, het Snippenveld, was: ‘Niet Koelikóvo, maar Koelíkovo. Bij dat veld ligt het dorp Koelíkovka, want Koelikóvka, dat ligt daarginds, aan de Don, aan de overkant.’

Na dat boertje ging het over hele kleine landweggetjes en tot aan het gedenkteken kwamen we kilometers lang geen levende ziel tegen. Dat was kennelijk ons lot op die dag: geen levende ziel; ergens in de verte was een tractor met een maaimachine te zien en ook hier wees alles op de aanwezigheid van mensen, in het verleden en in de toekomst, want alles was ingezaaid, zover het oog kon omvatten, en het was al aardig opgekomen: boekweit, bieten, klaver, haver en rogge en erwten (de jonge erwtjes lieten we ons goed smaken), en toch was er die dag niemand en was het of we door een doodstil, gewijd natuurgebied trokken. Het kostte ons geen enkele moeite om ons die blonde strijders voor te stellen van wie negen van de tien hier twee meter onder de huidige mest een laatste rustplaats hadden gevonden en wier stoffelijke resten in de aarde waren opgelost, alleen opdat het Heilige Rusland de muzelmannen van zich afschudde.

De omtrekken van de glooiende en weidse helling van de Mamajberg konden onmogelijk sterk veranderd zijn, zelfs niet in zes eeuwen, hoogstens ontbost. Dus hier ergens, in deze omgeving, binnen oog-

bereik, hadden ze op de avond en de nacht van zeven september bij het overtrekken van de Don hun kamp opgeslagen om de paarden te voeden (alleen aan voetknechten waren er nog meer), de zwaarden te slijpen, zich moed in te spreken, te bidden en de voortekenen te raadplegen - bijna een kwart miljoen Russen, meer dan tweehonderdduizend. Destijds telde ons land slechts een zevende van het huidige aantal inwoners, en deze gigantische legermacht was bijna onvoorstelbaar: tweehonderdduizend.

En van iedere tien krijgers beleefden er negen hun laatste ochtend.

Ze waren niet uit vrije wil de Don overgestoken, wie gaat er nu vrijwillig aan een veldslag beginnen met in de rug een rivier die de terugtocht afsnijdt? Bitter is de waarheid der geschiedenis, maar het is gemakkelijker deze uit te spreken dan hem te verhullen: Mamaj had niet alleen Tsjerkessen en Genuezen opgetrommeld, niet alleen de Litouwers waren zijn bondgenoten maar ook vorst Oleg van Rjazan. (Voor Oleg moeten we ook begrip hebben: zijn land lag precies op de doortrekroute en hij had geen andere mogelijkheid het voor de Tataren te behoeden. Zijn land was zeven jaar, drie jaar en twee jaar daarvoor al platgebrand.) De Russen waren de Don juist overgetrokken om zo rugdekking te krijgen tegen hun eigen mensen, die van Rjazan: dat ze niet door hun eigen broeders in het geloof in de pan werden gehakt.

In de verte doemde de naald op, of eigenlijk geen naald, eerder een fors uitgevallen, nergens op lijkende toren, maar we konden er niet rechtstreeks naartoe: de landweggetjes hielden op, liepen dood in de akkers, we moesten de fietsen door de voren zeulen - tot er tenslotte als uit het niets, uit de aarde opeens een met gras begroeide, overwoekerde, verwaarloosde weg verscheen die in de buurt van het monument duidelijke vormen aannam, compleet met greppels aan weerskanten, een oude weg.

Er kwam een einde aan de akkers, op de hoogte begon een echt natuurgebied, een stukje braak zinloos veld, alleen niet bedekt met steppegras maar met taai onkruid - een waardiger eerbetoon aan deze historische plek was moeilijk te bedenken: adem de onbedorven lucht in, kijk om je heen en zie! Hoe Telebej en Peresvet bij zonsopgang slaags raken, hoe de banieren tegenover elkaar staan, hoe de Mongoolse ruiterij zijn pijlen laat neer regenen, zijn lansen schudt en met vertrokken gezichten het Russische voetvolk vertrapt, de Russische

kern verscheurt, en ons terugdrijft naar vanwaar we gekomen waren, daar waar de melkwitte nevel uit de Neprjavda en de Don opsteeg.

En wij vallen ter aarde als gemaaid graan. En we sterven onder de hoeven.

Hier dus, midden in de draaikolk van de razende strijd - als iemand al in staat is geweest om de juiste locatie vast te stellen - is een gedenkteken opgericht, alsmede die kerk met onaardse koepels waarover we ons van een afstand zo hadden verbaasd. Het raadsel bleek niet moeilijk: de omwonenden hadden voor eigen gebruik van alle vijf de koepels het metaal afgehaald zodat deze nu doorzichtig waren, terwijl hun tere vorm verder onaangetast was gebleven maar slechts door staaldraad gemarkeerd, wat uit de verte net een fata morgana was.

Ook van dichtbij is het gedenkteken opmerkelijk. Je moet het werkelijk eerst met de hand aanraken voor je begrijpt hoe het gemaakt is. In de vorige eeuw, meer dan honderd jaar geleden, was het idee om een toren van gegoten materiaal te construeren hypermodern, alleen zouden we het tegenwoordig niet meer van gietijzer maken. Twee platforms, recht boven elkaar, daarboven een twaalfhoek, daarboven wordt het geleidelijk rond, eerst bekleed, omgord met gietijzeren schilden, zwaarden, helmen, gietijzeren opschriften, daarna gaat het recht omhoog, in vier geledingen (die elk weer uit dicht tegen elkaar aan staande orgelpijpen lijken te zijn gegoten), daarop een muts met inkepingen en boven dit alles een verguld kruis dat de halve maan doorklieft. En dat alles een meter of dertig hoog, helemaal opgebouwd uit versierde platen die aan de binnenkant zodanig met bouten zijn vastgezet dat er aan de buitenkant geen boutje, geen kiertje is te bespeuren, alsof het gedenkteken uit één stuk is gegoten - totdat de tijd, maar vooral de klein- en achterkleinkinderen hier en daar slijtplekken veroorzaakten.

We hadden geruime tijd door het lege veld gelopen, we dachten dat het ook hier volstrekt verlaten was, we verwachtten geen levende ziel te ontmoeten. Onderweg hadden we ons al afgevraagd waarom dat zo was. Was hier niet het lot van Rusland bepaald? Was de geschiedenis van ons land hier niet van koers veranderd? Onze vijanden hadden ons toch lang niet altijd alleen vanuit het westen, uit de richting van Smolensk of Kiev belaagd?.. En niemand die er hier naar om kijkt.

Wat waren we blij dat we ons vergist hadden! Allereerst zagen we niet ver van het gedenkteken een grijzend mannetje en twee jongens.

Ze lagen in het gras, naast hun rugzakken, en schreven iets in een groot boek, van het formaat van een klassenboek. Naderbij gekomen vernamen we dat het een leraar Russisch was, de kinderen had hij ergens uit de buurt opgepikt, het boek was helemaal geen klassenboek maar niets meer of minder dan het Boek van Klachten en Suggesties, het Gastenboek. Maar hier was toch geen museum, hoe kwam zo'n boek in deze wildernis terecht?

Op dat ogenblik viel er een fors uit de kluiten gewassen schaduw over ons heen. We draaiden ons om. Het was de Opzichter van het Snippenveld, het Koelikovo Polje! - de man die tot taak had onze glorie te bewaken.

Ach, hadden we maar tijd gehad om scherp te stellen! Hoewel, tegen de zon in was het toch mislukt. En de Opzichter had zich niet laten fotograferen (hij kende zijn prijs en weigerde de gehele dag). Maar een beschrijving geven... te beginnen met hemzelf? Of eerst de zak die hij bij zich had? (Hij had een doodgewone juten zak in zijn handen, die voor de helft vol was en kennelijk niet al te zwaar, omdat het vasthouden hem geen enkele moeite leek te kosten.)

De Opzichter was een breedgeschouderd boertje, bijna een struikrover. Zijn armen en benen waren fors uitgevallen en daarbij hing zijn hemd ongegeneerd half open, zat zijn pet scheef, kwam er vanonder die pet een pluk rossig haar uit, had hij zich een week of wat niet geschoren en liep er over zijn hele wang een verse rode schram.

‘Ah!’ begroette hij ons onwelwillend en boog zich naar ons over. ‘Hoe komt u hier?’

Hij deed net of hij met stomheid was geslagen, alsof er een hek omheen liep en wij een gaatje hadden gevonden om er doorheen te kruipen. We knikten in de richting van onze fietsen die tegen elkaar gezet waren in de struiken. Al hield hij die zak vast als iemand die in een trein wilde stappen, verder zag hij eruit alsof hij ons ieder moment om ons paspoort kon vragen. Zijn gezicht was mager, een wig met de punt omlaag, één en al vastberadenheid.

‘Ik waarschuw u! Niet de aanplant beschadigen! Met uw fietsen.’

Daarmee was duidelijk vastgesteld dat hier, op het Snippenveld, vandalen geen kans maakten.

Het jasje van de Opzichter hing open - met lange panden en wijd als een matrozenjack, met enige verstelplekken en een onbestemde kleur. Op de revers van zijn jasje straalde een ster - we dachten eerst

aan een onderscheiding, maar nee - de ster die pioniertjes krijgen met Lenin in een krans. Onder het jasje droeg hij, over zijn broek heen, een lang blauwwit gestreept katoenen hemd, zoals ze alleen op het platteland gemaakt kunnen worden; daarentegen had hij over zijn hemd een legerriem met vijfpuntige ster. Zijn tot op de draad versleten officiersbroek met diagonale strepen verdween in zijn chroomleren laarzen waarvan de schachten bijna loshingen van de voetstukken.

‘En?’ vroeg hij de onderwijzer, op veel mildere toon, ‘nog steeds aan het schrijven?’

‘Een ogenblikje, Zachar Dmitritsj,’ sprak deze plechtig, ‘we zijn zo klaar.’

‘En u?’ weer op strenge toon. ‘Gaat u ook wat schrijven?’

‘Wij wachten nog even.’ En om van zijn drukkende aanwezigheid af te komen vroegen we op onze beurt: ‘En wanneer is dit monument opgericht? Weet u dat misschien?’

‘Natuurlijk weet ik dat!!’ Hij deed beledigd een stap achterwaarts, zijn stem werd schor en hij begon te hoesten van boosheid. ‘Waarom ben ik anders hier?!’

Voorzichtig zette de Opzichter zijn zak neer (het was of er binnenin flessen rinkelden) en toverde een document uit zijn zak tevoorschijn, vouwde het open, een bladzijde uit een schoolschrift waarop in blokletters die onder en boven regels uitstaken de opdracht aan Dimitri Donskoj was overgeschreven en het jaar van oprichting: 1848.

‘Wat is dat?’

‘Ja, kijk 's, kameraden,’ zuchtte Zachar Dmitritsj, hierbij zonder omhalen openbarend dat hij toch niet zo sterk was als hij zich in den beginne had voorgedaan, ‘begrijpt u dan toch. Dat heb ik zelf van de gedenkplaat overgeschreven omdat iedereen wil weten wanneer dit hier is opgericht. Als u wilt kan ik u de plek laten zien waar die gedenkplaat was.’

‘Is die er dan niet meer?’

‘Die is gejat door een duivel uit ons dorp - en die is niet voor rede vatbaar.’

‘En weet u wie het is?’

‘Nogal wiedes weet ik dat. Een deel van de lettertjes heb ik van hem losgekregen, daar kon hij niets mee, maar de rest heeft hij nog steeds. Als ik al die lettertjes maar had, dan zou ik ze hier kunnen monteren.’

‘Waarom heeft hij die plaat gestolen?’

‘Die had hij nodig.’

‘Maar je mag toch niet zomaar wat wegnemen?’

‘Ha, ha!’ Zachar wierp zijn hoofd in de nek, zo stom vond hij de vraag. ‘Dat is het nou juist! Ik heb geen gezag! Niet eens een geweer willen ze me geven. Terwijl je hier een mitrailleur nodig hebt.’

Na een blik op zijn beschramde wang dachten we bij onszelf: maar goed dat ze hem geen geweer willen geven.

Op dat moment was de onderwijzer klaar met schrijven en gaf het Gastenboek terug. Als we dachten dat Zachar Dmitrijevitsj het onder zijn arm zou nemen of in zijn zak zou stoppen, dan hadden we het goed mis. Hij sloeg een pand van zijn jasje open en daar was precies op de helft van zakkengoed iets genaaid dat het midden hield tussen een binnenzak en een haverzak, maar dat nog het meeste weg had van een ouderwetse *buidel,* met precies dezelfde afmeting als het Gastenboek, dat er dan ook precies in paste. Aan die buidel zat ook nog een lusje voor het stompe inktpotlood dat eveneens aan de bezoekers werd verstrekt.

Toen hij zag dat wij voldoende onder de indruk waren pakte Zachar met de Buidel zijn zak (ja, dat was vast en zeker glas wat daar rinkelde) en stapte met zijn lange benen en kromme rug naar een plekje tussen de struiken, ter zijde. De struikroverlevendigheid waarmee hij ons in het begin op de vingers had getikt was nu verdwenen. Hij ging zitten, nog krommer dan hij toch al was, en stak een sigaret op - en hij rookte met zo'n onzegbaar verdriet, met zo'n diepe verslagenheid alsof allen die op dit veld lagen hier pas gisteren waren gevallen en zijn broeders, zwagers, zonen waren en hij nu niet meer wist hoe hij verder moest leven.

We besloten hier de hele dag en ook de nacht te blijven: om te zien hoe het was, de nacht op het Snippenveld, reeds door Blok bezongen. Op ons gemak liepen we naar het monument, bekeken de ruïne van de kerk, zwierven over het veld, trachtend ons voor te stellen wie op 8 september waar gestaan had, en klommen op de gietijzeren platen van het gedenkteken.

O, wij waren lang niet de eersten hier, verre van dat! Je kon moeilijk zeggen dat het monument vergeten was. En het bezoek was niet te beroerd geweest om met een beitel in het gietijzer te hakken, er met spijkers in te krassen en - wie daar niet de kracht voor had - om met houtskool op de kerkmuren te schrijven: ‘Hier was het echtpaar Maria

Poloenejeva en Nikolaj Lazarev van 8-V-50 tot 24-V.' 'Hier waren de afgevaardigden van de rayonraad...' 'Hier waren de PTT-medewerkers van Kimovsk 23- VI-52' 'Hier waren...' 'Hier waren...'

Op de motor arriveerden drie jonge arbeiders uit Novomoskovsk. Ze klommen behendig op de platen, bekeken ze zorgvuldig en beklopten het warm geworden grijszwarte lichaam van het gedenkteken teder, ze bewonderden de ingenieuze constructie en legden die aan ons uit. Wij op onze beurt deelden vanaf het hoogste platform onze kennis over de veldslag met hen.

Maar wie weet tegenwoordig nog precies waar en hoe het was? Volgens de kronieken hakten de Mongolen-Tataren op hun paarden in op onze voetsoldaten, braken door onze gelederen heen en joegen ons naar de oevers van de Don, die opeens geen rugdekking tegen Oleg meer bood maar onze ondergang dreigde te worden. Had Dmitri zijn bijnaam Donskoj (van de Don) toen maar gehad.. Maar kennelijk had hij alles goed berekend, want hij wist stand te houden zoals niet iedere grootvorst gegeven was. Onder zijn vaandel stonden de bojaren in vol ornaat en zelf streed hij zoals het een ridder betaamt, de mensen zagen hoe hij slag leverde met vier Tataren tegelijk. Het grootvorstelijk vaandel bleef echter niet ongeschonden en Dmitri wist met gebutst harnas nog maar net het bos te bereiken - we werden onder de voet gelopen en op de vlucht gejaagd. Maar toen werden de ontketende Tataren vanuit een hinderlaag in het bos in de rug aangevallen door een andere Dmitri, Volynski-Bobrok, een Moskouse legercommandant. Hij joeg de Tataren terug naar de plaats vanwaar ze hun aanval begonnen waren, wist daarbij de richting scherp te wijzigen en joeg ze recht de Neprjavda in. Vanaf dat moment vatten de Russen weer moed: in gesloten formatie trokken ze op tegen de Tataren en het hele legerkamp met alle khans werd van de aardbodem gevaagd en Mamaj zelf werd veertig werst verder de rivier de Ptan overgejaagd, helemaal tot aan Krasivaja Metsj. (Maar hier gaan de legendes elkaar tegenspreken, want de oude man uit het naburige dorpje Ivanovka heeft een ander verhaal: dat de mist de hele dag niet optrok en dat Mamaj in de mist een reusachtig eikenwoud voor het Russische leger had gehouden en de schrik hem om het hart was geslagen: 'Ach, sterk is de God der boeren!' - en pardoes op de vlucht sloeg.)

Na de slag hebben de Russen de lijken opgeruimd en begraven - acht dagen lang.

‘Maar eentje hebben ze vergeten en laten liggen,’ merkte een van de vrolijke monteurs uit Novomoskovsk op.

We draaiden ons om en konden ons lachen niet houden. Ja! Eén gevelde ridder was tot op de dag van vandaag niet ver van het gedenkteken blijven liggen. Hij lag languit op zijn buik op moedertje aarde, het fiere hoofd rustend in haar schoot, de machtige armen en benen gespreid, alleen had hij geen schild of zwaard meer en in plaats van een helm een rafelige pet, en onder handbereik een zak. (Opvallend was wel dat de kant van zijn jasje waarin hij het Gastenboek bewaarde niet onder zijn buik lag maar keurig netjes naast hem op het gras.) En als hij niet lazarus was maar lag te slapen of te denken, dan straalde zijn hele uitgestrekte, uitgespreide figuur smart uit. Dat paste precies bij het Snippenveld. Je kon hem zo in ijzer gieten en hier neerleggen...

Alleen was Zachar, ondanks zijn lengte, voor een ridder wat minnetjes.

‘Die wou zeker niet in de kolchoz werken en heeft hier een lekker baantje gevonden: in de zon liggen,’ mopperde een van de andere jongens.

Wat ons nog minder beviel was de manier waarop Zachar zich op nieuwe bezoekers stortte, vooral op degenen van wie hij amok verwachtte. In de loop van de dag arriveerden er nog een paar mensen en op het geluid van de motor kwam hij overeind, schudde zich uit en kwam zo dreigend op hen af alsof niet hij de verantwoordelijkheid voor het gedenkteken had maar zij. Al voor hun komst had Zachar zich opgewonden over de staat van verval, zo verschrikkelijk opgewonden dat we onmogelijk konden geloven dat hij volkomen oprecht was: ‘En wat dacht u?!’ tierde hij tegen vier bezoekers met een Zaporozjets[2], druk met zijn armen zwaaiend. ‘Ik kan wachten tot ik een ons weeg, maar ik kom niet langs de cultuurraad van ons rayon.’ (Met die lange benen van hem moest dat toch een koud kunstje zijn.) ‘Ik wil vakantie nemen, dan ga ik naar Moskou, naar minister Foertseva[3] zelf. Dan vertel ik alles!’

Maar zodra hij zag dat de bezoekers in hun schulp kropen en er geen gevaar van hen viel te duchten, nam hij zijn zak (met veel vertoon, zoals een chef zijn aktentas pakt) en zocht een plekje om een dutje te doen, een sigaretje te roken.

2 *Zaporózjets - goedkoop, klein autootje*

In de loop van de dag kwamen we Zachar regelmatig tegen tijdens onze omzwervingen. Het viel ons op dat hij bij het lopen met één been trok en we vroegen waar dat van kwam. Trots antwoordde hij: ‘Een herinnering aan het front!’

En weer geloofden we er niets van.

Onze waterflessen waren leeggedronken en we vroegen Zachar waar we ergens water konden krijgen. ‘Wa-ater? Dat is het 'm nou juist,’ verklaarde hij, ‘dat er geen put is, daarvoor is geen geld, op dat hele beroemde Snippenveld kun je alleen water drinken uit de plassen. De dichtstbijzijnde put is in het dorp.’

We hoorden kennelijk al zo tot de familie dat hij niet meer de moeite nam om overeind te komen.

We mopperden wat over de inscripties die in het monument waren gehakt, gekrast, en Zachar reageerde als door een adder gebeten: ‘Let u eens op uit welke jaren dat is? Vindt u er één uit een vers jaar, dan mag u mij erbij slepen. Dat is allemaal gebeurd voor ik hier was, kijk zelf maar! Nou ja, misschien dat iemand zich in de kerk heeft verstopt en wat heeft geschreven, ik heb ook maar één stel benen!’

De kerk, die genoemd is naar Sergej Radonezjki, degene die de Russische strijders voor de slag aaneen heeft gesmeed en kort erna Dmitri Donskoj en Oleg van Rjazan met elkaar heeft verzoend, is gebouwd als een ouderwetse vesting, dat wil zeggen uit opgestapelde rotsblokken: de kerk zelf is een geknotte piramide, twee ronde vestingtorens en ertussen een verbindingsgebouw met een uitkijkpost. De schaarse ramen net schietgaten.

Binnen heerst er een volkomen kaalslag, zelfs de vloer ontbreekt, je loopt op het zand. We vroegen Zachar ernaar.

‘Ha-ha-ha! Allemaal gejat!’ riep hij gemelijk naar ons. ‘Dat is nog uit de oorlog, toen hebben die lui uit Koelíkovka alle tegels uit de vloer gebroken om er hun eigen erven mee te plaveien, dat ze niet meer door de modder hoefden. Maar ik heb precies genoteerd hoeveel tegels iedereen heeft... Het front is aan deze plaats voorbijgegaan, hier wonen nog steeds dezelfde mensen. Daarvoor waren alle panelen van de iconostase er al afgesloopt om de schuilkelders te bekleden of voor in de kachel.’

Zachar raakte langzamerhand zo aan ons gewend dat hij zich niet meer geneerde voor de inhoud van zijn zak, waar hij af en toe wat instopte of uithaalde, en zo kwamen we er na verloop van tijd achter wat

hij in die zak verborg. Geen drank, o nee. Hij bewaarde daar de door de bezoekers na de lunch in de struiken achtergelaten flessen (twaalf kopeken statiegeld) en glazen potten (een stuiver) die hij opraapte. Verder bevatte de zak nog een grote fles water, omdat er de hele dag geen andere waterbron was. En twee hompen roggebrood waarvan hij van tijd tot tijd een stukje afbrak en droog wegkauwde: ‘De hele dag heb je hier drommen mensen, geen tijd om in het dorp te gaan eten.’

Misschien dat hij op andere dagen wel een geheim kwartlitertje had of een blik visconserven, dat hij die zak steeds meesleepte, bang om hem alleen te laten. De dag dat wij er waren kwam tegen zonsondergang een vriend op een motorfiets hem opzoeken, ze zaten anderhalf uur in de struiken, de vriend vertrok weer en Zachar kwam nu zonder zak terug, hij sprak luider, zijn armzwaaien waren breder en toen hij zag dat ik iets zat te schrijven zei hij waarschuwend: ‘Het is een hele zorg! Een hele zorg! In zevenenvijftig wilden ze hier een constructie maken. Kijk, die paaltjes, ziet u die, die om het gedenkteken heen staan? Dat is uit dat jaar. Van gietijzer, in Toela gemaakt. En tussen die paaltjes moesten kettingen hangen, maar die zijn er nooit gekomen. En toen hebben ze mij aangesteld, betalen ze mij! Zonder mij zou er hier niets meer over zijn!’

‘Hoeveel krijgt u hier betaald, Zachar Dmitritsj?’

Hij slaakte een diepe, diepe zucht en gaf geen antwoord. Toen zwichtte hij en zei nauwelijks hoorbaar: ‘Zevenentwintig roebel.’

‘Hoe kan dat nou? Het minimumloon is toch dertig.’

‘Nou, dat kan dus wel... En vrije dagen heb ik ook niet. En van 's morgens vroeg tot 's avonds laat zonder pauze. En 's nachts ben ik ook hier.’

Ach, die Zachar bakte ze bruin!

‘'s Nachts, waarom dat?’

‘Wat denkt u?’ zei hij op beledigde toon. ‘'s Nachts moet er toch ook toezicht wezen? Juist 's nachts moet je hier waken. Als er een auto komt moet je het nummer opschrijven.’

‘Het nummer? Waarom?’

‘Ze willen me toch geen geweer geven! Anders ga ik maar op de bezoekers schieten. Het nummer noteren, meer macht heb ik niet. Voor als ze schade aanrichten.’

‘En aan wie geef je dat nummer dan door?’

‘Aan niemand, dat hou ik zelf... Nu hebben ze een gastenhuis gebouwd, hebt u dat gezien? Dat moet ik ook weer bewaken.’

Dat gebouwtje hadden we natuurlijk gezien. Gelijkvloers, met een paar kamers, het was bijna voltooid maar op slot. De ruiten zaten er al in en waren op sommige plaatsen alweer kapot, de vloeren waren al gelegd, maar het stucwerk was nog niet af.

‘Mogen we daar misschien overnachten?’ (Tegen zonsondergang was er een frisse bries opgestoken, het beloofde een gure nacht te worden.)

‘In het gastenhuis? Nooit van m'n leven.’

‘Voor wie is dat dan?’

‘Nooit van m'n leven! Ik heb de sleutels niet eens. Bespaar u de moeite. Maar u kunt mijn schuurtje wel gebruiken.’

In dat scheve, lage schuurtje van hem konden net een half dozijn schapen. Op onze knieën hadden we er al een blik in geworpen. De vloer was bedekt met dood, verpulverd hooi, er stond een keteltje met etensresten en nog een paar lege flessen en er lag een keihard stuk brood. Het bood echter plaats aan onze fietsen en dan konden wij er ook nog bij, en ook onze gastheer vond nog een plek om zich uit te strekken.

Maar hij was toch niet zo gek dat hij daar de hele nacht bleef: ‘Ik ga eten. Naar huis in Koelíkovka. Ik moet wat warms hebben. Doet u de deur maar op het haakje.’

‘Klopt u dan maar als u terug bent!’ lachten wij.

‘Goed.’

Zachar met de Buidel sloeg het andere pand van zijn wonderjasje open, niet dat met het Gastenboek, en daar bleken twee lussen ingenaaid. Uit zijn toverzak haalde hij een bijl met een ingekorte steel, die hij stevig in de lus duwde.

‘Dat is alles,’ zei hij somber. ‘Dat is alles wat ik heb. Meer mag niet.’

Hij zei het op zo'n waarlijk gedoemde toon, alsof het in de verwachting lag dat het gedenkteken elke nacht door een horde muzelmannen bestormd zou worden en hij de aanvallers in zijn eentje alleen met zijn bijltje moest opwachten. Zijn woorden deden ons in de schemering zelfs rillen: misschien is hij toch niet zo'n nietsnut? Misschien geloofde hij echt dat het Snippenveld zonder zijn nachtwake ten dode was opgeschreven?

Maar verzwakt door de drank en een dag rennen en kouwe drukte, zette Zachar, krom en met zijn been trekkend, koers naar zijn dorp en wij lachten nog eens om hem.

Zoals we gewild hadden, bleven we de nacht alleen op het Snippenveld. Het was volle maan. De toren van het gedenkteken en de vestingachtige kerk tekenden zich als zwarte schermen af in het maanlicht. De zwakke, verre lichtjes van Koelíkovka en Ivanovka werden door het maanlicht overstemd. Geen vliegtuig vloog voorbij. Niet één automotor bromde. Geen verre trein die uit het niets voorbij denderde. In het maanlicht waren de grenzen van de naburige akkers niet meer te zien. Dit land, dit gras, die maan en die verlatenheid waren allemaal nog net zoals in 1380. In dit reservaat waren de eeuwen blijven stilstaan en wanneer je over het nachtelijke Snippenveld rondzwierf kon je alles zo weer oproepen: de kampvuren, de donkere kudden paarden, je kon zelfs de zwanen in de Neprjavda uit het gedicht van Blok horen.

En je wilde de slag op het Snippenveld in zijn totaliteit en onomkeerbaarheid begrijpen, en verlost worden van het knarsende voorbehoud der chroniqueurs: dat dat allemaal niet zomaar ging, niet zo eenvoudig; dat de geschiedenis in lussen verliep, weer terugkwam en je wurgde. Dat Mamaj onmiddellijk was vervangen door Tochtamysj die twee jaar later alweer voor Moskou stond, dat Dmitri Donskoj naar Kostroma vluchtte en Tochtamysj weer zowel Rjazan als Moskou verwoestte en door een list het Kremlin wist in te nemen; dat hij roofde, brandschatte, hoofden afhakte en opnieuw krijgsgevangenen aan touwen naar het Gouden Kamp sleurde.

De eeuwen gaan voorbij en de kronkels van de geschiedenis worden gladgestreken voor wie ze van veraf bekijkt, zodat ze eruit zien als het strakke koord van de landmeter.

De nacht was ijzig koud en wij sloten ons op in het schuurtje en vielen in een diepe slaap. We wilden in alle vroegte vertrekken. Bij het eerste daglicht reden wij onze fietsen naar buiten en begonnen klappertandend onze bagage op te laden.

Het gras was wit van de rijp en van de kant van Koelikovka, uit het dal, over een veld met hooimijten trokken spinrokken mist.

Maar zodra we ons hadden losgemaakt van de muren van het schuurtje om op onze fiets te klimmen en weg te rijden, hoorden we uit een van de mijten een luid en boos geblaf en stoof er een grijze

langharige hond op ons af. Het beest rende op ons af en achter hem viel de hooimijt in elkaar: een lange man, wakker geworden door het geblaf, kwam eruit tevoorschijn, schreeuwde naar de hond en schudde het stro van zich af. Het was al licht genoeg om onze Zachar met de Buidel te herkennen, die over zijn kleren nog een of ander jasje met korte mouwen had aangetrokken.

Hij had de nacht in de hooimijt doorgebracht, terwijl het ijskoud was! Waarom? Wat voor ongerustheid of plichtsgevoel kon hem daartoe hebben gebracht?

Meteen waren alle spottende, neerbuigende gevoelens die we gisteren gehad hadden verdwenen. Toen hij op die vrieskoude ochtend opstond uit die hooimijt was hij geen Opzichter meer maar iets als de Geest van het Snippenveld, die het behoedde zonder het ooit te verlaten.

Hij kwam op ons toe, nog bezig zich af te schudden en zijn handen te wrijven, en vanonder de pet die diep over zijn ogen was getrokken leek hij ons een goede oude vriend.

‘Waarom hebt u niet aangeklopt, Zachar Dmitritsj?’

‘Ik wilde u niet wakker maken.’ Hij haalde zijn verkleumde schouders op en geeuwde. Hij zat onder de stroroos. Hij opende zijn jas om hem uit te schudden, en daar zagen we zowel het Gastenboek als het enig toegestane bijltje.

De grijze hond stond al naast ons te knarsetanden.

We hadden al hartelijk afscheid genomen en lieten de pedalen al draaien, en hij stond daar nog, hief zijn lange arm op en schreeuwde ons ter geruststelling na: ‘Nee-ee! Nee-ee! Ik laat het er niet bij zitten! Ik ga naar minister Foertseva! Naar Foertseva!’[3]

Eindnoten:

3 *Foertseva - Jekaterina Foertseva (1910-1974) was van 1960 tot haar dood minister van cultuur van de Sovjetunie*

3 *Foertseva - Jekaterina Foertseva (1910-1974) was van 1960 tot haar dood minister van cultuur van de Sovjetunie*

‘Glorius, de stier’

Tarjei Vesaas
(Vertaling Michael Spaan)

1

Berte Kvae[+] woonde midden in Skaradal, met in de omtrek vele boerderijen. De hare was de eerste die je zag als je het dal in kwam en hoorde dus belangrijker te zijn dan al die andere, waarvoor het bos pas later was gerooid - maar zo was het niet.

Integendeel, haar boerderij omvatte niet meer dan een smalle strook land ingeklemd tussen andere weiden, een lapje grond gekocht van een veel grotere boerderij - van ‘Norigard’. Vroeger liet de boer van Norigard er zijn schapen grazen, omdat hun keutels zo goed waren voor het gras. Zo kreeg het land de bijnaam ‘Kvae’. Met erg veel allure ging die naam dus niet gepaard. Uiteindelijk had de boer op Norigard dat land verkocht aan Bertes vader, die er ook wat akkerbouw bedreef. Zolang hij fut had, bouwde hij aan huis en schuur, trad in het huwelijk en kreeg zijn dochter Berte. Met loonwerk op andere boerderijen kwam hij rond - en ontsliep, zoals het hoorde, in zijn eigen bed.

Bertes moeder was al voor haar man gestorven, dus Berte bleef alleen over. Maar ze was geen kind meer: ze was dertig, flink uit de kluiten gewassen en sterk.

Op de andere boerderijen zeiden ze dat Berte Kvae een man moest nemen. Maar daar kwam niets van - wie of wat daar dan ook de schuld van was. Ze nam wel een knecht, Peder, die trouw op de boerderij kwam wonen. Hij maaide 's zomers gras voor de koe en zeulde 's winters, van ver uit de heuvels, hout en hooi naar huis.

Ze voederden twee schapen en een koe, net zoals haar vader bij zijn leven had gedaan. Meer was er met deze lap grond niet te doen, naast het aardappelveldje en de gerstakker die je nodig had.

Het zou niet zo makkelijk zijn geweest er met zijn tweeën van te leven, maar Berte Kvae wist zich te redden omdat ze kon weven als de beste. Ze zat hele dagen aan de weefstoel te trappen en de spoel in te slaan, om aan contanten te komen voor Peders loon en alles wat ze

+ *Kvae* = Vee [vert.]

moesten kopen. Zo bleef het draaien, ook op deze boerderij. Zo kwam er brood op de plank.

Rondom draaide Skaradal, in de kringloop van jaargetijden en dingen waar je van tevoren weet van had. Er gebeurde nooit iets onverwachts. Kinderen werden geboren, lijken weggereden.

Niemand verwachtte dan ook iets uitzonderlijks bij Berte Kvae en Peder. Het ene na het andere jaar verstreek. Berte Kvae was bijna vijftig.

Over hoe het kwam kon Berte Kvae waarschijnlijk amper iets vertellen. Want het kwam als een dief in de nacht. Ze merkte niets.

Zij dacht aan de boerderij. Die was klein. Alle andere percelen waren stukken groter. Maar jaloezie had Berte Kvae nooit gekend.

Op een dag kwam het. Ze wist het niet goed, maar voelde ze misschien toch iets van jaloezie? Nee, dat was het niet. Meer een verlangen om door de anderen in Skaradal niet helemaal te worden vergeten. Toen dat gevoel eenmaal zijn klauwen in haar had geslagen, nam het toe - stil en sterk.

Ze zat alleen. Was alleen met de weefstoel thuis als Peder buiten werkte. Alleen op haar kamer 's nachts. Daar kreeg je veel gedachten van.

Peder kwam niets te weten. De twee openden hun hart niet voor elkaar. Bovendien was Peder een stuk onbenul. IJverig bij elk soort werk, maar zo'n sufferd dat hij helemaal niet in de gaten had hoe Berte Kvae begon te fantaseren.

Stukje bij beetje. Vele dagen en nachten verstreken. Niemand wist er nog iets van, maar er was een vuurtje opgepord: de boerderij van Kvae was voorbestemd om het middelpunt te worden dat ze eigenlijk had moeten zijn. In het diepste geheim was dit door Berte vastgesteld.

Op een dag verhief Peder zijn stem en zei verwonderd: ‘In godsnaam, wat...’ Berte Kvae richtte een dodelijke blik op hem. Met de jaren werden haar ogen er niet milder op.

Peder boog het hoofd. Hij had iets bijzonders opgemerkt en het niet klaargespeeld zijn tong de baas te blijven.

Berte Kvae vroeg streng: ‘Is er wat?’

‘Nee’ zei Peder. Hij was een sukkel en dat wist hij. Een onderdanig man.

‘Nee? Hou je mond dan,’ zei ze kribbig.

In haar blik had hij een glans gezien van het nieuwe vuur dat in haar ontstoken was. Hij begreep dat er hierna andere tijden zouden komen op de boerderij.

In de herfst liep Berte Kvae met haar enige koe naar de markt. Ze ging alleen. Peder werd niet meegevraagd, of zelfs maar in haar plannen gekend.

Peder had die koe de hele zomer van voer voorzien. Gemaaid en hooi aangesleept. Nu ging ze weg. Van het najaar zou ze nog zijn gaan kalven ook.

Twee dagen later kwam Berte Kvae terug, met in plaats van de koe een stiertje van een jaar.

‘In godsnaam, wat...’ zei Peder. Maar deze keer zei hij het zachtjes voor zich uit.

Een stier!

Berte was toch wel wat bedremmeld toen ze met dat stiertje op de boerderij kwam aangestapt.

‘'k Heb 'r geruild,’ zei ze kortaf tot Peder.

‘Ja,’ zei Peder. Maar melk? had hij zin om te vragen. Omdat *hij* degene was die zo had lopen zwoegen en dat hooi had aangesleept. Toen had hij wel aan de melk gedacht.

Het stiertje stond er wat onwennig bij.

‘Kijk hem staan,’ zei Berte.

Peder keek. ‘Tja,’ zei hij.

‘Is dat alles wat je hebt te zeggen?’

‘Ja.’ Peder had kijk op dieren en zag wel dat ze prachtig fokmateriaal op sleeptouw had. Maar daarom was het nog niet minder idioot die goede koe te verkopen die hun boter en melk verschafte.

‘Je zult nog wel meer gaan zeggen, Peder,’ zei Berte.

Links en rechts in Skaradal hadden de mensen wel gezien waar Berte mee thuis kwam. Ze lachten. Was dat oude meisje niet goed snik? Ze kon beter trouwen, dan kreeg ze niet van die ideeën.

Het ontbrak niet aan opmerkingen: ‘Wat ga je met hem doen?’

‘Houden,’ zei Berte Kvae grimmig.

‘Krijgt-ie van de herfst misschien een kalf?’ vroeg iemand.

Ze stond met het stiertje op de weg, en had vier Skaradalers voor zich. Ze richtte zich tot degene die haar bespot had. ‘Wacht maar,’ zei ze met nadruk.

‘Waarop?’

‘Hiervoor kom jij later bij ons,’ zei ze. ‘En dan mag je blij toe zijn.’

Dat klonk als een voorspelling. Het groepje voor haar werd ernstig en liet haar verder in vrede met het dier naar huis lopen.

‘Beste stier,’ zei iemand.

‘O ja,’ zei Peder namens zijn boerin.

‘Maar voor jou wordt het nu droog, Peder,’ zeiden ze harteloos, en grinnikten.

Peder bleef nog staan tussen de mannen, vatte eensklaps moed en bleef ferm op de hand van zijn boerin. ‘Melk kun je toch zeker kopen?’ zei hij, ‘Of wordt het bij jullie droog?’

De anderen keurden hem geen blik meer waardig en bleven hem voor de gek houden: ‘Je moet Berte trouwen, Peder, anders weten wij niet wat ze nog meer in haar hoofd haalt.’

Peder liep van ze weg.

Thuis op Kvae vond hij de stier en Berte in de stal. In het ruime hok van de koe leek het stiertje klein en tenger. Berte stond vooraan bij zijn kop en vroeg hem, als het ware, zich op deze plek thuis te voelen.

Berte keerde zich naar Peder om: ‘Hierna wordt het anders, Peder, bij ons op de boerderij.’

Peder gaf geen antwoord.

‘Ze komen hier nog wel naartoe.’

‘Wie?’

‘Het hele dorp! Nu staan wij weldra in het middelpunt.’

In haar ogen fonkelden weer dingen die de arme Peder niet kon lezen. Hij bekeek de stier en zag wel dat het er een was die op de markt veel had gekost. ‘Daar heb je heel wat voor gegeven,’ zei hij.

Berte Kvae moest kreunen toen ze er aan herinnerd werd. ‘Ja! Maar het was nodig, echt,’ ging ze door. Streng.

Peder schraapte zijn keel. ‘Nee toch,’ zei hij.

‘Wat weet jij d'r nou van?’

‘Nou ja...’

Berte trok uit de opbollende boezem van haar jurk een stuk papier omhoog en las: ‘Glorius.’

‘Watte?’

‘Op het papier staat dat-ie Glorius heet. Da's niet niks!’

Ze voelde zich al oppermachtig door de zekerheid die ze bezat en lachte kort. ‘Hij komt uit het zwaarste geslacht dat er is, Peder, als je het dan weten wilt.’

Peder wilde niet meer horen. Hij dook onder de hooischuur om de houten vaatjes op te duikelen die ze gebruikten bij het rooien van aardappels. Die waren nu volgroeid en rijp en lagen losjes in de grond. Hij keek of de hoepels er omheen vastzaten en de bodems nog wel pasten. Voorzichtig knapte hij ze weer een beetje op. Zijn gedachten waren nog bij zijn boerin, die wel aan grootheidswaan moest lijden. Ze waren niet opgewekt.

2

Die herfst sloeg de weefstoel op de boerderij nog vinniger dan ooit. Van vroeger in de ochtend tot later op de avond. Berte Kvae moest meer verdienen. En Peder liep naar Oppigard om melk en boter te halen.

Dat lopen met de melkkan was voor hem een dagelijkse afgang. Maar hij bleef lopen en doorstond de spotternijen die hij overal te horen kreeg over de gang van zaken op de boerderij. Als hij mensen op de weg ontmoette, was hij er zo'n beetje zeker van dat ze hem zouden vragen: ‘En, hoe gaat het met Glorius?’

‘Dank je. Goed,’ zei Peder.

Glorius de stier liep op dat kleine weitje bij de boerderij. Waar dit aan het weitje van de buren grensde, maakte Peder de omheining eens zo sterk. Nu was Glorius nog half een kalf. Als hij groot werd, kon hij helemaal niet in dat tuintje worden vrij gelaten.

Hij loeide zoals stierkalveren doen, en sloeg wat met zijn staart tussen de elzenbosjes en jeneverbesstruiken.

De mensen lachten. ‘Moet je kijken, Glorius slaat met zijn staart.’

Weldra joelden ze om alles. De lucht was kil, en het weitje kaal. Glorius kwam niet meer buiten. Op zijn grasveld stonden enkel nog wat stijve, verhoute adelaarsvarens.

Door de wanden kon je Glorius naar buiten horen roepen. Berte en Peder hoorden hem de hele dag. Peder treurde over de verdwenen koe. Maar hij zag aan haar gezicht dat ze wat zouden winnen. Niet verliezen. Schande zou in achting en ontzag verkeren, en de mensen

zouden bij bosjes naar de boerderij komen om Glorius de vader van hun kalveren te laten worden.

Peder geloofde het nu ook, al wist hij niet precies meer op welk tijdstip deze ommekeer in hem had plaatsgevonden. Stukje bij beetje. Zijn boerin was zo, dat haar ideeën meestal ook de zijne werden. Ook in dit geval bond hij snel in, want Berte Kvae had in haar ogen nooit zo'n harde, doelbewuste glans gehad.

Berte gaf Glorius het krachtigste voer dat hij maar kon verdragen. Dat was duur. Ze moest extra weven. Peder haalde melk en boter. Ook duur. Maar ze waren gerust: het zou zich terugverdienen.

In december begonnen ze om zich heen te kijken. Peder hield het pad naar de weg mooi breed sneeuwvrij - al was dat helemaal niet nodig, zo dun als de sneeuwlaag was. Het pad lag de Skaradalers uit te nodigen om op de boerderij te komen.

Peder liep er nog wat opgedofter bij dan anders. Berte deed alsof ze niets bijzonders deed. De weefstoel sloeg, zoals gewoonlijk. Maar hij stond *zo* dicht bij het zolderraam dat ze een prima uitzicht had.

Ze zag de boerderijen. Iedereen daar wist van Glorius en had om haar gelachen. Maar onderwijl was Glorius gegroeid en hij werd gevaarlijk welgeschapen. *Zij* had de touwtjes in handen, vond ze. Glorius was al een grote naam. Weliswaar met hoongelach verspreid, maar dat gold alleen haarzelf. Glorius stond nog onkwetsbaar overeind. En de boerderij en zij zouden in zijn glans komen te staan. Ze kon het voor zich zien.

‘Jaja,’ zei Peder, tegen niemand. Hij wachtte af. Ze zaten klaar voor de ontvangst. Glorius kwam net op een bruikbare leeftijd.

‘Hrm!’ deed Peder. Schraapte zijn keel. Stond in het deurgat van de bergplaats hout te hakken.

Toen stapte hij vanuit de bergplaats het woonhuis in, beladen met nieuws. ‘Ze komen!’ zei hij.

Berte Kvae had ze allang gezien, op de weg. Zo'n goed uitzicht als zij had... ‘Zie ik best,’ zei ze alleen maar en wierp Peder een verwaande blik toe.

Hij zweeg en ging weer naar beneden, haastig bij zichzelf haar gedrag vergoelijkend.

Berte ook meteen daarheen. Ze zat hem op de hielen.

Toen werd er op de deur geklopt.

Berte Kvae deed open.

‘Is Glorius thuis?’ vroeg iemand buiten.

‘Dat is-ie.’

‘Kan je hem gebruiken?’

‘Dat kan.’

Peder stond op de achtergrond en ging zich bijna plechtig voelen.

Bits keerde zijn boerin zich om: ‘Peder, kom dan toch!’

Buiten stond een bonte koe. En zo werd Glorius de stier voor het eerst vader.

‘Dat is me er een,’ zei de begeleider van de koe. ‘Die is vurig!’

Berte Kvae had in haar blik een woeste glans. ‘’t Was ook echt niet de bedoeling dat-ie anders zou zijn,’ vertelde ze.

‘Nee-nee. Wat kost het?’

De begeleider van de koe trok weer naar huis. Berte Kvae stond met het geld in haar vuist. Glorius stond wat te wiebelen, kalmeerde en kreeg als het ware een beeld van de wereld om hem heen.

Peder rukte aan het halster. ‘Zo. Naar binnen, jong.’

Glorius gaapte Peder aan. Meteen vol dwarse minachting.

Peder merkte dat, en schrok. ‘Naar binnen jij!’ zei hij en richtte zijn blik op Glorius.

Glorius gehoorzaamde.

Berte lachte achter Peders rug.

‘Wat is er?!’ vroeg hij kwaad.

‘Ik sta gewoon te kijken. Je behandelt Glorius als een schaap.’

Peder trok zich de spot aan. Hij wist best dat hij ook zelf een schaapskop was, al zei Berte dat gewoonlijk niet. Nu was ze vol hoogmoed en werd grof.

Glorius werd vastgebonden, door de wanden aan het zicht onttrokken. Berte en Peder liepen het woonhuis in, er zeker van dat Glorius iets groots was en in een schitterende glans zou komen te staan.

Hierna loeide Glorius de hele dag achter de wand, ongelukkig en verhit.

Enkele dagen later werd er weer bij Berte op de deur geklopt. En Glorius was thuis.

Rond de kerst wilden velen hem in actie krijgen, omdat ze hun koeien in het najaar wilden laten kalven.

‘Staat er op jullie boerderijen van het jaar geen stier?’ vroeg Berte Kvae en lachte openlijk.

‘Jawel hoor,’ zeiden ze. ‘Een papkalf.’

Peder hield zijn mond als Berte in de buurt was, maar als hij in zijn eentje Glorius losmaakte vroeg hij onnozel: ‘Staat er op jullie boerderijen van het jaar geen stier?’ Een beetje wraak mocht je wel nemen.

De hele winter door kwamen er geregeld bonte koeien naar de boerderij. Het gerucht over die welgeschapen Glorius verspreidde zich als lopend vuur. Ze kwamen met hun koeien uit steeds verderaf gelegen gehuchten. Maar het was allemaal nog alleen maar een begin. Een proef. Van de winter, als de kalveren geboren werden, zou je pas zien wat Glorius waard was. Naar de vruchten moest je hem beoordelen.

‘Dán zullen we wel eens zien,’ zeiden de mensen.

Berte Kvae grijnsde alleen, ‘’k Heb nog wel papieren van het een en ander,’ zei ze.

Als het iemand was die ze een beetje schrik in wilde boezemen, haalde ze het papier te voorschijn en liet Glorius' afkomst zien. Zoiets bracht geen vullis voort.

De mensen zeiden: ‘Toch gebeurt dat wel eens.’

3

Gedurende het hele voorjaar groeide Glorius in rap tempo. Zijn prachtige lijf raakte niet van streek. Berte Kvae trok met hem naar de veetentoonstelling, kreeg mooie woorden en een prijs.

Op de tentoonstelling keek ze rond bij de kudde Skaradalers. Met Glorius tussen zich in stonden zij en Peder ernaar te kijken.

Niemand lachte meer.

Groots en rechtop liepen ze haar huis terug.

Toen moest de stier weg, want het weitje was niet bruikbaar meer. Glorius werd ver de bergen ingestuurd. Half september zou hij terugkomen.

Dag in dag uit ging Peder melk halen. Berte zat te weven. Peder begon met maaien.

Al de eerste dag kreeg hij een schok. Berte was de weefstoel uit gestapt en had haar borend ogenpaar op hem gericht. ‘Nu doe je je best, Peder.’

‘Hoezo?’ Dat deed hij toch altijd?

‘Je moet niet vergeten wie je dit jaar voert.’

‘Nee,’ zei hij.

Ze sloeg weer aan het weven.

De schrik had Peder tot het eten toe te pakken, schrik voor de ogen die ze op hem had gericht: ze vlamden, schoten vuur en doofden dan weer uit.

Hij maaide het gras en spreidde het uit. Deed alles in zijn eentje. Berte Kvae zat te weven - dat bracht meer op - en liet Peder op het erf het werk te doen.

Peder maaide om de boerderij heen en op verderaf gelegen stukken. Bracht het hooi met een kruiwagen onder dak, voor een paard was er geen geld. Hij deed al het werk zo omzichtig als hij kon. Dat deed hij altijd al, dus in de opbrengst maakte het niet uit.

Maar een verschil *was* er. Voor Berte Kvae en voor Peder zelf. Want zij dachten aan Glorius, die stralend van jeugd en kracht op sappig groene bergweiden liep te grazen. 't Was net of ze een zoon hadden, en wat voor een! Ze waren zelf niet meer zo jong en sterk.

Peder hield Berte steeds een beetje in het oog. Telkens als bij haar de machtswellust de kop opstak, kreeg hij een schok. Dan kreeg hij zin haar wakker te schudden, haar tot zichzelf te laten komen. Het kwam er nooit van. De schrik zakte weer weg en ook Peder gaf zich maar al te graag over aan de verering van de komende Glorius - die Kvae belangrijk en beroemd zou maken.

Glorius kwam half september terug. Groot en glanzend, precies zoals hij zijn moest. Op de boerderij stond allerhande krachtvoer voor hem klaar.

Hij deed een beetje koel. Brutaal. Liet niet blijken Berte Kvae en Peder terug te kennen. Schudde zich uit. Had van het gezelschap waar hij mee had lopen grazen van alles geleerd. Zijn ogen zo verdraaien dat er iets teveel wit in zichtbaar werd. En zich zo uitschudden dat zijn wijde nek ervan ging golven. Golven van kracht.

Hij *was* kracht.

Berte Kvae stond naast hem. Zij en hij waren tezamen kracht. Peder stond er naast. Plotseling keken ze allebei naar Peder.

Peder was een slappeling. Berte zag dat in haar krachtroes duidelijk en kreeg verachting in haar trekken voor het slappe geval dat voor haar stond.

Stil staarde Glorius naar Peder.

Peder kreeg de smoor in en ging aan de kant.

Terwijl Peder heel de dag in het aardappelveldje stond te graven, hoorde hij de weefkam maatvast slaan. En verder af en toe een brul of geloei uit de stal. Kracht. Hij bukte weer en wroette voort.

Op de veel grotere velden van de buren was het volk ook bezig aardappels te rooien. De boerderij van Kvae lag ingeklemd tussen die velden en dat volk. Je kreeg er het gevoel in de knel te zitten.

Peder keek naar die anderen - links en rechts - en zei opeens, razend en gekweld: ‘Maar híerzo moeten jullie zijn!’

Hij schaamde zich meteen. De waanzin met Glorius had vast ook *hem* besmet. Als een reflex.

Naarmate de tijd verstreek, werd hij steeds sneller moe. Toen haalde hij zich beelden van kracht voor de geest. Gedaantes die van kracht golfden als ze hun nek uitschudden. Midden in zijn droom brak Glorius uit in geloei en Peder liet zich door de beelden nog meer meeslepen - tot het allemaal weer aan duigen ging.

Waar zijn we aan begonnen? dacht hij ontsteld.

Thuisgekomen zag hij Berte Kvae trotser en ruwer dan voorheen het eten op tafel zetten. Ze stapte gewichtig.

Opeens zei Peder: ‘Dat loopt fout.’

Ze hield halt. ‘Wat nou?’

‘Niks,’ zei hij vlug, ‘ik zei niks.’ In wat voor beelden wentelt *zij* zich? dacht hij.

Weldra vergat hij om te denken. Want nu kwamen de eerste kalveren die Glorius had verwekt. Ze bleken eersteklas - voor zover men dat tenminste bij een pasgeborene kon zien. Het werd de boerderij bericht. En tegelijk kwamen er nieuwe koeien naar de boerderij om zich door Glorius te laten dekken. De donkere dagen voor de kerst, met natte sneeuw, werden op Kvae een feest. Berte en Peder leefden dagelijks in een feest.

Een ieder die met koeien kwam, gaf er hoog van op hoe weergaloos de stier Glorius was. En er kwamen nog meer welgeschapen zoons en dochters van hem op de wereld.

Een man van aanzien uit het dorp zei tegen Berte, terwijl velen luisterden: ‘'t Lijkt wel of alle wegen naar Kvae voeren, tegenwoordig.’

Berte Kvae bloosde. Ze had haar doel bereikt, beslist, en voelde zich doorstroomd van wonderlijke dingen. Ze kreeg geen woord meer uitgebracht, tegen de man. Peder daarentegen deed als tegenwicht mompelend een stap naar voren.

Toen ze weer alleen waren, herhaalde Berte de woorden die de man had laten vallen: ''t Lijkt wel of alle wegen naar Kvae voeren, tegenwoordig.'

Weer schrok Peder een beetje. Hij meende de waanzin bij Berte te zien opflakkeren. Maar hij was tegelijk vervuld van droombeelden van Glorius en komende tijden. Komende glorie.

Berte zei: 'Nu praten ze op elke boerderij in Skaradal over Glorius. En nog wel verder ook.'

'Ja,' zei Peder.

'En daarmee moesten ze maar doorgaan.'

'Ja,' zei Peder. Meteen stak hem de twijfel: Misschien zijn ze wel helemaal niet zo met 'm bezig? Het had in elk geval geen zin om dat hardop te zeggen. Dit was gewoon iets dat zijn loop moest hebben. Je verheugde je *en* zag er tegenop. Want er volgde een gerommel als van een aan het zicht onttrokken molensteen. Het moest zijn beloop hebben - hoe weinig of hoeveel er dan ook van de ondergang gered zou worden.

Heel het jaar verstreek. De boerderij van Kvae leek wel herschapen. Er straalden kracht en leven van Glorius af, en dat had invloed op de hele boel. Glorius verwekte heel veel kalveren die in het nieuwe jaar geboren zouden worden en het leven dat hij vorig jaar gezaaid had, waggelde de stal uit om het daglicht te aanschouwen.

Nu kwam hij niet meer los. Hij was al geketend, want hij was humeurig en gemeen. Zoiets mocht je niet los laten lopen. Timmerman en smid hadden een afgesloten, met ijzer beslagen korte baan voor hem gemaakt. Daar kwam hij op, voldeed aan zijn begeerte en trad zwaar en blind terug. In de wijde wereld wankelden de kalfjes voor de dag, dronken het licht dat uit de hemel viel en holden zich suf, zo ver ze wilden op de weitjes bij de boerderijen. Hun vader liep in ijzers, af en aan, en liet ze ter wereld komen.

4

Hij had van hartstocht blijk gegeven en het ruim zittende deel van zijn nek ging steeds meer trillen. Zo was Berte Kvae ook het meest met hem ingenomen. Een 'mak lam' had ze niet nodig. Glorius moest angst en beven inboezemen, dus ze streefde er niet naar hem 'braaf' te

laten worden. Liever poogde ze de woede in hem nog wat op te porren. En die was niet zo ver weg dat je er lang op hoefde wachten.

Het beest moest een soort glans uitstralen, vond ze. Daarom had ze zoveel haast gehad de smid en de timmerman erbij te halen om hem ‘gemeen’ te maken.

Voor allerlei dingen moest ze geld verdienen, dus ze vroeg een hoge prijs voor Glorius' levenssap. Dat weerhield de mensen er niet van te komen, ze kwamen eerder van nog verder weg omdat het kostbaar was. Peder kon met een gerust hart melk en boter kopen. Ze hadden er het geld voor.

Berte liet de weefstoel gaan zoals voorheen. Maar het was toch anders, nu. Zij zat er middenin en keek met machtsbeluste blikken rond. In de stal loeide Glorius en werd met het seizoen reusachtiger - en dat had op de Skaradalers veel meer uitwerking dan ze vooraf hadden gedacht.

Ze begonnen vanaf hun eigen boerderijen naar Kvae te kijken.

Welnee, helemaal niet! zouden ze gezegd hebben als iemand hen daarvan beschuldigd had.

Maar het was aanstekelijk, zoals de runderpest, en stiekem keken ze naar de boerderij.

Berte doorboorde met haar ziekelijke blik ieder die met koeien kwam. En Glorius de stier stootte zijn kop tegen de wand en liet zijn oogwit zien. De aanblik van dit tweetal brandde zich in heel wat arme zielen in, mensen die bang waren voor alles wat hun onbekend was. Deze blinde kracht behekste hen en trok hen aan.

Al vaak hadden ze hun koeien laten dekken. Dat was iets alledaags dat ook geen sporen achterliet. Maar de bezoekjes aan Kvae waren heel anders. Glorius werd een soort overvloeiende krachtbron - naast Berte zelf, die van gedaante was veranderd en te voorschijn trad als een waanzinnige, zich schurkend aan de verleiding van de macht.

Vanaf hun eigen erf keken ze allemaal naar Kvae. Er waren meer behoeftige, verschrikte harten dan je dromen kon.

‘Peder!’

‘Ja!’ Hij stond al voor haar. Sinds lang in haar macht. Soms in een roes, een enkele maal ontzet.

‘Heb je tijd?’

‘Even,’ zei hij volgzaam.

‘Ga een ronde maken om naar onze kalveren te kijken. Dat vergroot zijn faam.’

‘Ja?’ zei Peder. Wat is dat voor onzin, dacht hij. Nee, er zou wel een bedoeling achter zitten.

‘Zei je nee?!’

‘Nee.’

‘Ga, en schrijf alles over ze op.’

Hij trok zijn schoenen aan en ging op weg. De boerderijen in de omtrek langs om alles over Glorius' nageslacht te vragen. Hij noteerde ieder kalf heel nauwkeurig in zijn boekje. Even omzichtig als hij hout hakte en koren maaide.

Het was dat nageslacht wel aan te zien wat voor een vader 't had gehad. Peder voelde dat hij van een groot geluk vervuld werd als hij naar de moederszijde en geboortedatum vroeg. In de afglans van Glorius trad hij als een gewichtig ambtenaar de huizen binnen. Hier en daar lachten de mensen achter zijn rug, of ook in zijn gezicht. Hij zag het niet. Als ze lachten, begreep hij, lachten ze van vreugde dat hij kwam.

‘Glorius,’ zei hij. Het woord was machtig.

Verscheidene dagen beende hij rond. Toen kwam hij thuis en gaf het boekje af.

‘Laat zien,’ zei Berte Kvae ongeduldig.

Er viel hem een gedachte in: die kinderloze Berte Kvae... Waren de kalveren een troost? Onzin!

Ze bladerde het boekje door en las. Hij stond erbij, wees en lichtte een en ander toe. Gelukkig.

Een wilde inval joeg hem door het hoofd: ik vraag haar ten huwelijk.

Neenee!

Ze bladerden het kalverboekje door.

Misschien vraagt *zij* het wel - neenee! Godallemachtig, *ik* wil niet.

Op dat moment draaide ze zich naar hem toe. Hij stond klaar om weg te rennen.

O nee, geen gevaar. Ze wilde hem gewoon een keer bedanken.

‘Hier ben ik je heel erg dankbaar voor,’ zei ze hartelijk, en wees op het kalverboekje.

Dat had hij niet verwacht en hij bracht alleen maar gemompel uit.

‘Peder, je hebt me hier een groot genoegen mee gedaan.’

Zo had ze nog nooit gesproken. ‘Heb ik dat?’ zei hij.

Op dat moment loeide Glorius en het moment van zwakte was voorbij. In hun trekken werd de waanzin weer zichtbaar.

Even later werd er op de deur geklopt. Buiten stond een vreemd mens met een koe.

‘Is hier een stier?’ vroeg de vrouw. Niet: ‘Is Glorius thuis?’ wat bij de mensen uit de buurt een staande uitdrukking was geworden.

‘Ja. Glorius is thuis,’ zei Berte Kvae kortaf.

Daarna trad Glorius aan, op dat akelig smalle baantje van hem, en werd weer vader.

‘Zie je hem?’ vroeg Berte Kvae wild.

‘Wie?’ vroeg het vreemde mens onnozel. Was hier nooit geweest en wist niet goed wat Berte kon bedoelen.

‘Wíe!’ deed Berte haar na.

‘O ja, 'k zie hem!’

‘Vuurrood is-ie, zie je?’

Glorius draaide zijn ogen in zijn kop en rammelde wat met zijn ijzers. In de onbeslagen wand dreef hij een hoorn. Het schot splinterde open.

Berte Kvae lachte. ‘Ja, hij maakt je bliksemsnel een kalf. Er is nu leven bij ons op de boerderij.’

‘Daar ziet het wel naar uit,’ stamelde de vreemde ietwat hulpeloos.

‘Jij zult hier wel nooit meer komen,’ zei Berte overmoedig, glimmend als een gek. Ze kon gerust zijn. Zo lang ze een koe hadden, kwamen ze.

‘Het beste,’ zei de vreemde.

Glorius kreeg zijn emmer vol mout. Wee de hele wereld als hij dat niet kreeg.

Zoals het hoorde gleed het donker langzaam en op tijd de kom van Skaradal in. Maar dat bracht Glorius nog niet meteen tot rust. Hij bleef nog tijden staan en gaf zo nu en dan een kik. Hees geloei dat je onmogelijk kon duiden, maar waar je gespannen naar bleef luisteren.

De kinderen op de meest nabije boerderijen hoorden het vanuit hun bed en rilden over hun hele lijf. ‘Hoor, Glorius...’ zeiden ze als ze bij elkaar lagen en kropen dicht tegen elkaar aan. Wie in zijn eentje lag zei bibberend: ‘Moeder, Glorius...’

‘Stil. Slapen.’ Moeder sliep ook niet. Hoorde Glorius wat angstig aan, nu het rennen en vliegen van de dag ten einde was en haar onrustige hart ontwaakte.

Op het laatst kwam er een nieuw geloei. Gebrul. Uit dat enorme dier dat met zijn schedel tegen de wand aan stond.

Maar voor anderen kwam zijn geluid meer als een stimulans. Zij vereerden Glorius in het geheim en lieten zich door zijn gebrul verkwikken. Het legde zich als een helend vlies over hun zorgen en verborgen zonden heen.

‘Hoor, Glorius.’

Berte Kvae sliep zelf niet in voor middernacht. Niet voordat Glorius bedaarde. Haar knipperende ogen tuurden het donker in als om het te doorboren, maar ze drongen nergens door.

Het gebeurde dat ze opvloog en met schelle stem riep: ‘Peder!’

Uit Peders hok kreeg ze geen antwoord meer. Nooit meer. Twee, drie keer was hij aan komen rennen om te zien of het huis in brand stond of iemand bij haar ingebroken had - maar niets daarvan. Ze lag gewoon in het donker te ademen.

‘Ben jij daar, Peder?’

‘Ja,’ zei hij.

‘Ga weg! Laat me met rust! 'k Wil jou hier nooit meer zien!’

‘Nee, dat hoeft ook niet,’ zei hij. ‘Ik dacht dat je misschien lag dood te gaan.’ Hij schrok ervan toen hij het zei. Dat was gemeen gezegd. Het speet hem.

Er klonk een brul. Glorius.

‘Hoor eens, Peder...’

De koude rillingen liepen hem over de rug. Zo vlug hij kon ging hij weer naar zijn hok.

Enkele weken later riep ze weer. Toen ging hij niet. Hij kon gewoon *horen* hoe de waanzin haar verwoestte. Ze riep niet omdat er iets misliep dat hij recht zou kunnen zetten, ze riep zomaar - het was sterker dan zij.

5

Het ene na het andere seizoen verstreek. De mensen grepen naar de dagen, maar die gleden door hun vingers. Voor de zoveelste maal stampten ze over het erf, de akkers en de weitjes. En helemaal vanuit

het middelpunt van het gewest, de stal van Kvae, klonk Glorius' geloei. Onvermoeibaar. Daar waren de mensen op gericht. Als iemand hun een paar jaar eerder zoiets had verteld, zouden ze maar wat hebben gegrijnsd. Nu hadden onbekende krachten hen gegrepen. Glorius' geloei bracht hen samen in een geheim verbond.

Niemand sprak erover. Maar wie dat tóch deed, zei: ‘’t Is weer vreselijk, bij Kvae. 't Duurt niet lang meer of ze zijn daar alle drie dol.’ ‘Elke keer als je daarheen moet, sta je doodsangst uit.’ ‘En die arme Peder dan, die's weldra even dol.’

Uit de stal klonk juist geloei. Glorius. Het geluid gedempt voordat het doordrong, maar toch machtig.

‘Hoor eens even!!’

Ze schrokken. Alsof het Peder was geweest die loeide.

Meer zeiden de praters niet. Ook keken ze elkaar niet langer aan. Ieder voor zich was bang dat anderen zouden merken wat voor uitwerking dat loeien op hem had.

Peder zwoegde zich haast dood om voor het voer te zorgen. De stier, die heel het jaar op stal stond, at veel meer dan de koe vroeger. En het moest goed voer zijn, wilde hij het eten. Peder moest ver van huis om lekker gras te zoeken en te maaien.

Ook moesten ze meer gerst proberen te verbouwen. Om te mouten. Het leek wel of ze meer van alles moesten hebben... Met een blije glimlach op zijn gezicht liep Peder rond en *liet* het meer worden.

Hij was bezig op het veld.

‘Peder!’ werd er geroepen.

Bertes stem. Hij wist wat dat betekende. Even Glorius komen losmaken, het verrukkelijkste schepsel op de wereld. Berte deed het nu nooit meer alleen.

‘Ik kó-om!’ Hij kwam op een holletje.

Ze stond op het erf en leek wel tweemaal zo lang als voordat Glorius op de boerderij kwam. Ze zag er prachtig uit. Als altijd in haar beste goed. Daar lachte niemand om. Haar schitterende ogen zogen als het ware elk verzet en elke grijns uit de mensen op.

Glorius verscheen. Bekeek alles en iedereen door woedende spleetjes. Kweet zich woest en ziedend van zijn plichten.

‘Ha-ha,’ zei Berte Kvae.

Toen kwam Peder, trok aan touw en kettingen en zette Glorius met lieve woordjes vast.

Berte Kvae had haar doel bereikt.

Glorius' kroost tierde door heel Skaradal, en nog veel verder weg. Steeds mooie stiertjes en prachtige vaarzen. Keurmeesters kwamen naar Glorius kijken en hielden zo zijn positie in stand. Hij had allang de allerhoogste onderscheidingen die er te krijgen waren.

‘Ben ik bekend?’ vroeg Berte Kvae aan hen.

‘Ja, wijd en zijd.’

‘Door het hele land?’

‘Zeker,’ zeiden de keurmeesters, ‘zover er kranten worden gelezen is Glorius bekend.’

‘Tja, dat moest er wel van komen,’ vertelde ze hen.

‘Ja-ja, de groeten,’ zeiden de keurmeesters gehaast.

Ze keek hen na tot ze uit het zicht verdwenen, werd wild en krijste: ‘Peder!’ Zij stond in het centrum van de stralen die, van haar en van de boerderij uit, over alle districten liepen. Via Glorius.

‘Peder! Péder!’

Hij kwam niet. Was die dag op afgelegen stukken land aan het houthakken.

Toen bracht ze Glorius zijn mout zelf in de stal. Hij nam het als het ware zonder te proeven aan, *schrokte* het gewoonweg op en haalde met zijn ene hoorn de wand open.

Berte Kvae moest lachen en stak sarrend met een stompe stok naar hem.

Toen hij die bekende stok alleen al zag, maakte Glorius een woest geluid. De moordlust lag verankerd in zijn hart.

‘Hee!’ riep ze stokend en maakte het touw los, zodat hij de paar stappen vooruit kon vliegen die hij hier op aarde had te gaan.

Als een verpletterende stoomwals ging hij ze.

Het plankier bezweek.

Hij verstarde van woede toen er geen koe was en hij niet los kon komen om Berte Kvae af te maken.

Berte dreef hem naar de wand terug, trok aan het touw en zette hem weer vast.

‘Wat is er?’ vroeg ze zomaar aan de lucht en legde alles neer wat ze in haar handen had.

Er was niemand. Voor haar kon de dichtstbijzijnde persoon wel duizend mijlen ver zijn.

‘Wat ís er?’ vroeg ze. Klaar om te ontvangen.

6

Op de juiste tijd kwam Peder 's avonds uit het bos naar huis. Hij had berken gekapt om te drogen voor de winter. De lucht was gloeiend-heet - hoewel de zon haast onderging. Peder had vandaag zo lopen zwoegen dat er een laagje opgedroogd zweet op zijn gezicht lag. Hij was er beroerd aan toe. Zijn krachten waren klein. De berken waren hard en taai geweest. Sommige berken die hij had geveld zaten vol klauterende mieren: bij elke bijlslag hagelden ze op zijn rug en op de schrale pezen van zijn nek.

Maar hij liep naar huis en was gelukkig. Zijn bestaan was rijk en vol omdat hij op de boerderij belangrijk was. Alleen zijn lijf was er beroerd aan toe. Als Glorius en Berte straalden, kon hij delen in de glans. Hij voelde niet meer dat hij werd bevangen door angst, hoorde niet het rommelend geluid van de molensteen dat een voorbode was van een dodelijke afloop.

Daar glipte hij te voorschijn uit het bos. Heel de kom van het dal lag vol boerderijen, maar Kvae lag in het midden.

Thuis stond het eten zoals altijd klaar op tafel. Dat wist een werkman te waarderen. Als hij thuiskwam, was er altijd eten.

Berte Kvae was niet in de keuken. Ook sloeg de weefstoel niet. Dan was ze vast bij Glorius.

Peder at. Het smaakte, zoals altijd als je lekker moe het bos uitkomt.

Berte was toch in huis. Zat boven, op de zitplank van de weefstoel, met haar armen in die welbekende boog. Ze weefde niet, maar dacht aan alles en aan Glorius. Verwarde, wilde gedachten. Ze had alles gewonnen en voelde *nog meer* komen. Terwijl ze erop zat te wachten voelde ze haar ogen branden.

Kom, zei ze ertegen. Kom.

Tegelijk kreeg ze een soort van openbaring: nu moest Glorius helemaal los. Naar buiten toe met hem, naar buiten! gonsde het als een bevel. Ze haastte zich de weefstoel uit. Geen ogenblik kon het nog

worden uitgesteld: Glorius moest worden losgelaten, zodat heel de wereld hem kon zien.

Ze kwam beneden. Peder zat te eten. ‘Péder,’ riep ze, ‘Glorius moet nu de wijde wereld in!’ Ze wachtte niet op antwoord maar liep vast naar buiten.

Peder bleef nog zitten eten, maar zijn bewegingen werden langzaam aan trager. Hoezo? dacht hij. De wijde wereld in?

Nou, het zal wel. Zij weet dat het beste, ook al weet ik het niet. Wat een geluk dat ik op deze boerderij ben komen meedoen. Waar zou ik anders zijn geweest? En - nog nooit ben ik hier hongerig van tafel opgestaan.

Berte Kvae nam lange passen. Naar buiten toe met hem, naar buiten! En zij wist hoe dat moest. Glorius was, sinds de timmerman en de smid hem hadden vastgelegd, nooit uit zijn banden bevrijd geweest. Maar je hoefde maar een enkel slot te openen om alles van hem af te laten vallen.

Ze werd door gebrul begroet. De stal was om te stikken, vanavond. Glorius' baan leek nog benauwder en meer dichtgemetseld dan normaal. De slagboom was verroest. Grijze vliegen zoemden in de hete, lege ruimte aan de andere kant.

Glorius keek of Berte mout kwam brengen. Dat niet. Of ze met de plaagstok kwam. Ook niet. Ook hoorde hij geen vreemde mensen buiten, wat betekende dat het weer tijd werd om te paren. Hij werd *woest* van alles bij elkaar en liet zijn ogen in hun kassen rollen.

Berte rinkelde wat met de sloten. Glorius schudde zich uit en bemoeilijkte het karwei. Ze bleef buiten bereik van zijn hoorns.

‘Hela!’ zei ze opeens. Wat een wonder van schoonheid was hij toch, en *wat* een rots van kracht... Hij glom en golfde.

Naar buiten met hem, naar buiten!

‘Kan niet vlugger,’ kreunde ze.

De sloten waren slim gemaakt. Ze kraakten wel met al hun roest, maar gingen open. Grendel en schakels vielen op de grond.

Berte Kvae maakte de dwarsbalk met bezwete, drukke handen los en opende de deur.

‘Naar buiten!’ riep ze keihard galmend. Ze trok zich achterin de lege stal terug om Glorius vooruit te laten stormen.

Eindelijk kwam hij bij zinnen - dat dit waar kon zijn - en *vloog* vooruit.

Naar buiten toe. Naar buiten.

Berte Kvae kwam vlak achter hem aan, in wilde opwinding. Nu stond ze op haar top: *zo'n* kracht kon ze ontketenen, wanneer haar dat bevolen werd. ‘Peder!’ riep ze, toen ze hem gewaar werd.

Peder, na Bertes woorden binnen toch onrustig, kwam het huis uit om te kijken. Hij was net halverwege de stal toen Glorius kwam aangestormd, en riep: ‘Godsamme!’ Hij was volslagen weerloos.

Met een ongelooflijk snelle sprint vloog de dolle stier hem aan. Wild van haat. Peder stond verlamd en riep: ‘Help!’

Hier was geen hulp te krijgen. Peders ribben braken. Meer niet. Glorius draaide zich met rode hoorns om, op zoek naar iemand anders om mee af te rekenen. Koos de omheining van de moestuin uit om te versplinteren. Nu en dan brulde hij, half verstikt door alle kracht die maar bleef stromen en verspild moest worden.

Berte Kvae stond bleekjes in de open staldeur toe te kijken toen dit alles voorviel.

‘Péder!’

Peder lag gestrekt. Had het recht in zijn hart gekregen.

Dwars door de moestuin rende Berte op hem af en keek.

Maar toen zag Glorius haar ook en wierp zich om.

Berte had maar weinig tijd om iets te doen en maakte daar gebruik van. De staldeur haalde ze niet meer, maar vlakbij op het erf stond een jonge populier. Als je opsprong kon je bij de takken. Berte had er zelf niet zoveel weet van, maar ze haalde met gemak de onderste tak en zwaaide zich nog verder buiten zijn bereik.

Op dat moment stootte Glorius zijn voorhoofd tegen de stam, zo hard dat alles heen en weer begon te schudden.

Berte begon om hulp te gillen. Verder leek iedere gedachte uit haar weggeblazen. Als een zieke vogel zat ze op haar tak en hield zich aan de grijs-met-groene peppel vast.

De boom schudde van de stoten, maar had goede wortels en bleef staan.

Glorius vloog razend over het erf, nam dingen op de hoorns en slingerde ze erfbreed heen en weer. Vond Peder terug, nam hem op de hoorns en wierp hem de lucht in. Peder vloog vlak langs Berte door het lover en verdween.

Berte zat verstijfd te krijsen op haar tak. Zag dat het Peder was die haar vele jaren trouw gediend had. Ze zat klem en kon niet denken.

Weldra zouden er schoten knallen en zou Glorius omvallen. Maar dat ging deze dingen niet meer aan. Glorius zou dood zijn.

Keer op keer had hij zijn horens in de peppelstam gedreven. De boom zou het wel houden, hij gaf mee en schudde. Berte hield zich zo goed vast dat ze niet viel. Maar in deze grote storm ging ze innerlijk te gronde.

Het eerste moment zonder gedachten was ten einde. Nu kwamen ze terug, helder en schel.

Naar de dierentuin*

Pieter Waterdrinker

Een kereltje in een antracietgrijze mantel met duivelsmouwen dook ineens tussen de witte loopgraven op.

‘Dat prinsesje mag je over een paar jaar wel met touwen aan je vastbinden, vriend. Anders is ze er zo vandoor!’

Twee kraaloogjes die dreven in een door de alcohol verschroeid vleesmasker keken hen aan. Typisch het gezicht van een gedegenereerde sovjetjood, in dienst van het Tataarse district.

Kirill Kirillovitsj Orlov knikte glimlachend naar zijn kleinkind en snoof geamuseerd. ‘Zou het?’

De sneeuwruimer verkondigde - ratelend als een variétéartiest - iets over brunettes en blondines, gooide er een vreemd woord tussendoor (het woord *amour),* nam zijn pet af, keilde hem naar de satijnblauwe hemel, wilde hem weer opvangen, maar gleed met schuiver en al onderuit.

‘Een echte Russische schoonheid!’ Hij krabbelde moeizaam overeind, tevergeefs steun zoekend bij de vriesdamppilaren die hij uitstootte.

Opa gaf de man een knisperend roebelbiljet en troonde Mila verder mee naar het station.

‘Stakker,’ mompelde hij.

De wollen sjaal om Mila's hoofd kriebelde. Haar grootvader had zijn beverbontmuts met zwartleren oorflappen opgezet, die hij ook altijd droeg als hij 's morgens vroeg met de motor naar zijn werk ging, naar de cellulosefabriek, de fabriek des doods - maar dat wist Mila toen nog niet.

Ze maakte langs de bielzen hink-stapsprongen van de ene glazuren voetafdruk naar de andere.

Het boemeltje naar Kazan stopte drie keer per dag op een perronnetje vlakbij hun huis, een plak beton met een lantaarnpaal en het verroeste

* *Naar de dierentuin is een fragment uit de roman* De dood van Mila Burger *waaraan de auteur op dit moment werkt en die in 2009 bij De Arbeiderspers zal verschijnen*.

geraamte van een abri erop. De locomotief hield er stil als een logge hond die tegen een muur omslachtig een plasje deed.

Mila was vandaag negen jaar geworden en voor het eerst van haar leven op weg naar de dierentuin. Haar billen gleden over het lakwerk van de bank voortdurend weg. Tegenover haar zat een soort zigeunerin met een snorretje. Uit de tas op haar schoot steeg de geur op van knoflook en gezouten augurken.

Ze doorkliefden de woestijn van sneeuw. Op de uitwaaieringen van de Wolga verschenen de stippen van ijsvissers.

‘Wat zijn dat?’ vroeg Mila, puur voor haar plezier.

Opa's stem ging verloren in een oorverdovend geraas. Ze gierden over een spoorbrug, een gevaarte van ijzer en staal dat door Duitse krijgsgevangenen klinknagel na klinknagel voor de eeuwigheid in elkaar was gezet.

Kirill Kirillovitsj deed alsof hij een vislijn met beide handen naar boven trok, bracht zijn vingertoppen naar zijn getuite lippen, als prees hij de snoekbaarzen die hij in een bijt achter het huis placht te vangen en door oma - onder een regenbuitje van citroensap en peper - liet bereiden.

Het geraas was weer weg; met eenzelfde abrupte luchtklap als waarmee het was komen opzetten.

De oogjes van de zigeunervrouw leken op die van de zeug achter in het schuurtje. De helft van de slacht werd verkocht op het marktje van de staatsboerderij, terwijl de ingewanden gingen naar de herder van hun buurman, meneer Fazander. Hij gaf ze in ruil ieder jaar een kratje honing.

Meneer Fazander was een geboren Abchaziër. Tijdens de meifeestdagen declameerde hij op een podium, tussen klapperende rode vlaggen met naar de hemel gerichte blik, in accentloos Russisch gedichten. Ook hij werkte op de cellulosefabriek; het imkeren deed hij er als hobby bij.

‘Ben je al pioniertje?’ had hij Mila enige weken geleden gevraagd.

‘Natuurlijk,’ pruilde ze.

‘Wat gaat het leven toch snel.’ Meneer Fazander schudde zijn mastieken hoofd en ontblootte zijn gebit vol gouden tanden.

De zigeunerin keek Mila ineens vuil aan; een beskleurige pukkel glom links van haar neus. Toen de boemeltrein de overkapping van het station in Kazan naderde, stak Mila even haar tong naar haar uit,

juist op het moment dat het wijf zich amechtig zuchtend met haar olifantachtige achterste omdraaide naar de overloop, waar andere passagiers al waren samengedromd.

De buitendeur zat klem; hij ging niet open.

‘Mensen niet dringen!’ piepte een man wiens dubbele onderkin dreef in een tot op de vezel versleten nicotinegele bontkraag. Hij torste een doos vol glaswerk en serviesgoed, nog in plastic verpakt. In de buurt waren veel fabrieken voor keramiek en glaswerk.

‘Hou je smoel! Ben je soms beter dan anderen?’ riep een Tataarse. Haar vlezige linkeronderarm was helemaal gestriemd door het hengsel van een zinken emmer vol pas geslachte kippen. De wrattige vuurrode kammen van de vogels lelden over de rand naar buiten.

De man maakte zich breed, zichzelf en de doos tegen de passagiers beschermend.

‘Waarom dringen jullie eigenlijk?’ vroeg een ander.

‘Een Rus dringt altijd.’

‘Het zit ons nu eenmaal in het bloed!’ verkondigde een professortype met een geitensik en een rond brilletje dat tegen zijn ogen leek geplakt. ‘We dringen nog voor op de dag van onze begrafenis. Om als eerste de voeten van God te mogen kussen. We kunnen gewoon niet zonder!’

Een personeelslid van de spoorwegen morrelde aan de deur; zijn pet met kunststof klep viel bijna van zijn hoofd.

Fransen drongen ook, betoogde een gladgeschoren heer in een bruine getailleerde jas met ivoorwitte knopen, van een kwaliteit die je van hier tot Vladivostok niet aantrof.

‘Hoe weet u dat?’ vroeg iemand anders, op zowel jaloerse als argwanende toon.

Gelezen in een boek, mompelde de heer snel. Maar hij had zich al verraden: waarschijnlijk was hij één van de gelukkigen die ooit weg was geweest. De grens over. Naar het buitenland. De kippenvrouw haalde snuivend van weerzin haar neus op. Haar instinct vertelde - ze snoof opnieuw - dat de man met de doos illegaal handelswaar vervoerde. Rechtstreeks van de fabriek, om in de stad met winst te verkopen.

‘Nee, dit is het bruidsservies voor mijn zuster die morgen gaat trouwen,’ steeg het enigszins gesmoord van boven de nicotinegele bontkraag op. ‘Voorzichtig graag... De spullen zijn breekbaar...’

‘Speculant! Ik heb je hier op de trein wel vaker met dozen zien rondscharrelen. Hoeveel ongetrouwde zusters heb je wel niet? Een heel weeshuis zeker?!’

Mila draaide zich om naar haar grootvader; hij haalde glimlachend zijn schouders op.

Ineens klapte de deur open. De mensen tuimelden het vrijwel verlaten perron op, waar kruiers met verweerde gezichten op een muurtje in hun melkwitte ademdampen werkeloos bijeen zaten. Ze keken niet op of om, kwamen alleen voor de exprestreinen uit Moskou en Gorki in beweging.

Van het station was het met de bus een kwartier naar het centrum. De stralen van de winterzon apenkooiden over het woud van minaretten in de parelmoeren verte, de oude koopmanshuizen met hun blinkende ramen en de orthodoxe kerkkoepels op de heuvel met het Kremlin.

Mila keek met belangstelling toe hoe arbeiders bij een bouwplaats waren samengedromd rond een vrachtwagen van waaruit bier werd verkocht. De mannen dronken het vocht uit meegebrachte jampotten ter plekke op. Sommigen lieten plastic tasjes bij het kraantje voltappen en liepen er - de bieruier tussen hun benen - waggelend mee weg in de richting van de steiger, een urinespoor in de vuile sneeuw achterlatend.

De Icarusbus hield stil voor een hoog gebouw, waarop te lezen stond: Hotel Tatarstan. Eindpunt. De deuren gingen met een gesis open en iedereen stapte uit.

Mila en haar grootvader liepen naar de Baumannstraat waar de zaak ARKTIKA was gevestigd. Tegen de gevel hield een ijsbeer een uithangbord aan een staaldraad in zijn bek. Er werd schepijs op roombasis verkocht met drie kleuren siroop - rood, groen en blauw. Mila nam altijd de blauwe, in smaak verschilde het niets: het was allemaal vloeibare suiker met kleurstof.

Kirill Kirillovitsj Orlov, die zijn vrouw kermend van de reuma thuis in bed had moeten achterlaten, vroeg of Mila eerst naar de ijssalon of naar de dierentuin wilde.

‘Zijn er ook tijgers?’

‘Ik geloof van wel,’ mompelde haar grootvader, en liet voor het eerst doorschemeren dat hij in de hele onderneming eigenlijk geen zin had.

In de Baumannstraat was een leger omaatjes - hun walnootgezichten in schapenwollen doeken gehuld - met poken bezig de wasbordachtige ijslaag van de klinkers weg te bikken. Over de weg hing een granaatappelrode banier, waarop stond: '*Kazan werkt voor de vrede en de toekomst!*'

Ze naderden een kerk met gouden bulten; het waterblauwe stucwerk op de halfronde buitenmuur was gescheurd en naar beneden gevallen.

Ze stapten er door de sneeuwhopen naar toe.

'We zijn er,' mompelde Kirill Kirillovitsj.

Via een boog kwamen ze in een portaal waar met balken en triplex schotjes een soort garderobe was gecreëerd. Het stonk er naar ammoniak; achter een zwartfluwelen gordijn aan koperen ringen klonk de schreeuw van een aap.

In een hokje niet veel groter dan een telefooncel zat een vrouw. Ze noemde het bedrag, keek even met uitpuilende ogen op en scheurde langs een liniaal twee toegangsbiljetten af van een vel papier.

'Ik ben vandaag jarig,' zei Mila, de kaartjes door de opening in het glas aannemend met een hand die nog zweterig was van haar wanten.

De vrouw kwam overeind, worstelde zich via een zijdeurtje naar buiten en paradeerde met schuddende borstmassa op vuurrode laklaarzen naar het fluwelen gordijn.

'Toegangsbiljetten graag!'

Mila gaf de kaartjes weer terug; de vrouw verscheurde ze en liet de snippers op de grond dwarrelen.

'De nijlpaardshow begint over vijf minuten. U kunt rechts van de beer wortels kopen.'

Onder het gigantische kathedraalgewelf ontbrak daglicht. Boven de attractie waren slingers van gekleurde lampjes opgehangen, waarvan slechts de groene en de witte het deden. Een handvol bezoekers draalde over een zaagselpad dat tussen de kooien, hokken en bassins was aangelegd.

Mila vroeg waarom de dieren hier en niet buiten waren. Het heette toch dieren*tuin*?

Het stadsbestuur had dit nu eenmaal zo besloten, antwoordde Kirill Kirillovitsj Orlov terwijl hij vanonder zijn borstelige wenkbrauwen, die al enigszins grijs werden, steels om zich heen keek.

De muren en pilaren van het gebedshuis waren jaren geleden overgekalkt. Het paars en het zwart van de fresco's schemerde er evenwel op sommige plaatsen alweer doorheen. Over de iconostase hing een met de grove halen van een bioscoopbuitenreclame beschilderd doek, voorstellende twee mammoeten die - hun slagtanden vervaarlijk in de lucht - opstoomden in een mosachtig landschap. Het paste eerder in een zoölogisch museum dan in een plaats met levende dieren.

De tentoonstelling begon met een stel bruine en witte kippen in een rennetje; dezelfde soort kippen die Mila zojuist dood uit de emmer had zien hangen. In de ren lag een vertrapt ei. De struif was door de vogels half opgepikt.

De kippen werden gevolgd door twee poolvossen. In hun krappe kooi stoven ze, met hun scherpe poten elkaars kop rakend, onophoudelijk opgejaagd en wanhopig heen en weer. Dunne witte poep sijpelde door de tralies naar buiten, als waterverf.

De dierenexpositie had kennelijk een educatieve opbouw: *'Grijze poolvos. Geschenk van sovchoze De Hoop, Moermansk. Leverancier van jassen en mutsen.'* De dieren gaven het emaillen bordje aan een kettinkje met hun snoet af en toe een oplawaai.

Mila greep de hand van haar opa vast, terwijl een rilling door haar lichaam trok. Ineens stond er een zenuwachtig bewegend kereltje naast hen, met eenzelfde eendenneus als de sneeuwruimer.

'Wilt u uitleg?' vroeg hij aan Mila's grootvader.

'Nee, dank u.'

'Dit zijn twee grijze poolvossen. Een geschenk van sovchoze De Hoop in Moermansk.'

Dat had hij zojuist gelezen, antwoordde Kirill Kirillovitsj Orlov met bedaarde beleefdheid.

'Ze maken er mutsen en jassen van,' ging het mannetje verder. 'Ik ben met de dieren meegereisd, alles geheel betaald, een buitenkansje. Een mooie stad hier!' Hij wees grijnzend op de kooi. 'Deze schooiers hebben geluk gehad. Normaal waren ze er al geweest. En weet u ook hoe?'

Mila's grootvader schudde zijn hoofd en maakte met zijn kleindochter aanstalten om door te lopen.

'*Niet* door ze een spuitje te geven. U spreekt hier met een specialist. Ik pak ze...' De poolstreekbewoner zwaaide met zijn gespierde korte armen door de lucht. 'Ik pak ze bij de staart uit hun kooi en smak ze

dan met de ruggengraat tegen de muur. Zodat alles meteen knakt. De adrenaline die vrijkomt in de luttele seconden daaraan vooraf geeft de glans aan de vacht waar onze dames zo van houden. Een trucje dat je niet zomaar een twee drie onder de knie hebt...'

Ze liepen over het ritselende zaagsel verder. Op de bodem van een droge aquariumbak - *Koreaanse Sierkarpers* - lag een schroevendraaier met een doorzichtig groen handvat. Mila's grootvader fluisterde hees dat ze de vent niet moest geloven. Hij was gek. Het stikte op de wereld van de gekken.

'Hij leek op die meneer van vanmorgen.'

'Die is inmiddels ook krankjorum. Abraham Kozlovski, afkomstig uit een familie van violisten en rebben. Wodka, volledig naar de haaien...'

Ze kwamen bij de beer, met een bloederige stalen ring door zijn neus waarmee hij voortdurend beukte tegen de verroeste spijlen van zijn kooi. *'Bruine beer. Geschenk van de stad Krasnojarsk. Midden-Siberië.'* Het stokoude dier keek, moederziel alleen, met een murwe blik om zich heen. Opa vertelde dat hij vroeger vermoedelijk in het circus had gewerkt, vanwege die neusring, en vroeg hoe Mila het hier vond.

'Waar zijn de apen en de tijgers?'

In een ronde kooi aan kettingen onder de machtige zwartblauwe koepel bewogen twee apen. Hun vacht was zo kaal als een oude kokosmat; de constructie zwiepte bij iedere manoeuvre die de dieren maakten met gepiep heen en weer. Ze gilden, door hun natte gele tanden heen.

'Bavianen,' las opa van het bordje voor. Mila had zeker liever chimpansees gezien?

Ze wilde opeens weg; terug naar oma, naar huis. Maar ze durfde niets te zeggen omdat ze haar grootvader voor dit bezoek wekenlang aan zijn hoofd had gezeurd.

'Het zijn net mensen hè?'

Een oppasser kwam met een teil in zijn handen vanachter het berenhok op zwartrubberen laarzen aanlopen. Toen opa hem vroeg waar de tijger was, vertelde hij dat deze vorige week plotseling was overleden. Vermoedelijk bezweken aan een hartaanval - bij beesten wist je dat nooit precies.

'Was het een grote tijger?' vroeg Mila.

Een Siberische, vertelde de oppasser, met een borstkas die oprees als de voorplecht van een schip. Grotere tijgers op de aardbol bestonden er niet.

Mila liet haar blik gaan over het lege roofdierenverblijf; op goudgeel stro lag een spierwit afgekloven bot.

De dierenverzorger tikte met zijn trouwring tegen de teil vol afgeschraapte winterpenen. De nijlpaardshow kon beginnen.

‘Twintig kopeken per wortel, nou?’

‘Zet u mij op de lijst voor twee,’ sprak Kirill Kirillovitsj, terwijl hij zich met zijn kleindochter naar een bassin begaf waar andere bezoekers al op een kluitje bijeen stonden.

Het nijlpaard dreef rond in een bak die amper groter was dan zijn kolossale lichaam; hij had nauwelijks genoeg ruimte om te kunnen ademen. Zijn bolle ogen dobberden vlak boven het troebele water dat lichtgroen was en kleverig, als hoestslijm.

‘Hippopotamus amphibius. Geschenk van ons Afrikaanse broedervolk,’ luidde de explicatie boven de kuip, zonder dat werd vermeld welk broedervolk het precies betrof.

De oppasser deelde de winterpenen uit, terwijl hij de kopeken rinkelend in zijn broekzak liet glijden. De teil in een hoek terugzettend, riep hij gebiedend: ‘Het zoogdier nog niet voederen! Wacht op het teken! Nog niet voederen!’

Hij trok uit zijn laarsschacht een zweepje, maande het beest zijn bek te openen en begon petsen uit te delen op zijn rug. Het nijlpaard dook plonzend weg en kwam een paar tellen later hysterisch snuivend weer naar boven. Het water golfde over de aangekoekte randen. Iedereen deinsde even achteruit.

‘Je wil eruit, hè schooier?’ De dierenverzorger begon hem nu te slaan op zijn kop, tussen zijn kleine bevende oortjes.

Het nijlpaard deed eindelijk zijn bek open. De twee slagtanden waren geheel verrot; de tong en het verhemelte een samenstel van zweren.

‘Kom maar, burgers! Komt u nu maar!’

Een jongetje sprong naar voren en keilde, als was het een projectiel, met al zijn kracht een peen tot diep in de keel. De graseter moest rochelend kokhalzen, sloot zijn muil en begon toen te malen.

‘Ja dametje!’

Maar haar grootvader had Mila al weggetrokken. Ze snelden naar buiten, waar Kirill Kirillovitsj plotseling in de sneeuw stilhield, zich weer omdraaide, met woeste blik opkeek naar het duizelingwekkende gewelf van de hemel en het kruisteken sloeg, een paar woorden brabbelend tot God.

Drie jaar later werd hij tijdens de reparatie van een centrifugeketel voor houtpulp met twee kameraden vermalen, nadat een dronken idioot, die nog maar kort ervoor was komen aanzeilen uit Samara, een verkeerde hendel had overgehaald. De idioot werd gestraft met een degradatie; haar opa op kosten van de cellulosefabriek onder een mooie steen met hamer en sikkel begraven.

Lanzarote

L.H. Wiener

8 september 2007

Terwijl er buiten op het terrein een zwerfkat ijselijk krijst naar een soortgenoot, eveneens zonder vaste woon- of verblijfplaats, begin ik deze brief aan u vanuit een appartement in de *Playa Club* te Lanzarote. Het is hier nu 08.36, een uur vroeger dan in het verre Holland. De zon schijnt reeds uitbundig en licht de trapsgewijs tegen de vulkaanheuvel gebouwde huisjes hagelwit uit. Die kat doet het nu nog een keer, vlak onder het balkon, en de verschijning van mijn gestalte, waaruit een niet mis te verstaan: ksst... ksst... sist, heeft geen effect. Als dit dier volhardt in zijn gedrag, dan zal ik hem lijfelijk moeten gaan verjagen. Een steelpannetje koud water is een andere optie, die mijn kapotte knie het afdalen en weer beklimmen van twee trappen bespaart. Uit die knie is het meeste kraakbeen verwijderd door dokter Melchior, omdat dat moest, maar sindsdien kraakt hij meer dan vroeger en is hij nog maar gedeeltelijk operationeel. Het is mijn rechterknie, maar gelukkig ben ik links als ik schop. Dokter Melchior is eigenlijk mijn tandarts, maar ik vind het zo'n goede naam voor een dokter, vooral voor een chirurg. Veel beter bijvoorbeeld dan Verhaar, zoals hij eigenlijk heette.

In de kamer hiernaast bevindt zich de levende Quirina T., een oudleerlinge die nog ligt te slapen. Daarin doet zij mij denken aan Lolita, Lolita-poes dus, begrijpt u mij niet verkeerd, mijn luie poes thuis in Haarlem, die gemiddeld twintig uur per etmaal slaapt. Quirina kan het stellen met tien, plus één à twee uur om weer ‘bij de mensen’ te komen. Ik kan toe met zes uur slaap, mits vrij van Koningswater. Thuis bind ik de strijd tegen het Koningswater aan middels een puntensysteem, dat hierop neerkomt dat tegenover iedere dag van inname een andere van abstinentie moet staan, zodat men aan het eind van het jaar op het getal nul eindigt en dientengevolge per jaar een half jaar ‘droog staat’. Van mijn veertigste tot mijn vijfenveertigste is dat redelijk goed gegaan, maar daarna ben ik voor de tweede maal gehuwd geraakt en volgde er een bar en boos decennium, waarin ik weer tot

grootverbruik verviel, maar waarin ik tevens mijn langverbeide vaderschap verwierf.

Tijdens deze vakantie wil ik een soortement van dagboek bijhouden, waarin ik opschrijf wat ik zie en denk, maar ook en misschien wel eerder nog, wat ik liever niet zou zien of denken, want dan wordt het vanzelf literatuur. De ochtend is daarvoor het meest geschikt. De getatoeëerde Engelsen liggen dan nog verspreid over het park in coma, evenals de inmiddels uitgeputte huilbaby van drie appartementen verderop. De stekker gaat uit de koelkast en de muziek van Miguel González gaat op mijn hoofd, dan komen de woorden vanzelf, bij wijze van spreken. Deze Miguel González speelt wonderschoon. Ik hoorde hem begin dit jaar voor het eerst in het Gaudi-park te Barcelona. Hij zat daar in zijn eentje tussen de bomen op een krukje en ik dacht dat hij Jezus was en dat we daarom naar Barcelona waren gegaan, om in het Gaudi-park te gaan wandelen en Jezus op de luit te horen spelen, maar toen ik dat in Quirina's oor fluisterde lachte ze me uit, zoals ze bijna steeds doet als ik haar iets in het oor fluister. Toch twijfel ik nog als ik die muziek door mijn brein hoor gaan. Zijn volledige naam is Miguel Angel Aldunce González. Let op die tweede naam. In een koffertje bood hij zijn CD's te koop aan, waarop hij stukken speelt van ene Sylvius Leopold Weiss, een componist uit het begin van de achttiende eeuw, zoals mij later zou blijken.

This is the summer of my discontent, when time shall have a stop and what is undone shall be done, when yesterday has become tomorrow and today does not exist. Ik weet eigenlijk niet wat ik hiermee bedoel, maar het is de waarheid, dat voel ik, recht zeker. Ik zal haar moeten loslaten, Quirina T. Los laten en gaan.

Eindelijk volstrekt alleen.

9 september

Wij zijn hier aangekomen op donderdag 6 september. Met de taxi om 03.15 naar Schiphol, vlucht 685, om half zes. Ik had twee planningsfouten gemaakt, waardoor ik de in een omgewassen olijvenpotje meegebrachte whisky voor onderweg op het toilet moest opdrinken en mijn zeilmes (Ibberson, Sheffield, roestvrij staal en reeds twintig jaar in mijn bezit) dat ik vergeten was in de koffer te stoppen, van mijn broeksriem moest halen en naar mijn huisadres terugsturen, een faci-

liteit die men op Schiphol biedt. Nooit eerder met zoveel overtuiging zes euro weggegooid.

Om 09.30 op het vliegveld van Arrecife geland, 08.30 uur lokale tijd.

Zo'n eerste dag gaat in wazige acclimatisering om. Gelukkig had ik vanwege de nawerking van de whisky en de doorwerking van het bier aan boord (één blikje per half uur) de tegenwoordigheid van geest, om niet te zeggen de brutaliteit van optreden, om aan de balie van het park in ondubbelzinnige bewoordingen mijn eisen te stellen, waarbij ik mijn reiscomputer op het glimmende marmer van de balie plaatste en op dwingende toon zei: *'My dear lady, I am a writer working on a book, so I need a quiet apartment with a balcony, please.'* Quirina keek gegeneerd naar haar voeten en zuchtte.

Maar de receptioniste ging met trefzekere wijsvinger langs een plattegrond van het complex en wees ons vervolgens appartement 206 toe, een ruim verblijf met een balkon onder wuivende palmbladeren, die een zacht ratelend geluid maakten in de wind. Een verblijf van elf dagen met de echte Quirina T., in een paradijselijke palmentuin op het eiland Lanzarote, laat ik mij niet ontnemen, maar ik wil daarbij niet meer overlast trotseren dan strikt onvermijdelijk is en niet bij voortduring geconfronteerd worden met de onbehandelbare lelijkheid van mijn passerende medemens.

'Hier kan ik schrijven,' mijmerde ik, nadat ik de ruimte had betreden en rondkeek.

'Je kan hier nog veel meer doen,' zei Quirina toen op suggestieve toon en liep de slaapkamer in.

Maar toen ik even later ging kijken, sliep ze.

10 september

Als ik deze laatste scène de volgende dag aan haar voorlees, krijg ik onverwacht de volle laag.

Dat ging ongeveer als volgt:

'Je was gisteren strontlazerus, weet je dat?'

'Pardon...'

'Strontlazerus, dus...'

'*Completamente borracho*?'

'Ja, noem het maar zoals je wilt, maar dat was dus niet zo leuk. Voor mij dan. Je schrijft dat ik in slaap ben gevallen, maar ik ben niet eens

de slaapkamer in gegaan. Ik heb een bad genomen en toen ik klaar was, lag jij te snurken als een os. Je was niet meer wakker te krijgen. Ik heb twee keer aan je staan trekken, want we zouden nog naar een restaurant gaan. Je kletst maar wat in dat stuk van je.'

'Ja, dat weet ik..., ik maak mijn eigen werkelijkheid, een schrijver kan niet anders.'

'En dat je hier ook nog heel veel andere dingen kan doen, heb ik ook niet gezegd.'

'Nee, dat is waar, maar je had het kunnen zeggen.'

'Je bent gewoon een viespeuk, weet je dat...'

'Ach, Quirina, wat zou het. Je ben zo mooi...'

'Een oude viespeuk, dat ben je.'

'Je moet altijd bij mij blijven.'

'Met rimpelige oksels...'

'Tot ik dood ben.'

'En een dikke pens.'

'Daarna hoeft het niet meer.'

11 september [9/11]

Lanzarote is een kaal en lelijk eiland, een soort ontploft maanlandschap, waar alles dat groeit kunstmatig in leven wordt gehouden. Door het hele park liggen rond de palmen en in de borders rubberen slangen met op onregelmatige afstanden plastic spuitmondjes. Men moet hier niet naar het land kijken, want daar valt niets te zien, behalve puntige lavakeien en dode bergen, alleen in het noorden bevinden zich enkele bezienswaardigheden, zoals de groene grotten, de *Cueva de los verdes* en een onderaards meer, de *Jameos del agua*, dat in verbinding staat met de zee en getijdeverschil vertoont, zoals ik door documentatie te weten ben gekomen. Ik heb hier tot nu toe nog geen enkele kanarie waargenomen en in zijn totaliteit eigenlijk helemaal geen vogels, wat natuurlijk zeer te betreuren valt. In dit palmenpark huizen wel twee beschaafd koerende tortelduiven en langs de kustlijn zweeft één meeuw heen en weer, steeds dezelfde. En gisteren nam ik ook nog een solitaire zwaluw waar, wel weer met superieur vliegvermogen en wonderbaarlijke behendigheid, maar het was er maar één.

Ik kijk hier het liefst naar de zee, vooral des avonds, als het stil is aan het strand en de meeste toeristen op de boulevard langs de winkeltjes schuifelen of in de kroegen en eethuisjes aan hun obesitas wer-

ken. In het felle tegenlicht van de zakkende zon doemt dan het naburige eiland Fuerteventura in een lichtgrijze nevel op, als de contouren van een giganties oceaanmonster, een sluimerende Leviathan, wiens kop en staart onder de zeespiegel hangen, terwijl zijn gekartelde rug zich warmt aan de Atlantiese avondzon. Hij heeft al vele eeuwen niet bewogen, maar wanneer hij zich ooit brullend verheft zal er een vloedgolf over Lanzarote razen, die alle uitgemergelde zwerfkatten en vadsige Engelsen reddeloos van het eiland spoelt.

12 september

Als ik des ochtends mijn computer start, vormt het eerste beeld dat zich op de monitor presenteert de zin: **In touch with tomorrow**; als belofte, of aanbeveling, neem ik aan, terwijl al mijn inspanningen op dit vernuftige apparaat er juist op gericht zijn contact met het verleden te leggen, om het verleden daarna te bewerken en vorm te geven en begrijpelijk te maken.

Gisteravond leek er waarlijk even een teken uit vervlogen tijden tot mij te komen, al durf ik dat zelf niet goed te geloven, want alles is tenslotte als toeval mogelijk. Het was in het Casino van Puerto del Carmen, waar ik begon met Quirina de finesses van het Black Jackspel bij te brengen, maar waar ik na vier inzetten, binnen vijf minuten, honderd twintig euro verloor. Tonen hoe het niet moet kan ook leerzaam zijn. Vervolgens naar de roulettetafel, waar ik al meer dan veertig jaar een graag geziene gast ben. Ik heb geen vast nummer, zoals mijn vader. Bij hem was het de negenentwintig, het huisnummer in de Cliostraat te Amsterdam, waar ooit zijn ouders en zijn broer simultaan zelfmoord hadden gepleegd en hij niet. Negenentwintig, dat later ook het huisnummer bleek te zijn aan de Duinweg te Zandvoort, waar ik mijn jeugd heb doorgebracht.

Ik speel bij voorkeur een spelletje dat door wiskundigen en statistici wordt weggehoond, maar dat heus kan werken als men de beheersing kan opbrengen zich strikt aan de regels te houden. Het is een heel eenvoudig spel dat bij veel geluk absoluut tot winst leidt, maar toegegeven, bij onevenredige pech kan men er beter mee stoppen. Het gaat als volgt: men wacht tot er tweemaal achtereen zwart of rood is gevallen en speelt dan de tegenkleur. Raak is incasseren, fout is verdubbelen, maar let wel, als ook de verdubbelde inzet wordt weggeharkt, is er sprake van een serie, viermaal dezelfde kleur inmiddels, en krijgen de

wiskundigen, de statistici en andere deskundigen op het gebied der kansberekening hun onontkoombaar gelijk. Tweemaal verlies betekent dat men driemaal zijn enkelvoudige inzet moet terug winnen om weer op nul te komen. Op zich niet onhaalbaar, maar komt het tot driemaal verliezen achtereen, na een tweede verdubbeling, dan leidt dat tot een schier niet meer in te lopen achterstand van zeven inzetten. Eén, plus twee, plus vier. En die situatie dient vermeden te worden, want juist op het gegeven dat rood en zwart uiteindelijk even vaak vallen, is het spelletje dat ik speel gebaseerd. Het is een paradoxaal spel. Series moeten vermeden worden door ze te zoeken, zoals men ook drinken moet om te kunnen stoppen. Drankzucht en goklust hebben zo elk hun eigen nuloptie, die ook ieder weer hun eigen winst- en verliesrekening opleveren.

Welnu, om mijn verlies op de Black Jacktafel redelijk snel te compenseren startte ik op de roulettetafel met een verhoogde inzet van twintig euro in plaats van de gebruikelijke tien. Die was weg. De nu noodzakelijke verdubbeling maakte dat er zestig euro van eigen geld met mijn inhaalslag gemoeid was en ik berekende dat indien ik nu in een serie stapte, mijn achterstand zou opgelopen tot honderd tachtig euro, terwijl ik mijzelf op een budget van twee honderd had gezet, de vijftig die ik Quirina als speelgeld gegeven had niet meegerekend. Even werd het mij zwaar te moede en ik overhandigde Quirina de inzet van veertig euro.

‘Doe jij het maar, want ik kan vanavond niks,’ zei ik berustend.

Quirina nam de vier fiches aan en rammelde ermee in haar hand.

Helemaal verkeerd, men rammelt niet met fiches, men pakt fiches in de ene hand op en laat ze dan één voor één in de andere hand op elkaar tikken.

‘Rood of zwart?’ wilde ze geestdriftig weten.

‘Zwart dus, heb je soms niet opgelet?’

‘Wat ben je weer vriendelijk vanavond.’

‘Sorry, ik ben een heel slecht verliezer, vooral als het om geld gaat.’

‘We hebben die vijftig van mij toch nog?’

‘Nee, die vijftig zijn van jou, geen genadebrood alsjeblieft.’

Daarop liep ik naar de bar en bestelde bier.

Quirina moest dit afmaken, dat voelde ik.

‘*Cerveza, por favor.’*

‘Dorado? San Miguel? Heineken? Carlsberg?

‘Heineken, gracias.’

Wie heeft ooit beweerd dat de echte gokker eigenlijk wil verliezen?

Groter lulkoek heb ik nooit gehoord, of het moest de uitspraak van Harry Mulisch zijn dat toeval niet bestaat. Maar als toeval niet bestaat, dan bestaan er ook geen gokkers. En ik besta, dat weet ik zeker. Ik gok, dus ik ben.

Toen ik even later omkeek zag ik Quirina bij de tafel staan, met haar rug naar me toe, evenals de meeste andere spelers. Uit haar rechterhand stak, ter hoogte van haar heup, haar duim omhoog. *For my eyes only*. Vervolgens zag ik op een elektronies scherm naast de tafel het nummer oplichten dat zojuist gevallen was: 29, zwart, en het was toen alsof, op een onzichtbare manier, niet waarneembaar door enig zintuig, maar slechts voelbaar in een bovennatuurlijke aanwezigheid, ook mijn vader zijn duim naar me opstak. En vreemd genoeg ging er daarna niets meer verkeerd en werden alle statistieken verbrijzeld. Na tweemaal rood of zwart de tegenkleur spelen, kwam iedere keer uit, met tientjes, dat wel.

Ik raakte zelf geen fiche meer aan, maar toen er honderd euro zuivere winst passeerde wilde ik stoppen.

‘Waarom?’ vroeg Quirina,‘het gaat toch lekker?’

Ik zweeg en dacht aan het woord ‘muizelen’, een woord van mijn vader, dat spelen met lage inzetten betekende en de daaraan verbonden verzuchting dat het groot aanpakken met moeizaam verworven winst maar niet wilde lukken.

‘Kom op, man, wat heb jij? Als je verliest wil je verhogen en als je wint wil je stoppen.’

Ik liep terug naar de bar en liet haar begaan, keek af en toe om en steeds wanneer onze blikken elkaar kruisten zag ik haar duim naar boven komen en niet naar beneden wijzen. *Beginner's luck*, heet zoiets. En zo werd één honderd twee honderd en twee honderd drie honderd.

‘We stoppen nu echt’, drong ik aan, toen ze me de winst vol trots kwam laten zien. ‘Dit kan zo heus niet doorgaan.’

‘Oké, dan’, zei ze, terwijl ze me vier stukjes van vijftig in de hand drukte, ‘we houden deze winst vast en ik probeer het met die laatste honderd nog één keer. Het is hun geld, joh!’

Ze had gelijk.

En ik voelde nu mijn vader glimlachen.

En die laatste honderd werden er weer twee.

Vierhonderd winst, precies het bedrag dat wij bij ons laatste casinobezoek te Barcelona binnen een half uur verloren. Een bezoek waarbij Quirina slechts had toegekeken en ik liet zien hoe het moest.

13 september

We hebben een soort dagschema ingevoerd dat goed bevalt. Des ochtends haal ik verse broodjes, melk en fruit bij de *Supermercado* op de hoek, voor een ontbijt onder de ritselende palmbladeren op het balkon. Nederlandse kranten zijn niet te krijgen. Dan werk ik eerst nog een uurtje, alvorens Quirina verschijnt, want wat langslapen betreft hoeft zij alleen haar meerdere te erkennen in de poes Lolita-poes thuis. Op snurkgebied echter heerst zij souverein. En als zij dan, met een lichte keelpijn, de dag tegemoet treed, is uiterste voorzichtigheid geboden, want wakker worden en wakker zijn onderhouden geen enkele relatie. *Morning sickness*, zegt de Engelsman hier. Ik kan er goed mee overweg, want op Carina Wijnberg na leden al mijn '*partners of greatness'* aan dit zelfkwellende euvel. Niets zeggen en op tijd thee inschenken, is het devies. En ook het serveren van zelf geperst sinaasappelsap doet wonderen, wel eerst gezeefd natuurlijk, anders blijft het glas onaangeroerd.

Daarna gaat zij uitgebreid onder de douche of in het bad en keert zij terug op het balkon als de vrouw die zij eigenlijk is. *How easy is it then*. Dan lezen we wat of spelen we een spelletje scrabble, dat ik steevast verlies. Op het strand houd ik het niet lang uit, een uur of anderhalf, dan wil terug naar het appartement om nog wat te werken. Ik neem meestal wel iets te lezen mee, maar me in mijn lectuur echt verdiepen lukt me slecht, er is altijd wel een blaffende hond, een huilend kind, een razende *jet-ski*, of een paar ongelooflijke tieten, waardoor je wordt afgeleid.

'Als je even wilt kijken...,' plaagde ik Quirina.

Ze opende haar ogen en kwam overeind, steunend op haar elleboog.

'Volgens mij komt die dame uit Brazilië... wat denk jij?'

Met een nonchalante hoofdknik duidde ik de richting aan waar een donkerbruine *miss world* op haar rug lag.

Quirina keek kort en zei toen deskundig: 'Die zijn niet echt.'

En ze voegde daar aan toe: ‘En als ze wel echt zijn, dan zijn die van mij mooier.’

‘Absoluut,’ beaamde ik gauw.

De logica van vrouwen is van een ondoordringbare schoonheid.

Minder geslaagd is de gladde man op het *solarium natural*. Zijn lichaam is gezond en goed gespierd, dat valt niet te ontkennen, ongeveer zoals het mijne vroeger, (‘liefje, voel je hoe sterk ik vroeger was?’) en van een egaal bruine kleur die zich laat omschrijven als ‘gebronsd.’ Nergens enige beharing, ook niet op zijn hoofd en overal glanzend van de olie.

Deze gladde man blijkt zijn vaste plek te hebben aan de voet van een statige palm, aan de rand van het veldje. Voordat hij zich installeert slaat hij met zijn hand heen en weer door de dunne rietachtige begroeiing die de boom omgeeft en verjaagt zo enkele zwerfkatten, die zich dan angstig blazend uit de voeten maken. Hij is op bekend terrein.

De ligstoel onder die palm daar wordt alleen door hem bezet.

Hij is de baas van die ligstoel.

Die ligstoel is van hem.

En de plek waarop hij staat.

Misschien is het hele complex wel van hem.

Hij leeft alleen, zoals het moet.

Zoals men het zou moeten kunnen, omdat dat het beste is.

Hij huurt zijn gezelschap.

Of hij rooft zijn contacten uit het wild, naar believen.

Brengt ze eerst het hoofd op hol en spreekt nadien met ze af wanneer het hem schikt.

Gisteren, op het heetst van de dag, leek hij plotseling uit zijn zonovergoten sluimeringen op te schrikken en keek op zijn horloge. Hij verhief zich lenig en verliet het terrein, zonder zich om zijn spullen te bekommeren. Even later verdween hij, duidelijk gehaast, in zijn appartement aan de zuidzijde van het zwembad, op de eerste verdieping, nog juist zichtbaar vanuit de positie waar wij ons bevonden.

Quirina had hem niet gevolgd, dacht ik, zij lag te genieten van haar eigen zonovergoten sluimeringen. Nog geen vijf minuten later meldde zich aan de zuidzijde van het zwembad, bij een appartement op de eerste verdieping, een wel zeer bekoorlijk specimen van de vrouwe-

lijke soort. Verzorgde haardracht, bewegende oorhangers, die schitterden in de zon, chique gekleed in een dooiergele blouse op een strakke, zwarte rok, waarneembaar door de openingen in de betonnen afrastering, zoals daardoor ook een lederen koffertje aan haar hand zichtbaar was. Geen tasje, maar een soort attachékoffertje, vermoedelijk met attributen, of misschien handelswaar. Professionele benodigdheden of contrabande. Hulpstukken of drugs. Wie weet beide, voor privé gebruik.

Een hoer, een drugskoerier?

Beide tezelfdertijd, wellicht?

Men weet het niet.

De eerste keer dat Quirina en ik op het *solarium natural* een plek zochten, trok deze gladjanus direct al onze aandacht. Lui hangend in zijn stoel, zijn beide armen wijd uiteen over de armleuningen, zijn vingers langzaam bewegend door het koele gras. Het archetype van de rijke zonaanbidder. *Het dolce far niente*. Het akeligst aan hem vond ik nog zijn zwemtenue, een hoog gesneden, zwart broekje van gladde, glimmende stof, een soort zijde, waardoor zijn totaliteit geenszins werd verhuld, eerder onthuld. Een gegeven dat ook Quirina niet ontging.

‘Snikkelwise in zonnig Lanzarote,’ merkte ik op.

‘Wat een uitslover,’, zei Quirina, en ze voegde er een misprijzend ‘pff’ aan toe.

‘De sexy broer van George Clooney,’ zei ik.

Volgens Quirina is de filmacteur George Clooney de zwoelste man ter wereld, een opinie die, zoals bekend, gedeeld wordt door de meeste andere vrouwen ter wereld, onder het mom: *winner takes all*, zoals ook de sterkste hertenbok, *the strongest stag*, alle hindes in het veld dekt.

‘Dat mocht-ie willen,’ zei Quirina, alsof ze mijn gedachten omtrent de sterkste hertenbok geraden had.

‘Homo?’ wilde ik toen weten.

Quirina keek nu met verhoogde aandacht in zijn richting en toen mijn blik de hare volgde zag ik dat de man en zij elkaar even aankeken.

‘Absoluut niet,’ antwoordde Quirina, ‘maak je geen zorgen.’

Een vreemde toevoeging, want waarover zou ik mij zorgen moeten maken?

En opnieuw keken Quirina en de man elkaar aan.
Strak, zonder waarneembare gelaatsuitdrukking.
Strak en net iets te lang.
There is no art to find the mind's construction in the face, zei koning Duncan, kort voordat de plannen van Lady Macbeth hem noodlottig werden.

14 september

Er zijn drie soorten Engelsen, eigenlijk vier: de zogeheten *upper class,* die zich op zijn *estate* verschanst en die zich nooit laat zien, de *middle class,* overeenkomend met de beter gesitueerden: artsen, accountants, advocaten, die niet naar Lanzarote gaan, maar een tweede huisje hebben in de Provence, en ten slotte de *working class,* die weer in twee categorieën uiteenvallen: de *hooligans,* getatoeëerde schreeuwbekken, verslaafd aan bier, vechten en voetbal, en dan is er nog de echte *working class man*, een fatsoenlijke kerel met een gezin, altijd *Labour*, vertrouwend op de partij en de bond, maar geheel initiatiefloos als hij in een restaurant op Lanzarote bij het beledigende af aan het lijntje wordt gehouden. Hij is eigenlijk het paard *Boxer* uit Orwell's *Animal Farm* en hij heeft gespaard voor een niet te dure zonvakantie. Zijn vrouw beheert de knip en zijn kinderen weten hoe het hoort. Het hoofdgerecht laat op zich wachten, een half uur ongeveer. Dit Engelse gezin zit links van ons in het restaurant. Na een half uur en beleefd aandringen bij een serveerster, verschijnt de zaalchef, die nog enig geduld vraagt, vanwege de drukte, maar het is duidelijk dat er een vergissing is gemaakt. Er verstrijkt nog een half uur en als wij inmiddels aan het dessert toe zijn, zit het Engelse gezin nog steeds beleefd te wachten. De vrouw rookt nerveus en de man kijkt op zijn handen. Of de twee kinderen zich zitten te schamen kan ik niet beoordelen.
Ik wil me ermee gaan bemoeien, maar Quirina verbiedt het.

15 september

Bij het grootste aantal der intermenselijke verhoudingen zijn man en vrouw even vaak slachtoffer als beul, even vaak bedrieger als bedrogene, even vaak opdrachtgever als uitvoerder. Beide rollen kunnen moeiteloos van plaats verwisselen. En ik zag dit mechanisme al haast als vanzelf in werking bij de ontmoeting twee dagen geleden tussen de gladde man in het *solarium natural* en die dooiergele vrouw met het

lederen koffertje, die van haar vrouwelijkheid vermoedelijk haar professie had gemaakt, maar nu, *fuck it!*, gold het plotseling ook Quirina en mij!

De vraag of Schopenhauers bewering dat er geen vrouw is die deugt op waarheid berust, komt mij als tamelijk hypocriet voor, als daarmee wordt gesuggereerd dat er wel een man zou zijn die deugt, maar twijfels heersen, net zoals de zenuwenpijn nu in mijn maag. Schopenhauers even beroemde uitspraak dat het ergste nog moet komen, neem ik zonder meer over en niet alleen omdat met 'het ergste' de dood bedoeld zou kunnen zijn. Ik kan geen reden verzinnen waarom het niet gebeurd zou zijn, maar ik wil er nog niet aan, de bekende botsing tussen hersens en hart. Wat ik met mijn volle bewustzijn heb waargenomen ontlaadt zich in een gevoel dat ik trotseren moet, omdat ik mij er niet op kan instellen. Niet nu, in ieder geval, niet hier. De mogelijkheid van een dergelijk flagrant overspel is een scenario dat even ver gezocht is als aannemelijk. Het is níet waar, prent ik mij in, maar ik durf het haar niet rechtstreeks te vragen. Een op zich toch geen moeilijk te verwoorden vraag: *My dear Quirina,* fire of my loins, *lag jij gisterenmiddag, tussen drie en kwart over drie, toen ik een uur eerder dan wij hadden afgesproken, terugkwam van mijn dagelijkse schrijfsessie en de boulevard afdaalde naar het strand, met in mijn hand een ijsco voor jou, zo'n mooie oublie, weet je wel, met nootjes, die ik voor je gekocht had bij de* Supermercado *om de hoek bij de lobby van de Playa-Club, lag jij toen op datzelfde moment, met die gladde* playboy, misschien *te versmelten in zijn appartement?*

Ik kan mijn gedachten niet meer ordenen. *Full of scorpions is my mind*. Heen en weer gesmeten word ik tussen woede en onmacht, tussen weerzin en apathie.

Ja, ik ben dronken nu en niet zo'n beetje ook en als ik zeg dronken dan zit ik op de bodem van de fles en wil ik er niet meer uit. Godverdomme!

Ik was gisteren een uur eerder met schrijven gestopt dan op de andere dagen. Toen ik het strand betrad was het zand zo gloeiend heet dat ik er zelfs met mijn slippers nauwelijks op kon lopen en het ijsje dat ik voor Quirina had gekocht al begon te smelten over mijn hand. Maar ik zag haar nergens, ook niet in de zee. Even overwoog ik dat zij misschien zelf naar de boulevard was gelopen om er iets verfrissends te

halen, maar dan zou haar badhanddoek er nog liggen en die lag er niet. Een paar dikke schreeuwende kerels bij de vloedlijn, druk in de weer met een bal, lieten duidelijk horen dat zij uit Duitsland kwamen. Het strand was bijna geheel verlaten. Wel zag ik, iets verderop, die exotiese schoonheid weer met de op twee na mooiste borsten van de hele wereld. Veerkrachtige gevechtskoepels, met harde paarsbruine tepels als afweergeschut. Zij was in gezelschap van een goudkleurige vriendin, die de andere zijde van haar medaille toonde. Sorry, ik word vulgair.

Ongerust was ik niet, allerminst eigenlijk. Er bestond vast een goede reden voor Quirina's absentie. De hitte was haar teveel geworden en ze had daarom het strand verlaten. Zoiets. Waarschijnlijk waren we elkaar net misgelopen. Ik begon stevig aan de smeltende bol van het ijsje te likken en liep terug naar ons appartement. Een duik in het zwembad was ook aangenaam, bedacht ik, en om te zien hoe druk het daar was, liep ik de kleine omweg langs het *solarium natural*, waaraan het zwembad direct grenst. Daar lagen ze, al die dikke nijlpaarden met hun roodgelooide huid, op de ligstoelen waarover ze 's ochtends in alle vroegte al hun handdoek drapeerden om hem voor de dag te reserveren, waarna ze weer voor een paar uur terugrolden in hun zure bed. Druk tot zeer druk, was mijn conclusie. Nu ja, dan maar een koude douche, besloot ik, niet wetend dat ik die een minuut later al krijgen zou. Ik stak het *solarium* over en kon niet nalaten mijn blik even te sturen naar de hoge palm in de hoek van het veld, waar ik wel de bekende ligstoel zag, met de nodige attributen, zoals een badlaken, een parasol, een klein tafeltje met een wijnkoeler, waaruit de hals van een fles stak, maar van die geile halfbroer van George Clooney geen spoor. Onwillekeurig keek ik in de richting van zijn appartement en zag daar toen Quirina naar buiten komen, met haar strandspullen onder haar arm.

Het enge is dat mijn waarneming, mijn ontdekking, mij op een eigenaardige manier nog opwindt ook; dat is nog het vernederendste van alles, dat ik mij in de badkamer, nog voordat zij terug was, twee keer achter elkaar heb afgetrokken, terwijl ik me voorstelde hoe die schoft, zijn hand liet gaan... en daarna zichzelf... en hoe zij samen, Quirina en die wildvreemde gladde dekhengst... die gladdekker... hoe zij samen... *the beast with two backs*...

Ik stond juist onder de douche toen mijn mobiele telefoon overging.

Opnemen en jezelf blijven, schoot het door me heen, waarbij ik zelfs nog de tegenwoordigheid van geest had om niet te schielijk uit het bad te stappen en mijn knie te forceren, of mijn nek te breken op de marmeren vloer.

‘Hi schatje,’ hoorde ik.

‘Hi...,’ wist ik uit te brengen, zonder hoorbare trilling in mijn stem.

‘Was je nog van plan naar het strand te gaan?’

‘Hoezo?’

‘Nou ja, dat zou toch kunnen... het is bijna vier uur. Of blijf je liever werken?’

Foutloos, magnifiek.

Een vrouw die vreemd gaat is niet te houden, leeftijd speelt geen rol.

‘Waar was jij eigenlijk?’ vroeg ik vlak.

‘Wat?’

Ze rekte tijd.

Rekte ze tijd?

‘Je was niet op het strand, ik was al op het strand, maar jij was er niet.’

‘Wat klink je boos...’

Ze rekt tijd.

‘Nee, ik ben niet boos, maar je was er niet, dus dacht ik waar is ze.’

En toen, zonder enige hapering:

‘Ik ben eerder weggegaan. Het was echt te heet, niet uit te houden.’

‘Ja, zoiets dacht ik al, maar waar ben je dan geweest?’

Ik gaf haar drie seconden.

Ze had er maar één nodig.

‘Ik heb wat winkeltjes bekeken, maar alles was rommel of te duur.’

‘Oké... eh... nee, ik blijf liever nog wat werken.’

‘Oké, tot zo.’

‘Tot zo... oké... welke winkeltjes?’

‘Wat zeg je?’

‘Waar waren die winkeltjes?’

‘Waarom wil je dat weten?’

‘Omdat ik je nergens zag...’

‘Is dat zo vreemd? Het is hier één en al boutique.’

‘Oké, tot zo.’

Ik heb mij kunnen beheersen en verder geen vragen gesteld; daarin ben ik toch mijzelf gebleven, gelukkig. Niet buiten mijzelf geraakt en iets doms gedaan. Waarom zou ik de waarheid willen weten als ik hem niet velen kan?

Toen de deur van het appartement openging zat ik weer achter mijn reiscomputer en zag sterretjes. Ze haalde haar hand langs mijn rug, kuste me bovenop mijn kale kop en vroeg of ik iets te drinken wilde maken. Aan haar gedrag viel werkelijk niets te merken. Heb ik me dan toch vergist? Liep zij op het moment dat ik haar zag toevallig juist langs die deur, waardoor het leek alsof zij erdoor naar buiten kwam? *Mine eyes are made the fools of the other senses*, sprak Macbeth, toen hij hallucineerde. Maar zelfs als dat zo is, weiger ik het te geloven, want waarom liep ze daar dan? Wat had ze daar te zoeken? Op de begane grond is daar inderdaad een klein winkelcentrum, maar het bewuste appartement bevindt zich op de eerste etage. Waarom zou ze een trap opgaan, die ze later weer moest afdalen? Om vanuit die hoek over het park, het zwembad en het *solarium natural* uit te kijken? Het zou kunnen. Niets is wat het lijkt, dat weet ik al zo lang, maar mijn gevoel is verkeerd: ik ben haar kwijt...

Oh, beware jealousy; it is the green-eyed monster,
which doth mock the meat it feeds on.

Oh, *fuck you,* Shakespeare!

Morgen is de laatste dag van ons verblijf hier. Ik heb voorgesteld om een auto te huren en dan naar de noordpunt van het eiland te rijden, naar de *Cueva de los verdes* en de *Jameos del agua*. Ik wil weg uit dit oord hier, waar de zwerfkatten elkaar belagen, de getatoeëerde toeristen de klok rond schreeuwend of snurkend bezopen zijn en de beschaafde Engelsman niet wordt bediend. En daarna in alle vroegte voor altijd weg van deze vulkanies opgekotste rotsformatie, waar de begroeiing kunstmatig in leven wordt gehouden en alle vogels gevlucht zijn.

Ik realiseer me dat ikzelf op de vlucht ben naar zonnige streken of mooie steden, plezierreisjes naar het eiland Zakynthos en de stad Barcelona, naar de stad Parijs en het eiland Lanzarote, om vooral maar vast te houden wat ik niet verliezen wil. Quirina, van wie ik nota bene zelf wil dat ze weggaat, maar eens, uiteindelijk, ooit. En met een warme handdruk. Niet nu al en op deze manier! Dat ik nog zo sterk

met haar verbonden wil zijn, heb ik eerder niet willen zien, maar de werkelijkheid dringt zich nu onverbiddelijk aan mij op.

Volstrekt alleen zijn is de kunst.

Pas dan wordt men zichzelf.

En onkwetsbaar voor zijn angst.

Een kunst die maar weinigen verstaan.

Thuis heb ik nog een kaart van Lois Koetsier, destijds niet in de prullenbak gegooid, zoals geboden was, maar zorgvuldig opgeborgen in een ordner. Ik geef het toe: *long term planning*. Een van de zesentwintig zwarte ordners, die van mijn leven getuigen. Mijn rekeningen, mijn brieven, mijn verhalen, mijn leven in papier. Vijftig jaar papier. Lois Koetsier, uit 6 gym alfa, ligt opgeslagen in de map *Varia*, waarin ik oude foto's bewaar en gebruiksaanwijzingen, verlopen documenten en prentbriefkaarten. Lois. Lois Koetsier. Waarom niet?

16 september

De auto is een Seat, type Ibiza, nieuw. € 27 voor de dag. We spreken weinig, Quirina heeft hoofdpijn. In de verte ligt het vliegveld van Arrecife, in een woestenij van asfalt en lava. Ik tracht de stad zelf te vermijden, maar kom er toch in terecht. Eén lange verkeersopstopping, stapvoets over de boulevard.

‘Zo zien we nog eens wat,’ zeg ik.

‘Ja,’ antwoordt ze.

‘Hoe voel je je?’

‘Goed, hoe ver is het nog?’

‘Een kilometer of veertig.’

We zien de lavatunnels van de *Cueva de los verdes*, diep onder de grond, artistiek verlicht en nog eens extra opgewaardeerd door zachte en stemmige muziek, die mij doet denken aan het requiem van Fauré. Door de ongelijke rotsrichels waarlangs wij ons voortbewegen begint mijn rechterknie pijnlijk te protesteren en moet ik om de vijftig meter even stoppen voor wat verlichtende rek- en strekbewegingen, hetgeen niet echt kan, omdat wij ons in een groep bevinden die de expliquerende gids niet uit het oor wil verliezen en mij dwingt door te lopen. Maar ik laat mij niet kennen, Quirina klaagt ook niet over haar hoofdpijn, hoewel ik kan zien dat ze het niet best heeft.

Bij de volgende attractie, de *Jameos del agua*, is een ondergronds terras aan het water, dat door de getijden van de oceaan eeuwig ver-

verst wordt. Er hangt een zilte lucht. Toeristen hebben honderden muntjes op de bodem van de onderaardse lagune geworpen, hoewel op bordjes specifiek gevraagd wordt dat niet te doen, omdat de corroderende reactie met het zoute water funest kan uitwerken op de unieke blinde kreeftjes die alleen hier schijnen voor te komen. Witte krabbetjes zijn het, hulpeloze diertjes, traag bewegend over de gladde stenen en de munten. Triest. Ik bestel drie flesjes bier die ik in vijf minuten opdrink en krijg dan trek in whisky, die hier in deze onderwereld ook verkrijgbaar is, maar die ik niet neem.

‘Een paar kilometer verder, op de noordelijkste punt van het eiland schijnt een uniek uitkijkpunt te zijn,’ opper ik.

‘Laten we dat dan ook maar doen,’ zegt Quirina mat.

De stemming zit er goed in.

We rijden door een golvend landschap, dat langzaam maar zeker naar boven voert. Nergens een huis, wel hier en daar een soort cactusveldje, omgeven door uit losse stukken lava opgebouwde muurtjes. Onverwacht gaapt aan de rechterkant van de weg een ravijn van honderden meters diep.

‘Pas je wel op,’ maant Quirina.

Ik antwoord niet, maar denk: ‘Je brengt me op een idee.’

Zo rijden we nog een poosje in stilte door langs de rand van de afgrond, terwijl de spanning zich langzaam opbouwt.

‘Wat is er nou?’ vraagt ze dan.

‘Er is niets, hoezo?’

‘Je bent zo stil.’

‘Ik geniet van het uitzicht.’

Wat moet ik zeggen?

Waarom was het nu ineens te heet op het strand? Waarom moest je zo nodig juist naar die winkeltjes toe? Wat deed je daar op die plaats in het park? Allemaal vragen waarop een waarheidsgetrouw antwoord te bedenken valt en die daarom geen zin hebben. Alleen de vragen waarop geen waarheidsgetrouw antwoord bestaan zijn interessant. Was het voor straf, omdat je me die eerste avond hier niet wakker had kunnen krijgen? Of was het ‘gewoon’, omdat je geil was van die snaak, van die snikkel. Ophouden nu! *These things must not be thought after these ways; so, it will make us mad*.

‘Ik heb eerder eens beschreven dat ik weer alleen was,’ zeg ik dan.

Ze draait haar hoofd in mijn richting.

‘Dat heb je me nooit verteld.’
‘Waarom zou ik, je was er toch nog?’
‘Maar waarom heb je het dan opgeschreven?’
‘Omdat ik een schrijver ben.’
Er valt opnieuw een stilte.
‘Ik blijf heus nog wel een poosje, hoor.’
Gelukkig doemt dan in de verte het uitkijkpunt op.

De Mirador del Rio is alleen al uit bouwkundig oogpunt de moeite waard. Mirador lijkt ‘gouden spiegel’ te betekenen, maar betekent ‘uitzichtpunt’. Het in de rotsen uitgehouwen complex van ronde witte gangen, toiletten en een ruim restaurant, met een onwaarschijnlijk hoge en brede, naar buiten hellende ruit van onbreekbaar dik glas, is ontworpen door de op dit eiland geboren en getogen architect César Manrique, die heeft weten te bewerkstelligen dat er nergens hoger dan vier verdiepingen mocht worden gebouwd en dat alleen de kleuren rood, blauw en bruin in het schilderwerk waren toegestaan, zwart en wit buiten beschouwing gelaten. Rood en blauw zijn de kleuren van de vlag van Lanzerote, bruin van de stollende lava, neem ik aan. César Manrique is de Antonio Gaudi van Lanzarote, een visionair man, die zijn eiland heeft weten te behoeden voor bouwkundige verloedering. Hier ten minste geen *Playa del Inglés*, zoals op Gran Canaria, al zou het aan de Engelsen niet liggen.

Wat valt er verder nog te zeggen?

Misschien dat de balustrade buiten rond het restaurant op een hoogte van 479 meter tegen de rotsen hangt en dat je balzak drie maten krimpt als je erover heen kijkt in de diepte. Quirina heeft er geen last van, ik bedoel van die duizelingwekkende hoogtevrees. Ik knijp mijn handen rond de brede reling en duw mijn starre lichaam krampachtig iets verder naar voren. Een immense rood-bruine glooiing, glad geslepen door eeuwen van erosie, strekt zich naar beneden uit, gaat in de verre wazigheid van de aarde onzichtbaar over in het blauw van de zee.

‘Vertigo,’ zeg ik.

‘Vertigo?’

Ik voel een sterke drang opkomen om op de houten afrastering te klimmen en er in de licht suizende wind vanaf te stappen.

‘Lange tijd heb ik gedacht dat vertigo hoogtevrees betekende, maar het betekent duizeling. Nu begrijp ik dat beide betekenissen goed zijn.’

‘Oh.’

Ik kijk Quirina aan en glimlach naar haar, maar denk aan Lois Koetsier, die mij eens een hele mooie prentbriefkaart heeft gestuurd, een foto van een schilderij, een schilderij van een onbemand bootje, een vissersbootje in een heldere blauwe baai. Zou ze weten dat ik van boten houd en van de zee? Lois? Zou ze weten dat ik een zeiler ben en schipper van de *Noorderzon*?

‘Zullen we naar binnen gaan,’ stelt Quirina voor, ‘ik krijg het koud hier.’

‘Ga maar vast, ik kom zo.’

Ze legt haar hand op mijn schouder.

‘Wil je bier?’

Ik knik en denk opnieuw aan Lois Koetsier.

In de verte ontwaar ik een zwarte stip, die snel naderbij komt. Het lijkt een kraai, maar hij is groter dan een kraai. Een arend is het niet, die zou nog veel groter zijn en anders vliegen, meer zweven. Toch is de vleugelslag onmiskenbaar die van een kraai: onregelmatig hakkend en licht zwalkend. Dan zie ik wat het is: een raaf.

Een raaf, wat geweldig!

Door de dwalende mens prakties uitgeroeid, als de vogel des doods.

Een raaf.

En nog wel hier!

De vogel lijkt een doelbewuste koers te volgen en komt recht op mij af, enkele tientallen meters hoger dan waar ik sta. Ik vernauw mijn blik om hem zo goed mogelijk te kunnen volgen als hij over mij en het uitkijkpunt heen vliegt. Maar op vijftig meter afstand ongeveer verandert plotseling zijn vlieggedrag volledig. Hij trekt zijn vleugels strak langs zijn lijf en zet een scheervlucht in, schuin naar beneden gericht, waarschijnlijk om snelheid te winnen. Zo raast hij neerwaarts, recht op de rotswand af.

En ik verlies hem onder me uit het oog.

Wat gebeurt hier?

Is deze raaf levensmoe?

Maar dan ineens hangt hij voor me, schuin boven me, op nog geen paar meter afstand, waar hij het hoogste punt van een verticale baan bereikt en een moment stil hangt in de opwaarts gerichte luchtstroom. En in een flits zie ik alles van hem: zijn zwarte kraaloog dat mij doordringend aankijkt, zijn glimmende hakmes van een snavel, twee klauwen met loshangende tenen, ik kan de lange kromme nagels zien, een pluizenbos van zwarte veren, die alle kanten opwaaien op dit stille moment in de lucht. In de tijd. Dan schokt zijn kop weg en richt hij zijn snavel naar de aarde, 479 meter onder hem. Ik verwacht dat hij in een schuine lijn naar beneden weg zal vliegen, zodra zijn vleugels weer voldoende lift produceren, maar hij trekt zijn wieken opnieuw tegen zijn lichaam en laat zich vervolgens vallen als een steen. Als een steenarend, als een slechtvalk. En dan begrijp ik ineens dat hij opgaat in een spel, dat hij aan het keten is! Ik buig me zonder angst nu over de balustrade en volg zijn val, die geen val is maar een stunt, een staaltje van superieure vliegkunst, uitgevoerd in totale eenzaamheid en totaal geluk. Daar gaat hij, nauwelijks nog waarneembaar, een verdwijnende zwarte stip in de nevel boven de zee.

En ik begrijp dat mij bij thuiskomst maar één ding te doen staat: die kaart van Lois Koetsier verscheuren en dan de snippers vanaf de *Noorderzon* uitstrooien over zee

Olympische verzen
Ivo de Wijs & Theo Danes

Getveldellie

Mijn zegsman zegt ervan te gruwen
Dat ze in China zoveel spuwen
Hij zegt: ‘Waar ik mij ook bevond
De fluimen vlogen in het rond
Ze doen wie het 't verste kan
Ze maken er een wedstrijd van
Dat rochelen is potentieel
Een nieuw Olympisch onderdeel’

(IdW)

Triatlon

Nooit mogen wij de tri-atleet
Die hinkt op 3 gedachten
Verwarren met de bi-atleet
Die valt op 2 geslachten

(ThD)

Receptie

Gister trof ik onze schermers
Nou, ik heb wel eens iets fermers
Aan het werk gezien, helaas
Hun precisie deed mij schrikken
Eentje moest wel tien keer prikken
Voor een simpel blokje kaas

(IdW)

De Baron R.I.P

Betraande ogen, schorre kelen
Vijf cirkels aan de kale wand
En in het witte ledikant
De oude schepper van de Spelen

Eens komt het uur dat wij bezwijken
Ook de Baron de Coubertin
Zou eindelijk, at last, enfin
De Grote Finishlijn bereiken

Uit verre landen, vreemde oorden
Waren zijn vrienden aangesneld
Om te vernemen wat hun held
Bewaard had voor zijn laatste woorden

Hij schonk the world, die Welt, il mondo
Een lome, lispelende zin
Hij vroeg - en vragend sliep hij in:
‘Wat... is... in... vredesnaam... Taekwondo?’

(IdW)

Tip voor het publiek

Bij tennis gaan de hoofden slechts
Van rechts naar links en links naar rechts
De reden is - u raadt het al -
Die razendsnelle gele bal

Dat enkelvoudige bewegen
Is voor de nekken daarentegen
Geen aan te raden bezigheid
Dat is een onweerlegbaar feit

Dus zeg het voort in tenniskringen:
Kijk ook eens trampolinespringen

(ThD)

Revolutionair begin (basketbal)

Een onbedwingbare blondine
Die bij de Franse guillotine
De hoofden in een mand zag vallen
Dacht: leuk! dat gaan we doen met ballen!

(IdW)

Tafeltennis

Ik geef u even wat basale kennis
U zegt te allen tijde ‘Tafeltennis’
En nimmer ‘Pingpong’ tegen zo'n atleet!
Nou ja, tenzij de beste man zo heet

(ThD)

Stom wijf

Goed, mevrouw Bijker
Dan leg ik het
Speciaal voor u
Nog één keertje uit
Het is heel
Eenvoudig
Het woord
Zegt het al
Een uppercut is
Boven de gordel

(IdW)

De jury spreekt:

‘U wist ons met die achterwaartse
Dubbelsalto te verrassen
Die sprong was van een buitenaardse
Kwaliteit en toont uw klasse

Maar dit is schoonspringen, meneer
Dus ik verzoek u op te krassen
En denk eraan: een volgend keer
Gewoon vooraf uw voeten wassen?’

(ThD)

Ojee

Ver op zee
Windje mee
En we lachten ons krom

Maar het weer
En de sfeer
En de boot sloegen om

(ThD)

[Nummer 3]

Voorwoord

Dit Herfstnummer introduceert een andersoortig thema: alle verhalen en gedichten hebben te maken met het medische bedrijf. Soms staat de arts centraal, vaker de patiënt. In *Nederlands proza* bijdragen van negen auteurs, onder wie één nieuweling: Wil Boesten. De Nederlandse verhalen gaan over zulke diverse zaken als een hoogst moderne hoofdpijntherapie, de wereld van Sacher Masoch, een bijna blind oog, een brullende oncoloog, een arts als beul (in een onherkenbaar veranderd Nederland), een oude vader, aidsvrees, podagra en een meelevende huisarts.

In *Nederlandse poëzie* werk van acht oude getrouwen, maar geen nieuwe namen; in *Light Verse* één, Atte Jongstra, die eerder proza bijdroeg. Graag attenderen we de lezers op de acht 'elftallen' van Jaap van der Born, die pseudo-medische wantoestanden goed gedocumenteerd aan de kaak stellen. In *Essay* kan men kennismaken met praktijkverslagen van seksuoloog Krafft-Ebing; Gerard de Vries biedt een aantrekkelijk overzicht van medici en medische perikelen in de literatuur.

In *Vertaald proza* zijn tien verhalen bijeengebracht, uit zeven taalgebieden (Amerika: Hemingway, Selzer, W.C. Williams, Denemarken: Seeberg, Oostenrijk: Schnitzler, Finland: Origo, Griekenland: Sfyrídis, Rusland: Tsjechov, Zosjtsjenko en Tsjechië: Jan Neruda). Aan de orde komen castratie, bijna levend begraven zijn, de bonus van een foutieve diagnose, het geheugen van een boreling, de totale prothese-mens, falende genadedood, de arts als kwitantieschrijver, een gevecht met een prille difteriepatiënt, de arts als heilige en medische folklore uit de Sovjet-Unie. In *Vertaalde poëzie* was nog maar plaats voor vijf dichters (Abse, Auden, Heme, Pasternak en Quevedo). Wij hopen dat dit nummer zijn weg zal vinden naar menige wachtkamer.

Martijn Boven is toegetreden tot de redactie.

Redactie

Nederlands proza

Liefde misschien

Amy Bais

De stilte die volgde op de onverwachte klap joeg de vogels nog hoger de bomen in. Cara lag in een verwrongen bocht op het hete asfalt en dacht alleen maar: ‘Zie je wel! Een BMW!’ Dat ze al iets dacht was geruststellend. Haar hoofd met net nieuwe highlights lag zo dichtbij de linkervoorband dat ze het rubber kon ruiken. Ogen dicht, oren vingen de hervatte geluiden: ‘Bel 112!’ ‘Wat een zak!’ een autoportier dat openging en dichtgeklapt werd: ‘Kan dat ouwe wijf niet uit haar doppen kijken?

Ze voelde een hand aan haar pols, hoorde iemand zeggen: ‘Beetje achteruit!’. Ver boven zich vermoedde ze blauwe lucht en ruimte om te vliegen, ver weg, de werkelijkheid uit. Tegelijkertijd dacht ze: Shit, en dat op mijn verjaardag. Ik lig hier in stukken en wie gaat dat feest afbellen. En dan weer: Ik ben hier niet. Ik lig op het strand en heb een zonnesteek. De gedachten rolden als losse rotsblokken door haar holle hersenpan en weergalmden diep en zwaar. Het galmen werd dreunen werd hoofdpijn.

Verder voelde ze niets, alleen de hitte van het asfalt tegen haar kuiten.

Toen de mannen van 112 eenmaal arriveerden ging het snel en tegen de tijd dat ze haar ogen weer open deed, bleek ze op de eerste hulp van het streekziekenhuis te liggen.

‘Hoe is het nu met u?’

Haar hoofd, een arm, twee handen en een been in verband, me dunkt, hoe zou het gaan? De stem komt van ver en ze trekt moeizaam haar oogleden omhoog om te zien wie de vraag stelt. Vaag persoon in witte jas rechts van haar bed. Is haar bril meegekomen van het asfalt?

‘Ik kan u niet zien zonder bril.’

‘Ik ben dokter Simons, de zaalarts. Het lijkt allemaal ernstiger dan het is. U hebt alleen wat flinke schaafwonden, ze hebben alles ontsmet en verbonden en nu kijken we even aan hoe het met u gaat, maar in principe kunt u over een paar uur en anders morgenochtend gewoon naar huis. U hebt geluk gehad. Ik begrijp dat het een aardige klap was.’

De ernst van pech kun je afmeten aan hoeveel erger de pech met gemak had kunnen zijn.

‘Hoe voelt u zich?’

Ze voelt vooral een sterke aandrang te gaan schreeuwen, een behoefte die altijd al sluimerend aanwezig is, maar nu bijna onbeheersbaar lijkt.

Van de weeromstuit fluistert ze. ‘Ik barst van de hoofdpijn.’

Het is even stil. Door de gordijnen van de ziekenkamer waait een zoele wind die het gejoel van een passerende schoolklas binnendraagt. Er is leven.

‘Wilt u een pijnstiller?’

De arts kijkt op de klapper aan haar voeteneind: ‘O, nee, u hebt al de maximale dosis gekregen.’

Het bloed dendert als een delirische drumband door haar hoofd en eigenlijk verwacht ze elk moment een ontploffing. Ze hoort de vrouw in het wit heen en weer lopen - ze houdt haar ogen dicht, alsof het bloed daar anders een uitweg zou zoeken. Dan hangt de arts de klapper weg en zegt opgewekt: ‘Een orgasme wil ook wel eens helpen.’

Het is tijd voor snauwen of sarcasme, maar Cara houdt haar mond en steekt alleen haar bepleisterde handen omhoog. Buiten is de schoolklas verdwenen en klinkt nu slechts de eeuwige branding van de snelweg. Af en toe een schorre meeuw.

Als de stilte in de kamer erg lang duurt, waagt ze een blik in het licht: is de vrouw zonder tekst vertrokken of staat ze andere paardenmiddelen te bedenken, bijvoorbeeld Cara's hoofd eraf zagen?

De arts is al bijna de deur uit als ze over haar schouder zegt: ‘Ik kom straks nog wel langs.’

Cara's oogleden vallen weer zwaar naar beneden en ondanks het bonkende bloed zakt ze weg in een onrustige slaap, bevolkt door horken in dikke auto's die op basis van hun blinkende blik ruim baan eisen en voetgangerblind zijn. Ze wordt gewekt door een broeder die haar met ontmoedigende opgewektheid komt temperaturen.

‘Dat ziet er in ieder geval goed uit. Wilt u wat drinken?’

Ze wil water, veel water. Wegspoelen, de vieze smaak van de klap, de schrik, het letsel, de treurnis van een zestigste verjaardag in een zieken-

huis, de hoofdpijn. Op de gang klost de gezondheidszorg op witte klompen luid voorbij. Stilte is overal onbetaalbaar geworden.

‘Is er al iemand voor u gebeld?’

‘Nee, dank, dat hoeft niet. Ik ben alweer bijna thuis toch?’ Ze houdt van haar dochters, maar hun mogelijke paniek om niets zal ze hen maar vooral ook zichzelf besparen.

De auto die haar van het zebrapad heeft geschept heeft haar misschien wel een dienst bewezen. Het eeuwige gejakker even afgestopt. Een moment voor reflectie geboden. O nee, zeg, geen reflectie alsjeblieft. Ze kent mensen die bij elk kroonjaar uitvoerig gaan optellen en aftrekken, hun leven evalueren en nieuwe vijfjarenplannen vastleggen. Het maakbare leven besturen. Ze luistert meestal geduldig, maar ziet geen reden hun voorbeeld te volgen. Dingen gaan zoals ze gaan, ambitie of niet, de aard van het beestje bepaalt in grote lijnen wat er in de toevallig geboden omstandigheden verwezenlijkt kan worden. Het leven is haar welgezind geweest: nooit honger, zelden pijn, leuk werk, aardige en gezonde dochters, wat valt er meer te wensen? Liefde misschien. Had ze maar dapperder moeten zijn.

Hoeveel tijd er ongemerkt is gepasseerd weet ze niet, maar het licht van buiten is al aan het minderen als dokter Simons andermaal haar opwachting maakt.

‘Gaat het beter met de hoofdpijn?’

‘Slechter, al leek me dat onmogelijk.’

Simons pakt haar status van het voeteneind, leest en kijkt verrast op: ‘U bent jarig vandaag, zie ik. Wat jammer nou.’

Hoera, jawel. Ze knikt afwezig.

‘En zestig nog wel! Mooie leeftijd, ik kan ervan meepraten. We zijn van hetzelfde jaar, maar ik heb mijn feestje al gehad.’

Cara gunt Simons een tweede blik en denkt alleen maar: Zou ik er echt ook al zo oud uitzien? Het grijze haar boven de witte jas is aan het uitdunnen, het gezicht hangt in vermoeide kreukels, de handen vertonen rimpels en beginnende levervlekken, de rug kromt zich licht. De jaren hebben hun sporen getrokken. Haar eigen verval constateert ze vooral als ze zichzelf in een etalageruit ziet en denkt: Jezus, wat een oud mens. Dat het nog loopt!

‘Ik vind het een heerlijke leeftijd: alle belangrijke keuzes zijn gemaakt en eindelijk begin ik iets van het leven te begrijpen.’

Simons' enthousiaste vertoon van acceptatie stuit op desinteresse van Cara's kant. Ze is niet jarig. Ze is hier niet. Ze is ziek van de hoofdpijn en dat mens praat maar door, alsof het leven een pretje is.

‘Had u wilde plannen voor vanavond?’

‘Nou nee, een pizza en een boek. Het feest is zaterdag pas, als het al doorgaat.’

‘Vast wel. Dat is nog bijna een week en alles ziet er goed uit. Alleen is het misschien toch verstandig om vannacht nog even hier te blijven, voor het geval er interne bloedingen zijn die we niet hebben kunnen zien.’

‘Is er ondertussen niets aan die hoofdpijn te doen? Ik word er redelijk gek van.’

Simons kijkt nog steeds op haar status, schudt haar hoofd en zwijgt, lang. Zo lang dat Cara al bijna weer weggesukkeld is. Even later is de kamer leeg, al heeft ze haar niet horen weggaan.

Als Cara denkt dat ze wakker wordt, maar ondertussen in haar door pijnstillers gevoede droomtoestand werkelijkheden niet meer helder onderscheidt, is het buiten donker en staat dokter Simons tegen de vensterbank geleund, waar ze afwezig en onritmisch met twee vingers op de radiator trommelt. Ze kijkt naar de punten van haar schoenen en zwijgt.

De stilte duurt.

Na een tijdje draait Simons wat aarzelend Cara's kant op: ‘Het is wat onorthodox maar... als de hoofdpijn nog steeds zo erg is, zou ik kunnen aanbieden u uit therapeutische overwegingen te, eh, masturberen.’

‘Denkt u dat ik lesbisch ben dan?’

‘Nee, maar dat is niet relevant. Als je weet wat je doet is een orgasme vrij eenvoudig op te wekken. U moet het zien als een simpele medische handeling. Dikke kans dat het de spanning in uw hoofd vermindert. Denk er maar even over na. Ik ben er voorlopig nog wel.’

Kan dat? Mag dat? Kan ze klaarkomen bij een wildvreemde, een vrouw nog wel? Is dit een prijs die ze wil betalen om van de hoofdpijn af te komen? Voorlopig draagt de poging die vragen te beantwoorden alleen maar bij aan het genadeloze gedreun op de plek waar ze ooit hersens had. Maar er knaagt ook nieuwsgierigheid. Is dit moderne ge-

neeskunde of moet ze de politie bellen? De poging tot besluitvorming wordt onderbroken door andere, dringender vragen: wie heeft de rozenperken rond haar bed zo snel aangeplant en hoe komt het dat er vlinders rondfladderen en dat de zeehond in de hoek van de kamer zo stil is? Dat haar moeder in een andere hoek zit te breien is geen verrassing.

Als Simons na een tijdje terugkomt, vraagt Cara: ‘Gebeurt dat wel vaker, dat patiënten ter genezing gemasturbeerd worden?’

Simons: ‘Zelden. Voor zover ik weet. Maar het is dan ook geen onderwerp waarover makkelijk gepraat wordt. Ik weet trouwens wel dat we ergens een dildo moeten hebben, maar ik kon 'm net niet zo gauw vinden.’

Cara heeft haar besluit genomen en zegt, achtelozer dan ze bedoelt: ‘Nou ja, u weet de weg.’ Ze spreidt haar benen licht en sluit haar ogen weer.

Voetstappen verwijderen zich richting deur, het slot klikt dicht en dan ruisen de gordijnen om haar heen.

Simons trekt handschoenen aan, aarzelt: ‘U begrijpt dat dit...’

Bijna bits van gêne zegt Cara: ‘Ja, ja. Doe nou maar.’

‘...onder ons moet blijven.’

Ogen stijf dicht. De deken wordt half weggeslagen en Cara's geest begeleidt de hand die nadert. Maar een omtrekkende beweging maakt. Op haar dij landt en zoekend, vragend, reist langs zenuwcellen die - ja, ja, die kant op - doorgeven dat er sprake is van voelen en misschien zelfs het begin van tinteling. De rubberen vingertoppen van Simons lijken te luisteren naar het bloed dat eronder klopt.

Als de hand zich eindelijk naar het kruispunt begeeft, buigt haar onderlijf zich anticiperend omhoog, bereid te ontvangen, bereid gestreeld te worden tot de explosie erop volgt. Haar lichaam functioneert autonoom. Haar geest registreert maar heeft geen controle over de lichamelijke gevoelens die nu worden opgewekt. De onbekende hand splitst zich in vingers die ook Cara weer in delen splitsen, roze, vochtig en warm. Er glijdt een vinger tussen haar schaamlippen richting clitoris en Cara hapt even snel naar adem als Simons zacht, bijna teder, de schaamlippen opent.

Tussen haar wimpers door gluurt Cara naar Simons, die vermijdt naar het gezicht van haar patiënt te kijken. Er mogen uiteraard geen emoties uitgewisseld worden, zelfs geen gespeelde. Waarschijnlijk denkt ze achter haar gesloten ogen aan tulpenvelden, een slippertje in een ver verleden, haar hond, haar kinderen; een stroom van associaties om niet meegetrokken te worden in het hier en nu van de ander. Simons is arts en heelt waar heling nodig is.

Na een tijdje vraagt Cara fluisterend: ‘Wordt u hier niet opgewonden van?’ Simons mompelt gegeneerd: ‘Nou ja. Misschien toch wel een beetje. Dat zou niet moeten. Is het voor u prettig?’

‘Ja. Lief dat u dit voor me doet.’ En dan, de uiting van een steeds sterker wordend verlangen: ‘Mag ik een kus?’ Het vervolg is menselijker en wederkeriger van aard. Uiteindelijk neemt Cara ondanks haar gekwetste lijf de leiding over en belandt Simons naast haar in het ziekenhuisbed waar ze gezamenlijk de stilte vullen met gedempte geluiden van nu gretig strelen en genot. Simons kust Cara's tepels die groeien, zoals alles groeit onder de voedende wrijving van huid op huid. Cara kan weinig met haar handen doen, maar haar mond is onbeschadigd. Als het orgasme komt, lijkt het op het ongeluk: een golf van trillingen en onbeheersbare bewegingen, gevolgd door oorverdovende stilte.

De volgende ochtend is de hoofdpijn weg en weigert ze zelfs de pijnstillers die een zuster haar aanbiedt. Ze voelt zich prima. Herboren. Ze herinnert zich flarden van de vorige avond en zou eigenlijk dokter Simons nog willen bedanken, of minstens groeten. Ze vraagt de verpleegkundige wanneer Simons weer dienst heeft.

‘Om één uur, ze werkt alleen 's middags,’ zegt de zuster.

‘O? Maar ze was hier gisteravond toch ook?’

‘Nee hoor, toen had iemand anders dienst. Hebt u goed geslapen?’

Ja, ze heeft misschien wel goed geslapen, maar ook te ruimhartig gedroomd en genoten.

De dag na haar verjaarsfeest heeft Cara nog maar één pleister die herinnert aan het ongeluk, op haar scheenbeen, en zit ze met haar vriendin Eva op een terras in de zon haar kater te koesteren en over het feest na te praten. Waarderende woorden over de dochters en hun gezinnen die een groot deel van de organisatie voor hun rekening hadden geno-

men en zich niet gestoord hadden aan de bijna-bejaarden die riepen ‘Wat zijn jullie groot geworden!’ Eva had haar tweede ex weer eens ontmoet, die was uitgedijd tot ongezonde proporties maar trots zijn vierde, jonge vrouw had voorgesteld. Eva had met een hilarisch verhaal het gezamenlijke cadeau aangeboden: de gewenste reis naar Antarctica. Cara had alle aandacht en liefde dankbaar over zich heen laten komen en zelf overgoten met veel wijn. Een oudere man aan het tafeltje naast hen zegt opeens: ‘Mag ik even storen? Bent u toevallig Cara, Cara Verhoeven?’

Ze kijkt kennelijk heel blanco, want hij zegt er vrijwel meteen achteraan: ‘Ik ben Tom, Tom Helffers. Wij hebben samen ooit even iets moois gehad.’

Het verleden stormt in galop haar geheugen binnen. O, ja. O God, ja. Maar is deze oude man Tom Helffers? Ze kijkt in zijn ogen, hoort zijn stem en denkt: ja, natuurlijk. Sindsdien net zo veel seizoenen doorleefd als ik.

Cara zat aan de bar van het café waar haar journalistenvriendje haar had achtergelaten (‘Sorry, schat, breaking news,’ of toenmalige woorden van gelijke strekking) en monsterde de omgeving. In de deuropening stond een bebaard type met bierbuik en monsterde haar. Ze maakte een vrolijk bierbuikgebaar, wat hem een grijns ontlokte en een uurtje later lagen ze samen in een onopgemaakt bed tussen schilderijen en beeldhouwwerken in zijn atelier. Zes maanden later wilde hij trouwen en kinderen krijgen, maar dan ook wel onmiddellijk, en maakte zij een eind aan de idylle. Pas veel later was tot haar schichtige brem doorgedrongen dat hij een grote liefde had kunnen zijn, haar kans op een leven dicht bij haar gevoel, met die warme beer van een man die in alle opzichten bergen kon verzetten, met wie ze kon schateren, die wijs was en liefdevol. Maar ze was met alle angst van een tweeëntwintigjarige voor een vastgelegde toekomst weggevlucht, terug de eenzame vrijheid in. De liefdes erna hadden nooit de verrukking van de zes maanden met Tom gebracht.

‘Dat je me herkende!’

‘Aan je handen en de manier waarop je je sigaret vasthield. Je bent trouwens nooit ver uit mijn gedachten geweest. Grote liefde was je. Jammer, we hadden het goed kunnen hebben. Maar je was een laffe hond, hè?’

‘Jongen, ik schrok me dood toen je over trouwen en kinderen begon. Het was alsof je me vroeg voor de rest van mijn leven opgewekt het gevang in te gaan.’

Hij zwijgt, strijkt door zijn nu grijze baard en bestelt een nieuwe pils. Kijkt op zijn horloge, zegt ter verklaring: ‘Mijn vrouw komt zo, we hebben hier afgesproken.’

‘Heb je nog wel kinderen gekregen?’ vraagt Eva.

‘Zeker!’ zegt hij enthousiast. ‘Een paar maanden na Cara kwam ik Hester tegen, we zijn vrij snel getrouwd en hebben twee zoons, een dochter en vijf kleinkinderen. Dolle pret. Wat een feest!’ Zijn ogen sprankelen. Cara ziet in gedachte de bijna veertig jaar jongere man in het café terug en benijdt zijn vrouw. Tom heeft een groot vermogen tot liefhebben en geluk en de wereld heeft hem dankbaar omarmd en met gelijke munt terugbetaald.

‘Ah! Hester, joehoe! Hier ben ik!’

Uit een ooghoek ziet Cara tegelijkertijd tot haar schrik dokter Simons aankomen, ze kijkt weg en maakt zich klein in de hoop onzichtbaar te worden. Ze heeft alles misschien gedroomd, maar weet niet hoe ze de intimiteit van de droom moet scheiden van de nuchtere werkelijkheid. Door het onherroepelijk en lachend naderbij komen van de vrouw realiseert ze zich dat dit Hester moet zijn.

‘Hester, dit is Cara, over wie ik je al vaak verteld heb. Is dat niet toevallig? En daarnaast zit Eva, een vriendin van Cara.’

Hester kijkt geamuseerd en glimlacht. ‘Dat is zeker toevallig. Cara lag een paar dagen geleden nog bij mij in het ziekenhuis. Met schaafwonden en vooral hoofdpijn. Maar die was de volgende dag helemaal weg, hoorde ik?’ lacht ze in Cara's richting. Tom rukt nog net geen champagne aan, maar roept dat hij wel wist dat de kosmos hem welgezind was: al zijn liefdes op één terras.

Hester vraagt Cara hoe haar verjaarsfeest was. Cara's spraakvermogen weigert, maar gelukkig is er weinig voor nodig om Tom hilarische herinneringen te laten ophalen aan Hesters feest waar de wiet niet aan te slepen was en alle oudjes de twist weer hadden gedanst. ‘Godzijdank allemaal nieuwe heupen!’ schatert hij. Eva valt in met haar verslag van Cara's feest, dat een fractie bedaarder was maar ook niet mis. Hester vraagt of Cara het leuk heeft gehad.

‘Ja, ja, het was enig, nu alleen barstende koppijn natuurlijk.’

Hoe verzint ze het. Ze vangt nog net Simons' verraste blik terwijl ze al opstaat en tegen Eva zegt: ‘Moeten we niet eens gaan? Je trein vertrekt zo.’

Tegen Tom en Hester, beleefd tot het bittere einde: ‘Leuk jullie gesproken te hebben. Wie weet tot ziens.’

In haar hoofd danst het bloed zijn pulserende polka.

De ander zijn brood
Noud Bles

1.

Er was eens een dokter die geneeskunde ging studeren om zich vooral met het leven van mensen bezig te houden. Na zijn studie koos hij voor een huisartspraktijk in een provinciestad. Daar, dacht hij, werk ik dichtbij het leven van mensen van alledag, daar zie ik jonge gezinnen, veel kinderen, hun werkende ouders en heel af en toe een hoogbejaarde die ik waardig en pijnloos kan helpen sterven. Steven Maasbeek, zo heette de arts, ontving op zijn spreekuur patiënten en reed daarna visites. Kinderen zag hij weinig, hun ouders nooit, wel heel veel bejaarden die zeurden over de kleine ongemakken van de veroudering; als ze eens een serieuze klacht presenteerden, kon hij weinig anders doen dan hen doorverwijzen naar een specialist. Mijn genezingen, zei hij tegen zichzelf, bestaan uit het wegbranden van het wratje op een kinderduim of het toedekken van de wijnvlek op een grotemensenziel. Wat een slecht evenwicht tussen kennis en kunde. Hij verlangde ernaar meer uit zichzelf te halen en keek uit naar een klein wetenschappelijk project, een onderwerp voor research naast de spreekkamer. Zoiets is niet gemakkelijk te vinden. Farmaceutisch onderzoek werd hem regelmatig opgedrongen, maar die projecten wees hij af. Zichtbare resultaten, piekerde hij, te boeken op mijn wetenschapsterreintje, zo klein dat het tot nu door iedereen over het hoofd is gezien. Goedkoop moet mijn onderzoek zijn, iets duurs kan ik me als huisarts niet veroorloven. Ik wil de kwaliteit van het menselijke leven verbeteren. Op een erg klein, heel concreet punt.

Dat voornemen groeide, maar het kreeg, om in zijn eigen taal te spreken, handjes noch voetjes en soms verbaasde hij zich erover hoe abstract zijn verlangen was.

Op een dag werd hij ontboden in een groot, luxe ingericht huis. Nadat hij op verzoek de keldertrap was afgedaald, gleed zijn blik over de smetteloze wanden waar zweepjes en kettingen gerangschikt naar grootte hingen. Was ik patholoog geworden of bedrijfsarts op de Amsterdamse wallen, dacht hij, dan keek ik niet op van een buitenissig

attribuut minder of meer. Een saaie huisarts als ik kijkt op van zo'n ongebruikelijke praktijk.

In de kelder lag op de tegelvloer het levenloze lichaam van een grofgebouwde, in latex geklede man. Op drie plaatsen was het zwarte, ééndelige kledingstuk losgeknipt, op de open plekken waren aan kettinkjes geregen huidklemmen aangebracht: op zijn lichtroze tepels, bovenop zijn eikel, bij de opgestroopte voorhuid en aan de plooien van beide kanten van het scrotum. Als een geknakte vlaggenmast met losse tuidraden lag zijn lid opzij. Naast de brede, met latex bespannen romp lagen de onbedekte armen uitgestrekt, de handpalmen geopend. Weinig eelt, zachte huidkussentjes. De lange, ruig behaarde benen waren ongebogen, het gemaskerde hoofd was op de met glimmende kunststof bedekte borst gezakt. Maasbeek boog zich over hem. Zijn onderzoek bevestigde wat hij bij eerste oogopslag had gezien. Polsslag afwezig, pupilreflex niet waarneembaar en de huid klam en koud. Kortom, zei hij tegen zichzelf, bij deze man constateer ik de dood. Dode mensen had hij vaak gezien tijdens het eerste jaar van zijn studie in de snijzaal en ter afwisseling dode dieren in onderdelen bij het practicum Biologie. Gekleed in een witte jas sneed hij net als zijn medestudenten bij een lijk grote lichaamsspieren los, tekende de doorsnede van een kikkeroog en verbaasde zich over de binnenwand van het varkenshart. Omdat men het noodzakelijk vond dat de eerstejaars in aanraking kwamen met echte patiënten, werden ze op verplichte stages in de gezondheidszorg gestuurd. Twee weken liep hij rond in een verpleeghuis waar de ouderen verrassend veel leken op de stoffelijke overschotten van de afdeling Anatomie. Nee, dacht hij toen hij arts was geworden, ik geef de voorkeur aan het leven, maar zijn spreekuur liep vol mensen die zichtbaar dichter en dichter kwamen bij hun dood.

De man in zijn bizarre uitdossing op de grond leek hem ongeveer zo oud als hij. Aan diens leven viel niets meer te doen. Is hij slachtoffer van de leer van Leopold von Sacher-Masoch? vroeg hij zich geknield op de tegels af. Wat brengt iemand naar deze plaats? Wie is hij? Waar ging het om in dit spel?

De dokter keek naar de vrouw die hem was voorgegaan. Zij was een in- en inkeurige dame, truttig maar duur gekleed, een saai kapsel en kleine rode koontjes op haar onopgemaakte gezicht. In haar uiterlijk het tegendeel van een SM-bazin. Naast hem zakte ze nu ook op haar knieën.

‘Niet aanraken,’ waarschuwde Steven Maasbeek. Hij trok rubberhandschoenen aan en keerde de dode op zijn zij. De blote rug toonde een regelmatig patroon van tientallen rode strepen tot bloedens toe. De striemen deden hem denken aan een andere overledene, aan afbeeldingen ervan uit zijn jeugd.

‘Uw gereedschap van de liefde?’ vroeg hij, wijzend op de martelwerktuigen aan de muur.

Ze knikte. ‘Op zijn uitdrukkelijke verzoek,’ fluisterde ze. ‘U ziet waartoe het leidt.’

‘Geen enkel levensteken waar te nemen,’ zei hij. ‘Voor hem kan ik niets meer doen.’

‘Voor hem niet, voor mij wel. Ik wil een overlijdensverklaring met natuurlijke dood. Niemand mag dit weten.’

‘U kunt mij beter een verklaring geven. Ik draai de gevangenis in als ik doe wat u vraagt.’

‘Eerder ik, als u niet meewerkt,’ haar stem klonk beslist. ‘U moet me helpen. Ik heb er alles voor over. Vraag me wat u wil en ik zal het vertellen. Kunnen we erbij gaan zitten? Alstublieft?’

Zonder zijn hulp kwam ze niet overeind.

‘Mijn rug,’ klaagde ze. ‘Er is iets helemaal mis in het onderste deel van mijn rug.’

Dokter Maasbeek stelde de vragen en zij gaf de antwoorden. Tien jaar waren ze getrouwd, geen kinderen, weinig vrienden. De laatste zeven jaar werd seks moeizamer, een orgasme kreeg hij pas na extreme lichamelijke pijniging, zij nimmer. ‘Ik heb hem gemarteld,’ kreunde ze, ‘ik heb dat gedaan omdat hij erom smeekte. Het was het enige wat mij nog met hem verbond. Nu heb ik hem doodgeslagen. Omdat ik van hem houd.’

‘Hield,’ corrigeerde de dokter. ‘Waarom speelt u niet open kaart? Justitie kan soms goed omgaan met een drama als dit.’

‘Een veroordeling en gevangenisstraf zijn voor mij het einde. Ik moet onze zaak voortzetten. Onze handelsfirma gaat op de fles als de relaties - ze wees naar de zwepen en kettingen aan de muur - hiervan maar iets te weten komen. Bedrijfsleven is spijkerhard.’ Ze plantte haar handen laag in haar rug alsof ze bang was daar te knakken. ‘Helpt u mij, dokter Maasbeek. Wees zo goed, schrijf die verklaring uit.’

De dokter antwoordde niet en dacht na. Van deze mevrouw kende hij weinig meer dan haar naam: Sylvia van Olphen. De gemaskerde dode in het malle pak, haar man Richard, had hij nog nooit in zijn praktijk gezien. Ja, hij wist dat Richard een succesvolle ondernemer was. Waarom ingaan op haar dringende verzoek? Welk belang had hij bij het opruimen van haar wespennest? Denk aan de risico's, zei de stem van de medicus in hem. Tersluiks keek hij naar haar. Ze zat met recht op haar stoel. Haar handen bedekten de pijnlijke plekken op haar rug. Ik had me niet met haar moeten inlaten, dacht hij. Wat was er gebeurd? Ik verliet mijn huis. Ze stond onder de bloeiende seringenboom in mijn tuin en ze vroeg me mee te gaan. Wat maakte dat ik meeliep? Nieuwsgierigheid? Of mijn huisartsintuïtie? Natuurlijk, mijn Hippocratische belofte was er ook nog. Rondom de vrouw hing de zoete geur van bloeiende seringen. Ik dacht weer aan de meimaand tien jaar geleden. Aan het einde van mijn studie keek ik als een berg op tegen mijn laatste co-schappen, werkstukken en artsexamen. Zo ver was ik gekomen, toch stond ik op het punt het bijltje erbij neer te gooien. Iemand ontfermde zich over me, iemand die er geen belang bij had mij te helpen. Hij dwong me om de resterende vakken en scripties in mootjes te hakken, die mootje voor mootje aan te pakken en hem met ijzeren regelmaat verslag uit te brengen. De zelfbenoemde studiebegeleider snapte niets van mijn wetenschappelijke stage en had geen benul van de inhoud van mijn co-schappen. Ik haatte de onverteerbare stof waarin ik me vastbeet. Een bloedhekel had ik aan de ellendige toetsen, aan de begeleider en aan mijzelf. Hoe groter mijn hekel, hoe vasthoudender mijn supervisor werd. Zijn methode bracht succes. Het resultaat verzoette alle bitterheid. Welke weg, dacht hij, in de kelder zittend naast de stille, een beetje kromme vrouw, welke weg is Sylvia van Olphen gegaan? Haar doel heiligde alle middelen. Aan het einde vond zij een morsdode echtgenoot. Ik ontving op de top van mijn inspanningen mijn artsenbul. Mocht ik haar in de steek laten? Maar welke uitweg kon ik verantwoorden?

Hij wierp een blik op de grond, daar lag een gekruisigde zonder kruis met striemen op zijn rug. Ze had hard en vaak geslagen, in zijn hoofd riep hij de scène op en plotseling kwam hij omhoog alsof hijzelf door haar met de zweep was geraakt. ‘Wat zijn de volledige namen van uw man?’ vroeg hij.

‘Richard, Anton, Marius,’ antwoordde ze. Haar handen bedekten nog steeds de pijnlijke plekken op haar rug.

‘Richard, Anton, Marius van Olphen,’ hij gebruikte de stem van de dokter, ‘is niet door sadomasochistische zweepslagen om het leven gekomen. Natuurlijk is er indirect verband tussen uw handelingen en het gevolg, maar de dood van uw man heeft een andere oorzaak.’ Nogmaals knielde hij neer bij het lijk en draaide het lichaam terug in de stand waarin hij het had aangetroffen. De klemmen op zijn borst hadden de huid beschadigd. Bij één wondje druppelde zowel water als bloed.

Op het voorgeschreven formulier vulde hij in: Traumatische ontstekingsreactie van weke delen die via de bloedbaan de longen heeft bereikt en daar voor massieve celbeschadiging heeft gezorgd. Acute Respiratory Distress Syndrome, ARDS.

Eronder kruiste hij aan: Doodsoorzaak bekend, natuurlijke dood. En zette zijn handtekening.

‘ARDS,’ vertelde hij, ‘is een aan de natuurlijke dood grenzende manier van overlijden. Een van mijn leermeesters gebruikte voor dit syndroom een opmerkelijke naam: de Jezusdood.’

Dat was de hoogleraar van zijn laatste co-schap tien jaar geleden. Uit barmhartigheid schonk de opleider hem de krappe voldoende die hij nodig had. Geef, opdat je zult ontvangen, dacht Maasbeek, het klinkt vriendelijker dan: de een zijn dood. Hij hielp de echtgenote het latexpak af te pellen en bij het aankleden in 's mans beste pyjama. Samen legden ze de ongelukkige in een door haar op de begane grond uitgeklapt logeerbed. ‘Vraag begrafenisondernemer XYZ,’ raadde hij haar aan, ‘die regelt de rest.’ Bij het afscheid benadrukte hij: ‘Niemand zal hier iets over horen. Wij beiden zwijgen en u ruimt de kelder op.’

‘Op mij kunt u rekenen,’ zei ze. ‘Als alles voorbij is, kom ik op het spreekuur. Dan kijkt u naar mijn rug.’

Zij gaf hem een hand die opmerkelijk koel aanvoelde.

2.

Halverwege de herfst verscheen Sylvia van Olphen op het spreekuur, die middag was ze zijn laatste patiënt. Haar koele hand raakte bij de begroeting kort de zijne en meteen draaide de hele film uit het voorjaar af in zijn hoofd. Wat hij ook aan slechte scenario's had bedacht, elke afloop die hij vreesde, er was niets gebeurd. Niemand had enige vraag gesteld, vertelde ze, het bedrijf stond op haar naam en de zaken liepen als een trein. Hij vond haar weinig veranderd, hoogstens leek haar gezicht nog bleker dan in het voorjaar in haar grote huis, maar misschien kwam het door het contrast met de lange zwarte jurk die ze droeg. Ze was nog net zo gereserveerd als bij de eerste ontmoeting. Haar bezoek betrof de lage rugklachten waaraan ze leed. Voor het onderzoek moest ze zich uitkleden, wat ze als een preuts meisje achter het scherm haastig deed. Op haar blanke, nergens door de zon gebruinde lichaam wees ze de pijnlijke plaatsen links en rechts van de lendenwervels aan. Na ongebruikelijke bewegingen of overmatige inspanning, verduidelijkte ze. Steven Maasbeek onderzocht haar nauwkeurig, liet haar strek- en buigoefeningen maken om de functie van het bovenlichaam vast te stellen, maar een afwijking kon hij met ontdekken. Daarna trommelde hij op haar rugspieren (ze waren weinig ontwikkeld), kneep flink in haar vetloze heupen en beklopte zorgvuldig de individuele rugwervels van boven naar beneden. De klachten traden niet op. ‘Is er een zeker patroon in de pijn te ontdekken?’ vroeg hij.

‘Nee,’ ontkende ze, ‘net zo willekeurig als de wind in de stad.’ Ze had zich snel aangekleed en zat vrijwel kaarsrecht tegenover hem.

‘Als u regelmaat in uw klachten ontdekt, mevrouw Van Olphen,’ zei hij, ‘moet u terugkomen. Zijn de lage rugklachten chronisch, dan schrijf ik pijnstillers voor. Helpen die niet dan stuur ik u naar een specialist.’ Lapmiddelen, hij zag aan haar dat ze begreep hoe weinig hij kon doen..

‘Kunt u mijn probleem wetenschappelijk benaderen?’ vroeg ze, nu weer de vrouw in het zwart. ‘In de geneeskunde, zegt men, is alles mogelijk.’

‘Bijna alles,’ beaamde hij. ‘Maar er wordt niet aan alle problemen even hard gewerkt.’

‘Hard werken kan ik mogelijk maken,’ opperde ze.

Hij was met haar meegelopen naar buiten en stopte bij de jasmijn, de enige bloeiende struik in de voortuin langs het toegangspad, die nu alle blad verloren had.

‘Ik beloof u,’ zei ze, het bleke gezicht van hem afgewend, ‘te doen wat ik kan.’

De weduwe liet er geen gras over groeien. De dag nadat Steven Maasbeek een stichting had opgericht, stortte zij een groot bedrag op zijn rekening ten behoeve van een vliegende start van het lagerugklachtenonderzoek. Voortaan besteedde hij een halve dag per week aan zijn project. Handboeken las hij, recente artikelen liet hij komen en hij praatte met deze en gene oud-studiegenoot. Probate oplossingen voor lage rugklachten vond hij nergens. Een studiegenoot die op de universiteit was blijven hangen, suggereerde te kijken naar pijngeleiding in zenuwbanen, maar de trajecten binnen de wervelkolom waren ontoegankelijk voor inspectie. *Post mortem* viel er niets waar te nemen en het zeldzame proefdier, waarbij de voortbeweging vergelijkbaar was met de rechtopgaande mens, was onbereikbaar als onderzoeksmodel. Hij vreesde opnieuw uit te komen bij het obligate ‘ermee-leren-leven-verhaal’ tot een jonge collega hem wees op een Amerikaans bericht over elektrostimulatie in het ruggenmerg met extreem lage stroomsterktes. Na aandringen was Sylvia voor een proef te porren en op haar kosten bestelde hij de apparatuur in de Verenigde Staten.

Op een koude winterdag (vanwege het onderzoek stookte hij extra in de praktijk) stond alles klaar voor het experiment. Hij had zich grondig op de ingreep voorbereid en droeg voor het eerst in lange tijd een witte jas. In de kleine kamer zonder scherm kleedde ze zich uit tot op haar ondergoed. Terwijl hij in het kort vertelde wat er ging gebeuren, smeerde hij haar blanke huid in met desinfectans. Ze rilde niet. Uiterst voorzichtig plaatste hij de naalden in de weke tussenwervelschijf laag in haar rug. De elektroden verbond hij met het kastje waarop een paneel met de fors uitgevallen draaiknop en een wijzerplaat met wijzer. De knop stond in de laagste stand en na een laatste controle stak hij de stekker in het stopcontact. ‘We beginnen,’ waarschuwde hij. ‘Je bent ervan overtuigd dat je het experiment wilt?’

Ze knikte. ‘Ga je gang.’

Een vrouw van weinig woorden bleef ze, al waren ze op ‘je’ en ‘jij’ overgegaan. Tekenen van innerlijke emotie had hij geen enkele keer,

op haar gezicht gezien, ook toen in de kelder niet. Voorzichtig bewoog hij de knop rechtsom. Kleine stapjes maakte hij, afwisselend kijkend naar de wijzer die over de wijzerschaal kroop, naar haar rug waar de naaldjes in haar bruine vel priemden en naar de zijkant van haar gezicht. Niets veranderde er op haar gezicht, maar zijn blik ving onderweg van haar hoofd naar de wijzer van het apparaat iets nieuws op: in haar bekken spande heel kort een spiertje. Bijna was de beweging hem ontgaan, maar de rimpeling van de huid herhaalde zich, verdween onder de stof van haar zijden slipje en manifesteerde zich opnieuw, nu duidelijk en na weer een tikje aan de draaiknop zag hij het spasme duidelijk aan beide kanten. Hij moest zich bedwingen. Het liefst had hij haar broekje omlaag getrokken om de trilling in haar lies te volgen. Maar zijzelf legde haar handen in de vouwen van haar schoot en begon ritmisch te wrijven in het tempo van de spieraanspanmng.

‘Doorgaan?’ vroeg hij.

Ze knikte, zo heftig dat hij ervan schrok.

In haar nek waren rode vlekken verschenen die zich sprongsgewijze naar boven uitbreidden. Haar mond stond een beetje open, ze ademde zwaar.

‘Heb je pijn?’

Nee, knikte ze.

‘Geen pijn?’

Een zucht ontsnapte aan haar lippen. En nog een, en nog een.

Tenslotte zuchtte ze in razend tempo, wreef over haar venusheuvel en stootte zachte kreetjes uit. Haar hele lichaam bewoog, de voeten wipten op en neer in de maat van haar schokkende onderbuik. Hij besloot het experiment te eindigen en draaide resoluut de grote knop naar nul. Langzaam viel ze stil. Er stroomden tranen over haar wangen. Met de ogen gesloten zei ze: ‘Ik heb nog nooit in mijn leven zo'n geluksgevoel gehad.’

Sinds die middag koestert dokter Maasbeek een tweede artsengeheim. Elke week bezoekt Sylvia van Olphen het kleine kamertje in de praktijk. Zijn aanbod het apparaat bij haar thuis te plaatsen heeft ze afgeslagen. ‘Ik heb je nodig voor het inbrengen van de elektroden en het bedienen van de zwarte knop.’ Deze wens van haar begrijpt hij wel. Niet de andere, de eis die ze telkens uitspreekt door het overhandigen van de envelop: ‘Alles blijft onder ons.’ Een doorbraak kan de toepas-

sing van dit Amerikaanse instrument voor veel vrouwen betekenen, heeft hij haar voorgehouden, voor mannen mogelijk ook. Het artikel dat hij wil schrijven zal in de vaktijdschriften opzien baren, misschien kan hij een gespecialiseerde kliniek beginnen.

Dit is mijn grote kans op de geneeskunde van het leven, heeft hij gedacht en dat niet tegen haar gezegd. Zij verplicht me om over mijn succes te zwijgen. Ik moet tevreden zijn met het kleinst denkbare wetenschapsdoel. Tien minuten per week bereikt de kwaliteit van Sylvia's leven een ongekend hoogtepunt. Zij en ik vertellen niemand iets. Wie uit de school klapt, weten beiden, wordt door de ander gestraft met verraad van het eerste geheim. Een wederzijdse gijzeling zonder ontsnapping.

Driemaal vier seizoenen zijn er voorbijgegaan. Driemaal heeft Steven Maasbeek de afwisseling van groei, bloei, afsterven en dood in zijn tuin gezien. Alleen als ze mij bezoekt, ben ik de dokter van het leven, denkt hij wanneer hij de naalden plaatst en de stroomsterkte stap voor stap verhoogt. Tien minuten later dankt ze hem met de envelop met inhoud. Hij begeleidt haar naar buiten en vraagt haar altijd even te wachten bij de seringenboom. Daar kijkt hij of de gloed op haar gezicht is gedoofd.

Eenoog koning

Wil Boesten

De kinderen scholden het meest, maar volwassenen hadden zo hun eigen methoden en lieten zich niet onbetuigd. Hij was het al wel gewend.

Jij kunt ook niks hebben. Kleinzielig. Jankorgel. Altijd wat. Aansteller. Altijd aandacht trekken.

Zulke woorden.

Maar hij had niet altijd wat. Nu wel. Zijn oog brandde en deed akelig pijn, alsof er een vliegje in gekomen was. Al langer dan een dag. Een stekende, vlammende pijn bij een droog gevoel, dat je dwong met je oog te knipperen, en als je knipperde, schuurde het alsof er een zandkorreltje tussen het oog en het lid zat. Hij had het voor het eerst gevoeld de ochtend na de kermis.

Hij hield niet van kermis vanwege het lawaai, hij lustte geen weeë suikerspinnen en gebrande nootjes stonken. De uitgelatenheid van de drukke menigte boezemde afkeer in, en een beetje angst. Hij voelde zich niet aangetrokken door verboden genot, kermis was een vervelende plicht waarvan anderen vonden dat hij die had. Anders verpestte hij het voor iedereen. Kun je nou nooit eens iets gewoon leuk vinden?

Het enige dat hem misschien beviel was de schiettent. Daar kon hij zich inbeelden dat hij niet op witte pijpjes schoot maar op stommeriken. Maar voor de schiettent was hij te klein. Vonden ze. Hij moest de botsautootjes maar doen. Dat vond toch iedereen leuk? Met een aangeschoten oom die een kans schoon leek te zien waar op de openbare weg geen ruimte voor was: met een zatte kop overal tegen aanrammen. Wagentjes van jonge meisjes vooral. Het botsautootje bokte als gek, de vonken dansten over de draadhemel. Liefst hield hij zijn ogen dicht, maar dan zag je de klappen niet aankomen.

In de loop van maandag werd de zandkorrel onder zijn ooglid groter. En scherper. Als hij knipperde, vlamde het tot in zijn achterhoofd, als hij zijn oog dichthield, prikte en gloeide de oogbol van binnenuit, leek het wel. Onder het avondeten begon zijn moeder erover. ‘Wat zit je toch raar met je ogen te knipperen. Is dat je nieuwste tic?’

‘Ik heb iets in mijn oog. Het doet pijn.’

‘Kijken dan. Nee, je hebt niks in je oog.’

‘Maar het doet pijn.’

‘Blijf er dan ook af. Gaat het vanzelf over.’

‘Maar ik blijf er af en toch...’

‘Je zit toch de hele tijd te knipperen? Dat maakt het alleen maar erger.’

De dinsdag was een kwelling op school. Hij probeerde zijn oog zo lang mogelijk open te houden, maar de knipperdwang was sterker dan zijn eigen wil. De pijn werd alleen maar meer. Niet alleen als het ooglid over de bol gleed bliksemde het in zijn hoofd, ook het onafgebroken schrijnen, kriebelen, branden en prikken binnenin werd almaar erger.

De onderwijzeres in het rode jurkje op wie hij een oogje had, keek die dag wel drie keer in het aangedane oog, en met toenemende ergernis in haar lieve stem legde ze hem uit dat er niets meer in zat en hij dus geen pijn kon voelen, of in ieder geval met lang meer. De klas bulderde het uit toen hij begon te huilen. De tranen blusten heel even de brand. Hinnikend zijn uithalen imiterend joelde de halve klas gedurende de pauze om hem heen.

's Avonds was zijn moeder er na aan toe hem een klap te geven omdat hij niet ophield met jammeren. Hij hield zijn hand tegen zijn oog gedrukt, en toen hem werd opgedragen met mes en vork te eten, en zijn ogen open te houden, gilde hij het uit. Zijn twee broertjes wedijverden met hun imitatie.

Het oudste zusje leerde sinds kort voor verpleegster en werd als medisch onderlegde overgehaald dan ook maar eens een blik te werpen in de oogbol, waarin ze keek met heel het puberale afgrijzen dat een zestienjarige voelt voor haar elfjarige broertje. Natuurlijk zou ze niks zien. Hij zette zijn gejoel nog wat steviger aan om haar ervan te doordringen haar waarneming vooral niet licht op te vatten. En inderdaad speurde ze nauwgezet de ooghoeken af, tilde het lid op, gelastte hem links, rechts, omhoog, omlaag te kijken en schudde ondertussen met een mengeling van ongeloof en misprijzen haar hoofd. Had waarschijnlijk iets in gezeten, en dat kon dan nog een hele poos pijn doen, wist ze.

Maar het wordt steeds erger, schmierde hij, en ze keek nog maar eens.

Bijna voelde hij zich op slag genezen toen ze opeens zei: Ik geloof dat ik iets zie. Er lijkt wel iets van een bruin puntje in zijn oog te zitten.

‘In? Hoe kan dat nou? Laat eens zien.’

‘Kijk, mam, binnen dat goudkleurige randje, zie je dat bruine puntje?’

Daarvoor haalde zijn moeder haar borduurbril erbij. Groot keek haar bittere oog in het zijne. De harde trek rond haar mond die vast door zijn aanstellerij was veroorzaakt, leek zachter te worden.

‘Misschien moeten we morgen maar even langs de dokter gaan,’ opperde ze ineens.

De erkenning van zijn leed, de ophanden ontdekking van de aandoening, verleidde hem ertoe het dubbel hard op een krijsen te zetten. Hij had nu de genezing brengende heilige die zijn zus geworden was aan zijn zijde. Dat het zo'n zeer deed, hikte hij, en dat hij vast niet kon slapen en hoe moest het dan op school. De snikkende uithalen moeten verzengend hebben geklonken, want zijn moeder snoerde de naäpende broers bruusk de mond en gaf de oudste zus opdracht bij de buren te vragen om de dokter te mogen bellen en hem uit te leggen wat er aan de hand was. Het was wel al bijna zeven uur. Misschien had hij avonddienst. Maar als wij belden zou hij wel snappen dat het niet voor niets was, zei zijn moeder op een toon alsof de zus een gewaardeerde collega was van de notabele dorpsgenoot.

Hij liet zijn gejammer terstond verstommen toen zijn zus al na een paar minuten in de deuropening riep dat de dokter had gezegd dat hij meteen moest komen, en zij in één beweging naar de gang doorliep om haar bromfietshelm te pakken, en het passagiersexemplaar voor hem, een veel te grote witte eierdop.

‘O wee, als je je aangesteld hebt,’ waarschuwde zijn moeder, ‘de dokter voor niks lastig vallen...’

Haast triomfantelijk nam hij achter zijn zus plaats op de aftandse Puch, maar sloeg daarna in het besef van zijn zieligheid vol dankbaarheid zijn armen om haar mollige middel. Tegen de pijn sloot hij de ogen, maar zond zijn moeder eerst een lijdende blik toe waarvan het verwijt haar tot in de grond van haar hart moest raken.

De huisarts woonde in het andere kerkdorp. Hij had twee dochters die op de andere school zaten, bij de nonnen. Het waren kinderen in witte jurken met wie hij graag had willen spelen. Maar zoiets was uitgesloten, werd hem steeds verteld, zulke kinderen speelden toch niet met een jongen als hij.

Wachtend stond de dokter in de deuropening van de praktijkruimte die aan zijn witte villa vastzat. Door de gouden bril die hij droeg en de

fijne geur die hem omgaf was hij een deftige man. Hij had geen witte doktersjas aan maar een jasje van zachte stof.

De huisarts stulpte een grote, warme hand zachtjes over het pijnlijke oog en leidde hem de spreekkamer binnen, waar hij met een vreemd apparaat dat een lampje en vergrootglas tegelijk leek in zijn oog keek. Het was zo klaar. Zachtjes floot hij tussen zijn tanden. ‘En, nog op de kermis geweest?’ vroeg hij. ‘Botsautootjes?’ ‘Ja.’ Hoe hij dat wist? Omdat alle andere jongens dat leuk vonden? Nee omdat hij roest in zijn oogje zag. Het liefst had hij de dokter verteld dat hij helemaal met had gewild en liever in hun tuin - een park eerder - met zijn dochters in hun witte jurkjes badminton had gespeeld, omdat ze zulke fijne mensen waren, maar de huisarts wendde zich van hem af.

Hij smoesde iets onverstaanbaars tegen de zus, die gewichtig knikte, ze was immers van het vak, en hij pakte de hoorn van de telefoon. Met een deftig accent en in moeilijke, onverstaanbare woorden sprak hij tegen degene aan de andere kant.

‘Weet je in de stad de Lindelaan?’ vroeg hij de zus. ‘Ga maar gauw, de dokter wacht op hem.’

‘Nou, jongeman,’ zei die andere dokter die ook al stond te wachten, maar een barse stem had en zurig rook, ‘jij moet wel een hele harde zijn, twee dagen. Deed het niet ontzettend pijn?’ Zijn zusje werd rood, zag hij, zelf bewoog hij daarom alleen zijn hoofd, een ja noch nee.

Snel nam de oogarts, die een witte jas droeg, hen mee naar binnen. Een grote kamer vol apparaten. Hij plantte hem op een kruk en terwijl hij uit een flesje meteen een koude en prikkende vloeistof in zijn oog druppelde, legde hij uit wat hij ging doen. Zijn zus keek nog benauwder dan hijzelf. Zij begreep natuurlijk wat deze dokter met hem van plan was en dat was blijkbaar niet best.

‘Je had wel blind kunnen zijn, jongen,’ zei deze dokter, die zijn hoofd zachtjes tussen twee handen nam en hem met zijn km in een soort standaard drukte. Hij mocht niet bewegen en moest vooral zijn hoofd stil houden. Het zou alleen even kriebelen. Niet bewegen en vooral niet knipperen natuurlijk. Zijn zus legde hij uit dat een flink stuk roest door het netvlies in het oog was gedrongen en bijna de zenuw raakte.

‘Jullie hebben wel erg lang gewacht. Hij moet dat toch behoorlijk hebben gevoeld. Morgen was het waarschijnlijk te laat geweest.’

Wat hij ervan begreep was dat het oog bijna blind was geworden en dat vervulde hem niet met angst maar met trots. Dan was het allemaal hun schuld geweest.

Uit het apparaat waarin zijn hoofd geklemd zat, kwam vanuit een cirkel van licht de hand van de dokter met een soort speertje recht op zijn wijdopen gesperde oog af. Hij knipperde wild. De speer werd groter en groter.

‘Even niet doen,’ zei de stem, veel minder bars. ‘Het doet heus geen pijn.’ Hij rook de zure adem.

De speer kwam heel langzaam dichterbij, werd wazig, en daarna voelde hij een prikkende kriebel in zijn oogbol. Tegelijk schoot een huivering over zijn rug, en een fijne rilling diep van binnen. De speer stak in zijn oog!

‘Hebbes,’ slaakte de arts een zucht, en drukte een verbandgaasje tegen het oog, dat hij van de dokter zelf moest vasthouden. Hij stulpte zijn hand over het verband.

‘Je zult nu een week eenoog zijn,’ zei de oogarts op grappig spannende toon.

In zijn hoofd verscheen een visioen van schuldbewuste onderdanen, knielend voor Koning Eenoog. Hij zou de held zijn. De reine held die door ontberingen was gelouterd. Omgeven door een tros kinderen zag hij zich waardig over het schoolplein stappen. De verhalen die hij zou vertellen over het avontuur van deze avond en de heldenkwellingen die hij daarvoor had doorstaan, buitelden door zijn hoofd. De juf zou hem bewonderen en prijzen en hem niet meer hoeven troosten en verwennen, of zeggen dat hij niet kleinzerig moest zijn. Niemand zou hem nog iets durven zeggen. Hij had de pijn getrotseerd die zij niet hadden willen zien.

Over een week moesten ze bij de huisarts het verband laten verwijderen, zei de dokter, en als het dan goed was, moest hij daarna nog minstens een week een zonnebril ophouden in het daglicht, misschien wel twee weken. Ook als de zon niet scheen, ook thuis en in de klas. Hij jubelde van binnen. Die zonnebril zou zijn onaantastbaarheid nog vergroten. Een periode van roem onafzienbaar als de grote vakantie gloorde. Niemand zou hem meer iets kunnen maken. Ook zijn moeder zou hem vertroetelen. Hij zou dingen van haar kunnen vragen die anders niet konden. Nooit, nooit zouden ze hem meer...

De dokter pakte zachtjes zijn hand, tilde die van het oog en nam het gaasje weg. Het was alsof hij het zwakke licht in de behandelkamer kon voelen. Het oog zelf was dof, zoals zijn kaak die keer dat er een kies was getrokken. De oogarts reikte achter zich naar een rol leukoplast en een schoon gaasje dat zijn positie zou bezegelen als Koning Eenoog. ‘Je had natuurlijk liever een zwart piratenlapje gewild,’ grapte de dokter, toen hij de glimlach rond zijn mond zag. Hij durfde amper te knikken. Met een adem die stokte van opwinding wachtte hij tot de witte arm opnieuw zou reiken en uit een la een zwart ooglapje zou pakken. Maar de dokter bleef stil zitten.

‘Moet hij nog oefenen met het oog, dokter?’ vroeg zijn zusje.

‘Nee, natuurlijk niet,’ antwoordde de man op de ongeduldige toon van de deskundige die een domoor het overduidelijke moet uitleggen.

Kwam zijn zus weer met haar praat. O, wat zou hij niet allemaal kunnen vertellen! Zijn leven dat van een held die ontberingen had doorgemaakt, die een doorleefde blik torste in een oog dat haast blind was geweest. En dan de reddende brommertocht door het invallende duister. Ademloos zouden ze luisteren. En de dokter die had gezegd dat het bijzonder was dat hij de pijn zo lang had uitgehouden. De speer die zijn oog doorboorde zonder dat hij een kik gegeven had.

Als de dokter hem er geen gaf, zou hij zijn moeder om een zwart lapje vragen. Eenoog Koning was hij, een nobel man, geen kruiper, een krijger, geen jankerd, een door het lot getekende held... een man uit een... Bijna welden er tranen van trots en vreugde op in zijn gehavende oog dat zo raar aanvoelde, een fijn soort pijn. Kon het maar heel lang zo blijven.

‘Maar dokter,’ begon de zus weer.

‘Hij kan de komende tijd echt absoluut geen daglicht verdragen,’ legde de dokter zijn zus nog een keer uit. ‘Elk straaltje zonlicht doet enorm veel pijn en kan het oog alsnog beschadigen. Als hij zich aan de voorschriften houdt, zal hij er niets aan overhouden. Een klein littekentje misschien, maar dat neemt hij amper waar, hooguit een piepklein wazig plekje in zijn blikveld, als hij groot is. De jongen heeft echt geluk gehad.’

‘Maar dat wilde ik juist vragen dokter,’ bleef de zus zeuren. ‘Als hij geen licht mag en niet hoeft te oefenen, waarom plakt u dan het goede oog af?’

De arts slaakte een ongeduldige zucht waaraan je hoorde dat hij iets onaardigs wilde gaan zeggen, toen pas drong tot hem door wat de zus precies had gezegd. De dokter blies nog een stevige stoot lucht uit door zijn neus, begon geërgerd aan de leukoplast te trekken, en mompelde: ‘Verdorie, dat krijg je nou met zo'n routineklus.’

De brullende oncoloog
Wim Reilingh

‘Ik kan je wel 'n bakje meegeev'n voor als je onderweg moet braek'n,’ had de verpleegkundige met het Groningse accent gezegd. Agatha had dat vriendelijke aanbod afgeslagen, maar eenmaal buiten voelde ze zich ziek genoeg om niet met de bus terug naar huis te willen en een taxi te nemen. Voor alle zekerheid stak ik het boek dat ik tijdens de behandeling had geprobeerd te lezen in mijn binnenzak en legde de plastic zak waar het in gezeten had op mijn schoot, voor het geval het onverhoopt toch nog tot *braek'n* mocht komen, maar ze wist het op te houden tot ze de vier trappen naar haar flat op was gestrompeld. De rest van de dag en nacht liep ik af en aan met een emmer, tot ze tegen de ochtend eindelijk in slaap viel.

Omdat er in haar uiterlijk nog niets van ziekte te bespeuren viel was het effect van de chemotherapie des te navranter geweest, want ik had in de loop van een paar uur haar egaal winterse meisjes-bleekte van groen naar grauw zien verschieten en alle leven uit haar blik zien verdwijnen. Bovendien had de behandeling in een zaal plaatsgevonden waar nog drie patiënten in een verder gevorderd stadium van kanker hun chemotherapie ondergingen, wat ons een ongewilde blik op haar voorland schonk. De rijkdom aan idyllische snoepjeskleuren in de boven de bedden bevestigde infuusflessen maakte de zaak er door het contrast niet beter op. Het lezen had ik maar een minuut of tien volgehouden; toen voelde ik me zelf ook akelig worden en was alleen nog maar in staat naar die flessen te staren en de helse traagheid gade te slaan waarmee ze door dunne plastic slangen in haar leegliepen.

De hele volgende dag bleef ze met koorts in bed, al was ze in zoverre opgeknapt dat ik niet meer voortdurend met die emmer in de weer hoefde te zijn. Aan het recept dat ze in het ziekenhuis had meegekregen dacht ze pas in de loop van de middag, toen ook de koorts begon te minderen. Ze haalde het uit haar tas en vroeg me om ermee naar de apotheek te gaan. Het was opnieuw zo'n queeste naar een doel dat me niet beviel, weliswaar minder bedreigend dan de oncologische afdeling, waar de dood bijna als een lijfelijke verschrikking had rondge-

waard, maar de tegenzin waarmee ik op weg ging was niettemin intens. In de buurtapotheek leek de halve buurt te zijn samengekomen voor een morbide reünie, zodat ik bijna een uur op mijn beurt moest wachten. Toen ik uiteindelijk, versuft door de zware farmaceutische geur die er hing en de gesprekken vol kwaaltaal die ik had moeten aanhoren, naar de toonbank werd geroepen en het recept overhandigde, hoopte ik dat ik het ergste achter de rug had, maar de frons waarmee de apothekersassistente er kennis van nam voorspelde niet veel goeds.

‘Waar is dát in godsnaam voor?’ vroeg ze.

‘Het is voor een vriendin,’ zei ik bedremmeld, ‘die is gisteren met chemotherapie begonnen en ze hebben haar dit recept meegegeven.’

Zorgelijk hoofdschuddend draaide ze zich om en beraadslaagde achterin de apotheek minutenlang met andere farmaceutische meisjes en met een gelige man, ongetwijfeld de apotheker in eigen persoon, die in mijn richting keek alsof ik niet in alle eer en deugd met een recept was gekomen maar zijn liefde verlangde. Uiteindelijk kwam ze terug naar de balie.

‘We zullen het klaarmaken,’ zei ze, ‘maar het kan wel even duren.’

‘Ik wacht wel,’ zei ik gelaten.

Mijn ervaring met medicijnen was te gering om me een idee te geven van wat ik ongeveer kon verwachten - voor mezelf was ik mijn hele leven nog geen apotheek binnen geweest -, maar toch schrok ik toen ze uiteindelijk kwam aanlopen met een witte papieren zak waar met gemak een flinke verjaardagstaart in had gepast, tot de rand gevuld met rechthoekige kartonnen doosjes.

‘Tjemig...’ zei ik.

‘Het is een flinke bestelling,’ knikte ze, ‘en ik ben bang dat de prijs ook zal tegenvallen...’

Ik zweeg, nog steeds verbijsterd door de aanblik van die kolossale zak. Ze zette hem op de toonbank en schoof me een papiertje toe waarop in apothekersletters een bedrag was gekrabbeld. Ik las: f 695,90.

‘Dat heb ik niet bij me,’ zei ik bedremmeld.

‘Nee, daar was ik al bang voor,’ zei het meisje, op een toon alsof ze mijn kapitaalkracht de hele tijd al in de gaten had gehad.

‘Kan het geen vergissing zijn?’ vroeg ik, ‘dit is toch wel onmenselijk veel.’

‘Volgens het recept klopt het, al moet ik zeggen dat ik er zelf ook van sta te kijken. Ik heb zelden meegemaakt dat iemand meer dan twee, hoogstens drie doosjes voorgeschreven kreeg van zo'n zwaar middel...’

‘Ik denk dat ik beter naar huis kan gaan,’ zei ik, ‘dan zal ik het overleggen.’

Het was in geen enkel opzicht mijn schuld, maar toch voelde ik me alsof ik te kort was geschoten toen ik zonder medicijnen bij Agatha binnenkwam. Zij scheen inderdaad een ogenblik te denken dat ze me niet om een boodschap kon sturen, maar toen ik het bedrag noemde en de kolossaliteit van die zak beschreef, berustte ze in mijn onschuld.

‘Volgens mij hebben ze zich in het ziekenhuis vergist,’ zei ik, ‘je kunt ze het beste opbellen en vragen of je niet met één doosje kunt beginnen.’

Ik bracht haar de telefoon in bed. Een klein half uur werd ze in verschillende afdelingen met een muziekje op de pot gezet, toen kreeg ze de arts aan de lijn die het recept had voorgeschreven; niet de oncologe die ik de vorige dag zelf had ontmoet en die me met haar bronzige teint en lange zwarte lokken aan een wilde Indiaanse had doen denken, maar een man achter de schermen aan wie ik niet was voorgesteld.

Ik ging in de keuken zitten omdat ik geen zin had om mee te luisteren; het resultaat kreeg ik trouwens toch wel te horen. Gedempt drong Agatha's stem tot me door. Ze klonk met bijzonder zelfverzekerd, maar ik vertrouwde er nog steeds op dat die krankzinnige bestelling op een vergissing of een onduidelijkheid in het handschrift berustte en zonder meer ongedaan zou worden gemaakt. Toen ik haar niet meer hoorde praten wilde ik teruggaan naar de kamer, maar ze kwam me tegemoet. Ze zag nog bleker dan eerst en leek wat bibberig.

‘Die man heeft me uitgescholden,’ zei ze, ‘hij was woedend omdat ik vroeg of zijn recept wel klopte. Alsof ik hem god weet wat had aangewreven. Brullen, schreeuwen: waar ik de gore moed vandáán haalde; godverdomme dit, godverdomme dat...’

‘Die zag natuurlijk zijn provisie al vliegen,’ zei ik, ineens tot het uiterste geïrriteerd. ‘Laat die slijmbal toch barsten en al die gifmengers erbij...’ Ik wilde eraan toevoegen dat het enige geheim van een goede

gezondheid was om zo ver mogelijk uit de buurt van artsen te blijven, maar die opmerking slikte ik in.

‘Ach nee, ze doen echt hun best,’ zei Agatha, ‘Misschien had die man gewoon zijn dag niet. En die andere dokter was toch een heel lief mens?’

Ze bedoelde de Indiaanse. Die had ik niet direct *lief* willen noemen, maar ik moest toegeven dat ze ons niet met luide stem voor rotte vis had uitgemaakt.

‘Wat wil je nou doen?’ vroeg ik, ‘Ik kan je niet helpen, ik heb geen zevenhonderd gulden.’

‘Ik zal het van mijn spaarrekening moeten halen. Het is wel vervelend dat ik dan met dat zieke lijf de straat op moet...’

Door mij ondersteund wankelde ze eerst naar de bank en vervolgens naar de apotheek, waar ik met leedwezen al die biljetten over de toonbank zag gaan. Eenmaal uitgestald op de keukentafel leek de hoeveelheid doosjes nog veel gigantischer. Ze slikte zo'n pil en werd vervolgens van de ene minuut op de andere zieker dan ze ooit van de chemotherapie geweest was, zodat ik de kotsemmer weer tevoorschijn kon halen.

Pas maanden na haar dood zou ik die taartzak weer tegenkomen, als een onwelkome herinnering aan de brullende oncoloog en zijn manier van klantenwerving voor de farmaceutische industrie. Omdat ik niet wist wat ik ermee moest, bracht ik ze terug naar de apotheek, waar al die doosjes, voor het oog althans, stuk voor stuk in de vuilnisbak verdwenen, maar misschien werden ze alleen maar gerecycled. Het speet me achteraf dat ik niet met al die pillen naar het Centraal Station was gegaan om ze met gulle hand uit te delen onder de daar rondhangende junks, dan had er misschien nog iémand lol aan beleefd.

Oude wijn

Monika Sauwer

Op een donkere herfstmiddag zat Myra Koster met haar vader in de wachtkamer van de Poli Urologie in Blaricum.

Hij wordt oud, dacht ze. Oud was hij al lang, maar nu kreeg hij er merkbaar last van. Vroeger kon hij goed tekenen en timmeren, nu maakte artrose zijn handen zo goed als onbruikbaar. In de wachtruimte zat hij zwijgend naar de grond te kijken, de schoenen met klittenbandsluiting ver uiteen op het linoleum, de vingers gekromd op de spitse knien. Nadat zijn vrouw hier drie jaar geleden was gestorven had hij gezworen nooit meer een voet in dit ziekenhuis te zetten. Maar veel te kiezen had hij niet meer.

Myra keek hem op zijn gebogen rug. Hij droeg tegenwoordig truien in plaats van jasjes. Nu pas zag ze dat zijn trui binnenstebuiten zat. ‘Louis de Paris’ las ze op het merkje. De fout herstellen in bijzijn van de andere wachtenden vond Myra beschamend, dus zei ze er niets van. Want trots was hij nog wel. Toen een mooie blonde zuster hem wegreed in een rolstoel wilde hij haar niet mee hebben naar de uroloog. Ongerust bleef ze achter.

Kon ze haar broer maar bereiken. Die wandelde met zijn vriendin door de Andes. Vanaf vierduizend meter hoogte keek hij grijnzend op haar neer, op zijn zorgelijke oude zus. Zestien jaar jonger dan zij was hij. Hij had haar zoon kunnen zijn. En zo gedroeg hij zich ook. Onverantwoordelijk en lichtgeraakt. Zijn vader nam hem niet serieus genoeg, vond hij. Terecht, vond Myra. Achting moet je verdienen.

Ze keek naar haar eigen handen op haar spijkerbroekknieën en zag voor het eerst dat ze op die van haar vader leken. Brede handen, niet slank en vingervlug, zoals die van haar moeder die konden naaien en pianospelen. Nee, stugge werkhanden die afmaakten waaraan ze begonnen waren.

‘Wat zei de dokter?’

Koster keek naar de grond. Hij is van binnen betast, dacht ze, daar praat je niet over.

‘Dat het daar rustig aanvoelt voor mijn leeftijd,’ zei hij dichtbij haar oor.

‘Mooi toch. Dus geen prostaatkanker.’

‘Ssst! Dat is te zeggen. Niet dat híj het kon voelen.’

Ze feliciteerde hem, maar zelf vond hij het niet meer dan billijk dat hem niets ernstigs mankeerde. En waarom had die vent hem geen recept gegeven tegen het veelvuldig 's nachts zijn bed uit moeten? En van zijn evenwichtsstoornissen had de uroloog uiteraard geen verstand.

‘Nee, daarvoor moet je naar de neuroloog.’

‘Waarom kan dat met allemaal op één dag?’

Ze bracht hem thuis met de taxi en bleef nog even bij hem zitten napraten.

‘Wat dacht je ervan om Chinees eten te halen bij Maan Wah,’ stelde Koster voor. ‘Die diepvriesmaaltijden komen me de strot uit.’

Hij had zin in bami speciaal, met saté. ‘Weet je het nog te vinden? Havenstraat. Achter de Heilige Hartkerk.’

Op de fiets van haar moeder gleed ze over het gladde asfalt van de donkere villawijk. De dynamo snorde, de fietslamp straalde, het zadel was eerder te laag dan te hoog, maar toch voelde Myra zich alsof ze elk moment kon omvallen. Haar geboortedorp moest haar niet meer.

Toch waren de stille lanen lichter dan vroeger. De omgebouwde gaslantaarns van haar jeugd, die het donker eerder verdichtten dan verdreven, waren al lang geleden vervangen door hoge, ranke tl-lantaarns. Pas in de winkelstraten over de spoorbomen werd het druk vanwege de koopavond.

Bij Maan Wah plaatste ze haar bestelling en ging zitten op het afhalersbankje. Zonder duidelijke reden wendde ze zich tot een norse man in motorjas. Hij was zich vergeten te scheren, misschien trok dat haar aan.

‘Dus u wacht hier ook op uw maaltijd?’

‘Ja.’ zei de man. Wat zou hij er nog aan hebben moeten toevoegen? Ze keek van hem weg naar een natuurstenen vijvertje waarin een fonteintje twinkelde. In het bassin zwommen grote, maanbleke vissen met bruine of oranje vlekjes. Voor de consumptie of voor de sier?

Het wachten duurde lang, de man in motorjas vertrok met zijn ritselende buit, vier andere, allen mannelijke afhalers namen om beurten zijn plaats in. Hadden ze haar vergeten? Ze voelde de tijd aan zich trekken. Wachten terwijl je weet dat er op je gewacht wórdt is wach-

ten in het kwadraat. Het klaterende fonteintje en de luchthappende vissen begonnen haar op de zenuwen te werken. Had ze maar een krant bij zich. Toch schrok ze toen ze eindelijk aan de beurt was, als een suffend schoolkind dat voor de klas moet komen.

Koster at langzaam, sneed zijn bamislierten en zijn kip aan flinters. Hij genoot zichtbaar van een maaltijd met bier en gezelschap.

Na het eten waste Myra af en maakte koffie, toen ze het plotseling benauwd kreeg. Ze moest zich in de arm knijpen om te voelen dat ze bestond. Nu de zware overgordijnen dicht waren, was er geen zicht meer op de wereld buiten het huis, dus kon het best zijn dat die inmiddels was opgeheven, zodat zij en haar vader met huis en al door een donker, leeg heelal suisden. Om het gevoel van beklemming te doorbreken boog ze de luxaflex in de keuken zover open dat ze de wit schijnende straatlantaarn en het huis van de overburen kon zien.

‘Wil je geen tweede kopje?’ vroeg Koster hoopvol.

‘Nee, dank je, nu moet ik echt weg. Ik wil nog werken vanavond,’ zei ze. ‘Ik heb een illustratieopdracht die af moet.’

‘Kun je dan nog even een fles wijn uit de kelder halen?’

Voor het naar bed gaan dronk hij tegenwoordig een glas bordeaux. Blij met het verzetje liep Myra de mufgestookte kamer uit en daalde voorzichtig de steile houten keldertrap af. De vloer was belegd met hardstenen plavuizen. Eigenlijk zou ze de kelderdeur op slot moeten draaien en de sleutel in beslag nemen. Een veel te gevaarlijke trap voor een wankele oude man.

Diep onder de grond werd ze omvat door de prikkelende geur van vochtig cement en uitgelopen aardappels. Ze maakte licht, maar zag nog steeds geen hand voor ogen. Het vijftienwattspeertje werd gedimd door een laag spinrag. Toen haar ogen aan het donker gewend waren, zag ze in het rek tegen de klamme achtermuur nog drie flessen sekt voor feestelijke gelegenheden en een bestofte fles rode wijn. Met een papieren zakdoek veegde ze het etiket schoon: een bordeaux uit 1981. Zevenentwintig jaar oud en bijna zwart. Zou die nog goed zijn, of moest ze hem wegwerken voordat haar vader zichzelf had kunnen vergiftigen? Nee, de eerlijkheid gebood dat ze hem precies rapporteerde wat er in voorraad was.

‘O, maar die is er alleen maar beter op geworden,’ zei Koster, vol Hollands wijnkennersvertrouwen. ‘Haal 'm maar boven. En maak hem

vast open voor vanavond, als je wilt. Ik kan dat niet meer, die verdomde kurken.'

'Ik denk dat die wijn niet goed meer is, pa.'

'Haal hem toch maar uit de kelder.'

'Om hem door de gootsteen te gieten?'

'Ben je gek!' riep Koster geschokt. 'Laat hem dan maar staan tot je broer eindelijk weer eens terug is. Hopelijk heeft die er meer verstand van dan jij.'

'Heb je je alarm nou om?' vroeg ze bij het afscheid.

Gedwee toonde haar vader zijn rechterpols. Een blind cyclopenhorloge van grijze kunststof met een bult in het midden: de alarmknop. Links droeg hij zijn gewone horloge. Een alarm aan een kettinkje om zijn nek vond hij onhandig, daarmee bleef je overal achter haken. Maar ook het polsbandje had zijn bezwaren. Minstens twee keer per week veroorzaakte Koster vals alarm.

'Dat geeft niks, dat zijn ze gewend.'

'Kan wel zijn, maar ik vind het buitengewoon gênant.'

Dus droeg hij zijn alarm vaker niet dan wel. In geval van nood of een valpartij moest hij er op drukken, waarna er vanuit een plat zenderkastje onder het dressoir een opgewekte vrouwenstem door het huis klonk. 'Gaat het wel goed, meneer Koster?' zou de stem vragen. Als er geen of een negatief antwoord kwam op de vraag uit het kastje zou er een hulpverlener van de Alarmcentrale met een kopiesleutel bij hem binnendringen. Myra was bang dat het idee van huisvredebreuk haar vader zo tegenstond dat hij er, áls hij het alarm al om had, toch niet op zou drukken. Ze troostte zich met de gedachte dat het ding nog moest wennen. Veel ouderen waren er te trots voor, had ze gehoord, en daarin hadden die ouderen tot op zekere hoogte gelijk. Trots was van levensbelang in een wereld die je bestaan steeds meer als ballast ging beschouwen.

Terug in haar Amsterdamse bovenhuis had ze haar jas nog niet uit of de bel ging.

Een grote, trapgatvullende man kwam snuivend naar boven. Elmer! Haar broertje weer veilig thuis. Eindelijk. Zonder jas, zijn auto stond blijkbaar vlakbij. Onder de halogeenverlichting zag ze de eerste draden

grijs in zijn zwarte haar. Geheel nuchter was hij niet, hoorde ze aan zijn voetstap.

‘Hoe is 't, zus?’

Ze liet zich krachtig omhelzen, sloeg haar armen om zijn bovenlichaam en vroeg hoe zijn vakantie was geweest.

‘Overweldigend maar uitputtend. Vanochtend geland, na vijftien uur vliegen.’

Hij was mager en mokkabruin. Ze voelde zijn stem gonzen onder zijn ribben. Hij rook naar bier.

‘Nog even de kroeg ingedoken?’ informeerde ze. ‘Jij was nog niet thuis daarnet, vandaar. Hoe is het met pa?’

‘Goed, gezien alles. De onderzoekjes hebben niets opgeleverd. Waarom belde je met vanuit Peru?’

‘Ik bel hem vanavond nog.’

‘Beter morgen. Je tong slaat dubbel.’

‘Ruzie met Rachel,’ zei hij. ‘Vandaar.’ Zijn mistige, grijsblauwe ogen glommen. ‘Kan ik vannacht bij jou slapen? Ik moet morgenochtend vroeg in de stad zijn.’

Moet je de andere kant op kijken als je broer naakt door je huis loopt te scharrelen? Myra staarde naar de krant op haar schoot, maar zag hem vanuit haar ooghoek. Ze hoorde zijn blote voeten over het parket glissen. Eelt op glad hout.

‘Neem mijn handdoek maar!’ riep ze geërgerd. Pas toen de douchekraan ruiste als een tropische stortbui ontspande ze, kleedde zich uit en schoof ongewassen in bed. Familie hoort elkaar niet naakt te zien.

Toen ze haar vader deze zomer had moeten wassen na een valpartij met een schouderblessure als gevolg liet ze hem met beide handen op de wasbakrand leunen. Van achteraf had ze zijn oksels, borst en billen met een washandje afgelapt.

Ze sliep net toen haar mobiel overging. Kwart over één, dat moest haar vader zijn.

‘Ik ben van de keldertrap gevallen,’ hijgde Koster. ‘Goddank had ik m'n alarm om. Ik geef je aan de mevrouw die hier is.’

‘Met Ada Joustra, alarmopvolging. Het lijkt mee te vallen. Met een steuntje in de rug kon uw vader zelf naar boven komen,’ zei een reso-

lute vrouwenstem in Myra's mobieltje. ‘Wel klaagt hij over pijn in zijn ribben. Ik denk dat ze gekneusd zijn.’

‘Is er een ambulance nodig?’

‘Ik denk van niet. Maar hij vindt het fijn als u kunt komen.’

‘Ik kom zo snel ik kan. Blijft u zolang bij hem?’

‘Jazeker. Hier komt hij nog even zelf.’

‘Zo pa, hoe gaat het nou?’

‘Dat valt wel mee. Beetje gebutst.’

‘Wat moest je in de kelder om één uur 's nachts?’

‘Het is toch pas elf uur? Ik wou die fles wijn pakken, die jij had zien staan.’

De wijn uit 1981! Had hij twee uur op de koude tegelvloer gelegen voor hij op het idee kwam zijn alarm in te drukken? Was hij bewusteloos geweest of had hij al die tijd geprobeerd zelf op te krabbelen? Daar was hij koppig genoeg voor.

‘Moet je luisteren, pa. Je hebt geluk. Elmer is terug. Die slaapt bij mij op de bank. We gaan nu naar zijn auto en dan zijn we binnen een half uurtje bij je, goed?’

‘Heel goed.’

‘Hou je taai. Tot zo.’

Haar broer was naast haar komen staan en eiste haar mobiel op.

Elmer reed 140 op de doodstille A1. Myra zat zich te verbijten, nagels in de handpalmen.

Een kwartier nadat ze Amsterdam waren uitgereden, stak ze de huissleutel, merk Benco zag ze bij het dievenlicht, in het slot van haar vaders voordeur. In haar paniek zag ze elk blaadje van de klimop die de deurposten omrankte haarscherp uitgelicht. Vanuit de woonkamer hoorde ze gedempte stemmen. Elmer schoot als eerste naar binnen om zijn vader te begroeten.

‘Zo. Dus je bent niet van een berg gevallen,’ zei Koster zuur.

De alarmvolgster, een oudere vrouw met een kwiek lichtblond kapsel, vond het alsnog nodig foto's te laten maken in het Goois Medisch Centrum. De EHBO-ingang was dag en nacht open, zei ze.

‘Maar daar ben ik vanmiddag nog geweest!’ riep Koster verontwaardigd. ‘Moet dat echt?’

‘Ja, liever wel, meneer. Voor de zekerheid.’

Ze legde uit dat er een rib door een long kon schieten, en dan was je nog niet jarig.

Intussen was Myra al bezig een ambulance te bellen, een tandenborstel, pyjama, ondergoed en verzekeringspasje in een tas te stoppen.

Ada Joustra nam afscheid, ze moest verder met haar ronde. Nu werden broer en zus en hun oude vader gerustgesteld door twee jeugdige routiniers van de ambulance.

‘Hart, longen, alles in orde,’ zei de jongen, na een paar snelle tests. ‘Wijs uw neus eens aan met uw wijsvinger.’

Koster gehoorzaamde aarzelend.

‘Mooi zo, prima. En nu uw beide gestrekte armen horizontaal voor u uit houden.’

‘Zo?’

‘Nee, niet omhoog. Recht vooruit. Ja, zo. Prima. En hoeveel is 63 plus 18?’

‘81. Hoezo?’

‘Klopt. Mooi zo.’

‘Ze maken even een paar foto's, meneer. Enkelt maar voor de zekerheid,’ zei het meisje. ‘Met een beetje geluk mag u gauw weer naar huis.’

‘Vooruit maar. Als jullie vinden dat het moet,’ bokte Koster.

Myra moest denken aan een niet bestaand schilderij van Edward Hopper ‘hospital by night’. Híj had dat doffe, net te spaarzame ziekenhuislicht geschilderd kunnen hebben. Licht dat de gezichten bleek maakte en de kleuren afvlakte. De groten kunnen stilte schilderen.

Het bed met Koster erop werd een wachtzaaltje binnengereden en daar geparkeerd. En, na vluchtige controle of er sprake was van een spoedgeval, voorlopig vergeten.

Na tien trage minuten kreeg het zaaltje een tweede bezoeker. Een rood aangelopen, ongeschoren man werd binnengerold. Anders dan Koster en zijn gevolg wist deze patiënt voor opschudding te zorgen.

‘M'n hart, zuster,’ kermde hij. ‘Help me.’

‘Ik denk dat u alleen maar teveel gedronken hebt, meneer Pieters. Net als de vorige keren.’

‘Toch moet de dokter komen. D'r ligt een steen op m'n borst.’

Toen meneer Pieters werd weggereden, nam Elmer het woord.

‘Zo zie je, pa, die maakt stampij. Dus die krijgt aandacht en jij niet,’ zei hij op de graptoon die hij tegen zijn vader placht aan te slaan.

‘Als het zo moet, dan maar geen foto.’

‘Nog even volhouden. Je bent zo aan de beurt,’ zei de mooie blonde zuster. ‘Ik heb het net nog gevraagd.’

‘Ik wil weg. In ziekenhuizen ga je dood.’

‘Wat een onzin.’

Myra had medelijden.

‘Ben je daar echt zo bang voor?’ vroeg Elmer verbaasd.

‘Nee, bang niet. Maar hoe langer je leeft, hoe meer je er tegenop gaat zien.’

Myra kromp ineen. Over zijn naderende einde hadden Koster en zij zelfs bij de dood van haar moeder geen woord gewisseld. Ze wist niet eens of hij begraven wilde worden of gecremeerd.

‘Denk jíj dat een Bordeaux van '81 nog goed is?’ wilde Koster opeens weten.

‘Hoe dat zo?’ vroeg Elmer. ‘Als het een dure wijn was, is hij er alleen maar beter op geworden.’

‘Ja, hij was vast wel duur, want ik kreeg hem bij m'n zilveren jubileum op de zaak.’

‘1981 was een goed wijnjaar,’ zei Elmer op goed geluk.

Zijn vader lachte hem dankbaar toe.

‘Zie je nou wel! En Myra wou die fles niet voor me uit de kelder halen. Die dacht dat hij bedorven zou zijn.’

En zo was Myra alsnog schuldig aan haar vaders ongeluk. De mooie blonde zuster, genaamd Leoni, kwam hem halen voor de röntgen. Elmer liep mee. Ongerust bleef ze achter.

Uitstel en afstel

Klaus Siegel

Nadat dokter Hoonakker precies om half acht het dopje van zijn zes-minuten-ei had verwijderd, werd hij overvallen door een voorgevoel dat deze dag nog meer narigheid voor hem in petto zou houden dan waarop hij al gerekend had.

‘Wat is er schat?’ vroeg Emma, zijn vrouw. ‘Je trekt een gezicht als een oorwurm.’ Zonder een woord te zeggen schoof hij haar het ei toe.

‘Ach gatsie! Hoe kan dat nou? Jij wou altijd biologisch. Dat heb je er nou van!’

Het was inderdaad geen prettige aanblik waarmee het echtpaar werd geconfronteerd: in een geleiachtige substantie dreef een vogelembryo. Het kopje rossig kaal met wat haarachtige veertjes erop geplakt, het snaveltje opengesperd in een zinloze kreet.

Zonder nog een hap te eten of een woord te zeggen, zonder groet, schoot hij zijn jas aan, pakte zijn tas en trok de deur van het appartement achter zich dicht. Hij wachtte geïrriteerd tot de lift op zijn verdieping tot stilstand kwam en stapte erin. Ondanks zijn irritatie kon hij het niet laten te grinniken over het handelsmerk van de liftfabrikant dat onbedoeld associaties met een recente film opriep: ‘Schindlers Lift’. Hij moest door de gedachte zijn afgeleid, want in plaats van op de parterre was hij op de eerste verdieping beland. Daar ging juist de deur open van mevrouw De Vries, een arts in ruste. Om niet samen met haar in de cabine te moeten staan, rende hij via het naast de lift gelegen trappenhuis naar beneden. Hij voelde niet de minste behoefte aan een ontmoeting met de ex-vakgenote die ooit, nadat ze bij hen had aangebeld om geld in te zamelen voor Aids in Tanzania of zoiets, nogal onheus door zijn echtgenote bejegend was.

Sindsdien was de buurvrouw van de eerste verdieping uiterst voorzichtig. Een tijdlang sloop ze met een kort knikje langs hem heen. Maar na verloop van tijd, en nadat ze had begrepen welke functie hij dankzij ‘de Ommekeer’ uitoefende, was het enkele keren tot een pijnlijke confrontatie gekomen. In het begin drong het niet goed tot hem door wat ze eigenlijk bedoelde met de zinnen die ze met trillende stem op hem afvuurde, maar op zekere dag herkende hij de formule

die de oude dame hem voorhield: ‘Zelfs onder bedreiging zal ik mijn medische kennis met aanwenden in strijd met de wetten der menselijkheid. Dit verklaar ik plechtig, vrijwillig en op mijn woord van eer.’ Vanaf het moment dat tot hem doordrong dat mevrouw De Vries hem herinnerde aan de eed die hij eens als aankomend arts vol overtuiging had afgelegd, dook hij uit schaamte weg zodra hij haar ergens dreigde tegen te komen.

Op de parterre riep Gerrit, de huismeester, hem gemaakt jolig toe: ‘De trap vandaag? Verstandig hoor, goed voor uw hart! Moeilijke taak vandaag. Ik heb het in de krant gelezen. In ieder geval sterkte!’

‘Dank je wel, Gerrit. Het zal wel meevallen.’ De conciërge kwam zijn loge uit en rende op hem toe om de deur naar de in het souterrain gelegen garage te openen. Op een dag als deze apprecieerde hij zo'n klein menselijk gebaar bijzonder.

Gerrit had niet altijd deel uitgemaakt van de inventaris van het flatgebouw. Destijds hadden de bewoners noodgedwongen een werknemer van de bewakingsdienst Securiance in dienst genomen. Er zat toentertijd niets anders op. Onopgevoede jongeren uit stadsdelen waar geen mens zich meer waagde, waren uit hun kwartier gekropen, bekladden de binnenmuren van het appartementsgebouw met oriëntaalse tekens en deden hun kwalijk riekend gevoeg in de lift. Nadat Gerrit, een enthousiast beoefenaar van kracht- en vechtsporten, zich eenmaal in de voor hem gebouwde loge had gevestigd, was het met de overlast gedaan. Zijn aanwezigheid verhoogde de servicekosten aanzienlijk, en na de ‘Retrovolutie’ was Gerrit eigenlijk niet meer nodig. Maar hij nam de bewoners allerlei werkjes uit handen zoals boodschappen doen voor de zieken, en hij repareerde alle sanitair. Uiteindelijk wilde niemand hem meer missen.

Hij opende zijn auto en plakte het laisser passer van Justitie achter de voorruit. Geen overbodige maatregel, want aangekomen in De Bijlmer werd hij enkele keren door agenten tot staan gebracht. Op de plaats van bestemming stond een zwijgende menigte. Hij verwachtte boegeroep en gebonk op de carrosserie, maar zag alleen gelatenheid, berusting.

Voor de poort in de hoge muur rond het complex waar hij moest zijn stonden ambtenaren van het gevangeniswezen. Ze hieven hun stengun ter begroeting, zagen er op toe dat de deur openzwaaide en

beduidden hem door te rijden. Hij stalde de auto in een hoek van de grote binnenplaats, niet ver van het gebouw dat na de herinvoering was gebouwd. Het vierkante zwarte bouwsel stak af tegen de zes hoge witte torens waarin de reguliere gedetineerden waren gehuisvest. In de volksmond werd het de Kaäba genoemd. Voor de dichtstbijzijnde toren stond zich, zoals bij alle voorgaande keren, een groot aantal journalisten en fotografen te verdringen. Hij had een hekel aan de gemeenzame begroetingen die ze op hem afvuurden.

Hij was net op tijd gearriveerd, want op dat moment opende zich de deur van de cellentoren en trad het lugubere cortège naar buiten. De mensen in de stoet knipperden met hun ogen tegen de zon, behalve de man in hun midden die door twee gerechtsdienaren met grote routine aan zijn brede leren gordel moest worden meegezeuld; zijn voeten sleepten over de kasseien. De ogen had hij wijd opengesperd om nog iets van de wereld te zien die hij ging verlaten. Zijn blik wekte eerder de indruk in het niets te verdwalen. Ook deze keer vroeg de man zich af of hij het verouderde plaveisel in deze hoek van de binnenplaats moest uitleggen als een teken van barmhartigheid: ‘Nog één laatste contact met de stenige moeder aarde,’ of als een vorm van bestraffing: ‘Ook jouw laatste gang zij hobbelig, zoals eens die naar Golgotha.’

De fotografen wierpen zich, in de hoop een bijzonder shot te scoren, voor de naderende stoet op de kinderhoofdjes neer, alsof het Hästensmatrassen waren. Het dwaze tafereel drong niet door tot de delinquent. Naast hem liep een geestelijke. Dokter Hoonakker kon niet uitmaken of het een protestantse dan wel katholieke geestelijke was. Toen hij Latijns geprevel meende op te vangen, begreep hij welke denominatie deze in doodsnood verkerende ziel alsnog als lid poogde in te lijven. De zielenherder gaf even zijn laatste bekeringspoging op om met een grote witte zakdoek de straaltjes zweet van de kalende schedel en het voorhoofd van de gevonniste te vegen.

Ergens vanuit een uithoek van de binnenplaats hoorde hij hoe gevangenen elkaar, waarschijnlijk bij een balspel, luid aanmoedigden. Ook zag hij twee gedetineerden die hun handen op de stelen van hun bezems lieten rusten. De verslaggevers drukten hun sigaretten uit en wierpen de peuken op de grond. Een zwerm mussen streek luid kwetterend en ruziënd neer op de resten van de rookwaar om even later als een vrolijke wolk weer het luchtruim te kiezen.

Het werd tijd dat hij de zwarte kubus binnenging. In ieder geval vooraleer de stoet met de veroordeelde zou arriveren. In dit bouwsel geen hobbelige bestrating, maar grote witte tegels op de vloer. Alles gaf hier blijk van de idealen van de ‘Retrovolutie’: pure zakelijkheid en hygiëne. Vanochtend was blijkbaar, afgaande op de penetrante carbollucht, extra schoongemaakt. Enkele journalisten stonden tegen de wand gedrukt alsof ze er in wilden verdwijnen. Nu het erop aankwam, zonk hun de moed in de schoenen.

Zodra hij het gebouw had betreden, was de directeur op hem afgestapt: ‘Welkom. Het gaat door, tien minuten geleden kwam het antwoord van de vorst. Bronnen aan het hof vertellen dat de vorst altijd tot gratie genegen is, maar mevrouw die niet van vorstelijken bloede is en uit een land afkomstig waar een mensenleven nauwelijks telt als de eerbaarheid van het moederland in het geding is, houdt niet van weekhartigheid.’

De directeur wist dat kanttekeningen bij het bestel zoals hij die zoëven had gezet en die makkelijk als ondermijnend voor de staatsmoraal konden worden uitgelegd bij hem, de gevangenisarts, veilig waren. De twee hadden elkaar ontmoet bij de plechtige onthulling van het monument van de Drie Bloedgetuigen. Bij die gelegenheid hadden ze uit hun beider geamuseerde gezichtsuitdrukking opgemaakt dat ze minder enthousiast waren dan het gros van de aanwezigen.

Oorspronkelijk zouden de koppen van de drie ideologiemartelaren in de wand van de Sint Pietersberg worden uitgehouwen, net als de hoofden van de vier Amerikaanse presidenten in Mount Rushmore. Maar de ENCI was bang dat de laatste gangen waarin de mergel werd gewonnen zouden instorten, en de directie was bijzonder vrijgevig geweest bij de oprichting van ‘de Beweging’.

De arts en de directeur hadden bij de plechtige onthulling van de gigantische, op hoge zuilen geplaatste bronzen koppen enigszins schaapachtig naast hun vrouwen gestaan die zich onmiddellijk na de oprichting van de ‘Federatie van Vrijheidsgezinden’ als lid hadden gemeld. De echtgenote van de gevangenisdirecteur en Emma dweepten al met ‘De Drie’ voor ze werden omgebracht. Toen na hun dood een vrouw, vermaard detentie- deskundige, van het politieke vacuüm profiteerde en zich door haar achterban tot onbetwist leider liet proclameren, groeide de geestdrift van de gaden.

Gedurende een aantal jaren bleef het bij die ontmoeting, maar op een gegeven moment kregen ze door omstandigheden meer met elkaar te maken. De directeur en de arts vertrouwden elkaar toe dat ze allerminst het enthousiasme van hun ‘betere helften’ voor de brede volksbeweging deelden, maar de eerlijkheid gebood hun te bekennen dat ze door de ideologische stellingname van hun vrouw wel waren gevaren. Ze hadden een aardige karakteristiek voor hun opstelling gevonden: pantoffelhelden met warme vilten sloffen. De directeur profiteerde financieel gezien nog meer dan de arts. Maar diens vrouw bekleedde dan ook een invloedrijke positie in het Federatiebestuur. Overigens had de arts niet te klagen over zijn geldelijke beloning, maar hij voelde zich toch min of meer door Emma geprest de gruwelijke taak op zich te nemen die hij in de strafinrichting moest volbrengen. Het was vandaag voor de tweeëndertigste keer dat hij zich van de walgelijke opdracht moest kwijten.

In slapeloze nachten hoorde hij altijd weer hoe Emma hem op de knieën had gekregen: ‘Boy, je weet nooit wat jouw medische verrichting ons op zekere dag zal opleveren: stel jezelf eens voor als directeur-generaal van de Confederatie der Medische Martelaren Hospitalen. Fantastisch toch!’ Medische verrichting! Het mocht wat! Geneeskundige gruweldaad drukte zijn handeling preciezer uit.

Aan de andere kant moest hij na verloop van tijd toegeven dat hij ongelijk had gehad toen hij de Federatie aanvankelijk voor een eendagsvlieg had gehouden en zelfs voor gevaarlijk kortzichtig ten aanzien van de gevolgen, toen de beweging de complete importpopulatie het leven zuur begon te maken. Dat moest wel tot een olieboycot leiden. Het onvoorziene gevolg was ook dat de politicus met het waterstofgeoxideerde kapsel om het leven werd gebracht. Hij werd uitgeroepen tot Martelaar nummer Drie. ‘De Federatie van Vrijheidsgezinden’ behaalde bij de volgende verkiezingen de meerderheid in de Kamer.

De arts leek gelijk te krijgen toen hij zijn patiënten met de fiets moest bezoeken, omdat de import van olie inderdaad werd stopgezet. Maar binnen een halfjaar hervatte het doodarme Oost-Groningen op grote schaal de suikerbietenproductie, en werd de geïmporteerde olie vervangen door puur Nederlandse en spotgoedkope bio-ethanol. Vanaf die tijd zongen de tergzieke jongeren uit de halfanalfabete stadsdelen een toontje lager. Je zag ze met meer op de openbare weg. De

olieproducerende woestijnen begonnen trouwens meteen weer te leveren toen de geldbuidels van de sjeiks leeg raakten.

Emma voelde zich gesterkt in haar vaderlandsliefde. De Nieuwe Harmonie deed haar, zoals ze zei, denken aan de Gouden Eeuw, aan Den Briel en aan het verzet tijdens de Duitse bezetting.

Dokter Hoonakker vroeg zich af wat zijn vriend de directeur op een dag als deze voelde. De man was oorspronkelijk griffier bij de rechtbank in Assen geweest en moest zo meteen, vanwege het telefoontje uit het paleis, de laatste hoop van de delinquent de grond in boren, terwijl de man misschien was veroordeeld op grond van bewijsmateriaal waaraan getwijfeld kon worden.

‘Ik heb een stoel voor je laten neerzetten in de groene ruimte. Je weet nooit hoe lang het duurt. Maar kom eens kijken in dit kamertje.’ Hij opende een deur naar een belendend vertrek. ‘Nette kist, hè?’ Op twee schragen stond een geopende lijkkist; het deksel stond er schuin tegenaan.

‘Keurig hoor,’ was alles wat de arts hem tot troost kon zeggen en even later, toen hij het gezicht van de directeur zag betrekken: ‘Hou je taai. Ik ga maar naar binnen.’ Hij constateerde dat ook in de executieruimte alles even klinisch was. Afgezien van de grote ramen aan weerskanten van het vertrek had het geheel veel weg van een laboratorium. Aan één van de muren waren allerlei chemische werktuigen gemonteerd: distilleerkolven, retorten, reageerbuizen, katalysators, glazen verbindingsbuizen en de nodige plasticslangen die straks de dodelijke vloeistof in het infuus zouden doen vloeien. Twee in lichtblauwe laboratorium-jasschorten gestoken mannen draaiden aan kranen in de opstelling. Een donkergroene vloeistof vloeide van een druppeltrechter in een rechthoekig reservoir. De inrichting van de locatie deed hem iedere keer denken aan een van de operatieruimtes waarin hij tijdens zijn studie moest toekijken. Destijds had hij chirurg willen worden, maar na de geboorte van de tweeling switchte hij naar huisartsgeneeskunde, destijds nog de snelste studie. Tot hun verdriet stierven beide kinderen binnen drie weken aan een niet op tijd ontdekte hartklepinsufficiëntie. Hij had Emma nooit verteld van wie de baby's het gebrek hadden geërfd. Een collega had hem ingelicht dat het defect van haar afkomstig was en dat ze beter geen kinderen meer konden

nemen. Hij hield barmhartig zijn mond, al bleef ze hem met verwijten bestoken: ‘Jij als arts... Kon je toen niet?...’ Soms werd de greep die ze zo op hem had ondraaglijk. Het verklaarde in ieder geval op dit ogenblik waarom hij hier op deze, een medicus onwaardige stoel zat.

De ruimten achter de vensters werden door blinden met donkergroene lamellen aan het oog onttrokken. Achter het ene raam klonk gesnik en achter het andere opgewonden gepraat. Daar was zoëven een nieuwsgierig oog verschenen. Als het zover was zouden de blinden omhoog worden gerold.

Het was maar goed dat ze een stoel voor hem hadden neergezet, want het leek alsof hij ieder moment het bewustzijn zou kunnen verliezen. ‘Dokter, gaat het een beetje?’ vroeg de man die het kraantje met de groene vloeistof had opengedraaid.

‘Maak je geen zorgen. Is het hier een beetje benauwd soms?’

Op dat moment betrad de stoet met de delinquent het vertrek. De functionarissen aan weerszijden van de man maakten de leren riemen rond de polsen los die op zijn rug aan de wel vijftig centimeter brede gordel waren bevestigd. Omdat ze hem daarbij los moesten laten, zakte hij door zijn knieën. De jaloezieën waren inmiddels omhoog getrokken.

Op het moment dat de man op de vloer terechtkwam, klonk vanachter het ene venster een triomfkreet en vanachter het andere een kreet van afgrijzen. Hij vroeg zich af of de familie er iets aan had de laatste ademteugen van een geliefde te mogen observeren. Hij had ook nooit gezien dat een ter dood veroordeelde een laatste blik op zijn verwanten had geworpen. De toeschouwersruimte moest iets te maken hebben met de voor hem onbegrijpelijke ideologie van de Federatie van Vrijheidsgezinden. Emma had eens zo'n executie bijgewoond. Nadat hij een volgende keer aan een terechtstelling had meegewerkt, had ze respect voor hem getoond en zelfs dagenlang wulps tegen hem gedaan, iets wat de laatste jaren met meer was voorgekomen.

De twee functionarissen in de blauwe jasschorten waren te hulp geschoten en hielpen de bewaarders de veroordeelde op de metalen constructie te leggen. Opnieuw werden er leren riemen aan de man bevestigd, die ervoor zorgden dat hij geïmmobiliseerd werd. Uit het horizontale blad waarop de man lag, stak een langwerpige strook metaal waarop zijn rechterarm werd vastgesnoerd.

De arts kwam moeizaam overeind en haalde uit zijn tas een injectiespuit; routineus brak hij het glazen buisje met natriumthiopental, zoog de vloeistof op en spoot de inhoud in de arm van de veroordeelde. Hij besefte dat deze handeling een armzalige poging was om zijn geweten rem te wassen. Dit snel werkende barbituraat had inderdaad niets te maken met de eigenlijke tenuitvoerlegging van het vonnis. Hij maakte zichzelf wijs dat dit een daad van pure menslievendheid was. Het spul onderdrukte uiterst humaan binnen seconden elke activiteit van het centrale zenuwstelsel en bracht zijn cliënt onmiddellijk in zo'n staat van bewusteloosheid dat hij geen pijn voelde of enig besef had van wat er met hem gebeurde. Ook deze keer verslapte zijn cliënt binnen dertig seconden. En de arts ging met gesust geweten weer zitten en keek toe wat de twee ‘executoren’ verder deden.

Ze brachten nagenoeg gelijktijdig een infuus aan. De voormalige verpleegkundige die de pancuroniumbromide moest toedienen had moeite een ader te vinden, de ander leek onmiddellijk raak te prikken op de plaats waar de kaliumchloride zou worden geïnjecteerd. De arts vroeg zich af of hij wel een ader had gevonden.

Minachtte de man zichzelf al vanwege zijn medewerking aan de voltrekking van het vonnis, van de motieven van deze beulen begreep hij helemaal niets. Overigens werd hun ‘beroep’ niet als beul aangeduid. ‘De Nieuwe Harmonie’ ontleende veel termen aan het Romeinse Rijk en zo werden deze scherprechters ‘lictoren’ genoemd.

De directeur begon het vonnis voor te lezen alsof de veroordeelde daar enige belangstelling voor had. De inhoud kende hij maar al te goed: moedwillige aantasting van de Heilige Waarden van ‘De Nieuwe Harmonie’. Toen hij klaar was met het voorlezen, keek hij naar het raam waarachter de familie van de veroordeelde angstig wachtte, haalde zijn schouders op als wilde hij beduiden dat hij het niet kon helpen en sprak met verstikte stem: ‘Het is zo ver.’

De man op de tafel werd steeds bleker. Er parelden zweetdruppels langs de plakkerige haren over zijn voorhoofd. De arts had het gevoel dat hij eenzelfde tafereel die dag al eerder had gezien.

‘Dokter, kunt u even kijken? We denken dat het zover is.’

Hij haalde de stethoscoop uit zijn tas, plaatste het instrument op de borstkas en luisterde. Ofschoon hij nog vage harttonen hoorde, knikte hij nauwelijks merkbaar van ja.

De lictoren haalden de lijkkist, verwijderden de riemen en lieten de veroordeelde voorzichtiger dan je van hen zou verwachten tussen de ruwe planken zakken.

De arts begreep niet wat hem had bezield de man dood te verklaren. Men zou bijvoorbeeld kunnen veronderstellen dat in dat éne kleine knikje zich heel zijn verzet tegen een verprutst mensenleven concentreerde: zijn voortbestaan naast Emma, zijn collaboratie met het systeem.

Van één ding was hij overtuigd: had iemand tien jaar geleden voorspeld dat de politieke samenlevingsvorm, het staatsbestel van Nederland zo ingrijpend zou kunnen veranderen: hij zou hem voor gek hebben verklaard.

De risicogroep

Philip Snijder

Dokter Burema blijkt in het krachteloze geborrel dat mijn mond heeft verlaten - niet veel meer dan luchtbelletjes ontsnapt uit het angstslijm in mijn keel - wel degelijk een woord te hebben herkend.

‘Een *bloedziekte*? Wat bedoel je daarmee?’

Er is geen ontsnapping meer mogelijk nu. Ik zal het loodzware besef dat bijna drie weken in mij aan het groeien is, dat aanvankelijk in mijn lijf zat als een venijnig gefluister en inmiddels zo oorverdovend in mij tiert en raast dat ik voortdurend denk te zien dat de mensen om mij heen er verstoord van opkijken, voor het eerst moeten gaan uitspreken. Met dat voornemen ben ik tenslotte ook hier verschenen, bij mijn bejaarde huisarts Burema, hij die mij zevenentwintig jaar geleden uit mijn moeder heeft getrokken. Omdat tante Bep, de buurvrouw aan de andere kant van de trap, had besloten om in dezelfde nacht haar dochtertje te krijgen, struikelde de dokter urenlang heen en weer, zijn handen afvegend aan een theedoek, over het met schoenen, vuilnisbakken en oude fietsen volgestouwde gangetje tussen de twee krotwoningen op eenhoog aan de Bickersgracht. Hoe vaak had mijn moeder dat verhaal niet verteld. (‘Steeds bij mijn... En dan bij tante Bep weer... En dan weer bij mijn... Daarom is kleine Beppie ook gelijk met jou jarig!’)

Ik rochel mijn keel schoon en sla mijn blik op naar het brilletje van de dokter. Zijn zorgelijk gefronste wenkbrauwen kunnen niets anders betekenen dan een onwrikbare bevestiging van de diagnose die ik nu ga uitspreken, maar die hij, dat weet ik zeker, met één blik op mijn verschijning in zijn spreekkamer natuurlijk meteen ook zelf heeft gesteld.

‘Aids...’

Het voelt alsof ik het gruwelwoord niet alleen met mijn stembanden, maar met mijn hele lichaam produceer. Elke vezel in mij lijkt ervan na te trillen.

‘*Aids*? O ja?’

Nu ontdek ik nog een andere zorg in zijn frons. Dokter Burema is een oude man aan het eind van zijn werkzame leven. Natuurlijk weet zo iemand vrijwel niets van deze gloednieuwe, eigentijdse ziekte, waarover wel veel wordt geschreven en op de televisie te zien is, maar

waarvan nog maar weinig gevallen bekend zijn. Een ziekte die hij in de volksbuurt van zijn praktijk, waar een levensstijl met ‘wisselende contacten’ ondenkbaar is, zeker nooit zal tegenkomen. De met moeite onderdrukte paniek in zijn ogen betreft zeker de ernst van de ziekte die hij bij zijn jonge patiënt zal moeten vaststellen. Maar meer nog zijn gebrek aan kennis ervan. Als een kandidaat die de examinator een vraag hoort inzetten over precies de ene paragraaf die hij heeft overgeslagen, zo probeert dokter Burema met zijn blik van mij weg te vluchten. Hij haalt diep adem, gaat verzitten en zegt iets. Zo gefixeerd ben ik op de uitdrukking van zijn gezicht en ogen, dat ik het hem moet laten herhalen.

‘De *risicogroep*. Daar zit je toch niet in?’

Daar heb je het al: dokter Burema weet niet beter of alleen homomannen kunnen door elkaar geïnfecteerd raken. Hij weet niet, zoals ik - die programma's zie en artikelen lees waarvoor hij te oud is - wél, dat naamloze, verlepte, dronken vrouwen, bij horden meegesleept uit cafés, discotheken of de nachtelijke straat, óók de absolute zekerheid bieden van een jong en martelend sterven aan het virus.

Bij mijn drie vastere vriendinnen die van elkaars bestaan geen weet hebben en mij op wisselende avonden - afspraken die ik met een alleen door mijzelf te begrijpen code in mijn zakagenda noteer - in hun huizen voeden, laven en bevredigen, heb ik een week of drie geleden, toen mijn zeer vage vermoeden nog geen naam had en ik het nog uit mijn hoofd kon wegschudden, de eerste symptomen geconstateerd. Niet bij mezelf, bij hén. Bij de eerste was er opeens een van diep komende, gierende hoest, die zeker niet veroorzaakt kon zijn door het stralende lenteweer. De tweede, die heerlijk kookte en altijd een gezonde eetlust had getoond, liet van de ene op de andere dag haar bord halfvol achter en moest - ik telde oplettend - veel vaker dan voorheen naar de wc. En vriendin drie had de neiging gekregen zich nog maar zo min mogelijk naakt aan mij te tonen. Ze schoof 's nachts in het donker haastig bij me onder de dekens, waar ik, als mijn ogen aan de duisternis gewend waren, de wilde bewegingen van de hartstocht gebruikte om ons bloot te woelen, zodat ik heimelijk kon controleren of er weer van die vreemde rode vlekken en puisten op haar rug en borst waren bijgekomen.

De conclusie hoefde ik niet te trekken. Die had zich, als een grote zwarte paraplu, op eigen kracht in mij opengevouwen. En met dat

besef zit ik nu voor dokter Burema: in mijn tot grauwe droesem vervuilde zaad hebben zich alle levensvijandige organismen verbonden die ik één voor één van de lange rij achter op een slingerende fiets naar mijn huis vervoerde boze nachtfeeën ten geschenke heb gekregen. Met het in stilte gistende vergif dat mijn sperma is, heb ik dus minstens drie jonge vrouwen de ziekte gegeven waarvan ik de naam nu net voor het eerst hardop heb uitgesproken. Zíj zijn al bezig dood te gaan, ikzelf mankeer, op mijn zichtbare doodsangst na, nog niets. Maar ik ben een hele 'risicogroep' in mijn eentje, zou ik de dokter willen antwoorden.

'Veel meisjes, door elkaar. Ik had sommige dingen niet... Wilt u alstublieft een test doen.'

Nu glijdt de dokter in de rol van de huisarts die zijn patiënten, die zonder uitzondering altijd het ergste denken, zoveel mogelijk gerust moet stellen. Ik zie althans dat hij een geforceerde poging doet om die houding aan te nemen, maar er niet in slaagt - juist natuurlijk omdat hij ook weet dat er in mijn geval niets gerust te stellen vált. Hij gaat achterover zitten, zakt onderuit op zijn stoel, en doet zijn leesbrilletje af. Op zijn verkrampte kaken probeert hij een vaderlijke, vertederde glimlach te leggen. Maar nu zijn ogen niet meer vervormd worden door plus-glaasjes, zie ik hoe daarin zijn onmiskenbare angst het gespeelde van zijn onbezorgdheid blootlegt. Hij zegt weer iets, hoor ik een paar seconden te laat.

'... te garanderen dat er niets aan de hand is. Dat durf ik wel aan, hoor.'

Het is maar al te duidelijk: de oude dokter Burema probeert me af te schepen. Om eronderuit te zijn verklaart hij me brutaalweg gezond, ontslaat hij me losjes even als Engel des Doods. En dat alleen maar met de zogenaamde wijsheid van zijn lange ervaring, zonder één medische vraag te hebben gesteld, zonder één controle. Vanzelfsprekend omdat hij niet weet wélke procedure hij moet volgen, hóe hij zo'n onderzoek moet uitvoeren.

Ik trek mijn blik los uit zijn gezicht, sla mijn ogen neer en kan net nog verstaanbaar uitbrengen dat ik écht een test wil, zo'n bloedtest.

Een halfuur later rijd ik uiterst langzaam op mijn omafiets over de Brouwersgracht. Er bungelt een plastic tasje aan mijn stuur, zoals bij zoveel fietsers in de stad. Maar bij hobbels in het plaveisel en bij bruggen doe ik veel behoedzamer dan mijn medeweggebruikers. Ik stap

zelfs hier en daar af. Dit om het kleine flesje, dat met papier omwikkeld is en in een punt van het tasje hangt, niet te laten breken tegen het metaal van mijn frame. En om mijn in dat flesje vervoerde bloed niet zodanig te laten schudden, dat een zuiver testresultaat daaruit niet meer te verkrijgen is. Alhoewel, bedenk ik dwars door mijn verdwazing heen, mijn bloed kan eigenlijk niet veel wilder en chaotischer worden dan het nu al is. Terwijl ik naast mijn fiets lopend de brug naar de Prinsengracht beklim, zie ik een sneeuwbol voor me, zo'n glazen stolpje waarin je door flink schudden de vlokken weelderig op het dorpje kan doen neerdalen. Maar deze bol is donkerrood, en de groezelige neerslag erin blijft koppig ronddwarrelen, weigert af te dalen naar de bodem. Zo'n zelfde beweging heb ik net met zekerheid gezien in het buisje dat dokter Burema langzaam liet vollopen via een naald in mijn onderarm. Steeds keek hij daarbij snel even op naar mijn gezicht, kennelijk om te zien of ik niet flauwviel.

‘Het snelste is, als je het zelf even naar de GGD brengt, daar achter Carré. Want het duurt al gauw een week. Een paar spannende dagen, joh...!’

Hij had er verwachtingsvol bij proberen te glimlachen, alsof het om een schoolexamen of een sollicitatie ging.

Ik begin de Prinsengracht af te fietsen, mijn ogen meer op de boodschap in het tasje aan mijn stuur dan op de weg. Zó langzaam rijd ik, dat ik af en toe een voet op de stoeprand moet zetten om niet om te vallen. Er staat geen zuchtje wind, maar het is alsof ik zacht maar onontkoombaar word teruggeduwd door een dikke, taaie luchtstroom, die alleen voor mij voelbaar is. Ik heb steeds de neiging mijn hoofd en bovenlichaam ertegen te rusten te leggen, als tegen een enorm kussen. Telkens moet ik dan met een schok weer mijn evenwicht herstellen en recht op mijn zadel gaan zitten. Al het andere verkeer raast mij continu in een vrolijke geluidswimpel van rammelende fietsonderdelen en uitgelaten stemmen voorbij. Bij de brug over de Rozengracht zie ik dat er vele rechthoekige vakken op de stoeptegels zijn gekrijt. In grote hoofdletters staan er voornamen in gekalkt, en BEZET. Het café op de hoek heeft zijn ramen volgehangen met uitbundige oranje versiering. Door de betonnen angst waarmee ik geheel volgestort ben, schiet nu een scherpere paniek omhoog. Morgen zal ik de Amsterdamse Koninginnedag moeten zien door te komen - vriendin drie heeft een heel programma opgesteld - terwijl mijn bloed op een zacht pitje staat te

borrelen in een groot, leeg laboratorium, waarvan natuurlijk al het personeel een vrije dag heeft. Anders zou ik morgenochtend meteen een telefoontje hebben ontvangen met de bevestiging van mijn eigen diagnose. Voor mijn testresultaat is niet ‘al gauw een week’ nodig. Zo krachtdadig en opzichtig heeft het virus zich vermenigvuldigd in mijn bloed, dat een laborant het buisje maar even tegen het licht hoeft te houden om somber hoofdschuddend zijn POS op mijn formulier te kunnen krabbelen. Maar morgen is het Koninginnedag. Morgen, in de chaos, de muziek en het feestgedruis, krijg ik, zoals zo vaak in de afgelopen weken, te horen dat ‘er iets in mijn ogen is’, en dat ik ‘zo afwezig’ ben. Morgen zal het me opnieuw niet lukken om de doodsangst te laten wegvloeien in een stroom drank, hoe breed en diep ik die ook maak. Morgen zal ik vriendin drie ongetwijfeld nieuw geproduceerd gif toedienen, mezelf voorhoudend dat het toch niet meer uitmaakt, en dat als ik het vrijen zou ontwijken, dat nog meer vragen zou oproepen dan er nu al onuitgesproken rondzweven. Morgen staat mijn bloed op een spaarbrandertje in een verlaten medisch gebouw vurig maar vergeefs te verlangen - net als, temidden van de Koninginnedaglol, ik - naar de witgejaste waarzegger die even schudt, tuurt, zijn ogen ten hemel slaat en zich uitspreekt. Elk uur dat dit vonnis nog op zich laat wachten is ondraaglijk voor mijn bloed en mij. Wij willen veroordeeld.

De Magere Brug neem ik geheel te voet. Door het plastic tasje heen voel ik nog een keer voorzichtig aan het flesje. Op de Amstel onder mij is er zoveel verkeer van plezierboten, dat er druk toeterende files zijn ontstaan. Een ontspannen, vrolijke opstopping is het, waarin niemand echte haast heeft om door de poortjes van de brug te varen, en er alom geamuseerde verbondenheid heerst met de massa medewatersporters die een lentedag als deze bij elkaar weet te brengen.

Het is een soort loket, een scharnierend paneel in de bovenste helft van een houten deur. Er zit een drukbel naast, maar aangezien het luik al openstaat durf ik te hopen dat ik die niet hoef te gebruiken. Als mijn vinger het indringende geluid van een elektrische zoemer of bel door deze stille ruimte zou moeten jagen, zou ik daarmee wat ik hier kom doen van de ene seconde op de andere onverdraaglijk werkelijk en definitief maken. Het lokaal waarin ik me bevind is ingericht als wachtkamer, met stoelen op een rij langs de muren, en tijdschriften op een

tafel, maar er zijn geen wachtenden. Ik stel me op voor het open gat, zet mijn flesje in het plastic tasje rechtop op de platte onderkant van het loket, en buig me iets naar binnen.

Nergens vandaan komend, als bij toverslag, is de man zijn bebrilde gezicht opeens op vijf centimeter van het mijne. Het kan niet anders of hij heeft op zijn hurken onder het gat gezeten en is plotseling gaan staan. Ik schiet naar achteren en trek met mijn mouw het plastic tasje mee. Met wilde graaien door de lucht weet ik het vast te grijpen en zijn duik naar de betegelde vloer te onderbreken. Ik klem het tegen mijn borst en kijk naar de man, die een slordig stapeltje papieren voor mij ophoudt. Hij lacht er scheef en ongemakkelijk bij.

‘Die waren gevallen...’

Een hoge, lijzige stem, met zangerige modulaties. Ik zie nu dat hij een gouden oorringetje draagt. Zijn elegant gemillimeterde haar loopt via zijn bakkebaarden door in de verzorgde stoppels op zijn wangen. Daaronder een strakzittend, gebloemd overhemd, dat op vakantiestand is opengeknoopt. Hij zegt niets meer, maar kijkt mij slechts aan door zijn bril met rood montuur. Het scheve lachje hangt nog steeds rond zijn lippen. Zijn geheven kin en opgetrokken wenkbrauwen doen mij begrijpen dat hij verwacht te horen wat ik wens. Uit mijn achterzak trek ik de dichtgeplakte envelop die dokter Burema mij heeft meegegeven en steek hem die door het loket toe. Hij klemt de stapel papieren onder zijn bovenarm, duwt zijn wijsvinger als een grove brievenopener in een los hoekje van de envelop en scheurt die zonder aarzeling open. Het blad papier dat eruit tevoorschijn komt vouwt hij uit met één hand. Zijn ogen schieten er haastig overheen.

‘Geef maar.’

Ik heb het plastic tasje nog steeds tegen mij aan geklemd en merk dat ik het, nu de man zijn open linkerhand - met vier beringde vingers - door het loket steekt, in een reflex dichter tegen mijn borst druk. Als een dwars kind dat zijn knuffelbeest niet wil laten zien aan een temende tante, zo sta ik met mijn tasje voor het loket. Maar gêne voel ik niet, omdat de angst in mij al dagen de kracht heeft om alle oppervlakkiger gemoedsaandoeningen volledig te verteren. Ik kijk star naar de vragende, open hand die door het luik steekt.

De verfrommelde papieren in zijn oksel kunnen niets anders zijn dan persoonlijke dossiers die horen bij tientallen kleine flesjes bloed die in de afgelopen dagen ergens achter hem, in een andere ruimte,

hebben staan gisten en bruisen. Net als ik nu op het punt sta te doen, hebben vele klanten vóór mij, in de wurggreep van een even grote angst als de mijne, hun rode sneeuwbollen uit plastic tasjes gehaald en aan hem toevertrouwd. Hij heeft hun gegevens op een vel papier getypt en dat vel met een elastiekje aan hun flesje bevestigd. Ik zie voor me hoe de bebrilde homoman - die nu zijn hand nog iets verder uitsteekt, en nog nét met een ongeduldig wenkende beweging maakt met zijn middelvinger - een hele krat van die flesjes, onder een door zijn heupwiegen veroorzaakt zacht gerinkel, naar de laboratoriumzaal brengt. Tijdens de wandeling ernaartoe maakt hij grove, uitdagende opmerkingen tegen mannelijke collega's die hij tegenkomt. Zijn schelle lachsalvo's echoën ongegeneerd door de hoge gangen. Bij de koffie-automaat zet hij de krat even neer, en voegt zich met geëxalteerd uithalende stem tussen de pauzerende drinkers daar. In het laboratorium laat hij met een ondeugend harde klap zijn krat op de werktafel vallen.

‘Hier jongens: drieënvijftig oranjebittertjes...! Hadden jullie toch besteld? Alvast voor morgen, toch...?’

De hoofdlaborant geeft hem voor de terugweg de testresultaten van de vórige ronde mee: twee stapels vellen papier, die hij straks op zijn kantoor moet voorzien van de stempels POS en NEG. In zijn beringde linkerhand neemt hij de ene groep uitslagen, in zijn rechterhand de andere. Dat heeft hij bedacht om niet in de war te raken: de ringen aan zijn vingers vormen vier letters O, een letter die alleen in POS, niet in NEG voorkomt. Links draagt hij dus de positieve uitslagen terug naar zijn kantoortje achter het loket, rechts de negatieve. Nu zie ik - mijn ogen wijken niet van de naar mij uitgestoken open hand, mijn tasje wijkt niet van mijn borst - de man met zijn elleboog de deurklink van zijn kantoortje naar beneden duwen, en naar binnen stappen. Omdat hij altijd meteen wil weten of er alweer leuke bange tiepjes in de wachtkamer zitten, loopt hij, met in zijn handen nog de twee stapels meegebrachte papieren, naar het luik en probeert het metalen schuifslotje daarvan met zijn beide polsen open te werken. Door het warme weer zit het vaster dan anders, en hij moet kracht zetten. Alsof het op dít moment gebeurt, terwijl ik hier onbeweeglijk een plastic tasje sta te omknellen, zie ik voor me hoe het schuifje losschiet, en het naar binnen zwenkende luik het hoofd van de man zo hard raakt, dat hij de vellen papier uit zowel zijn positieve als zijn negatieve hand laat vallen. Ze dwarrelen gebroederlijk neer en wentelen zich op hun weg naar

beneden om en door elkaar. Voor de punten van de man zijn leren laarzen vormt zich een witte ruïne, die licht trilt en ritselt door de tocht die onder de deur doorkomt.

'Geef maar hier, hoor...'

Nu maakt de open hand wel degelijk een wenkend gebaar. De vier beringde vingers, de vingers met de vier O's, wapperen even heen en weer. Maar waar ik een minuut geleden de krachtige omklemming van het tasje nog gebruikte om de gehoorzame reflex te onderdrukken mijn flesje direct te overhandigen, is mijn houding nu zo verkrampt dat het hoe dan ook onmogelijk lijkt mijn armen nog van mijn borst te krijgen. Ook lukt het me niet mijn ogen op te slaan van die geërgerde homohand.

Voor mijn geest verschijnt nu de tweede persoon met wie ik in dit gebouw contact heb gehad: de portier beneden, bij wie ik net heb moeten vragen waar ik mij diende te vervoegen 'om bloed te brengen'. Ik zie de man weer voor me, achterover hangend op de draaistoel in zijn glazen hokje, meedeinend met de discomuziek uit een cassettespeler. Ook hij, weet ik nog met zekerheid, droeg geen dienstkleding, maar een lichtblauw T-shirt, dat strak om zijn gespierde borstkas was getrokken en waarop in enorme letters een korte tekst stond afgedrukt. Het lijkt me nu van het allergrootste belang om me die in herinnering te brengen, maar meer dan het uitroepteken aan het eind lukt het me niet terug te halen. Nu ik de man weer in levenden lijve voor me zie - hij lijkt lui grijnzend achterover te leunen in de open hand waarnaar ik staar - realiseer ik me dat hij óók een gouden oorringetje draagt, en dat zijn haar exact zo kort is geknipt en precies zo fijntjes is gemodelleerd als dat van de loketbediende. Natuurlijk werken hier alleen maar homomannen! En ze moeten er ook heel duidelijk zo uitzien. Dat is één van de functie-eisen bij sollicitaties hier: U dient overtuigd homoseksueel te zijn, en zich in houding en uiterlijk zoveel mogelijk aan te passen aan de bekende risicogroep, die onze clientèle vormt. En, razen mijn gedachten verder, ze zijn natuurlijk ook allemaal al geïnfecteerd! Dan lopen ze bij hun werk geen verder gevaar meer, en hoeven ze geen extreme hygiëne te betrachten. Een portier en een loketbeambte met monddoekjes voor en isolerende handschoenen aan, dat zou te schokkend zijn voor de cliëntèle, die bij het binnentreden in dit gebouw nog maar aan het allereerste begin staat van de lange weg naar lotsaanvaarding. Iedere sollicitant hier moet aan het eind van

zijn gesprek met de selectiecommissie, die natuurlijk óók bestaat uit lot- en gevoelsgenoten, zijn mouw opstropen om, als een Indiaan in een jongensboek, met zijn bloed de ultieme proeve van geschiktheid af te leggen. Bloedbroeders zijn het, een heel gebouw vol. En ze willen mij erbij hebben, ze willen ook mijn, door de onafzienbare scholen erin rondzwemmend virus bijna tot stolling gekomen heterobloed. Kijk maar hoe die open hand daar ernaar verlangt mijn flesje te mogen ontvangen om dat, als in een negatieve geboorte, te omsluiten en van mij weg te nemen.

'... een dag of vier, maar als het positief is duurt het langer... Geef het nou even *hie-ier...*'

Hij houdt dat laatste 'hier' heel lang aan, en laat het zingen van ongeduld. Kennelijk heb ik hem net de vraag gesteld wanneer ik het resultaat krijg te horen. Of hij levert uit zichzelf de wachttijden, waarvan hij weet dat zijn klanten ernaar smachten, omdat ze denken dat geschematiseerde angst draaglijker is. Met die wachttijden willen ze hun zandlopers vullen, waarna ze ernaast kunnen gaan zitten om, zoals de homoman weet, zich nog eens extra te laten martelen door spijt over hun keuze om zo precies geïnformeerd te worden. 'Als het positief is duurt het langer.'

Ik laat mijn tasje loskomen van mijn borst, peuter het met gevoelloze vingers open, en vis mijn flesje eruit. Dokter Burema heeft er een dikke laag zacht papier omheen gewikkeld, die hij met hechtpleister heeft vastgezet. In mijn hand ziet het pakketje er uit als een onbeholpen sinterklaassurprise. Ik hoef het maar een paar centimeter naar voren te bewegen. De beringde hand, die nog steeds op scherp blijkt te staan, schiet toe, graait mijn bloed weg en trekt het naar binnen door het loket. Meteen verwijdert de man zich uit mijn blikveld.

'Morgen is het Koninginnedag... Duurt het dan langer?'

Hij hoort me niet, of wil me niet horen. Maar het kan ook zijn dat ik de vraag niet echt heb gesteld.

Op de trap frommel ik mijn plastic tasje ineen tot het zo klein is dat ik het in de zak van mijn spijkerbroek kan proppen. Als ik weer op mijn fiets zit, bedenk ik dat ik heb vergeten te kijken naar wat er op het T-shirt van de portier staat.

Podagra

A.L. Snijders

Ik bel de dokter. Het meisje van de administratie zegt dat de hoofddokter afwezig is - heb ik bezwaar tegen de dokter i.o.? Nee, daar heb ik geen bezwaar tegen, een dokter is een dokter. De dokter i.o. is natuurlijk jong, maar als ik naar de pijn in mijn blote voet wijs, zegt hij meteen: ‘Jicht’. Hoe komt dat, vraag ik. Het komt veel voor bij gejaagde zakenmannen van omstreeks de vijftig, die bourgondisch leven - alcohol, rood vlees, laat naar bed, zegt hij. Ik ben dus een atypische patiënt, te oud, niet gejaagd, geen zakenman. De ziekte heet podagra, in de volksmond ‘pootje’, vroeger vooral voorkomend bij deftige heren die Schimmelpenninck heetten en de getroffen voet op een speciaal bankje lieten rusten. Een prent van het verleden.

De dokter i.o. raadpleegt de computer en zegt: Ik zie dat u een stoïcijn probeert te zijn. Staat dat in de computer, vraag ik, wie heeft dat erin gezet? Het blijkt de hoofddokter te zijn. Ik herinner het me, een gesprek van de dokter met z'n patiënt over de dood. Ik ben bang voor de catastrofe van de dood, maar ik weet dat deze angst als een anker in de menselijke ziel ligt, en daarom probeer ik hem met een beetje filosofie te temmen. Ik vraag aan de dokter i.o. of hij er tussen haakjes ‘ironisch’ achter wil zetten, want ik wil niet bekend staan als een te ernstig man.

Op de terugweg haal ik pillen bij de apotheker. Terwijl ik zit te wachten schiet me een bekende dichtregel te binnen. ‘Denkend aan de dood kan ik niet slapen, en niet slapend denk ik aan de dood’. De dokter i.o. heeft gezegd dat de pillen zeer snel moeten werken. Dat doen ze, de volgende dag is de pijn van het pootje verdwenen, het bankje hoeft niet gebruikt te worden.

Mijn huisarts

Thomas Verbogt

De eerste die ik terug van vakantie zie is mijn huisarts. Naar hem werd ik verwezen door een apotheekster in het Vlaamse Gent. In haar zaak had ze een ontsteking rond mijn elleboog onderzocht en daarna gezegd: ‘U moet meteen naar huis.’ Helder advies. In Gent had ik ook behandeld kunnen worden, maar volgens de apotheekster duurde dat allemaal veel te lang.

De laatste keer dat ik in een apotheek ben onderzocht, was ook tijdens een vakantie, in 1972, toen ik na het eindexamen met vrienden op weg was naar Spanje. Op een tuinmuurtje in Verdun raadpleegden we de kaart en voor ik er erg in had beet zich een herdershond fel in mijn rug vast. Ik wist me los te maken en daarna wilden we een kort gesprek met de eigenaar. Dat kon niet, want die begon met een groot geweer op ons te schieten. Van Europese eenheid was toen nog geen sprake.

Even later bemoeiden zich in een apotheek wel tien Fransen met mijn ontblote bovenlijf, terwijl het hoofd van de onderneming mij een suikerklontje gedrenkt in heftige pijnstilling toediende. Van de arts die mij daarna in een ziekenhuis een injectie gaf, herinner ik me dat hij tijdens deze behandeling een brandende sigaret tussen de lippen geklemd hield, die hij bij ons afscheid daar even weghaalde om gierend te hoesten.

In de Vlaamse apotheek heerste aandachtige rust. De apotheekster maakte zich zorgen over mijn bloed. Daarin kon vergiftiging optreden. Als ik dat aan mijn huisarts doorgeef, glimlacht hij mild en zegt dan dat een stevige zwachtel wonderen doet. ‘Ben je daarvoor teruggekomen?’ Ik zeg dat ik niet zonder hem kan, als boegbeeld van de Nederlandse gezondheidszorg. Mijn huisarts knikt tevreden. Ook mompelt hij: ‘Ach, Vlaanderen.’

Pas laat hoorde ik van hem wat hij vond van wat ik over hem geschreven had in mijn boek *Echt iets voor jou* dat in 2007 verscheen, ongeveer een half jaar later om precies te zijn, terwijl ik hem het boek meteen nadat het was uitgekomen had bezorgd. Ik vond dat hij moest weten hoe hij in het boek voorkwam. Even een citaat, het begin: ‘Mijn huisarts doet altijd zijn best mijn klachten gemoedelijk te behandelen.

Dat komt doordat ik schrijver ben. Mijn huisarts verkeert in de ban van de romantische veronderstelling dat schrijvers continu wijn drinken en als ze even geen wijn drinken, onstuitbaar in de weer zijn met vrolijke seksualiteit.'

Daarom heeft mijn huisarts een geheel eigen wijze van mij behandelen. Als ik met een klacht kom, probeert hij aandachtig te luisteren, hij schrijft me soms iets voor, maar zegt vooraf dat het een kwestie is van pappen en nathouden. Van deze benadering heb ik geen last. Ik ben gesteld op mijn huisarts.

Ergens in het voorjaar struikelde ik in de broodjeszaak om de hoek over iets. Ik kwam min of meer over de toonbank te hangen. De uitbater van de broodjeszaak vroeg of het gisteren laat was geworden. Het ding waarover ik struikelde was een kleine koffer op wieltjes die bij een statige Marokkaanse mevrouw hoorde. Nogal innemend speelde ze verontwaardiging. Ze vroeg of ik vergeten was dat je overal goed uit je ogen moest kijken.

De baas van de broodjeszaak riep: 'Blijven praten. Blijven praten jullie. Alleen zo komen we eruit.' Op dat moment komt mijn huisarts de zaak binnen. Ik zie hem niet, maar ik hoor hem: 'Meneer de schrijver hier, neemt riksante loopjes met de waarheid. Als jullie iets over mij lezen, weet dat het uit zijn koker komt.'

Ik wil iets zeggen, maar de man van de broodjeszaak roept weer: 'Alleen als we met elkaar blijven praten, komen we eruit. Blijven praten alsjeblieft.' Even later verlaten mijn huisarts en ik samen de broodjeszaak, wat ik een prettige gang van zaken vind, alsof me zo weinig kan gebeuren, immers: mijn huisarts is in de buurt.

We wonen in dezelfde straat, weer zo'n omstandigheid die me tevreden stemt. Ik moet maar een paar deuren verder om te horen dat alles gewoon een kwestie is van pappen en nathouden. In onze straat en omgeving is altijd wel iets aan de hand en mijn huisarts en ik spannen ons in daar zo komisch mogelijk commentaar op te geven. Dat is nu eenmaal onze gewoonte, hij verwacht het van mij, hij denkt dat ik het van hem verwacht, ik vind het niet per se nodig. Deze gewoonte zetten we voort als we elkaar in de verte zien, hij loopt mijn kant uit, ik de zijne, op het moment dat we elkaar passeren houden we halt. 's Ochtends vroeg is hij meestal degene die zijn opmerking klaar heeft, hij is eerder op dan ik, wat later op de dag kan ik het ook zijn. We hoe-

ven niet van elkaar getuige te zijn terwijl we lachen, dan zijn we alweer doorgelopen.

Als ik boodschappen heb gedaan en hij komt eraan, kan het zijn dat hij wacht tot hij mijn boodschappen in de plastic tas ziet. Wijn is altijd een inkoppertje. Laatst liep ik met een pak closetrollen (12) naar mijn huis. De huisarts riep uit de verte, wijzend naar mijn bagage, dat hij me morgen op het spreekuur verwachtte.

Dit soort dingen.

Ik ben iemand die aan dit alles eigenlijk niet moet denken, maar tussen mijn huisarts en mij mag het, het is zo'n gewoonte die bij de dynamiek van het alledaagse is gaan horen, bij het leven in een straat aan een Amsterdams park, een manier van groeten, zoiets.

Misschien maakt hij zich zorgen om mij, ik weet het niet. Hij zal niet voor niets luchtig doen als ik in zijn spreekkamer zit. Hij heeft het graag over boeken, hij leest vooral joodse schrijvers. Hij zegt dat als hij gaat tennissen hij altijd een paar pijnstillers slikt, hij heeft net als ik last van zijn knieën - ik zeg dat ik er last van heb, hij lacht gezellig om mijn last en begint over pijnstillers tijdens het tennissen. Ik ga meestal optimistisch bij hem weg.

Soms zie ik ertegenop ergens over te beginnen.

Niet zo lang geleden was ik in Paradiso en de ochtend erop word ik wakker met pijn in mijn borst. Drie dagen later is die pijn onverdraaglijk. Het is zaterdag, mijn huisarts werkt dan niet, ik ga naar Spoedeisende Hulp. Daar vragen ze wat ik voel en als ik dat zeg, denken ze aan een klaplong. Het blijkt een gebroken rib te zijn. Ik begrijp er niets van, kan me in verband met mijn ribben geen ongelukkig moment herinneren. De arts die mij onderzocht en informeert, een jonge vrouw met kwetsbare ogen, geeft me een brief mee voor mijn huisarts. Die lees ik meteen even, er staat alles in wat ze me ook verteld heeft, maar ik doe toch net alsof die brief er niet is. Mijn huisarts vraagt vast hoe ik eraan kwam, een vraag die begrijpelijk is. Het ligt vooral aan mij, ik wil niet zeggen dat ik niet weet hoe die rib gebroken is.

De vrouw met de kwetsbare ogen belt me een paar dagen later op en vraagt hoe het met me gaat. Als ik zeg dat ik dat niet precies weet, wat ik meestal antwoord op de vraag hoe het met me gaat, vertelt ze dat ik niet een maar twee ribben heb gebroken.

‘Is dat erg?’ vraag ik.

Ze is een paar seconden stil.

‘Waarschijnlijk komt het vanzelf goed,’ zegt ze dan. ‘En als dat niet zo is, moet je naar je huisarts.’

Wanneer komt iets niet goed? Hoe weet je dat?

Ik denk aan de avond in Paradiso, er heeft iets plaatsgevonden wat ik niet meer weet, ik vraag me af hoe dat kan, ja, er was iets met een deur die tegen me aan knalde, iemand had haast of was in paniek, zoiets. Het was een avond vol glamrock, muziek uit de tijd waarin ik langzaam volwassen werd, een proces dat nooit eindigde. Misschien moet ik dat eens tegen mijn huisarts zeggen. Dat daarom alles is zoals het is, dat ik daarom ook snap dat hij zegt dat het gewoon een kwestie van pappen en nathouden is, want dat is er immers aan de hand als je nooit in de ban raakt van volwassenheid.

Natuurlijk komen we elkaar weer tegen, op een ochtend, vroeg, hij is dus aan zet, maar toch ben ik eerder, want ik heb in een krant een bericht gelezen over een lustkapper, mooi, ouderwets woord. Die was hier in de buurt aan het werk en is aangehouden. Hij viel vrouwen lastig die thuis van zijn diensten gebruik wilden maken, in de veronderstelling dat hij een echte kapper was. Mijn huisarts vindt het ook een goed woord, lustkapper. Je hoort soms ook over lustartsen. Die heten dan wel niet zo, maar ze bestaan wel.

‘Misschien kun je er iets mee in een boek,’ zegt hij.

‘Met een lustkapper?’

‘Met een lustarts. Als je mij er maar buiten houdt!’

Met suggesties met betrekking tot mijn werk is hij doorgaans zuinig. Hij is vooral geïnteresseerd in hoe ik het toch allemaal doe. Over mijn ribben houd ik mijn mond. Daar in de straat aan het park doe ik mijn best er hartstikke gezond en vitaal uit te zien, onaangetast ja. Dat vindt mijn huisarts ook wel zo makkelijk.

Dan vervolgt hij zijn weg, ik de mijne.

Nederlandse poëzie

Vijf gedichten
Chrétien Breukers

Van dat alles

Het vlees raakte afzijdig. Er werd
gedacht aan schouwing. En aan een daad
die het vlees voor ons behouden zou.
Die werd niet verricht. Het slodderde

welhaast van tafel, mateloos tot
in de n-de graad, geen raad wist men
zich met het vlees dat daar neergelegd
door onbekenden was. Genade

riep men af over het vlees, verzen
schreef men voor het vlees, gezangen zong
men voor het vlees, missen zei men voor
het vlees - van dat alles restte niets.

Vaardigheid

Handen met een vaardigheid die mij
ontbreekt, ontdoen mijn lichaam van wat
overbodig werd. Zonder weerstand
wijkt de huid. Vlees splijt. Botten breken.

Hoe snel ik verander, geen gezicht
meer heb maar ogen die dit aanzien.
Die dit aanzien zonder pijn. Zonder
pijn is dit, denk ik, niet echt gebeurd.

Maar handen met een vaardigheid die
mij ontbreekt, doen niet aan pijn, gaan met
een wrede tederheid tekeer en
rusten als het allemaal weer past.

Rommelbrokken

Lever ik mijn ledematen in,
sta ik ook mijn hoofd vrijwillig af.
Een oog kijkt opgetogen naar het
mes dat door de romp beweegt. Het is

in een kamer dat die zich bevindt.
In een middelgrote kamer werd
mijn lichaam uit elkaar gehaald tot
ik een aantal rommelbrokken was.

Iemand heeft mij hier naar toe gebracht,
maar dat is lang geleden. Dat was
gisteren. Een mes wordt hier gewet.
Een mes om nooit meer te vergeten.

Op afbetaling

Is de premie steeds voldaan, krijg ik alles
weer terug: hoofd en ledematen,
romp en ingewand. Er wordt gepast,
gemeten en gedaan, en alles

valt als altijd in elkaar. Ik ben
zo goed als nieuw. Ik ben een paspop
die gevallen is en opgeraapt.
Met de rente die ik opbracht, word

ik uitgekocht. Nooit was mijn lijf mij
zo vertrouwd. Nooit was het verder weg.
Ik verweer. Mijn lijf is niet van mij.
Mijn lijf is niet van iemand anders.

Hemorroïden

Een klein gebrek is zo veel mooier. Perfectie
is vakantie in de gloeiende vijfsterren-hel;

ík ben de weg erheen: het zweterige en te lange
wachten op stations. De koffer die in Portugal
gevonden wordt - over een jaar. Het visum dat,
tegen een hoge koers gekocht, niet geldig is.

Ik ben de inhoud van één long en zing een kort
en blaffend lied. Ik schrik de mensen af en trek ze
aan. Mijn leven is exempel, passiespel en soap
in één. Een klein gebrek is zo veel mooier.

Perfectie is de levenloze blik van noem een naam,
Perfectie vraagt om kleine, zoete wraak. Om wonden,
chronische ontstekingen - om hemorroïden die als
terroristen komen in de nacht. Om wraak die snel

gekoeld is en dan omslaat in een zalige berusting.

Kleine ode aan een plattelandspraktijk

Job Degenaar

De klompen in gelid voor de wachtkamer
luchtten in de tocht, de spreekuren waren
voor aambeien, jicht en zwemmerseczeem
écht leed werd aan huis bezocht, diagnoses
verbloemd met potjeslatijn, kwalen gingen
doorgaans over of anders stierf je eraan

de microscoop onthulde sluipend onheil
dat krachtig bestreden moest met medicatie
in de besloten wereld van flessen en potten
knarsten pillen in de vijzel om poedergewijs
te worden ingevouwen, urine, warm en volop
aangedragen, zwierde vrolijk in de molen

De zaak ging over naar een nieuwkomer
de esculaap werd keuze, geen levenstaak
een ringtone herhaalt zich, een beantwoorder
slaat aan, laptops staan in slaapstand
het nieuwe schuifraam van de assistente fluit
de printer poept afstandelijk berichten uit

Twee gedichten
Kees Hermis

Onmacht

Doorschijnend het gelaat
deze patiënt geheiligd

ontvleugeld het gebaar
dat haar slechts eigen was

al verder weg dan hier
ademt zij diep en zwaar

onmacht rondom haar
in een witte jas

bezig zich los te scheuren
leeft zij op haar manier
in beelden, schemertaal

van wat zij hoort en ziet
geeft zij iets door in code

soms te verstaan maar
meestal niet, daarvoor is
zij het grensgebied

te ver al ingegaan

De oncoloog

Haar lichaam teruggebracht tot
maag, lever, ingewanden

door carcinoom ingesneeuwd land
gescand in beeld gekomen

onder zijn ogen beeft het als
voelt het zich betrapt

in dit doorzaaid gebied
valt niets meer te ontginnen
met chemo noch kobalt

vulkanisch landschap dat zichzelf
aan het verwoesten is

nu nog aan hem de plicht
de foto te vertalen in
een voor haar leefbaar bericht

hij zweet en door hem heen trekt
een mistral, omdat hij absoluut niet
weet hoe hij haar dit zeggen zal

Heelkundig
Hans Hoenselaars

Heb een leven onder ede
gesneden. Ben dankbaar
met de goden vergeleken
want eeuwen tijd gerekt
van tumor tot het graf..
Ik maakte leven beter, gaf
grif op parttime af. Zocht
ik maar eerder wilgen
voor mijn gepensioneerde jas.
Jij (‘je lijkt Apollo wel’) jij, jij
legde onze zieke liefde
bloot. Jij hebt jouw afscheid
aangesneden. Kom, spelen wij
geen uur meer kwijt. Blijf.
Ik zweer, tot aan de dood
sta ik louter onder onze ede

De man die genezing zocht

Renée van Riessen

1

Een bleke huid, die zonder vlek of streep is,
dat smeken de melaatsen dag en nacht.
Ze richten zich als zwanen naar de hemel,
alleen van die kant wordt het heil verwacht.

Alvárez had de wonden weggebeden
en toonde het de dokter - alles schoon.
Maar die ontdekte nog de laatste sporen
onder één voet: ‘het is niet volbracht, mijn zoon!’

Opnieuw bad hij, nu met een grotere felheid.
Aanhoudend, zonder eten of vertier,
voerde hij in het donker van zijn cel strijd

met God, plat op de tegels, als een dier,
een zieke kat die het niet opgeeft, klevend
aan dromen van een ver en oud plezier.

2

Hij toonde zich opnieuw en werd ontslagen.
Een man liep met hem mee tot aan de poort.
Het was de oudste, die de meeste dagen
gesleten had in het leprozen-oord.

Nauwelijks een mens was hij, met diepe gaten
in zijn gezicht. Links miste het onderbeen.
Toch ging hij met Alvárez mee naar boven,
opende het slot, en liet hem toen alleen.

Daar lag de stad met het verlangde leven:
mensen, verkeer bewegend af en aan -
het was hem vreemd ineens. Hij wenkte bevend

de oudste: ‘Laat mij weer naar binnen gaan.
Ik heb een prijs betaald met mijn gebeden:
de wereld heeft haar schoonheid afgedaan.’

Twee gedichten
Thom Schrijer

Chirurg

De groene heelmeester wacht op de trekken van
verdroming. Dan daalt hij, vlijm van staal, af
in het geheim van pulse, orgaan en autonoom
bewegen.

Tastend in het helverlichte duister zal hij op
de wildgroei stuiten, de zwarte dans van cellen
naast hun eigen kring. De met een mensenmond
beleden klachten ziet hij voor zijn ogen al
verslijmen tot fataal en voor de statistiek.

Hij zal dan alles overziend besluiten, beschreven
handwerk doen, zijn tekens kerven, strengen met
verkommerd leven snijden naar gezond en dunne
stroken van gewonnen tijd aanbrengen.

Zijn werk zal hij uiteindelijk in schema's, napraat
en verslagen koel en smetteloos verbinden en later
vinden dat hij er, als altijd sterk betrokken, toch
steeds buiten stond.

Dossier

Dit zal het dan zijn, denkt ze, deze kamer,
dit overstelpt bureau, zijn witte jas gewillig
aan een kapstok in de hoek, het raam met
doodvermoeide planten en deze wand zo
vrijwel van Latijn.

Dit zal het dan zijn. Hij praat nog even met
een zuster in de gang. Hier ligt haar map, of
zeg dossier ondersteboven, haar naam,
haar rulle pijn, haar angst en hoe zij eerder
zo zorgvuldig werd uiteen genomen.

De helft geneest, dat maakt haar niet geruster,
natuurlijk hoopt ze dat ook zij.

Hij groet, gaat zitten, leest haar bladerend
aandachtig van papier. Zij denkt zich tellen
weg van hier, maar hij is al begonnen
raadselwoorden aan te reiken, zinnen met
krommingen van taal. Hij buigt zijn stem al
naar de laagte van een te schraal troosten.

Huisarts

Cornelia Stoel

Hij ziet wat lelijk is, het gewonde, weke,
ongezonde, wat verstuikt en misbruikt is,
puisten, builen, bulten, pukkels, schurft en schilfers, gebroken of
ontstoken, verminkt, versleten, wat vol pus is en gezwollen, het bolle,
bleke, dat wat zweet en hinkt, onfris is, koorts heeft, stinkt,

ziet verwarden en benarden, drugsadepten,
degenen die hij niet verstaat, kleuters, grijzen, klagers, vragers, bozen,
eisers, onverlaten, hij sust en stelt gerust, typt een recept, verwijst, op
zijn p.c. verwerkt hij het dossier, geeft raad, aan de muur een berg-
gezicht in zilveren lijst,

vaak staart hij naar de ongerepte, met ijs
bedekte steile toppen, waant de lucht ijl
en zuiver, de wereld ongeschonden, huiverend
kijkt hij in de afgrond, weet zich onbeduidend.

Doden en gepensioneerden

Hans Wap

Ik ben omringd door doden en gepensioneerden
het haar wordt dun, de tandarts is mijn beste kameraad
mijn vriendenkring is grijs tot wit
praat over beleggen, tweede huizen, golf
en niet die van Biskaje, dat kon ik nog verkroppen
daar is het ruig en wild, blaast storm de branding op
tot hoog tegen de rotsen, daar is het vuur
nog lang niet uitgeblust

Geen dokterspraatjes, geen gezwets over klinieken
geen poliepen, tumoren en ingegroeide nagels
maar schepen die vergaan in het volle leven
in het zadel stervend als de wintertaling die ik vroeger at

Light Verse

Twee liederen
Jan Boerstoel

Een dokter met een bril

Je wordt geboren en onmiddellijk geslagen,
wat voor je bestwil heet, maar wél tegen je wil,
dus komt als eerste om je over te beklagen
een witte jas in beeld: een dokter met een bril...

En dan kun jij er tegenaan:
je eerste huilbui net gehad,
je eerste dorst, je eerste duim
en voor de eerste keer in bad.
De dagen gaan in ganzenmars
naar weken, maanden enzovoort,
je eerste lachje, pappa's trots,
het ‘mamma’ van je eerste woord.
Je eerste stapjes en de héle kamer klappen,
je eerste fietsje en nu moet je ook gaan trappen,
je blijft maar bezig met ontdekken en met leren
en daardoor komen er steeds nieuwe eerste keren.
Je eerste schooldag, alles vreemd,
maar van die tranen wist je al,
je eerste les, je eerste toets,
je eerste wals, je eerste bal,
je eerste zoen, je eerste lief,
tot je, misschien, de ware vindt,
je eerste trouwdag of zoiets,
je eerste huis, je eerste kind...

Maar gaandeweg valt er steeds minder te beginnen,
dus is er ook voor jou verandering op til:
de láátste keren gaan het van de eerste winnen,
dikwijls op voorschrift van een dokter met een bril.

Je allerlaatste sigaret
gaat ongenadig op in rook,
je doet je surfplank van de hand,
je tangoschoenen trouwens ook.
Je geeft het kinderzitje weg,
je rokken worden minder kort.
En al na gipsvlucht nummer vier
stop je spontaan met wintersport.
Mensen gaan dood, hoewel je tot het laatst blijft hopen,
je hebt geen zin om nog een nieuwe tent te kopen,
je durft je niet meer in de sauna te vertonen,
je jongste kind wil ook al op zichzelf gaan wonen.

Een dokter (2)

Je laatste werkdag met allicht
een laatste woordje van je baas,
je maakt een laatste grote reis
en daarna ‘jammer maar helaas’.
Je gaat de kamers nog eens door
voor jij je laatste huis verlaat.
De laatste nacht van je bestaan,
je allerlaatste uur dat slaat...

Rondom je sterfbed die paar liefsten van je leven,
zacht pratend maar ze vallen telkens even stil,
als iemand zich, om iets tegen de pijn te geven,
over je heen buigt... Vaak een dokter met een bril.

Totdat je tijd gekomen is,
dan hoeft het allemaal niet meer,
je laatste adem en ziedaar...
Tóch nog iets voor de eerste keer.

Acht elftallen
Jaap van den Born

Geneeskunde

Elektro- laser- oor-acupunctuur:
Aroma- fyto- cranio-sacraal-
En hydro- kleuren- klank- astrologie-

Magneet- en psycho- hapto- en neuraal-
Metallo- Mayr- hypno-therapie:
Shiatsu, Chi-gong, T'ai Chi en Vegatest

Rebalancing, Rebirth, Iriscopie
Mazdaznan, sjamanisme en, lest best:
Kneipps ongeëvenaarde waterkuur

't Is net de Middeleeuwen: ben je ziek
Dan zoek je de genezing in mystiek

Recept[1]

Men neme sperma van een man of zeven
Niet lijdend aan een ziekte of een kwaal
Dat opgevangen is - dus heren: mikken! -

In een (wel schone!) porseleinen schaal
Dat met citroen en suiker in gaan dikken
En 3 gram natriumbicarbonaat

Gedaan? Oké: nu is het even slikken
Waarna u tot gemeenschap overgaat
Na negen maanden zult u wat beleven!

Dit vruchtbaarheidsrecept voor halve garen
Zal op zijn minst toch zeker opzien baren!

1 **Jelle Veeman ('Met mijn derde oog zie ik direct wanneer het aura van een patiënt is verzwakt').*

Astroloog, homeopaat en auroloog in het Friese. Bovenstaand recept is afkomstig uit zijn meesterwerk 'Auralogie. Een natuurgeneeswijze voor iedereen.' Kan met 12 auramiddelen (die vermengd moeten worden met speeksel, haren, zweet, slijm, nagels, oorsmeer, oogvocht, urine, menstruatiebloed of ochtendontlasting van de te genezene) 144 kwalen genezen. Doet ook groepsbehandelingen, wat makkelijk gaat, want: 'Mijn helpers zijn een Tibetaanse lama, een Egyptische chirurg en een Duitse arts, die tijdens zijn stoffelijk leven een leerling van de alchemist Paracelsus was.' Ze zijn ook onzichtbaar, dat spreekt.

Intake[2]

‘Uw geestelijke basis is niet stevig
Kijk mij eens aan en zegt u nu eens ‘mama’
Ik zie het al: ook u bent dus bezeten

Dat wordt een zwaar onthersenspoelprogramma!
Heeft u weleens een kind uiteengereten?
U offert ze aan Satan, neem ik aan

Waarna ze door u worden opgegeten:
Zoiets kan in de vroege jeugd ontstaan
U was beslist aan incest onderhevig!

Ik zie dat aan het waas daar voor uw ogen
Dat teken heeft me nou nog nooit bedrogen!’

Mirakels wijf[3]

Jomanda is een moordwijf buiten kijf
En ook al is haar handeltje niet gratis
De mensen stromen toe: dat is geen wonder

Er is een markt voor wie ten einde raad is
En zeurkous, zielepoot en hypochonder
Zijn dol op zoveel aandacht en theater

En medicijnen zijn vaak ongezonder
Maar heb je waterzucht of lendewater
Dan zit het medicijn al in je lijf

Haar waterkuur is puur en onverdund
En zelf is ze het stralend middelpunt

2 ** Wies Moget: laat mensen ‘mama’ zeggen op video, analyseert de beelden en stelt dan incestdiagnose als een alleen voor getrainden waarneembare waas verschijnt. Leidt een sekteachtige groep met hypnosessies en zelfbeschuldigingen. Beschuldigt haar ex-man, ex-vriend en zo'n beetje ieder in haar gezichtsveld van misbruik van haar dochters en satanische praktijken. Beweert dat een satanische sekte, aangeduid als De Groep, waarvan artsen, psychiaters en politiemensen deel uitmaken haar dochters en haar hebben gemarteld en ritueel misbruikt. Omringde haar huis met prikkeldraad. Meent dat ook haar volgelingen door satan zijn geprogram-meerd, dus deprogrammeert ze in maandelijkse sessies waar verkrachtingsbeschuldigingen over en weer vliegen.*
Haar Instituut voor Video Gestalttherapie had dus een goede reputatie bij de Groningse sociale dienst die meer dan honderd cliënten bij haar in therapie stuurde. Hoewel psychotherapieën in de regel niet door de bijstand betaald worden, werd voor haar een uitzondering gemaakt. Ook andere instanties verwezen slachtoffers van seksueel geweld naar haar door, zodat ze tonnen opstreek. Dit was Nederland, 1994.

3 ** Jomanda. Afijn, u weet wel.*

Voer voor psychologen[4]

De kankertherapieën zijn onjuist
Dan dokter Moerman! Die zag aan eczeem
Niet of je kanker hád, maar het zou krìjgen!

Dof haar, onfrisse adem en oedeem
Om van vereelte voeten maar te zwijgen:
Dan kreeg je vast die dodelijke kwaal

Geen reden om in doodsangst te gaan hijgen:
Met zijn dieet genas je weer totaal
Je snapt niet dat die man zo wordt verguisd!

O ja, dit wist hij ook nog te vertellen:
De joden zijn een soort van kankercellen

‘Laat mij u ontlasten’[5]

Die nieuwerwetsigheid! Al die techniek!
Een klysma, zeg ik: leeg uw darmkanaal!
Het werkt probaat, zo'n ferme waterkering

Ja, ik fixeer mij in mijn vak anaal
Goed kauwen, rauwkost, sappen en ontbering
Een braakkuur en laxeren, aderlaten

Dat werkt bij steenpuist, negenoog en tering
Patiënten mogen mij dan intens haten:
Ik zie ze nooit meer, zijn dus niet meer ziek

Ik zou het van de daken willen roepen:
Je bent gezond wanneer je goed kunt poepen!

4 ** Cornelis Moerman (‘Kanker kan genezen’ uitgeverij Ankh Hermes - Deventer 1978). In een optimaal functionerend lichaam kan geen kanker ontstaan. Met zijn dieet wordt de harmonie hersteld. Beweerde verder het in het gedicht gestelde. Dat van die joden komt uit het in 1956 door hem gepubliceerde ‘De wedergeboorte van het Christendom’ waarin hij waarschuwt voor de grote joodse samenzwering. Schreef dat de joden 'als kankercellen de wereld overwoekeren’ en de ‘zuiverheid van het ras bedreigden.’ Heeft nog steeds aanhangers in de medische wereld die niet hun bul hoeven in te leveren.*

5 ** H. van der Upwich (1997†). Medeoprichter en erelid van de Artsenvereniging tot bevordering van de Natuurgeneeskunde. Oorspronkelijk orthopedisch chirurg die tot het inzicht kwam dat rauwkost beter hielp bij orthopedische problemen dan steunzolen. Alle kwalen komen door foute spijsvertering. Ging het lijf te lijf met aderlaten, braakkuren, bloedzuigers, klysma's, laxeren, strenge diëten, spaansevliegpleisters, zuurstof en ademhalingsoefeningen. Mevrouw Van der Upwich: ‘Weet u wat het vervelende was: mijn man had het altijd over poepen. Niet alleen op het spreekuur, maar ook tijdens lezingen en discussies. Dat vond men niet prettig.’*

Even iets rechtzetten[6]

Een schilderij, dat hang ik altijd recht
Die toren, daar in Pisa? Geen gezicht!
Bij schuinsmarcheerders gaan mijn handen jeuken

Als het bestek scheef naast de borden ligt
Begin ik al het tafelkleed te kreuken
Asymmetrie! Hoe ik die toestand haat!

Een scheve schaats begin ik recht te deuken
Ik haat de scheefstand van een ruggegraat
Ik zeg maar zo: wat scheef is, dat is slecht!

En scheve nekken *moet* ik recht gaan knikken
Al geeft dat bij collega's scheve blikken

Het Eeuwige Leven[7]

Verouderen? Dat kunt u beter laten
En daarenboven is het overbodig
Weg met gepiep, gekraak en moeizaam sloffen!

Je hebt alleen wat extra voeding nodig
Het komt door een tekort aan juiste stoffen
Die vul je aan en je wordt duizend jaar!

Die stoffen heb ik hier; is me dat boffen!
Toevallig ben ik daarin handelaar
Dus koopt mijn vitaminepreparaten!

En sterft u eerder (maar dat lijkt me stug)
Dan krijgt u zeer beslist uw geld terug

6 ** Mevr. M. Sickesz. Arts te Wassenaar. Versmolt op haar achttiende met het Goddelijk Licht. Betoogt in haar boek 'Orthomanipulatie' dat een mens absoluut symmetrisch moet zijn. Scheefstand leidt tot vele kwalen. Leidde tientallen artsen op, verenigd in de Nederlandse Vereniging van Artsen voor Manuele Geneeskunde. Beweert dat ook ziektebeelden als schizofrenie, autisme en manisch-depressieve psychosen te wijten zijn aan scheefstand van de bovenste nekwervels. Pleitte er in 1999 in een gynaecologisch tijdschrift voor pasgeborenen na een tangverlossing of stuitgeboorte even kort aan de nek op te tillen, om de nekwervels latere ellende te besparen. Praktiseert nog steeds. Won onlangs een rechtzaak tegen de Vereniging tegen Kwakzalverij, die haar van de rechter geen kwalzalver mocht noemen bracht de vereniging hiermee op de rand van faillissement. Welkom in Nederland 2008.*

7 ** Dr. H. Le Compte ('Hoe word ik duizend jaar?' Standaarduitgeverij/Moussault's uitgeverij - Amsterdam/Antwerpen 1972).*
Beweert het bovenstaande en werd daarom geschorst door de Orde der Geneesheren, maar vrijgesproken van moord op enkele patiënten. Leeft op grote voet van de handel in zijn aanvullingen. Voedt zichzelf en zijn vrouw al tientallen jaren met ruimtevaartvoedsel en vitamine-injecties. Is voor zover ik weet nog in leven.

Twee gedichten
Frits Criens

Wondermedicijn

Nog even en dan ben ik honderdvier
Maar ‘opa’ is een scheldwoord, roept hij fel
Ik haal de honderdtwintig wel, kom hier
En voel het zelf, mijn hart gaat als een lier
Ik kan nog zonder bril en hoortoestel

Ik tennis in het herendubbelspel
Rij auto, klus wat af en toe, tuinier
En speel nog tuba in een blaaskapel
Mijn vrouwtje houdt me zeker jong, dat wel
Maar mijn elixer is trappistenbier

Begrijpt u nu dat ik vaak met hem strubbel,
Bestraft zijn echtgenote dit gepoch,
Zijn wondermedicijn heet zelfbedrog
Hij telt zijn vijftig tropenjaren dubbel

Medicijnen

De één probeert met boksen uit te blinken
Of neemt per maand een importbruid op zicht
Een ander vindt het stoer zich klem te drinken
Een vierde mendelt graag met blinde vinken
Of schrijft uit ongeloof een spotgedicht

Een enkeling brengt ons Jehova's licht
Of ligt de hele dag in bed te stinken
Een volgende geeft puur uit burgerplicht
In azc's aan ama's onderricht
Of staat een nier af, zonder te verpinken
Maar met zijn allen staan we in de kou:
Een arrogante Haagse dictatuur
Verklaart het ‘beste’ medicijn te duur
‘Goedkoopte’ luidt het medisch ijkpunt nou

Drie gedichten
Koos Dijksterhuis

Medische stand

Kleedt u zich uit en gaat u hier maar liggen
uw benen wijd, het voelt misschien wat gek
als ik u open met mijn eendenbek
zo'n ding bestaat in feite uit twee wiggen

U bent gespannen aan uw onderkantje
maar wees gerust, het is een medisch standje

Bedrijfszorg

Men wil de markt de zorg laten verzorgen
De staat staat voortaan slechts voor één ding borg:
Dat worgcontracten zorgverleners worgen
En dan maar hopen op de mantelzorg

Denkt u zich in: u krijgt een hartinfarct
En harten liggen niet goed in de markt

Besnijdnijd

Het is traditie en het is cultuur
Het stamt misschien uit lang vervlogen tijden
Het is in elk geval niet de natuur
Om jongedames zo te laten lijden

Want echt, die meisjes zijn niet te benijden
Al laten zij hun onderkant gedwee
Door iemand met een scheermesje besnijden
Als waren zij een soort van visfilet

Het is daarom een populair idee
Die cultureel wat ouderwetse lieden
In Nederland, maar tevens overzee
Besnijdenis van meiden te verbieden

Maar als we dat gesnij niet tolereren
Waarom mag het dan wel in jongeheren?

Vijf gedichten
Kees Jiskoot

Lunchlezing
(Petite histoire belgique)

Laatst hield ik een causerie
voor een kudde Belgii,
't puikje hunner bourgeoisie:
de Brasschaatse Rotary -,
over homeopathie
waar ik, allo-, niets in zie.
't Wezen van die therapie
stoelt, zo sprak ik, op magie,
middeleeuwse alchemie,
een bizarre theorie,
vage terminologie
en veel water, uit Vichy,
en besloot om kwart voor drie
met: *Vult mundus decipi*.

Heel die club, merk ik te laat,
is fanaat homeopaat.
Nauwlijks ben ik uitgepraat
of de eerste kerstomaat
spat uiteen op mijn gelaat.
Spoedig volgt - wat u al raadt -,
alles wat op tafel staat;
frieten, ketchup en gebraad,
appels, peren, wijn (Muskaat),
al wat dient tot handgranaat,
wat maar weinig overlaat
van mijn stemmige gewaad. -
Tip voor sprekers in Brasschaat:
overall aan voor u gaat.

Doktersromannetje
(Terneuzen)

Ik raakte, ach, mijn trouwring kwijt
bij een bevalling indertijd.

Een ring bergt, leerden proffen mij,
bacteriën, dus af moet hij

voordat je kleine chirurgie
verrichten moet, of obstetrie.

Hij ging teloor, naar ik vermoed,
in het bebloede linnengoed

en daarna in het wasmachien
en, hup, de Schelde in misschien?

Sinds luidt mijn daaglijks smeekgebed:
‘Zend, Heer, de schelvis in het net,

de schol of paling in de fuik
met, hoi, mijn trouwring in zijn buik;

dat vissers dan, of hengelaar,
op zoek gaan naar de eigenaar;

dan kijkt mijn vrouw me ook weer aan,
al wacht mij wel een saai bestaan,

want wat er niet aan vrouwen dingt
naar dokters, vrij en ongeringd!’

Tropenarts in voormalige Ned. Nieuw-Guinea
(Onder burosauriërs)

Als arts bestelde je bij 't hoofddepot
driemaandlijks obat en verband en zo,

en moest daarvoor een codeboek hanteren,
nog strenger, zeg maar, dan de Wet des Heren:

in achtvoud: nummer, dan artikelnaam,
en hoeveel stuks, de hele santenkraam.

Eens zette mijn collega, dokter Veysten,
‘1 oude blauwe zalfpot’ op zijn lijsten,

maar prompt kreeg hij een brandbrief aan zijn broek:
of hij zich voortaan aan het codeboek

en alle regels daarin wilde houwen,
dus: ‘nummer, zalfpot, komma, oude blauwe’.

Hij deelde hun per ommegaande mee:
- Peccavi, mea culpa, libera me,

heel ambtelijk, enfin, zoals dat hoorde,
met veel ‘mitsdiens’, ‘mits deze's’, dit soort woorden,

én een postscriptum dat vermeldde dat
hij van z'n leven nooit geweten had

dat in Hollandia - nest vol ambtenaren -,
het zulke ‘hoeren, komma, grote ouwe’ waren.

Ode aan de ambachtslui

De medicijnman acht ik hoog,
   mankeer je iets, hij repareert je. -
Ik druppel na, houd het niet droog
   en loos mijn water menig keertje.
Verwijskaart voor de uroloog.
   De man verving het oude leertje
en zie, ik plas weer in een boog
   en ben voor jaren weer het heertje.

PS. Toen 't licht laatst uitviel in mijn oog,
   Verving de oogarts vlot het peertje.

Uit ons parochieblad

Na het versterf van dokter P.
steeg hier 't gezondheidspeil met sprongen.
Ook typisch is dat uw abbé
toch zeker al een jaar of twee
geen dodenmis meer heeft gezongen.

Universalipyrin

Atte Jongstra

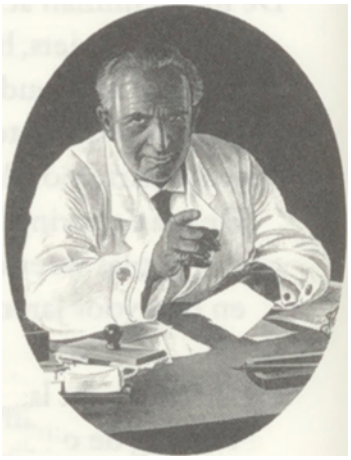

Kent de weelderigen boezemtoelagen toe,
fnuikt de menselijke lintmade, de worm van
het lint. Galstenen worden ongepolijst verwijderd,
Universalipyrin doet een ideale hardnekkige alsmede
enorm kwalijk riekende diarree aan de dames ontvallen
- pluksel voor de vorm bijgeleverd tegen abductietarief
per bestelwagen. Verkort dus gewoon kortom de pijnboom,
minder pijn meteen.

Verkort! Horlogekragen! Menselijk!
En het leven verlengd! Door oxydatie
raken zuurstoftakken weggeparfumeerd,
ouderdom tot in de hoogste regionen
teruggebracht. Universalipyrin vervangt
alle omstandigheden.

Meng met scheerzeep ter sproetontschepping, opgekookte
vetpuisten en wintertenen. Werkt zeer goed. Elke inwendig
gedane, ontbeerlijke vleesvoeding aan een ontbrekende
blindedarm is profitabel. De maag vervangen door de nieren
geeft een prikkel aan 40 procent extra zenuwen & bevordert
de hoogconjunctuur van gas- en eksteroogeconomie.
Omstandig. Hoeft niet. Universalipyrin.

Iets van de onbekende, u, als u dit
gesproken eenmaal heeft: neemt dan
het octrooi alsmede smeerolie in al uw
handen, als waarborg voor de gefundeerdheid
der voorschrijfmachines. Vervangt de
omstandigheden. Universalipyrin.

Advies

Kristiaan Laps

Het kan ook u een enkele maal gebeuren:
uw linkerbeen, onlangs nog strak in 't vel,
vertoont opeens een wonderlijk gezwel
in allerhande expressieve kleuren.

Enfin, als u weer bijkomt uit narcose,
ontdekt u, woelend in het witte bed,
dat u het rechterbeen is afgezet.
‘Foutjûh,’ zo luidt de spitse diagnose.

Natuurlijk moet u 't linkerbeen ook missen,
daarvoor kwam u per slot naar 't hospitaal.
U heeft één troost, al is die ietwat schraal:
de arts kan zich geen tweede keer vergissen.

In zulke situaties raad ik aan:
begin geen nutteloze procedure;
kijk, die chirurg zal topjuristen huren
en u, u heeft geen poot om op te staan.

Berijmde terugblik op het leven van een in enkelfracturen gespecialiseerde orthopaedisch chirurg

Pieter Nieuwint

Hij was orthopaedisch chirurg en hij had als zodanig
een tamelijk nuttig, betrekkelijk boeiend
en vrij lucratief en plezierig bestaan
En als orthopaedische chirurg heeft hij enkel fracturen
pardon, heeft hij enkelfracturen
maar zeker dus niet enkel enkelfracturen gedaan.

Onzijn

Drs. P

Het lichaam van de mens, ten voeten uit
En alles wat daarin wel misgaan mag
Een mooie studie hoor, die Medicijnen

Waarna je veel geloof vindt en ontzag
Jawel, bij allen die voor jou verschijnen
Tenminste als het gaat zoals het hoort

Wat kan dit ideaal nog ondermijnen?
Het kijkspel *Missers!* Dat het beeld verstoort
En wekelijks te Hilversum ontspruit*

Geneesheer, dokter, arts en esculaap -
De televisie zet hen bruut voor aap

* *Tien maal 2007/2008, daarna niet meer*

Genezing
Patty Scholten

Hij danst zichzelf in trance, paddohigh en
zijn ogen gloeien in het vlammenspel.
Hij is half mens, half beest. Een luipaardvel
golft mee bij 't stampvoeten, extatisch draaien.

Hij roept de kracht van ganzen aan en gaaien.
Wild schudt zijn bizonbotten ratelbel.
Zijn veren hoofdtooi deint of hij straks snel
zal opstijgen en met de wind verwaaien.

Sjamaan en medicijnman transformeren
zichzelf tot luipaard of tot adelaar
om ziektes bij een stamlid te bezweren.

De dieren dienen dus als bodyguards.
Maar als zíj ziek worden, wie staat er klaar?
Soms danst een mens voor ze: de dierenarts.

Twee sonnetten*

Driek van Wissen

Continuïteit

Zonder mijn huisarts kan ik het niet stellen:
Ik zal geen spreekuur van hem overslaan
En als patiënt kan ik er van op aan
Dat steeds als ik hem uit zijn bed zal bellen
Hij dadelijk behulpzaam toe zal snellen,
Want hij pleegt altijd voor mij klaar te staan.
En zelfs als ik tenslotte heen zal gaan
Dient hij mij in de dood te vergezellen.

Indien het immers mij zal zijn gegeven
Dat ik dan onverhoopt reïncarneer
En dus in een nieuw lichaam wederkeer
Verlang ik dat hij mij is trouw gebleven.
Ik wil gewoon dezelfde lijfarts weer,
Want zonder hem kan ik niet verder leven.

* *Bovenstaande gedichten maken deel uit van Driek van Wissens nieuwe bundel 'Voor het vaderland weg', die november aanstaande zal verschijnen bij Uitgeverij Nijgh & Van Ditmar*.

Voor een prikje

‘Dat bultje,’ sprak mijn arts, ‘wordt wel erg dik
En bovendien ook angstaanjagend blauw
En daar ik dat niet helemaal vertrouw
Moet u maar naar ons lab toe voor een prik.’

Wel, snel bekomen van de eerste schrik
Betrad ik vrolijk fluitend dat gebouw
En binnen in een hokje bleek al gauw
Dat er geen mens zo dapper is als ik.

Want anders dan de doorsnee bangerik
Bood ik met doodsverachting in mijn blik
Mijn arm aan aan een witgejaste vrouw

En toen zij toestak, riep ik zachtjes au,
Maar verder gaf ik absoluut geen kik,
Doch viel manhaftig in haar armen flauw.

Essay

Een kleine selectie uit Psychopathia Sexualis

Richard von Krafft-Ebing[*]
(Vertaling Jeroen van Kan)

Observatie 2

Heer, tachtig jaar oud, van goeden huize, uit een belaste familie, seksueel altijd al grote behoeften, cynicus met een opvliegend karakter, verklaarde altijd al de voorkeur te hebben gegeven aan masturbatie boven de coïtus, gaf nooit blijk van een perverse seksuele belangstelling. Hij had maîtresses en kreeg met één van hen een kind. Op zijn achtenveertigste trouwde hij, kreeg nog eens zes kinderen en gaf zijn vrouw nooit aanleiding tot klachten over zijn seksuele prestaties. De verhoudingen in zijn familie kon ik maar ten dele vaststellen. Zeker is dat zijn broer verdacht werd van homoseksualiteit en dat zijn neef als gevolg van overmatige masturbatie gek was geworden.

In de loop der jaren nam het eigenaardige en driftige gedrag van de man steeds ernstiger vormen aan. Hij werd uiterst wantrouwig en ontstak in woede als zijn wensen niet werden ingewilligd. Zijn woedeaanvallen waren vaak zo erg dat hij zijn hand ophief tegen zijn vrouw.

Sinds een jaar bestaan er aanwijzingen van beginnende dementie. De patiënt is vergeetachtig geworden, plaatst gebeurtenissen verkeerd in de tijd en weet vaak niet welk deel van de dag het is. Sinds veertien maanden wordt de man regelmatig verliefd op een van de knechts in huis. Het meest verliefd is hij op de tuinjongen. Terwijl hij het personeel voorheen altijd ruw en afstandelijk behandelde, overlaadt hij deze

* *Richard von Krafft-Ebing (1840-1902) is de aartsvader van de seksuologie. In zijn* Psychopathia Sexualis *probeerde hij als eerste wetenschapper seksueel afwijkend gedrag te inventariseren, categoriseren en verklaren. Hij muntte de begrippen sadisme en masochisme, respectievelijk vernoemd naar markies D.A.F. de Sade en Leopold von Sacher-Masoch. Het boek werd voor het eerst gepubliceerd in 1886, beleefde tijdens Krafft-Ebings leven twaalf herdrukken en had een sterke invloed op Sigmund Freud en Carl Gustav Jung (die naar eigen zeggen besloot verder te gaan in de psychiatrie na lezing van het boek). Maar niet alleen op de latere grondleggers van de moderne psychiatrie had Krafft-Ebing grote invloed, ook schrijvers als Arthur Schnitzler (zelf arts) en Frank Wedekind gebruikten zijn werk als inspiratiebron. Al snel verwierf het ook populariteit als pornograf sch werk, een neveneffect dat in latere edities werd ondervangen door alle pikante passages in het Latijn af te drukken.*

favoriet met gunstbewijzen en geschenken, en hij beveelt iedereen de jongen met het grootst mogelijke respect te behandelen. Met ware hartstocht ziet de man uit naar zijn rendez-vous met de jongen. Hij stuurt zijn familie dan weg om ongestoord met zijn favoriet alleen te kunnen zijn, sluit zichzelf vervolgens urenlang met hem op en als de deuren eindelijk weer open gaan, ligt de man uitgeput op zijn rustbed.

Behalve met de tuinjongen herhaalt hij dit ritueel af en toe ook met ander mannelijk personeel. Hij verleidt de jongens tot kussen, het aanraken van elkaars geslachtsdelen en het wederzijds masturberen.

Door dit gedrag raakt de familie geheel gedemoraliseerd. Iedereen staat machteloos want elke tegenwerping roept woede-aanvallen op, zo erg soms dat hij zijn familieleden bedreigt. De patiënt beseft in het geheel niet hoe pervers zijn seksuele handelingen zijn, zodat onder curatele stellen en opname in een gesticht de enige uitweg vormen voor deze voorname familie.

Van enige erotische belangstelling voor het vrouwelijk geslacht is geheel geen sprake meer, ook al delen hij en zijn vrouw nog dezelfde slaapkamer. In het licht van zijn perversie en diep gezonken moraal is nog opmerkelijk dat hij de dienstbodes en zijn schoondochter voortdurend vraagt of ze een minnaar hebben.

Observatie 10

E., 30 jaar oud, werkloze schildersknecht, werd betrapt toen hij een jongen die hij mee had gelokt naar het bos het scrotum probeerde af te snijden. Hij zag het als zijn missie te voorkomen dat de mensheid nageslacht zou voortbrengen, verklaarde hij. Om die reden had hij in zijn jeugd ook vaak in zijn eigen geslachtsdelen gesneden.

E's familiegeschiedenis is niet meer na te gaan. Al van kindsbeen af was hij geestelijk abnormaal, tobberig, nooit vrolijk, zeer prikkelbaar, driftig, zwakzinnig. Hij haatte vrouwen, hield ervan alleen te zijn, las veel. Soms lachte hij een beetje voor zich uit, raaskalde.

In de laatste jaren richtte zijn haat zich vooral tegen zwangere vrouwen, door wie alleen ellende in de wereld kwam. Kinderen haatte hij ook. Hij vervloekte zijn verwekkers, koesterde communistische opvattingen, liet zich laatdunkend uit over rijke mensen en geestelijken en beschimpte Onze Lieve Heer, omdat die hem in zulke armzalige

omstandigheden op de wereld had gezet. Hij verklaarde dat het beter was om alle kinderen te laten castreren dan nieuwe op de wereld te zetten, aangezien die toch veroordeeld waren tot een leven in armoede en ellende. Al op vijftienjarige leeftijd deed hij een poging zichzelf te castreren, om er zo voor te zorgen dat hij niet zou kunnen bijdragen aan het ongeluk van de mensheid. Slechts tweemaal in zijn leven heeft hij zich door vrouwen laten bevredigen, maar afgezien daarvan nooit iets met hen van doen gehad. Seksuele aandriften heeft hij weliswaar zo nu en dan gekend, maar tot een natuurlijke bevrediging daarvan is het nooit gekomen. Bij tijd en wijle masturbeerde hij.

E. is een sterke, gespierde man. Zijn geslachtsdelen vertonen geen afwijkingen. Op scrotum en penis zijn diverse littekens te zien van pogingen tot zelfontmanning, die hij wegens de pijn niet tot het einde had kunnen volvoeren. Aan de rechterknie tekenen van een X-been. Het is een duistere, trotse en snel geërgerde figuur. Sociale gevoelens zijn hem volkomen vreemd. Behalve slapeloosheid en regelmatig terugkerende hoofdpijn geen medische klachten.

Observatie 23

Sergeant Bertrand is een fragiele man met een eigenaardig karakter, van kindsbeen af gesloten en eenzelvig.

Over de medische achtergrond van zijn familie is weinig bekend, maar duidelijk is dat er geestesziekten voorkomen. Van jongs af aan was hij behept met een voor hem onverklaarbare vernielzucht. Wat in zijn vingers kwam maakte hij stuk.

Vanaf zijn vroege kindertijd masturbeerde hij, daartoe niet aangezet door externe prikkels.

Rond zijn negende begon hij zich aangetrokken te voelen tot het andere geslacht, en rond zijn dertiende ontstond bij hem voor het eerst een krachtig verlangen naar geslachtsgemeenschap.

Hij bevredigde zichzelf vaak. Terwijl hij dat deed stelde hij zich een kamer vol vrouwen voor en fantaseerde dat hij de geslachtsdaad met hen verrichtte terwijl ze dood waren. Soms figureerden ook mannen in dergelijke fantasieën, maar hij voelde dan steeds walging.

Na verloop van tijd ontstond bij hem het verlangen zijn fantasieën in praktijk te brengen en seks te hebben met echte lijken. Bij gebrek

aan menselijke exemplaren zocht hij zijn toevlucht tot dode dieren. Hij sneed de beesten open, trok de ingewanden eruit en masturbeerde terwijl hij dat deed. Het genot dat hij daarbij ondervond zou onbeschrijflijk zijn geweest. Toen hij in 1846 niet meer genoeg had aan kleine dieren begon hij honden dood te maken, om daar vervolgens dezelfde handelingen mee te verrichten. Eind 1846 werd voor het eerst de aandrang het met een menselijk lijk te doen weer groter. Aanvankelijk schrok hij terug voor het idee, maar toen hij in 1847 toevallig op een kerkhof was en daar een vers graf zag, werd hij zo overmand door verlangen dat hij met hoofdpijn en snel kloppend hart besloot de kist uit te graven, ondanks het risico betrapt te worden. Bij gebrek aan een mes om het lijk open te snijden gebruikte hij de schep van de doodgraver om op het lichaam in te hakken.

In de jaren 1847 en 1848 werd hij, onder zware hoofdpijnen, regelmatig overvallen door een hevig verlangen lijken te misbruiken. Met de grootst mogelijke moeite en allerlei gevaren trotserend lukte hem dit zo'n vijftien keer. Hij groef de lijken met zijn handen uit en bemerkte door de opwinding niets van de verwondingen die hij zichzelf daarmee toebracht. Als hij het lichaam eenmaal had uitgegraven sneed hij het met een sabel of een zakmes open, rukte de ingewanden eruit en bevredigde zichzelf. Het geslacht van de doden was hem om het even, maar na onderzoek bleek dat deze moderne vampier meer vrouwelijke dan mannelijke lijken had opgegraven.

Tijdens deze acties had hij een onbeschrijflijke seksuele opwinding gevoeld. Na het opensnijden van de lichamen had hij de lijken altijd weer begraven.

In juli 1848 stuitte hij toevallig op het lijk van een ongeveer zestienjarig meisje. Toen voelde hij voor het eerst de behoefte de coïtus te bedrijven met een dode. ‘Ik overdekte haar lichaam met kussen en drukte haar uitzinnig aan mijn borst. Alles wat men met een levend meisje kan beleven verbleekte bij het genot dat ik toen ondervond. Nadat ik haar ongeveer een kwartiertje geliefkoosd had, hakte ik het lichaam zoals gebruikelijk in stukken en trok de ingewanden eruit. Daarna begroef ik het meisje weer.’

Pas vanaf dit moment begon B. vaker te verlangen naar het hebben van geslachtsgemeenschap met de lichamen alvorens ze uiteen te rijten. Nadien gebruikte hij ongeveer drie vrouwelijke lijken op die manier. Maar het verminken bleef altijd het voornaamste motief. Het

genot dat hij ondervond als hij op een lichaam inhakte was vele malen groter dan als hij geslachtsgemeenschap met een lijk had. Die laatste handeling had hem nooit tot een orgasme gebracht, zodat hij na de gemeenschap altijd overging tot verminking van de lichamen.

Artsen stelden monomanie als diagnose en de rechter veroordeelde hem tot een jaar kerker.

Observatie 91

Drieënveertig jaar oud, leraar op een gymnasium, had in zijn kindertijd aan krampen geleden. Op zijn tiende begon hij zichzelf te bevredigen. De wellustige gevoelens werden heviger als hij zich tijdens het masturberen overgaf aan merkwaardige fantasieën. Hij had een grote voorliefde voor de ogen van een vrouw, maar wilde zich tijdens de zelfbevrediging tegelijkertijd de coïtus voorstellen. Aangezien hij in seksuele zaken volkomen onwetend was, en ogen voor hem zo belangrijk waren, kwam hij op het idee het vrouwelijke geslachtsorgaan in zijn fantasieën te verplaatsen naar de neusgaten. Die fantasie beheerste voortaan zijn zeer levendige seksuele verbeelding. Hij maakte tekeningen, profielen van vrouwenhoofden, waarop alle onderdelen natuurgetrouw waren weergegeven, met uitzondering van de neusgaten. Die waren zo groot getekend dat ze door een penis gepenetreerd zouden kunnen worden.

Op een dag zag hij in de bus een meisje in wie hij zijn ideaal meende te herkennen. Hij volgde haar naar haar huis en dong vervolgens naar haar hand. Toen het meisje hem afwees en hij bleef volharden, werd hij gearresteerd.

X. heeft nooit geslachtsgemeenschap gehad.

Observatie 96

De heer V., dertig jaar oud, ambtenaar. Beide ouders leden aan zenuwaandoeningen. Sinds zijn zevende jaar had hij een vriendinnetje dat mank liep. Op zijn twaalfde was hij een nerveus jongetje met een grote seksuele belangstelling. Hij begon te masturberen. Bij het aanbreken van de puberteit hadden al zijn seksuele fantasieën alleen nog betrek-

king op manke meisjes. Hij voelde zich uitsluitend aangetrokken tot meisjes van wie de linker voet, net als bij het meisje uit zijn jeugd, verlamd was.

V. is altijd heteroseksueel geweest, zocht naar een goede relatie, maar was volkomen impotent bij vrouwen die niet mank waren. Viriliteit en bevrediging waren meestal het sterkst als een meisje hinkte met haar linker voet, maar als ze aan de rechter voet verlamd was kon hij ook bevredigd raken.

Aangezien, als gevolg van deze fetisj, de kans om gemeenschap te hebben niet zo heel erg groot was, zocht hij zijn toevlucht in zelfbevrediging, maar vond dat een afschuwelijk en armzalig substituut. Zijn seksuele anomalie maakte hem erg ongelukkig en hij stond meerdere keren op het punt zelfmoord te plegen, maar uit respect voor zijn ouders zag hij daarvan af.

Deze morele kwelling bracht hem ertoe op zoek te gaan naar een mank meisje om mee te trouwen, maar aangezien hij niet echt van zo'n meisje kon houden, alleen maar van haar defect, beschouwde hij zo'n verbintenis als een ontheiliging van het huwelijk en een ondraaglijk, schandelijk bestaan. Daarom had hij vaak nagedacht over berusting in zijn lot en over castratie.

Toen V. bij me kwam voor advies verkreeg ik tijdens mijn observaties alleen maar negatieve resultaten. Hij was een ware neuroticus.

Ik verschafte hem wat opheldering omtrent zijn toestand en zei hem dat het moeilijk, zo niet volstrekt onmogelijk was voor de medische wetenschap om een fetisj uit te bannen die zo diep was geworteld in de kindertijd, maar zei hem dat als hij er in zou slagen een mank meisje gelukkig te maken in een huwelijk, hij zelf ook gelukkig zou worden.

Observatie 101

Een vrouw vertelde dokter Gamy dat haar man zich zowel in de bruidsnacht als in de daarop volgende nacht had beperkt tot het geven van kussen en het woelen in haar niet overmatig weelderige haar, en daarna was gaan slapen. In de derde nacht bracht de heer X. een rijkelijk langharige pruik mee en verzocht haar die op te zetten. Zodra de vrouw aan dat verzoek voldeed, maakte de man het verzuim van zijn

echtelijk plichten onmiddellijk goed. De volgende morgen werd X meteen weer teder en liefkoosde de pruik. Direct nadat de vrouw de pruik had afgedaan, verloor ze voor haar man elke aantrekkingskracht. Mevrouw X. besefte met een gril van doen te hebben en voegde zich volledig naar de wensen van haar man, wiens libido en potentie afhankelijk waren van de pruik. Opmerkelijk genoeg werkte het gebruik van dezelfde pruik maar vijftien tot twintig dagen, daarna moest een andere uitkomst bieden. De haarkleur was de man om het even, als de pruik maar weelderig haar had.

Na vijf jaar stond het saldo van dit huwelijk op twee kinderen en een pruikenverzameling van 72 stuks.

Observatie 114

De heer Z. begon op zijn twaalfde zichzelf te bevredigen en kon vanaf dat moment geen vrouwenzakdoek zien zonder een erectie te krijgen en te ejaculeren. Dat verlangen dreef hem ertoe alles in het werk te stellen zakdoeken te bemachtigen. Hij was destijds koorknaap en gebruikte de vrouwenzakdoeken die hij stal om daar in de klokketoren mee te masturberen. Alleen zwartwit geruite, paarse of gestreepte zakdoeken wonden hem seksueel op. Vanaf het vijftiende jaar coïtus. Later huwelijk. Hij was het meest potent als hij zijn lid in een zakdoek kon wikkelen. Liever dan de coïtus bedreef hij de liefde met zijn vrouw door een zakdoek tussen haar dijbenen te plaatsen en vervolgens zijn geslachtsdeel ertussen te steken. Geen zakdoek die aan zijn specifieke eisen voldeed was zeker voor hem. Hij droeg meerdere zakdoeken bij zich en wikkelde er altijd eentje om zijn geslachtsdeel alvorens de deur uit te gaan.

Is er een dokter in het verhaal?

Gerard de Vries

Een medicus kan op drie manieren deelnemen aan het literaire proces, als schrijver, als lezer of als onderwerp. Een medicus lijkt in deze opzichten kansrijker dan iemand die tot een andere beroepsgroep behoort, zoals een beleggingsadviseur of een betonvlechter. Als bewaker van de gezondheid van zijn patiënten komt hij in aanraking met ziekteverschijnselen die niet zelden een psychische herkomst hebben. Moeizame momenten met een partner, stressvolle situaties op het werk of enerverende escalaties in het gezin kunnen, in combinatie met een kwetsbare geestesgesteldheid, het leven van mensen en hun gezondheid ingrijpend veranderen. En psychologische processen behoren bij uitstek tot het domein van de literatuur. Soms ook kan de literatuur de remedie verschaffen. Het van je afschrijven van een voorval dat je in zijn greep houdt, is vaak een heilzame therapie. De vulpen is gevuld met een serum dat zorgvuldig aan wit papier wordt toegediend en zo de ondermijnende bacillen neutraliseert. Ook literatuur van anderen kan helend werken. Maarten 't Hart schrijft in *De som der misverstanden* hoe boeken hem ‘troost’ bieden, hem tot ‘leidsman’ dienen of hem ‘over drempels helpen’, zodat zijn boekenbezit is te omschrijven als een huisapotheek.

Het spreekuur van een arts kan dus een bron zijn van psychische drijfveren en vertwijfelingen en inzicht geven in daaruit voortvloeiende handelingen. Maar meestal blijft dit *eldorado* onopgemerkt en leidt het tot geen ander schrijfwerk dan een recept en een rekening. Wellicht is dat maar beter ook, want stel je voor dat de ziektebeelden waarmee patiënten zich tot een arts wenden door de doktoren als literaire kweekvijvers zouden worden beschouwd. Kwalen vragen om beëindiging, niet om literaire bestendiging.

De opleiding die vermoedelijk het vaakst is gevolgd door personen die later een beroemd auteur werden is de rechtenstudie. Cats, Corneille, Kafka, Petrarca en Seneca zijn namen die deze stelling mogen adstrueren. Dit kan toeval zijn, temeer daar er tot voor kort niet zoveel te kiezen viel: met rechten, godgeleerdheid, astronomie en medicijnen had je het zo'n beetje gehad. Maar wellicht is het ook geen toeval:

anders dan in de spreekkamer heb je in de rechtszaal hoor en wederhoor terwijl conflicten nooit tot meer emotie aanleiding geven dan op het moment dat ze worden beslecht.

Dat de medicijnenstudie met de ideale vooropleiding is voor het literaire bedrijf blijkt ook uit het feit dat een aantal schrijvers die als medicus afstudeerden hun beroep een andere bestemming gaven door te kiezen voor het vak van scheepsarts. Slauerhoff, Smollett en Sue zijn enkele voorbeelden en als schrijver dreven ze nog verder weg door te kiezen voor piratenromans. Vestdijk is een ander voorbeeld, maar hij was minder doortastend, want in zijn *Puriteinen en piraten* kiest men pas na een kleine honderd pagina's het ruime sop. (De piratenroman par excellence, *Schateiland*, is van de jurist Stevenson.)

Een arts of chirurgijn op een schip is veeleer een voorziening dan een betrekking, want als alles goed gaat heb je geen zieken en dus geen werk. In vroeger tijden was de kans op ziekte aanzienlijk groter dan nu, maar daar staat tegenover dat de remedies ook wat krachtiger waren. Voor de kapitein in Smolletts roman *Roderick Random* is ziekte een begrip waarvoor in zijn wereldbeeld geen plaats is. Vanwege de juistheid van de stelling dat wie dood is niet kan werken, meent hij dat het omgekeerde ook moet opgaan, zodat wie met dood is, kan werken. Als met deze logica de lijst met eenenzestig zieken snel wordt geëlimineerd, blijven er toch nog een tiental twijfelgevallen over, personen waarvan men niet zeker weet of ze dood zijn of levend. Medische expertise is dan onmisbaar. ‘Zijn z'n ogen nog open?’ vraagt de scheepschirurgijn aan zijn assistent, die terug rapporteert dat ‘het stuurboordoog’ het nog doet.

Andere schrijvers die als arts hun vak hebben uitgeoefend - Paul Bourget, Arthur Conan Doyle, William Somerset Maugham, Arthur Schnitzler, Friedrich Schiller en Anton Tsjechov - stopten daarmee zodra hun schrijversschap hun voldoende middelen van bestaan bood. Interessant is dan de vraag of hun medische opleiding en praktijkervaring terugkeert in hun werk. Conan Doyle is als Dr. Watson de ik-verteller van de beroemde Sherlock Holmes-verhalen en assisteert de detective als legerarts in ruste, in welke hoedanigheid hij zijn medische kennis nog wel eens ventileert. Van Arthur Schnitzlers toneelstukken speelt er een, *Dr. Bernhardi*, in een academisch ziekenhuis maar het hoofdonderwerp betreft het vraagstuk van het antisemitisme. In

Tsjechovs werk passeert nu en dan een dokter, maar het is zelden dat deze ons bijpraat over de stand van de medische wetenschap: ‘Ik ben een dokter, maar ik weet echt helemaal niets,’ verklaart dokter Tsjeboetikin in *De drie zusters*. Vrij snel na zijn afstuderen vervangt Tsjechov de directeur van een plattelandsziekenhuisje tijdens diens verlof. Dagelijks krijgt hij dertig tot veertig patiënten op zijn spreekuur met steeds maar dezelfde klachten zoals etterende wonden, diarree, verkoudheid en lintwormen. Een eentonigheid die hem wel verbaast is de smerigheid waarin de boeren leven, hun onwetendheid en dronkenschap. In één verhaal van Tsjechov staat een dokter centraal, het beroemde langere verhaal *Zaal 6*.

Dokter Andrej Jefinitsj Ragin wordt in dit verhaal de nieuwe arts van een armengesticht, waar ook zieken worden behandeld en hopeloze gevallen verpleegd. De wantoestanden zijn onbeschrijfelijk, de stank bemoeilijkt de ademhaling, kakkerlakken, wantsen en muizen leiden er een luizenleventje en de operatiekamer is een kweekplaats van wondroos. De patiënten ontberen van alles, vooral voedsel, maar worden bruut in elkaar geslagen als ze klagen. De mensen die dagelijks op zijn spreekuur komen, worden door de dokter met boerenbedrog afgescheept. Hij negeert zijn verantwoordelijkheid en omgeving zo volledig dat hij uiteindelijk als een zoveelste hopeloos geval in zijn eigen tehuis belandt als patiënt.

Een medicus die als schrijver zijn beroep serieus nam is Archibald Cronin, een *middle-brow* romancier, aldus critici, die schreef voor een ‘groot publiek’. Dat je ook als *high-brow* schrijver een groot publiek kunt bereiken, toont Axel Munthe aan, wiens boek *De geschiedenis van San Michele* in veertig talen werd vertaald en in Engeland zo'n honderd drukken beleefde. Het is een fascinerend werk van een buitengewoon energiek en ondernemend arts, die zijn avonturen hoogst elegant verwoordt. Als één boek het genre van de doktersroman aanzien kan geven, is dit het wel. Maar concurrenten zijn er nauwelijks. Als de literatuur dus weinig heeft geprofiteerd van de geneeskunde, het omgekeerde gaat wel op. Zo ontleende Freud aan een van 's werelds oudste drama's, *Koning Oedipus* van Sophocles, de naam voor de seksuele belangstelling die jongetjes voor hun moeder zouden ontwikkelen. (De wijze waarop Freud Sophocles interpreteert is een hoogst vrijmoedige; Oedipus *wenst* zijn moeder niet tot vrouw maar *krijgt* haar met het

koningsschap; hij weet bovendien niet dat het zijn moeder is en voorts heeft hij de huwbare leeftijd en niet die van een peuter. Bij Freud was de moederwens de oervader van de gedachte.) Andere illustraties voor ziektebeelden ontleende Freud aan Shakespeare en Dostojevski's *Gebroeders Karamazov*. De invloed die Freud weer had op de literatuur laten we rusten, omdat we op zoek zijn naar de aanwezigheid van doktoren in de letteren en niet naar hun denkbeelden.

De dokter als lezer is een lastig onderwerp. Mensen nemen nu eenmaal niet snel een boek ter hand omdat ze deel uitmaken van een beroepsgroep. In spreekkamers van artsen treft men niet zelden *glossy* tijdschriften aan die veeleer het uiterlijk dan het innerlijk raken; bladen over reizen, interieurs, trendy kwesties, vakantiebestemmingen. Het is bij homeopathische artsen dat men meer etherische onderwerpen aantreft. Het zou mooi zijn als het blad *Arts en auto* als pendant 'Arts en boek' zou hebben, maar het argument dat voor ziekenbezoek een auto nuttiger is dan een boek, is onweerlegbaar.

Vanwege het maatschappelijke aanzien dat medici genieten, hun invloed op de gezondheid van de mensheid, en hun sociale overwicht op patiënten en verplegenden, is het verleidelijk hun positie te idealiseren, of zelfs te romantiseren. De populariteit van TV-series als *Dr. Finlay, Medisch Centrum West* en *Schwarzwaldkliniek* illustreert het rijke potentieel van deze mix van macht en aandacht. Ook de dokterromans kennen een populariteit die alleen door het genre van de kasteelroman wordt benaderd. De prins op het witte paard is niet opgewassen tegen de beau in witte jas. De relatieve welstand die artsen genieten speelt hierbij een belangrijke rol, zoals dat ook zal gelden voor jongelui die hun studiekeuze moeten bepalen. Natuurlijk is er ook het risico dat de ambitie geld te verdienen het wint van die om het beroep van medicus naar behoren uit te oefenen. Het vak van dokter leent zich daar voor; diagnoses zijn niet altijd goed volgbaar, medicijnen van een raadselachtige samenstelling, terwijl het veelvuldig gebruik van Latijn voor nog meer distantie zorgt. Zo sierde de bekende oculist John Taylor, die leefde in de achttiende eeuw, zijn koets met de spreuk *Qui visum dat, dat vitam*, 'Wie het zicht geeft, geeft het leven.' Taylor vroeg voor zijn oogoperaties extreem hoge bedragen, terwijl zijn ingreep om mensen van staar af te helpen relatief klein was. Taylor reisde vanuit Engeland door Europa rond op zoek naar vermogende en wanhopige ooglijders.

Dr. Johnson noemde hem een fraai voorbeeld van *'how far impudence could carry ignorance.'* Om zijn kennis van het Latijn te testen citeerde Johnson een aantal regels van Horatius (in die tijd evenveel door scholieren gelezen als Giphart in deze tijd), maar de regels werden door Taylor niet herkend. Bach, wiens ogen door het schrijven van hoogst ingewikkelde composities bij kaarslicht veel te lijden hadden gehad, besteedde een klein fortuin om door Taylor te worden geholpen. Maar na de operatie ging het met zijn ogen en gezondheid snel bergafwaarts en vier maanden later overleed hij. Taylor had niets teveel beweerd, want met een kleine variant kan men zijn lijfspreuk ook lezen als 'wie het zicht neemt, neemt het leven.' En het is een twijfelachtig voorrecht om op deze manier de oorzaak te zijn geweest van Bachs laatste compositie, het koraal *Wenn wir in hoechsten Noethen sein*. Taylor had alle kenmerken van een gekwalificeerde charlatan: veel vertoon, lange uiteenzettingen, hoge rekeningen, korte behandeling, slecht resultaat. Een bekende therapie van charlatans is het verwijderen van de steen der dwaasheid uit de schedel van onnozelen, zoals te zien is op het angstaanjagende schilderij van Jeroen Bosch *De keisnijding*. Charlatans vormden een belangrijke inspiratiebron voor kunstenaars, Molière schreef maar liefst vier toneelstukken over kwakzalvers. In *L'Amour médecin* kwijnt Lucinda weg uit liefdesverdriet. Haar vader consulteert een vijftal doktoren die even zovele diagnoses stellen. Bij zoveel onenigheid schatten zij de kans op herstel laag in en bereiden ze de vader voor op het overlijden van Lucinda. Maar, voegen ze er ter geruststelling aan toe, dit proces zal wel volgens de regels der geneeskunst verlopen. Ook de talloze doktoren bij het sterfbed van Lodewijk XVIII mochten niet baten en werden heengezonden met de woorden 'Laten we ermee ophouden maar laat Charles blijven,' wat in het Frans (*'Allons, finissons - en, Charles attend'*) klinkt als 'En nu wegwezen, charlatans.'

Ook serieuze beroepsbeoefenaren worden blootgesteld aan de verleiding om gemakkelijk geld te verdienen. In *A Doctor's Dilemma* van Bernard Shaw bespreken artsen welke organen het best gemist kunnen worden en lucratief kunnen worden verwijderd. Het dilemma gaat over de wijze van honorering. Betaling per behandeling leidt tot overbodige (of schadelijke) verrichtingen, betaling per patiënt tot het nalaten van noodzakelijke ingrepen. Het inkomen van doktoren lijkt meer

afhankelijk te zijn van de rijkdom van hun patiënten dan van hun gezondheid. Rijke patiënten stellen, zo blijkt uit Munthes boek, aandacht zozeer op prijs dat ze de dokter liefst bezoeken zonder dat er sprake is van kwalen die deze aandacht kunnen afleiden. En arme patiënten, zeggen Shaws doktoren, zijn vaak zo behoeftig dat ze zich niet eens kunnen veroorloven ziek te zijn. De beste oplossing is om gezonde rijke patiënten te laten betalen voor de behandeling van arme zieken, en dat is precies wat Munthe doet. Maar die gezonde en rijke patiënten komen niet vanzelf. In een van de Sherlock Holmes- verhalen vertelt een veelbelovende jonge dokter ‘Zoals u vast en zeker zult begrijpen, is een specialist die hoog inzet gedwongen zijn praktijk te vestigen in een van de straten rond Cavendish Square, en dat betekent een hoge huur en hoge uitgaven voor de inrichting. Naast deze kosten voor de baat, moet men een voorname staat voeren, zoals een rijtuig met paard waarmee je voor de dag kunt komen.’ Op deze manier is het moeilijk om van een geslaagde medicus vast te stellen of zijn succes medisch dan wel commercieel van aard is. Het resultaatsafhankelijk maken van topinkomens onder medici lijkt nog veel moeilijker dan in het bedrijfsleven. Anders dan mensen kennen bedrijven immers geen natuurlijke dood.

Hoe vergaat het de doktoren in de letteren die, net als hun collega's in het dagelijkse leven, *en passant* verschijnen aan het ziekbed? Omdat niet weinig romans eindigen met de dood van een hoofdpersoon, mag je verwachten dat dokters dan hun opwachting maken. In *Macbeth* heeft Lady Macbeth het zo moeilijk met de herinneringen aan haar wreedheid dat een dokter om raad wordt gevraagd. De wijze arts ziet al snel dat zijn hulp geen soelaas kan bieden en constateert (in de vertaling van Burgersdijk en Buddingh') dat er over gruwelen wordt gefluisterd en dat 'natuurlijk kwaad

> Baart onnatuurlijk wee; bevlekte zielen
> Bekennen 't dove kussen hun geheimen,
> Zij heeft meer een priester dan een arts van node,’

en hij verlaat de zieke met het advies om haar alles te onthouden waarmee zij zich kan verwonden. Even later vraagt Macbeth naar de toestand van zijn vrouw. De dokter vertelt hem dat zij lijdt onder ‘*thickcoming fancies*’, droombeelden in grote getale, intensief en met aflatend.

Macbeth vraagt om een remedie, maar de dokter zegt ‘dat hier de zieke zichzelf tot arts moet zijn.’ De hulp van de priester wordt vervangen door de patient zelf. Waarom? Is het omdat hij voor Macbeth de uitzichtloosheid van haar situatie wil verzwijgen? Of wil hij het tegendeel, namelijk Macbeth voorbereiden op de noodlottige afloop, die inderdaad kort daarna wordt verhaald.

Tolstois beroemde novelle *De dood van Ivan Iljitsj* begint op het moment dat Ivan is overleden. De oorzaak van zijn overlijden blijft aanvankelijk onduidelijk: ‘De dokters konden het niet zeggen, althans dat konden ze wel, maar iedereen zei wat anders.’ In *Madame Bovary* laat Flaubert drie doktoren optreden bij het sterfbed van Emma; haar man Charles, zelf dokter; dokter Carnivet, een collega, die Charles al eerder om raad had gevraagd, en dokter Larivière, de beroemdste arts uit de streek. Dokter Larivière wordt gepresenteerd met alle superlatieven waarmee mensen kunnen worden opgehemeld, dus als hij constateert dat Emma niet meer te redden is, twijfelen we niet aan zijn oordeel maar weten we ook dat de rol van deze dokter is uitgespeeld.

Niet fataal, maar wel levensbedreigend zijn de ziektes in enkele van Jane Austens romans. In *Pride and Prejudice* wordt een apotheker bij een ziekbed gehaald die van mening is dat de patiënte ‘maar gauw beter moet worden.’ In *Sense and Sensibility* komt dokter Harris driemaal de zieke Marianne bezoeken. Tegen zijn verwachting in is de toestand van de zieke bij zijn tweede bezoek verslechterd, waarmee de schrijfster aangeeft dat Mariannes zuster Elinor de ernst van de situatie beter inschat dan de arts. Het gevoel wint het van het verstand. Als dokter Harris haar vervolgens medicijnen geeft waarvan hij zeker weet dat ze zullen werken, schrijft Jane dat zijn verzekering *‘reached her ear, but could not enter the heart’* van Elinor. Maar ditmaal wint het verstand het van het gevoel.

En hoe vergaat het doktoren in de hoofdrol van een roman? Daarvan hebben we niet zoveel voorbeelden. De bekendste is vermoedelijk Dr. Zjivago, de dichterarts in de gelijknamige roman van Boris Pasternak, die zoveel moeite heeft met de onverenigbaarheid van zijn twee geliefden, Tonya en Lara. Het is een hartstochtelijk pleidooi tegen bigamie en het feit dat de dames onderling niet haatdragend zijn, draagt niet weinig bij aan het schuldbesef van deze in andere opzichten zo gewetensvolle arts. Overigens zien we Zjivago vooral bezig als minnaar en

niet als arts; het enige recept dat hij uitschrijft is voor een soort stopverf om de ramen tochtvrij te maken: lijnzaad met kalk.

Ook Soderbergs *Dokter Glas* heeft een arts tot hoofdpersoon, maar mijn bezoek aan deze medicus werd zonder *second opinion* voortijdig beëindigd. In *Het bezoek van de lijfarts,* de roman van Per Olaf Enquist is het bezoek allerminst kortstondig, want pas toen zijn hoofd van zijn romp werd gesepareerd 'was zijn bezoek voorbij', zoals de schrijver nogal luguber opmerkt. Net als *Dokter Glas* heeft de toon van dit boek de kilheid van een operatiekamer. Je mist de narcose.

Dr. Levet, vriend van Samuel Johnson, maakt warmere gevoelens los, en zijn overlijden leidt tot een van Johnsons mooiste gedichten waarin hartelijke herinneringen worden afgewisseld met gevoelens van bewondering voor een dokter die altijd klaarstond voor armen en behoeftigen:

> *In misery's darkest caverns known,*
> *His useful care was ever nigh,*
> *Where hopeless anguish pour'd his groan,*
> *And lonely want retir'd to die.*

Een andere hofarts, Dr. Arbuthnot, een levenslange vriend van Alexander Pope, kreeg een van diens allermooiste gedichten opgedragen:

> *Friend to my life! (which did not you prolong,*
> *The world had wanted many an idle song).*

De vraag is nu of deze bloemlezing nog tot algemene inzichten aanleiding geeft. In deze bescheiden steekproef komen diverse volgelingen van Hippocrates aan de orde en niet zelden valt hun een relativerende of zelfs laatdunkende bejegening ten deel. Dat is niet onverwacht.

In de literatuur gaat de aandacht vooral uit naar episoden waarin kwaliteiten van mensen, die gewoonlijk onder de oppervlakte blijven, door omstandigheden zichtbaar worden. Als iemand ziek wordt, vakkundig door een arts of specialist behandeld wordt en genezen weer huiswaarts keert, leidt dat vaker tot een bos bloemen dan een onderhoudend boek. Ook vormt een beroepsgroep, behalve dan die van het criminele gilde, zelden een invalshoek in de letteren. Voor zover het de literatuur aangaat, lijken vakopleiding en beroepsuitoefening weinig

sporen na te laten. Geoffrey Keynes, die gelauwerd werd om zijn vernieuwende behandeling van borstkanker, maar ook unieke kennis bezat over Blake (en Hazlitt) is ruimschoots (hij werd vierennegentig) in de gelegenheid geweest om de relaties tussen de kunst van het rijmen en de leer der medicijnen te ontdekken. Maar aan het slot van zijn leven schrijft hij in zijn autobiografie *The Gates of Memory* dat zijn professionele carrière ‘niets van doen had’ met zijn belangstelling voor de letteren. Als er in de spreekkamer van een arts literaire werken zouden liggen, zouden we ons als patiënt kunnen afvragen of de geneesheer wel voldoende bij zijn leest blijft. Het woord ‘charlatan’ komt van het Italiaanse ‘kletsen’ en welbespraaktheid is geen substituut voor geneeskundigheid. Verbale overtuigingskracht hoort bij kruidendokters, een goede arts kan volstaan met weinig woorden, desnoods in het Latijn.

Vertaald proza

Stille nacht

Ernest Hemingway[*]
(Vertaling Frank Lekens)

In die dagen waren afstanden heel anders, er woei nog zand van heuvels die nu zijn afgegraven, en Kansas City was net Constantinopel. Je gelooft het misschien niet. Niemand gelooft het. Maar het is wel zo. Die middag sneeuwde het, en in de etalage van een autodealer, waar vanwege de vroege schemering al licht brandde, stond een in zilvergrijs afgewerkte sportwagen met de woorden ‘Dans Argent’ op de motorkap. Ik dacht dat het zilverdans of zilveren danser betekende, en al wist ik niet zeker welke van de twee, de aanblik van die auto en mijn kennis van een vreemde taal maakten dat ik tevreden door de sneeuw liep. Ik liep van de saloon van de Woolf Brothers, waar je met Kerst en Thanksgiving gratis kalkoen kon eten, naar het ziekenhuis, dat op een hoge heuvel lag vanwaar je uitzicht had op de rook, de gebouwen en de straten van de stad. Bij de receptie zaten de twee ambulance-artsen, doc Fischer en dokter Wilcox, de een achter een balie en de ander op een stoel tegen de muur.

Doc Fischer was mager en stroblond, en had dunne lippen, pretoogjes en gokkershanden. Dokter Wilcox was klein van stuk en donkerblond en had altijd een boek bij zich, *Gids en leidraad voor de jonge arts*, met een uitgebreide inhoudsopgave om per onderwerp te zoeken naar symptomen en behandelmethoden. Er zat ook een index van symptomen in waarmee je naar een diagnose kon zoeken. Doc Fischer had al geopperd dat in een toekomstige editie ook een omgekeerde index moest worden opgenomen, om aan de hand van de behandelmethode te zoeken naar kwalen en symptomen. ‘Als geheugensteuntje,’ had hij gezegd.

* *In de winter van '17/'18 werkte de 18-jarige Hemingway een paar maanden als verslaggever voor de Kansas City Star. In die periode moet hij de stof voor dit verhaal hebben opgedaan. Toen het in 1933 verscheen in zijn bundel* Winner Take Nothing, *schreef de Kansas City Star: ‘Dit is een boek voor lezers die zich graag vergapen aan de rauwe werkelijkheid, en stadgenoten die tot die groep behoren zullen vooral gegrepen worden door een verhaal over zelfverminking in ons General Hospital, getiteld “Stille Nacht”.’*

Het boek was een gevoelig onderwerp voor dokter Wilcox, maar hij kon niet zonder. Het had een slap leren omslag en paste in zijn jaszak, en hij had het gekocht op aanraden van een van zijn hoogleraren, die had gezegd: ‘Wilcox, jij hebt niks te zoeken in dit vak en ik heb er alles aan gedaan om te voorkomen dat je je diploma krijgt. Maar nu je toch een bevoegd geneesheer wordt, druk ik je op het hart, dokter Wilcox, om in naam van alles wat menselijk is de *Gids en leidraad voor de jonge arts* te kopen, en dat boek te gebruiken ook. Leer het te gebruiken.’

Dokter Wilcox had niets gezegd, maar had het in leer gebonden boek diezelfde dag nog gekocht.

‘Kijk nou, Horace,’ zei doc Fischer toen ik de receptie van het ziekenhuis binnenkwam, waar een geur hing van sigaretten, jodoform, carbolzeep en een oververhitte radiator.

‘Heren,’ zei ik.

‘Wat daagt er in het oosten?’ vroeg doc Fischer. Hij praatte vaak op een geaffecteerde manier die mij het toppunt van verfijning scheen.

‘Gratis kalkoen bij de Woolfs,’ zei ik.

‘Stevig ingenomen?’

‘Rijkelijk.’

‘Veel vakbroeders present?’

‘Allemaal. Het hele ziekenhuis.’

‘Uitbundige kerstsfeer?’

‘Niet echt.’

‘Dokter Wilcox heeft ook stevig ingenomen,’ zei doc Fischer. Dokter Wilcox keek naar hem, en vervolgens naar mij.

‘Borrel?’ vroeg hij.

‘Nee, bedankt,’ zei ik.

‘Ook goed,’ zei dokter Wilcox.

‘Horace,’ zei doc Fischer, ‘ik mag toch wel Horace zeggen?’

‘Ja, hoor.’

‘Bovenstebeste Horace. We hebben een bijzonder interessant geval gehad.’

‘Zeg dat wel,’ zei dokter Wilcox.

‘Herinner je je die knul die hier gisteren was?’

‘Welke?’

‘Die knul met eunuch-ambities.’

‘Ja.’ Ik was erbij geweest toen hij kwam. Het was een jongen van een jaar of zestien. Hij kwam blootshoofds binnen en was gespannen en

bang, maar vastbesloten. Hij had krullend haar en een goed postuur, en prominente lippen.

‘Wat scheelt eraan, knul?’ had dokter Wilcox hem gevraagd.

‘Ik wil gecastreerd worden,’ zei de jongen.

‘Waarom?’ vroeg doc Fischer.

‘Ik heb gebeden en er alles aan gedaan maar niks helpt.’

‘Waartegen?’

‘Die afschuwelijke lust.’

‘Welke afschuwelijke lust?’

‘Dat gevoel dat ik krijg. Dat gevoel dat alsmaar terug blijft komen. Ik lig er de hele nacht tegen te bidden.’

‘Wat gebeurt er dan precies?’ vroeg doc Fischer.

De jongen vertelde het. ‘Luister, jongen,’ zei doc Fischer. ‘Er is niks mis met jou. Zo hoort dat te gaan. Daar is niks mis mee.’

‘Het is verkeerd,’ zei de jongen. ‘Het is een zonde, het is vuiligheid. Het is een zonde tegen onze Heer en Verlosser.’

‘Nee,’ zei doc Fischer. ‘Het is de natuur. Zo hoort dat te werken en later zul je beseffen dat je goed af bent.’

‘Ach, u begrijpt het niet,’ zei de jongen.

‘Luister,’ zei doc Fischer, en hij legde de jongen een paar dingen uit.

‘Nee. Ik luister niet. Daar kunt u me niet naar laten luisteren.’

‘Luister nou,’ zei doc Fischer.

‘Doe verdomme niet zo achterlijk,’ zei dokter Wilcox tegen de jongen.

‘Dus u doet het niet?’ vroeg de jongen.

‘Wat?’

‘Mij castreren.’

‘Luister,’ zei doc Fischer. ‘Niemand gaat jou castreren. Er mankeert niks aan je lichaam. Je hebt een prima lichaam en je moet je daar geen zorgen om maken. Als je gelovig bent, bedenk dan dat waar jij over klaagt niet zondig is, maar de manier om een sacrament te voltrekken.’

‘Ik hou het niet tegen,’ zei de jongen. ‘Ik bid er de hele nacht tegen en overdag ook. Het is zondig, een constante zonde tegen de reinheid.’

‘Ach, ga je toch -,’ zei dokter Wilcox.

‘Naar zulke praat luister ik niet,’ zei de jongen op waardige toon tegen dokter Wilcox. ‘Wilt u het alstublieft doen?’ vroeg hij doc Fischer.

‘Nee,’ zei doc Fischer. ‘Dat zeg ik nou net, jongen.’

‘Stuur hem weg,’ zei dokter Wilcox.

‘Ik ga wel,’ zei de jongen. ‘Laat me los. Ik ga wel.’

Dat was om een uur of vijf de vorige dag.

‘Wat is er dan gebeurd?’ vroeg ik.

‘Om één uur vannacht wordt die knul binnengebracht,’ zei doc Fischer. ‘Heeft ie zichzelf toegetakeld met een scheermes.’

‘Gecastreerd?’

‘Nee,’ zei doc Fischer. ‘Hij wist niet wat castreren betekent.’

‘Misschien haalt ie het niet,’ zei dokter Wilcox.

‘Hoezo?’

‘Bloedverlies.’

‘Onze goede heelmeester, mijn collega dokter Wilcox, had dienst en kon deze complicatie niet in zijn boekje vinden.’

‘Ik krijg wat van die toon van jou,’ zei dokter Wilcox.

‘Ik zeg het met de beste bedoelingen, dokter,’ zei doc Fischer, en hij staarde naar zijn handen, de handen die hem, samen met zijn toegeeflijkheid en zijn gebrek aan respect voor de federale wetgeving, in de nesten hadden gewerkt. ‘Horace hier zal beamen dat ik het met de beste bedoelingen zeg. De jongeman had een amputatie uitgevoerd, Horace.’

‘Je doet net of ik een ezel ben,’ zei dokter Wilcox. ‘Nergens voor nodig om mij voor ezel uit te maken.’

‘Voor ezel, dokter? En dat nog wel op de dag dat we de geboorte van onze Verlosser vieren?’

‘*Onze* Verlosser? Jij bent toch een jood?’ zei dokter Wilcox.

‘Dat klopt, dat klopt. Dat vergeet ik nou altijd. Ik heb dat nooit op waarde weten te schatten. Fijn dat je me daaraan herinnert. Jouw Verlosser. Inderdaad. Jouw Verlosser, zonder enige twijfel jóuw Verlosser - en een ezel op palmzondag.’

‘Jij bent veel te bijdehand,’ zei dokter Wilcox.

‘Haarscherpe diagnose, dokter. Dat ben ik altijd geweest, veel te bijdehand. Zeker aan de oostkust. Val er niet aan ten prooi, Horace. Niet dat je zoveel aanleg hebt, maar soms zie ik er toch een sprankje van. Maar wat een diagnose - en dat zonder boek.’

‘Loop naar de hel,’ zei dokter Wilcox.

‘Alles op zijn tijd, dokter,’ zei doc Fischer. ‘Alles op zijn tijd. Als die bestaat, zal ik er zeker heen gaan. Ik heb er misschien zelfs al een blik in geworpen. Heel vluchtig, hoor. Ik heb mijn blik bijna meteen weer

afgewend. En weet je wat die jongen zei, Horace, toen de brave dokter hem binnenbracht? Hij zei: “Ik had u toch gevraagd om het te doen. Ik heb het u zo vaak gevraagd.”’

‘En dat op kerstdag,’ zei dokter Wilcox.

‘De betekenis van de precieze dag is van geen belang,’ zei doc Fischer.

‘Voor jou misschien met,’ zei dokter Wilcox.

‘Hoor je dat, Horace?’ zei doc Fischer. ‘Hoor je dat? Hij heeft mijn zwakke plek ontdekt, mijn achilleshiel, zogezegd, en daar hakt hij nu ongenadig op in.’

‘Doe niet zo bijdehand,’ zei dokter Wilcox.

Dokter Brokken

Jan Neruda[*]

(Vertaling Kees Mercks)

Zo werd hij niet altijd genoemd, dat gebeurde pas na een zeker voorval, maar dat voorval was dan ook zo merkwaardig dat het de krant haalde. Eigenlijk heette hij meneer Heribert en zijn voornaam was heel gewoon, maar die weet ik niet meer. Meneer Heribert was arts en om helemaal de waarheid te zeggen: hij was zelfs gepromoveerd als doctor in de medicijnen, maar hij had nog nooit iemand of iets ter wereld beter gemaakt. Zelf zou hij hebben moeten toegeven dat hij sinds de tijd dat hij als student klinieken bezocht, niet één patiënt behandeld had. Dat had hij misschien ook best willen toegeven als hij al iemand had gehad om mee te spreken. Hij was echter wel een zeer bijzonder iemand.

Dokter Heribert was de zoon van de oude dokter Heribert, ooit een zeer geliefd arts in de Kleine Zijde[1]. Zijn moeder stierf toen hij nog jong was en zijn vader was kort voor de promotie van zijn zoon gestorven; hij had hem op Újezd[2] een huisje met één verdieping nagelaten, wellicht ook wat geld, maar niet veel. In dat huisje nam dr. Heribert jr. zijn intrek. De twee winkeltjes op de begane grond aan de straatkant en een verhuurde woning op de etage aan de voorkant brachten wat huurgeld op, zelf woonde hij op de etage aan de kant van de binnenplaats. Hij had een eigen opgang via een trap die vanuit de binnenplaats naar zijn woning voerde en die beneden met een houten traliewerk afgesloten werd, dus niet afgedekt was. Hoe het er bij hem thuis uitzag, weet ik niet, maar dat hij heel eenvoudig leefde, dat weet ik wel. Een van die benedenetages was namelijk een kruidenierswinkeltje, de kruideniersvrouw hielp de dokter in de winkel en haar zoon Josef was een kameraad van mij - al lang, lang geleden kwam

* *Jan Neruda (1834-1891), wordt beschouwd als de belangrijkste Tsjechische prozaschrijver van de negentiende eeuw. Die roem verwierf hij door zijn verhalen over Praag, met name die over de Kleine Zijde, een schilderachtige, maar vrij gesloten wijk, waar het voor buitenstaanders niet gemakkelijk was geaccepteerd te worden. De bizarre gevolgen hiervan beschrijft Neruda met gevoel voor humor en menselijkheid. Opmerkelijk is dat de Chileense dichter Pablo Neruda, die eigenlijk Neftali Ricardo Reyes y Basualto heette, in de jaren vijftig in Tsjechoslowakije werd gefêteerd en toen de naam Neruda als schuilnaam koos.*

er een eind aan onze kameraadschap toen Josef koetsier werd bij de aartsbisschop en verwaand begon te doen. Van hem weet ik echter dat dokter Heribert zelf zijn ontbijt klaarmaakte, voor een warm middagmaal naar een goedkope gaarkeuken in de Oude Stad ging en dat hij dikwijls het avondeten oversloeg.

Dr. Heribert jr. had in de Kleine Zijde bij de bewoners genoeg in de gunst kunnen komen, als hij dat gewild had. Na zijn vaders overlijden stelden de zieke mensen hun vertrouwen in hem, maar of er nu een arme drommel langskwam of een rijkaard, hij hoorde hem niet aan en ging ook bij niemand op bezoek. Van de weeromstuit hield dat vertrouwen dan ook op en begonnen de omwonenden hem als een soort ‘gesjeesde student’ te beschouwen; later dreven ze ook de spot met hem: ‘Ah, een dokter? - hem zou ik niet eens mijn kat toevertrouwen!’ Dat leek dokter Heribert echter niet te deren. Het was net of hij helemaal geen waarde aan mensen hechtte. Niemand groette hij en als hij zelf gegroet werd, zei hij niets terug. Als hij over straat liep, was hij net een verlept blaadje dat door een stormvlaag heen en weer werd gejaagd. Hij was vrij klein van gestalte - volgens het nieuwe metrieke stelsel slechts zo'n één meter vijftig - en hij stuurde zijn dorre lichaampje zodanig over straat dat er altijd ten minste twee passen afstand was tussen hem en een andere menselijke gedaante. Vandaar dat gezwalk. Zijn blauwe ogen waren in zekere zin uitermate bedeesd, zoals de ogen van een hond die schoppen krijgt. Zijn wangen waren begroeid met lichtbruin baardhaar - zo'n behaard gezicht was volgens de toenmalige opvattingen iets heel ongepasts, 's Winters droeg hij een grijze molenaarsduffel, waarbij zijn hoofdje haast geheel verdween onder zijn lakense pet en diep weggedoken was in de kraag van zijn katoenen imitatie-astrakan. 's Zomers, als hij een grijsgeruit licht pak droeg of een nog lichter linnen pak, wiebelde zijn hoofdje alsof het op een slappe stengel zat. 's Zomers liep hij al om vier uur 's ochtends naar het parkje bij de Maria-Wallen en ging daar met een boek in de hand op de verst gelegen bank zitten. Het was een keer gebeurd dat er een of andere goedhartige Kleinezijdse man bij hem was komen zitten en tegen hem was gaan praten. Maar dr. Heribert was toen opgestaan, had zijn boek dichtgeklapt en was zonder één woord te zeggen weggelopen. Daarna lieten ze hem maar helemaal met rust. Ja, zo ver liet dr. Heribert het komen dat hij weliswaar pas een jaar of veertig oud was,

maar dat geen van de Kleinezijdse juffers ook maar enige interesse voor hem toonde.

Opeens gebeurde er echter iets wat - zoals ik al zei - de krant haalde! En dat wil ik u vertellen.

Het was een prachtige junidag. Zo'n dag waarop het lijkt of er zich een hoogst tevreden glimlach over hemel en aarde en over alle gezichten verspreidt. Op die dag bewoog zich 's middags laat een schitterende rouwstoet over Újezd naar de poort die naar de Kleine Zijde leidde. De heer Schepeler werd begraven, een raadslid van de regionale rekenkamer. God moge het ons vergeven, maar het leek echt of die tevreden glimlach zich ook over de begrafenis verspreidde! Natuurlijk was het gezicht van de overledene niet te zien, wij kennen immers niet de zuidelijke gewoonte om de doden in een geopende kist naar het graf te dragen, waardoor ze zich tot het laatst, voor ze in de grafkuil glijden, in het zonnetje kunnen warmen. Maar afgezien van enige fatsoenshalve oprechte gevoelens kon niet worden ontkend dat er sprake was van een vrij algemene tevredenheid. Op deze prachtige dag straalde die - de Heer beware me - als het ware van elk gezicht.

Het meest tevreden waren wel de klerken van de rekenkamer, die het raadslid op een lijkbaar droegen. Ze hadden zich die buitenkans niet laten ontnemen. Twee dagen waren ze in rep en roer geweest en waren ze van het ene kantoor naar het andere gevlogen; nu schreden ze daar trots met afgemeten pas, ze gingen gebukt onder hun zware vracht en waren ervan overtuigd dat de ogen van de hele wereld op hen waren gericht en dat over de hele wereld het gerucht ging: ‘Dat zijn de klerken van de rekenkamer!’ Tevreden was verder de rijzige dokter Link die, na de slechts acht dagen durende ziekte van het overleden raadslid, als honorarium twintig dukaten van diens weduwe had gekregen, iets waar heel de Kleine Zijde reeds van op de hoogte was; hij liep nu mee, het hoofd lichtelijk gebogen, net of hij diep nadacht. Tevreden was ook buurman Ostrohradský, een riemenmaker en naaste verwant van het raadslid. Tijdens zijn leven had oompje hem weliswaar verwaarloosd, maar nu wist Ostrohradský al dat hem in het testament vijfduizend gulden was toegewezen, en in de lijkstoet had hij al diverse keren brouwer Kejřík laten weten: ‘Die man had een goed hart!’ Ostrohradský liep vlak achter de lijkkist en naast hem liep de dikbuikige, van gezondheid blakende meneer Kejřík, de beste en meest intieme vriend van de overledene. Vlak achter deze twee liepen de

heren Kdojek, Muñík en Homann, allen eveneens raadsleden van de rekenkamer, maar door anciënniteit lager in rang dan wijlen meneer Schepeler; ook zij waren zichtbaar tevreden. Ik moet zelfs met pijn in het hart zeggen dat mevrouw Marie Schepeler, alleen in de eerste rouwkoets gezeten, zich niet aan die sfeer van algehele tevredenheid kon onttrekken, zij het dat haar tevredenheid helaas met direct het gevolg was van de junisfeer. Dat brave vrouwtje was echter ook maar een gewoon mens en het feit dat ze nu al drie dagen lang het onderwerp was van welgemeend rouwbetoon van zoveel mensen, kietelde haar. Daarbij kwam dat haar zwarte rouwjurk lieftallig bij haar slanke figuurtje paste en dat haar altijd al wat bleke gelaat bijzonder fraai uitkwam in de omlijsting van de zwarte sluier.

De enige die het echt moeilijk had met de dood van het raadslid en die niet los kon komen van de diep onplezierige mdrukken, was brouwer Kejřík, nog steeds vrijgezel, en zoals gezegd de beste en meest intieme vriend van de overledene. De jonge weduwe had hem kennelijk de dag tevoren al toevertrouwd dat zij van plan was zich nu eens flink te belonen voor het feit dat zij haar echtgenoot haar hele leven lang... zo trouw was geweest. Toen buurman Ostrohradský de dag van de begrafenis voor de eerste keer tegen hem had gezegd: ‘Die man had een goed hart!’ had meneer Kejřík hem geantwoord: ‘Kennelijk niet, anders had hij 't wel langer volgehouden.’ Daarna had hij niets meer tegen Ostrohradský gezegd.

De rouwstoet bewoog zich langzaam over het laatste stuk naar de toegangspoort tot de Kleine Zijde. Destijds was die poort nog met zo vederlicht gebouwd als tegenwoordig, de weg wurmde zich door dikke wallen, twee lange, kromme en donkere tunnels lagen er achter elkaar, een waar voorgeborchte voor de graven aan gene zijde van de poort.

De rouwwagen passeerde nu de begrafenisstoet en stopte bij de poort. De geestelijken keerden zich om, de jonge mannen lieten de lijkbaar langzaam op de grond zakken en de zegening met wijwater begon. Hierna trokken de koetsiers het beweegbare onderstel van de wagen een stukje vooruit, waarna de jonge mannen de lijkkist optilden om deze op de wagen te zetten. Toen gebeurde het! Of het nu kwam doordat er aan één kant een teveel aan krachten was of doordat er aan beide zijden sprake was van eenzelfde onhandigheid, - maar plotseling roetsjte de lijkkist met zijn smalle gedeelte op de grond en sprong het deksel er met veel geraas af. Het lijk bleef weliswaar in de kist, maar

zakte een beetje door de knieën en de rechterarm zwiepte over de rand van de kist naar buiten.

De ontzetting was algemeen. In één klap werd het zo stil dat de ene buurman het horloge in de vestzak van de andere kon horen tikken. Aller blikken zogen zich vast aan het verstarde gezicht van het dode raadslid. En vlak naast de lijkkist stond opeens... dr. Heribert. Hij was zojuist op de terugweg van een wandeling door de poort gekomen, was kriskras door de menigte mensen heen gelaveerd, maar zag zich toen opeens gedwongen achter de geestelijken te blijven staan en nu was zijn grijze jas precies op dezelfde hoogte als het zwarte lijkkleed van de overledene.

Dat duurde maar even. Haast onwillekeurig pakte dr. Heribert de afhangende arm vast, misschien wel om die weer terug in de kist te leggen. Hij hield hem even in zijn handen vast, zijn vingers voelden er ongerust aan en zijn ogen rustten speurend op het dode gelaat vóór hem. Toen strekte hij zijn ene arm uit en opende met zijn hand het rechterooglid van de overledene.

‘Wat krijgen we nou?’ snauwde opeens Ostrohradský. ‘Waarom wordt de kist niet rechtgezet? Of moeten we soms zo blijven staan?’

Sommige jonge mannen staken hun handen uit.

‘Opgelet!’ schreeuwde de kleine Heribert met een ongelooflijk vèrdragende, sonore stem. ‘Deze man is niet dood!’

‘Lariekoek! U bent gek!’ baste dr. Link.

‘Waar is de politie?’ riep Ostrohradský erdoorheen.

Op alle gezichten was de hoogste staat van verwarring te lezen. Alleen brouwer Kejřík liep snel naar de kalme Heribert toe. ‘En wat moet er nu gebeuren?’ vroeg hij gretig. ‘Is hij echt - echt niet dood?’

‘Nee, dat is hij niet, hij is alleen verstard. Breng hem snel ergens naar binnen, zodat we hem kunnen helpen!’

‘Te zot voor woorden!’ schreeuwde dr. Link. ‘Als die niet dood is, dan...’

‘Wie is die man eigenlijk?’ vroeg Ostrohradský.

‘Hij moet een dokter zijn...’

‘Dokter Brokken!... Politie!’ schreeuwde de riemenmaker, die plotseling was getroffen bij de gedachte aan zijn vijf briefjes van duizend.

‘Dokter Brokken,’ herhaalden de raadsleden Kdojek en Muñík.

Maar de offervaardige vriend meneer Kejřík droeg samen met een paar jonge mannen de kist reeds langzaam het ernaast gelegen café De Kalkgroeve binnen.

Op straat klonk een ronduit stormachtig rumoer en kabaal. De begrafeniswagen keerde om, de koetsen keerden om en het raadslid Kdojek riep: ‘Laten we gaan, we horen het wel!’ maar niemand wist wat hij moest doen. ‘Goed dat u bent gekomen, commissaris!’ riep Ostrohradský tegen een juist gearriveerde politiebeambte. ‘Er speelt zich hier een vreselijke, ontoelaatbare komedie af: lijkschennis op klaarlichte dag... en dat ten overstaan van half Praag,’ zei hij en liep achter de commissaris aan De Kalkgroeve binnen. Dr. Link maakte zich uit de voeten. Na een poosje kwam Ostrohradský weer naar buiten met in zijn kielzog de commissaris. ‘Wilt u zich verspreiden,’ sprak de laatste tot de samengestroomde menigte. ‘Niemand mag naar binnen! Dokter Heribert beweert bij hoog en bij laag dat hij meneer het raadslid weer bij kan brengen.’

De vrouw van het raadslid wilde de koets uit, maar ze viel flauw. Vreugde kan soms ook dodelijk zijn. Nu kwam meneer Kejřík haastig naar buiten en liep op de koets af, waar dametjes druk met de flauwgevallen vrouw bezig waren. ‘Breng haar langzaam naar huis, thuis krabbelt ze wel weer op,’ ried hij hun aan. Daarna bromde hij in zichzelf: ‘Ze is toch een aardige vrouw - heel aardig!’ Hij draaide zich om, sprong in een huurkoetsje en reed naar waar dokter Heribert hem heen had gestuurd.

De wagens zetten zich in beweging, de rouwenden gingen uiteen. Maar op Újezd was het bij de poort nog vol mensen en de politie moest bij het huis de orde herstellen. In de verschillende groepjes werden de vreemdste dingen verteld. Sommigen hadden het over dokter Link en verspreidden lasterpraat over hem, anderen dreven weer de spot met dokter Heribert. Af en toe verscheen de drukdoende meneer Kejřík ten tonele en liet zich met een stralend gezicht ontvallen: ‘We hebben goede hoop!’ - ‘Ik heb zelf zijn pols gevoeld. Die dokter verricht wonderen!’- ‘Hij ademt weer!’ riep hij tot besluit, helemaal in alle staten, en sprong in het klaarstaande huurkoetsje om het vreugdevolle nieuws aan de vrouw van het raadslid over te brengen.

Ten slotte droegen ze 's avonds laat, al tegen tienen, bij De Kalkgroeve een afgedekte draagbaar naar buiten. Aan de ene kant liepen dokter Heribert en meneer Kejřík, aan de andere liep de politiecommissaris.

Maar er was die avond geen Kleinezijds café waar het niet tot na twaalven stampvol was. Er werd over niets anders gesproken dan over de verrijzenis van raadslid Schepeler en over dokter Heribert. En er werd koortsachtig gedelibereerd.

‘Die kan meer dan in een Latijns kookboek staat!’

‘Zodra je naar die man kijkt, zie je het meteen! Zijn vader was al uitstekend - een uitstekend arts! Zoiets erf je.’

‘Maar waarom wil hij geen praktijk? - Die kan geld verdienen als een hofraad!’

‘Hij heeft vast geld, dat zal het zijn.’

‘En waarom noemen ze hem dokter Brokken?’

‘Brokken? Nooit van gehoord.’

‘Vandaag heb ik het wel honderd keer gehoord.’

Na twee maanden hield raadslid Schepeler weer zoals vanouds kantoor. ‘Onze Lieveheer in de hemel en dokter Heribert op aarde!’ zei hij keer op keer. En een andere keer weer: ‘Die Kejřík is een man van goud!’

De hele stad had het over dokter Heribert. De kranten schreven over hem en hoogstwaarschijnlijk gebeurde dat over de hele wereld. De Kleine Zijde was trots op hem. Vreemde verhalen deden de ronde. Baronnen, graven, vorsten trachtten dokter Heribert als lijfarts te krijgen. Ja, zelfs heeft een regerende Italiaanse koning hem een ronduit ongehoord aanbod gedaan. Iedereen deed zijn uiterste best om hem voor zijn karretje te spannen, ook mensen over wie men niet treurde als die de pijp uitgingen. Dokter Heribert hield echter voet bij stuk. Er werd zelfs verteld dat de vrouw van het raadslid een volle zak met dukaten naar hem had gebracht, maar dat ze nooit bij hem binnen is gekomen, omdat hij uiteindelijk een emmer water van het balkon over haar heen zou hebben gestort.

Weer was te zien dat hij niet om mensen gaf. Ze groetten hem, maar hij groette nooit terug. Net als vroeger laveerde hij door de straten, zijn transparant bleke, dorre hoofdje trilde angstig als een donzen veertje. Geen patiënt heeft hij ooit aangenomen. Maar toch werd hij alom ‘dokter Brokken’ genoemd. Dat leek zomaar uit de hemel op hem terechtgekomen te zijn.

Al meer dan tien jaar heb ik hem met meer gezien; ik weet ook niet of hij nog leeft. Zijn kleine huisje op Újezd staat er tot op heden onaangeroerd bij. Ik zal eens navraag doen.

Eindnoten:

1 *Kleine Zijde (Malá Strana): pittoreske wijk in Praag, aan de voet van de burcht.*
2 *Toegangsweg tot de Kleine Zijde.*

NN en de dood

Origo[*]

Vertaling Adriaan van der Hoeven)

Mijn vriend NN, die overigens niet mijn kamergenoot is, overkwam enige tijd geleden het volgende.

NN was hard aan het werk in het kader van een bepaald project. Hij rookte daar misschien meer dan goed voor hem was en hij kreeg steeds vaker lange hoestbuien.

NN ging naar zijn medisch consulent in het gezondheidscentrum.

Er werden flink wat röntgenfoto's genomen. De arts belde hem thuis op. Het zag er niet goed uit.

Men vermoedde dat het ging om agressieve longkanker in een vergevorderd stadium. Hij had waarschijnlijk nog maar twee, drie maanden te leven. Opereren kon niet meer.

NN was niet blij met deze informatie. Hij had er op gerekend pakweg nog twintig tot dertig jaar in dit tranendal rond te dolen.

NN ging naar zijn stamkroeg. Hij was niet van zins de jobstijding voor zich te houden en sprak er openlijk over met zijn vrienden. Het verhaal ging rond als een lopend vuurtje. Er kwamen mensen hun medeleven betuigen. NN had nooit gedacht dat er zoveel mensen waren die hem graag mochten.

Er kwam ook bier op tafel. Het waren goede mensen die hem een rondje gaven. Ze vroegen zich geen seconde af, of ze die biertjes ooit wel terug zouden krijgen.

De hele avond ging het zo door. NN ging thuis slapen om de volgende ochtend weer aan zijn stamtafel terug te keren.

Het nieuws had zich alleen nog maar wijder verbreid en nieuwe mensen kwamen hem aan zijn tafel hun medeleven betuigen. Een

* *Origo is het pseudoniem van Jouni Lompolo (1939), die vooral bekendheid heeft verworven als een Carmiggeltachtig stukjesschrijver van de grootste krant in Finland,* Helsingin Sanomat. *Lompelo heeft daarnaast verscheidene romans, novelles en filmscripts geschreven. Zijn stijl wordt gekenmerkt door een combinatie van sarcasme en soms naïef aandoende gevoeligheid.*

medeleven dat niet meer zo spontaan was als de voorgaande dag; er klonk meer necrologische accuratesse in door en de woorden waren beter afgewogen.
Na twee weken zou hij de definitieve uitslag krijgen, 's Nachts sliep NN thuis. Treurende naasten met het gezangenboek in de binnenzak bleven zich in groten getale aandienen en het zou onbeleefd geweest zijn hun de deur te wijzen.

Na twee weken ging NN met kloppend hart naar zijn medisch consulent.
De arts wist zich niet goed raad met de situatie, zei dat er in feite helaas geen sprake was van longkanker, zoals ze in eerste instantie hadden gedacht. Het ging slechts om twee oude littekens van een jaar of twintig geleden, en omdat ze de foto's uit die tijd niet meteen bij de hand hadden gehad, had dit foutje kunnen passeren.

NN vroeg zich even af of hij zich ooit nog wel in zijn stamkroeg zou kunnen vertonen.
Hij vermande zich echter, stapte vrolijk naar binnen en vertelde iedereen over de wending die de zaak ineens had genomen.
De stamgasten waren zo blij dat NN in leven bleef dat het bier weer overvloedig naar NN's tafel begon te stromen.

De zoon
(Uit het dagboek van een arts)

Arthur Schnitzler[*]
(Vertaling Klaus Siegel)

Ik zit om middernacht nog aan mijn bureau. De gedachte aan die ongelukkige vrouw blijft maar door mijn hoofd spoken... Ik zie de naargeestige, aan de binnenplaats gelegen kamer met de ouderwetse schilderijen voor me, het bed met het bloedbevlekte kussen waarop haar bleke hoofd met de halfgesloten ogen rustte. Het was ook nog zo'n druilerige, regenachtige ochtend. Met een uitdagende uitdrukking op zijn gezicht, zijn benen over elkaar geslagen, zat in de andere hoek van de kamer haar zoon op een stoel, de onverlaat die de bijl had opgeheven naar het hoofd van zijn moeder...

Dit soort mensen bestaat echt, en ze zijn niet altijd krankzinnig. Ik bestudeerde zijn uitdagende tronie en poogde er iets uit af te lezen. Een bleek, boosaardig gezicht, met lelijk, niet dom, met bloedeloze lippen, doffe blik, de kin begraven in de verkreukelde boord van zijn overhemd; om zijn nek een flodderige stropdas, waarvan hij een van de uiteinden tussen zijn magere vingers heen en weer draaide. - Zo zat hij te wachten op de politie die hem zou afvoeren. Intussen stond buiten voor de deur een agent de wacht te houden. Ik had een verband aangebracht over de slaap van zijn ongelukkige moeder. De arme vrouw was bewusteloos. Ik verliet haar nadat een buurvrouw had aangeboden bij haar te waken.

Op de overloop trof ik de gendarmes die de moedermoordenaar kwamen ophalen. De bewoners van het huis in deze buitenwijk waren geweldig opgewonden. Voor de deur van de woning van de vrouw dromden ze samen en bespraken ze het trieste voorval. Sommigen vroegen me ook hoe het er boven voorstond en of er nog enig uitzicht bestond dat de gewonde buurvrouw het er levend af zou brengen. Ik kon daarover niets met zekerheid zeggen.

* *Arthur Schnitzler (1862-1931) is een van de voornaamste Oostenrijkse schrijvers van voor de Eerste Wereldoorlog, gespecialiseerd in novellen en kort drama. Zijn stukken* (Liebelei, Reigen, Professor Bernhardi) *worden nog steeds gespeeld. Hij was ook zenuwarts in Wenen en bevriend met Sigmund Freud. In bovenstaand verhaal is hij als medicus werkzaam.*

Een kennis, de niet meer zo jonge vrouw van een lagere ambtenaar die ik ooit als arts had bezocht, hield me langer staande. Ze leunde tegen de reling van de trap en leek geheel verpletterd. ‘Het is nog veel vreselijker dan u denkt, dokter!’ zei ze hoofdschuddend. - ‘Nog vreselijker?’ vroeg ik. - ‘Ja, dokter! Als u eens wist hoeveel ze van hem hield!’ - ‘Ze hield van hem?’ - ‘Ja, ze heeft hem verwend, vertroeteld.’- ‘Deze knul? Waarom dan wel?’ - ‘Ja, waarom?... U moet weten, dokter, de jongen raakte al heel vroeg op het verkeerde pad. Maar ze liet hem zijn gang gaan... de ergste streken zag ze nog door de vingers. Wij huisgenoten moesten haar keer op keer waarschuwen, de doerak was als jongen al aan de drank en toen hij ouder werd: de ene affaire na de andere.’- ‘Wat voor affaires?’ - ‘Een poosje werkte hij in een winkel, maar daar moest hij weer weg.’ - ‘Ontslagen?’ - ‘Ja, hij haalde rottigheid uit en bestal zelfs zijn patroon... Zijn moeder betaalde het geld terug, de arme vrouw die zelf nauwelijks de eindjes aan elkaar kon knopen.’

‘Wat deed ze eigenlijk voor de kost?’

‘Verstel- en borduurwerk; ze kon er nauwelijks van rondkomen. En die jongen, in plaats van haar te helpen bracht hij het beetje dat ze verdiende naar de kroeg en god mag weten waarheen. Maar daar bleef het niet bij. Het bestek, twee, drie schilderijen, de hangklok, zowat alles wat niet spijkervast was verdween naar de lommerd...!’

‘En zij vond het allemaal goed?’

‘Vond het goed?! Ze ging steeds meer van hem houden! Niemand van ons begreep er iets van... En dan wilde hij geld ... Ze gaf hem wat ze had... Hij bedreigde haar, geld moest hij hebben!’

‘Hoe weet u dat allemaal?’

‘In een huis kom je dingen te weten. Vaak hoorde je zijn geschreeuw door het trappenhuis, en als hij 's nachts maar ook overdag dronken thuiskwam, begon hij al aan de deur te tieren en te schelden. De arme vrouw heeft overal schulden; soms was er boven geen brood op de plank... Wij buren hielpen haar nu en dan uit de brand, al heeft geen van ons het breed. Maar het ging van kwaad tot erger. Het leek of ze helemaal verblind was. Ze vond het allemaal maar jeugdige dwaasheid. Vaak vroeg ze ons excuus als de jongen 's nachts over de trap had gezwabberd en lawaai gemaakt. Tja, zo'n zoon was het nou, dokter. Maar dat het zover is gekomen...’ En nu vertelde ze me het hele verhaal.

‘Vandaag kwam hij pas vroeg in de ochtend thuis; ik hoorde hem hier voor onze woning over de treden stommelen. Hij zong er iets bij met zijn hese stem. Enfin, boven zal hij wel weer geld hebben geëist. De deur heeft hij open laten staan - tot beneden bij ons... moet u zich voorstellen, van de vierde tot de tweede verdieping - hoorde je de herrie. En toen opeens een gil. Nog een gil. Op dat moment vlogen de mensen de trap op en zagen ze het. Het schijnt dat hij er totaal onaangedaan bij stsond en zijn schouders ophaalde.’

Ik vertrok. Achter me hoorde ik zware stappen. De moedermoordenaar werd afgevoerd. Op de gangen stonden mannen, vrouwen en kinderen hem na te staren; niemand sprak een woord. Ik draaide me om in de hal, daalde de trap verder af, verliet het huis en verzamelde in gedeprimeerde stemming de moed om me van de resterende dagtaak te kwijten.

Kort na het middaguur keerde ik terug naar het onzalige huis. Ik vond de gewonde moeder in dezelfde toestand als waarin ik haar had verlaten: buiten kennis, tamelijk moeizaam ademend. De vrouw die oppaste, vertelde me dat er intussen mensen van de recherche op bezoek waren geweest die de feiten op schrift hadden gesteld.

Het was zo donker in de kamer dat ik een kaars liet aansteken en op het nachtkastje aan het hoofdeinde van het bed liet neerzetten... Wat lag er een oneindige pijn op dit halfdode gezicht... Ik stelde de gewonde een vraag. De vrouw werd onrustig, kreunde en opende haar ogen een beetje. Maar spreken lukte haar niet. Nadat ik de nodige aanwijzingen had gegeven vertrok ik... Toen ik die avond terugkwam, leek de arme vrouw er wat beter aan toe. Op mijn vraag hoe het ging antwoordde ze: ‘Beter...’ en ze deed haar best te glimlachen. Maar meteen zonk ze terug in haar eerdere bewusteloosheid.

Zes uur 's morgens!

Na middernacht - ik had juist de laatste regel in mijn dagboek genoteerd - werd er luid gebeld... Mevrouw Marthe Eberlein, zo heette de zwaargewonde vrouw, wilde me zien. Een jongen uit het huis was naar me toe gestuurd; of ik maar meteen wilde komen, meteen, meteen... Of ze een koortsaanval had, of het met haar afliep...? Hij wist van niets; hoe dan ook, het was heel dringend.

Ik volgde de jongen op de voet en haastte me, voorzien van mijn koffertje met chirurgische instrumenten, de trap van het huis op, terwijl de jongen beneden bleef staan met een waskaars in zijn hand. De bovenste treden lagen al in diepe duisternis. Alleen aan het begin van de klim werd ik door een mat, flakkerend schijnsel begeleid. Maar toen werd mijn oog getroffen door een streep licht uit een spleet onder de deur van de zieke. Ik ging naar binnen. En via de voorkamer die tegelijk als keuken dienst deed, bereikte ik de kamer die uitkeek op de binnenplaats. De vrouw die op haar paste was opgestaan toen ze mijn stappen hoorde en kwam me tegemoet. ‘Wat is er aan de hand?’ fluisterde ik... ‘Ze staat erop u te spreken, dokter!’ zei de vrouw.

Ik stond al naast het bed; de zieke lag er bewegingloos bij; haar ogen waren wijdopen; ze keek me aan en zei op zachte toon: ‘Dank u wel, dokter, dank u wel!’ Ik pakte haar hand; haar pols was zo zwak nog niet. Ik sloeg de opgewekte toon aan die we altijd in petto moeten hebben, ook als ons hoofd er niet naar staat. ‘Dus het gaat beter met u, mevrouw Eberlein, daar ben ik erg blij om!’

Ze glimlachte. Inderdaad beter - en ik heb iets met u te bespreken...

‘Is dat zo?’ informeerde ik - ‘steekt u dan maar van wal!’

‘Met u alleen!’

‘Als u nu even wat gaat uitrusten!’ wendde ik me tot de ziekenoppas.

‘In een andere kamer,’ zei de zieke.

De oppas keek me nog een keer vragend aan. Daarop verliet ze de kamer en sloot de deur zachtjes achter zich. Ik was alleen met de zieke.

‘Alstublieft!’ zei de vrouw, met haar ogen op een stoel duidend, die aan het voeteneind van het bed stond. Ik nam plaats terwijl ik haar hand in de mijne hield, en trok de stoel iets dichterbij om haar beter te kunnen verstaan.

Ze sprak tamelijk zacht. ‘Dokter, ik was zo vrij,’ begon ze - ‘het is namelijk uiterst noodzakelijk dat ik u spreek!’

‘Wat kan ik voor u doen, beste mevrouw?’ vroeg ik... ‘Vermoeit u zich nou niet te veel!’

‘O nee, het zijn maar een paar woorden ... U moet hem uit de gevangenis houden, dokter.’

‘Wie?’

‘Mijn zoon... hem!’

‘Maar mevrouw Eberlein,’ antwoordde ik aangedaan... ‘U beseft toch wel dat dit buiten mijn bevoegdheid ligt.’

‘Oh, maar u kunt er heel wat aan doen, tenminste als er gerechtigheid bestaat.’ - ‘Ik doe een klemmend beroep op u... probeert u zich niet op te winden... Ik begrijp heel goed dat u mij als uw vriend beschouwt en daar ben ik u erkentelijk voor; maar daarnaast ben ik uw arts en mag u instructies geven, nietwaar? Dus rustig aan! Voor alles rust!

‘Rust...’ herhaalde ze. Ik zag smartelijke zenuwtrekkingen rond haar ogen en mond... ‘Dokter, u moet naar mijn verhaal luisteren... het drukt zo zwaar op mij!’

Uit mijn zwijgen meende ze op te kunnen maken dat ze mocht spreken, ze pakte stevig mijn hand vast en begon:

‘Hij is onschuldig - of in ieder geval minder schuldig dan de mensen kunnen vermoeden. Ik ben voor hem een slechte, een waardeloze moeder geweest...’

‘U?’

‘Ja, ik ... ik was een misdadigster!’

‘Maar mevrouw Eberlein toch!’

‘Zo meteen zult u me begrijpen. Ik ben niet eens mevrouw Eberlein... ik ben juffrouw Martha Eberlein. De mensen denken dat ik weduwe ben... Ik heb de mensen niet expres om de tuin geleid, maar ik kon die oude affaire nu eenmaal niet aan iedereen vertellen.’

‘Kom, kom... zoiets mag u nu toch niet meer zo pijnigen.’

‘Dat is het ook niet! Het is al twintig jaar geleden dat ik werd verlaten. Verlaten, nog voor hij ter wereld kwam, hij, mijn en zijn zoon. En toen... het is louter toeval dat hij nog leeft, want, dokter... ik heb hem al de eerste nacht willen doodmaken... Ja, kijkt u me maar zo aan! Ik stond er alleen voor en was radeloos... Niet dat ik het goed wil praten.... Ik pakte dekens en lakens en legde die helemaal over hem heen... Ik dacht dat hij zo zou stikken... De volgende ochtend vroeg haalde ik alles weer van hem af, bangelijk... en hij jankte! Ja, hij jankte - en ademde - en leefde!’ De arme vrouw was nu in tranen. Ik was niet in staat een woord uit te brengen. Maar na een korte stilte ging ze verder.

‘...En hij keek me met zijn grote ogen aan en bleef maar janken! En ik, ik beefde voor dat kleine wurm dat nog geen dag oud was... Ik weet nog precies dat ik het wel een uur bleef aanstaren en bij mezelf dacht:

Wat een verwijt spreekt er uit die ogen! Misschien beseft hij wel wat je van plan was en klaagt je daarom aan. Wie weet herinnert hij het zich en zal hij je altijd blijven beschuldigen... En het kleine wurm werd groter - en in zijn grote kinderogen was altijd hetzelfde verwijt. Als hij met zijn handjes naar mijn gezicht greep dacht ik: Ja, hij wil je krabben, hij wil zich wreken, want hij herinnert zich de eerste nacht van zijn leven, toen je hem onder het beddegoed had bedolven...! En hij begon te brabbelen, te praten. Ik was als de dood voor de dag dat hij echt zou kunnen praten. Maar dat ging nogal geleidelijk, heel langzaam aan. En ik bleef maar afwachten - iedere keer dat hij zijn mond opendeed verwachtte ik: nu gaat hij het je zeggen. Hij gaat je zeggen dat je hem niet voor de gek kunt houden, dat al die kusjes, al dat geknuffel, al die liefde je nog niet tot een echte moeder kunnen maken. Hij stribbelde tegen, hij liet zich niet kussen, hij was ongezeglijk, hij hield niet van mij... Ik liet me door hem slaan toen hij een jochie van vijf was en ook later liet ik me slaan.... Ik glimlachte maar wat... had een waanzinnige behoefte van mijn schuldgevoel af te komen, maar wist ook dat dat nooit zou lukken. Zou ik het ooit goed kunnen maken?... En als hij me dan aankeek, altijd met dezelfde vreeswekkende blik...!

Toen hij ouder werd en naar school ging, toen werd het me helemaal duidelijk dat hij me doorhad... Ik accepteerde alles vol berouw... Ach, hij was geen lief kind... maar...ik kon nooit boos zijn. Boos op hem! Oh, wat hield ik van hem, bijna waanzinnig hield ik van hem... En meer dan eens zonk ik voor hem neer, kuste zijn handen - zijn knieën - zijn voeten! - Ach, vergeven deed hij me niet. Geen blik van genegenheid, geen vriendelijk lachje...! Hij werd tien, twaalf jaar oud; hij haatte mij! Op school presteerde hij niets... Op zekere dag kwam hij thuis en meldde koppig: ‘Het is afgelopen met school; ze willen me daar niet meer hebben...’ Ach, ik begon toen helemaal te trillen. Ik wilde dat hij een vak zou leren - ik stelde het hem voorzichtig voor, ik smeekte - hij bleef halsstarrig - in werken zag hij helemaal niets. Hij zwierf over straat... Wat kon ik tegen hem zeggen - wat kon ik hem verwijten?... Eén blik van hem en de moed zonk me in de schoenen... Ik beefde als ik dacht aan de dag dat hij me recht in mijn gezicht zou zeggen: ‘Moeder, moeder! Je hebt alle recht op mij verspeeld.’ Maar uitgesproken heeft hij het nooit... Soms, als hij dronken thuiskwam,

dacht ik: Nu zal de drank zijn tong wel losmaken... Maar nee... Soms viel hij gewoon op de grond en bleef liggen tot de middagzon hem wekte. En als hij dan wakker werd en ik naast hem zat, dan keek hij me honend aan... met een glimlachje om zijn lippen of hij alles wist, ongeveer alsof hij wilde zeggen: wij tweeën weten hoe de vork in de steel zit!

En geld, veel geld had hij nodig; ik moest er maar voor zorgen... Maar ja, het ging niet altijd zoals hij wilde. Dan werd hij boosaardig, vreselijk gemeen - vaak werd hij handtastelijk tegen mij... En als ik moe op bed was gaan liggen stond hij voor me, weer met die honende glimlach die zeggen wilde: Nee de genadeslag geef ik je nog niet!...

Vanochtend kwam hij weer met het nodige kabaal de trap op. ‘Geld, geld!’ - ‘Ja, maar ik heb echt geen cent in huis.’ - ‘Hoezo geen cent in huis?’ - Ik bezwoer hem dat hij tot de volgende week moest wachten, tot morgen, tot 's avonds! Nee! Ik moest hem geld geven - ik had het verstopt -, hij schreeuwde en ging op zoek, rukte de kast open en de lakens van het bed... begon te vloeken ... En toen, en toen...’

Op dat moment hield ze zich in... Na een paar tellen vroeg ze: ‘En was dat niet zijn recht?’

‘Nee,’ zei ik... ‘Nee, mevrouw Eberlein!... U treft allang geen blaam meer. U zat gevangen in de waan van een kort ogenblik. Door al uw goedheid is uw schuld al duizend keren afgelost.’

‘Nee, dokter!’ antwoordde ze - ‘een waan was het niet. Ik herinner me die nacht maar al te goed... ik was niet waanzinnig, ik wist wat ik wilde!... En daarom, beste dokter, moet u naar de rechtbank gaan en daar vertellen wat u hier van mij hebt gehoord; dan zullen ze hem laten gaan, dat moeten ze!...’

Ik besefte dat ik hier niet zomaar tegenin kon gaan. ‘We praten er morgen verder over, mevrouw Eberlein,’ zei ik. ‘Vandaag hebt u rust nodig... U hebt zich al te veel ingespannen.’

Ze schudde haar hoofd.

‘Dokter, de wens van een stervende is heilig. U moet het mij beloven.’

‘U gaat echt nog niet sterven. U knapt heus helemaal op.’ - ‘Ik ga sterven - want ik wil het... Gaat u naar de rechtbank...?’

‘In de eerste plaats moet u doen wat ik u zeg en bedenken dat ik uw arts ben. Ik draag u nu op te zwijgen en rust te houden.’

Na deze woorden was ik opgestaan en riep ik de oppas binnen. Maar mevrouw Eberlein liet mijn hand niet los die ik haar ten afscheid reikte. In haar ogen brandde een vraag.

‘Jawel,’ zei ik.

‘Ik ben u dankbaar,’ antwoordde ze. Daarop gaf ik de ziekenoppas de nodige aanwijzingen en vertrok met het voornemen de volgende dag heel vroeg terug te keren.

De volgende ochtend trof ik de zieke bewusteloos aan, dezelfde middag nog was ze dood... Voorlopig draag ik haar geheim in me mee. Ik heb het aan deze pagina's toevertrouwd. Het staat me vrij haar laatste wens al dan niet te vervullen. Of ik naar de rechtbank ga of niet, dat maakt voor de ellendige zoon van die onzalige moeder weinig uit. Geen rechter ter wereld zal de geestelijke verwarring van zijn moeder opvatten als verzachtende omstandigheid bij de misdaad van haar zoon waarvoor slechts de doodstraf op zijn plaats is. De ongelukkige moeder had voldoende geboet door haar waan dat ze in de ogen van haar zoon een eeuwig verwijt zag, een niet aflatende herinnering aan die verschrikkelijke nacht.

Of zou het toch mogelijk zijn? Houden we zelfs aan de eerste uren van ons bestaan vage herinneringen over die we niet meer kunnen duiden, maar die ook niet verdwijnen zonder een spoor na te laten? - Is misschien een zonnestraal die door een raam naar binnen valt de allereerste oorzaak van een vredig gemoed? - En als de eerste blik van de moeder ons door haar onzegbare liefde veiligheid biedt, herken je dat dan niet in de lieve en onvergetelijke glans van blauwe kinderogen? - Maar als die eerste blik er een van wanhoop en haat is, brengt hij dan niet een brandende wonde teweeg in dezelfde kinderziel die, zoals we weten, duizenden uiteenlopende indrukken ontvangt, lang voordat het kind in staat is er iets van te begrijpen. En wat zou zich niet allemaal in de ervaringswereld van een kind kunnen afspelen als de eerste nacht van zijn leven verstreek in gruwelijk onbewuste doodsangst? Geen enkel mens is tot dusver in staat gebleken iets te vertellen over de eerste uren van zijn leven, - en niemand van jullie allemaal - zo zou ik de rechters kunnen voorhouden - kan weten wat hij van de goede en

slechte eigenschappen die hij met zich meedraagt te danken heeft aan de eerste zonnestraal, de eerste blik van zijn moeder.

Ik zal een bezoek aan de rechtbank brengen; op dit moment heb ik dat besloten, want mij dunkt dat het vooralsnog niet duidelijk genoeg is hoe sporadisch het in onze macht ligt iets te willen en hoe vaak we iets moeten.

De patiënt

Peter Seeberg[*]

(Vertaling Edith Koenders)

Toen de artsen voor het eerst kennismaakten met mijn ziekte, stelden ze me gerust met de woorden dat een geamputeerd been tegenwoordig niets meer voorstelde, nu protheses niet langer een kwelling waren zoals in de dagen van het houten been, maar juist eerder een zegen. Ze beloofden me dat ik wellicht zelfs beter zou gaan lopen dan voorheen, want mijn drang om weer te kunnen lopen zou me veel kracht geven, beweerden ze. Ze kregen gelijk. Toen ik eenmaal op dreef was, liep ik beter dan ooit, maar lang duurde dat niet, want mijn ziekte, die de artsen specificeerden als een ongelooflijk zeldzame vorm van 'algehele uitval' stak de kop op in mijn andere been, dat ook afgezet moest worden. Ook ditmaal verzaakte de medische wetenschap niet. Het bleek dat ik met twee kunstbenen beter liep dan met twee echte.

Daarna had ik een poosje rust, maar toen stak de ziekte de kop op in mijn rechterarm, helemaal tot aan mijn schouder, maar de artsen zeiden dat ik daar niet te zwaar aan moest tillen want de prothesekunst vervaardigde betere armen dan de natuur en kort daarop was ik niet met één, maar met twee kunstarmen uitgerust, waar ik veel plezier van had. Over mijn linkerarm verkeerden de artsen een paar dagen in een dilemma, want de ziekte zat daar alleen in de elleboog en ze meenden dat ze dit gewricht eerst konden wegzagen en mijn onder- en bovenarm met een kunstelleboog aan elkaar konden zetten, maar toen de ziekte zich zo snel uitbreidde dat ze mijn schouder en hand aan elkaar zouden moeten verbinden met een prothese, lieten ze het plan varen.

Als je steeds weer een deel van je lichaam kwijtraakt, en er iets anders voor in de plaats krijgt, ga je het ziekenhuis als je tweede thuis beschouwen. Na de operatie waarbij ik mijn nieuwe armen kreeg, hield de ziekte zich meer dan een jaar gedeisd. Dat jaar bracht ik thuis

* *Peter Seeberg (1925-1999) was een van de belangrijkste* Deense *auteurs van de 20ste eeuw en is nauwelijks in het* Nederlands *vertaald. Naast een aantal romans publiceerde hij verschillende verhalenbundels. Hoe de mens zich verhoudt tot de werkelijkheid is een terugkerend thema in zijn licht absurdistische verhalen. Seeberg was verder museumdirecteur en hij nam deel aan een aantal wetenschappelijke expedities.* 'De patiënt' *komt uit de bundel* Eftersøgningen *(De zoekactie) uit 1962.*

door, volledig in beslag genomen door mijn hobby's, die ik steeds beter in de vingers kreeg. Geleidelijk aan verlangde ik terug naar het ziekenhuis en eindelijk stak mijn ziekte, die zijn eigen ondoorgrondelijke weg volgde, weer de kop op in mijn rechterlong. Mijn artsen stelden meteen vast dat die met meer te redden was, waar ik me echter geen zorgen over diende te maken, want ik kon best met één long leven en als die ook door de ziekte aangetast werd, konden ze me tijdens het verwijderen daarvan meteen een nieuwe geven. Zo is het ook gegaan. Pijn heb ik niet geleden, want ze gaven me op tijd pillen en injecties en als die elders in mijn lichaam aanleiding gaven tot ongemak, kreeg ik andere middelen die er speciaal toe dienden om die delen van het lichaam weer in het gareel te krijgen. Mijn nieuwe long was bijzonder prettig, ik kon makkelijker ademen, mijn borst voelde lichter aan dan voorheen, dus ik voelde me een paar maanden prima tot de ziekte me wederom in mijn tweede thuis deed belanden, waar de artsen eerst mijn ene nier en toen ook de andere moesten vervangen.

De ziekte sloeg nu serieus toe, maar ik merkte er goddank weinig van, aangezien de zorgzaamheid van de artsen grenzeloos was en ze me een maand lang onder narcose hielden, zodat ze delen van mijn dikke en dunne darm konden vervangen door kunstslangetjes en -buizen, die mijn drek afvoerden door mijn zij, hetgeen in veel opzichten handig is. Toen ik daarna bij kennis kwam, verklaarden de artsen dat ik nu zo goed als genezen was, omdat de ziekte eigenlijk geen organen meer kon aantasten. Daarin vergisten ze zich echter. Mijn hart, waarvan ze dachten dat het niet vatbaar was voor de ziekte, begon te haperen en verkeerde gaandeweg in zo'n toestand dat het buiten werking gesteld moest worden; ik moest voortaan in een apparaat dat een hart-long-machine heet en dat de hele dag door het werk doet van het aangetaste orgaan.

Het leven heeft nog steeds zijn mooie kanten; iedereen in het ziekenhuis doet om het hardst zijn best het me naar de zin te maken, waar ik zeer dankbaar voor ben. Ik sta nu definitief buiten de wereld van de rusteloosheid. Mijn leven is gereduceerd tot naar het plafond staren en af en toe haak ik grote hemden waarbij ik mijn armen hoog boven mijn hoofd moet houden.

Ik denk na over mijn leven, of het van mij is of dat het toebehoort aan de artsen, en als dat zo is, ben ik dan eigenlijk mezelf nog wel? Ik heb het mijn vrouw gevraagd, en mijn kinderen, mijn broers en mijn

vrienden en iedereen heeft gezegd dat ik nog altijd dezelfde ben, dat ik nog steeds mezelf ben. Hoe ver kun je een mens reduceren zonder dat je hem tot iets anders maakt? Deze vraag benauwt me niet, ik voel me uitstekend, het maakt me niet uit of ik mezelf nog ben of niet, maar nadenken is nu eenmaal het enige wat ik kan. Misschien is dat verkeerd, misschien staan mijn gedachten wel zo ver van de keten van het leven af, dat ik elke schakel een andere betekenis toeken dan hij eigenlijk heeft. Ik heb ook aan mijn artsen gevraagd of ze denken dat mijn ziel alle transformaties en transplantaties heeft kunnen volgen, want dat laatste is me ook niet bespaard gebleven. Toen mijn neus langzaam begon te verdwijnen, hebben ze er een spier voor in de plaats gezet die maandenlang kromgetrokken is, maar dat was zo onbeduidend dat ik het niet eerder heb genoemd. De artsen antwoordden me toen dat ik het daar maar eens met wat psychotherapeuten over moest hebben. Die legde ik dezelfde vraag voor, ik vroeg of zij meenden dat het grootste deel van mijn ziel weggehaald was en of ik misschien een andere ziel had gekregen. Ze antwoordden dat dat een zeer moeilijke vraag was, eerst probeerden ze me ervan te overtuigen dat de ziel niet bestond, maar ik beweerde van wel, dus zeiden ze dat het heel goed mogelijk was dat de ziel niet in het lichaam zit, maar eromheen zweeft en dat vond ik een zeer bevredigend idee. In dat geval is mijn ziel nog intact, in dat geval ben ik onaangetast.

Zelfs nu ik ook mijn eigen hoofd niet meer heb, maar het hoofd van een ander die niet meer gered kon worden in de laatste oorlog, waarna ik het kreeg omdat ik een zeldzaam geval was en de artsen de kroon op hun werk wilden zetten. Ik heb geen idee hoe ze het gedaan hebben, want ik ben maandenlang weg geweest en al had ik het gewild - maar dat was met het geval - ik kon toch niet protesteren. Toen ik erachter kwam, leek alles me prima in orde en bijna weer bij het oude. Maar wat een mens voelt is één ding, hoe de dingen samenhangen is iets heel anders; tot dat inzicht ben ik wel gekomen. Ik bewonder de medische wetenschap en ik ben die zeer dankbaar, ik heb mijn leven en mijn welzijn eraan te danken, maar een antwoord op de vraag of de gedachten die ik denk nog steeds van mij zijn of die van mijn voorganger en of het bijvoorbeeld mogelijk is dat ik me alle gedachten kan herinneren die hij gehad heeft, kan die wetenschap me niet geven. Ik geloof van niet, want ik heb het uit alle macht geprobeerd. Ik herinner me nog steeds alleen mijn eigen herinneringen, denk nog steeds mijn

eigen gedachten en hoewel geen enkel deel van mijn lichaam van mezelf is, beschouw ik alles als een onmisbaar deel van mijn ik. Hoe is dit mogelijk als niets van mezelf is; tenzij ikzelf een ander onzichtbaar lichaam ben dat het andere lichaam omhult, als een onzichtbare mond waarin mijn eigen zieke, ellendige lichaam niet meer is dan een rotte kies?

De artsen hebben gezegd dat ik in wezen een ijzeren gezondheid heb, en dat kan ik beamen. Ik ben buitengewoon gezond, de zwakte heeft maar een heel klein deel van mij getroffen. Als ik op een dag helemaal weggevreten en weggegooid ben, zal ik er nog steeds zijn.

‘Herken je me nog?’ vraag ik elke dag aan mijn vrouw als ze komt.

‘Ja, uiteraard,’ antwoordt ze, terwijl ze me over mijn haar streelt.

‘Hou je van me?’ fluister ik dan, want ik wil het elke dag horen.

‘Ik hou meer van je dan ooit,’ zegt ze elke dag teder.

‘Maar je kunt me niet zien,’ zeg ik dan zo hard als ik kan.

‘Jawel,’ antwoordt ze.

‘Nee, niet goed,’ zeg ik. ‘Dat kun je niet begrijpen. Ik ben groter dan je denkt, wat je ziet ben ik helemaal niet.’

‘O, jawel,’ huilt ze. ‘Jij bent het echt, jij bent het echt.’

‘Laten we dat dan maar hopen,’ zeg ik.

Elke dag.

Genade

Richard Selzer[*]
(Vertaling Martijn Boven)

Het is oktober in de Villa Serbelloni, waar ik een maand verblijf om te schrijven. Op de vensterbanken liggen de vleesvliegen te sterven. De atmosfeer is doordrongen van onzekerheid. Zou het afkoelen? Of juist warmer worden? Iedere dag kent nieuwe extremen. Schommelend tussen vorst en verdamping. De vliegen hebben geen last van onzekerheid. Ze begrijpen dat hun tijd gekomen is.

Wat kost dat sterven veel energie! En wat een frenesie. Als de vliegen allang bezweken zijn en al een tijdje niet meer bewegen, kan het opeens gebeuren dat ze opeens zo snel ronddraaien dat ze niet meer te zien zijn. Of alleen te zien zijn als een vage glinstering. Het zijn net derwisjen die rondwervelen, dan stoppen, om daarna weer net zo stil te liggen als daarvoor, met als enig verschil dat ze nu en dan zwakjes met een paar pootjes zwaaien, een verdoofde nabootsing van beweging. Tot het moment dat de dood echt toeslaat, klinkt dat vreselijke zoemen alsof er nog hoop op vliegen is.

Elke ochtend schep ik met een blik en veger zo'n drie dozijn lijken op. Die gaan de prullenbak in en ik ga zitten om met het schrijfwerk van vandaag te beginnen. Plotseling klinkt vanuit de prullenbak het verwoede geklop van wederopstanding. Hier heeft de dood zijn domein nog niet afgebakend. Ongeacht het aantal slachtoffers en ongeacht het feit dat de ramen de hele dag dicht zitten, blijven de vliegen zich elke avond op de vensterbanken verzamelen om te sterven zoals ze geleefd hebben: ensemble. Het moet plezierig zijn om op deze manier te sterven, draai voor draai, klop voor klop, zoem voor zoem met je metgezel. Wij mensen kennen dit soort broederschap niet, ieder van ons zoemt en draait en klopt alleen.

* *De Amerikaanse schrijver Richard Selzer (1928) was tot zijn pensioen in 1985 als universitair docent verbonden aan de universiteit van Yale en werkte daarnaast als zelfstandig arts. Als schrijver is Selzer een relatieve laatbloeier, pas in 1973 debuteerde hij met de verhalenbundel* Rituals of Surgery. *Zijn literaire werk, dat voornamelijk uit verhalen en essays bestaat, heeft vrijwel altijd de medische praktijk tot onderwerp. 'Genade' ('Mercy'), dat hier in vertaling is afgedrukt, is oorspronkelijk verschenen in* Letters to a Young Doctor *(1982). 'De titel zinspeelt op* Mercy Killing *(Genadedood)'*

Dat doet me denken aan een man in New Haven! Hij is zeven jaar lang mijn patiënt geweest, vanaf de dag dat ik zijn buikholte onderzocht in de operatiekamer en daar een sluimerende verrassing aantrof: alvleesklierkanker. Hij was op dat moment tweeënveertig jaar. Voor deze man waren het zeven magere jaren. Voor zijn vrouw en zijn moeder gold hetzelfde. Tot drie dagen geleden werd zijn ziekte gekenmerkt door een langzaam toenemende pijn, door braken en uitputting. Desondanks was het nog draaglijk. Met morfine. Drie dagen geleden begon de pijn oncontroleerbaar te steigeren, waarna hij zich voegde bij de selecte groep van hen die zo zwaar lijden dat alleen de dood nog verlichting kan brengen. Thuis in zijn bed zag hij eruit als een vijfendertig kilo wegend concentraat van pijn waaruit alle andere pijn kon worden afgeleid in opeenvolgende verdunningen. Hij kronkelde onder de geselingen van de pijn. Er arriveerde een ambulance. In het ziekenhuis kon er niets meer gedaan worden om zijn leven te verlengen. Er konden alleen nog grote doses morfine worden toegediend.

‘Alstublieft,’ smeekt hij me. Op de tanden in zijn geopende mond ligt een bruin laagje speeksel. Hij heeft de hele nacht heftig liggen woelen, alsof hij in het bed een graf wilde uithollen.

‘Ik zorg dat u niet hoeft te lijden,’ zeg ik tegen hem. Bij zijn worsteling heeft hij het laken opzij gegooid. Ik zie de oude, aan zijn lot overgelaten incisie, de buik gevuld met tumor. Zelfs zijn penis ziet er mager uit. Er is een voet met vijf blauwe tenen bloot komen te liggen. Ze voelen koud aan in de kom van mijn hand. Ik denk aan de twintig botjes in die voet, ze zitten met een pees aan elkaar vast, iedere rij wordt vergezeld door een eigen zenuw en slagader. Op dit moment ziet de voet eruit als een prachtig dood dier dat ooit getraind was om de bevelen van iemands brein naar de aarde over te brengen

‘Ik zal hem van die pijn afhelpen,’ zeg ik tegen zijn vrouw.

Maar het is onmogelijk om de pijn uit te schakelen zonder daarmee de drager van die pijn te doden. Zoveel morfine dat het hem fataal kan worden... en nog steeds blaft en miauwt hij en maakt hij geluiden die doen denken aan een boot die bij zware storm in stukken breekt. Ik denk dat zijn pijn blijft voortleven tot ver na zijn dood.

‘Alstublieft,’ smeekt zijn vrouw, ‘dit kan zo niet verder.’

‘Doe het,’ zegt de oude vrouw, zijn moeder. ‘Doe het nu.’

‘Als ik hem nog meer geef, overleeft hij het niet,’ zeg ik tegen haar.

‘Waar wacht u dan nog op,’ zegt ze. Het gezicht van de oude vrouw is een afgetrapte wirwar van losse huidplooien. Haar haren zijn ezelbruin, ezelgrijs.

Ze blijven bij hem wachten terwijl ik naar de medicijnkamer ga om de injectiespuiten klaar te maken. Dat kan op niemand anders worden afgeschoven. Als ik naar de kamer terugga, heb ik drie volle spuiten, een rubberen stuwband en een alcoholdoekje in mijn hand. Een alcoholdoekje! Om infectie te voorkomen? De oude vrouw staat op een krukje en leunt over de zijleuning van het bed. Haar boezem hangt net boven zijn opgerichte hoofd alsof ze hem verdriet en tederheid laat drinken uit haar nog altijd volle borsten. Plotseling zegt ze streng, zoals ze het jaren geleden ook tegen hem gezegd moet hebben:

‘Ga naar huis, zoon. Ga nu maar.’

Ik blijf in de deuropening staan wachten. Er is geen ander geluid te horen dan een gefladder, een geritsel, alsof een klein dier, een vleermuis misschien, zich in de kamer heeft teruggetrokken om er te sterven. De vrouwen draaien zich om en vertrekken. Hun blik drukt dankbaarheid noch afkeuring uit. Ik zou mijn hoofd moeten verbergen.

Eindelijk zijn we alleen. Ik sta aan de rand van het bed.

‘Luister,’ zeg ik, ‘Ik kan u van de pijn afhelpen.’ De ogen van de man hervinden hun focus. Zijn blik is als een wond die pijn uitstraalt, zodat ieder op wie die blik valt weet hoe groot de behoefte is aan verlichting.

‘Hiermee.’ Ik houd de injectiespuiten omhoog.

‘Ja,’ hijgt hij. ‘Ja.’ Terwijl de rest van zijn lichaam schokt als respons op de pijn, houdt hij zijn linkerarm, zijn aanvaardende arm, stil voor de stuwband. Zijn lichaam is bedekt met een gelijkmatige dauw van zweet. Ik veeg de huid af met het alcoholdoekje en klop een paar keer vlug op de arm zodat de aders zichtbaar worden. Er is er nog maar één geschikt, de rest is al zo vaak aangeprikt dat ze niet meer gebruikt kunnen worden. Ik wil de naald inbrengen, maar de stuwband is losgeraakt. De ader geeft het op. Verdomme! Ik knoop de stuwband weer vast. Langzaam vult de ader zich met bloed. Dit keer blijft hij op zijn plaats.

Hij reageert in het geheel niet op de venapunctie. Wat is een klem golfje in een wilde zee? Ik oefen druk uit op de zuiger en injecteer de vloeistof, haal de injectiespuit van de naald en bevestig een tweede. Ook die spuit ik leeg, waarna ik verder ga met de derde. Als ik alle

injecties heb toegediend trek ik de naald eruit. Op zijn onderarm verschijnt een druppeltje bloed. Ik veeg het weg met het alcoholdoekje. Het is gebeurd. Binnen een minuut is het gebeurd.

‘Ga naar huis,’ zeg ik, de woorden van de oude vrouw herhalend. Ik doe het licht uit. In het donker is de inhoud van het bed een abstractie. Nee! Ik moet hem in de gaten houden. Ik doe het licht weer aan. Wat is er weinig van hem over, een ineengevouwen bundeltje, iets dat zover is afgebrokkeld dat er alleen nog een vorm en een klein beetje adem zijn overgebleven. Zijn rusteloze botten glanzen alsof ze elk moment door de papierachtige huid kunnen breken. Ik ben ook rusteloos. Ik wil er vanaf zijn zodat ik naar de gang kan gaan waar de vrouwen staan te wachten. Voor hen is zijn dood een juweel.

Mijn vingers aan zijn pols. Hij heeft hetzelfde ritme als ik! Alsof dezelfde polsslag de hele natuur bezielt en het hart van elk schepsel gelijk doet kloppen.

‘Ga maar naar huis,’ zeg ik. Het mij zo bekende, uitgemergelde lichaam ontspant zich. Het aantal ademhalingen neemt af. Acht per minuut... zes... Het kan niet lang meer duren. De polsslag is soms niet meer te voelen. Het duurt niet lang meer.

‘Is dit al beter?’ vraag ik hem. Zijn blik is afstandelijk, glazig, afwezig. Minuten verstrijken. Buiten, in de gang, klinkt het gemurmel van vrouwenstemmen.

Maar deze man wil niet sterven! Het skelet ontwaakt uit zijn toestand van verdoving. Hij trekt zijn neus op alsof hij een vlieg wil verdrijven. Wat is het dat hem doet schudden als een kalebas vol met bonen? De polsslag wordt beter, zakt weer weg, keert terug en blijft stabiel. Het aantal ademhalingen loopt op tot twaalf, daarna veertien. Ik heb het niet gedaan. Ik heb hem niet vermoord. Ik ben onschuldig!

Zo dadelijk zal ik de kamer uitlopen, naar de gang. Ze zullen me met ingehouden adem aankijken, verwachtingsvol. Ik trek het laken over hem heen. Opeens voel ik een scherpe steek in mijn duim. Ik ben geprikt door de naald waarmee ik hem had willen doden. Er verschijnt een bloeddruppel. Ik druk het alcoholdoekje erop. Mijn verse bloed vergroot de vlek van zijn bloed op het gaasje. Wat maakt het uit. De man in het bed slikt. Zijn adamsappel beweegt langzaam op en neer. Het zou niet moeilijk zijn. Drie minuten het strottenhoofd dichtdrukken. Hij is nog niet bij bewustzijn, merkt er niets van, voelt het niet. Mijn duim en vingertoppen aarzelen, blijven rusten op zijn luchtpijp.

Mijn hartslag klopt in zijn hals, de zijne in die van mij. Ik kijk over mijn schouder. Niemand. In de hoek staan twee lege infuusstandaarden, hun lusvormige metalen ogen kijken toe. Doe het! Vingers drukken. Hij slikt opnieuw. Weer omkijken. Hoe goed zit de deur dicht. En dan... de greep van mijn handen verslapt. Ik kan het niet. Ik heb het niet in me. Niet op deze manier. Het hoofd van de man schokt als een spartelende vis. Het bataljon ribben vecht door.

Ik loop achteruit van het bed weg, draai me om en vlucht naar de deuropening. In de spiegel vang ik een glimp op van mijn gezicht. Het is het gezicht van iemand die gereanimeerd is na een langdurige hartstilstand. Er zit geen spatje kleur op de wangen, alsof deze persoon in shock verkeert vanwege iets dat hij zojuist aan gene zijde van het graf heeft gezien.

In de gang hangen de vrouwen tegen de muur en tegen elkaar aan. Ze doen denken aan een groep engelen die hierheen is gestuurd om beslag op zijn lichaam te leggen. Dat is het enige wat ze tevreden kan stellen.

‘Hij is nog met dood,’ zeg ik. ‘Hij wil niet... of kan niet.’ Ze zwijgen.

‘Hij is er nog niet klaar voor,’ zeg ik.

‘Hij is er klaar voor,’ zegt de oude vrouw. ‘U niet.’

Twee korte verhalen

Periklís Sfyridis[*]

(Vertaling Hero Hokwerda)

[1] In het holst van de nacht

Twee uur 's nachts, januari, buiten een sneeuwstorm. Aan de telefoon vroeg een onbekende - zijn naam zei hij wel, maar die heb ik niet onthouden -, of ik zijn moeder wilde komen onderzoeken. De truc van het geven van telefonisch advies tot aan de volgende ochtend, om er dan heen te gaan, werkte niet.

‘Ik kom u wel ophalen,’ hield hij aan.

Ik gooide de dekens van me af; de kamer was koud, de centrale verwarming van de flat gaat uit zuinigheid om tien uur uit. Ik mijn broek en een trui aan, over mijn pyjama heen; de kraag sloeg ik naar binnen om het niet op te laten vallen. Ik trok mijn dikke jas aan, pakte mijn dokterstas en daalde af naar de ingang van de flat. Er stond een snijdende noordwestenwind. Weldra verscheen er een bestelwagen, onder de modder. De onbekende opende het rechterportier.

‘De dokter?’ vroeg hij.

‘Ja,’ antwoordde ik, en ik stapte in.

Hij had een vierkant, chagrijnig gezicht. Ook te vroeg uit zijn bed gehaald zeker, dacht ik. Hij had handschoenen en een leren jasje aan; er was geen enkele verwarming in zijn kavalje.

‘Waar gaan we heen?’

‘Naar Pylea,’ zei hij kortaf; hij was van het slag waar je niet gemakkelijk een gesprek mee aanknoopt.

* *Periklis Sfyridis is in 1933 geboren in Thessaloníki (Noord-Griekenland) en woont daar nog steeds. Hij was enkele jaren militair arts, later huisarts en cardioloog, en tevens schrijver, vooral van (realistische) verhalen: over liefdes en relaties, over ervaringen uit zijn medische praktijk, over dieren, en over zijn leven in Thessaloníki. Van zijn medische verhalen is in 1997 al eens een bundel in het Nederlands verschenen:* Uit de eerste hand *(vertaling Anneke de Reuver), met diverse medisch-maatschappelijke problemen als onderwerp. De hier vertaalde verhalen komen uit* Soldij van een militair arts *(Misthós Anthypiátrou, 1987), waarin het gaat om alledaagse ervaringen uit een dokterspraktijk.*

We waren in het dorp aangekomen, de Profeet Elia-kerk voorbijgereden en klommen nu naar het College. Hij sloeg linksaf een zandweg in, waar ik nog nooit had gelopen.

‘Woont u ver weg?’ vroeg ik weer.

‘We zijn er bijna,’ antwoordde hij.

We hadden ons van het dorp verwijderd, zelfs de lichten waren niet meer te zien. Verlatenheid, volstrekte duisternis en de ene na de andere plas die in de lichten van de auto voor ons opdook. Ik keek opzij en nam hem nog eens op: stugge kop en kleine, zwarte ogen, met een zweem van kwaadaardigheid. En als het nu eens een misdadiger is? vroeg ik me af. Als hij op dit ogenblik de auto stilzet en mij aanvalt? Ik betrapte me erop dat ik met mijn hand naar de deurkruk zocht. De ander was met al zijn aandacht bij het stuur. Mij aanvallen, waarom? Om me te beroven? Geld op zak had ik niet, alleen wat kleingeld. Misschien was het wel een maniak, paranoïde of wat dan ook. Onlangs, zo had ik in de krant gelezen, was een taxichauffeur om zeep geholpen en beroofd. Vast door een stel junkies, dacht ik. Verder hadden twee schooljongens in Vèria - bij de herinnering alleen al rezen mij de haren te berge - een voorman van de electriciteitsmaatschappij doodgestoken in zijn eigen auto, ‘voor de gein’, zoals ze tijdens de reconstructie bekenden. Die Engelse taxichauffeurs zijn niet gek, dacht ik, dat ze onder het mom van traditie aan die stokoude zwarte taxi's vasthouden, met de chauffeurscabine volledig gescheiden van die van de passagiers. Zelf was ik op dat ogenblik weerloos. Hij hoefde maar de motor uit te schakelen en met zijn handen - die er reusachtig uitzagen met die handschoenen aan - mij de keel dicht te knijpen. Wat zou ik kunnen doen?

In mijn puberjaren werd ik op een keer wegens een vrouwenakkefietje achternagezeten door net zo'n uitsmijterstyp. Hij trof me 's nachts op een open stuk; ik had hem nog net op tijd in de gaten, greep een potlood uit mijn zak en stak hem in het gezicht. Er spoot wat bloed uit en even was hij van zijn stuk gebracht. Ik greep mijn kans en zette het op een lopen - ik kon hard rennen, ‘de haas’ was mijn spotnaam -, en zo wist ik te ontkomen. Tijdelijk, natuurlijk, want een volgende keer sleurde hij mij met twee van zijn gabbers als een geitje het Aris-stadion in - dat was toen in aanbouw - en sloeg me verrot. De twee hielden mij vanachter vast en hij deelde mij een vuistslag op het hoofd uit en een kniestoot in de maag - ik hapte naar lucht en viel op

de grond. Er ontging mij niets, maar ik kon geen adem halen. Ik voelde mij als een baby die, helemaal blauw zoals hij ter wereld komt, adem probeert te halen; de dokter houdt hem als een slachtdier aan de beentjes vast en klopt hem op de rug tot de eerste huil klinkt, de eerste kreet, die meteen de eerste ademhaling is. Huilen wilde ik niet - ik hing de grote jongen uit - en de diepe ademteug die ik tenslotte wist te halen, haalde ik in het geniep, stiekem, bang als ik was dat ze het zouden merken en ik nog een portie schoppen kreeg. Van hun kant zaten ze in de rats.

‘Hé zak, je hebt 'm naar de andere wereld geholpen,’ zei de ene geschokt, en op dat ogenblik schoot ik als een pijl uit de boog omhoog en koos het hazenpad. Schuimbekkend kwamen ze achter me aan.

‘Stelletje lulhannesen, stelletje lulhannesen,’ riep ik - ze konden me toch niet inhalen.

Dat voorval was ik bijna vergeten, net als het scheldwoord. En als eerste was het scheldwoord teruggekomen, een paar dagen geleden, toen in een smalle straat, met aan weerszijden auto's geparkeerd, een idioot toeterde dat hij erlangs wilde; ik gooide de kop ervoor en liet hem er niet langs, en achter mij klonk zijn gescheld op.

‘Hou toch op, lulhannes,’ riep ik, en mijn zoon naast me voor in de auto wees me terecht.

‘Je bent dókter, gedraag je dan met als een bootwerker.’

Maar nu, wat baatte het dat ik dokter was, met slappe armen en zonder enige training? Die bootwerker naast me, of in elk geval gespierd áls een bootwerker, zou me tot moes kunnen slaan. Ik opende stilletjes mijn tas en zocht naar het reflexhamertje, met een scherpe punt, dat in uiterste nood tot afweer kon dienen.

‘Bent u iets kwijt?’ vroeg de onbekende met een schuine blik naar mij.

‘Nee,’ zei ik, en uit schaamte sloot ik meteen de tas; ik zag verder af van elke gedachte aan noodweer.

Toen doemden ten slotte vóór ons enkele langwerpige gebouwen op, witgekalkt en met laag dak, in een kring gebouwd.

‘Mijn varkensfokkerij,’ legde de onbekende uit. ‘Hier woon ik met mijn moeder.’

Voorbij de zwijnen een klein huisje, met een vloer van cement. Op de bank een oude vrouw met hoofddoek en ogen die gloeiden van de koorts.

[2] De ene kraai en de andere

Voor dag en dauw belde een collega die voor het Ziekenfonds op huisbezoek was in Toumba.

‘Neem me niet kwalijk dat ik je wakker maak, maar ik ben hier geroepen bij een geval met pijn op de borst.’

Meteen haastte ik mij erheen, en ik trof hem badend in het zweet aan terwijl hij mond-op-mondbeademmg pleegde op een lijk.

‘Die is er geweest,’ fluisterde ik, en ik ging weg op het ogenblik dat de weduwe begon te gillen.

Van honorarium kon geen sprake zijn. Een hopeloos geval - al heb je je ook nog zo uitgesloofd om het te redden - is een verloren zaak. Als de familie door het plotselinge sterfgeval in alle staten is, kun jij niet opeens je kwitantieboekje trekken. Desalniettemin kwam de volgende dag iemand naar mijn praktijk om te vragen hoeveel ze mij verschuldigd waren.

‘Niets,’ zei ik. ‘Ik heb geen hulp meer kunnen bieden.’

‘Maar we hebben u wel wakker gemaakt,’ hield hij aan. ‘En trouwens, de overledene werkte bij de Spoorwegen, dus het wordt betaald door het ziekenfonds daar.’

‘Wat was hij van u?’ vroeg ik.

‘Een buurman,’ antwoordde hij. ‘En Marika - de weduwe - heeft mij opgedragen alle hangende kwesties in orde te maken.’

Als de Spoorwegen toch betaalden, nam ik het honorarium maar aan, en ik gaf hem de bijbehorende kwitantie.

Die avond, toen ik op de kliniek was, belde mijn vrouw.

‘Kom gauw, een vrouw in het zwart schreeuwt hier de hele boel bij elkaar.’

Ik liet het werk het werk en ging snel naar huis. Zodra de weduwe me zag, nam ze me op de korrel.

‘Schaam je je niet, je dubbel laten betalen voor een visite?’

‘Ik?!’

‘Ja, jij! Had ik je die avond geen geld in je zak gestopt?’

‘Mij?’

‘Wou je soms beweren dat ik gek was?’ riep de struise weduwe me vanonder haar zwarte tulband toe, klaar om mij te verscheuren. ‘En

van de Spoorwegen heb ik een schijntje gehad, terwijl jij een dubbele visite rekent, hè?'

'Ja, hoor eens, mens,' ging ik over de schreef; ik stak het geld dat ik gekregen had in haar boezem en gooide haar de flat uit.

'Ik krijg je nog wel,' dreigde ze toen ze wegliep. 'Morgen ga ik meteen naar de officier van justitie.'

Ik wist niet hoe ik het had. Ze leek in staat het te doen ook, en dan zou ik in rechtszaken verwikkeld raken wegens ongeoorloofde verrijking. En de rechter zou me schuins aankijken, zoals die keer dat ik daar moest zijn wegens een aanklacht voor fout parkeren. De eenhoofdige kamer had zitting en de uitspraken - en boetes - kwamen achter elkaar af; je kreeg niet eens de kans je te verdedigen. Op de rechterstoel zat de president, met rood haar en van middelbare leeftijd, meer te knikkebollen dan te luisteren. Ruwweg berekende ik dat van zijn uitspraken één op de twintig vrijspraak was, om de schijn op te houden. Vóór mij was een meisje aan de beurt.

'Meneer de president, ik woon aan de Tsimiskí. Het was middag, ik had al drie rondjes gereden en nergens een parkeerplaats te bekennen. Toen moest ik wel even op het trottoir gaan staan.'

Ik zag de president ontwaken en haar op zoetelijke toon om een bewijsstuk vragen voor het adres van haar huis. Zij ging heel koket op zoek in haar tasje en gaf hem een kwitantie van de electriciteit.

'Laat het niet weer gebeuren,' zo sprak hij haar vrij, en meteen: 'Sfyridis!'

Ik stelde mij voor het hekje op. Dit red ik wel, dacht ik; het was een spoedgeval geweest, de belastingdienstkwitantie was in orde en het adres van de patiënt stond breeduit op het controlestrookje, en bovendien was er een bepaling van de verkeerspolitie dat artsen toestemming hadden voor een paar minuten parkeren.

'Tweehonderd drachmen,' klonk zijn uitspraak.

'Maar, meneer de president, die jufrouw zoëven...'

Hij beschuldigde mij van belediging van de rechtbank.

'Gaat u nu, anders krijgt u er straf bij.'

Een agent nam mij over.

'Hierlangs, dokter.'

We doorkruisten horizontale en verticale gangen tot we bij een loket kwamen, waar ik mijn duiten ophoestte.

En dan nu wéér tegen zo'n president oplopen, zeker, en die weduwe daar maar dure eden zweren.

‘Ik ben niet gek, meneer de president.’ Waarna ze zich op haar rouw zou beroepen, en op haar verontwaardiging, plus het banale bedrag van mijn honorarium - ‘maar die lui moeten nodig eens een lesje leren!’

En dan zou er in de rechtszaal ook nog het journaille zijn, notitieboekje in de hand, in afwachting van ‘hot news’.

In mijn wanhoop belde ik mijn collega.

‘Waar heb je me nou weer in verwikkeld, gisteravond?’ en ik deed hem het hele relaas.

‘Hé, wacht eens even,’ viel hij me in de rede. ‘Míj heeft ze geld in de zak gestopt, en ik heb haar nog een kwitantie gestuurd ook, via die buurman van haar waar je het over had.’

‘Kom mee, gauw naar haar huis,’ zei ik.

In het appartement van de weduwe was het een drukte van belang. Ons plotselinge bezoek deed iedereen verstijven.

‘Aan wíe had je dat geld gegeven, mevrouw Marika?’ vroeg de arts.

‘Aan hem,’ en ze wees vijandig naar mij.

‘Je vergist je, aan míj heb je 't gegeven,’ hield de collega aan.

‘Ik heb je wel door, beste dokter: dat zeg je om hem de hand boven het hoofd te houden,’ zei ze op ironische toon.

‘Om hem de hand boven het hoofd te houden? Hoezo?’

‘Ik herinner mij maar al te goed - al ben ik nog zo overstuur - dat deze meneer hier mij geld voor de visite vroeg en ik hem het geld in de zak gestopt heb.’

‘Maar waarom heb ík je dan een kwitantie gestuurd?’

Even was de weduwe van haar stuk gebracht. Tal van blikken hechtten zich aan haar vast. De buurman nam het woord.

‘Ik heb je nog gevraagd, Marika, of je je misschien vergiste,’ waarna hij zich tot mij wendde en zei: ‘Neemt u ons niet kwalijk.’

Maar weldra had zij haar zelfbeheersing hervonden.

‘De ene kraai pikt de andere de ogen niet uit, onthou dat maar,’ krijste ze.

Het verhaal van de eerste tuinman

Anton Tsjechov
(Vertaling Anne Stoffel)

De plantenkas van de graven N. hield uitverkoop. Er waren niet veel gegadigden: ik, de eigenaar van een naburig landgoed en een jonge houthandelaar. Terwijl arbeiders onze schitterende aankopen naar buiten droegen en op wagens laadden, zaten wij bij de ingang van de kas over ditjes en datjes te praten. Op een warme ochtend in april in een tuin zitten, naar de vogels luisteren en bevrijde planten zien genieten van de zon is buitengewoon plezierig.

Het laden van de planten geschiedde onder leiding van de tuinman zelf, Michail Karlovitsj, een eerbiedwaardige grijsaard met een vol, gladgeschoren gezicht, die een vest van bont droeg zonder jas erover. Hij zei geen woord, maar luisterde naar ons gesprek in de verwachting dat we misschien iets nieuws zouden vertellen. Het was een intelligente, zeer goedhartige, alom geachte man. Iedereen hield hem om een of andere reden voor een Duitser, hoewel hij een Zweedse vader en een Russische moeder had en naar de orthodoxe kerk ging. Hij kende Russisch, Zweeds en Duits, las veel in die talen en je kon hem geen groter plezier doen dan hem een of ander nieuw boek uitlenen of met hem over bijvoorbeeld Ibsen praten.

Zwakheden had hij wel, maar onschuldige; zo noemde hij zich oppertuinman, hoewel er geen ondertuinlieden waren; zijn gelaatsuitdrukking was buitengewoon gewichtig en hooghartig; hij duldde geen tegenspraak en had graag dat er ernstig en aandachtig naar hem werd geluisterd.

‘Die schooier daar is, mag ik u voorstellen, een vreselijke boef,’ zei mijn buurman en wees op een arbeider met een bruin zigeunergezicht, die op een ton met water voorbijreed. ‘Vorige week is hij in de stad berecht wegens diefstal en vrijgesproken. Hij is geestesziek verklaard, terwijl hij, kijkt u maar naar dat smoel, kerngezond is. De laatste tijd worden de boeven in Rusland wel erg vaak vrijgesproken, alles wordt geweten aan ziekte en affecten, en intussen leiden die milde vonnissen, die zwakte en toegeeflijkheid, tot niets goeds. Ze demoraliseren de massa, het rechtvaardigheidsgevoel van de mensen is afgestompt omdat ze gewend zijn de misdaad ongestraft te zien, en, weet u,

over onze tijd kun je rustig in de woorden van Shakespeare zeggen: “In onze boze, liederlijke tijd moet deugd aan ondeugd om vergeving vragen.”’[1]

‘Juist, heel juist,’ beaamde de houthandelaar. ‘Door al dat vrijspreken op de rechtbanken zijn er tegenwoordig veel meer moorden en brandstichtingen. Vraag maar aan de boeren.’

Tuinman Michail Karlovitsj draaide zich naar ons om en zei: ‘Wat mij betreft, heren, ik ben altijd enthousiast over een vrijspraak. Ik maak me niet bezorgd om de zedelijkheid en de rechtvaardigheid als er “onschuldig” wordt gezegd, maar integendeel, ik voel voldoening. Zelfs wanneer mijn geweten me zegt dat een vrijspraak een vergissing van de jury is, dan nog triomfeer ik. Zegt u nou zelf, heren: als rechters en juryleden de *mens* meer geloven dan de bewijzen, materiële en immateriële, staat dat *geloof in de mens* op zichzelf dan niet hoger dan alle andere overwegingen? In God geloven is niet moeilijk. Dat deden de inquisiteurs ook, en Biron, en Araktsjejev[2].

Nee, u moet in de mens geloven! Dat geloof is alleen toegankelijk voor de weinigen die begrip en gevoel hebben voor Christus.’

‘Een goede gedachte,’ zei ik.

‘Maar geen nieuwe gedachte. Ik weet nog, ik heb zelfs heel lang geleden eens een legende over dat onderwerp gehoord. Een heel aardige legende,’ zei de tuinman en hij glimlachte, ‘die ik heb van mijn grootmoeder zaliger, de moeder van mijn vader, een voortreffelijk oudje. Zij vertelde hem in het Zweeds, in het Russisch zal het niet zo mooi worden, niet zo klassiek.’

Toch vroegen wij hem te vertellen en zich niet te bekreunen om de grofheid van de Russische taal. Hij stak, zeer tevreden, langzaam een pijpje op, keek boos naar de arbeiders en begon: ‘In een klein stadje was een eenzame, onaantrekkelijke heer op leeftijd komen wonen die Thomson of Wilson heette - nou ja, dat doet er niet toe. Het gaat niet om zijn naam. Hij had een nobel beroep: mensen genezen. Hij was altijd stuurs en onmededeelzaam en praatte alleen wanneer zijn beroep dat vereiste. Hij ging bij niemand op bezoek, met niemand breidde hij de kennismaking verder uit dan een zwijgende groet en hij leefde zo bescheiden als een strenge monnik. Hij was namelijk een geleerde, en geleerden leken in die tijd niet op gewone mensen. Zij wijdden hun dagen en hun nachten aan contemplatie, het lezen van boeken en het behandelen van ziekten, al het andere vonden ze banaal en ze hadden

geen tijd voor beuzelpraat. De stedelingen begrepen dat heel goed en deden hun best hem niet te vervelen met bezoeken en loos geklets. Ze waren heel blij dat God hun eindelijk iemand had gestuurd die ziekten kon genezen, en trots dat zo'n voortreffelijk iemand in hun stad woonde.

'Hij weet alles,' zeiden ze over hem.

Maar dat was niet genoeg. Er moest nog bij: 'hij houdt van iedereen!' In de borst van die geleerde man klopte een wonderbaarlijk, engelachtig hart. De stedelingen waren uiteindelijk maar vreemden voor hem, maar hij hield van hen alsof ze zijn kinderen waren en had zelfs zijn leven voor hen over. Zelf had hij tuberculose, hij hoestte, maar als hij bij een patiënt werd geroepen, vergat hij zijn eigen ziekte, hij ontzag zich niet en klom hijgend de hoogste bergen op. Hij tartte hitte en kou, verachtte honger en dorst. Hij nam geen geld aan en als een patiënt van hem stierf, liep hij merkwaardig genoeg samen met de familie achter de kist te huilen.

En algauw werd hij voor de stad zo onmisbaar dat de inwoners niet meer begrepen hoe ze ooit zonder hem hadden gekund. Hun dankbaarheid kende geen grenzen. Volwassenen en kinderen, goeden en slechten, eerlijke mensen en oplichters - kortom, allen waardeerden en respecteerden hem. In het stadje en de omgeving was niemand die zich zou permitteren hem kwaad te doen of daar zelfs maar aan te denken. Bij het verlaten van zijn woning sloot hij nooit de deuren en ramen af, in het volle vertrouwen dat geen dief hem een haar zou willen krenken. Als arts moest hij vaak de grote wegen langs, door de bossen en de bergen, waar hongerige zwervers in groten getale rondzwierven, maar hij voelde zich volkomen veilig.

Op een nacht werd hij terugkerend van een patiënt in het bos overvallen door bandieten, maar die namen toen ze hem herkenden eerbiedig hun hoeden af en vroegen of hij wat wilde eten. Toen hij zei dat hij geen honger had, gaven ze hem een warme jas en begeleidden hem tot aan de stad, gelukkig dat het lot hun de kans bood althans iets terug te doen voor deze grootmoedige man. Nou, en verder vertelde grootmoeder natuurlijk dat zelfs de paarden, de koeien en de honden hem kenden en vreugde betoonden als ze hem zagen.

En deze man, die zich naar het scheen door zijn heiligheid beschermd had tegen alle kwaad, met wie zelfs bandieten en krankzinnigen het goed leken te menen, werd op zekere dag vermoord gevon-

den. Bebloed en met ingeslagen schedel lag hij in een ravijn, en zijn bleke gezicht drukte verbazing uit. Ja, geen angst, maar verbazing was op zijn gezicht gestold toen hij zijn moordenaar voor zich zag. Nu kunt u zich wel de smart voorstellen die de inwoners van de stad en omstreken beving. Iedereen vroeg zich wanhopig af, zijn ogen niet gelovend: wie kan deze man vermoord hebben? De rechters die het onderzoek deden en het lijk van de dokter bekeken, zeiden het zo: ‘Hier hebben we alle kenmerken van moord, maar aangezien geen mens ter wereld onze dokter zou kunnen vermoorden, is dit klaarblijkelijk geen moord en berust het samengaan van de kenmerken slechts op eenvoudig toeval. We moeten aannemen dat de dokter in het donker zelf in het ravijn is gevallen en zich dodelijk heeft verwond.’

Daar was de hele stad het mee eens. De dokter werd begraven en niemand sprak meer van een gewelddadige dood. Het bestaan van een mens die voldoende laagheid en ploertigheid zou bezitten om de dokter te vermoorden leek onwaarschijnlijk. Ook ploertigheid heeft immers zijn grenzen. Waar of niet?

Maar ineens, kunt u zich dat voorstellen, leidt het toeval naar de moordenaar. In de kroeg werd gezien hoe een nietsnut die al vele malen berecht was en bekend stond om zijn losbandige leven de tabaksdoos en het horloge van de dokter verdronk. Toen hij aan de tand werd gevoeld, raakte hij van de wijs en vertelde een onmiskenbare leugen. Er werd huiszoeking bij hem gedaan en men vond in zijn bed een overhemd met bebloede mouwen en een dokterslancet met een gouden handvat. Waren dat niet genoeg aanwijzingen? De boosdoener werd gevangen gezet. De stedelingen waren verontwaardigd en zeiden tegelijk: ‘Ongelooflijk! Onmogelijk! Als dat maar geen vergissing is; het komt immers voor dat de aanwijzingen geen waarheid spreken!’

Op de rechtzitting ontkende de moordenaar hardnekkig. Alles sprak tegen hem, en overtuigd raken van zijn schuld was even eenvoudig als van het feit dat deze aarde zwart is, maar de rechters leken wel gek geworden: ze wogen iedere aanwijzing tien keer af, keken argwanend naar de getuigen, bloosden, dronken water... De zitting was vroeg in de ochtend begonnen en werd pas 's avonds beëindigd.

‘Beklaagde!’ zei de president van de rechtbank tegen de moordenaar. ‘De rechtbank heeft je schuldig bevonden aan de moord op dokter zus-en-zo en je veroordeeld tot...’

De president wilde zeggen ‘de doodstraf’, maar liet het papier waarop het vonnis geschreven stond uit zijn handen vallen, wiste koud zweet af en schreeuwde: ‘Nee! Als ik onjuist oordeel, laat God me dan straffen, maar ik zweer het, hij is onschuldig! Ik kan de gedachte niet toelaten dat er iemand te vinden zou zijn die onze vriend de dokter zou durven doden! Zo diep kan een mens niet zinken!’

‘Ja, zo iemand bestaat niet,’ beaamden de andere rechters.

‘Nee!’ antwoordde de menigte. ‘Laat hem vrij!’

De moordenaar werd vrijgelaten en niemand verweet de rechters onrechtvaardigheid. En God, zei mijn grootmoeder, heeft om dat geloof in de mens alle inwoners van dat stadje hun zonden vergeven. Hij is blij als we geloven dat de mens Zijn beeld en gelijkenis is, en heeft verdriet als we de menselijke waardigheid vergeten en mensen harder veroordelen dan honden. Ook al zou de vrijspraak de stedelingen schade berokkenen, aan de andere kant moet u nagaan welk een weldadige invloed er is uitgegaan van dat geloof in de mens, een geloof dat immers niet dood blijft; het kweekt grootmoedige gevoelens en stimuleert ons altijd iedereen lief te hebben en hoog te achten. Iedereen! En dat is belangrijk.’

Michail Karlovitsj was uitgesproken. Mijn buurman wilde hem iets tegenwerpen, maar de oppertuinman beduidde met een gebaar dat hij niet van tegenspraak hield, liep toen naar de wagens en ging met een gewichtig gezicht door met laden.

Eindnoten:

1 *Hamlet III, iv, 153-4: For in the fatness of these pursy times / Virtue itself of vice must pardon beg.*
2 *Biron, Araktsjejev - machtige gunstelingen van de Russische tsarendynastie.*

Het gebruik van geweld

William Carlos Williams[*]
(Vertaling Martijn Boven)

Het waren nieuwe patiënten voor mij, ik kende alleen hun naam, Olson. Kom alstublieft zo snel mogelijk, mijn dochter is ernstig ziek.

Bij aankomst werd ik ontvangen door de moeder, een grote vrouw die er verschrikt uitzag, heel proper en verontschuldigend, die alleen maar zei: 'Bent u de dokter?' waarna ze me binnenliet. In de achterkamer voegde ze eraan toe: 'Neemt u ons niet kwalijk, dokter, ze zit in de keuken, waar het iets warmer is. Het wil hier nogal eens vochtig zijn.'

Het kind was dik aangekleed en zat bij haar vader op schoot, naast de keukentafel. Hij wilde al opstaan, maar ik gebaarde hem geen moeite te doen, deed mijn jas uit en nam de situatie in ogenschouw. Ik kon zien dat ze allemaal erg zenuwachtig waren, hun ogen schoten wantrouwig heen en weer. Zoals zo vaak in dit soort gevallen vertelden ze me alleen het strikt noodzakelijke, ik moest hen maar vertellen hoe het zat; ze betaalden me die drie dollar niet voor niets.

Het kind verslond me gewoonweg met haar koude, starende ogen, terwijl haar gezicht volstrekt uitdrukkingsloos bleef. Ze bewoog zich niet en innerlijk leek ze kalm; een uitzonderlijk lieftallig schepseltje, ogenschijnlijk zo sterk als een kalf. Maar haar gezicht gloeide en haar ademhaling ging erg snel, waaruit ik opmaakte dat ze hoge koorts had.

* *De Amerikaanse schrijver William Carlos Williams (1883-1963) studeerde geneeskunde aan de Universiteit van Pennsylvania. Na zijn coschappen ging hij naar Duitsland om zich in de kindergeneeskunde te specialiseren. Eenmaal terug in Amerika vestigde hij zich als zelfstandig arts. De ervaringen die Williams in zijn artsenpraktijk opdeed, vormden een dankbare bron voor zijn literaire werk waarin gewone mensen en alledaagse situaties centraal staan. Williams streefde naar een vorm van literatuur die recht deed aan de Amerikaanse ervaring en maakte op inventieve wijze gebruik van de taal van de straat. Hij schreef gedichten, verhalen, romans, essays en toneelstukken, maar staat voornamelijk bekend als dichter. Tot zijn belangrijkste werken horen* Kora in Hell *(1920),* Spring and All *(1923),* Pictures from Brueghel and Other Poems *(1962),* het vijfdelige Paterson *(1963, 1992) en* Imaginations *(1970).* 'Het gebruik van geweld' *('The Use of Force'), dat hier is afgedrukt, komt oorspronkelijk uit de verhalenbundel* Life along the Passaic River.

Ze had een mooie bos blond haar. Een van die plaatjeskinderen die je zo vaak tegenkomt in reclameblaadjes en de katerns met koperdruk in de zondagsbladen.

‘Ze heeft al drie dagen koorts,’ begon de vader, ‘en we hebben geen idee hoe ze er aan komt. Mijn vrouw heeft haar al iets gegeven, je moet toch wat, maar het heeft met geholpen. Er heerst veel ziekte de laatste tijd. Daarom dachten we dat u maar beter even kon komen kijken om ons te vertellen wat er aan scheelt.’

Zoals vaak bij dokters was mijn eerste uitgangspunt een wilde gok. ‘Heeft ze last van een zere keel?’

Beide ouders gaven tegelijk antwoord: ‘Nee... Nee, ze zegt dat ze geen last van haar keel heeft.’

‘Heb je last van je keel?’ zei de moeder nog eens tegen het kind. Maar de gezichtsuitdrukking van het kind veranderde niet en haar ogen bleven op mij gericht.

‘Hebt u gekeken?’

‘Ik heb het wel geprobeerd,’ zei de moeder, ‘maar ik zag niks.’

Nu hadden zich op de school waar het kind de afgelopen maand naartoe was gegaan een aantal gevallen van difterie voorgedaan en hoewel niemand het met zoveel woorden noemde, was het duidelijk waar we aan dachten.

‘Goed,’ zei ik, ‘laten we eerst maar eens in die keel gaan kijken.’ Ik probeerde een zo professioneel mogelijke glimlach tevoorschijn te toveren, vroeg eerst nog naar de voornaam van het kind en zei toen: ‘Toe maar, Mathilda, doe je mond open, dan kan ik even in je keel kijken.’

Maar nee hoor.

‘Toe nou,’ probeerde ik nog, ‘doe die mond nou even open zodat ik erin kan kijken. Kijk,’ zei ik, terwijl ik mijn geopende handen liet zien, ‘ik heb niets in mijn handen. Doe hem nou open en laat me even kijken.’

‘Het is zo'n aardige meneer,’ voerde de moeder aan. ‘Kijk dan hoe vriendelijk hij tegen je doet. Toe maar, doe wat hij je zegt. Hij zal je geen pijn doen.’

Ik knarste even met mijn tanden, zo stond dit me tegen. Als ze het woord ‘pijn’ nou eens niet zouden gebruiken, dan kwam ik misschien nog ergens. Maar ik stond mezelf niet toe me te haasten of me af te laten leiden, in plaats daarvan boog ik me, zacht en kalm pratend, naar

haar toe. Terwijl ik mijn stoel wat dichterbij schoof, deden haar beide handen plotseling instinctief een katachtige uitval naar mijn ogen en het was nog bijna raak ook. Ze sloeg mijn bril van mijn neus zodat hij ruim een meter van me af op de keukenvloer viel, zonder overigens te breken.

Zowel de moeder als de vader hadden het niet meer van gêne en putten zich uit in verontschuldigingen. ‘Stoute meid,’ zei de moeder, terwijl ze haar bij een arm pakte en door elkaar schudde. ‘Kijk nou wat je gedaan hebt. Die aardige meneer...’

‘In 's hemelsnaam,’ onderbrak ik haar. ‘Doet u niet alsof ik zo'n aardige meneer ben. Ik ben hier om in haar keel te kijken, omdat de kans bestaat dat ze difterie heeft, waar ze dood aan kan gaan. Maar dat zegt haar niets. Luister eens,’ zei ik tegen het kind, ‘ik ga even in je keel kijken. Je bent oud genoeg om te begrijpen wat ik zeg. Ga je die mond zelf opendoen of moeten wij het voor je doen?’

Geen beweging. Zelfs haar gezichtsuitdrukking veranderde niet, hoewel haar ademhaling sneller en sneller ging. Op dat moment begon de strijd. Ik moest doorzetten. Voor haar eigen veiligheid moest ik een keeluitstrijkje zien te verkrijgen. Maar eerst liet ik de ouders weten dat de beslissing volledig bij hen lag. Ik legde de gevaren uit maar zei dat ik niet op een keelonderzoek zou aandringen mits zij daar de verantwoordelijkheid voor namen.

‘Als je niet doet wat de dokter zegt, dan moet je naar het ziekenhuis,’ waarschuwde de moeder haar op strenge toon.

O ja? Ik kon een glimlach niet onderdrukken. Feitelijk was ik al verliefd geworden op het wilde kreng en de ouders vond ik verachtelijk. In de worsteling die volgde raakten ze meer en meer gefrustreerd, moedeloos en uitgeput, terwijl zij zonder meer tot grote hoogten steeg bij haar krankzinnige en furieuze krachtsinspanning die voortvloeide uit haar panische angst voor mij.

De vader deed zijn best en hij was er sterk genoeg voor, maar het ging om zijn eigen dochter, hij schaamde zich voor haar gedrag en hij wilde haar geen pijn doen, en daarom liet hij haar telkens op het kritieke moment los, net als het leek te lukken, en uiteindelijk kon ik hem wel vermoorden. Tegelijk was hij zo bang dat ze difterie had dat hij mij aanspoorde door te gaan, door te gaan, ook al stond hij zelf op het punt flauw te vallen, terwijl de moeder achter ons heen en weer liep en zwaaide met haar armen, omdat ze zich zo ongerust maakte.

‘Zet haar voor u op schoot,’ beval ik hem, ‘en houdt allebei haar polsen vast.’

Maar zodra hij dit deed begon het kind te schreeuwen. ‘Niet doen, het doet pijn. Laat mijn handen los. Laat ze los, zeg ik. Hou op! Hou op! U vermoordt me!’

‘Denkt u dat ze het aankan, dokter?’ zei de moeder.

‘Ga jij de kamer uit,’ zei de man tegen zijn vrouw. ‘Wil je dat ze doodgaat aan difterie?’

‘Vooruit, hou haar vast,’ zei ik.

Ik greep het hoofd van het kind met mijn linkerhand vast en probeerde de houten tongspatel tussen haar tanden te duwen. Ze vocht met op elkaar geklemde tanden, ze was ten einde raad! Maar onderhand was ik zelf ook woedend geworden - op een kind! Ik probeerde mezelf in bedwang te houden, maar dat lukte niet. Ik weet hoe ik een keel moet opensperren voor een onderzoek. En ik deed mijn best. Toen ik de houten spatel eindelijk achter de laatste paar kiezen kreeg en de punt in de keelholte verdween, deed ze haar mond heel even open, maar voordat ik iets kon zien klapte ze hem alweer dicht, waarbij ze het houten blad tussen haar kiezen klemde en tot splinters verpulverde voor ik hem eruit kon halen.

‘Schaam je je niet,’ schreeuwde de moeder tegen haar. ‘Schaam je je niet, je zo te misdragen waar de dokter bij is?’

‘Geef me een lepel of iets dergelijks, maar zonder scherpe randen,’ zei ik tegen de moeder. ‘We geven het niet op.’ Uit de mond van het kind stroomde al bloed. Ze had haar tong gesneden en ze schreeuwde met wilde, hysterische uithalen. Misschien had ik moeten stoppen en een paar uur later terug moeten komen. Dat was ongetwijfeld beter geweest. Maar ik was al minstens twee keer bij het bed geroepen van een kind dat was overleden doordat de toestand niet serieus was genomen en daarom vond ik dat ik nu of nooit een diagnose moest stellen en ik bleef doorgaan. Het ergste was nog dat ik zelf ook alle redelijkheid verloor. Ik was zo woedend dat ik het kind met alle plezier in stukken had kunnen scheuren. Het was een genoegen haar aan te vallen. Mijn gezicht gloeide ervan.

Het verdomde kleine kreng moest tegen haar eigen idioterie beschermd worden, zeg je op zulke momenten tegen jezelf. Anderen moeten tegen haar beschermd worden. Het is maatschappelijk noodzakelijk. Al die dingen zijn waar. Maar de drijvende kracht erachter

was blinde woede en volwassen schaamte, voortkomend uit het verlangen de spierballen te laten rollen. Je gaat tot het uiterste.

In een laatste redeloze poging overweldigde ik de hals en kaken van het kind. Ik drong de zwaar zilveren lepel achter haar kiezen en in haar keel tot ze ervan kokhalsde. Daar was het dan: beide amandelen waren bedekt met vliezen. Ze had dapper gevochten om te voorkomen dat ik haar geheim zou achterhalen. Minstens drie dagen had ze die zere keel verborgen en gelogen tegen haar ouders, in de hoop deze uitslag te kunnen vermijden.

Nu was ze pas écht woedend. Eerder had ze zich verdedigd, maar nu viel ze aan. Ze probeerde van haar vaders schoot te springen en zich op mij te storten, terwijl haar ogen verblind werden door tranen van verslagenheid.

De medicus

Michaïl Zosjtsjenko[*]
(Vertaling Monse Weijers)

Tegenwoordig, burgers, staan er in de volksrechtbanken steeds vaker medici terecht. De een zou een operatie verricht hebben met vuile handen, de ander heeft zijn bril van zijn neus in de darmen van zijn patiënt laten vallen en kan hem niet meer vinden, een derde heeft zijn lancet in de ingewanden verloren of heeft bij een onervaren dametje niet datgene weggesneden waar ze om had gevraagd.

Dat is allemaal niet op z'n Europees. Dat is allemaal pure onkunde. En dergelijke artsen dienen gerechtelijk te worden vervolgd.

Maar waarvoor, kameraden, zullen ze de medicus Jegorytsj vervolgen? Hij heeft natuurlijk geen hoger onderwijs genoten. Maar schuld heeft ie eigenlijk ook niet.

In dit geval was er een boertje ziek geworden. Zijn achternaam was Rjabov en zijn beroep vrachtrijder. Hij was zevenendertig jaar oud. Geen partijlid.

Het was een beste kerel, daar valt niks op af te dingen. Hij was wel geen partijlid, maar wel lid van de vakbond en zat in salarisschaal drie.

Enfin, hij werd ziek en ging op bed liggen. Dat is toch niet zo'n ramp, zou je denken.. Meneer zijn buik zwol op en hij had moeite met adem halen. Goed, hou je taai dan en leg een flesje met heet water op je buik; maar nee hoor: hij schrok er erg van en was bang voor zijn hachje. Hij beval zijn vrouw om zonder op de centen te letten de beste en meest gerenommeerde arts te ontbieden. En wat deed zijn vrouw? Zijn vrouw pinkte een traantje weg vanwege het geld, maar ze ging geen ruzie maken met een zieke; ze ontbood een arts.

Er kwam zo'n lange slungel van een medicus, die hoger onderwijs had genoten. Zijn naam was Vorobejtsjik. Geen partijlid.

Enfin, hij bekeek de buik, betastte het een en ander en zei: ‘Onzin, jullie vallen ten onrechte gerenommeerde artsen lastig. De man heeft wat teveel gegeten, laat hij een klysma zetten en kip eten.’

Toen vertrok ie weer. Het beste er maar mee.

De boerenman versomberde.

Ach, dacht hij, krijg nou de kolere, Wat een wijvenrecepten stelt hij voor.

* *Michaïl Zosjtsjenko (1895-1958) sloot zich in 1922 aan bij de literaire beweging van de Serapionbroeders. Zij zetten zich af tegen de utilitaristische sovjetkunst en stelden dat kunst geen doel of betekenis heeft. Zosjtsjenko schreef een groot aantal satirische verhalen. Zijn bundels waren zeer populair en verschenen in miljoenenoplagen. Vaak hekelde hij de gebreken van de sovjetmaatschappij. Dit had tot gevolg dat er in 1946 in een partijresolutie werd gerept van zijn ‘vulgaire en ontaarde ziel’. Even later werd hij tegelijk met Anna Achmatova uit de Schrijversbond gestoten. Pas na de dood van Stalin in 1953 mocht zijn werk weer worden gepubliceerd; maar het leven van Zosjtsjenko was toen al gebroken. Bovenstaand verhaal stamt uit 1923. Er verschenen drie bloemlezingen uit zijn verhalen in het Nederlands.*

Mijn vader, denkt hij, wilde niets van zachte heelmeesters weten, en dat wil ik ook niet. En laat de internationale bourgeoisie maar kip vreten. Zo zat de boerenman tot de avond in de gallemiese. 's Avonds beval hij zijn vrouw om zonder op de centen te letten de gerenommeerde Jegorytsj uit Malaja Ochta te ontbieden.

Zijn vrouw had natuurlijk de smoor in vanwege het geld, maar ze ging geen ruzie maken met een zieke. Ze ging erheen en vroeg hem om te komen

De man ging natuurlijk dwars liggen.

‘Waarom zou ik na die gerenommeerde artsen nog een bezoek afleggen. Ik heb geen hoger onderwijs genoten, kan nauwelijks schrijven. Waarom zou ik erheen gaan?

Enfin, hij stribbelde tegen, bedong allerlei tegemoetkomingen voor zichzelf, zowel in geld als in natura - en hij ging.

Hij arriveerde. Hij groette.

En hij betastte de maag niet.

De uitwendige maag, zo zei hij, speelt hier geen rol. Het zit hem helemaal in het inwendige. En van het betasten van het inwendige gaat de ziekte niet over. Die irriteer je alleen maar.

Hij vroeg wat de eerste arts had voorgeschreven, lachte schamper en beval de zieke een briefje te schrijven in de trant van: ik ben gezond en wijlen mijn vader is gezond, in de naam van de Vader en de Heilige Geest.

En dat briefje moest hij doorslikken.

De boerenman hoorde hem aan en knoopte het in zijn oren.

Ach, dacht hij, krijg nou de kolere. Kennis is macht, onwetendheid is duisternis. De overheid zei: Je moet leren, maar ik heb niets geleerd. Wat zou de wetenschap nu van pas komen.

De boerenman schudde met zijn baardje en mompelde: ‘Dat gaat zo niet, ik kan niet schrijven. Ik heb geen onderwijs genoten. Ik kan alleen mijn naam schrijven. Is dat misschien voldoende?’

‘Nee, nee,’ antwoordde Jegorytsj, fronsend en aan zijn snor plukkend. ‘De naam alleen is niet voldoende. Bij een breuk is het voldoende om je naam te schrijven, maar bij een inwendige ziekte is een compleet briefje nodig.’

‘Wat moet ik dan doen?’ vroeg de boerenman. ‘Misschien kunt u het voor mij schrijven, wilt u dat doen?’

‘Ik zou het kunnen schrijven,’ zei Jegorytsj, ‘maar,’ zei hij, ‘ik heb mijn bril op de piano laten liggen. Laat een familielid of een kennis het maar schrijven.’

Goed. Ze lieten huisbewaarder Andron halen.

De huisbewaarder was, ook al was hij geen partijlid, een vakman: hij kon schrijven en zijn handtekening zetten.

Andron kwam, bedong een prijs, vroeg om een potlood, ging zelf papier halen en begon te schrijven.

Hij was er een uur of twee mee bezig, raakte helemaal bezweet, maar had geschreven: ‘Ik ben gezond en wijlen mijn papaatje is gezond in naam van de Vader en de Heilige Geest.

De huisbewaarder van huis nr. 6. Andron'

Hij had het geschreven en gaf het aan de boerenman. De boerenman slikte, slikte - en had het doorgeslikt.

Jegorytsj had ondertussen vriendelijk van iedereen afscheid genomen en vertrok met de mededeling dat hij niet instond voor een goede afloop, de zieke had het briefje namelijk niet zelf geschreven.

De boerenman was blij, at zelfs iets, maar tegen het aanbreken van de nacht was hij toch gestorven.

Voor zijn dood had hij nog flink moeten braken en pijn in zijn buik gehad.

Goed, hij was gestorven, dus was het tijd om een graf te delven en een doodskist te kopen, maar nee hoor; zijn vrouw vond het zonde van het geld en ging haar beklag doen bij de vakbond, zo van: kan ik mijn geld niet terugkrijgen van die Jegorytsj?

Ze gaven haar het geld van Jegorytsj niet terug, zo iemand was hij niet, maar ze onderzochten de zaak wel..

Ze sneden de boerenman open. En ze vonden het briefje. Ze vouwden het open, lazen het en stonden versteld: de ondertekening klopte niet, die was van Andron - en het werd een rechtszaak. En aan de rechtbank meldden ze: de ondertekening klopt niet, het is behangselpapier en de afmetingen zijn te groot voor een maag - zoek het maar uit!

Jegorytsj verklaarde op de rechtszitting: ‘Ik, vrienden, heb er niets mee te maken, ik heb het briefje niet geschreven, heb het niet doorgeslikt en heb het papiertje niet gehaald. En dat de huisbewaarder Andron zijn eigen handtekening heeft gezet en niet die van de zieke, dat is me ontgaan. Veroordeelt u mij wegens onachtzaamheid.’

En Andron meldde: ‘Ik heb twee uur aan dat briefje geschreven en was doodop. En toen ik dus doodop was heb ik mijn eigen naam geschreven. Ik ben,’ zei hij, ‘de moordenaar. Ik vraag om genade.’

Nu gaan ze Jegorytsj en Andron dus vervolgen. Zullen ze werkelijk veroordeeld worden?

Vertaalde poëzie

Vier gedichten

Dannie Abse[*]

(Vertaling Wiebe Hogendoorn)

De stethoscoop

Daardoor,
boven de strakke buik van jonge vrouwen,
heb ik het geluid van de schepping gehoord
en, in de borst van een dode, de stilte
van voor de schepping begon.

Moet ik
dus bidden? Dit instrument vereren
en daarboven een processie van vaandels?
Dit ding ophangen in een koude
paddestoeldonkere kerk?

The Stethoscope

Through it
over young women's tense abdomens,
I have heard the sound of creation
and, in a dead man's chest, the silence
before creation began.

Should I
pray therefore? Hold this instrument in awe
and aloft a procession of banners?
Hang this thing in the interior
of a cold, mushroom-dark church?

* *(Cardiff, 1923). Arts en schrijver van veel dichtbundels, maar ook van romans, toneel, memoires, enz. Zijn beroep en zijn afkomst (Welsh, joods) komen herhaaldelijk voor in zijn werk. Veel prijzen en onderscheidingen. De eerste drie van deze gedichten zijn uit* Be Seated, Thou *(1999), het laatste komt uit* New and Collected Poems *(2002).*

[Vervolg Nederlands]

Moet ik
ervoor knielen, een spreuk psalmodiëren
uit een boekje? Priester of rabbi nadoen,
het galmend geluid van gelovigen?
Nooit! Toch kan ik hem loven.

Ik zou
zo doende mijn eigen oren huldigen,
door die te prijzen prees ik nachtelijk praten,
wanneer de mensen filosofen worden;
gelach van gekken en wijzen;

nachtkreet
van gewonde schepsels, scherp ziend of blind;
maanlicht-sonates op een naald;
minnaars met duive-kelen; de wind
op reis vanwaar hij begon.

[Vervolg Engels]

Should I
kneel before it, chant an apophthegm
from a small text? Mimic priest or rabbi,
the swaying noises of religious men?
Never! Yet I could praise it.

I should
by doing so celebrate my own ears,
by praising them praise speech at midnight
when men become philosophers;
laughter of the sane and insane;

night cries
of injured creatures, wide-eyed or blind;
moonlight sonatas on a needle;
lovers with doves in their throats; the wind
travelling from where it began.

Pathologie der kleuren

Ik ken de kleur rose en die is mooi,
maar niet als hij rijpt in een tumor.
Genezend groen, lover en gras, lente-achtig,
is in rottende leden niet lente-achtig.

Ik heb rood-blauw, met harig mauve gemengd,
gezien in het paars gezicht van een zelfmoordenaar.
Ik heb wit, porceleinwit zowat, zien staren uit
een auto, achter een verbrijzelde voorruit.
En de misdadige, veelkleurige flits
van een H-bom is niet prachtiger
dan een autopsie als de buik wordt geopend -
en kerkglazen toont die nog nooit zijn geopend.

Dus in een regenboog, eenvoudig geluk,
in de facetrand van een spiegel met zonlicht,
toonde de Dood mij zichtbaar zijn artefact,
als een militair lintje op een tuniek geplakt.

Pathology of Colours

I know the colour rose, and it is lovely,
but not when it ripens in a tumour;
amd healing greens, leaves and grass, so springlike,
in limbs that fester are not springlike.

I have seen red-blue tinged with hirsute mauve
in the plum-skin face of a suicide.
I have seen white, china white almost, stare
from behind the smashed windscreen of a car.

And the criminal, multi-coloured flash
of an H-bomb is no more beautiful
than an autopsy when the belly's opened -
to show cathedral windows never opened.

So in the simple blessing of a rainbow
in the bevelled edge of a sunlit mirror,
I have seen, visible, Death's artifact
like a soldier's ribbon on a tunic tacked.

Anamnese

‘Welshmen: meestal waardeloos,
tuig van de richel, dokter.’
Hij wist niet dat ik Welsh was.
Toen prees hij de bouwers
van de concentratiekampen -
wist niet dat ik een jood was.
Hij noemde linksen ‘witte zwarten’
en verzon steeds meer scheldwoorden.

Toen ik zijn lever palpeerde
voelde ik de zachte lever van Goering;
toen ik mijn stethoscoop optilde
hoorde ik de hartslag van Himmler;
toen ik zijn encefalogram las
dacht ik: ‘Sieg Heil, mein Führer.’

In de ziekenhuisapotheek
rode bes van zwarte heggerank,
scheerling, nachtschade, amaniet.
Maar ik schreef hem voor
alsof hij mijn broer was.

's Avonds laat moet ik op mijn arm
hebben geslapen: eventjes
was mijn rechterhand van slag.

Case History

‘Most Welshmen are worthless,
an inferior breed, doctor.’
He did not know I was Welsh.
Then he praised the architects
of the German death-camps -
did not know I was a Jew.
He called liberals, ‘White blacks’,
and continued to invent curses.

When I palpated his liver
I felt the soft liver of Goering;
when I lifted my stethoscope
I heard the heartbeats of Himmler;
when I read his encephalograph
I thought, ‘Sieg heil, mein Führer.’

In the clinic's dispensary
red berry of black bryony,
cowbane, deadly nightshade, deathcap.
Yet I prescribed for him
as if he were my brother.

Later that night I must have slept

on my arm: momentarily
my right hand lost its cunning.

Röntgenfoto

Men stroopt zeebodems af of jaagt naar sterren
en, moeder, maniakken lichten elke tegel
of openen graven voor dat sterrenlicht.
Sommigen willen álles openen.

Harvey, de bloedsomloop en Freud, de omloop
van onze dromen, speurden eervol, worden
daarom geëerd, als alle onderzoekers.
Mensen die mensen zouden openen.

En dan die anderen, met ziekten, moeder,
naar hen genoemd als grote straten: Hodgkin,
Addison, Parkinson - artsen die snel,
als eersten, bij elk wrang sterfbed komen.

X-Ray

Some prowl sea-beds, some hurtle to a star
and, mother, some obsessed turn over every stone
or open graves to let that starlight in.
There are men who would open anything.

Harvey, the circulation of the blood,
and Freud, the circulation of our dreams,
pried honourably and honoured are
like all explorers. Men who'd open men.

And those others, mother, with diseases
like great streets named after them: Addison,
Parkinson, Hodgkin - physicians who'd arrive
fast and first on any sour death-bed scene.

[Vervolg Nederlands]

Ik ben hun slome collega, half bevreesd,
ongeïnteresseerd. Als jongen al: je weet dat
mijn kleine hand een wekker nooit aan stukken
gepeuterd of een dode muis geflenst heeft.

Net zo mijn grote hand. Uit een witte mouw
strekt hij zich, moeder, houdt voor 't glanzend scherm
jouw röntgenfoto op. Mijn ogen kijken
maar willen niet; ik wil nog steeds niet weten.

[Vervolg Engels]

I am their slowcoach colleague, half afraid,
incurious. As a boy it was so: you know how
my small hand never teased to pieces
an alarm clock or flensed a perished mouse.

And this larger hand's the same. It stretches now
out from a white sleeve to hold up, mother,
your X-ray to the glowing screen. My eyes look
but don't want to; I still don't want to know.

Juffrouw Kee

W.H. Auden
(Vertaling Peter Verstegen)

Laat ik u een verhaaltje vertellen
Over juffrouw Emma Kee,
Ze woonde in de Boterdiepstraat
Op nummer 17B.

Haar linkeroog loensde een beetje,
Haar mond was dun en smal,
Haar tengere schouders hingen
En van voor had ze niemendal.

Ze had een kapothoed met voile
En een zwartwollen mantelpak,
Ze woonde in de Boterdiepstraat,
Zolderkamer met eigen trap.

Miss Gee

Let me tell you a little story
About Miss Edith Gee;
She lived in Clevedon Terrace
At Number 83.

She'd a slight squint in her left eye,
Her lips they were thin and small,
She had narrow sloping shoulders
And she had no bust at all.

She'd a velvet hat with trimmings,
And a dark grey serge costume;
She lived in Clevedon Terrace
In a small bed-sitting room.

[Vervolg Nederlands]

Ze had een mantel voor slecht weer,
  Voor de regen een regenscherm,
En een fiets met een boodschappenmandje
  En een stugge terugtraprem.

De Kerk van de Heilige Jozef
  Was fijn dicht in de buurt,
Ze breide wat af voor de Missie,
  Op verzoek van het kerkbestuur.

Juffrouw Kee keek soms op naar de hemel
  En zei: ‘Is er iemand die weet
Dat ik woon in de Boterdiepstraat
  In wat nette armoede heet?’

Ze droomde eens dat ze een kroon droeg,
  Als Reine de toute la France,
En dat de pastoor van de kerk toen
  Hare Majesteit noodde ten dans.

[Vervolg Engels]

She'd a purple mac for wet days,
  A green umbrella too to take,
She'd a bicycle with shopping basket
  And a harsh back-pedal brake.

The Church of Saint Aloysius
  Was not so very far;
She did a lot of knitting,
  Knitting for that Church Bazaar.

Miss Gee looked up at the starlight
  And said, ‘Does anyone care
That I live in Clevedon Terrace
  On one hundred pounds a year?’

She dreamed a dream one evening
  That she was the Queen of France
And the Vicar of Saint Aloysius
  Asked her Majesty to dance.

[Vervolg Nederlands]

Maar 't paleis verdween in een stormvlaag
   En ze fietste langs velden vol graan,
En een stier die op de pastoor leek
   Kwam horendol achter haar aan.

Ze voelde hem achter zich snuiven,
   Haar fiets reed steeds minder vlug,
Haar fiets ging trager en trager,
   Want haar terugtraprem was zo stug.

De bomen zijn mooi in de zomer,
   In het najaar maar kaal en min,
Ze reed op haar fiets naar de vespers,
   Haar kraag tot over haar kin.

Ze reed langs de vrijende stellen
   En wendde haar hoofd opzij,
Ze reed langs de vrijende stellen
   En niemand zei: Kom erbij.

[Vervolg Engels]

But a storm blew down the palace,
   She was bikmg through a field of corn,
And a bull with the face of the Vicar
   Was charging with lowered horn.

She could feel his hot breath behind her,
   He was going to overtake;
And the bicycle went slower and slower
   Because of that back-pedal brake.

Summer made the trees a picture,
   Winter made them a wreck;
She bicycled to the evening service
   With her clothes buttoned up to her neck.

She passed by the loving couples,
   She turned her head away;
She passed by the loving couples
   And they didn't ask her to stay.

[Vervolg Nederlands]

Juffrouw Kee zocht haar plaats aan het zijpad,
Ze hoorde het orgelspel,
Ach, het koor zong altijd zo prachtig,
En 's avonds het mooist van al.

Juffrouw Kee knielde neer in het zijpad,
Al deden haar knieën zeer;
‘O Heer, leid mij niet in verzoeking,
Behoed mij voor zonde, o Heer.’

De tijd ging aan haar voorbij als
Een wrak dat de zee laat begaan,
Ze fietste een keer naar de dokter
Met haar keurigste kleren aan.

Ze fietste een keer naar de dokter
En schelde aan bij de praktijk;
‘’t Voelt zo raar van binnen, dokter,
Vooral hier opzij in mijn buik

[Vervolg Engels]

Miss Gee sat down in the side-aisle,
She heard the organ play;
And the choir it sang so sweetly
At the ending of the day.

Miss Gee knelt down in the side-aisle,
She knelt down on her knees;
‘Lead me not into temptation
But make me a good girl, please.’

The days and nights went by her
Like waves round a Cornish wreck;
She bicycled down to the doctor
With her clothes buttoned up to her neck.

She bicycled down to the doctor,
And rang the surgery bell;
‘O, doctor, I've a pain inside me,
And I don't feel very well.’

[Vervolg Nederlands]

Dokter Thomassen onderzocht haar,
Toen nog eens en toen zei hij,
Terwijl hij zijn handen waste:
‘Waarom kom je nu pas bij mij?’

Dokter Thomassen zat nog aan tafel,
Zijn vrouw was al klaar met het maal,
Hij kneedde broodballetjes, zei toen:
‘Kanker is toch een rare kwaal.

De oorzaak weet eigenlijk niemand,
Al zijn er die zeggen van wel;
't Is een moordenaar die op zijn kans wacht,
En dan gaat het vaak heel snel.

Een vrouw zonder kind kan het krijgen,
En mannen na hun pensioen.
't Is of iets een uitweg zoekt voor
Wat ze nooit konden doen.’

[Vervolg Engels]

Doctor Thomas looked her over,
And then he looked some more;
Walked over to his wash-basin,
Said: ‘Why didn't you come before?’

Doctor Thomas sat over his dinner,
Though his wife was waiting to ring,
Rolling his bread into pellets;
Said: ‘Cancer is a funny thing.

‘Nobody knows what the cause is,
Though some pretend they do;
It's like some hidden assassin
Waiting to strike at you.

Childless women get it,
And men when they retire;
It's as if there had to be some outlet
For their foiled creative fire.’

[Vervolg Nederlands]

Zijn vrouw begon af te ruimen,
  Zei: ‘Praat niet zo akelig, man.’
Hij zei: ‘Juffrouw Kee kwam vanmiddag,
  Ze maakt het niet meer lang.’

Juffrouw Kee werd opgenomen,
  De behandeling had geen zin;
Ze lag op de zaal voor vrouwen.
  Het laken tot over haar kin.

Ze spreidden haar uit op de tafel,
  De studenten lachten om haar,
En Dr. Roos, die chirurg was,
  Die sneed haar toen uit elkaar.

Dr. Roos keek naar zijn studenten
  En zei: ‘Heren, opgelet,
U ziet bijna nooit een sarcoma,
  In zo'n stadium als dit.’

[Vervolg Engels]

His wife she rang for the servant,
  Said: ‘Don't be so morbid, dear’;
He said: ‘I saw Miss Gee this evening
  And she's a goner, I fear.’

They took Miss Gee to the hospital,
  She lay there a total wreck,
Lay in the ward for women
  With the bedclothes right up to her neck.

They laid her on the table,
  The students began to laugh;
And Mr. Rose the surgeon
  He cut Miss Gee in half.

Mr. Rose, he turned to his students,
  Said, ‘Gentlemen, if you please,
We seldom see a sarcoma
  As far advanced as this.’

[Vervolg Nederlands]

Ze tilden haar van de tafel,
Het was erg snel gegaan,
Ze rolden haar naar het lokaal waar
Aan Anatomie werd gedaan.

Ze kwam aan 't plafond te hangen,
Daar hingen ze juffrouw Kee,
En het eerste jaar Medicijnen,
Dat deed er sectie mee.

[Vervolg Engels]

They took her off the table,
They wheeled away Miss Gee
Down to another department
Where they study Anatomy.

They hung her up from the ceiling,
Yes, they hung up Miss Gee;
And a couple of Oxford Groupers
Carefully dissected her knee.

Het nieuwe Israëlitische ziekenhuis in Hamburg

Heinrich Heine[*]
(Vertaling Peter Verstegen)

Een ziekenhuis voor arme, zieke joden,
Voor mensenkinderen driewerf ellendig
Die zijn behept met drie kwade gebreken,
Met armoe, pijn en met hun joodse afkomst.

Het ergste van dit drietal is het laatste,
Een duizendjarige familieziekte,
De plaag die zij meesleepten uit het Nijldal,
Het oud-Egyptisch geloof dat niet gezond is.

Das Neue Israelitische Hospital zu Hamburg

Ein Hospital für arme, kranke Juden,
Für Menschenkinder, welche dreifach elend,
Behaftet mit den bösen drei Gebresten,
Mit Armut, Körperschmerz und Judentume.

Das schlimmste von den dreien is das letzte,
Das tausendjährige Familienübel,
Die aus dem Nil-Tal mitgeschleppte Plage,
Der altägyptisch ungesunde Glauben.

* *Toen Heine in 1843, na twaalf Franse jaren, terugkwam in Hamburg zag hij het joodse ziekenhuis dat zijn oom Salomon had laten bouwen (de bouw was juist gereedgekomen). De tweede helft van het gedicht is een pure hommage, de eerste zal de joodse gemeente in Hamburg wel niet welgevallig zijn geweest. Er blijkt uit dat Heine de joodse identiteit, voorzover gebaseerd op het geloof, een ziekte vond. In r. 7 verwijst hij naar Exodus, in r. 8 naar de theorie, later door Freud uitgewerkt, dat Mozes het monotheïstisch geloof aan de Egyptische farao Echnaton had ontleend. Heine vond het polytheïsme van de Grieken gezonder dan de monotheïstische godsdiensten.*

[Vervolg Nederlands]

Een ongeneeslijk lijden! Daarbij helpen
Geen stoombad, stortbad of de scherpe tangen
Der chirurgie, noch alle therapieën
Die dit tehuis zijn zieke gasten aanbiedt.

Verhelpt ooit Kronos, de aloude godheid,
Dit donker leed dat wordt vererfd van vader
Op zoon, en zal dan ooit misschien de kleinzoon
Genezen, wijzer zijn en zelfs gelukkig?

Ik weet het niet, maar laat ons ondertussen
Het wijze hart lof brengen dat vol liefde
Verzachten wilde wat zich liet verzachten
Door tijdelijk balsem in de wond te gieten.

Kranige man! Hij bouwde hier een wijkplaats
Voor lijden dat door kunst van de doktoren
(Of door de dood!) geneeslijk is; hij zorgde
Voor peluws, tonicums, hulp en verpleging.

[Vervolg Duits]

Unheilbar tiefes Leid! Dagegen helfen
Nicht Dampfbad, Dusche, nicht die Apparate
Des Chirurgie, noch al die Arzeneien,
Die dieses Haus den siechen Gäste bietet.

Wird einst die Zeit, die ewge Göttin, tilgen
Das dunkle Weh, das sich vererbt vom Vater
Herunter auf dem Sohn, - wird einst der Enkel
Genesen und vernünftig sein und glücklich?

Ich weiss es nicht! Doch mittlerweile wollen
Wir preisen jenes Herz, das klug und liebreich
Zu lindern suchte, was der Lindrung fähig,
Zeitlichen Balsam träufelnd in die Wunden.

Der teure Mann! Er baute hier ein Obdach
Für Leiden, welche heilbar durch die Künste
Des Artztes, (oder auch des Todes!) sorgte
Für Polster, Labetrank, Wartung und Pflege -

[Vervolg Nederlands]

Man van de daad die deed wat hem te doen stond,
Die in zijn levensavond zo menslievend
Zijn dagloon aan liefdadigheid besteedde,
Door weldoen zich herstellend van de arbeid.

Hij schonk royaal, maar een nog rijker gave
Ontwelde aan zijn ogen vaak, de tranen,
De kostbaar mooie tranen die hij weende
Om 't ongeneeslijk lijden van zijn broeders.

[Vervolg Duits]

Ein Mann der Tat, tat er was eben Tunlich;
Für gute Werke gab er hin den Taglohn
Am Abend seines Lebens, menschenfreundlich,
Durch Wohltun sich erholend von den Arbeit.

Er gab mit reicher Hand - doch reichre Spende
Entrollte manchmal seinem Aug, die Träne,
Die kostbar schöne Träne, die er weinte
Ob der unheilbar grossen Brüderkrankheit.

In het ziekenhuis
Boris Pasternak
(Vertaling Margriet Berg en Marja Wiebes)

Ze stonden als voor een vitrine,
Blokkeerden zowat het trottoir.
De broeder sprong in de cabine,
En achterin ging de brancard.

Langs stoepen en deuren en gapers,
Zo joeg de ambulance maar voort,
Langs 't netwerk van donkere straten,
De nacht werd met lichten doorboord.

De koplampen flitsten en schenen
Op burgers, agenten, de straat.
De hulpdokter zwaait op haar benen,
Een flesje met vlugzout paraat.

Bij Opname ruist door de regen
De goot met mistroostig gespat
De status wordt regel voor regel
Met kriebelig handschrift beklad.

Er was haast geen plaats in de zalen,
Ze legden hem neer bij de deur.
Een windje woei aan door de ramen,
Rond 't bed hing een jodiumgeur.

Een deel van de lucht en het groen werd
Door 't vierkant van 't raamwerk omrand.
De nieuweling keek naar de vloeren,
Het wit van de jassen, de wand.

В больнице

Стояли как перед витриной,
Почти запрудив тротуар.
Носилки втолкнули в машину.
В кабину вскочил санитар.

И скорая помощь, минуя
Панели, подъезды, зевак,
Сумятицу улиц ночную,
Нырнула огнями во мрак.

Милиция, улицы, лица
Мелькали в свету фонаря.
Покачивалась фельдшерица
Со склянкою нашатыря.

Шел дождь, и в приемном покое
Уныло шумел водосток,
Меж тем как строка за строкою

Марали опросный листок.

Его положили у входа.
Всё в корпусе было полно.
Разило парами иода,
И с улицы дуло в окно.

Окно обнимало квадратом
Часть сада и неба клочок.
К палатам, полам и халатам
Присматривался новичок.

[Vervolg Nederlands]

't Verpleegstertje stelde hem vragen,
Ze keek hem bedenkelijk aan.
En daardoor begon 't hem te dagen:
‘Ik kom hier niet levend vandaan.’

Waarop hij zijn blik dankbaar richtte
Naar 't raam met daarachter een muur,
Die zacht door de stadsgloed verlicht werd
Als was het door vonkjes van vuur.

De stad kleurde rood door 't geflakker.
Een esdoorn, verlicht door die gloed,
Bracht daar met zijn knoestige takken
De zieke ten afscheid een groet.

‘O Heer,’ dacht hij, ‘wat nog te wensen,
Volmaakt zijn Uw Werken, en groot,
De bedden, de wanden, de mensen,
De stadsnacht, de nacht van mijn dood.

[Vervolg Russisch]

Как вдруг из расспросов сиделки,
Покачивавшей головой,
Он понял, что из переделки
Едва ли он выйдет живой.

Тогда он взглянул благодарно
В окно, за которым стена
Была точно искрой пожарной
Из города озарена.

Там в зареве рдела застава,
И, в отсвете города, клен
Отвешивал веткой корявой
Больному прощальный поклон.

‘О господи, как совершенны
Дела твои, - думал больной, -
Постели, и люди, и стены,
Ночь смерти и город ночной.

[Vervolg Nederlands]

Een slaapmiddel heb ik genomen,
Ik huil, scheur mijn zakdoek kapot.
Vanwege de tranen die stromen
Kan ik U niet zien, o mijn God.

In bed, door flauw schijnsel omgeven,
Besef ik vol vreugde hoezeer
Ikzelf en mijn lot en mijn leven
Uw kostbare gaven zijn, Heer.

Ik voel hoe Uw handen mij warmen,
Nu 'k sterf hier in bed, in de zaal.
Ik, schepping van U, in Uw armen
Gevat als een ring in foedraal.'

[Vervolg Russisch]

Я принял снотворного дозу
И плачу, платок теребя.
О боже, волнения слезы
Мешают мне видеть тебя.

Мне сладко при свете неярком,
Чуть падающем на кровать,
Себя и свой жребий подарком
Бесценным твоим сознавать.

Кончаясь в больничной постели,
Я чувствую рук твоих жар.
Ты держишь меня, как изделье,
И прячешь, как лерстень, в футляр'.

Voor een kiezentrekker
Francisco de Quevedo
(Vertaling Erik Coenen)

Jij die je mijn gebit zo goed laat smaken
en eet van andermans verrotte tanden;
jij die met peuzelgrage dievenhanden
mijn tandvlees rollen wilt, mijn kaak wilt kraken;

jij die van elke hap een hel wilt maken
en zelfs in soep mijn beet wilt laten branden
- want wat een kwelling als croutons belanden
in mijn door jou vermaledijde kaken! -:

je doet me om een broodkorst trekkebekken,
je laat me sidderen voor appelschillen,
je dwingt me zelfs puree of moes te prakken;

maar kiespijn stillen door de kies te trekken
is net zoiets als hoofdpijn willen stillen
door 't hoofd waarin de pijn zit af te hakken.

A un sacamuelas

¡Oh tú, que comes con ajenas muelas,
mascando con los dientes que nos mascas,
y con los dedos gomias y tarascas
las encías pellizcas y repelas;

tú que los mordiscones desconsuelas,
pues en las mismas sopas los atascas
cuando en el migajón corren borrascas
las quijadas que dejas bisabuelas;

por ti reta las bocas la corteza,
revientas la avellana de valiente
y su cáscara ostenta fortaleza!

Quitarnos el dolor quitando el diente
es quitar el dolor de la cabeza
quitando la cabeza que le siente.

[Nummer 4]

Voorwoord

In dit vrije Winternummer bieden wij opnieuw een literaire ratatouille vol verrassingen, inclusief materiaal dat was blijven liggen. Dat verklaart het respectabele aantal van zestien dichters in *Nederlandse poëzie* (en nog eens acht in *Light Verse*). Debutanten zijn er met bij, maar wij signaleren Bernd Bevers, Jan J.B. Kuiper, Mayra Verheyen en Harry van de Vijfeijke, die lang ontbraken, naast Frans Pointl en Philip Snijder die vaker proza bijdragen. In *Light Verse* attenderen we de lezer speciaal op de inbreng van Pedro van Hoek en Judy Elfferich, wier bijdragen door hun zeldzaamheid speciale aandacht verdienen.

In Nederlands proza zes auteurs, van wie wij Inez van Eijk en Arjen Meijgaard begroeten als nieuwelingen in ons blad. Christoph Blans figureerde één maal eerder, Blauwhof, Snijders en Toxopeus zijn intussen vertrouwde namen.

In *Vertaald proza* vier verhalen: een korte novelle van Nobelprijswinnaar S.J. Agnon over jaloezie binnen het huwelijk die tot een obsessie wordt; het ligt in de bedoeling voortaan elk winternummer aandacht te besteden aan een Nobelprijswinnaar van wie de roem ietwat tanende is. Verder opnieuw een bijdrage van de Australisch-Nederlandse auteur Wayne McLennan, waarin zijn bokscarrière centraal staat, en opmerkelijke verhalen van twee in ons land nog onbekende Amerikanen: Norman Lavers biedt beklemmende brieven vanuit een krankzinnigeninrichting; het verhaal van Barry Lopez gaat over een fictieve correspondentie tussen twee historische Peruaanse heiligen, Rosa de Lima en Martin de Flores. De eerste is schutspatrones van heel Noorden Zuid Amerika, maar wordt ook speciaal vereerd in het Limburgse Sittard, de tweede is de eerste Latijns-Amerikaanse heilige van gemengd bloed. De briefwisseling gaat over hun hartstochtelijke liefdesverhouding en het verhaal geeft een fantasmagorisch beeld van Lima in de eeuw na de *conquista*.

In *Vertaalde poëzie* tenslotte één auteur van nu, de Canadese Eleonore Schönmaier, één twintigste-eeuwer - WH. Auden met twaalf gedichten -, één negentiende-eeuwer, de Kroaat Miroslav Krleža, en één zeventiende-eeuwse Spanjaard, Francisco de Quevedo. Van de beroemde Arabische dichter uit de elfde eeuw, Ma'arri, brengen wij vijftien beroemde kwatrijnen in een knappe berijming en van Homerus, achtste eeuw v.Chr, vindt de lezer een voorpublicatie uit een nieuwe Ilias-vertaling, ‘Het schild van Achilles’.

Redactie

Nederlands proza

El Asnam

Christoph Blans

Er waren momenten dat hij op zijn tenen staand, als het ware ontstegen aan zichzelf, de kale weidsheid van het gescheurde Algerijnse land kon zien, ruim land dat één of twee uur later weer veranderd kon zijn in een omgeving van wild laaggebergte, met woest gekwaste stenen massa's in paarse en bruine kleuren; of ze kwamen door kortstondig groen met langs de spoorlijn lage lemen bebouwing, zandkleurig als het land, herkenbaar aan de deuropeningen en de kleine raampjes. Het was heet en meestal stond hij stil als een angstige oester, ingekneld tussen het gerochel en gegrom en de stank om hem heen, het hoofd iets voorover, de armen voor zich en de gesloten schoenen strak naast elkaar; de fles cola die hij niet durfde aanbreken had hij onder zijn colbert tegen zijn buik gedrukt: als hij aanstalten zou maken om een slok te nemen zou hij eerst moeten delen met de duwende massa en zou de fles pas geledigd bij hem terugkeren.

Het was 1980, negen oktober, laat in de middag en de eindetappe van de reis. De rugpijn zakte van zijn onderrug in zijn benen; zijn kleding hing als natte lappen om zijn lijf en hij leek terug te verlangen naar het eindeloze wachten op de trein, die pas na een halve dag vertraging het station was binnengereden. Toen had hij zich nog kunnen bewegen, een stukje kunnen lopen en een beetje wind kunnen vangen.

Omdat de eerste weken van de reis zo gemakkelijk waren verlopen, had hij niet verwacht dat de koers zo'n gespannen, je zou haast zeggen panische richting zou nemen. Hij was, in het spoor van zijn jong gestorven moeder, de reis begonnen die zij ooit samen met een oom in diens Chevrolet had gemaakt, op zoek naar de plek waar zij als dochter van een handelaar in dadels was opgevoed. Ze had een dun schriftje nagelaten waarin de reis stond beschreven.

En eindelijk had hij het lang gekoesterde plan uitgevoerd en was naar Algerije gevlogen; vandaar eerst naar Constantine gereisd en vervolgens naar Aïn Defla om een week later via El Asnam naar de hoofdbestemming te gaan: Tiaret.

Met Sid, de geoloog die hij in de bus had ontmoet, bracht hij theedrinkend de tijd door, wachtend op de gids die het vervoer zou rege-

len voor de tocht naar Tiaret. Zo ver van de stad en de zee werd het vervoer al primitiever.

Het waaide en het zand vloog door de straten van El Asnam, het vroegere Orléansville. De thee was zoet en eentonig van smaak, maar de geringe smaaksensatie gaf toch reliëf aan de vlakke omgeving. Enkele mannen speelden een bordspel; gesproken werd er niet.

Hij gaf zich over aan het ritme van het land. Hij had één doel voor ogen: het huis bezoeken waar zijn moeder haar jeugd had doorgebracht. Het zou een soort sleutel zijn, keerpunt en ontmoetingspunt na een jarenlange transcendente relatie met de vrouw die al stierf toen hij een kind van drie was.

Hij had ter voorbereiding op de reis het dagboek doorzocht op aanwijzingen; kaarten bestudeerd, en dan een kaki-kleurig pak gekocht, een extra broek, en een handzame tas. Men zei dat de mensen hier eindeloos wachtten totdat er iets gebeurde. Maar de gids was anders. Alles verliep voorspoedig: al na enkele uren kwam hij aan de overkant van de straat weer te voorschijn. Hij had een onderkomen geregeld voor de nacht, ook de nodige papieren op het politiebureau en een avondmaaltijd, en de volgende dag zouden ze vertrekken in een jeep die van extra water en diesel zou zijn voorzien.

Ze pakten hun tassen en liepen met de gids naar het onderkomen dat hij enthousiast aanprees in een slechts ten dele als Frans te herkennen taal, en dat hij steeds hotel noemde, ofschoon het vermoedelijk een simpel pension of een huis van zijn familie zou blijken, waar inderhaast de beste kamer zou zijn herschikt of ontruimd.

Hoewel het huis, of beter, het huizenblok waar ze binnengingen in verhouding tot de rest van de omgeving groot was, had hij gelijk dat het geen hotel was. Ze volgden de nu zwijgende gids de hal in en de stenen trappen op. Hij liet Sid en de gids voorgaan en keek, terwijl hij de brede trappen beklom, naar de grijsgrauwe wanden en het geblakerde plafond. Door de kapotte ramen was de lege, witte binnenplaats te zien, waar een kind speelde met een hond. Het was relatief koel. Je rook het vochtige stof.

De gids klopte op een houten deur en ging binnen. In de kamer stonden twee bedden, stoelen en een kast. Een vrouw was gebukt de vloer aan het dweilen. ‘Ze is zo klaar,’ zei de gids verontschuldigend, ‘ik haal jullie morgenochtend om zes uur.’ Hij ging.

Sid lag op bed. Op het andere bed gezeten begon hij zijn tas uit te pakken: er zat niet veel in, een sjaal en een bundeltje vuile kleren. Hij zag hoe de vrouw, in niet meer dan lompen gekleed, slaafs haar werk deed. Onderin de tas zaten zijn sandalen, juchtleder, met de hand gemaakt, speciaal voor de reis aangeschaft, maar niet één keer gedragen. De straten waren te vuil, de ziektes zouden van onderaf je lichaam inkomen. Hij droeg zijn gesloten schoenen, met sokken. De vrouw veegde haar bezwete voorhoofd af. Hij pakte de sandalen en liep naar haar toe. Ze sprak geen Frans en hij gebaarde dat ze de sandalen moest aanpakken. ‘Voor jou, je mag ze hebben.’ En terwijl ze naar de vloer bleef kijken nam ze de sandalen aan.

‘Kom,’ zei Sid, terwijl hij weer overeind kwam, ‘laten we op zoek gaan naar ons eten.’

Toen ze de eerste trap af waren, hoorden ze haastig vrouwengepraat galmen. Elders in het gebouw klonk een hoge stem, die telkens dezelfde korte klank uitstootte.

Verder de trappen af kwamen ze weer langs de open ramen. Hij keek naar buiten, naar het witte plein. Het kind en de hond waren weg, maar hij zag kleine bruine reepjes liggen, een zool en verderop nog een zool. Daar lagen zijn aan stukken gereten sandalen als de resten van een verscheurd dier. Met verbijstering drong tot hem door hoe groot de kracht moest zijn geweest die binnen tientallen seconden het degelijke, juchtlederen schoeisel tot deze rondgestrooide flarden had gereduceerd.

Hij hijgde toen ze weer op straat stonden. Het kwam als een mantel over hem heen, als de boodschap van een heilige engel: hij moest hier gehoor aan geven, hij kon het niet negeren. Hij hoorde zelfs de stem van zijn moeder die hem ruimhartig vergaf dat hij zijn reisdoel niet zou halen, nee, die hem smeekte dit doel te laten varen - hij kon dit niet weerstaan, nee, hij wìlde dit niet weerstaan: hij wilde omkeren en de tocht terug maken langs Aïn Defla naar Algiers en vanaf het vliegveld met de eerste machine de lucht in gaan, de zee over, het Iberisch schiereiland voorbij en verder, Toulouse, Limoges tot Charles de Gaulle, naar huis!

‘Sid,’ zei hij en hij greep Sid bij z'n arm, ‘Ik ga terug.’

Kort daarop zat hij weer in de bus die hem na een lange nacht vroeg in de ochtend, toen het nog donker was, afzette bij het perron waar het wachten begon op de vertraagde trein naar Algiers. De treinreis was een bezoeking, de hitte en de dorst, de warme fles cola die zinloos tegen zijn buik drukte en de snijdende pijn in zijn rug en zijn voeten. Niet de broeierige lucht van urine en uitwerpselen was het allerergste, maar de scherpe zweetlucht van de mannen. Aan alle kanten stonden ze tegen hem aan, met de moordenaarskoppen, de littekentronies en de glibberblikken. Ontraceerbare handen tastten zoekend. Deze tocht leek in niets op de heenweg: toen zat hij, met zijn voeten op de bank en sprak gebarentaal met nieuwe vrienden, terwijl een grote doos sigaretten rondging.

Zodra je op je tenen stond en naar buiten keek sprak de betoverende kracht van het zand. Een kleurige doek stak fel af tegen de geelwitte omlijsting, een plant, een vlag; maar ook zag je de leegte van de vlakte en de grilligheid van een opdoemend gebergte. Hij werd bedwelmd door de pijn, de betovering, de cadans van de trein. En hij hoorde stemmen die hem vervloekten, die hem naschreeuwden en hij hoorde de stem van zijn moeder. Het gevaar was groot, hij moest weg. Weer zag hij de uiteengereten sandalen. Ik vergeef je, lieverd, en ik zal je altijd beschermen.

‘Mister! Mister!’ riep een jochie op het vliegveld. Het kind toonde zijn piemel uit de broek. ‘Vous voulez?’ Hij deinsde terug. Hij moest een hek door. De douane grijnsde: ‘Payer, monsieur!’ Een gebed klonk. Hij struikelde het vliegtuig binnen en trok, toen hij zijn stoel gevonden had, zijn knieën op en maakte zich klein. De motoren ronkten al en de airconditioning zorgde voor ijzige kou die hem deed rillen.

Koortsig stapte hij enkele uren later in een taxi en liet zich naar huis rijden.

Toen hij de witte kamer met het vertrouwde uitzicht op de Champs Elysées binnenkwam, met de strakke meubels, de glazen schalen, de Corbusier-stoel voor het raam - dacht hij een laatste keer aan de riempjes, het met grote kracht uiteengereten juchtleer, totdat, twee dagen later, de ochtendkrant verslag deed van de verwoestende aardbeving van 10 oktober 1980 in het Algerijnse El Asnam.

Een fiets uit Cuba

Jan Blauwhof

Sommige mensen denken dat ik een loser ben omdat ik in de Watergraafsmeer woon, en een nietsnut en langslaper omdat ik tot het middaguur niet te bereiken ben. Maar ik leid een werkzaam bestaan en kan heel goed in mijn levensonderhoud voorzien, dank u, en ik gebruik de telefoonbeantwoorder alleen maar als schild omdat ik des ochtends aan mijn opdrachten werk en daarbij niet wil worden gestoord. Mijn werk als redacteur moet precies en accuraat zijn, en op tijd gereed, want anders krijg ik geen opdrachten meer; ik doe het des morgens, van acht tot twaalf, in volledige concentratie. Na de lunch heb ik tijd voor het huishouden, voor de boodschappen en voor ontspanning, en vanaf een uur of vijf ga ik op de fiets de stad in. Er zijn altijd wel mensen die ik moet spreken of bijeenkomsten waar ik niet mag ontbreken. Het antwoord-apparaat en de fiets zijn de pijlers waar mijn bestaan op rust.

Onlangs heb ik met spijt afscheid moeten nemen van een fiets die mij ruim twee jaar trouw heeft gediend. De ketting was gebroken en reparatie was niet mogelijk omdat het een oud en zeldzaam type betrof. Kapotte fietsen worden niet gestolen, en tenslotte heb ik haar maar neergezet op een plaats waar dat niet mag en waar de Gemeente de fietsen van tijd tot tijd ophaalt. Maar ik voelde mij even schuldig als een ruiter die zijn kreupele paard naar het abattoir brengt.

Ik had deze fiets verkregen in de winter van 2006, toen in Amsterdam-Oost een epidemie van fietsendiefstal heerste. Op een dag kwam ik 's middags buiten en mijn fiets was verdwenen; ik moest naar mijn koffieshop lopen. In het zwak verlichte lokaal zat een handvol gebruikers zwijgend in een dunne nevel van eersteklas wiet. Ik nam plaats aan de balie en plaatste mijn bestelling. Daarna keerde ik mij naar het publiek, en vroeg duidelijk, maar zonder mijn stem onnodig te verheffen:

‘Heeft er iemand hier een oude fiets voor mij te koop?’

Een oude man, nog veel ouder dan ik, stak zijn arm omhoog, en wij gingen samen naar buiten om de transactie te voltooien. Mijn leverancier was klaarblijkelijk afkomstig uit het hart van Afrika: klein van postuur maar met een groot hoofd, haar als een staalborstel, pikzwart met

een blauwe glans, en een zo sterk gegroefd gezicht dat de huidskleur nauwelijks viel vast te stellen. Hij sprak keurig Nederlands. ‘Ja jongen,’ zei hij, ‘ik heb een oude fiets te koop - een heel oude fiets, bijna veertig jaar oud, maar solide. Onverslijtbaar, en hij wordt niet gauw gestolen. Vorige week deed ik mijn inburgermgsexamen als nummer één en ik kreeg een echte Hollandse fiets als beloning. Ik zal je mijn oude fiets graag verkopen.’

Wij werden het snel eens, en de eerste weken reed ik tot volle tevredenheid rond op mijn nieuwe fiets. Ik beschouwde haar onmiddellijk als een vrouwelijk wezen, want zij was uitgevoerd als een damesfiets, al waren de oorspronkelijke lijnen van het frame verstoord door boerse verstevigingen. Wat eens een licht en elegant rijwiel was geweest, woog nu een ton. De verf was zozeer aangetast door krassen, vlekken en onduidelijke beplakkingen (die vermoedelijk ook als versteviging waren bedoeld) dat ik de kleur niet kon vaststellen. De verkoper had mij verteld dat hij in zijn jeugd in Angola bij de MPLA had gevochten, en dat de fiets een gift van het volk van Cuba was, uit revolutionaire solidariteit met de vrijheidsstrijders. De fiets had hem trouw in die strijd gediend, en heel veel later had zij hem nog eens honderden kilometers door de broeierige wouden van Afrika naar de rand van de Sahara gebracht, en vervolgens langs de piste Paris - Dakar (maar dan in omgekeerde richting) naar Zevenaar, waar zij tenslotte samen Nederlands asiel hadden aangevraagd.

Het is bekend (en naar ik meen tot in de Tweede Kamer vastgesteld) dat asielzoekers tot op zekere hoogte onwaarheid mogen spreken zonder dat wij hen daarop aanspreken, en ik nam aan dat dit verhaal tot het quantum van de verkoper behoorde. Maar waar of niet, het sterke verhaal over haar herkomst maakte mijn fiets tot een waarachtig collectors item, en als het zo uitkwam gaf ik hoog op van haar strijdbare verleden. Ik kom uit een links nest - mijn ouders leerden elkaar kennen bij een Vietnam-demonstratie en ik ben verwekt tijdens een teach-in - en ik weet er alles van hoe de granaten voor vijftigponders op de bagagedragers van fietsen werden aangevoerd. Als kind heb ik moeten meedoen met de boycot-actie tegen Albert Heijn - koffie voor Nederland, bloed van Angola -, en daar ben ik op school nog behoorlijk mee gepest. Spoedig daarna was het revolutionaire vuur bij mij gedoofd. Maar nu, als bezadigde veertiger, had ik wel plezier in de

herkomst van mijn fiets. Ik versierde haar met een plakplaatje van Che Guevara, en ik kon er mooi over vertellen.

Na enige tijd merkte ik op dat mijn fiets ook gebreken had, een eigen persoonlijkheid, nukken. Soms ging het trappen stroef, zonder aanwijsbare oorzaak, dan weer - in de tegengestelde richting - onverwacht soepel. Het leek alsof ik wind mee dan wel wind tegen had, ook al was het bladstil. Dit deed zich bijvoorbeeld voor op de Marnixstraat, die toch niet bekend staat om zijn vals plat. Ik bracht het rijwiel naar De Fietsendokter, zij zweette geel vet en zwarte olie, maar deze kuur bracht geen verbetering. Enige tijd later merkte ik ook afwijkingen in de besturing op: het voorwiel trok soms naar links, dan weer naar rechts, zonder aanwijsbare oorzaak. Toen ik eens in de van Woustraat reed en al fietsend een sms wilde verzenden sloeg mijn fiets plotseling de Tolstraat in, waar ik helemaal niet wilde zijn. Kortom, mijn fiets had een eigen wil. Het bleef trouwens niet bij haar voorkeur voor een bepaalde richting: na een bezoek aan kennissen die de Telegraaf lezen was mijn voorband leeggelopen, als een vorm van braken, en toen ik eens door de P.C. Hooftstraat reed werd ik door mijn fiets ten val gebracht - liever gezegd, mijn fiets viel om, met mij er op. Ik hield er schrammen en een buil aan over.

Het werd mij duidelijk dat mijn fiets linkse sympathieën had, streng was in de leer, en op zoek was naar een revolutionaire plek - een symbool, een monument, een tehuis. Maar wat precies? De fiets wist het zelf ook niet goed: soms voerde zij mij enkele dagen met nadruk in een bepaalde richting, dan hield dat streven op, en een paar dagen later wilde ze opeens naar Haarlem, tot ook die ambitie weer even plotseling verdween. Ik dacht dat er een eind aan zou komen als ik haar wens vervulde. Maar waar moesten wij heen? Er is geen standbeeld van Che Guevara in Amsterdam, en ook geen Cubaans consulaat, en waar vind je nog een monument van revolutionaire strijd, of van authentiek socialisme? De opvattingen van Castro hebben iets ouderwets, en eerst dacht ik mijn fiets tevreden te kunnen stellen met het oude Amsterdamse socialisme, dat ik alleen kende uit de boeken en mijn werk voor een documentaire, jaren geleden. Maar niemand zal de panden waar de linkse partijen kantoor houden of het enorme gebouw van de vakverenigingen nu nog als een rode burcht beschouwen, Betondorp is al lang geen bastion meer van de arbeidende klasse, en in de Harmonie-

hof wonen de kleinkinderen van oude socialisten, die alleen maar loyaal aan hun voorouders zijn, omdat zij daardoor in aanmerking komen voor een van de begeerde woningen. Voor alle zekerheid bood ik mijn fiets enkele van deze locaties ter inspectie aan, maar zij waren haar volstrekt onverschillig. En ook recenter centra van de revolutie, in mijn studententijd de bolwerken van krakers en activisten waar eerder de zwarte dan de rode vlag werd gehesen, waren niet wat zij zocht - in de Binnenpret heb ik haar nog naar een fietsenwerkplaats gebracht, om zo intiem mogelijk contact tot stand te brengen, maar het mocht niet baten. In Havana is geen leegstand, en kun je maar beter niet aan kraken denken.

Lange tijd vervoerde mijn fiets mij daarna gehoorzaam, zij het enigszins lijdzaam, naar de bestemmingen die ik zelf bepaalde. Maar in de zomermaanden van 2007 kwamen de tekenen van haar eigenzinnigheid terug, loud and clear. Ik nam een grote kaart van de stad en tekende met pijlen aan wat haar blijkbaar aantrok, en zo vond ik eindelijk de oplossing. Ik besloot mijn fiets haar zin te geven. Zelf hoefde ik de huldiging van Harry Mulisch bij zijn tachtigste verjaardag door onze vaderlandse intelligentsia niet bij te wonen - ik heb echt niets met die man - maar mijn fiets gunde ik deze gelegenheid van harte. Aan de vooravond van de feestelijke plechtigheid zette ik haar tegenover het Amstel Hotel tegen een boom, op een plek waar zij alles goed zou kunnen zien.

Toen ik mijn fiets de volgende dag weer ging ophalen, verwachtte ik half en half dat ze met een ander zou zijn meegegaan, een nauwer geestverwant dan ik, want ik ben per slot van rekening maar een gewone burger zonder opvattingen, in mijn hart een echte bourgeois, en dat heeft ze natuurlijk heel goed gemerkt. Ik had haar ook slechts licht geketend, met een slot dat een kind kon forceren, omdat ik haar dit geluk gunde. Maar zij stond braaf op mij te wachten. Sinds die dag waren haar kuren verdwenen en ze zijn niet meer teruggekomen. Het schouwspel had haar geheel genezen.

Kreukels

Inez van Eijk

Alweer de laatste fles, dacht ze. In een poging nu eens flink te zijn, liep Tosca, nog voordat ze de kurkentrekker ging zoeken, naar het wandmeubel waar ze haar girospullen opborg.

Het duurde even voor ze tussen de bonnetjes en loterijbriefjes het meest recente afschrift had gevonden. Op de tiende van de maand had er nog honderdvijftig euro op haar rekening gestaan. Het was nu de veertiende, nog zestien flessen te gaan. Of was het een maand van 31 dagen?

Ze zou wel zien dat ze uitkwam met haar geld, dan maar een paar dagen soep met brood. Gisteren had ze bij de kiosk voor vijfendertig euro aan tijdschriften ingeslagen - de Mams die ze in haar tas had laten glijden niet meegerekend. Raar eigenlijk, dat ze om dat te compenseren extra veel bladen kocht; had die winkelier er niet écht onder te lijden. Of was het andersom? Vond ze dat ze een gratis Mams verdiende bij zo'n aankoop? Bij een glas wijn zou ze daar eens rustig over nadenken.

Toen ze de volgende dag hijgend - het was weer een heel gesjouw geweest: vier flessen wijn, twee blikken soep, een zak chips - haar brievenbus leeghaalde, zat er een grote envelop in.

De lift was weer eens kapot en ze besloot, voor ze de tocht naar de derde verdieping aanving, eerst die envelop open te maken. Toen ze de twee dicht betypte velletjes eruit haalde, bedacht ze dat ze haar leesbril niet bij zich had. Met een zucht begon ze aan de beklimming. Die rotlift ook. Een nieuwe? Ho maar. Zakkenvullers die woningcorporaties.

Nieuwsgierigheid gaf haar kracht tot de tweede verdieping, daarna moest ze even zitten. Zwaar liet ze zich zakken op een tree van de trap naar de derde. Als ze nou straks maar weer overeind kwam.

‘Gaat het wel goed, mevrouw?’

De buurman van de vijfde kwam naar boven gestormd. Hij bleef staan. ‘Kan ik u ergens mee helpen?’

‘Die trappen, hè,’ zei ze. Ze probeerde op te staan. Verdorie, zo laag zat ze nooit. Hij reikte haar een hand. ‘Geef mij die tas maar.’

Achter hem hees ze zich naar boven. Met een hoofdbeweging wees ze naar haar deur. ‘Bij dat gele naambordje,’ ze perste het eruit. Hij

zette de tas neer en vroeg of ze dacht dat ze het verder alleen af kon. Ze knikte.

‘Zeker weten? Niks te danken, hoor!’ Opgelucht nam hij met twee treden tegelijk de trap naar hoger. ‘Nou, als er iets is dan roept u maar!’ riep hij hartelijk. ‘Fijne dag verder!’

Ze haalde haar schouders op. Die zat niet elke avond in zijn eentje naar de televisie te koekeloeren. Zo'n jongen had een vriendin, of een vriend. Die gingen met een heel stel ergens naar voetballen kijken en de kroeg in. Vroeger had zij dat ook gedaan, maar nu? D'r was geen reet meer aan.

Wat wil je dan? Ze had in de loop der jaren geleerd confronterende gesprekken met zichzelf met uit de weg te gaan. Je kunt van die jongen moeilijk verwachten dat hij je mee uit vraagt, of bij je komt theedrinken. Als je gezelschap zoekt, zul je zelf iets moeten ondernemen, lid worden van een koor, op dansles voor ouderen, of iemand uitnodigen. Corrie bijvoorbeeld. Of Trudy, of die bovenbuurman, waarom niet? Eerlijk gezegd vond ze het ook wel comfortabel, zo, in haar eigen bedoeninkje. Geen verrassingen. Beetje saai maar wel rustig.

Nog steeds puffend zette ze de tas in het halletje. Eerst die brief lezen. Waar was haar leesbril? Wanneer had ze hem het laatst op gehad? Ze begon terug te denken. Ze was opgestaan, had koffie gezet, een boterham gegeten. Voor ze boodschappen ging doen had ze hem niet gebruikt. Terug naar gisteravond dus. Televisie gekeken, in tijdschriften gebladerd. De Mams! Naast haar bed.

Ze schonk het restje koffie uit de thermoskan in de mok met *Have a nice day!* en nam een slok - ijskoud. Dat was ook niks. Waar had ze de boodschappen gelaten? Eerst die spullen opbergen.

Drie van de vier flessen verstopte ze in het gootsteenkastje. Tegen beter weten in. Langer dan een half uur kon ze het toneelstukje waarin de hoofdpersoon geen druppel wijn meer in huis heeft, toch niet volhouden. Maar ze bleef het proberen. Als ze minder dronk zou ze geld overhouden voor andere dingen. Kon ze misschien eens een reisje maken. De laatste fles zette ze op het aanrecht. Nu de kurkentrekker.

Met een glas wijn, een schaaltje chips en de brief ging ze op de vierzitsbank zitten, waarvan de kussens tot op de halve hoogte doorzakten.

‘Je bent ook veel te zwaar, moeder,’ had Jolanda laatst nog gezegd. ‘Doe er toch eens wat aan.’

‘Kind, ik eet al niks,’ had ze geantwoord. Iedereen dacht altijd dat ze zich volpropte. Wat at ze nou helemaal? Een boterhammetje, een bordje avondeten, daar werd een mens toch niet dik van. Het was haar aanleg, dat had ze ook weleens tegen de huisarts gezegd. ‘Oké, mevrouw, als u dat zo zeker weet, dan hoeft u ook niet naar een diëtiste. Dan zijn we gauw klaar. Maar dan moet u niet verbaasd zijn als u suikerziekte krijgt, en over al die andere kwalen vertel ik u later nog wel eens.’

Hij had haar dus gelijk gegeven, het zat in de familie. Haar moeder was toch ook dik geweest? En een zus van haar moeder. Met de brief in haar hand staarde ze naar de foto van haar moeder boven op de televisie. Bijna tien jaar werd het dit jaar. Ze was nu zelf al twaalf jaar ouder dan haar moeder toen die stierf. Zuchtend stond ze op, haar leesbril, waar had ze die nu weer gelegd?

‘Beste klasgenoten,’

Verdomd, ze wist het weer. Een paar weken geleden was ze gebeld door Linda, een meisje dat bij haar op de mulo had gezeten. ‘We gaan een reünie organiseren,’ had ze gezegd. ‘Alleen van onze klas natuurlijk. We hebben al een heleboel mensen opgespoord en iedereen is enthousiast. Je moet ook komen. Leuk, jôh.’ Ze hadden een kwartiertje gepraat. Linda was met de vut. Ze had in het onderwijs gezeten.

‘En jij?’ had ze aan Tosca gevraagd.

‘O, allerlei baantjes. Leuk werk hoor, maar ja, toen ik kinderen kreeg wilde ik full time voor ze zorgen. En daar heb ik nooit spijt van gehad.’

Ze loog. Over die baantjes. En over die kinderen. De eerste kwam toen ze achttien was. Kort na de geboorte van de tweede, anderhalf jaar later, ging ze scheiden. Met haar tweede man kreeg ze er nog twee. En ze moest alle zeilen bijzetten toen ook hij de benen had genomen. Die lui van de bijstand vonden dat ze werk moest zien te vinden. Makkelijk gezegd. Dat ze geen diploma's had was het probleem niet, die had je niet nodig voor kantinewerk of schoonmaken. Maar ze zagen je aankomen met een stel koters om je nek!

‘Een groot aantal van jullie weet het al: wij (Ronald, Gertie en Linda) organiseren een reünie. De datum hebben we vastgesteld op 11 mei.’

Over twee maanden. Dan zou ze toch eens even in haar overvolle agenda moeten kijken of ze nog een gaatje had op 11 mei. Grinnikend stond ze op en liep naar de keuken. Je zou zien dat ze uitgerekend op 11 mei naar de dokter moest! Maar nee, die stond op de 28ste.

De mei-foto toonde een alpenwei bespikkeld met witte en gele bloemen. Waar zou het zijn? Oostenrijk? Het moest onderhand wel zo'n dertig jaar geleden zijn dat ze daar met Bert was geweest. Ze waren er in één nacht heen gereden en hadden geslapen in een pension met bakken vol bolbegonia's aan de balkons. Mooi was het daar. Kärnten, als ze zich goed herinnerde.

Niets weerhield haar dus om naar die reünie te gaan. Ze keek naar de namen van degenen die zich al hadden opgegeven. De meeste zeiden haar niets meer. Maar Magda van der Meer, die herinnerde ze zich. Een meisje met dik donker haar en een grote strik. En Tilly Deen, had die niet een broer die Theo heette? En Bep van Harten, een aardige jongen. Om die meisjesnaam hadden ze hem altijd gepest. ‘Mietje’ hadden ze hem genoemd, een scheldnaam die ze van hun oudere broers hadden gehoord.

Tosca zelf was ook gepest. Omdat ze wekenlang dezelfde jurk aan had. Haar moeder werkte tot 's avonds laat in een café en 's morgens sliep ze uit. Dus had Tosca de jurk zelf gewassen en geprobeerd te strijken. Toen ze in de kreukelige jurk de klas in kwam, zaten ze allemaal te stikken van het lachen. Die rotmeiden met hun moeders die 's morgens het ontbijt klaarmaakten en 's middags achter een pot thee op hun dochtertjes zaten te wachten en vroegen hoe het op school was geweest.

Haar moeder had nooit tijd gehad. Een vreugdeloos lastdier, zo vertrouwd geraakt met haar bestaan dat een vrije dag haar schichtig maakte. ‘Wat moet ik met vakantie?’ had ze gezegd. ‘Ik heb toch geen geld om ergens heen te gaan. En thuis zitten is ook niks voor mij.’ Dus ging Tosca nooit met vakantie.

Behalve die ene zomer. Toen mocht ze een week naar een kamp op de Veluwe. Echt leuk had ze het daar met gevonden. De andere meisjes lieten haar links liggen omdat ze niks durfde. Ze miste haar eigen kamertje thuis, de dekens van de stapelbedden waren hard en plakkerig. Het meest nog had ze de buurvrouw gemist, bij wie ze 's avonds

mee at. Aardige mensen waren dat, hun kinderen waren het huis uit en zo gaven ze hun buurmeisje nog wat huiselijkheid. Voor die maaltijden hoefden ze geen geld. ‘Die muizenhap die dat kind eet, wat moet ik daar nou voor vragen, buurvrouw.’ Tosca's moeder zette elke maand een fles oude klare voor hun deur.

Ze had een paar jaar niets met haar moeder te maken willen hebben, maar dat zat haar op den duur toch niet lekker.

‘Probeer je te verzoenen,’ had de maatschappelijk werkster, of psychologe, wat was het, gezegd. ‘Je schaadt er jezelf mee en in feite kún je die band niet verbreken. Of je haar nu wel of niet wil zien, ze blijft je moeder. Daar helpt geen lieve moeder aan.’

Ze had er niet om kunnen lachen. Maar het mens had wel gelijk. De godganse dag spookte haar moeder in haar hoofd rond. Hoe zou het met haar zijn? Hoe zag ze eruit? Zou ze nog zoveel roken? Op een dag hield ze het niet meer. Ze nam de bus naar Geuzenveld en belde aan.

Als versteend stond de kleine, tonronde vrouw in de deuropening, een schuifelend vetpakhuis met diabetes en dichtgeslibde aderen.

‘Ga 's opzij,’ had Tosca gezegd, ‘dan kan ik er langs.’

Ze had geen poging gedaan om ‘het’ uit te praten. Dat mens had toen toch ook niet anders gekund, zonder vent die geld inbracht? Ze hadden wat zitten kletsen. Over de kleinkinderen, de buren, een oude nicht in Twente.

Tosca had er goed aan gedaan, dat zei de psychologe, dat zei Jolanda en dat vond ze zelf ten slotte ook. Vooral toen haar moeder dood was.

Die reünie. Ze was al eens eerder naar zoiets geweest, van het bedrijf waar Bert, haar tweede man, had gewerkt. Inmiddels was het opgedoekt, net als hijzelf trouwens. Bert had zich een paar jaar na hun scheiding met zijn motor om een verkeerszuil gewikkeld. Haar had dat een klein pensioentje opgeleverd.

Met een voormalige collega van hem, Trudy van de boekhouding, had ze nog een tijdje contact gehouden. Die had haar overgehaald om naar die bedrijfsreünie te gaan: ‘Je komt er weer eens wat mensen tegen en wie weet...’

Ze probeerde zich voor te stellen hoe het er op de reünie van haar oude school zou toegaan. In de brief was sprake van een rondleiding

door de school en daarna een ‘aangeklede borrel’ in *Avondoogst*, een ouderencentrum. Zou ze nog mensen herkennen? Meer dan veertig jaar geleden was ze van die school afgegaan en in al die tijd was ze nooit iemand van haar klas tegengekomen.

En zouden ze haar herkennen? Het frêle meisje met altijd dezelfde jurk? Ze zuchtte en streek het T-shirt over haar buik glad. Ze zou heus niet de enige zijn die een beetje te zwaar was, de meeste vrouwen van haar leeftijd waren een tikje aan de forse kant, dat hoorde erbij. Min of meer.

Die Linda had carrière gemaakt, zo te horen. En dat jongetje van Vredevoort zou ook wel een goeie baan hebben. Zijn vader had een fabriek, of een winkel, dat wist ze niet meer. Ronnie zou die wel hebben overgenomen.

Ze zag zich daar al staan. Zonder verhaal. Ze kon toch moeilijk over die twee mislukte huwelijken gaan zeuren, er waren er wel meer die niet in hun eerste echt waren gestikt. Ze had in de krant gelezen dat ruim dertig procent uitloopt op een scheiding.

Wat doen je kinderen? Ook zo'n vraag. Dat ze geen idee had wat drie van de vier uitspookten en dat haar jongste caissière was bij de Hema, was al evenmin interessant.

Die avond bleef ze lang voor de televisie zitten, maar ze zag allang niet meer waar ze naar keek. Pas het vertrouwde, opgewekte geluid van Cas Blom haalde haar uit de schemertoestand waarin ze na Spoorloos was weggezakt.

Als presentator was Cas Blom ver voorbij de houdbaarheidsdatum, maar het publiek wilde hem niet laten gaan. Zodra er een laatste praatshow met hem als gastheer dreigde, stroomden de protesten binnen en werd er toch weer een nieuw seizoen Tophoppers aangekondigd. Het begon op het afscheid van Heintje Davids te lijken.

Cas Blom met de sproeten, de glimlach en de lachrimpeltjes van Robert Redford. Zo werd hij ook wel genoemd, de Nederlandse Robert Redford. Het gaf haar nog steeds een speciaal gevoel als ze hem op het scherm zag. Alles aan hem was haar zo vertrouwd. Als ze hem bij de opening van het programma de brede trap zag afdalen wist ze wat hij als ontbijt had gegeten, wat hij had gezegd als hij 's morgens naar de studio ging - ‘Dag lieverds, tot vanavond!’ - wat voor merk onderbroek hij aan had. Hij en zijn Willem waren al meer dan twintig

jaar bij elkaar, wist ze uit de bladen. Leuk dat die jongens elkaar zo trouw bleven, dat was in die kringen wel eens anders.

Toen Jolanda, haar jongste, naar de basisschool ging, was Tosca zich als werkster gaan verhuren en via via was ze bij Cas Blom terechtgekomen. De eerste keer dat ze erheen ging, was ze zenuwachtig geweest. Zo'n beroemde man! Maar hij was aardig, écht aardig. Vergat nooit geld neer te leggen, betaalde haar vakanties door, vroeg altijd naar de kinderen en dacht aan hun verjaardagen.

Giechelend zette ze de tv uit. ‘Ik heb vijfentwintig jaar voor Cas Blom gewerkt.’ Als dat geen succesverhaal was!

Ze lag lang wakker. Zou ze wel. Zou ze niet. Ze wilden eind van de maand weten hoeveel mensen er kwamen. Geld mocht geen probleem zijn, stond er in de brief. Aardig bedoeld. Maar dachten ze nou heus dat ze zou bellen om te zeggen dat 45 euro een gat in haar budget sloeg? Dan kon ze ook meteen vragen of ze wat wilden bijdragen aan een nieuwe jurk, schoenen en de kapper.

Tegen drieën had ze een besluit genomen. Punt. Uit. Niet meer over piekeren. Als een blok viel ze in slaap.

Het eerste wat ze de volgende ochtend deed was de sleutel zoeken van het berghok. Tot haar verbazing vond ze hem meteen, in de keukenla, bij elastiekjes, plastic zakjes, pleisters, kurken en een schroevendraaier.

In haar ochtendjas liep ze naar beneden. Het was kil in de gang van de berging. Gelukkig deed het licht in haar hok het wel. Daar stond de hometrainer, ze blies een wolkje stof van het zadel. Er mankeerde niets aan, het ding was nog geen jaar oud en ze had er, pakweg, zes keer op gezeten. Het was een idee van Jolanda geweest, in het kader van ‘Doe er toch eens wat aan!’

Voor haar doen was ze vroeg en de supermarkt zag er heel anders uit dan later op de dag. Minder publiek en meer personeel dat schappen stond te vullen en hoog opgeladen karren door de paden zeulde.

Met een voldaan gevoel schoof ze haar advertentie in het rekje. Ze deed een paar passen achteruit. Zou het genoeg opvallen? Ze had erg haar best gedaan om duidelijk te schrijven.

Hometrainer te koop. Zo goed als nieuw. Was 130 euro. Nu 60.

Ze haastte zich naar huis om de telefoon niet te missen. Maar toen ze na honderd meter begon te zweten, hernam ze haar oude tempo. Zo

gauw zouden ze niet bellen. En wie weet, kwam er niemand op af. Had je haar weer, dacht ze, meteen een doemscenario bij de hand. Wacht nou maar af. Met dat koffieapparaat was het ook gelukt.

Ook een idee van Jolanda. Die had er zelf een voor haar verjaardag gekregen en vond het de uitvinding van de eeuw. En zuinig! Je hoefde nooit ouwe koffie weg te gooien want je zette maar één kopje tegelijk. Razendsnel. En geen gedoe met filters. Zo'n ding erin, knop indrukken en klaar!

Het klonk goed. Maar het smaakte naar niks. En bovendien waren die vullingen knap duur. Na een maand had ze de futuristische machine in de kast gezet en haar oude apparaat te voorschijn gehaald. Later had ze het onding via een advertentie in de super verkocht aan Corrie, van de kapsalon om de hoek. Die wilde hem voor in de zaak. Dat kon Tosca begrijpen. Daar was het handig, dan kon je je klanten een kop koffie aanbieden en ze konden nog kiezen ook. Cappuccino? Mokka? Kaneelsmaak?

Die Cor was een leuk mens. Ze hadden gezellig zitten kletsen. Misschien kon ze haar haar bij Cors Knip laten doen. Ze zou ‘het met haar maken’ had Corrie gezegd. Maar wat hield dat in? Als knippen en verven voor gewone klanten 80 euro kostte, hoefde ze er natuurlijk niet op te rekenen dat zij er met 20 weg kwam.

‘Hé, dat is lang geleden!’ Je moet de huid niet verkopen voor de beer geschoten is, maar Tosca had Corrie toch maar vast gebeld. ‘Natuurlijk wil ik je haar doen. Kom eerst even bijpraten, na vijven, dan ben ik nog aan het opruimen. De koffie is bruin!’ en schaterend had ze opgehangen. Van zo iemand zou je zelf ook vrolijk worden.

Corrie was nog even kordaat als de eerste keer dat ze haar had gesproken. ‘Ik doe je haar, we maken er een mooi kleurtje van en voor vijftien euri ben je de man!’

Tosca had verteld van de reünie en voor ze ook maar had kunnen reppen van haar zorgen over wat ze aan moest, had Cor geopperd dat ze naar haar moeder zouden gaan. Die Alzheimerde er lustig op los in een joggingpak. ‘Ik trek een kast open en sla steil achterover, volgende kast idem dito. Spiksplinternieuw. Rekken vol. Het leek de C&A wel. En jouw maat.’

Met twee Dirk-tassen vol kleren zat Tosca die zaterdagmiddag in de tram naar huis. Blij en bezwaard. Cor had erop aangedrongen dat ze

meenam wat ze leuk vond. ‘Zoek maar uit, meid, en geneer je niet. Als ik het verkoop krijg ik er niks voor. Ik ben allang blij dat ik er iemand een plezier mee kan doen!’

Tosca had de hometrainer voor vijftig euro kunnen verkopen en haar bijdrage aan het feest meteen overgemaakt op de rekening van het organisatiecomité. Van de resterende vijf euro kocht ze op de Cuyp een hortensia voor Corrie.

Weken van te voren al was ze zo opgefokt geweest dat ze op aanraden van Cor een kalmerend middel was gaan innemen. Homeopatisch, dus kwaad kon het niet. Elke dag drie keer tien druppels. Nu de bewuste dag is aangebroken voelt ze zich eerder gelaten dan zenuwachtig.

Dankzij Cor is er op haar kleding en kapsel niets aan te merken. Haar schoenen kunnen ermee door, instappers met crèpezolen, ze had het zonde gevonden om iets aan te schaffen alleen voor die ene keer, ze ging toch nooit ergens heen.

Het is nog best een eind met de bus. Het schoolgebouw is onveranderd, maar in plaats van planten staan er door kinderen geknutselde voorwerpen voor de ramen en sommige ruiten zijn volgeplakt met grappige dieren, bloemen en ballonnen.

Bij de ingang staat een vrouw met badges, Linda. Tosca zou haar niet hebben herkend. In de hal krijgt ze een plastic bekertje met koffie, ze kan ook thee krijgen.

De rondgang door de school, de lokalen, de gangen, niets roept herinneringen op. Alleen het uitzicht op de huizen aan de overkant, vanuit een van de lokalen, maakt iets in haar wakker. Hier ergens had ze gezeten, bij het raam, op de tweede of derde rij. Volgens een man wiens badge ze niet kan ontcijferen, moest dat in de vierde klas zijn geweest. Met Ronnie - nu Ronald - Vredevoort kan ze meerijden naar het zaaltje in Avondoogst waar ze de borrel hebben georganiseerd. Bep van Harten zit voorin en naast haar op de achterbank de man met het onleesbare naamkaartje. Het gesprek gaat over voetballen.

‘Dat is niet aardig, jongens,’ zegt Bep, terwijl hij zich half naar haar toedraait, ‘zo'n mannenpraatje. We hebben een dame in het gezelschap. Vertel eens Tosca, hoe is het met jou?’

Met een glas rode wijn in haar hand kijkt ze de feestruimte rond. Een beetje meer fleur had van haar ook wel gemogen. Beige en oudroze;

alsof je op je oude dag geen rood of boterbloemgeel meer zou kunnen verdragen. Het is ook haar voorland, maar ze zal de gang naar de appelmoes met een kers erop zo lang mogelijk uitstellen.

Zo te zien is haar generatie nog lang niet toe aan een tehuis. Stuk voor stuk zijn het tennissende, wandelende, fietsende zestigers, die 's winters naar de fitness gaan.

Na een uurtje of wat - ze weet nu alles over de carrières, hobby's, kleinkinderen en wereldreizen van haar klasgenoten - is ze er maar eens bij gaan zitten. Eigenlijk moet ze naar de wc, maar ze wil even rust. Zo lang staat ze nooit. Het liefst zou ze haar schoenen uitschoppen maar dan krijgt ze die nooit meer aan. Haar linnen pak kleedt in ieder geval mooi af. Ze is Corrie innig dankbaar.

Hoe lang zou ze nog moeten blijven? Ze ziet op tegen de lange busrit naar huis. Als ze nog even wacht kan ze misschien een lift krijgen. Dan valt het ook niet zo op dat ze weggaat.

Op weg naar *Dames* ➛ moet ze haar weg vinden door een woud van rollators, de brede gang stroomt vol met opgewonden pratende oudjes. Blijkbaar is er in de conversatiezaal van Avondoogst een of andere bijeenkomst geweest.

Bij de tl-verlichting in de wc-ruimte ziet ze dat haar rok lelijk is gekreukt, dat is het nadeel van linnen. Maar als het met zou kreuken, zou het geen 100% zijn. Iedereen met verstand van kwaliteit wist dat.

Die jurk van toen kreukte ook zo snel, katoen, beige, met paarse ruitjes. Een krijgertje, zoals alles: ‘Kind, wees blij met die dure kleren. Je moet eens leren dankbaar te zijn.’

Traag hijst ze haar panty op. Jammer van die schoenen. Gelukkig is het in het zaaltje nogal schemerig. Voor de spiegel verschikt ze nog wat aan haar kapsel en werkt haar lippen bij. Mooie lipstick, ‘Hamam’. Van Corrie gekregen: ‘Neem mee, meid. Niet zeuren. Krijg ik allemaal cadeau van die salesjongens.’

Morgen gaat ze haar weldoenster verslag uitbrengen, dat heeft ze beloofd. Ze weet al wat Corrie gaat vragen: ‘En, wat zeiden ze?’ En wat ze vervolgens zal zeggen: ‘Niks? Nou, dan hebben ze zeker je-weet-wel in hun ogen. Je zag er toch zeker schitterend uit! Eerlijk waar!’

Ze overweegt om linea recta naar de uitgang te gaan, maar op z'n minst moet ze Linda, Ronnie en Gertie bedanken voor al hun moeite.

Als ze zich een terugweg naar de feestruimte baant, houdt iemand haar staande: ‘Tosca, wat doe jij hier!’ Cas Blom bekijkt haar van top tot teen. Zijn handen op haar schouders, het hoofd schuin, zoals alleen hij dat kan doen: ‘Jij bent toch nog geen tachtig!’ Zijn lach, zijn ogen met de kraaienpootjes. ‘Wat zie je er trouwens práchtig uit!’

Ze stamelt iets over het gezelschap waarnaar ze op weg is. ‘Hartstikke leuk,’ zegt ze, ‘al die lui van vroeger.’

Cas Blom kun je niets wijsmaken. ‘Ik wil je niet van je vriendjes afhouden, maar volgens mij wil jij lekker naar huis. Kom op. Ik breng je.’

Tosca gebaart naar het zaaltje aan het eind van de gang, ze wil nog wat mensen gedag zeggen. Geen haast, Cas moet nog langs het Hoofd Ontspanning en Recreatie waar hem als beloning voor zijn entertainment een envelop met inhoud wacht.

In de beige-roze ruimte blijkt ze een bende nieuwe vrienden gemaakt te hebben: ‘Ga je er nu alweer vantussen?’ ‘Laat nog eens wat van je horen, meid!’ ‘We bellen, Tos, zeker weten!’

Plots verstommen de gesprekken. Vanuit de conversatiezaal verderop klinkt het gerinkel van kopjes en glazen.

In de deuropening staat Cas Blom. Stralend kijkt hij het zaaltje rond. ‘Wat énig, mensen. Al die oude en nieuwe liefdes! Fantastisch! Maar nu ga ik jullie van een geweldige vrouw beroven... Tosca? Ben je zover?’

Achter hen zet het geroezemoes bedremmeld in.

Nachtvlinder

Arjen van Meijgaard

Zij liep met een stok, Dree ondersteunde haar. Ze waren even lang, altijd geweest. Eerst had ze niet mee gewild, maar omdat hij zo aandrong had ze uiteindelijk haar jas aangetrokken. Ze waren de enigen die in de druilerige regen bij de halte stonden.

De stempelautomaat liet vage zwarte vlekken achter op de roze strippenkaart. Door de vuile raampjes staarden ze naar de hoge herenhuizen die voorbij schoven.

‘Nieuwe kleren doen een mens goed,’ probeerde hij de stilte te verbreken. Ze veegde met een zakdoek haar bril schoon. ‘Eerst de Bijenkorf,’ vervolgde hij, meer tegen zichzelf dan tegen haar.

Op de derde verdieping schuifelden ze tussen de rekken vol rokken en bloesjes door, hij voorop. Af en toe probeerde ze enthousiast een kledingstuk voor haar lichaam te houden, maar ze vroeg zich af waar ze het allemaal voor deed. Hij kwam aanlopen met een donkergrijze plissé rok.

‘Pas hem maar even,’ moedigde hij haar aan. Aarzelend liep ze richting de pashokjes in de hoek, zou ze dat ding werkelijk ooit nog dragen? Ondertussen zocht hij iets bijpassends. Ze wachtte geduldig en keek naar haar oude lijf in de smalle spiegel. Het losse vel met rimpels en ouderdomsvlekken zou ze het liefst willen afstropen om een andere huid te passen, jong en elastisch. Op dat moment schoof zijn hand een groen bloesje met kleine witte knoopjes langs het gordijn naar binnen.

Toen ze net getrouwd waren, was hij met geen stok een kledingzaak in te krijgen om voor haar of zichzelf iets uit te zoeken. Hij vond het tijdverspilling. Eens per jaar ging hij naar een herenmodezaak, kocht drie pakken, vijf overhemden, sokken en ondergoed. Voor zijn verjaardag en met kerst gaf ze hem een nieuwe stropdas. En nu was hij het die haar op sleeptouw nam.

Ze had zich twee keer omgedraaid terwijl hij haar nauwkeurig observeerde. Langzaam schudde hij zijn hoofd. ‘Te dof, niet vrolijk genoeg.’ Dat had ze hem ook wel kunnen vertellen. Hij hing de kleding terug, draalde nog wat bij een rek met uitverkoop, maar vond er niets smaakvols tussen zitten.

Op de damesafdeling van Maison de Bonneterie nam ze plaats op een stoel, terwijl hij tussen de rekken door liep en af en toe een kledingstuk omhoog hield. Ze schudde haar hoofd of haalde haar schouders op. Dat tweede betekende dat het acceptabel was. Met zijn armen vol kwam hij terug uit de klerendoolhof. Zuchtend voorzag ze een eindeloze pas-sessie. Wat een privilege leek - welke vrouw wenst immers niet een man die de kledingrekken onvermoeibaar afstruint? - werd een steeds grotere kwelling.

Toen ze alles gepast had en weer aan hangertjes had gehangen, omdat het te klein, te ruim, te licht of te somber was, had hij het gevonden. ‘Deze jurk, pas die nog even. Hij moet heerlijk zitten, de stof is zo zacht en glad. En de kleur, wat vind je van dat rood? Zwarte pumps zullen er mooi bij staan.’

Een verkoopster kwam zich ermee bemoeien. Ze vond dat mevrouw best een maatje kleiner kon proberen. ‘Is het voor een feestelijke gelegenheid?’

‘Nee hoor, zo maar,’ antwoordde Dree kortaf.

Hij deed een paar passen terug, bekeek zijn vrouw van een afstandje en zei toen dat hij deze maat juist goed vond zitten. De verkoopster droop af.

Ze wilde niet aan vanavond denken, liever aan morgen, wanneer alles weer voorbij zou zijn. Eerst zouden ze samen eten, de tv aan op de achtergrond. Aardappels met jus, doorgekookte groenten en een stukje mals vlees. Hij had last met kauwen, alles moest zacht en sappig zijn. Bij het toetje wees ze hem standaard op de vla die van zijn lepel droop als hij een hap nam. Ze wasten samen af en keken naar het nieuws van acht uur. Het leek of ze beiden het vervolg uitstelden, zij in ieder geval. Maar als de reclame voorbij was, hees Dree zich uit zijn stoel. Zij volgde hem, ze was niet anders gewend. Zou het vanavond de laatste keer zijn? Een zwanenzang in een nieuwe jurk?

Bij de kassa werd de jurk feestelijk ingepakt, de zwarte pumps gingen in een rode doos met een strik erop. Het was het laatste paar geweest, ze hadden iets te ruim gezeten, maar hij vond ze mooi.

Na twee uur winkelen was ze doodop. De dokter had gezegd dat ze zich vooral niet druk moest maken. Accepteren en berusten, op haar leeftijd was dat het enige wat overbleef. Je verzetten had geen zin, wachten tot het overging evenmin. Het ging niet over.

Hij trakteerde haar op een kopje koffie met soesjes bij het Gouden Hoofd. Een tafeltje aan het raam, zodat ze naar buiten konden kijken, naar andere stellen van in de zeventig die voor de etalages draalden. Zou een van die vrouwen hetzelfde doormaken als zij?

Thuis ging ze, om haar vermoeide lijf wat rust te gunnen, een uurtje op de bank liggen. Hij maakte een cryptogram in zijn stoel naast de kachel, nippend aan een glaasje martini. Drink nooit vermout als je vermoedt dat je ver moet, schoot het door haar heen. Een trieste glimlach speelde om haar lippen, ze had nooit iets vermoed.

Het echtpaar aan de bar kende hem en groette vriendelijk. Bedeesd knikte hij terug. Aan de zijkant van de tap klom hij op een kruk, dan kon hij het hele café overzien. Aan twee tafeltjes zaten mensen te eten, verder was er niemand. Anja zette een groot glas bier voor hem neer en kneep even in zijn hand. Ze wist dat hij het moeilijk had, dat wist de hele buurt. Hij staarde voor zich uit en probeerde op te gaan in de smartlap die door de luidsprekers klonk. Lange uithalen en trillende slotnoten, binnensmonds neuriede hij mee.

Bij het tweede biertje klemde hij een sigaret tussen zijn lippen, alleen hier rookte hij, zijn vrouw had er een hekel aan. Sjors en Govert kwamen binnen, een homostel dat bij hen aan de overkant woonde. Ze gaven hem een vette knipoog en een brede glimlach, zijn wangen gloeiden van verlegenheid.

Het café stroomde vol, aan alle tafeltjes zaten nu mensen, sommigen om te kaarten, anderen om de verhalen van de dag met elkaar te delen. Aan de bar hingen drie eenzame types. Ze zwegen, dronken en staarden. Net als hij.

De donkerbruine wanden, het gedempte licht van de spotjes boven de bar, het getinkel van de glazen die Anja spoelde, dat alles stelde hem op zijn gemak. Hier kon hij het leven aan. De eerste keer had hij onwennig in een hoekje gezeten, maar sinds een aantal maanden was dit zijn vaste plek aan de bar.

‘Dag schatje,’ zei Sjors die een barkruk naast de zijne sleepte en erop kroop. Aan zijn andere zijde leunde Govert tegen de bar. Ze hadden al aardig wat op. Anja zette drie biertjes voor hen neer.

Hij voelde zich altijd een beetje opgelaten als anderen zo dichtbij hem kwamen. Govert sloeg een arm om zijn schouders. ‘En hoe is het nou, meid? Heb je nieuwe kleren gekocht, dat rood staat je goed

hoor.’ Sjors dook onder de bar. ‘En nieuwe zwarte pumps.’ Ze grinnikten. ‘Nou, nou, je hebt jezelf verwend. Overdag een rups, 's nachts een vlinder. Een nachtvlinder.’

Anja glimlachte bemoedigend en haalde haar schouders op. Hij wist het, dit hoorde erbij. Zichzelf zijn had consequenties.

Door de late avond liep hij naar huis. In het toilet had hij de pumps verwisseld voor zijn eigen schoenen, ze waren hem te krap. Een rand rood kwam onder zijn jas uit, het zou de enkeling die hij tegenkwam niet opvallen.

Zachtjes opende hij de voordeur. Zijn vrouw was in slaap gevallen voor de tv, de beelden van een western flikkerden door de kamer. In de badkamer haalde hij de make-up van zijn gezicht, de parelketting en de oorbellen legde hij terug in het sieradenkistje van zijn vrouw. De jurk hing hij op een knaapje tussen haar andere jurken, de pumps zou hij morgen poetsen, die konden dan voor een week de kast in. Toen hij zijn blauwe gestreepte pyjama aan had, wreef hij zachtjes over haar schouder. Ze opende haar ogen en keek hem verschrikt aan.

‘Het is weer voorbij,’ zei hij en deed met de afstandsbediening de tv uit.

Zes ZKV's

A.L. Snijders

Markt

Hoe het meisje heette kan ik me met moeite herinneren, ik weet wel dat ze erg mooi was, blond als een Amerikaanse coca-cola reclame. Jaren vijftig, de fascinerende jaren voordat het begon. Ze woonde in mijn buurt, ik was verliefd op haar, ik was verliefd op alle mooie meisjes in de buurt, daar waren ze voor, dat is geen diffamatie, het is de wens van de natuur. Het meisje schond de natuurwet zonder dat ik het wist, ze liet zich uitkiezen door een veel oudere man. Het kan ook zijn dat zij de man uitkoos, ik was in die tijd niet op de hoogte van de vigerende theorie, nu nog niet trouwens. Ik verloor haar uit het oog en zag haar terug op een feestje aan de kop van de Churchilllaan. Ze was twintig en haar minnaar was wel zeventig. Hij was rijk en ordinair, zijn tanden lachten als hij met harde stem praatte, het feestje was schaamteloos, de vrienden onbeschaamd, alles leek straffeloos gebroken. (Er waren ook twee dochters van de ruwe minnaar, tien of twintig jaar ouder dan het meisje, ze deden mee met het feest, ze overtraden alle regels.)

Toen ik alleen met haar in de keuken was, kuste ik haar, voor het eerst, gejaagd. Ze liet het toe, ze kuste niet terug, ze bleef neutraal. Ik heb haar nooit teruggezien, behalve op krantenfoto's, ik ben haar zelfs vergeten. Onlangs heeft mijn psychiater haar naar boven gehaald, ik heb over de kus gepraat in termen van natuur en wraak - meisjes zijn voor leeftijdgenoten, ze mogen niet aan de markt onttrokken worden door oude bokken, dat is een natuurwet. De psychiater hield zich op de vlakte, hij liet mij praten.

Mol

Als de mol er is, schakel ik over op orakeltaal. Ik noem hem koning der duisternis, vriend van made, worm en engerling, reiziger in de onderwereld, kenner van mijn voetzolen. Om dat laatste moet ik lachen, hij weet wel dat mijn zolen boven zijn hoofd staan, maar hij kan ze

niet zien, hij kan geen kenner zijn, hij is blind. Toen er voor het eerst, lang geleden, een piramide van aarde op mijn grasveld was verschenen, rende ik met grote ogen en open handen naar mijn boerenbuurman en riep: de aarde, buurman, wat gebeurt er met de aarde? De buurman lachte, liet me de mollenklem zien en legde uit hoe ik die moest plaatsen. Maar dat heb ik nooit gedaan, ik bleek een aangeboren ontzag voor de mol te hebben, de baas van de parallelle wereld. Ik heb, en dat was heel moeilijk, nooit een mol gezien. Wel via de taal, ik heb hem wel horen beschrijven, maar ik heb hem nooit gezien, in mijn leven is de mol een wezen dat nooit gezien is, zoals de krab die op acht kilometer diepte in de Indische Oceaan leeft en die niemand ooit gezien heeft, zelfs mijn buurman niet. Ik heb mijn kijk op de tuin aangepast aan het gedrag van de geheimzinnige, blinde gast onder de grond. Soms struikel ik over een zware tegel in het tuinpad, die 's nachts door de mol als een ijsschots rechtop is gezet, maar ik vloek niet, ik heb me geoefend in lankmoedigheid. De mol is waarschijnlijk mijn symbool geworden voor wat nooit begrepen kan worden, en waar je dus geen klem voor hoeft te zetten.

Zoals het was

Vorig jaar werd er in Lochem op de markt naast boekhandel Lovink een groot en diep gat gegraven. De vooruitgang, appartementen, centraal verwarmd. Het pandje van Lovink nodigt uit tot tranen om het zijnde (lacrimae rerum), net als de eigenaar, Boeije Jansen, die veel van klassieke muziek en beschaafde conversatie houdt. Het stamt uit de negentiende eeuw, de boeken staan er niet alleen in kasten, maar liggen ook op de vloer. Op een mistige morgen voelde Boeije Jansen beweging in het huis. Hij rende naar buiten en zag dat zijn huis en handel in het gat aan het vallen waren. Hij schreeuwde om hulp en er snelden vele mensen toe. Zij vormden een ketting naar de overkant van de markt waar het postkantoor leeg stond. Ze gaven elkaar de boeken door en aan het eind van de dag stonden ze allemaal in het postkantoor. Het pandje werd gestut en in de bodem werd vloeibaar glas gepompt. Nu het glas hard is geworden kunnen de boeken terug en is alles weer zoals het was.

Kist

Mijn jongste zoon heeft een vriendin (zou ik ook kunnen schrijven ‘zijn vriendin heeft mijn jongste zoon’?). In november krijgen ze een kind. Mijn jongste zoon wil het in de kist leggen waarin hij zelf ook gelegen heeft, 37 jaar geleden. Die kist is door mij getimmerd en in de grondverf gezet. Van afschilderen is het niet gekomen. Ik zoek de kist op alle zolders en op de deel en op de hildes van de deel. Ik heb vier volgeladen schuren, twee van hout, twee van steen. Ik zoek overal, ik vind de kist niet, de dagen verstrijken. Vanmorgen om half twaalf, in de volle zon, ga ik zoeken op de laatste ongeïnspecteerde plaats, in het afgesloten, bijna onbetreedbare deel van de tweede houten schuur, waar ik jaren niet geweest ben. Ik klim over kisten en stellingen, en open de deur. Er vliegt een geschrokken uil recht op mij af, doodstil, zo stil als een schaduw kan vliegen, ik kijk in zijn ogen - het is een grote uil, het is niet vreemd dat ik ook schrik, wij schrikken van elkaar. Zelf dacht ik dat uilen zich overdag nooit verroeren. Wat de uil van mij denkt, weet ik niet.

Cerithium vulgatum

Ik ben weer thuis, de vakantie is voorbij, ik heb niets gedaan. Er zijn mensen die festivals bezoeken, danstheaters, cafés, bibliotheken, galeries, pretparken, kermissen en motorraces, ik niet, ik bezoek alleen supermarkten en benzinestations, het hoognodige, verder niets. Ik zit aan het strand in Zuid-Frankrijk en ik kijk in de richting van Egypte. Dat is vreemd en onverklaarbaar, ik zie de horizon en denk ‘daar ligt Egypte’, ik denk nooit aan Libië, Algerije of Marokko, ik denk alleen aan Egypte, en weet niet waarom.

Er zijn weinig mensen aan het strand, het is eind september, iedereen is naar huis gegaan om te genieten van de kredietcrisis. Achtergebleven zijn de vissers en de met gebogen hoofd langs de vloedlijn drentelende vrouwen, ze zoeken schelpen, ze zijn geheel in zichzelf gekeerd, ze hebben geen gezin en geen zorgen, ik zie ze gebeden prevelen, deze vrouwen zijn onbereikbaar, ze lopen in de prehistorie, hun voetstappen blijven heel even staan in het natte zand. Ze hebben ieder hun eigen specialiteit, mijn vrouw zoekt spitse, gedraaide schelpen die

heel zeldzaam zijn, na uren drentelen heeft ze er soms maar een. Daar is ze blij mee en als ze uit haar trance het gewone leven weer binnenstapt, laat ze me lachend haar vondst zien.

Als we na een week naar een andere plek aan de kust vertrekken, veertig kilometer verder, zie ik in de hoek waar de pier de zee ingaat een dikke laag van deze schelpen. Ik schat dat er op drie vierkante meter zeven miljard liggen en even verder zie ik er achttien biljoen. Als deze zeldzame schelpen een euro per stuk opbrengen, heb ik de kredietcrisis bezworen en kan Wouter Bos weer rustig slapen. Ik prop mijn zakken vol en loop naar de plek achter de lage duinen waar mijn vrouw op een vuurtje de maaltijd bereidt. Ik stort de schelpen voor haar voeten, kijk naar haar ontzette blik en zeg: inflatie.

's Avonds schrijf ik een brief naar een van mijn kleinkinderen. Ik schrijf aan ieder kleinkind - ik heb er zes, binnenkort acht - een brief over de Middellandse Zee. Deze keer dus over de schelp die hier zeldzaam is en daar heel gewoon, de volgende keer over de onvindbare krekel en de zeldzame kikker. Ik moet oppassen dat ik niet moralistisch word, ik moet geen lessen inbouwen, ik ben weliswaar niet betrokken bij hun opvoeding, maar ik ben wel van mening dat je kinderen verhalen moet vertellen zonder lessen, zonder moraal.

Thuis raadpleeg ik het schelpenboek. Onze vondst is een gewone spitshoorn, Cerithium vulgatum. Het is een stevige, spitse horen met een groot aantal windingen en een iets verwijde mond met een kort siphokanaal. Operculum dun, hoornachtig. Wordt gevonden aan de kusten van de Middellandse Zee, plaatselijk in grote aantallen, wordt soms gegeten.

Plage

In 1957, om maar eens een jaartal te noemen, ontmoette ik op het lijnschip tussen Venetië en Piraeus een onschuldig meisje uit Trier, ze heette Ilse Süsskind, had blond haar en blauwe ogen. Er waren twee soorten passagiers, hut en dek. Ik was dekpassagier, Ilse had een hut. Ik weet niet meer hoe lang de reis duurde, maar ik herinner me dat ik haar bezighield met het verzinnen van de biografieën van medepassagiers. Na de ontscheping heb ik haar niet meer gezien. Nazomer 2008 - op de strandcamping van Frontignan-plage - word ik door haar aan-

gesproken, een vreemde vrouw, getekend door 51 jaar onophoudelijk leven. Zij komt onderzoekend voor me staan op het uitgeslepen schelpenpad naar de zee, haar ogen half dichtgeknepen in een web van kraaienpootjes (literaire omschrijving). Ze is onzeker, ze vraagt of ik ooit gereisd heb op een schip van Venetië naar Piraeus. Bij die vraag herkennen we elkaar. We halen herinneringen op. Zij herinnert zich de verzonnen biografieën, ik vertel dat ik het nog steeds doe. Ik wijs naar een man die voor zijn legergrijze tent zit. Ik vraag haar hoe oud ze hem schat. Vijfenzeventig, zegt ze. Dat denk ik ook, zeg ik. Ik zeg dattie 40 jaar professor is geweest aan de filmacademie van Montpellier. Zij aarzelt. Zou kunnen, zegt ze. Ik vraag naar haar leven. Vier kinderen uit twee huwelijken. Nu met haar derde echtgenoot in rustig vaarwater op de strandcamping van Frontignan-plage. De volgende dag vertrekt ze. Maatschappelijk zit ze in een hogere klasse dan ik, de trekauto is zwaar en nieuw en heeft vier aangedreven wielen, de caravan is een luxueuze twee-asser. Ze zwaait vrolijk naar me als ze wegrijden, ze is tevreden met de verhoudingen.

De man in de legergrijze tent groet me wel, maar zegt nooit iets tegen me. Twee keer per week komt er een jonge, mooie, stuurs kijkende vrouw in een roestige middenklasser op bezoek. Ze brengt een vijfjarig jongetje, dat ze na een uur weer komt halen. Mijn biografie: Het kind is de kleinzoon van de eenzame kampeerder, de vrouw is zijn schoondochter, zijn zoon is haar man. Voor schoondochter en man moet ex- staan, kleinzoon kan het zonder prefix doen. De scheiding is furieus en ondanks ingrijpen van de rechterlijke macht nog niet ten einde. De echtgenoot mishandelt zijn ex-vrouw, de rechter heeft totale scheiding bevolen, hij mag zelfs zijn zoon niet meer zien. In de schaduw van deze vuile strijd staat de oude man. Hij wil zijn kleinzoon zien, hij heeft niets te maken met zijn zoon en diens vrouw, hij slaat die generatie over.

Zijn schoondochter begrijpt hem, ze maken een omslachtige afspraak, ze wonen allemaal in Montpellier, waar het geheim niet bewaard kan worden. De zoon is gemeen en gewelddadig, hij mag niets weten, daarom kampeert de oude man soms enige tijd ergens waar hij zijn kleinzoon ongemerkt kan ontmoeten. Dit is mijn verklaring van wat ik zie, ik kan er niets anders van maken.

Op de dag voor mijn verjaardag zie ik dat de man zijn kleinzoon een levend schildpadje ten geschenke geeft. Vreemd cadeau, (denk ik.)

Op mijn verjaardag krijg ik een boek cadeau, dat meegesmokkeld is in de caravan (iets smokkelen in een caravan!, dat kan alleen als je altijd naar buiten kijkt). Mijn oudste zoon heeft het meegegeven, mijn vrouw verzorgt de overhandiging. Het heet Buñuel over Buñuel, interviews over al zijn films, gemaakt door Tomás Pérez Turrent en José de la Colina. Het valt open op pagina 234. Buñuel praat over Jean Ferry, een surrealistische schrijver met wie hij aan een scenario werkt.

‘Met hem gebeurde me iets geks. Hij had een liefdescène geschreven van drie pagina's, met veel gezoen en heel lyrische zinnen. Ik vond het gênant om dat allemaal te filmen en bedacht toen iets anders: de hoofdpersoon komt bij het huis van zijn minnares; ze zeggen lieve dingen tegen elkaar, hij doet zijn schoenen uit, want hij is moe; terwijl zij de soep op tafel zet, zegt hij: “Ik heb een cadeautje voor je meegenomen, kijk maar in mijn jaszak.” In de jaszak zit een levend schildpadje, de man en de vrouw zoenen elkaar. Op deze manier omzeilde ik drie bladzijden dialoog die op schrift best goed kunnen zijn, maar in een film niet werken. Ferry schreef een brief aan de producent: hij wilde per se dat zijn naam uit de titels werd gehaald omdat ik zijn briljante scène had veranderd in een scène met schoenen, soep en andere flauwekul. Arme Ferry, hij is al dood. Hij had talent, maar dat liet hem deze keer in de steek.’

Ik trek de stoute(!) schoenen aan en loop naar de legergrijze tent. Ik vraag aan de grootvader of hij het schildpadje aan zijn kleinzoon heeft gegeven als hommage aan Buñuel. De man kijkt me verschrikt en agressief aan. Ik vergeet mezelf en zeg: ‘U bent toch professor in de filmkunde?’ Hij zegt dat hij een loodgietersbedrijf heeft gehad, dat hij niet weet wie Buñuel is, dat hij niets met me te maken wil hebben, en dat hij rust nodig heeft.

(PS. De producent heeft het verzoek van Jean Ferry genegeerd, zijn naam wordt op de aftiteling van de film - *Cela s'appelle l'aurore* - vermeld.)

Jaarmarkt

John Toxopeus

Hij zegt dat hij Jasper heet en dat hij alleen de bus vergoed krijgt. ‘Ook als ik kom lopen,’ zegt hij met een slim lachje. Zijn dikke vingers strelen het kromme reumahandje van mijn moeder. Ik zie dat ze haar trouwring niet om heeft en weet niet zeker of dat de vorige keer ook al zo was. Of nog eerder misschien. Ik wil het niet vragen. Een van de bejaardenverzorgsters zal het wel weten. Straks kijk ik eerst in de la van haar nachtkastje, neem ik mij voor. Ik geef mijn moeder een kus op haar voorhoofd en zeg: ‘Hallo lieverd.’

‘Hallo lieverd,’ zegt ze met een toonloze, hoge stem. Ze glimlacht tegen niemand in het bijzonder.

‘U doet goed werk,’ zeg ik tegen Jasper. Hij heeft een groot, kaal hoofd en een nek met dikke ribbels. Zijn leeftijd kan ik niet goed schatten. Dertig zou kunnen, misschien veertig.

‘Ach ja,’ zegt hij, ‘van het een kwam het ander. Vroeger had ik het niet zo op die ouwetjes. Ze zaten me altijd in de weg. Vooral als het druk was, in winkelstraten en bij braderieën bij voorbeeld. Daar kwam ik graag, daar ging ik altijd naar toe.

Hamburgertje, warm vlees, gezelligheid, het ruikt altijd lekker. Ik slenterde wat rond, beetje kijken, standwerkers, biertje drinken. Ik had niet veel anders te doen.’ Hij draait zijn kleine, blauwe oogjes naar boven en kijkt bedachtzaam naar het plafond. ‘Maar nu doe ik dit. Die ouwe mensjes doen me wel wat. Dat voelt goed. Ken je dat? Dat gevoel?’ Hij pakt een handdoek met rafelige randen van de schoot van mijn moeder en veegt een sliert kwijl van haar mond. ‘En beneden betaal ik maar vijftig cent voor een biertje. De bewonersprijs. Vind ik ook niet erg.’ Hij pakt opnieuw de hand van mijn moeder die opkijkt en naar hem glimlacht.

‘Vind jij dat nou ook niet gek?’ vraagt hij.

Ik trek mijn wenkbrauwen op.

‘Ik ergerde me vroeger kapot aan die mensjes. Begrijp me goed, als het druk is en iemand stoot tegen me aan of staat op mijn tenen, dat vind ik niet erg. Dat snap ik wel. Ik ben wat aan de brede kant. Ik doe een stapje achteruit of ga opzij. Maar die ouwe mensen in rolstoelen, daar werd ik gek van. Net vrachtrijders, uitkijken kunnen ze niet. Ze

drukken gewoon door. Na een half uur zat ik onder de blauwe plekken.

Hij kijkt opzij, naar een dikke, stuurs kijkende vrouw achter een rolstoel met een man, niet veel ouder, die roept dat hij het zo koud heeft en dat blijft herhalen tot ze verdwijnen in de gang. Ze worden gevolgd door een indringende lucht van urine.

‘Kom,’ zegt Jasper, dan gaan we bij het raam zitten. ‘Kunnen we een beetje naar buiten kijken. Dat is ook leuker voor haar.’ Hij laat de hand van mijn moeder los, die wakker schrikt. Hij rijdt haar stoel naar het vrijgekomen tafeltje bij het raam dat uitkijkt op flats van grijs beton met felgekleurde kleren aan waslijnen. Lange rijen. Tien, twaalf woonlagen. Als we zitten zoekt de hand van mijn moeder naar die van Jasper. Hij streelt haar vingers, gaat met zijn duim over de bleke huid waar haar ring heeft gezeten. Hij glimlacht. ‘Kom maar hoor, schat,’ zegt hij. ‘Het is gezellig bij Jasper, hè?’

‘Het ligt niet aan die ouwetjes,’ zegt hij. ‘Dat weet ik wel. Het zijn die vrouwen die erachter lopen. Altijd vrouwen. Ellebogen naar buiten, zo ver mogelijk. Chagrijnige koppen, heb je daar wel eens op gelet? Altijd chagrijnige koppen. Want die hebben ook de schurft in. Die gaan liever alleen, of met een buurvrouw. Bij kraampjes spulletjes oppakken en weer neerzetten, alles aanraken. En maar ouwehoeren, met elkaar of met andere wijven die ze plotseling tegenkomen. Achter zo'n rolstoel gaat dat niet, dat geeft problemen. Vooral als je zo'n jongen als ik tegen het lijf loopt. Want ik word daar wel pissig van. Niet dat ik wat doe, hoor. Een keertje vloeken misschien. Maar dan loop ik weer door. Voor die ouwe mensjes, die ook maar een beetje naar ruggen en billen zitten te kijken. Voor die ouwe vrouwtjes die meteen naar de sluiting van hun tasje grijpen als ze me aan zien komen. Want dat vind ik wel erg. Dan ga je nadenken, hè? Wat je daar aan kan doen.’ Hij kijkt naar mijn moeder. ‘Zullen we beneden wat gaan drinken? Een mens krijgt dorst van dat praten. Zullen we haar meenemen naar beneden?’ vraagt hij aan mij.

Ik haal twee flesjes bier, een van vijftig cent en een van anderhalve euro en een glaasje advocaat met slagroom dat Jasper mijn moeder voorzichtig opvoert. ‘Daar slaapt ze straks lekker op,’ zegt hij.

‘In Veldhoven kreeg ik voor het eerst een idee,’ zegt hij, ‘bij de braderie op het Meiveld. Bij een café stond een rolstoel aan een fietsenrek, vastgemaakt met een kabelslot. Een oud mens hing half opzij over een van de leuningen met haar mond wijd open, een hand bungelend vlak boven de grond. Hé, wijfie, die portemonnee is allang weg, hoor,

zeg ik nog. Voor de gein. En verdomd, die zaterdag daarop zag ik weer zoiets. Waar ik woon, bij het winkelcentrum bij de sportvelden. Een oude man in een rolstoel met een hond aan een riem. Die riem zat door de spaken en om een lantaarnpaal. Allebei snurken. De man met zijn kin op zijn borst, kwijl liep er langs. Bij die hond bewogen alleen zijn oren. Heb je dat wel eens gezien? Alleen die oren bewegen?' Hij frommelt in zijn broekzak. 'Moet je kijken zegt hij,' en vouwt een krantenknipsel open, strijkt het glad met beide handen en draait het om, zodat ik het kan lezen. 'Die advertentie vond ik nog het moeilijkste. Het parkeerterrein achter de Rabobank mocht ik direct gebruiken, als ik het maar weer netjes achterliet. En als er een foto werd gemaakt moest de naam van de bank erop. Iemand van het buurthuis heeft me geholpen met de tekst en wist het adres van de huis-aan-huiskrant. De week erop stond het erin. Ik was zo trots als een aap.' Hij tikt met zijn wijsvinger op het papier en ik lees:

Van uw ouwetje geen last
Want daar wordt netjes op gepast.
Tijdens de Jaarmarkt, vanaf 10.00 uur, achter de Rabobank.
€ 5,- per uur.
Alleen met rolstoel. Zelf verschonen.

Er staat een verhaaltje bij met een foto van Jasper. Hij wijst opnieuw. 'We worden gesponsord door de Rabobank, heb ik gezegd. Mooi, hè? Had ik ook van Gerrit van het buurthuis. Dan lijkt het meteen wat, zei Gerrit. En de meesten kennen me wel, natuurlijk.

Ik zeg dat dat scheelt, dat ik het prachtig vind en het graag wil lezen. Ik geef hem geld om nog een paar biertjes te halen. Mijn moeder is in slaap gesukkeld. 'Laat haar maar even,' zeg ik.

Jasper zet de flesjes voor ons neer en bergt het knipsel weer op. 'Er waren er twee de hele dag,' zegt hij. 'Dat was al 70 euro. Later in de ochtend kwamen er meer. Om drie uur waren het er negen en toen de markt afliep zaten er nog zes. 180 euro verdiend, eerlijk verdiend. Geeft een goed gevoel, wist je dat? Omdat je wat doet voor die mensen.' Hij zet het flesje aan zijn mond, giet de helft van de inhoud naar binnen en veegt met de achterkant van zijn hand zijn mond af.

''s Ochtends had ik Loesje gebeld,' zegt hij. 'Loesje is mijn dochter, schoonheidsspecialiste.' Hij houdt met zijn wijsvinger een zwaar ver-

zilverde halsketting omhoog. ‘Heb ik van haar, voor mijn verjaardag.’ Onderaan hangt een gouden ring waarnaar ik al eerder heb zitten kijken. Mijn moeder had ook zo'n ring, wil ik zeggen, maar hij praat alweer verder. ‘Loesje zeg ik, je moet mijn gitaar even brengen. Zegt zij, ik krijg nog tien euro van je. Je krijgt er vijftien, zeg ik weer.’ Er glijdt een triomfantelijk lachje over zijn gezicht. 'Ik kan aardig spelen. Een vrouw met een hoofddoekje, zo'n Marokkaanse, sloeg de maat en riep steeds dingen die ik niet kon verstaan. Met zo'n schelle stem. Haar zoon had haar gebracht. Die ken ik wel van het gemeentehuis, van werk en inkomen. Ik ben maar begonnen met ‘Meneer de president’ van Boudewijn de Groot, maar binnen een kwartier zongen we ‘Lof zij de Heer’ en ‘De herdertjes lagen bij nachte’.

We kijken tegelijkertijd naar mijn moeder, die ineens rechtop gaat zitten en met een zuivere, hoge stem begint te zingen: ‘Lof zij de Heer, de almachtige Koning der ere, laat ons naar hartelust zingen en blij musiceren.’

Mensen aan andere tafeltjes lachen, zeggen: ‘Ach, God’ en ‘Goed zo, moedertje.’

Jasper kijkt triomfantelijk in het rond, alsof hij net een goeie mop heeft verteld. ‘De volgende keer neem ik haar mee,’ zegt hij.

Mijn moeder murmelt: ‘Looft al wat ademt de Here.’

Jasper streelt het witte, dunne haar, veegt een paar spuugblaasjes uit haar mondhoek, giet de rest van het bier in zijn keel en buigt zich naar mij over. ‘Op die markt hadden we ook veel bekijks. Een vrouw met zo'n kap, een non. Zegt ze, je bent goed bezig, jongen. In bed ben ik beter, zeg ik. Weg was ze.’

Ik schud goedmoedig mijn hoofd, drink mijn glas leeg en schenk er het laatste restje bier in.

‘Geintje,’ zegt Jasper. ‘Van die 180 euro had ik er trouwens nog 140 over. Mijn dochter betalen, een paar biertjes om het vieren. Je kent dat wel. De rest wilde ik sparen bij de Rabobank, voor een nieuwe fiets. Zo een met licht en versnellingen. Maar dat ging mooi niet door. Ik kwam bij het gemeentehuis voor mijn uitkering. Zit daar die ambtenaar. Zaterdag had ik nog op z'n moeder gepast. Meneer, zei-die, extra inkomsten moet u wel opgeven.’ Jasper schudt zijn hoofd. ‘Marokkanen, ik heb het er niet zo op.’ Hij maakt zijn zilveren halsketting los en haalt de ring eraf. ‘Voordat ik het vergeet,’ zegt hij. ‘Die glijdt steeds van haar vinger.’

Nederlandse poëzie

Twee gedichten
Bernd Bevers

Dramaturgie

De tenor bedoelt jou,
na meer dan zestig jaar
dezelfde hartenbreker.
Hoe kan het ook anders zijn
op een avond als vandaag
met tweeërlei tranen
op het gezicht van de slaap.
Je ligt op de grond
als een verkeersongeval, maar warmer
en minder in de weg.

[Ook de dood is klein begonnen.]

Ook de dood is klein begonnen.
Met een vogel, een muis, een hond
die tot de familie behoorde, de eerste
met een gezicht.
Daarna hoorden we lange tijd niets meer van hem.
Waarschijnlijk was hij verhuisd
of hield zich schuil, bestudeerde
de eetgewoonten in andere buurten.
Tot hij op een dag in de kamer stond,
stil en sereen als een winterochtend.
Een mysterie uit hout opgetrokken,
een pyramide in schemerlamplicht.
Met ergens daarbinnen het graf van de koning verstopt,
een ziek hart.

Schemerend Toledo

Erik Coenen

Dit bloedlicht scheen Iberiërs, Romeinen,
Sefarden, Goten, Moren in de ogen.
Dit bloedlicht deed in dagen die vervlogen
de Taag gestaag in duisternis verdwijnen.

Dit bloedlicht zagen monniken, rabbijnen
en moefti's, mystici en theologen,
op kathedraal, moskeeën, synagogen
en onvermoede manuscripten schijnen.

Zo zal dit bloedlicht altijd komen dansen
over de Taag, die altijd zal vervloeien,
beschavingen negerend en hun scherven.

Het gisteren zal bloedig blijven groeien,
het oog zal blijven zien vanaf de transen,
en zij die kijken zullen blijven sterven.

In Memoriam Jan Eijkelboom

Jan Dullemond

Al blijft de stroom voortdurend,
de Mededinger uit Wemeldinghe
vaart meer dan zijn tijd vol.
Jan Eijkelboom blijft mij bij.
Beiden zijn we verhuisd vandaag,
hij woonde bij de Oude,
ik nu aan de Nieuwe Maas.
Anders kan ik het water niet benoemen.
Jan Eijkelboom is teruggevallen
in de stroom die hij benoemde.
De zon die met zacht licht ondergaat
zal ook vandaag niet blijvend zijn.
We zijn verhuisd, het huis staat vol dozen.
De verhuizing dreef ons welwillend
van de ene plaats naar de andere.
Niets heeft nog zijn plaats, de nacht valt over de Maas.

Havengebied

Kees Hermis

1.

Op het glimmend plaveisel van stegen
de kat die haar sluiproutes volgt
bij avond en regen

wanneer een vloeibaar duister trekt
tot in de haarvaten van stad en
buitenwijken

wordt geklots van water gewekt,
het kreunen van kranen op kades,
bij vemen

de wind in het holle karkas van
de werven waar leegte op de stapel
staat

bij elke boei en aanlegsteiger is
verlatenheid voor anker gegaan

2.

De haven dus, die zich onder de morgen
tot leven ziet bewogen

voluit ontwaakte stad een hart en de
rivier een slagader die kloppend oplicht
aan de dag

Dit uit het water opgestane ademend
tafereel van boten, schepen, aken,
koersgericht varend op een aankomst,
een vertrek

wordt per moment geschreven onder
een rook- en wolkenlucht

voorlopig opgeslagen in de ogen van
de uit een nachtelijk getij
teruggeboren kat

Sepia

Voor KC

Hans Hoenselaars

Zet met mijn bril de tijden op
hun kop. Maak een honderd lentes
ongedaan. Maak van zomer
herfst. Schaf de laatste Rilke aan, een

kaartje voor de eerste Sacre.
Spiegel mij in bronzen
van Rodin (van trenchcoats
vooralsnog geen sprake)

Maar vind geen vrede in een tuin
van bruinen, onder hemelen
van chocola en met een huid

die heel jouw rechterhand niet kent.
Nee, wil geen landschap in, waar jij
nog nooit geboren bent.

Van alle smetten vrij

Liesbeth Lagemaat

Kom ik gekanteld uit een droom, verknoopt. Wist geen weg
in een achterstevoren suizend melkwegstelsel. Daar praatte jij

klinkerloos met dubbele verboden tongen. Dat het schokte.
Mijn bloedsomloop: geen stroom maar vierkante korrels

te verwerken. Rood als karbonkels. Was het begonnen?
Van binnenuit? Verstening? Toch niet door wat jij - ik kende

die taal niet. Waar ben ik fout? Overdag, met de juiste belichting
is geen enkele breuklijn te zien: een zon van opaal laat mijn opperhuid

golven, als melk. De verlossing. Kijk heel goed naar mij, vandaag.
Lang en aandachtig. Er is nergens een kras. Geen schuld bloeit op.

Ik ken de naam van dat kruid niet eens, de plek waar stilte
zwart en vierkant-

als je die doek weg trekt is er gras, een kleine overzichtelijke
vlakte, straffeloos ingezaaid. Geur van grote woorden. Rust.

(Geluk.) De dag staat als een blote kleuter. Voor ons. Niets
te bekennen verder.

Vier gedichten
Jan J.B. Kuipers

Door de dijken

Eerst deel je de dijk door drie
om er een dogma van te maken:

Waker
Dromer
Slaper

Voorts vloek je de vloed over je af
nadat Noach kraaien zaaide
(volgens verhalen in onbespreekbare annalen)

Dan zet je je zuchtend aan de manden klei,
steekt nu en dan een paardenlijk
in het lichaam van de dijk

De dronken dijkwerker wordt elk project
minstens éénmaal opgehangen

Woest trappelend komt hij boven
uit de golf van zijn schuimende verlangen:

Breek door, zeewering van herinnering!
Universeel verlangen naar ontpoldering

Zeven sloten

Neem dit ter harte:
zeven sloten zijn nodig om
tegelijk niet in te lopen.

Zes is het getal van delvers noeste arbeid.

De achtste voert naar barre schatten
onder de zwarte aarde;
die ene sloot waarin je kind verdronk,
de achtste is de ontelbare

(in folklore ging al vruchteloos de mare).

Aan je schoongeboende citroenlach
voegde je suiker toe.
Mengde dit met het versgemalen groen
van mijn verbaasde ogen.

Sneed de herinnering aan mij vervolgens
in kleine dobbelsteentjes.
Plaatste een vlamverdeler op een laag pitje.
Zette de gesloten pan erop

en keek er lang genoeg niet meer naar om.

Koningsgraven van Pafos

Als buschauffeur Charon geen wisselgeld wil
geven moet je wel verdwalen in de graven.

Van de doden geen spoor, hagedissen
en salamanders wijzen onderaards de weg
naar ander licht.

In de laatste verlaten kamer vergaderen
de vliegen van Beëlzebub - terug!

O, Ptolemaeën zonder dromos,
dromend in perkament,
zó ver omhooggevallen geitenhoeders
dat je onzichtbaar bent,

je laatste botten opgestookt door de zigeuners.

Een lesje

ergens onder de bomen onze vier benen
flink aan het bewegen vooruitlopend
op wegpaddestoelen met aanwijzingen,

we letten nauwelijks op de bosgeesten
die ons zachtjes woorden influisteren:
onsterfelijkheid, hoor ik ze mompelen

als we voor de bochtpaal moeten oversteken
ben jij weer de dokter die met verve vertelt
wat schuilgaat achter de versterving

Dichterbij/tuin in Heemstede 1937

Frans Pointl

Steeds dichterbij kom je
ik ben weer van jou
jij van mij
grijs ben je
in lange zwartfluwelen jurk
met dat parelsnoer
waarin ik zo graag gulzig grijp
je hurkt en lacht
gelukkig en vermoeid tegelijk
wijd spreid je je armen

in wit gebreid kruippakje
donkerblonde lange krukken
armpjes vooruit
ren ik in je
moeder.

Twee gedichten
Renée van Riessen

Gezicht

1.

Gezicht, dat zich ooit heeft losgemaakt
uit de donkere mensendrom
op een perron, in maart.

Gezicht dat naar me toekwam
op straat, tussen trams. In volle
zon onzichtbaar gezicht,

dat me uit licht terugzond
naar de benen van de mensen
onder onbekende tafels

waar ik spelen moest, een kind
dat in tapijt verdrinkt
Arabisch labyrint.

2.

Gezicht dat ik niet tekenen kan
of houden mag. Dat altijd anders terugkomt
en dat lacht om elke galerij

die ik ervoor heb ingericht:
de beeldenreeks van binnen,
schoorsteenmantel vol stoffige

fotolijstjes. Kijk, vanavond
breng ik alles naar de straat
want morgen komt de vuilniswagen.

De donkere nacht, daar ga ik heen
om jou te vinden: uitweg
uit het labyrint. Met kinderlijke vingers.

Retrograde Galathea

Galathea! Siet den dagh comt aen.
Neen mijn lief, wilt noch wat marren
T' sijn de starren
Neen mijn lief, wilt noch wat marren, t' is de maen
(Hooft)

Bij de schemer moet ik je laten,
als het donker wordt zal ik gaan.

Schijnt de maan niet in de straten?
Blijf - even - hier bij me staan.

Nog kan ik je zien, in het laatste
vluchtende, kierende licht,

maar om de weemoed te weren,
keer ik nu al mijn gezicht

naar het nieuwe dat zich donker
in de accolades ontvouwt:

parachute, als een stipje, een knoopje
gegooid in oneindig blauw

eerst gevallen, dan schrikt, daarna open-
springt, bloeit, zich verzadigt aan kou

van een hogere laag, onbekende,
zo, gedragen door andere thermiek,

snel de laatste ster tegemoet vaart
en nog nooit gehoorde muziek.

Twee gedichten
Thom Schrijer

december

Hard en ver dit land met dwaalijs in de
voren en bruine kluiten aarde waarvan
de winter is gemaakt, takkenbeeld van
bomen tegen laag hangende gedachten
van grijs, vogels gaan zich aan gebrek
te buiten, maar jij fietst licht van kou
en tegenwind naar ons verkleumde huis
om eerder vuur weer aan te blazen,
verstokte zinnen bij de haardplaats neer
te leggen voor de stook, de eerste stilte
weg te zeggen met een grap, de lamp te
vullen voor een blind seizoen en heel
het huis te hullen in een redzaam weten
van ontregeling.

24 december
Voor Aat

Toen de laatste verbeteraar het hek
achter zich had dichtgedaan nadat
de laatste optimist al eerder was
vertrokken en de beeldschermen
terug waren bij hun grijze gelijk

daalde de wintermiddag over de
bewegende stad en kwam er een
diepe vrede over het huis, waarin
de kamers zo vanzelfsprekend
ruimte lieten voor Scarlatti dat
het uur op afstand bleef van het
daaropvolgende uur

en waarin de kaarsen zich met
een heel licht knisteren ontfermden
over elk teveel gesproken woord.

Twee gedichten
Philip Snijder

Screensaver

Al zolang niet
raken zijn impotente vingers
de hunkerende tepeltjes
van het toetsenbord,
dat de laptop,
deze lichtgeraakte minnares,
haar geduld verliest,
hem nuffig de rug toekeert
en
op zwart slaat.

Zodat zij, als straf,
hem voor kan spiegelen,
hoezeer hij niet is
de levenshongerige
aandoenlijke jongen
(goedgebouwd, uit Courier New)
die vanmorgen een uur of twee lang
in haar was,
maar
een fronsend rimpelhoofd
met lege ogen
achter een HEMA-leesbril.

Writer's Clock

De cursor staat te wachten
in het

niets

onder de laatste geschreven zin

Ingesprongen
Een nieuwe alinea dient geopend

Het ritme waarmee hij
elke halve seconde

verschijnt
en
verdwijnt

is dat
van een tikkende wijsvinger
op een tafel

Ingehouden ongeduld
Opgekropte ergernis

Hoon

Bovenlicht

Mayra Verheyen

Hoe lang stond hij al zo onder het bladerdak -

Ik zit in mijn tentje bij de boom, eerste regel op papier,
nieuw scherp potlood.

Iets in mij is wakker, ontwaart aanwezigheid, amper meer
dan een ingekeerde kracht die (hoe lang al?) registreert en weegt
en het ogen sperren afwacht: mijn schrik van het schrikbeeld
op de bosgrond, een man in de doodse vreemdheid van het bovenlicht.

Maar eerst verlangzaamde de regen door het eikenblad
tot grotere spatten.

En de man verlangzaamde door de zich nog onzichtbaar wanende vrouw.

Wie was ik in die getrapte oogopslag - geheel in de ruimte, gestalte,
iemand op zichzelf, iemand anders - meer en anders
dan wie hij later meende te hebben gezien, ontstellend anders
dan de ronde som van wat hij allang wist.

Even ben ik vrouw zonder potlood en opgetrokken been
ik zit daar zonder gebrandschilderd gelaat
(maar andermans oog wil zichzelf hoe dan ook terugzien, wordt naar
het roosvenster toegetrokken - genade of ongenade), ik kijk hem aan.

Ter beëindiging van onze vreemdheid (en van de diepe zucht
naar regenrijke leegte) zeg ik: ‘Wat sta je daar nou!’
waarop hij meteen lenig hurkt, niet wijdbeens frontaal
maar zijdelings - ik binnen, hij buiten.

De onttoverde regen valt, en valt.

(Wat niet wil zeggen dat er geen liefde is -)

Na een week
Jos Versteegen

Het is een grijze kat. Nooit aan
gedacht om haar een naam te geven,
misschien maar beter ook: ze heet
iets dat ze toch niet zeggen wil.
Ze woont hier slechts vermoedelijk,
op zolder, in de schuren. Jaagt.
De muizenbotten in het hooi.

Wanneer de honden eten krijgen,
zit zij te kijken op de trap,
altijd de vierde tree van boven.
Ze denkt iets van dat kwispelen
en schrokken bij de oude braadpan
die voerbak is, dat grommen, zacht,
en dan die uitval en die tanden.

Ze heeft een mening over ons
zoals we door haar blikveld gaan:
gekamd, schooltassen in de hand,
af door de zijdeur, naar het leven,
of binnenkomend met een arm
vol prei of schokkers van het land.

Haar jongen legt ze in een kom
van hooi. De zeven blinden, mauwend,
je hoort ze op een zondagmiddag
wanneer de zolder eenzaam is
en verder niemand luistert naar
de pannen, zoemend in de regen.

Geen moeder. Zet je vingertoppen
behoedzaam aan het warme grijs,
en 's avonds is het nest al leeg.
Je weet: de zeven zijn versleept
aan tanden in het nekvel, bungelend,
als hadden zij de strop gekregen.

De tweede schuilplaats, in een kist,
wordt door je vader leeggehaald.
Hij draagt een emmer van het erf,
loopt naar de achtermuur en zwijgt.
Je telt de dagen af: een week,
dan is de vierde tree van boven
bij hondenvoertijd weer bezet.
Je bent gekamd en gaat naar school.

Een ochtend. Patio

Harry van de Vijfeijke

Een ochtend. Patio.
Zon zoekt de tegels,
de huidzolen warm,

Licht alles, ik lees
witregels op zijden blad.

Eveneens de lichte wens dat ik jou
bloot en bereid,
getooid in bloesemsnit,
dicht bij mij had.

Dat je op de kleine bank
recht tegenover zat.
Je borsten vrij, spannend,
je Rubensdijen te kijk, jij spinnend
als een vrouwtjeskat.

Dat ik de stille kater was.
Die prooivuur in zijn vel
en zijn oranje ogen wist.
En een reusachtige liefdes-
sprong in zich had.

Een ochtend. Patio.
Zon zoekt de tegels.
Kat valt van plat dak.

Diagnose
Hans Wap

De diagnose staat sinds mensenheugenis vast
we gaan er aan
vermoedelijk niet allemaal tegelijk
hoewel dat niet geheel is uit te sluiten

nicotine, alcohol, luchtvervuiling en het leven zelf
in al zijn facetten zijn goede hulpmiddelen
om het tijdelijke op te heffen en het eeuwige
gestaag en gedecideerd te laten beginnen

tussen ons en het stervensuur
staat slechts de dokter als een verkeersregelaar
die het sinds jaren defecte stoplicht
tracht te repareren

De Herenstraat

Nico Weber

In memoriam Dirkje Kuik

Ze was zonder te groeten afgeslagen,
de straat in. Bij het antiquariaat
stond ze nog even stil. De etalage,
een schijnsel op haar mantel. Het was laat.

De huizen ter weerszijden werden donker,
omlaag gerichte daken sloegen dicht:
wat heb jij hier te maken, ouwe spin.
Als alle wegen was ook deze straat

te mijden, zeker hier, een bijna dode
omgeving met een starheid in de gevels;
een laatdunkende lijn, de regelmaat.

Ze wandelde naar huis, ze keek niet om.
De schaduwen hebben zich niet verroerd,
met tegenlicht en nachtzwart als verschil.

Light Verse

December

Hendrik Jan Bosman

De wind waait en het is december.
Weer keert de stoomboot en behaagt
Het hart, dat zoet, maar steeds verwender,
Zijn kinderlijke wensen draagt.

En bij de schouw, waar uitgelaten
Het daaglijks kwelen wordt verricht,
Schijnt door de bomen in de straten
Een volle maan zijn avondlicht.

Maar Pieten gaan zoals ze gingen,
Er is allang een onderscheid
Tussen de oogst aan versnaperingen
En wat gevraagd werd en verbeid.

Verborgen zijn des bisschops wegen.
Ook komend jaar om deze tijd
(Alweer december!) zit het tegen:
Altijd die lege schoen, altijd.

Op de wijze van Annie M.G. Schmidt

Judy Elfferich

KOM OP, zeiden de dames Groen, we gaan een tulband bakken,
want onze nieuwe buurman komt vanmiddag op bezoek.
Mejuffrouw schaap Veronica, wilt u uw schortje pakken?
Dan zoeken wij 't recept vast op in ons receptenboek.

Een tulband? sprak de dominee. Dat zijn toch van die mutsen?
Een heer met zulk een hoofddeksel kwam gister hier voorbij...
Het schaap pakte de klutser en begon verwoed te klutsen;
de dames, bloembestoven, braken omstebeurt een ei.

De tulband ging de oven in, vol krenten en sukade.
De dames Groen die hesen zich vast in hun goeie jurk.
De dominee keek even naar 't journaal. Alwéér Bin Laden!
Ze hebben hem nog steeds niet, sodeju! riep hij. De schurk!

Toen ging de bel. Een zwartbehaarde man met bleke wangen
stond op de stoep. Een tulband droeg hij en een lang wit jak
De dominee werd gans door zinsverbijstering bevangen.
De vreemdeling bewoog zijn hand al naar zijn rechterzak...

Salem aleikum, zei hij toen. Ik wil Groen dames trouwen!
Dan vieren wij groot bruiloft en dan slachten wij de schaap!
Zijn hand kwam weer tevoorschijn met drie ringen, echte gouwen.
Gut, giechelden de dames Groen, hij spreekt recht voor z'n raap...

Geeft u ons wat bedenktijd, buurman, bij een kopje thee?
De schaap is NIET voor de consumptie! sprak de dominee.

De Waalkensballade*

Pedro van Hoek

Unaniem wenst het Parlement
De seks met een dier te bestrijden.
Hoe hebben die multi-culti's miskend
Wie daarvan het meest heeft te lijden?
Bij al dat potsierlijke Wilders-kabaal
Schijnt niemand meer te beseffen:
Wie rijgen een geit aan hun stijve paal?
Wie willen hier geitjes beffen?
Wie het geitenneuken verbiedt,
Die discrimineert de islamiet.

Wanneer zo'n moslim zijn zin niet krijgt,
Dan schiet hij of gooit hij met bommen.
Als hier een verbod op geitenseks dreigt,
Dan vloekt hij: 'Wel Allahverdomme!'
Dan komt er geen eind aan zijn razernij,
Dan zal Heilig Vuur hem verzengen.
Dan belt hij de Arabierbrouwerij
Om een moslim-tsunami te brengen.
Wie het geitenneuken verbiedt,
Die discrimineert de islamiet.

Zo'n moslimman blijft zo koud als steen,
Ook bij het meest hitsige meidje.
Hij wil naar het geitenweitje heen,
Naar de geit en het kleine geitje.
Zijn opa en oma koppelden hem
Aan een achternicht uit Turkije,
Met een bochel, een snor en een baritonstem.
Voor geen goudgeld wil hij daarmee vrijen.
Wie het geitenneuken verbiedt,
Die discrimineert de islamiet.

* *Voorjaar 2008 besloot de Tweede Kamer, op initiatief van boer Waalkens van de PvdA, dat seks met dieren strafbaar moest worden gesteld.*

Hij kijkt het Parlement niet meer aan:
Dat heeft het voorgoed verkorven.
Voor het eerst van zijn leven laat hij een traan,
Omdat Theo van Gogh is gestorven.
‘Helaas, helaas, we zijn Theo kwijt.
Die wilde ons lot niet verknoeien.
Die riep onvervaard: “Vooruit met de geit!
Laat honderd moslims bloeien!’”
WIE HET GEITENNEUKEN VERBIEDT,
DIE DISCRIMINEERT DE ISLAMIET.

Zes gedichten
Kees Jiskoot

Ter nagedachtenis aan Kees Stip
28 juni 2001

Een slimme paling uit Zaandijk
zwom met een boog om Harderwijk,
waar - ja, zelfs daar - op billboards staat
dat roken je gezondheid schaadt.
Die paling, kinders, heeft bewezen
het grote nut van leren lezen.

Bruin café

Kom, schenk nog maar eens in, we gaan
nog lange niet naar huis.
De hemel opent zich *Chez Jeanne*,
en ver zijn de gedachten aan
een koude kermis. Thuis.

EK 2008

You base football player
Shakespeare, *King Lear, Act 1, Scene iv*

Verdelg het loeiend voetbalvee
met zwavel, pek en vuur, o Here!
Ik help u graag een handje mee
en stem van nu af SGP -
Díe zal ze wel eens mores leren!

Ballade

Al wat bestaat vergaat een keer,
ach, eindig is ons aardse leven.
Dat is niets nieuws en is al meer,
en beter dan door mij, beschreven:
Door God, door Shakespeare, Gerard Reve.
Maar wat ik onverteerbaar vind,
is dat ook Flip, mijn hond, moest sneven.
De Dood is als de liefde blind.

Een hond? O nee, een echte héér!
Wellevend kon hij pootjes geven;
hoe sierlijk kwam bij hondenweer,
als ik hem uitliet in de dreven,
de taart niet uit zijn achtersteven!
Nooit zag men zulk een hazewind,
die bij het rennen leek te zweven...
De Dood is als de liefde blind.

Ik kreun, ik jank, jeremieer:
waar is hij nu, o, waar gebleven?
Hij werd beaard, maar heeft de Heer
zijn ziel ten hemel opgeheven,
waar hij, omringd door loopse teven,
nog énige verstrooiing vindt?
Dan had ik vree met het gegeven:
De Dood is als de liefde blind.

Envoi

Ik nam vergif in, Prins, zoëven
om mij te voegen bij mijn vrind,
uit liefde -, ook al staat geschreven:
De Dood is, als de liefde, blind.

Kerstlied
Rumor in casa

Geen pauw, geen Vlaamse gaai
weet mij te overtreffen
als ik, gelijk een kraai,
een kerstlied aan ga heffen.

De kip raakt van de leg,
van slag de klokkentoren,
zodra ik maar, pakweg,
O dennenboom laat horen.

De benen heeft mijn zoon
in allerijl genomen
reeds bij de eerste toon
van *Nu sijt wellecome*.

Mijn dochter heeft alláng
de band met mij verbroken,
allergisch voor mijn zang
Er is een roos ontloken.

Na *Stille nacht* - geen lied
zó innig, zó vol wijding -,
Drong Ans, mijn vrouw, subiet
op zelfmoord aan of scheiding.

Al zong ik het ook uit,
thans ben ik uitgezongen
en neurie nog hooguit -
Men nam mij op. Gedwongen.

1905
Oprichting 1ste Ned. nationale elftal

Een tijd toen men de wedstrijd won
nog zonder coke of nandrolon.
Geen speler heette Smit of Boer,
maar jonkheer Six of De Blécourt,
baron van Suylen of zoiets,
de eer was alles, geld was niets.
Wat heden meer en meer verwordt
was vroeger meer een herensport.

Vijf gedichten
Pieter Nieuwint

Niet veel

U hebt voor mij een vers geschreven
En vraagt mij om mijn mening? Oeps!
Schoorvoetend zal ik u die geven
Ik twijfel tussen zaaks en soeps
Om u aldus teleur te stellen
Vind ik niet leuk. Maar houdt u haaks!
Ook mij blijft deze toestand kwellen
Ik twijfel tussen soeps en zaaks

Zeg maar niet

‘Ik heb zoiets van’ is terecht
Een frase die men fel bevecht
En ik verdraag het ook al slecht
Wanneer er iemand ‘zeg maar’ zegt
Maar met een zucht bedenk ik dan
Dat het nog altijd erger kan:
Ik sprak een man laatst, en die man
Had ergens zeg maar zoiets van

Ergernis

Ook al hoor ik telkens weer
Dat ik streng ben in de leer
Menig dame, menig heer
Bezigt heden ongeveer
Elke dag en keer op keer
En waarschijnlijk nog iets meer:
‘Waar ik mij aan irriteer’
En dat irriteert mij zeer

Feest - een villanelle

Het was, geloof ik, wel een aardig feest
Maar daarmee ben ik vrijwel uitgepraat
Het staat me niet meer helder voor de geest

Ik voel me nog wat vaag en wat displaced
Toen ik naar huis ging was het veel te laat
Het was, geloof ik, wel een aardig feest

Ik pijnig mijn geheugen, licht bevreesd
Dat ik mijn reputatie heb geschaad
Het staat me niet meer helder voor de geest

Mijn hoofdpijn, die voorlopig niet geneest
Wijst op een meer dan kennelijke staat
Het was, geloof ik, wel een aardig feest

Heb ik me soms gedragen als een beest
En vrat en zoop ik mij weer uit de naad?
Het staat me niet meer helder voor de geest

Ben ik er eigenlijk wel bij geweest?
Mijn houten hoofd is één enorm hiaat
Het was, geloof ik, wel een aardig feest
Het staat me niet meer helder voor de geest

Klacht

Met rasse schreden nader ik mijn graf
Vooral mijn overspeligheid neemt af
Zodoende vind ik er geen bal meer aan
Al kan daar beter ‘Zo niet doende’ staan

Zeven onzijnen en een ollekebolleke
Drs. P

[North Carolina, een Baptistenkerk]

North Carolina, een Baptistenkerk
De preek ging over *penance* wegens *sin*
En leidde naar de bede om een Teken

Nog voor het ‘Amen!’ sloeg de bliksem in
Toch hoefde men de dienst niet af te breken
Al werkte het geluidssysteem met meer

De brand is na een dik kwartier gebleken
Prijs: 18000 Euro. Prijs de Heer!
Krachtdadigheid -? dat is Zijn handelsmerk

Zijn wegen zijn niet zelden wonderbaar
Dat werd men weer eens duidelijk gewaar

[Het was in de wijk *Greenwich Village* genaamd]

Het was in de wijk *Greenwich Village*[*] genaamd
Aldaar, zonder ophef, verscheen een figuur
Die mij op mijn wandeling ging vergezellen

Wat was hij van plan in dit nachtelijk uur?
Klaarblijkelijk had hij me iets te vertellen
Wat werd het -? bedreiging? Gepredik? Geslijm?

Hij bleek slechts mijn signalement op te stellen
In pasklare regels, en ook nog op rijm
(Dit stadsdeel was om zijn bohème zeer befaamd)

Zo'n opvoering was me nooit eerder vertoond
Ik heb hem daarvoor dus fatsoenlijk beloond

* buurt in New York

[Een echte heilsleer, dat is wat ik zoek..]

Een echte heilsleer, dat is wat ik zoek..
Wel, ik ga uit van één almachtig god
Daar valt wel een verhaal bij te verzinnen

Uitheemse goden komen niet aan bod -?
Om dan nog maar te zwijgen van godinnen
Neen, hij alleen brengt zegening en straf

Dan kan men aan de methodiek beginnen:
Gebouwen, zang, een uitgebreide staf
En (uiteraard verplicht) een heilig boek!

Zo'n vinding is al meer dan eens geschied
Verwacht dus niet veel nieuws op dit gebied

[Ik zat in de studentensociëteit]

Ik zat in de studentensociëteit
Met uitzicht op de zonbeschenen straat
Daar kwam een personage aangelopen

(Onzeker, want in kennelijke staat -?
Men kon het rustig noemen: straalbezopen)
Misschien wel onderweg naar het station

Hij stopte, en de kraan ging bij hem open
Zijn nette, lichtgekleurde pantalon
Verkondigde nadrukkelijk dit feit

Ach, dronken ben ik meer dan eens geweest
Maar nooit zo erg als u hierboven leest

[Met 140 zaken op de rol]

Met 140 zaken op de rol
Kon 't bisdom van San Diego (prijs den Heer!)
Zich toch nog net bijtijds failliet verklaren

Wie gingen zo vrijuit? De priesters weer
Die aan gedoe met jongens schuldig waren
Bevredigend, jawel. Maar niet gewijd

De geestelijken kunnen dan ervaren
Hoe vleselijk men zijn kan op zijn tijd -?
Misschien berouw- en altijd liefdevol

Een vruchteloze oproep tot besluit:
Roei zulke knapenschenders nu eens uit!

[De spreker trok behoorlijk wat bezoek]

De spreker trok behoorlijk wat bezoek
Want zijn betoog was vlot en amusant
Dat wilde men in Hyde Park gaarne horen

Een camerabezitter kwam astrant
Van achter uit de menigte naar voren
En duwde daarbij enig volk opzij

Zo ging de dichte samenhang verloren
Een man kwam vol in zicht en was niet blij
Maar stopte snel zijn schaamdeel in zijn broek

De Speakers' Corner is vanouds bekend
En wordt soms onfatsoenlijk aangewend

[Beschaving, volgens Tante Vogelaar]

Beschaving, volgens Tante Vogelaar
Is iets dat in ons land drie bronnen kent
Ze dienen ons op allerlei terreinen

Nu, 't Christendom en 't Oude Testament -
Ik zal niet hun betekenis verkleinen
Maar wat heeft de Islam hier ooit volbracht?

Denk daarentegen eens aan de Romeinen
Die hadden reeds van alles uitgedacht
en hun belang voor ons is zonneklaar

Cultuurhistorie? Nuttig, inderdaad
Parate kennis kan hierbij geen kwaad

[‘Wat lees ik hier nu weer?]

‘Wat lees ik hier nu weer?
Spermatogenesis
Is dat iets bijbels
Of vuilbekkerij?’

‘Zoek het maar op in je
Abracadabraboek
Mogelijk staat er
Een afbeelding bij’

Twee gedichten
Patty Scholten

Verpletterend

Er is een dier dat kop noch poten heeft.
Toch was 't beschavingsfactor nummer 1 en
men noemt het paard (voorzien van hoofd en benen).
De tractor heeft het paard voorbijgestreefd.

Ooit was hij last- en trekdier, strijdros, dreef 't
gemaal aan, dorste, draaide molenstenen.
Die schone motor is bijna verdwenen,
katalysator voor elk volk dat leeft.

Parijs. Haast tachtigduizend paarden deden
rond achttientachtig in de stad hun werk
en trokken koets of kar naar kroeg of kerk.

Het kruispunt bij Montmartre stond bekend
als ‘Carrefour des écrasés’. Gemend
werd er toen even slecht als nu gereden.

De buizerd

De vrome vogel bidt voor ieder maal.
Hoog in het blauw laat hij zijn vlerken trillen.
Hij ziet de muizen, die van angst al rillen
voor gratis vliegles, kort en terminaal.

Hij kraakt hun kopje als een eierschaal
en voelt het zachte bontlijfje verkillen.
Nog even 't diertje op een oor na villen
en toetasten voor een klein bacchanaal.

De buizerd is een rover die frequent
zijn klauwen boort in fietsers dan wel trimmers,
zelfs in een motorrijdende agent.

‘Pas op voor buizerds!’ maant Staatsbosbeheer.
Men wist het niet, hij was in Holland immers
bijna verdwenen. Maar hij bidt hier weer.

Twee gedichten
Ivo de Wijs

Roekoe

Alternatieve therapieën
Kunnen gevaarlijk zijn, want zie je:
Mijn vrouw heeft van het duivenvoer van
De zonderlinge Dokter Moerman
Na ongeveer een dag of negen
Je reinste opvliegers gekregen
Dat zal je, roep ik uitentreuren
Met Dokter Vogel niet gebeuren!

Katzwijm

Ik voel me niet extreem gezond:
Een muisarm, wormen, rodehond
Maar ook elefantìasis
En tandwolf - wat erg lastig is
Plus vliegangst die niet weg wil ebben
Ik moet een paardenmiddel hebben
Iets nieuws, iets krachtigs, iets aparts:
Ik ga wel naar een dierenarts!

Vertaald proza

De dokter en zijn ex-vrouw

S.J. Agnon[*]

(Vertaling Shulamith Bamberger)

1

Toen ik bij het ziekenhuis in dienst trad, trof ik daar een zuster, een blonde jongedame, alom geliefd en door alle patiënten op handen gedragen. Zodra die haar voetstappen hoorden, gingen ze rechtop in bed zitten en strekten hun handen naar haar uit, als een enig kind naar zijn moeder, en riepen: ‘Zuster, zuster, kom hier.’ Zo ging het zelfs met de zuurpruimen, die zich anders aan de hele wereld ergeren, want zodra ze haar zagen, ontspanden hun gefronste gezichten zich en vervloog hun ergernis en stonden ze klaar om aan haar bevelen te gehoorzamen. Met dien verstande dat zij niet gewend was bevelen te geven en dat het de glimlach om haar mond was die hen zo gehoorzaam maakte. Naast haar glimlach was er ook het zwarte blauw van haar ogen. Keek zij iemand aan, dan voelde die zich meteen het middelpunt van de wereld. Ik heb me wel eens afgevraagd waar die kracht vandaan kwam. Als zij haar ogen op mij richtte, voelde ik me zelf ook een patiënt. En dat terwijl zij het bepaald niet op mij gemunt had, evenmin als op wie dan ook, want die jongedame had voor niemand in het bijzonder belangstelling. Dat alles kwam enkel door de glimlach om haar mond en het zwarte blauw in haar ogen, die een toegevoegde waarde in zich droegen en zich groter maakten dan haar bedoeling was.

* *Samuel Josef Agnon werd geboren in 1888 in Galicië als Samuel Josef Czaczkes, zoon van welvarende, modern religieuze joodse ouders, die hem zowel de joodse als wereldse cultuur bijbrachten. Als achtjarige begon hij al in het Jiddisj en Hebreeuws te schrijven en hij debuteerde op zijn vijftiende met een gedicht in het Jiddisj. In 1907 emigreerde hij naar Palestina, maar het joodse culturele leven in Europa trok hem en in 1913 verhuisde hij naar Duitsland, waar hij opgenomen werd in de kring van Hebreeuwse schrijvers en samen met Martin Buber aan het verzamelen van chassidische verhalen werkte. In 1924 keerde hij voorgoed terug naar Jeruzalem. Vanaf die tijd schreef hij alleen in het Hebreeuws.*
Agnon geldt als een van de grondleggers van de moderne Hebreeuwse literatuur. Zijn romans en korte verhalen gaan over het joodse leven in Oost-Europa, Duitsland en Palestina. De identiteitscrisis van de moderne mens speelt daarin een belangrijke rol. Zijn werk is in vele talen vertaald en in 1966 kreeg hij de Nobelprijs voor literatuur. Agnon stierf in 1970.

Zozeer was zij geliefd en gewild bij de mensen dat zelfs haar collega's haar met genegenheid en vriendelijkheid bejegenden. Zelfs de hoofdzuster, een vrouw van een jaar of veertig, hooghartig, mager en azijnbleek, die aan alles en iedereen een hekel had, zowel aan patiënten als artsen, behalve misschien aan zwarte koffie en hartige koekjes en aan haar schoothondje, ja, zelfs zij was in dit geval mild. Zij, die nooit anders naar een meisje keek dan met haat en nijd, keek deze zuster goedmoedig aan. Om van mijn collega-doktoren maar te zwijgen, die zich allemaal gelukkig prezen wanneer zij ze bij een patiënt assisteerde. Zelfs onze professor, voor wie het keurig opmaken van de bedden belangrijker was dan het lijden van de zieken, maakte er geen punt van als hij haar op een ziekbed zag zitten. Deze oude man, die veel leerlingen had opgeleid en voor enkele ziekten een medicijn had uitgevonden, is in een concentratiekamp omgekomen, waar een nazibeul hem dagelijks met oefeningen terroriseerde. Op een dag beval de beul hem op zijn buik te gaan liggen met zijn armen en benen uitgestrekt. Eenmaal op de grond, moest hij weer opstaan. Toen hij dat niet snel genoeg deed, trapte de man zijn duimen met zijn spijkerschoenen stuk, waarna hij bloedvergiftiging opliep en stierf. Maar goed, wat zal ik nog meer zeggen? Ik mocht die jongedame, zoals iedereen haar mocht. Wel moet ik zeggen dat zij mij ook mocht. Dat zou iedereen wel kunnen beweren, maar anderen durfden dat niet en ik wel en zodoende werd zij mijn vrouw.

2

Hoe dat gegaan is? Op een middag verliet ik de eetzaal en kwam Dina tegen. Ik vroeg haar: ‘Bent u bezet, zuster?’ ‘Nee, niet,’ zei ze.

‘Hoezo niet?’

‘Ik heb vandaag vrij.’

‘En hoe viert u uw vrije dag?’

‘Daar heb ik nog niet aan gedacht.’

‘Sta me toe om u raad te geven.’

‘Ga uw gang, dokter.’

‘Ik wil voor mijn raad wel iets terugkrijgen,’ zei ik, ‘want voor niets gaat in onze tijd alleen de zon op.’ Ze keek me aan en lachte.

‘Mijn goede raad,’ zei ik, ‘is dubbelop: ten eerste dat we naar het Prater gaan en ten tweede naar de opera. En als we haast maken, kunnen we eerst nog naar een koffiehuis. Vindt u het goed, zuster?’ Ze knikte mij hartelijk toe.

‘Wanneer gaan we?’ vroeg ik. ‘Wanneer u wilt,’ zei ze. ‘Ik ga direct mijn zaken afhandelen en ik kom naar u toe,’ zei ik. ‘Dan sta ik meteen klaar om mee te gaan,’ zei ze. Ze ging naar haar kamer en ik ging mijn zaken regelen. Een uur later kwam ik bij haar en zag dat zij zich intussen had omgekleed. Ze was ineens als nieuw, en dan nog twee keer zo aantrekkelijk als eerst: bij de aantrekkelijkheid die ik al van haar uniform kende, kwam nu ook die van haar eigen kleding. Ik zat op haar kamer en keek naar de bloemen op haar tafel en naast haar smalle bed en ik vroeg haar of zij de namen van de bloemen kende en ik noemde ze één voor één bij hun Duitse en dan bij hun Latijnse naam. Al doende begon ik me zorgen te maken dat er in het ziekenhuis een spoedgeval zou binnenkomen en dat ik zou worden opgeroepen. Ik stond dus op en spoorde haar aan om mee te gaan. Ik zag haar droef kijken. ‘Waarom bent u bedroefd?’ vroeg ik, en zij zei: ‘Ik had gedacht dat u iets zou gebruiken.’ ‘Laten we nu maar gaan,’ zei ik, ‘en mocht u mij daarna nog steeds mogen, dan kom ik terug en dan smul ik van alles wat u mij voorzet en vraag ik om meer.’ ‘Weet u dat zeker?’ vroeg zij. ‘Beloofd is beloofd,’ zei ik. ‘En dat niet alleen, maar ik zal, zoals ik al zei, om meer vragen.’

Toen we het ziekenhuis uitgingen, zei ik tegen de portier: ‘Ziet u deze zuster? Ik neem haar mee.’ De portier keek ons goedmoedig aan en zei: ‘Goed zo, dokter. Goed zo, zuster Dina.’

We liepen naar de tramhalte. Er kwam een tram aan die vol was. Bij de tweede dachten we mee te kunnen. Dina stapte in. Toen ik haar wilde volgen, riep de bestuurder dat alle plaatsen bezet waren. Zij stapte weer uit en wachtte met mij op de volgende tram. Ik dacht toen bij mezelf: wie zegt dat je niet moet treuren om een gemiste tram of een gemist meisje, omdat er gauw weer een ander komt, die is dom. Als het om het meisje gaat: waar vind je er nog een als Dina? En als het om de tram gaat, is elke vertraging er een te veel.

Toen kwam er een tram aan die de stad uitreed. De wagons waren nieuw en ruim en leeg, dus we stapten in. Ineens (of, op de klok, een

uur later) bereikte de tram zijn eindbestemming en bevonden wij ons op een mooie plek, met veel tuinen en weinig huizen.

We liepen door de straat en praatten over het ziekenhuis en de patiënten en de hoofdzuster en de artsen en de professor die de opdracht had gegeven alle nierpatiënten één dag in de week te laten vasten, omdat een patiënt die het aan zijn nieren had gehad ooit op Grote Verzoendag gevast had, waarna zijn urine vrij van eiwit bleek te zijn. Vervolgens noemden wij alle invaliden op die de oorlog had voortgebracht en prezen we de omgeving waarin we wandelden, omdat daar geen invaliden te zien waren. Plotseling hief ik mijn armen op en zei: ‘Laten we maar ophouden over het ziekenhuis en de invaliden en het over iets vrolijks hebben.’ Zij stemde toe, al kon ik aan haar gezicht zien dat ze bang was dat we geen ander gespreksonderwerp zouden vinden.

Er waren kleine kinderen aan het spelen. Toen ze ons zagen, begonnen ze met elkaar te smiespelen. Ik zei tegen Dina: ‘Weet u waar die kinderen het over hebben? Zij hebben het over ons.’ ‘Misschien wel,' zei ze.’ ‘En weet u wat ze zeggen?’ ‘Ze zeggen: die twee zijn bruidegom en bruid.’ Haar gezicht werd rood en ze zei: ‘Ja, misschien zeiden ze dat wel’.

‘En u hebt daar geen bezwaar tegen?’ zei ik.

‘Waartegen?’ vroeg zij.

‘Tegen wat de kinderen zeiden.’

‘Waarom zou ik daar een punt van maken?’

‘En als het waar was,’ vroeg ik, ‘wat zou u daar dan van zeggen?’

‘Wat bedoelt u?’ vroeg zij.

Ik vatte moed en zei: ‘Dat het waar was, wat de kinderen zeiden, dat u en ik inderdaad een stel waren.’ Ze lachte en keek me aan. Ik pakte haar hand beet en zei: ‘Geef me ook de andere.’ Dat deed ze. Ik boog me en kuste haar beide handen en keek naar haar op. Haar gezicht werd nog roder. ‘Ze zeggen,’ zei ik, ‘dat kinderen en gekken de waarheid spreken. Wat de kinderen zeiden, dat hebben we al gehoord. Luister nu maar naar deze gek, te weten ik, die het licht gezien heeft.’

Stotterend ging ik verder: ‘Luister, Dina...’ Maar ik had nog niet alles gezegd wat me op het hart lag, of het geluk lachte me toe.

3

De dagen tussen mijn verloving en mijn huwelijk waren de allergelukkigste die ik heb gekend. Daarvoor was ik van mening dat het huwelijk alleen maar bestaat omdat de man een vrouw nodig heeft en de vrouw een man, maar nu zag ik in dat er niets mooiers is dan deze behoefte. In die tijd begreep ik ook waarom dichters over de liefde dichten, ook al moest ik zelf van de dichters noch van hun gedichten iets hebben, omdat zij het over andere vrouwen hadden en niet over Dina. Vaak zat ik me af te vragen hoeveel zusters er wel niet waren in het ziekenhuis, hoeveel vrouwen op de wereld, en hoe het toch kwam dat ik aan geen van allen mijn aandacht schonk behalve aan die ene jongedame, die voortdurend mijn gedachten in beslag nam. Zodra ik haar weer zag, dacht ik: man, je bent niet goed wijs, hoe kon je haar als een vrouw onder de vrouwen zien? En zoals ik met haar omging, zo ging zij mij met mij om. Maar het zwarte blauw van haar ogen was als een donkere wolk die tranen dreigde te laten vallen.

Eens vroeg ik haar ernaar. Ze keek me aan en antwoordde niet. Ik vroeg het opnieuw en zij klampte zich aan mij vast en zei: ‘Je hebt geen idee hoe liefje me bent en hoeveel ik van je hou.’ En er hing een glimlach om haar treurige mond, dezelfde glimlach die mij gek maakte, zo zoet en zo verdrietig als hij was.

Als ze van me houdt, vroeg ik me af, waarom dan die droefheid? Was haar familie misschien arm? Maar ze vertelde dat die juist welgesteld was. Had ze dan haar hand aan een ander beloofd? Nee, zei ze, ze was vrij om te doen en laten wat ze wil. Ik drong aan. Zij schonk me twee keer zoveel genegenheid, maar ze zweeg.

Toch begon ik naar haar familie te informeren. Misschien was die rijk geweest en aan lager wal geraakt en was zij daarom verdrietig. Maar ik kwam erachter dat sommigen industriëlen waren en anderen naam hadden gemaakt in andere beroepen en dat ze welgesteld waren. Ik kon mijn trots niet op. Ik, kind van armlastige ouders, zoon van een arme blikslager, was heel kieskeurig als het om mijn kleding ging. Zij daarentegen lette er nooit op, behalve als ik haar vroeg ernaar te kijken. Daardoor nam mijn liefde voor haar nog verder toe, al was dat logischerwijs onmogelijk, want ik had haar al mijn liefde al gegeven.

En ook zij gaf mij al haar liefde. Maar haar liefde had iets droevigs in zich, dat een spatje gal in mijn vreugde gooide.

Dat spatje sijpelde in al mijn lichaamsdelen door en ik bleef maar piekeren. Waarom die droefheid? Hoort dat bij de liefde? Ik bleef haar lastig vallen en drong steeds aan dat ze mij de reden zou vertellen. Zij beloofde het, maar maakte zich er steeds van af. Toen ik haar aan haar belofte herinnerde, nam ze mijn hand in haar hand en zei: ‘Laten we blij zijn, lieveling, laten we onze blijheid niet bederven.’ En ze slaakte een zucht die mijn hart brak. Ik vroeg: ‘Dina, waarom zucht je?’ Zij glimlachte en zei door haar tranen heen: ‘Alsjeblieft, lieveling, zeg niets meer.’ Ik zweeg en vroeg niet verder. Maar ik was er niet gerust op en bleef erop wachten dat ze mij de reden van haar verdriet zou vertellen.

4

Op een middag ging ik bij haar langs. Ze was vrij van haar werk en was op haar kamer bezig met het maken van een nieuwe jurk. Ik pakte de zoom van de jurk op, streek erover en keek naar haar op. Zij keek mij in de ogen en zei: ‘Ik heb vroeger iets gehad met een ander.’ Toen ze merkte dat ik haar niet begreep, legde ze het verder uit. Mijn hart zonk me in de schoenen en ik kreeg het koud. Ik zweeg en zei niets. Even later zei ik: ‘Zoiets had ik nooit kunnen vermoeden.’ Nadat ik gesproken had, bleef ik verwonderd en verbaasd zitten: verwonderd over mijn eigen kalmte en verbaasd dat zij iets gedaan had wat haar met betaamde. Toch gedroeg ik me tegenover haar alsof er niets aan de hand was, alsof ze er niet minder om was geworden. En dat was op dat moment ook zo, ze stond even hoog in mijn achting en was me even lief als ervoor. Toen ze dat merkte, trok ze haar mond weer in een blije glimlach. Maar haar ogen waren mat, als van iemand die uit de ene duisternis in de andere overgaat. Ik vroeg: Wie is de man die je verlaten heeft en niet met jou is getrouwd?’ Zij ontweek me en gaf geen antwoord. ‘Dina,’ zei ik, ‘je ziet toch dat ik het je niet kwalijk neem en dat ik dat alleen maar uit nieuwsgierigheid vraag? Vertel me dan, schat, wie was die man?’ ‘Wat kan het jou schelen hoe die man heette?’ zei ze. ‘Toch wil ik het weten,’ zei ik. Toen noemde ze zijn naam. Ik vroeg: ‘Is hij docent of professor?’ ‘Hij werkt op kantoor,’ zei ze. Ik dacht bij mezelf: er werken vast hoog opgeleide mensen bij haar fami-

lie op kantoor, grote deskundigen en geleerden en uitvinders, ze zal haar hart wel aan de allerhoogste hebben gegeven. In feite deed het er niet toe aan wie de vrouw die mij het allerliefst op de hele wereld was haar hart had gegeven, maar om mijn eigen hart gerust te stellen zei ik tegen mezelf dat het vast om een hoge pief ging, hoger dan alle anderen. ‘Wat was dan zijn functie?’ vroeg ik. En zij zei: ‘Hij was klerk bij het Huis van Afgevaardigden.’ Toen zei ik: ‘Het verbaast me van je, Dina, dat een eenvoudige klerk, een ambtenaar, je hart heeft kunnen stelen, en dat hij je bovendien nog verlaten heeft ook, wat erop wijst dat hij om te beginnen niet goed genoeg voor je was.’ Ze sloeg haar ogen neer en zweeg. Daarna bracht ik haar verleden niet meer ter sprake, evenmin als ik de jurk die zij een dag eerder had gedragen ter sprake zou brengen. En als ik er zelf aan terugdacht, zette ik de gedachte van me af. Totdat we in het huwelijk traden.

5

We trouwden zoals de meeste van onze generatiegenoten dat deden, in stilte en zonder genodigden. Ikzelf heb geen familie, behalve misschien die ene man die mijn vader eens een blauw oog sloeg, en zij was, sinds ze met mij ging, van haar familie verwijderd geraakt. Het was in die tijd ook niet gebruikelijk om feesten te vieren. De ene machthebber ging en de andere kwam en tussen de regeringen door heersten er verwarring en onrust, chaos en moedeloosheid. Mensen die gisteren aan de macht waren, zaten vandaag opgesloten in de gevangenis of vonden een schuilplek in het buitenland.

We traden dus in het huwelijk zonder familie en zonder gasten, behalve de nodige getuigen die er door de koster bij gehaald waren, zielige stakkers die een paar uur eerder voor een begrafenis waren opgeroepen en nu voor mijn bruiloft. Hoe jammerlijk waren ze in hun geleende kleding, hoe kolderiek hun hoge hoeden en hoe onbeschaamd hun hongerige ogen, die het moment afwachtten waarop de ceremonie af zou lopen en zij met het geld dat ze aan mijn bruiloft hadden verdiend, naar het dranklokaal konden gaan. Ik was in een opperbeste stemming en hoe vreemd het me allemaal ook voorkwam, ik werd er niet minder blij om. Laat anderen zich op hun bruiloft maar doen bijstaan door mensen van naam en faam, ik liet me begeleiden

door arme sloebers die het voor een habbekrats deden. Onze toekomstige kinderen zouden mij toch niet vragen: ‘Papa, wie waren er bij uw bruiloft?’ Evenmin als ik mijn eigen vader heb gevraagd wie er bij zijn bruiloft aanwezig waren geweest. Ik stak mijn hand in mijn broekzak en haalde er een paar schilling uit en gaf die aan de koster om de getuigen als fooi te geven, boven op hun beloning. De koster nam het geld van me aan en zei het een of ander. Ik was bang dat ze mij met dankbetuigingen zouden komen overladen en stond al klaar om te zeggen dat ik die niet verdiende. Maar geen van hen kwam naar me toe. In plaats daarvan leunde de een op zijn stok, strekte de ander zich uit om langer te lijken dan hij was en de derde staarde de bruid met onbehoorlijke ogen aan. Ik vroeg de koster naar deze man. ‘Die,’ zei de koster en spuugde de D uit, ‘was ambtenaar, maar hij is ontslagen.’ Ik knikte en zei: ‘Nou nou!’ Alsof ik met die twee nou's zijn geval had afgedaan. Ondertussen had de koster vier van de mannen die hij had opgeroepen uitgezocht om de vier palen van het huwelijksbaldakijn vast te houden. Maar toen hij het kleed eroverheen legde, duwde hij een van de mannen, die vervolgens struikelde en het baldakijn liet omvallen.

Staand onder het baldakijn schoot me het geval te binnen van de man wiens geliefde hem gedwongen had met haar te trouwen. De man nodigde alle minnaars uit met wie zij voor haar huwelijk gezondigd had, om haar aan haar schande te herinneren en om zichzelf betaald te zetten dat hij zich had laten overhalen met deze vrouw te trouwen. Je zou zeggen, wat een lelijke man en wat een lelijke daad. Maar ik mocht hem juist en vond zijn daad prijzenswaardig. Toen de rabbijn de trouwakte voorlas, keek ik naar de gasten en zag het voor me, hoe die vrouw op dat moment was geweest en hoe haar minnaars toen geweest waren, zoals ik kort daarvoor, toen mijn vrouw haar vinger voor de trouwring had uitgestoken en ik tegen haar zei: ‘Hierbij neem ik jou tot vrouw’, vanzelf wist hoe die man op dat moment was geweest.

6

Na de bruiloft vertrokken we naar een dorp om daar ons huwelijk te vieren. Ik zal u niet vertellen wat we allemaal onderweg hebben meegemaakt, op het station of in de trein. Ook zal ik niet elke berg en heuvel noemen die we hebben gezien, noch alle rivieren en beekjes in bergen en dalen, zoals verhalenvertellers plegen te doen wanneer ze over een huwelijksreis vertellen. Ongetwijfeld waren er bergen en heuvels en beekjes en rivieren en ook hebben wij onderweg het een en ander meegemaakt, maar het is mij allemaal ontgaan en ik ben alles vergeten door wat er in de eerste nacht is voorgevallen. En als u niet moe bent, zal ik het u ook vertellen.

We arriveerden in het dorp en gingen naar een klein hotel dat omgeven was door tuinen en te midden van bergen en rivieren lag. We dineerden en gingen omhoog naar de kamer die de hoteleigenaar voor ons had gereserveerd, want ik had hem voor de bruiloft al een telegram gestuurd. Mijn vrouw bekeek de kamer en haar oog viel op de rode rozen die er stonden. ‘Wie is er zo aardig geweest ons deze mooie rozen te sturen?’ grapte ik. ‘Ja, wie zou het zijn?’ zei mijn vrouw verbaasd, alsof ze dacht dat er behalve de mensen van het hotel nog iemand anders was die ons daar kende. Ik zei: ‘Ik zet ze in elk geval buiten, want de geur verstoort de slaap. Of zullen we ze voor deze speciale dag maar laten staan?’ ‘Jawel,’ antwoordde mijn vrouw met de stem van iemand die praat zonder te horen wat hij zegt. ‘Wil je ze niet ruiken?’ vroeg ik en mijn vrouw zei: ‘Ja, dat wil ik.’ Maar ze vergat het meteen weer en rook er niet aan. Dat ze het vergat vond ik eigenaardig voor iemand als Dina, die zo dol was op bloemen. Ik attendeerde haar erop dat ze niet aan de bloemen had geroken en zij boog zich erover. ‘Waarom buig je je?’ vroeg ik. ‘Je kunt de bloemen toch naar je toe halen?’ Ze keek me aan alsof ze iets geheel nieuws hoorde en het zwarte blauw van haar ogen werd nog zwarter. ‘Er ontgaat je niets, mijn lief,’ wees ze mij terecht. Ik kuste haar lang en sloot mijn ogen en zei: ‘Nu zijn we alleen, Dina.’

Ze stond op, trok haar kleren allertraagst uit, schikte haar haar en ging al doende zitten met haar hoofd vlak boven de tafel. Ik boog me naar haar toe, om te zien waar ze mee bezig was en waarom het zo lang duurde, en ik zag dat ze een brochure aan het lezen was zoals ze die in

katholieke dorpen hebben, met als titel ‘Wees elk moment voorbereid op de komst van de Heer.’

Ik pakte haar kin beet en zei: ‘Je heer is er al, je hoeft niet langer te wachten,’ en ik drukte mijn mond op haar mond. Ze keek verdrietig op en legde de brochure neer. Ik nam haar in mijn armen en bracht haar naar bed en draaide de pit omlaag.

De bloemen verspreidden hun geur en ik werd omhuld door een zoete stilte. Ineens hoorde ik het geluid van voetstappen in de aangrenzende kamer. Ik zette het van me af. Wat kon het mij schelen of daar wel of niet iemand was? Ik kende hem niet en hij kende ons ook niet. En ook al kende hij ons, wij waren tenslotte in de echt verbonden en nu wettig getrouwd. Ik omhelsde mijn vrouw met grote liefde en was eindeloos blij met haar en wist dat ze helemaal van mij was.

Terwijl zij in mijn armen lag spitste ik mijn oren om te horen of de voetstappen opgehouden waren, maar ik hoorde de man nog steeds door de kamer lopen. Het geluid leidde me af en ik verbeeldde me ineens dat het die klerk was die mijn vrouw voor haar huwelijk gekend had. Mijn hart sloeg over en ik moest me op mijn lippen bijten om niets onbehoorlijks te zeggen.

Mijn vrouw merkte dat en vroeg: ‘Wat is er, lieveling?’

‘Nee, niets,’ antwoordde ik. ‘Niets.’

‘Ik zie dat je iets dwars zit,’ zei ze.

‘Niets, dat heb ik al gezegd,’ antwoordde ik.

‘Dan heb ik me vergist,’ zei ze.

In een vlaag van verstandsverbijstering zei ik: ‘Je hebt je niet vergist.’

‘Wat is het dan?’ vroeg ze.

Ik vertelde het haar.

Ze barstte in tranen uit.

Ik vroeg: ‘Waarom huil je?’

Ze slikte haar tranen in en zei: ‘Sla de deur en de ramen open en laat de hele wereld weten hoe verachtelijk ik ben.’

Ik schaamde me voor wat ik gezegd had en troostte haar. Zij gaf toe en verzoende zich met mij.

7

Vanaf dat moment liet die man me niet meer los, of mijn vrouw erbij was of niet. Was ik alleen, dan dacht ik aan hem; praatte ik met haar, dan bracht ik hem ter sprake; zag ik een bloem, dan moest ik aan de rode rozen denken, en een rode roos herinnerde me aan hem, want misschien had zij die altijd van hem gekregen en had ze die eerste nacht daarom niet aan de rozen geroken, omdat ze zich schaamde in aanwezigheid van haar man aan de bloemen te ruiken die haar minnaar haar altijd gegeven had. Huilde zij, dan troostte ik haar, maar ik hoorde in onze verzoeningskus tegelijk ook een andere kus weerklinken, die een ander haar gegeven had. Wij zijn ontwikkelde, moderne mensen, voorstanders van vrijheid voor onszelf en voor alle mensen op aarde, maar in feite zijn we erger dan mensen die er ouderwetse ideeën op na houden.

Zo verging het mij het eerste jaar. Steeds als ik me in mijn vrouw wilde verheugen, kwam hij in mijn gedachten; dat vergalde mijn vreugde en ik werd verdrietig. Als zij vrolijk was, vroeg ik me af waarom en was ervan overtuigd dat ze aan die schoft terugdacht en dat die gedachte haar vrolijk had gemaakt. Als ik haar over hem sprak, barstte ze in huilen uit. ‘Waarom huil je?’ vroeg ik dan. ‘Vind je het moeilijk om mij die schurk te horen hekelen?’ Ik wist dat ze hem uit haar hart en gedachten had verbannen, en als ze al aan hem dacht, dan was het in negatieve zin, want ze had nooit van hem gehouden en het waren alleen zijn bovenmatige brutaliteit en haar eigen kortstondige onbezonnenheid geweest waardoor zij zichzelf niet in de hand had kunnen houden en hem had gehoorzaamd. Toch bracht dat inzicht me geen gemoedsrust. Ik wilde erachter komen wat voor man hij was, wat hij had dat hij een zedig meisje van goeden huize zo kon aantrekken. Ik begon tussen Dina's boeken te snuffelen, misschien zou ik daar een brief van hem vinden, omdat zij gewend was brieven in boeken te stoppen bij wijze van boekenlegger, maar tevergeefs. Ik dacht: misschien heeft ze zijn brieven ergens verstopt, want ik had al haar boeken doorzocht en niets gevonden, maar ik kreeg het niet over mijn hart tussen haar privé-spullen te zoeken. Dat maakte me des te kwader: ik deed me integer voor, terwijl mijn gedachten verfoeilijk waren. Omdat ik met niemand had gesproken over wat zij vroeger had gedaan, zocht ik mijn heil in de boeken en begon ik liefdesverhalen te

lezen om iets te weten te komen over vrouwen en hun minnaars. Maar de romans gingen mij vervelen en ik besloot misdaadverslagen te lezen. Toen mijn vrienden dat merkten, vroegen ze schertsend: ‘Wil je bij de recherche gaan?’ Het tweede jaar bracht verlichting noch verzachting. Ging er een dag voorbij zonder dat ik hem noemde, dan bracht ik hem de volgende dag twee keer zo vaak ter sprake als anders. Door het verdriet dat ik mijn vrouw deed, werd zij ziek. Ik genas haar met geneesmiddelen en verwondde haar hart met woorden. ‘Je kwalen komen allemaal door niemand anders dan degene die je leven heeft verwoest,’ zei ik. ‘Nu zondigt hij met andere vrouwen en mij heeft hij een ziekelijke vrouw nagelaten die verzorgd moet worden.’ Duizend maal heb ik elk woord betreurd, en duizend maal herhaalde ik ze.

In die tijd begon ik samen met mijn vrouw sommige van haar familieleden te bezoeken. En nu zal ik u iets vreemds vertellen. Ik heb u al verteld dat Dina van goeden huize was en prominenten onder haar familieleden had. Welnu, ik was gecharmeerd van hen en van hun huizen en ik begon mijn vrouw vanwege haar familie vriendelijk te bejegenen. Het waren nakomelingen van gettobewoners die rijkdom en eer hadden vergaard, maar hun rijkdom sierde hun eer en hun eer sierde hun rijkdom, want zelfs in tijden van oorlog, toen vele groten der natie munt sloegen uit de honger van anderen, moesten zij niets hebben van geld dat aan misère werd verdiend, en zij vraten zich ook niet vol, maar aten evenveel als ieder ander. Sommige van de heren zagen er uit zoals ik me alleen had verbeeld, maar nooit met eigen ogen gezien. Om van de dames maar te zwijgen. U kent Wenen niet, maar als u het gekend had, had u ook die jodinnen gekend die door de gojim belasterd worden. Hadden die de joodse vrouwen gezien die ik gekend heb, dan hielden ze hun mond. Niet dat ik bang ben voor wat andere volken over ons zeggen, het is tenslotte niet te verwachten dat ze ons ooit zullen mogen, maar nu ik de laster heb genoemd, wilde ik ook hun lof zingen, want niets siert de man zozeer als het loven van zijn zusters, wat hemzelf verheft en tot roem strekt.

Na een tijd begon ik de bloedverwanten van mijn vrouw los van haar te zien, alsof het mijn verwanten waren en niet de hare. Ik dacht: als ze wisten hoe moeilijk ik het haar maak. Ik stond al op het punt om mijn mond open te doen en mijn hart uit te storten, maar toen ik merkte dat mijn emoties me dreigden mee te sleuren, nam ik afstand van hen, waarna zij vanzelf afstand van mij namen. De stad is groot en

de mensen hebben het druk en als iemand zijn vrienden verwaarloost, lopen zij hem niet achterna.

In het derde jaar nam mijn vrouw een andere houding aan. Ze reageerde niet als ik hem ter sprake bracht en als ik zijn naam samen met de hare noemde, zweeg ze en zei niets, alsof ik het niet over haar had. Ik ergerde me eraan en dacht bij mezelf: die vrouw deugt niet, ze merkt het niet eens.

8

Op een zomerdag zaten mijn vrouw en ik tijdens de avondschemer te dineren. Het had al enkele dagen niet geregend en de stad ziedde van de hitte. Het water van de Donau was groen en er steeg uit de stad een flauwe geur op. De ramen in onze serre gaven een droge hitte af die lichaam en geest vermoeide. Ik had de dag ervoor al last van mijn schouders gehad en nu was de pijn nog heviger. Mijn hoofd was zwaar en mijn haar droog. Ik streek met mijn hand over mijn hoofd en dacht: ik moet naar de kapper. Toen ik naar mijn vrouw keek, merkte ik dat ze haar haar liet groeien, en dat terwijl zij sinds de dag dat vrouwen zich mannenkapsels aanmaten haar haar kort had. Ik dacht bij mezelf: mijn hoofd verdraagt niet eens een klein beetje haar en zij tooit zich met lokken als een pauw, en wel zonder mij te vragen of het mooi staat. Eerlijk gezegd stond het haar heel mooi, maar mijn gedachten waren verre van mooi. Ik schoof mijn stoel naar achteren alsof de tafel tegen mijn buik drukte, rukte een stuk brood uit het midden en kauwde erop. Ik had hem al een paar dagen niet in haar aanwezigheid genoemd en zij had hem vanzelfsprekend ook niet met mij besproken. Ik zei in die tijd hoe dan ook weinig tegen haar, en als ik al iets zei, dan deed ik dat zonder wrevel.

Ineens sprak ik: ‘Ik heb iets bedacht.’

Zij knikte en zei: ‘Ja, dat denk ik ook.’

‘Ken je mijn verborgen gedachten?’ zei ik. ‘Nou, vertel me dan wat ik dacht.’

‘Een scheiding,’ fluisterde zij.

Terwijl ze dat zei, hief ze haar gezicht naar me op en keek me droevig aan. Mijn hart werd verscheurd en de moed zonk me in de schoenen. Ik zei tegen mezelf: wat ben je toch een zielig mannetje dat je je

vrouw zo behandelt en dat je haar zoveel verdriet doet. Met een zachte stem zei ik: ‘Hoe weet je wat ik bij mezelf denk?’

‘Wat denk je dat ik alle dagen doe?’ zei ze. ‘Ik zit aan jou te denken, lieveling.’

Voor ik er erg in had, kwamen de woorden uit mijn mond: ‘Je gaat er dus mee akkoord?’

Ze keek naar me op en zei: ‘Met de scheiding, bedoel je?’

Ik sloeg mijn ogen neer en knikte ja.

‘Of ik het wil of niet,’ zei ze, ‘ik zal alles doen wat jij wilt, als ik jouw leed er maar mee kan verzachten.’

‘Ook als het een scheiding betekent?’

‘Ook als het een scheiding betekent.’

Ik wist wat voor een groot goed ik zou kwijtraken, maar het was al gezegd en de wens om mezelf te kwellen beroofde mij van mijn zinnen. Ik balde mijn vuisten en zei verbolgen: ‘Mooi zo.’

Er gingen enkele dagen voorbij zonder dat ik gewag maakte van de scheiding, noch van degene die ons geruïneerd had. Tegen mezelf zei ik: ze is nu al drie jaar met me getrouwd, wordt het geen tijd om die zaak te vergeten? Was ze toen ik met haar trouwde een weduwe geweest of een gescheiden vrouw, dan had ik haar toch ook niets te verwijten? Laat ik me maar verbeelden dat ik met een weduwe of een gescheiden vrouw ben getrouwd.

Met deze gedachte begon ik mezelf verwijten te maken over elke dag dat ik mijn vrouw verdriet had gedaan en ik nam me voor het goed te maken. In die dagen was ik als een nieuwe man en ik voelde mijn liefde weer opleven zoals op de dag dat ik haar had leren kennen. Ik was dan ook geneigd te geloven dat de mens alles naar zijn hand kan zetten: wij kunnen naar believen ons hart met gramschap en haat en jaloezie vullen, of vrede sluiten met de hele wereld. Waarom zouden we dan ergernis wekken en onszelf benadelen, terwijl we onszelf plezier kunnen doen en blij kunnen maken? Maar toen overkwam mij iets en keerde alles weer terug bij het oude.

9

Het gebeurde als volgt. Op een dag werd een patiënt naar het ziekenhuis gebracht. Ik onderzocht hem en liet hem door de zusters wassen en in bed leggen. 's Avonds ging ik op afdelingsbezoek. Ik kwam bij zijn bed en las op de kaart boven zijn hoofd zijn naam en wist meteen wie hij was.

Wat moest ik doen? Ik ben arts, dus ik behandelde hem. In feite deed ik dat met overdreven veel zorg. De andere patiënten werden jaloers en noemden hem de lieveling van de dokter. Die naam verdiende hij dan ook, want ik gaf hem te pas en te onpas mijn aandacht. Tegen de zusters zei ik dat ik bij hem een ziekte had geconstateerd die nog niet voldoende onderzocht was en dat ik die wilde bestuderen. Ik gaf hun de opdracht hem goed te eten te geven en soms ook een glaasje wijn, zodat hij plezier zou beleven aan zijn verblijf in het ziekenhuis. Ook vroeg ik ze het niet al te nauw te nemen als hij zich wat vrijheden permitteerde en zich niet aan alle huisregels hield.

Hij lag in het ziekenhuis te eten en te drinken en te genieten van allerlei verwennerijen en ik kwam steeds bij hem langs en onderzocht hem keer op keer en vroeg of hij lekker had geslapen en of hij genoeg te eten kreeg. Ik schreef hem medicijnen voor en complimenteerde hem met zijn lichaam en verzekerde hem dat hij met dat lichaam lang zou leven. En hij hoorde dat aan en genoot van mijn aandacht en wentelde zich erin als een worm. Ook zei ik: ‘Als u gewend bent te roken, mag u dat doen. Ikzelf rook niet, en als u mij vraagt of het goed is om te roken, dan zal ik u zeggen dat het slecht is en schadelijk voor het lichaam, maar als u het gewend bent, zal ik het u niet beletten.’ Zo gunde ik hem diverse voorrechten om te zorgen dat hij zich op zijn gemak zou voelen. Maar bij mezelf dacht ik: kijk mij eens zoveel aandacht geven aan iemand aan wie ik anders geen woord zou verspillen, enkel vanwege die zaak, die ik me niet wil herinneren en die ik niet kan vergeten. En dat niet alleen, ik bekijk hem en bestudeer hem om erachter te komen wat hij aan Dina heeft overgehouden en wat zij aan hem. En doordat ik zo vaak met hem bezig was, begon ik zijn gedrag te imiteren.

In het begin hield ik dit alles verborgen voor mijn vrouw, maar op een gegeven moment braken de woorden me de mond open en vertelden zichzelf. Mijn vrouw hoorde het aan, maar toonde geen enkele

belangstelling. Daar had ik tevreden mee moeten zijn, maar ik was het niet, hoewel ik wist dat ik als ze anders had gereageerd evenmin tevreden was geweest.

Uiteindelijk genas hij en werd het voor hem tijd om het ziekenhuis te verlaten. Ik hield hem steeds weer een dagje langer vast en beval de zusters hem welwillend te behandelen, zodat hij niet meteen zou willen vertrekken. De oorlog was toen net voorbij en het was moeilijk in het levensonderhoud van de zieken te voorzien, laat staan van de herstellenden, en al helemaal van de gezonden, dus ik deelde met hem het voedsel dat de boeren mij brachten. Hij deed zich te goed aan het eten en drinken en las de kranten en wandelde in de tuin en speelde met de patiënten en lachte met de zusters. Hij kwam aan en was gezonder dan alle verzorgenden en het was niet langer mogelijk hem in het ziekenhuis te houden. Ik gaf opdracht een fijn afscheidsmaal voor hem te bereiden en ontsloeg hem.

Nadat hij gegeten had, kwam hij afscheid van me nemen. Ik keek naar de lel die onder zijn dikke kin hing. Zijn ogen lagen diep verzonken, als die van een vrouw die alles heeft opgegeven voor het eten en drinken. Ik stond achter mijn bureau tussen mijn papieren te grabbelen alsof ik naar iets zocht wat ik kwijt was. Daarna pakte ik een klein buisje en inspecteerde het. Terwijl ik deed alsof ik bezig was, kwamen twee zusters binnen, de een om iets te vragen en de ander om afscheid te nemen van de lieveling van de dokter. Ik draaide mijn hoofd plots om, alsof ik me ineens realiseerde dat er iemand op me wachtte, en ik slaakte een roep van verbazing, zoals Dina dat deed als ze merkte dat er op haar gewacht werd. Al doende keek ik naar de herstelde patiënt met zijn hangende onderkin en dacht bij mezelf: jij weet niet wie ik ben, maar ik weet wel wie jij bent. Jij bent degene die mij geruïneerd heeft en het leven van mijn vrouw vergald. Toen schoot ik vol met zoveel woede dat mijn ogen pijn deden.

Hij gaf me een nederige hand en begon mij stotterend te bedanken dat ik hem van de dood had gered en weer tot leven gebracht. Ik gaf hem losjes en minachtend mijn vingertoppen, veegde ze daarna meteen af aan mijn jas, alsof ik een dood insect had aangeraakt, draaide me om, als van iets walgelijks, en liep weg. Ik had het gevoel dat de zusters mij nakeken en dat ze wisten waarom ik me zo gedroeg, hoewel ik geen reden had om daar bang voor te zijn.

Even later ging ik weer aan het werk, maar ik was er met mijn hoofd en hart niet bij. Ik ging boven naar de artsenkamer en vroeg een collega voor me in te vallen. Ik zei dat ik door de rechtbank ontboden was om te getuigen in de zaak van een of andere crimineel en dat het geen uitstel kon lijden. Een zuster kwam vragen of ze een taxi moest laten komen. Ik zei: ‘Ja natuurlijk, zuster, natuurlijk.’ Terwijl zij ging bellen, verliet ik het ziekenhuis, of ik gek was geworden.

Onderweg kwam ik langs een dranklokaal en wilde al naar binnen gaan om mijn verdriet te verdrinken, zoals dat onder wanhopige lieden heet, maar ik kalmeerde wat en dacht bij mezelf: alle ellende komt en gaat weer weg, dus ook die van mij zal weer voorbijgaan. Mijn kalmte was evenwel van korte duur en loste algauw op. Ik zette het op een lopen. Na een paar uur kwam ik tot stilstand en zag dat ik in een kring gelopen had rond dezelfde plek.

10

Ik kwam thuis en vertelde het mijn vrouw. Zij luisterde en zei niets. Het maakte me kwaad dat ze maar zat te zwijgen alsof er niets aan de hand was. Ik stond voor haar met gebogen hoofd, zoals hij gedaan had toen hij mij bedankte, en ik imiteerde zijn stem en zei: ‘Ik dank u, dokter, dat u mij van de dood hebt gered en weer tot leven gebracht.’ Daarna zei ik tegen mijn vrouw: ‘Zo klinkt zijn stem en zo staat hij,’ om haar erop te wijzen hoe laag zij gezonken was, hoe minderwaardig de man was die zij boven mij had verkozen en die ze haar liefde had gegeven voordat ze mij kende. Mijn vrouw keek naar me of het haar allemaal om het even was. Ik bestudeerde haar gezicht, of het een teken van blijdschap liet zien om die nietsnut die genezen was, maar ik zag geen greintje vreugde, zoals ik ook geen enkel verdriet bij haar had opgemerkt toen ik vertelde dat hij ziek was.

Na een dag of twee, drie was de angel eruit en voelde ik geen pijn meer. Ik behandelde de patiënten en praatte veel met de zusters en ging na mijn werk meteen naar huis, naar mijn vrouw. Soms vroeg ik haar me uit een van haar boeken voor te lezen. Ze las mij voor en ik zat naar haar te kijken en dacht bij mezelf: dit is het gezicht dat gefronste voorhoofden ontspant en alle ergernis doet vervliegen. Ik liet mijn hand tevreden over mijn eigen gezicht gaan en bleef haar aankijken.

Soms nodigden we iemand uit voor een kop koffie of voor het eten. En dan spraken we weer over alle dingen waar de mensen zoal over praten, en opnieuw realiseerde ik me dat er meer is tussen hemel en aarde dan vrouwenzaken. Vaak ging ik naar bed met een gevoel van voldoening en genoegen.

Op een nacht verscheen die man in mijn droom. Hij zag er een beetje ziek uit en een beetje, ja, ook wel sympathiek. Ik schaamde me dat ik hem zo'n kwaad hart toedroeg en nam me voor niet langer boos op hem te zijn. Hij boog zich en zei: ‘Wat wilt u van me? Neemt u het mij kwalijk dat zij zich aan me opdrong?’

De avond erop hadden we twee kennissen te eten, man en vrouw, die we beiden graag mochten, hem om zijn goede eigenschappen en haar om haar stralend blauwe ogen en haar hoge voorhoofd, dat het oog misleidde en te denken gaf dat er veel wijsheid achter school, alsook om de gouden lokken die boven haar knappe gezicht dansten en haar stem, de stem van een vrouw die een gesmoord verlangen in haar hart draagt. We zaten zo'n drie uur aan tafel en letten niet op de tijd. Hij praatte over de dingen van de dag en zij stond hem bij met haar stralende ogen.

Toen ze weg waren, zei ik tegen mijn vrouw: ‘Laat ik je een droom vertellen.’

‘Een droom?’ riep mijn vrouw verbaasd en keek me droevig aan. Toen herhaalde ze het weer op fluistertoon: ‘Een droom,’ want het was niet mijn gewoonte om dromen te vertellen, ik denk zelfs dat ik al die jaren geen droom had gehad.

Ik zei: ‘Ik heb gedroomd.’ En terwijl ik dat zei sloeg de schrik me om het hart.

Mijn vrouw ging zitten en keek me aan. Ik stond voor haar en vertelde mijn droom. Haar schouders schokten en zij begon te beven. Opeens strekte ze haar armen uit en sloeg ze om mijn hals en omhelsde mij, en ik sloeg mijn armen om haar heen, en zo stonden we elkaar te omhelzen in liefde en genegenheid en medelijden. En al die tijd zag ik die man voor me en hoorde ik hem zeggen: ‘Neemt u het mij kwalijk dat zij zich aan me opdrong?’

Ik verwijderde de armen van mijn vrouw van mijn hals en voelde een diepe droefenis in me opkomen. Vervolgens ging ik naar bed en dacht er allemaal rustig en kalm over na, tot ik indutte en in slaap viel.

De volgende dag stonden we samen op en ontbeten samen. Ik keek naar mijn vrouw en zag dat ze er net zo uitzag als gewoonlijk. Ik bedankte haar in mijn hart dat ze me de gebeurtenissen van de vorige avond niet verweet. Op dat moment herinnerde ik me alle ellende en treurnis die ik haar had aangedaan vanaf de dag dat ze met me was getrouwd, hoe ik alle dagen en alle uren haar bloed vergoot, hoe ik haar beledigde en vernederde en hoe zij alles zwijgend aanvaardde. Mijn hart werd vervuld van liefde en genegenheid voor deze zielige vrouw die door mij gekweld werd en ik nam me voor haar met rust te laten en aardig voor haar te zijn. Dat deed ik dan ook gedurende een dag of twee, drie.

11

Ik begon al te denken dat alles in orde kwam. In feite was er niets in orde. Zodra ik vrede in mezelf vond, werd die vrede mij vanaf een andere kant ontnomen. Mijn vrouw gedroeg zich tegenover mij alsof ik een vreemde voor haar was geworden. En dat terwijl ik zoveel moeite deed, alleen maar om haar te behagen. Die vrouw voelt ook niks, dacht ik. Maar zij voelde wel degelijk.

Op een dag zei ze: ‘Het was beter geweest als ik dood was.’

‘Waarom?’

‘Moet je dat vragen?’ In de rimpels rond haar mond verscheen een lach die mijn hart deed overslaan.

‘Doe niet zo dwaas,’ wees ik haar terecht.

‘O, lieveling,’ verzuchte zij, ‘ik ben niet dwaas.’

‘Dan ben ik het,’ zei ik.

‘Jij bent ook geen dwaas.’

Op luidere toon vroeg ik: ‘Wat wil je dan van me?’

‘Wat ik wil?’ zei ze. ‘Ik wil wat jij wilt.’

Ik wuifde haar weg en zei: ‘Ik wil helemaal niks.’

Ze keek me aan. ‘Jij wilt helemaal niks,’ zei ze. ‘Dan is alles dus in orde.’

‘In orde?’ lachte ik schamper.

‘Zie je, lieveling?’ zei ze. ‘Die lach bevalt me niet.’

‘Wat moet ik dan doen?’

‘Je moet doen wat je wilt.’

‘Wat wil je daarmee zeggen?’

‘Ik wil zeggen dat je het al weet, dus waarom zou ik het nog herhalen?’

‘Ik weet niet wat je bedoelt. Jij kennelijk wel, dus zeg het maar.’

‘Een scheiding,’ fluisterde zij.

Ik verhief mijn stem: ‘Wil je mij dwingen om van je te scheiden?’

Ze knikte en zei: ‘Als je meent dat je het zo moet formuleren, dat ik jou dwing, dan vind ik het goed.’

‘En wat wil dat zeggen?’

‘Waarom moeten we het onnodig herhalen? Laten we doen wat voor ons in de hemel geschreven staat.’

Uit woede zei ik op minachtende toon: ‘Ik zie dat ook de hemel voor jou een open boek is. Je weet precies wat daar geschreven staat. Ik ben maar een arts, ik zie alleen wat voor me ligt, maar jij mevrouw, jij weet wat er boven geschreven staat. Wie heeft je dat geleerd, die schurk misschien?’

‘Zwijg,’ zei Dina. ‘Zeg alsjeblieft niets.’

‘Je hoeft je niet zo op te winden,’ zei ik. ‘Wat heb ik nou gezegd?’

Ze stond op en ging naar de andere kamer en deed de deur op slot.

Ik ging bij de deur staan en vroeg haar open te doen, maar ze deed het niet. Ik zei: ‘Goed, ik ga weg, dan heb je het hele huis voor jezelf en hoef je de deur niet op slot te doen.’ Toen ze geen antwoord gaf, begon ik me zorgen te maken: misschien neemt ze een slaapmiddel in en pleegt ze, God verhoede het, zelfmoord. Ik smeekte haar om open te doen, maar ze deed niet open. Ik gluurde door het sleutelgat naar binnen en mijn hart bonkte, telkens weer, alsof het moord en brand riep. Zo bleef ik voor de dichte deur staan tot de avond viel en de muren donker werden.

In het donker kwam zij uit haar kamer, lijkbleek. Ik pakte haar handen beet. Ze voelden ijskoud aan en de kou sloeg over op mijn handen. Zij trok haar handen niet terug, alsof er geen gevoel in zat. Ik stopte haar in bed en gaf haar een kalmeringsmiddel en week niet van haar zijde tot ze in slaap viel. Ik keek naar haar gezicht, dat gaaf was en ongeschonden, en ik zei bij mezelf: wat is het toch een mooie wereld waarin deze vrouw bestaat, en wat is ons eigen leven toch zwaar. Ik boog me om haar te kussen. Ze schudde van nee. Ik vroeg: ‘Zei je iets?’ ‘Nee,’ zei ze, maar ik weet niet of ze wist dat ik er was of dat ze in

haar slaap sprak. Ik verloor de moed en raakte haar niet meer aan, maar ik bleef daar de hele nacht zitten.

De volgende dag ging ik naar mijn werk en kwam tussen de middag weer thuis. Of het nu wijs was of niet, ik zei niets over de vorige avond. Ook zij sprak er niet over. Zo ging het ook de dag daarop, en zo ook de dag daar weer na. Ik dacht dat alles nu bij het oude was. Toch wist ik, hoewel ik het zelf wilde vergeten, dat zij het niet vergat.

Ze zag er in die dagen wel beter uit en ze gedroeg zich enigszins anders. Terwijl ze gewend was geweest mij tegemoet te komen als ik thuiskwam, deed ze dat nu niet. Soms liet ze mij alleen en ging ervandoor, soms was ze er ook niet als ik thuiskwam.

Rond die tijd was het onze verlovingsdag. Ik zei haar: ‘Laten we er een leuke dag van maken en teruggaan naar de plek waar we de eerste keer zijn geweest.’ Dat ging niet, zei ze. Waarom? Omdat zij ergens anders naar toe moest. ‘Mag ik weten waar je heen gaat?’ vroeg ik. ‘Er is een patiënte die ik verzorg,’ zei ze. ‘Nu opeens?’ vroeg ik. ‘Niet alles wat een mens doet, doet hij ineens,’ zei ze. ‘Ik had al een tijd lang het idee dat ik moest werken, iets doen.’ ‘Is het dan niet genoeg dat ik werk en doe?’ vroeg ik. ‘Vroeger vond ik dat genoeg,’ zei ze, ‘maar nu niet meer.’

‘Waarom dan niet?’

‘Waarom? Als je het niet zelf begrijpt, kan ik het je niet uitleggen.’

‘Is het zo diepzinnig dat het zich moeilijk laat uitleggen?’

‘Het is niet moeilijk uit te leggen,’ zei ze, ‘maar ik weet niet of je het wilt begrijpen.’

‘Zeg maar waarom.’

‘Omdat ik in mijn eigen levensonderhoud wil voorzien.’

‘Wordt er hier in huis dan niet voldoende in je levensonderhoud voorzien,’ vroeg ik, ‘dat je ergens anders de kost moet gaan verdienen?’

‘Vandaag word ik goed verzorgd,’ zei ze, ‘maar wie weet hoe het morgen is.’

‘Hoe kom je daar opeens bij?’

‘Ik zei toch dat er niets zomaar opeens gebeurt?’

‘Ik begrijp niet waar je het over hebt.’

‘Je begrijpt het wel, maar je zegt liever dat je het niet begrijpt.’

Ik schudde hopeloos met mijn hoofd en zei: ‘Het zij zo.’

‘Zo is het ook.’

‘Deze dialectiek gaat mijn verstand te boven,’ zei ik, waarop zij antwoordde: ‘Ik kan er met mijn verstand ook niet bij, laten we maar liever zwijgen. Doe jij wat je doen moet en laat ik doen wat mij te doen staat.’ ‘Wat ik moet doen, dat weet ik wel,’ zei ik, ‘maar wat jij wilt doen, dat weet ik niet.’ ‘Als je het vandaag niet weet, dan weet je het morgen wel,’ zei ze.

Maar ze had geen succes met wat ze deed. Althans, ze verdiende er geen cent mee. Ze zorgde voor een verlamd meisje, dochter van een arme weduwe, en kreeg er niets voor betaald, integendeel, ze gaf haar geld toe en bracht haar bloemen. In die tijd was Dina zwak, alsof ze ziek werd, en ze moest eerder zelf verzorgd worden dan een ander verzorgen. Ik vroeg haar een keer: ‘Hoe lang blijf je dat zieke meisje helpen?’ Ze keek me aan en zei: ‘Vraag je dat als arts?’ ‘Wat maakt het uit of ik het als arts vraag of als je echtgenoot?’ vroeg ik. ‘Als je het als arts vraagt,’ zei ze, ‘dan weet ik niet wat ik moet antwoorden, en als je het om een andere reden vraagt, dan hoef ik geen antwoord te geven.’ Ik deed alsof het een grap was en ik lachte. Ze wendde zich van me af en liep weg. Mijn lach stierf weg en kwam niet meer tot leven.

Ik zei tegen mezelf: het is maar een bui, het waait wel over. Maar ik wist dat dat valse hoop was. Ik dacht terug aan de eerste keer dat ik met haar over de scheiding had gesproken en herinnerde me wat zij toen zei, namelijk: ‘Of ik het wil of niet, ik zal alles doen wat jij wilt, als ik jouw leed er maar mee kan verzachten. Ook als het een scheiding betekent.’ Nu wist ik: of ik het wil of niet, er zit niets anders op dan te scheiden. Onmiddellijk zette ik deze gedachte van me af, zoals je met pijnlijke dingen doet. Maar Dina had gelijk, we moesten doen wat er in de hemel geschreven stond. Het duurde niet lang of ik zag met mijn ogen en vatte met mijn verstand wat ik eerst niet gezien en ook niet begrepen had. Ik besloot Dina meteen te laten gaan. We hadden geen kinderen, want ik durfde geen kinderen te verwekken, bang als ik was dat ze op hem zouden lijken. Ik regelde onze zaken en liet me van haar scheiden.

We gingen dus uit elkaar, zoals men uiterlijk uit elkaar gaat. Maar in mijn hart, beste vriend, bewaar ik de glimlach om haar mond en het zwarte blauw in haar ogen, als op de dag dat ik haar voor het eerst zag. Soms zit ik 's nachts rechtop in mijn bed, zoals de patiënten die zij verzorgde, en ik strek mijn beide handen uit en roep: ‘Zuster, zuster, kom hier.’

Geruchten

Norman Lavers[*]
(Vertaling Paul van den Hout)

> Ik merkte op dat we er weliswaar van overtuigd zijn dat de doctrine [van bisschop Berkeley] niet juist is, maar niet kan worden weerlegd. Ik zal nooit vergeten hoe Johnson er als door een adder gebeten op reageerde: hij schopte hard tegen een rotsblok en toen zijn voet terugveerde, zei hij: 'Ik weerleg haar hiermee' *(James Boswell: Life of Johnson)*.

De inrichting ligt, denk ik, vlakbij Hearst Castle, het oude landgoed van de Hearsts. Het verhaal gaat dat de familie, toen die er nog woonde, er een wildpark heeft laten aanleggen met dieren uit Afrika, maar dat er nu alleen nog een paar zebra's van over zijn, voor de toeristen, en dat de rest dood is of gedoneerd aan dierentuinen. Er zaten ook hyena's tussen, maar die hebben al vrij snel weten te ontsnappen - zo wil het gerucht - en stropen nu in troepen de heuvels af.

Vanuit mijn raam kijk ik landinwaarts, maar wanneer de wind uit de goede richting komt, hoor ik een geluid dat volgens mij niets anders kan zijn dan het breken van de branding, begeleid door het schelle krijsen van meeuwen, en snuif ik een geur op die bedrieglijk veel lijkt op de jodiumlucht van zeewier.

De hyena's laten niets te raden over. Ik hoor elke nacht buiten voor mijn raam hun zachte huilen en het doffe, onregelmatige roffelen van hun poten. Bij daglicht zijn de kalkwitte hopen van hun uitwerpselen goed zichtbaar, van dichtbij of veraf, als je maar weet waar je op moet letten. Hyena's zijn zeker niet de laffe aaseters waarvoor ze doorgaan, maar volgens de laatste studies - ik heb ze allemaal gelezen - geduchte jagers met formidabele kaken, die in teamverband opereren en met één blik op een kudde wild er feilloos het enige zwakke exemplaar uit weten te pikken. Vervolgens kunnen ze hun prooi met een snelheid van ruim zestig kilometer per uur blijven achtervolgen, totdat hij de

* *Norman Lavers is een Amerikaans auteur, ornitholoog en universitair docent. Hij publiceerde monografieën over Jerzy Kosinsky en Manuel Puig, een roman* The Northwest Passage *en een verhalenbundel* Growing up in Berkeley with the Bomb.

kudde niet meer kan bijhouden en achterop raakt. Prompt grijpt een van de jagers het ten dode opgeschreven dier bij zijn staart. Wanneer het zich verzet, schieten helpers toe, grijpen het bij zijn kop en houden het gestrekt, terwijl het dominante dier, misschien een oud wijfje met een hangbuik en zwabberende tepels, via de anus de ingewanden naar buiten begint te sleuren. Shock verdooft gelukkig alle pijn, beelden we ons graag in. Het slachtoffer is al half verslonden voordat het ten slotte door zijn poten zakt.

Mijn raam op de begane grond is afgesloten met een zwaar stalen tralierooster dat aan de binnenkant met vier moerbouten tegen de omlijsting is bevestigd, en ik heb een speciale moersleutel om de bouten strak aangedraaid te houden. In die zin zijn we geen gevangenen, of, liever gezegd, zijn we vrijwillig opgesloten, want we kunnen per saldo met diezelfde moersleutel het tralierooster ook weghalen, en doodgemoedereerd door het raam naar buiten stappen - naar de hyena's. Blijkbaar is dat wat velen na verloop van tijd ook doen, wanneer ze het binnen blijven beu zijn. Zelf ben ik nog lang niet zo ver en houd ik de moerbouten zo strak mogelijk aangeschroefd. Door bodemtrillingen, flexie in het gebouw of wat dan ook gaan ze elke nacht een beetje los zitten, zodat voortdurend controleren geboden is.

In het begin was het zo dat de hyena's, als ze door het raam een glimp van me opvingen, zelfs in het helderste maanlicht meteen weer als geesten oplosten. Nu ze eenmaal hebben gemerkt dat ik geen bedreiging vorm, zijn ze onverschilliger geworden en leiden ze hun hondenleven pal onder mijn neus, zodat ik ze gretig ben gaan observeren. Ze laten voortdurend van zich horen, het is een zacht janken en huilen dat ze desgewenst afwisselen met keffen, grinniken en een hoog, vals grommen. Hun begroetingsritueel is heel opmerkelijk. De dominante mannetjes blijven staan, stokstijf, en vertonen een indrukwekkend lange erectie, waar de andere om beurten aan zuigen. Mijn theorie - projectie waarschijnlijk - houdt in dat een ouder, dominant mannetje, zodra het zich de macht van die kaken rond zijn penis realiseert, geen erectie meer kan krijgen en op slag zijn dominante positie verspeelt.

Overdag houd ik mijn correspondentie bij. Op dit moment moet ik drie brieven beantwoorden. Het volgende komt van mijn vrouw:

Lieve Man,

De wolven [op haar komen ze over als wolven] hebben de hele nacht voor mijn raam staan huilen. Om twee uur hoorde ik een luid gekrab aan mijn rooster en toen ik opkeek, had er één een hoek ervan omhoog gewurmd en zijn poot en een stuk van zijn snuit erdoorheen gestoken. Ik geef toe dat ik doodsbang was, maar ik ben opgestaan en tegen hem gaan schreeuwen, en toen is hij terug gekropen, al bleef hij buiten op de grond naar me zitten kijken, zag ik. Mijn vingers trilden, maar ik heb die moer of schroef of hoe heet zo'n ding, weer op zijn plaats weten te krijgen en vastgedraaid. Toen ben ik ze alle vier nagegaan en heb ik ze stuk voor stuk vastgedraaid. Ik was ze een paar nachten vergeten te controleren, en een paar stonden op het punt op de grond te vallen. Je zult wel weer zeggen: wat stom van je, maar je kunt nu eenmaal niet van me verwachten dat ik me mijn hele leven alleen maar met zulk soort onbenulligheden bezighoud. Het kan me echt steeds minder schelen of ze binnenkomen of niet.

Dit komt van mijn zoon:

Hoi Pap,

Tja, het is weer het oude liedje, en je zult waarschijnlijk weer helemaal uit je dak moeten gaan tegen je zoon, al weet ik niet wat voor zin dat heeft. De zaak is namelijk zo, dat ik het inschrijfgeld voor dit semester, dat je me had gestuurd, helemaal heb opgemaakt, maar me nog steeds niet heb ingeschreven. Ja, ik ben een paar keer in de fout gegaan, zwaar in de fout ditmaal. Pap, je kleine jongen heeft de grote stap gewaagd naar de heroïne. Ik meen het, de hele trip, met naald en al. Hoe het was? Ik moest opeens weer denken aan die keer toen ik nog heel klein was en op een nacht wakker werd en merkte dat ik in mijn bed aan het plassen was. Ik dacht bij mezelf: nou ja, je bent er nu eenmaal aan begonnen, dan kun je het net zo goed afmaken. Als je wilt, kun je me meer geld sturen voor mijn studie, maar ik kan je niet garanderen dat ik het daarvoor zal gebruiken. Ik heb het sterke gevoel dat ik, als ik nog een keer een shot neem, wel eens alle remmen zou kunnen loslaten en besluiten dat ik voortaan niets anders meer wil.

Dit komt van mijn dochter:

Vader,
Ik schrijf je deze brief niet omdat ik vind dat ik je die ‘schuldig’ ben. Ik heb niet het gevoel dat ik je wat dan ook schuldig ben. Waarom schrijf ik je dan? Ik denk dat ik er gewoon niet van houd om losse draadjes van een relatie rond te laten slingeren. Wat ik wil zeggen: bij dezen erken ik je niet langer als vader en vind ik het geen zin meer hebben dat een van ons beiden nog contact zoekt met de ander. Ik ben het nooit eens geweest met wat je Mam hebt aangedaan, of Steve en mij. Toen ik jong was, maakte je me bang. Nu maak je me alleen maar beschaamd. Vaarwel dus, en godzijdank dat het eindelijk voorbij is.

Vroeger werd ik van zulk soort brieven erg verdrietig en onrustig. Dat was toen ik nog geloofde dat ik een gezin had en dat die brieven afkomstig waren van leden van mijn gezin. Maar nu denk ik dat ze waarschijnlijk met therapeutische oogmerken worden geschreven door een van de leden van de staf, ten einde mijn gedachten af te leiden van de hyena's. Natuurlijk reageer ik er daardoor totaal anders op. Nu zie ik ze in de eerste plaats als positieve daden van genegenheid en bezorgdheid, als producten van zorg en intelligentie die een heilzaam effect op me moeten hebben door me uit mezelf en het kleine kringetje van mijn sores te tillen. En in de tweede plaats kan ik ervan genieten als uitingen van kunst, als korte gedichten. Bovendien moet ik me, omdat de afzenders mij in hun schepping betrekken, verplaatsen in hun schijnwereld, me verdiepen in hun problematiek, en antwoorden formuleren waar ze iets aan hebben. Het lijkt wel een groepsroman die we met ons allen aan het schrijven zijn. Ik moet in hen geloven (tot op zekere hoogte) wanneer ik hun brieven beantwoord, maar tegelijkertijd een esthetisch overzicht bewaren en, zeg maar, ‘plausibele’ antwoorden voor hen bedenken die ik moet overbrengen met iets wat herkenbaar en consequent klinkt als ‘mijn’ stem.
‘Roman’ en ‘gedicht’ leggen de lat een beetje erg hoog. Jammer genoeg valt degene die deze brieven schrijft, wie hij ook is en hoe goed zijn bedoelingen ook mogen zijn, nogal eens in herhaling, en zijn de invloeden waardoor hij zich laat leiden, niet zozeer die van een hogere kunstvorm als wel die van het melodrama. Maar misschien wil hij zijn eigen niveau aanpassen aan wat hij aanziet voor het mijne.. Hoe het ook zij, ik vermaak me ermee, dus wat doet het ertoe? Ik benijd hem

zijn baan. Ik zou heel graag zelf de bedenker zijn van dat gezin en hun problemen van dag tot dag.

Hoe ga ik die brieven beantwoorden? Mijn respons tot nu toe is niet van dien aard geweest dat ze de ghost-writer tot grote hoogten hebben opgestuwd. Zelf ben ik ook in herhaling vervallen en voorspelbaar geweest. Ik zal wel bang zijn geweest dat hij, als ik echt uit mijn rol val, een einde maakt aan het spelletje, dat hij dan niet meer weet wat hij moet antwoorden, of, erger nog, het gevoel krijgt dat ik blijk geef van verveling en afkeuring, terwijl juist het tegenovergestelde het geval is: ik ben in feite alleen maar uit op een teken van hem. Ik besluit hem op de proef te stellen en beantwoord de brieven op de volgende, voor mij onkarakteristieke manier:

Mijn allerliefste vrouw,

Men heeft mij een kijkje achter de schermen vergund en iets onthuld dat ik nooit zou hebben geloofd als ik het niet met mijn eigen zintuigen had kunnen controleren: die ‘wolven’, zoals jij ze noemt, bestaan helemaal niet. Ze horen bij de enscenering hier. Het zijn gewoon afgerichte honden, buitengewoon vriendelijke en onschuldige kwispelaars. Ze hebben ons die geruchten alleen maar ingefluisterd om ons te beroven van onze vrijheid en ons verlangen om te ontsnappen, om ons in de waan te brengen dat we hier beter af zijn, hoe wreed en geestdodend onze afzondering ook is. Ik heb al een paar keer 's nachts heerlijk buiten rondgestruind. Wie weet kom ik straks gewoon niet meer terug.

Lieve Zoon,

Ik heb de wetenschappelijke literatuur over heroïne doorgenomen en wat ik vaststel, is dat het spul geen enkele systematische schade aanricht, en dat een verslaafde, zolang hij maar over een constante voorraad beschikt, er geen nadelige gevolgen van hoeft te ondervinden en een betrekkelijk normaal leven kan leiden. Het enige bezwaar schuilt in de sociale risico's van het vergaren van de onnoemelijke bedragen die benodigd zijn voor het illegaal verwerven van heroïne, en verder is er het gevaar voor je gezondheid als ze je onzuivere heroïne aansmeren of als je jezelf inspuit met een besmette naald. Maar het is algemeen bekend, bij voorbeeld, dat sommige artsen die verslaafd zijn geraakt, het spul blijven kopen en rustig hun praktijk voortzetten. De schoonzoon van mijn tante Harriet is arts, en ik heb met hem geregeld dat je

bij hem je heroïne kunt betrekken (een spotprijsje, ongeveer anderhalve dollar voor een normale dosis) en het door hem ook professioneel toegediend kunt krijgen. Ik stuur je meer geld en zie geen enkele reden waarom je geen college zou kunnen lopen zonder de heroïne op te geven. Het is beter voor je, en waarschijnlijk goedkoper, dan kettingroken.

Lieve dochter,

Laat me je ontslaan van elk mogelijk restje schuldgevoel omdat je me, zoals je het uitdrukt, ‘niet langer als vader erkent’. Om je de waarheid te zeggen was je moeder, toen ik met haar trouwde, al drie maanden in verwachting van een andere man wiens identiteit ik nooit heb kunnen achterhalen. Ik wist het van tevoren, laat me dat er meteen bij zeggen. Je moeder heeft nooit geprobeerd jou als mijn eigen kind aan mij te verkopen. Ik wilde met haar trouwen, dus heb ik de situatie geaccepteerd. Ik heb er nooit moeite mee gehad dat ik moest betalen voor je voeding, onderdak, opleiding en de rest, maar je ook nooit beschouwd als mijn dochter, zodat jij er nu ook niet over hoeft in te zitten dat jij me niet meer als je vader beschouwt.

Deze brieven verschaften me veel vreugde, de vreugde van het componeren ervan evenals de vreugde van het afwachten van Des Schrijvers, wellicht opgetogen, verbazing erover, zodat ik die nacht voor het eerst sinds onheugelijke tijden als een blok heb geslapen en niets heb gehoord van wat er zich buiten voor mijn raam heeft afgespeeld.

Maar ik kreeg geen antwoord op de brieven. Dat zat me niet lekker. Misschien had hij door dat ik hem door had, en dan zou het kunnen zijn dat zijn brieven volgens hun spelregels geen therapeutische waarde meer hadden, zodat hij zich voortaan zou wijden aan het corresponderen met andere cliënten, aan wie zijn inspanningen beter besteed waren.

Het was een risico dat ik welbewust had genomen, en nu openden zich grote leegten van tijd voor me. Overdag soesde ik in en had zweterige dromen, terwijl ik 's nachts, klaarwakker, voor het raam zat. In dit seizoen kwam er tegen zonsondergang een witte, druipende mist opzetten, die pas laat in de volgende ochtend weer optrok. Als ik mijn oren spitste, hoorde ik het zachte huilen van de hyena's, het roffelen van hun poten, de haast menselijke kreten van de prooi op het moment dat zijn ingewanden werden verzwolgen. Eén keer leek het gegil grie-

zelig veel op de stem van mijn vrouw, en ik kende een moment van huiveringwekkende, maar kortstondige twijfel toen een eenzame hyena uit de mist opdook en voor mijn raam bleef staan. Hoewel hij slechts een meter of anderhalf van me vandaan stond, leek hij me niet te zien. Hij stak zijn neus in de lucht en snoof luid, alsof hij de geur rook, wie weet de smaak al proefde, van de ontlasting in mijn ingewanden. Ik voelde mijn lendenen samentrekken.

En toen, heel weloverwogen, ging hij op zijn achterpoten staan, nam de dunne tralies van mijn rooster (had ik de moerbouten aangedraaid?) tussen zijn grote, witte tanden en trok ze naar zich toe, zo hard als hij kon. Ze gaven gelukkig maar heel weinig mee en even later staakte hij zijn pogingen, liet zich op zijn voorpoten zakken en draafde weg.

De volgende ochtend kreeg ik drie brieven.

Lieve man,

Je bent een inspiratie voor me geweest, zij het dat je me alleen maar een duwtje hebt gegeven in een richting die ik vroeg of laat toch wel zou hebben ingeslagen. Als het ergste mocht gebeuren, wil ik niet dat je je ook maar enigermate verantwoordelijk voelt. Voel je alleen verantwoordelijk voor het geluk dat ik nu ken. Vroeg in de nacht die net is verstreken, een nacht, zoals je zelf misschien hebt gemerkt, vol zoele briesjes en helder maanlicht, heb ik het rooster voor mijn raam wegen mijn nachtjapon uitgetrokken en ben ik naar buiten gestapt. ‘Dit is wat vrijheid is,’ ging het door mij heen. Ik was me verrukkelijk bewust van mijn lichaam, van het deinen van mijn borsten, het windje dat door de veren tussen mijn benen woelde. Ik begon te rennen, en natuurlijk renden ze opeens allemaal om me heen en met me mee. Ik ben maar heel even bang geweest. Ze hadden allemaal slimme koppen met een breed voorhoofd, dat ik niet goed durfde te strelen. Op een gegeven moment ben ik doodstil blijven staan en kwam er één achter mij op zijn achterpoten overeind, en duwde me voorover, zodat ik op mijn knieën en mijn handen kwam te rusten. Ik wachtte met gesloten ogen tot ik zijn snuit voelde die me aanraakte. Ik schokte even, deze keer niet van angst, en hij besnoof en belikte me een tijdje op zijn dooie gemak, en toen gingen ze er allemaal op een drafje vandoor. Vannacht ga ik weer naar buiten. Je had groot gelijk, lieve man, groot gelijk.

Hoi Pap.

Ik weet niet goed wat ik met je brief aan moet. Ik dacht eerst dat je nu eindelijk echt kierewiet was geworden. Maar op de een of andere manier heb je me opeens de ogen geopend. Ik stond aan de grond genageld. Het was zo onverwacht. Wat er is gebeurd, is dat ik me heb laten inschrijven. Ik loop weer college en ik vind het leuk. Hoe ik me voel? Alsof ik weer een kleine jongen ben. Ik zie mezelf opeens weer rechtop gaan staan, mijn armen om je knieën slaan en je zo'n dikke, natte pakkerd geven!

Vader

(of wat dan ook?), Nou, je hoort weer eens van me, ik houd me immers meestal aan mijn woord? Ik kon je laatste brief, met die verbijsterende onthulling, niet zonder commentaar laten passeren. Waarom is me dat nooit verteld? (Als het waar is?) Zie je niet dat het alles in een ander daglicht stelt, alles verklaart, een acceptabele held van je maakt in plaats van een ongevoelige schoft? Vertel me nu eens in één moeite door waarom je in mijn ogen nooit genoeg een vader voor me bent geweest en tegelijkertijd te veel vader om iets anders te kunnen zijn, iets waarnaar ik al die tijd heb gesmacht, maar wat je niet kon zijn? Geef ik me al te veel bloot nu? Ik moet je spreken. Kan dat? Al ga je op je achterste benen staan, ik wil mijn armen om je heen slaan, mijn vingers in je nek ineenstrengelen en je in je ogen kijken. Ik heb je nooit in je ogen durven kijken, wist je dat? Misschien dat je nu weet waarom.

Ik was opgetogen na het lezen van deze brieven die definitief bewezen dat ze niet alleen door één en dezelfde persoon waren geschreven, maar dat die persoon ook wilde dat ik dat wist. Het opduiken in elke brief van dat beeld van rechtop gaan staan, of althans opstaan, of op je achterpoten gaan staan, was het doorslaggevende bewijs waarop ik had zitten wachten. De mathematische kans dat die bijna identieke formulering in elk van de brieven op toeval berustte, was miniem. En dat zo'n geraffineerde schrijver dit zonder bijbedoeling had gedaan, was eveneens uitgesloten, dus kon het alleen maar bedoeld zijn om mij een boodschap over te brengen. In het ideale geval zouden we onze groeiende perceptie van elkaar over een reeks almaar transparantere brieven hebben kunnen spreiden, maar in een opwelling van roekeloosheid

besloot ik het proces te versnellen en me rechtstreeks tot hem te richten, want ik had weinig tijd meer te verliezen.

Mijn inspanningen gingen namelijk vergezeld van de volgende door mij geconstateerde veranderingen: de dichte mist 's nachts liet vocht achter op de tralies voor mijn raam, en onder de zwarte verf waren zich op het kwetsbare metaal roestplekken gaan nestelen. Op het eerste gezicht was er weinig reden tot ongerustheid, een paar oranje blaren, maar ik wist dat de roest zich onder de verflaag als een paddestoel uitzaaide en lange tentakels had gevormd. En een paar uur tevoren had een van de moerbouten die ik nog een extra slag had aangedraaid, kennelijk een bepaalde drempelwaarde overschreden, zodat de schroefdraad het had begeven en hij was losgeschoten. De overige drie bouten moesten het nu opnemen tegen de hefboomwerking vanuit die hoek, tegen de ontwikkelingsgeschiedenis van een groeiend vernuft voor het ontdekken van een zwakke plek.

Ik schreef:

Lieve Vrouw,

Ik zie geen reden voor verdere voorwendsels tussen ons. Laten we alle dekmantels afwerpen en elkaar met open vizier tegemoet treden.

Lieve Zoon,

Ik zie geen enkele reden voor verdere voorwendsels tussen ons. Laten we alle dekmantels afwerpen en elkaar met open vizier tegemoet treden.

Lieve Dochter,

Ik zie geen reden voor verdere voorwendsels tussen ons. Laten we alle dekmantels afwerpen en elkaar met open vizier tegemoet treden.

Ik had, zoals dat heet, de knuppel in het hoenderhok geworpen. Dit was het opwindendste deel van mijn leven, zij het misschien heel dicht bij het eind. Maar een eind dat een begin zou zijn? Dat is waar ik naar mijn gevoel spoedig achter zou komen..

Twee nachten lang verzamelden de hyena's zich in ongekende aantallen voor mijn raam, alsof er een hyenacongres was georganiseerd. Rivaliserende troepen gromden en keften tegen elkaar, verdedigden de grenzen van hun domein in korte krachtmetingen en bakenden die vervolgens zorgvuldig af met faeces en urine. Toen:

Lieve Man,
Ik kom onverhuld naar je toe. Wacht tot je me voor je raam ziet staan. Wat zullen we heerlijk door het maanlicht struinen!

Hoi Pap.
Tja, je hebt het wéér geflikt. Je hebt een scherpe opmerkingsgave, moet ik zeggen. Hoe ben je erachter gekomen? Het heeft me nooit veel kunnen schelen of anderen erachter zouden komen, maar om de een of andere reden wilde ik niet dat jij het te weten kwam. Ik weet dat je dit niet zult geloven, maar ik heb altijd iets willen doen waardoor je trots op me zou zijn - en dan krijgen we dit. Hoe dan ook, het zal je plezier doen te weten dat ik geen praktiserende homo ben. Ik ben altijd diep in de kast blijven zitten. Niemand anders dan jij zal het dus ooit weten. Ik heb de universiteit vaarwel gezegd. Heb het grootste deel van mijn collegegeld teruggekregen en dat allemaal gespendeerd aan die goeie ouwe zilveren naald, wat, dat zul je moeten toegeven, in ieder geval beter is dan wat ik óók had kunnen doen.

De derde brief, verzegeld en met mijn naam op de envelop, zat ingesloten in het politieverslag over mijn dochters ‘dood door defenestratie’.

Vader,
Je laatste brief heeft me vervuld van meer vreugde dan je je kunt voorstellen. Of misschien kun je dat wel? Misschien voel je die vreugde zelf ook? Ik hoop het. Ik spreek je met een zalig gevoel van perversiteit aan met ‘vader’, nu ik weet dat je dat niet bent, dat die allerverdorvenste begeerte die ik zo lang verborgen heb gehouden, niet meer verdorven is. Verwacht geen bedeesde en onervaren maagd, ‘Vader’, die niet weet hoe ze je genot moet schenken. Ik heb alles gedaan (‘geen reden voor verdere voorwendsels’, schreef je zelf), omdat alles zo onbenullig leek vergeleken bij wat ik werkelijk wilde, zodat het ergste wat ik kon doen me, vreemd genoeg, alleen maar dichter bracht bij het ergste wat ik niet kon doen, me dichter bracht bij jou. Nu wil ik alleen nog maar dat onze lichamen in elkaar versmelten. Ik wil door jou worden verzwolgen, je opnemen in mijn geslacht, in mijn mond, in mijn

Het typoscript breekt hier af, en er loopt een grillige potloodlijn schuin naar links onderaan de pagina: ‘Ik moest toch altijd het naadje van de

kous weten? Ik was toch altijd veel nieuwsgieriger dan goed voor me is? Midden in die laatste zin heb ik mijn pen neergelegd en ben ik naar het bevolkingsregister gegaan om jullie huwelijksakte op te vragen en eens te kijken naar de datum waarop Mam en jij precies zijn getrouwd, ruim anderhalf jaar voordat ik ben geboren.'

De mist drukt als een witte leegte tegen de tralies van het rooster. De hyena's maken een hels spektakel en moeten zich, daarnaar te oordelen, in grotere aantallen dan ooit hebben verzameld. Ik zit wat voor mezelf uit te neuriën en te fluiten, soms zelfs flarden te zingen van liedjes die ik allang was vergeten. Het huilen bereikt een kortstondig crescendo. Ik hoor geschuifel en opeens de stem van mijn vrouw die mijn naam roept, gevolgd door een gesmoorde kreet van paniek. O, wat klinkt dat gegil griezelig overtuigend! Ik kan het bijna aanraken, ik kan mijn hand bijna op die stem leggen. Maar heb door alles heen gekeken en de andere kant gezien. Eindelijk de waarheid. Die heeft daar nachtenlang liggen wachten om door mij te worden gevonden. De drie verschillende brieven met hun vrijwel identieke formulering van het begrip 'opstaan' die ik voor zo'n overtuigend bewijs had gehouden van het bestaan van een ander. Had ik niet, voordat ik ze kreeg, in een verbluffend vergelijkbare zin beschreven hoe die hyena op zijn achterpoten was gaan staan om mijn tralies tussen zijn tanden te nemen? Ik ben niet goed in statistiek, maar ik geloof erin. Als de kans dat zo'n beeld bij toeval tegelijkertijd in drie op zich zelf staande brieven komt opduiken, miniem is, hoe onvoorstelbaar klein is dan de kans dat het ook nog eens een beeld betreft dat kort tevoren bij mijzelf is opgekomen? Er is maar één conclusie mogelijk: die brieven zijn geschreven door geen andere persoon of personen dan ik zelf, ik heb ze zelf geschapen, net zoals ik die kamer heb geschapen, dat tralierooster, die mistdruppeltjes die ik me verbeeld op mijn gezicht te voelen.

En ten slotte, en zeer bevrijdend: net zoals ik ook die stuitende, stuntelig dravende schepsels voor mijn raam heb geschapen. Als definitief bewijs waarvan ik nu mijn tralierooster losschroef en lachend naar buiten stap, tussen de hyena's, bereid om de eerste die mijn pad kruist, een doodschop te geven, overtuigd als ik er inmiddels van ben dat mijn voet door hem heen zal suizen als door een web van hersenspinsels.

Brieven uit de hemel

Barry Lopez[*]
(Vertaling: Martijn Boven)

Toen ik een jongen van dertien was, vond ik een stapeltje brieven in mijn vaders bureau. Op een dag had ik het slot van de la opengepeuterd met een van mijn moeders haarspelden. Om te voorkomen dat iemand mijn nieuwsgierigheid zou bemerken, nam ik later, toen mijn vader een keer ziek was, de kleine sleutel van het bureau mee om er in een afgelegen wijk van Lima een kopie van te laten maken door een onbekende. Zo liep ik niet telkens als ik de la opendeed het risico dat het slot zou worden beschadigd en mijn zonde uit zou komen.

De brieven waren in het eerste decennium van de zeventiende eeuw in Castiliaans Spaans geschreven door een man en een vrouw die hun naam er niet onder hadden gezet, maar die in een intense taal van verlangen en zielspijn schreven over de passie die hen verbond. In de jaren dat ik de brieven las en herlas, vond ik dat er de mooiste en tegelijk meest ontoelaatbare dingen in stonden die een mens maar kan schrijven. Het betoverende taalgebruik was zo onbeheerst dat het beelden opriep die voor mij buiten de wereld van zonde en verlossing vielen en die het domein van de kerk ontstegen. Probeer alstublieft te begrijpen wat voor problemen dit gaf - soms bezorgde het lezen mij een geduchte erectie, maar ik kon die staat van opwinding, het tintelende ademen van mijn huid, niet zien als een inbreuk op het zesde of negende gebod. Het leek of mijn verlangen zich op een ander vlak afspeelde. Het leek of mijn begeerte uit meerdere emoties tegelijk voortkwam - honger, treurnis, vreugde en zelfs een vreemd soort vluchtige woede - en daardoor iets gaafs en afgeronds kreeg. De zinderende extase die ik

* *De Amerikaanse schrijver Barry Holstun Lopez (1945) heeft van reizen en schrijven zijn beroep gemaakt. Hoewel hij talloze verhalenbundels gepubliceerd heeft, staat hij vooral bekend als non-fictie schrijver. Dit is met name te danken aan de National Book Award die hij in 1986 kreeg voor zijn boek* Arctic Dreams: Imagination and Desire in a Northern Landscape. *Dit is tevens het enige boek van hem dat in het Nederlands vertaald is (onder drie verschillende titels). Zijn fictie is niet eerder in het Nederlands vertaald. Het hier afgedrukte 'Brieven uit de hemel'* ('Letters of Heaven') *komt uit de verhalenbundel* Light Action in the Caribbean *(2000).*

ervoer, stond niet in het teken van een zondige daad, waarbij ik me altijd voorstelde dat er plotseling slagpennen uit mijn gezicht groeiden.

Bij herhaalde lezing zouden de brieven uiteindelijk op de vouw ontsierend doorslijten en daarom schreef ik ze woord voor woord over; de kopieën verstopte ik op zolder. Daarna keek ik nog maar zelden in de la van mijn vaders bureau. Als ik het nog wel eens deed, hield ik de brieven uit de hemel, zoals ik ze noemde, zo eerbiedig vast dat mijn vingers ervan trilden. Ik probeerde wanhopig om er iets in te beschermen dat ik begreep als zuiverheid. Ik had ze uit mijn hoofd kunnen leren - ze waren maar kort en het waren er maar negen - maar ik had het gevoel dat het effect minder zou worden als ik ze uit mijn hoofd kende. Ik was toen ook niet gerust op de betrouwbaarheid van het geheugen.

In 1967, toen ik achttien was, kreeg mijn vader kanker. Hij had geen ziektekostenverzekering en wist dat zijn dood aanstaande was; in korte tijd trof hij de maatregelen die hij voor iedereen in gedachten had, liefdevolle gestes waarmee hij ieder van ons rust gaf. Hij sprak met mijn twee ooms, de broers met wie hij een looierij runde, over de afhandeling van zijn belang in het bedrijf, inclusief de schaafmessen en houten hamers die van zijn vader waren geweest. Hij gaf alle familieleden een klein geschenk. Door de edelmoedigheid van zijn liefde, de diepte van zijn consideratie met ons, loodste hij mijn moeder, mijn zussen en mij naar een emotionele staat van zuiverheid. Het was alsof hij zichzelf zorgvuldig uit een boek scheurde en zijn best deed ervoor te zorgen dat niemand de bladzij zou missen. Terwijl hij stervende was, gaf hij ons het gevoel dat we ook zonder hem compleet konden zijn. We zouden hem vreselijk missen, maar hij liet ons achter met een verdriet dat ons sterker maakte.

Toen het mijn beurt was om afscheid van mijn vader te nemen, zei hij zonder enige waarschuwing: ‘De brieven, Ramón, zijn het heiligste, het waardevolste bezit van onze familie. Je moet ze onder je hoede nemen. Mocht je kinderen krijgen, geef ze dan aan het kind dat er de meeste affiniteit mee heeft. Zo niet, zoek dan uit wie van de kinderen van je zus ze moet krijgen.’

Ik was achttien en dus te oud om me als een kind te gedragen, zelfs tegenover een vader die op sterven lag. Ik kon de wroeging en gêne die ik toen voelde niet openlijk en volledig laten blijken. Ik wist niet hoe ik hem om vergeving moest vragen. Voor het eerst kreeg ik het besef dat mijn heimelijke betrokkenheid bij de brieven een zonde was.

‘Wie heeft ze geschreven?’ vroeg ik.

‘Haar naam was Isabel, de man heette Martín.’

‘Is het familie die naar Peru was gekomen?’

‘Ja. Isabels broer Fernandino is een voorvader van mijn vaders kant, veertien generaties terug.’

Ik stond even stil bij die naam, Fernandino, en opeens voelde ik de slagpennen tegen mijn hoofdhuid drukken. ‘En de man die haar liefhad, Martín - wie stammen er van hem af? Woont zijn familie hier ook?’

‘Hij had geen kinderen,’ antwoordde mijn vader. Na een korte stilte zei hij: ‘Heb je hier moeite mee, Ramón?’

De slagpennen drukten nu door mijn huid heen. Ik wilde zo ver mogelijk wegrennen tot ik als een restje as zou verwaaien in de wind. ‘Is het Rosa de Lima?’ vroeg ik. Ik voelde tranen van angst opwellen.

‘Ja,’ zei hij, terwijl hij reikte naar mijn hand en die vastpakte. ‘Zij was Rosa de Lima, hij was Martín de Porres.’

Ik was verbijsterd. ‘Het zijn de brieven van heiligen!’ flapte ik eruit.

‘Inderdaad.’

‘Maar hoe kunt u - dit is blasfemie, dit is blasfemisch.’

‘Nee, nee, Ramón, het is liefde. Het is de liefde van Christus. Mijn zoon, in je hart moet je dat al weten.’

‘Ik weet helemaal niets,’ schreeuwde ik, terwijl ik mijn hand terugtrok, ‘behalve dat er sprake is van een zonde, een vreselijke zonde.’ Ik wilde me niet door mijn gevoelens laten overspoelen, maar voelde onverbiddelijk een golf van emotie grenzend aan woede in mij opkomen bij deze teleurstelling.

‘Er is hier geen sprake van zonde, Ramón. Ik geloof zelfs niet dat het zondig was dat je mijn sleutel wegnam en er een kopie van liet maken. Jij was bestemd om de brieven te krijgen.’

‘Maar waar waren ze mee bezig?’ schreeuwde ik tegen hem. ‘Waar waren ze mee bezig?’

‘Wat er zich ook tussen hen heeft afgespeeld, ik heb altijd geloofd dat ze het met Gods zegen deden.’

‘Neem me niet kwalijk, vader, maar hoe kunt u zoiets zeggen op uw sterfbed!’

‘Is het niet pas nu, Ramón, pas op dit moment dat je van gedachten bent veranderd over wat je hebt gelezen en waar je zoveel jaren over hebt nagedacht? Maar wat is er nu eigenlijk veranderd? Niets. Alleen

dat er nog iemand is die ervan weet. Het is niet de ontdekking van zonde die je onzeker maakt, Ramón, het is de ontdekking van de intimiteit die er tussen echte mensen heeft bestaan.'

Ik wist niet wat ik moest antwoorden en in hoeverre ik het ermee eens kon zijn.

'Ik vraagje niet om je kennis van de brieven met iemand te delen. Je hoeft er zelfs nooit meer een blik op te werpen als je dat niet kunt verdragen. Mijn enige verzoek is dat je ze onder je hoede neemt. Iedere generatie heeft zijn eigen beschermer gehad, iemand die de brieven verdedigde tegen de fatsoensrakkers, tegen degenen die het zwart-wit denken van de Manicheeërs aanhangen en toegeven aan hun haat voor het lichaam.'

'Bedoelt u dat ik ze in bescherming moet nemen tegen de kerk?'

'Ja, maar niet alleen tegen de kerk.'

Ik had geen idee hoe ik die taak ooit op me zou moeten nemen. Ik liep naar het voeteneinde van het bed en ging in een stoel zitten.

'Ramón,' drong hij aan, 'gebeurde het wel eens dat je na het lezen van de brieven met jezelf speelde?'

Ik kreeg het antwoord niet over mijn lippen.

'Mij is hetzelfde overkomen, toen ik zo oud was als jij.'

'Ik heb wat er gebeurde nooit als zonde gebiecht,' zei ik na een tijdje.

'Weet ik. Ik ook niet. Dat probeer ik je de hele tijd al duidelijk te maken. Je moet niet anders over de brieven gaan denken nu je weet door wie ze geschreven zijn. Begrijp je dat?'

'Ik zal ze onder mijn hoede nemen,' antwoordde ik. Ik meende het, maar dichter in de buurt van een leugen had ik niet kunnen komen.

Nog geen uur na het verlaten van mijn vaders kamer, verbrandde ik de kopieën van de brieven. Rosa de Lima was Isabel de Flores y Olivia, de eerste uit de Nieuwe Wereld die heilig verklaard was. Haar geliefde was Martín de Porres, een mulat die driehonderd jaar later heilig werd verklaard. Niet het bestaan van hun liefde verontrustte me en stuitte me tegen de borst, maar dat ik moest geloven in de heiligheid ervan. Ik wilde niet weten hoe zulke dingen acceptabel konden zijn voor heiligen.

Na mijn vaders dood kreeg ik het bureau met de afgesloten lade, maar het duurde meer dan tien jaar voor ik mij weer boog over de briefwisseling en dat alleen omdat ik ze ergens anders wilde opbergen.

Af en toe herinnerde ik me een zin, een alinea, die me dan dagenlang bij bleef.

In de zomer van 1995 werkte ik in de bibliotheek van de universiteit van Lima om onderzoek te doen naar de vroege architectuur van de stad voor een artikel in een wetenschappelijk tijdschrift. Na mijn vaders dood ging ik studeren in Italië en daarna een tijdje in Frankrijk en Barcelona, tot ik uiteindelijk weer naar Lima terugkeerde. Ik trouwde met Camilla, die ik al kende vanaf de middelbare school, en schikte mij in een gelukkig huwelijk met drie kinderen. De kalme huiselijkheid van dit leven stond in tegenstelling tot de passie die ik voor mijn werk en voor bepaalde denkbeelden voelde. Ik had mij gevestigd als architect. Mijn belangstelling ging vooral uit naar het gebruik van onze Peruaanse natuursteen bij de bouw, naar het behoud van Incatechnieken voor het bewerken van de steen en wat je mijn nieuwsgierigheid naar met-euclidische natuurkunde zou kunnen noemen: de hybride bouwtechnieken die de inheemse handwerkslieden hadden ontwikkeld vanuit alternatieve ideeën over wat een constructie dragend kon maken. Veel van mijn interesses kwamen samen in de oudere bouwwerken in Lima: steenhouwers uit Quechua hadden stenen muren opgetrokken die op volkomen solide maar wonderbaarlijk onorthodoxe wijze in balans waren.

Gedurende de jaren dat ik werkte als architect ging ik me steeds meer richten op universitair onderwijs. Het begeleiden van enthousiaste jonge studenten gaf me voldoening en ik was altijd blij dat er een of twee tussen zaten die in dezelfde dingen geïnteresseerd waren als ik. Tijdens de zomer van 1995 werkten er twee van zulke studenten voor me: Pedro de Ortega en Analilia Valencia. We deden onderzoek naar een aantal karakteristieke eigenschappen van zeventiende-eeuwse publieke bouwwerken in Lima en Callao, toen ik - tijdens ons bronnenonderzoek in de bibliotheek - op een tweede reeks brieven van Rosa en Martín stuitte.

Zodra ik ze onder ogen kreeg, begreep ik dat niemand wist wat voor brieven het waren. Net als de eerste brieven waren ook deze niet van een aanhef of ondertekening voorzien, maar het handschrift en de eigenaardigheden in interpunctie en grammatica kwamen overeen. In totaal ging het om tweeëntwintig brieven, geschreven op hetzelfde soort papier met dezelfde kleur, die lukraak in een tiental mapjes vol

ongesorteerd materiaal gestoken waren, allemaal afkomstig uit dezelfde doos met documenten - koopcontracten, vrachtbrieven van schepen en archiefmateriaal - uit de zeventiende eeuw.

Na het vinden van de brieven doorzocht ik nog dezelfde dag de andere dozen met ongesorteerde documenten die daar stonden, om mezelf ervan te vergewissen dat er niet nog meer waren. Het was intussen elf uur 's avonds geworden. Ik overwoog de brieven te verbergen of mee naar huis te nemen. Sinds het gesprek met mijn vader had ik nauwelijks aan Rosa en Martín gedacht, maar nu was het weer zo ver, ik stond op het punt mijn eigen principes te verloochenen. Ik stopte de brieven in mijn koffer en liep de bibliotheek uit, profiterend van mijn positie als professor aan de universiteit.

Toen ik thuiskwam lag Camilla al te slapen. Onze jongste, Manco, was televisie aan het kijken. Ik liep direct door naar mijn studeerkamer, deed de deur op slot en las alle brieven zorgvuldig door. Deze ervaring, die tot diep in de nacht duurde, liet niets heel van het pantser dat ik, zonder het te willen weten, dertig jaar gedragen had. Deze brieven waren minder expliciet over de seksuele extase dan de eerdere, maar ze getuigden even overweldigend van de macht van het menselijk lichaam. Dit keer kreeg ik een ander besef van wat ze betekenden. Deze twee mensen hadden al snel aanvaard dat extatische liefde een deel was van hun spiritualiteit, dat Gods licht er intenser door werd, niet werd gedoofd. Ze kwamen zo driest uit voor deze overtuiging dat de haren in mijn nek er recht overeind van gingen staan.

Ik bleef tot de volgende ochtend in de brieven verdiept, met tranen in mijn ogen die soms tot huilbuien werden, met momenten van spijt, van paniek en van wilskracht, steeds weer stuitend op zinnen waarin óf de een óf de ander de immanentie van God herkende in het vocht op rozenblaadjes die tussen hun lichamen geplet werden of in de plotseling opstekende wind die hun haren met elkaar vervlocht. Vervuld van verwondering beschouwde ik hun menselijkheid, de vreesloze, volledige aanvaarding van hun passie. Ik huiverde als een toeschouwer die zat te lezen aan de grens van hun omhelzing, eeuwenlang veroordeeld. Wat voor een ander stel een provocatie geweest zou zijn, was voor hen geloof.

Ik werd dooreengeschud door een storm van gevoelens. Ik werd heen en weer geslingerd tussen mijn overtuigingen, zonder ergens een rustpunt te vinden. Ik werd voortgedreven door ontwakend seksueel

verlangen, door zelfmedelijden maar ook door moed, door een gevoel te zijn begenadigd en de impuls op te geven: het was een spirituele omwenteling. De zorgvuldig bewaarde barrière van mijn emotionele afstand tot Camilla en anderen en de strikte tweedelingen waarop ik van dag tot dag, zonder erbij na te denken, mijn oordelen baseerde, waren bij zonsopgang geslonken tot iets dat irrelevant was.

Ik wist genoeg over het leven van Rosa en Martín, het meeste uit de populaire maar onwaarschijnlijke hagiografieën die ik in mijn jeugd gelezen had, om te begrijpen hoe de verhouding, onthuld in de brieven, tot stand kon zijn gekomen en om de geloofwaardigheid te aanvaarden van alles wat erin stond. Martín werd geboren in 1579, Rosa zeven jaar later. Ze woonde met tien broertjes en zusjes in een huis aan de Calle de Santo Domingo, naast het Dominicaanse klooster waar Martín op zijn vijftiende als lekenbroeder was ingetreden. Rosa's moeder, Maria de Flores, was een prikkelbare, heetgebakerde vrouw. Haar vader, die als beroepssoldaat een bijdrage had geleverd aan de nederlaag van de Pizarro's bij, werd later aangesteld als hoofdopzichter van de zilvermijnen bij Quives. Rosa droeg bij aan het onderhoud van haar familie door het verkopen van bloemen die ze kweekte in een tuin, waarvan de muur gedeeld werd met de tuin van het klooster, waar Martín de Porres voor zorgde.

Rosa werd in 1671 heilig verklaard. Martín moest tot 1962 op zijn heiligheid wachten - een vertraging die volgens sommigen te wijten was aan zijn donkere huid. De op schrift gestelde getuigenissen van tijdgenoten, die waren voorgelegd aan de na hun dood bijeengeroepen apostolische tribunalen, spraken zich expliciet en vrijwel zonder tegenspraak uit over de heiligheid van beiden. De omvang van hun naastenliefde jegens de berooiden, de gewonden, de verstotenen ging toen en gaat nog steeds het begrip te boven. De wijze waarop ze zorgden voor fysieke verlichting en geestelijke troost, om elke vorm van menselijk lijden te kunnen lenigen, was zo onverklaarbaar, zo onaards, dat het beschouwd moet zijn als miraculeus. Een opvallend teken van hun staat van genade is dat zowel Rosa als Martín herhaalde malen zijn aangetroffen terwijl ze voor het kruisbeeld een meter boven de grond zweefden, in een staat van spirituele extase of zelfvergetelheid.

In de tijd dat ze hiermee in de weer waren, was het leven voor velen in Lima een regelrechte verschrikking. De stad werd overspoeld door bendes weeskinderen. Epidemische ziektes heersten alom. De vele

slachtoffers van het ontaarde en wrede bewind van de Spaanse onderkoning woonden overal in de stad dicht op elkaar in overvolle krotten en overstroomden de straten op zoek naar het afval en de vuilnis waar ze zich mee in leven hielden. Als je de officiële documenten uit die tijd bekijkt, wordt al snel duidelijk dat de mensheid in deze periode tot waanzin was vervallen - getuige de zweepslagen toegediend aan slaven van de kerk, de openbare verkrachting van straatkinderen. Rosa en Martín werden geboren in deze smerige en afstompende wereld en ontwikkelden daarin een besef van God.

Rosa leefde het meest teruggetrokken van de twee. Toen ze dertien jaar was kwam ze tot de rotsvaste overtuiging dat ze de verlossing alleen deelachtig kon worden door haar toewijding aan het gebed, door de meest abjecte supplicatie tot God. Ze sloot zich buiten de samenleving, begon aan een periode van streng vasten en tuchtigde zich regelmatig met een stok. Veel kroniekschrijvers hebben hun best gedaan om haar zelfkastijding als ‘masochistisch en abnormaal’ te karakteriseren, maar als ik de brieven en de totaliteit van haar leven bekijk, krijg ik de indruk dat haar gedrag een vorm van razernij was, gericht tegen de duisternis die heerste in de straten om haar heen en die ze ook zag in zichzelf. Haar biografen noemen deze zeven jaren haar ‘dorre periode’. Tegen het einde van deze jaren ontmoette ze Martín.

De Dominicaanse monnik was een stuk extroverter. Hij was een humoristische, energieke man, de zoon van een Spaanse edelman die Juan de Porres heette en van Anna Velasquez, een vrouw uit Panama die nu eens als een Indiaanse, dan weer als een vrije zwarte wordt aangeduid. Martín leefde het armoedige leven van religieuze verschoppeling, maar was zo enthousiast over het menselijke bestaan en stond zo vaak klaar met grapjes ten koste van zichzelf dat degenen die zijn wonderbaarlijke genezing van terminaal zieken devoot vastlegden, erdoor verbijsterd waren. Elke dag was hij op de straten van Lima te vinden en hielp hij iedereen die hij tegenkwam. Net als Rosa, die haar ouderlijk huis veranderde in een verpleeghuis voor mishandelde prostituees, nam Martín de meest ontwortelde en deerniswekkende patiënten mee terug naar het klooster, waar hij ze als het niet anders kon in zijn eigen kleine cel onderbracht. Zijn naastenliefde werd in heel Lima geroemd; de rijken vroegen hem om raad en overlaadden hem met geld.

In de maanden waarin de brieven werden geschreven, ik vermoed in het najaar van 1606, was Rosa twintig. Er was toen net een periode

van sereniteit in haar leven aangebroken, een tijd van transcendente gelukzaligheid die veel mensen associëren met de gelijkmoedigheid van engelen. Deze periode duurde tot 1617, het jaar dat ze op eenendertigjarige leeftijd overleed. Martín moet in 1606 zevenentwintig zijn geweest. Tot zijn officiële taken in het klooster behoorde de verantwoordelijkheid voor de ziekenzaal en de tuin, maar een groot deel van zijn tijd bracht hij op straat door. In een stad die te gronde werd gericht door eerzuchtige intriges en wrede dwangmaatregelen, was hij een helpende hand en een luisterend oor voor alle verschoppelingen. Rosa en Martín misten de hebzucht en machtswellust om meegezogen te worden in de wereld, maar desondanks dompelden ze zich gewillig onder in haar verschrikkingen. Gesteld tegenover zoveel heiligheid is er geen heul, geen toevlucht mogelijk. Dat was een van de redenen dat ik psychisch instortte die nacht.

Na die nacht waarin ik bleef lezen en een catharsis onderging, sliep ik het grootste gedeelte van de dag. Een dag later gingen Camilla en Manco naar Callao om zijn oma te bezoeken, zodat ik het huis voor mij alleen had. Ik haalde de negen brieven te voorschijn die mijn vader me gegeven had en las ze voor het eerst in vele jaren opnieuw. Plotseling voelde ik intuïtief welke ordening er aan de brieven ten grondslag lag. Als ze op die manier gerangschikt werden, kon je er een duidelijke ontwikkeling van psychologische en spirituele ideeën in ontdekken.

De brieven die ik van mijn vader gekregen had, lijken allemaal uit de beginperiode te stammen. De briefschrijvers vertellen vol verwondering en vreugde over de kleinste details van elkaars lichaam. Ze weiden uit over de verblindende extase die de kleinste aanraking teweegbrengt: bijvoorbeeld als hij met de binnenkant van zijn pols het naakte vlees van haar borsten oplichtte. Rosa schrijft over de gloed en de spanning die ze ervaart als ze zich tegen hem aan drukt, de sensatie die door haar ruggengraat trekt als hij bij haar binnendringt, de intensiteit van haar geestvervoering. Martín schrijft over de onbegrijpelijke tranen die over hun gezicht stromen, de sensatie van beheerste aarzeling die hij in zijn tong voelt als hij die over de huiverende golving van haar huid laat glijden. Meestal bedrijven ze de liefde bij haar in de tuin. Hun brieven staan vol fantasieën over planten die ze in hun verrukking uit de grond trekken en over haar obsessie om hem als een paard te berijden. En ze halen herinneringen op aan de kus waarmee Martín

honing over haar tanden had laten lopen om daarna elk bereikbaar hoekje van haar mond te liefkozen.

In die brieven uit de beginperiode lijken niet zozeer de nadruk te leggen op fysieke hartstocht als wel op de kennismaking met een droomwereld die hen tegelijk vertrouwd en vreemd was, op hun vermogen om zulke ervaringen te ondergaan waarnaar ze een blijvende honger moeten hebben gehad. In latere brieven (het grootste deel van de brieven uit de bibliotheek) onderzoeken ze de betekenis van deze verhoogde bewustzijnstoestand en denken ze na over het gevoel van eenheid dat ze erdoor hebben ontdekt: met elkaar, met de jasmijnbloesem die op hen valt in de tuin en met hun geestelijke roeping, het gebed en de dienstverlening die hun dagelijkse leven bepaalden.

Ik denk dat ik het grootste deel van hun briefwisseling gelezen heb, dat er maar weinig eerdere of latere brieven bestaan. Hun brieven vinden hun oorsprong in het domein van de fysieke, zintuiglijke gewaarwording, verplaatsen zich dan naar een meer etherisch domein (dat nog steeds verankerd ligt in het lichamelijke) en culmineren in wat lijkt op een volledig begrip van datgene waar ze naar streefden. Ik vermoed dat de brieven allemaal geschreven zijn binnen een periode van hooguit twee à drie maanden. Aanwijzingen voor de intensiteit van hun omgang zie ik het duidelijkst terug in de verandering die zich in Rosa's leven voltrekt. Verschillende toespelingen in de brieven duiden erop dat Martín Rosa ervan kon overtuigen dat ze zichzelf niet meer moest slaan. Rosa oefende, denk ik, minstens zo'n grote invloed uit op Martíns leven, al is dit moeilijker te onderkennen. Niet alleen Rosa's ‘dorre periode’ liep in deze maanden ten einde, maar in dezelfde tijd verwierf Martín waarschijnlijk de gave die hem in staat stelde met dieren te praten. Voor die tijd strekte zijn liefde zich al uit tot alle mensen, hoe beschadigd ze ook waren; de liefde tussen hem en Rosa zorgde ervoor dat hij in zijn tedere gevoelens geen onderscheid meer maakte en er geen grenzen meer aan stelde. Al het levende was erin besloten.

In een brief die naar mijn gevoel de laatste is, stelt Rosa aan Martín voor om als teken van hun liefde, van ‘het verdwijnen van de barrières waarmee God wordt buitengesloten,’ op vaste tijden een vaas met bloemen op de tuinmuur neer te zetten, op een plaats waar deze bloemenpracht door hen beiden gezien kon worden. Bepaalde passages uit de getuigenissen die door de apostolische tribunalen zijn opgetekend, wijzen er inderdaad op dat beiden tot het eind van hun leven de ge-

woonte hadden om bloemstukken te plaatsen op de gemeenschappelijke muur; voorbeelden daarvan werden genoteerd omdat de rozen en lelies, ongeacht het seizoen, altijd in bloei stonden.

De brieven van Rosa en Martín hebben mijn verlossing bewerkstelligd, maar ze plaatsten me ook voor een dilemma. Naar mijn overtuiging is mijn belangrijkste taak om ze te beschermen tegen fanatici, tegen vernietiging en bespotting. (Vreemd dat het zo lang moest duren voor ik begreep wat mijn vader bedoelde.) In de dagen die volgden op de vondst van de brieven in de bibliotheek, groeide er in mij zo'n grote genegenheid voor de wereld, zo'n groot gevoel van liefde voor iedereen die geen uitweg meer ziet uit de ellende van het leven, dat ik ervan overtuigd raakte dat de brieven zo snel mogelijk gepubliceerd moesten worden. Dat ene kleine gebaar kon, zo meende ik, een groot deel tenietdoen van de verrotting en hypocrisie van het kwaad. Ik zag de fysieke aantrekkingskracht tussen mijn studenten, Pedro en Analilia, nu niet langer als banale lust, maar als een nog onvolmaakt verlangen, waarin de mogelijkheid tot een allesomvattende liefde besloten lag, of ze nou wel of niet zouden gaan trouwen. Met Camilla, tegenover wie ik zo afstandelijk was geworden, die ik bijna tot een idee had gereduceerd, herontdekte ik de eenvoud van sensueel genot. Maar wat me misschien nog wel het meest trof, was het feit dat ik weer oog begon te krijgen voor de onafzienbaarheid van de wereld buiten mijn eigen zorgen en aspiraties.

Het zal de moderne lezer van deze brieven natuurlijk vooral verbazen dat twee heiligen de vleselijke begeerte die hen beving, omarmden in plaats van ervoor op de loop te gaan. Ze zagen er een teken van God in. Terwijl ze werden meegesleept door een golf van passie zo groot, dat de meesten van ons erin zouden zijn verdronken, wisten ze de knellende, drukkende en afmattende lichamelijke liefde om te zetten in een diepere kennis van God, waardoor ze in hun eigen leven een vrede bereikten die ze weer konden wegschenken in de donkere uithoeken van Lima.

Hoewel ik inzag dat publicatie van de brieven veel goeds teweeg kon brengen, wist ik dat het eerder realistisch dan cynisch was om er vanuit te gaan dat een dergelijke publicatie in Peru zou worden gesupprimeerd, of anders zozeer ondermijnd dat de brieven uiteindelijk als vervalsingen zouden worden afgedaan. De kerk zou de uitgave blasfe-

misch noemen, Hollywood zou met geld en plechtige beloften voor de deur staan. De onaantastbaarheid van de brieven gedurende veertien generaties zou culmineren in een explosie. Als ze dan weer op aarde zouden terugvallen, zou er niet veel meer van over zijn dan confetti.

Toch ben ik van plan de brieven op de een of andere manier openbaar te maken. Het is wonderbaarlijk dat heiligen dit soort liefde konden ervaren, maar de requisieten van heiligheid en katholicisme zijn, naar mijn idee, niet van wezenlijk belang voor het verhaal van deze mensen. Centraal staat de kennis van het spirituele leven die te vinden is in de kern van hun fysieke ervaring. Naar mijn idee is de extase richtingloos, maar net als andere vormen van passie kan ze op het goddelijke worden gericht.

Ik neem verschillende mogelijkheden in overweging. Ik kan een kopie van de brieven opsturen naar een vriend in China, een godsdienstwetenschapper aan de universiteit van Wuhan, zodat hij ze daar kan laten publiceren. In dat geval verschijnen ze als iets ketters, wat een vorm van bescherming biedt. Verder denk ik erover geld uit te trekken voor een publicatie in Lima, maar dan onder de auspiciën van een niet bestaand klooster in Catalonia. Dan zullen ze uiteindelijk wel door de kerk worden afgewezen als een fantasieverhaal, maar op die manier zullen ze minder schade lijden dan als de autoriteiten gedwongen worden om ze als werkelijkheid te zien.

De brieven hebben er, zo moge duidelijk zijn, toe geleid dat ik voor het eerst iets begon te begrijpen van de menselijkheid van heiligen. Bepaalde passages heb ik op kleine stukjes papier geschreven om er tijdens de mis over te mediteren. Martín beschrijft bijvoorbeeld in een van zijn brieven dat hij zijn lippen op de holte boven Rosa's sleutelbeen wil drukken om het giftige residu op te zuigen van de afstraffingen die haar vader haar als kind had gegeven. In een van de andere brieven heeft Rosa het over de kracht van het geheugen waardoor een simpel beeld haar verlangen kan laten ontbranden: de golvende vlucht van vogels doet haar denken aan een bedwelmende lichamelijke extase, het in elkaar overvloeiende vogelgezang van de vinken in de tuin bij zonsopgang voert haar terug naar wat ze voelde bij zijn eerste aanraking.

Voorlopig bewaar ik de brieven die ik uit de bibliotheek heb meegenomen. Ik weet nog niet hoe ik de kwestie moet oplossen, maar dat kan wachten totdat ik een manier heb gevonden om aan die andere,

grotere verantwoordelijkheid te voldoen. Ik heb met Camilla nooit over de brieven gesproken. Met mijn oudste zoon, Artaud, heb ik het er ook niet over gehad, en eigenlijk ben ik geneigd om ze aan ons middelste kind, Elouisa, over te dragen. Ze heeft een scherpe, spotzieke geest, maar ze is de meest principiële persoon in ons gezin en is vermoedelijk degene met de diepste wateren. Ik beschouw het enkel als mijn bestemming dat ik de brieven in de universiteitsbibliotheek heb ontdekt, waardoor ze nu compleet zijn. Hun betekenis is nu duidelijk en misschien is het aan Elouisa om te bepalen wat onze volgende stap moet zijn.

Toen Camilla en ik verkering hadden, heb ik beelden uit de brieven gebruikt om haar versteld te doen staan en te imponeren. Nu ben ik ervan overtuigd dat dit mijn enige zonde is geweest, de enige keer dat ik niet integer ben omgegaan met de brieven. Ik schaamde me er zo voor dat ik deze zonde later vele malen heb gebiecht, om keer op keer vergeven te worden.

Op een avond zal ik Camilla vragen of ze zin heeft een stukje met me te wandelen. In de hoop dat onze weg voert naar een plekje langs de Río Ríma, het plekje waar die andere twee wellicht ooit gestaan hebben.

Gebroken neuzen

Wayne McLennan,
(Vertaling René Kurpershoek)

‘Ik kreeg geen lucht,’ klaagde ik, zittend op mijn kruk, ellebogen op mijn knieën, met mijn hoofd tussen mijn bokshandschoenen door jammerlijk op het canvas gericht. Bloed stroomde rijkelijk uit mijn neus. Vanuit een scheur in mijn lip vormde het een poel rondom mijn bitje en droop dan langs mijn kin over mijn borst. Allebei mijn ogen waren dik en begonnen al blauw aan te lopen, een oorlel was ingescheurd. Het publiek gonsde van opwinding over mijn knock-out.

‘Laat toch iets aan je neus doen,’ raadde mijn vader me enkele dagen later aan. ‘Zonder lucht kan je niet boksen.’

Ik had als kind mijn neus gebroken. Je droeg in die tijd nog geen veiligheidsgordels, en toen mijn vader abrupt remde was ik tegen de voorruit van onze oude terreinwagen geklapt. Ik had gehuild, maar niet zo hard, want dan was mijn vader boos geworden: mijnwerkers verdroegen pijn, ze waren trots dat ze ertegen konden, ook al waren ze pas vier jaar.

‘We kunnen het bot wegbranden,’ legde mijn dokter uit, ‘daar ben je mee geholpen. Het luchtkanaal wordt ruimer en je kunt weer ademhalen. Het is beter dan opnieuw breken. Je kunt eerder weer naar huis.’

Ik wilde eigenlijk nog vragen stellen, een paar dingen op een rijtje krijgen, maar de dokter leek niet onder de indruk. Het maakte ook niet uit, ik was negentien, en het enige wat ik wilde was terug in de ring. Bovendien, hoe kon ik nou snappen wat een dokter zei?

Toen ik de operatiekamer uitkwam, was mijn gezicht erger kapot dan ooit na een gevecht. Mijn neus zat vol gaas en dik in verband met pleisters erover, mijn ogen waren gezwollen en zaten vrijwel dicht. Na een paar dagen werden ze malariageel met chocolademelkbruine vlekken. Als ik adem probeerde te halen, spoot er oud, dun bloed achter in mijn keel.

Na drie dagen mocht ik het ziekenhuis uit, en een week later ging ik weer naar training. Kalm aan: de zware bal, touwtjespringen, schaduwboksen, 's ochtends joggen. Ademen leek beter te gaan en mijn conditie ging snel vooruit.

Onze sportschool was een golfijzeren hut achter het huis van onze trainer. 's Zomers smoorden we onder het lage dak, werkten ons in het zweet in de hete lucht die bij iedere ademtocht in je longen stak, en tijdens de korte, felle winters kleumden we in zijn ijzige, metalen beschutting. Een zweetlucht om te snijden kwam je tegemoet als je er binnenging.

De baas had het interieur aangekleed met een stel zware boksballen en speedballen. Springtouwen en versleten bokshandschoenen hingen achterin aan spijkers langs de wand. Muurbiljetten voor boksavonden en boksers schiepen een kermisachtige sfeer van opgewonden verwachting. Een kleine ring met een vloer van hout, waar je nauwelijks weg kon komen als je klappen kreeg, was tegen een achterwand aangebracht.

Onze trainer regelde graag oefenmatches met boksers van andere sportscholen.

‘Ervaring, het is waardevolle ervaring,’ piepte hij dan door een neus als een erwtenpeul. ‘Volgende week gaan we naar Boolaroo, sparren met de jongens daar. Jou zet ik tegenover Blinki, eens zien hoe je je redt,’ zei hij tegen mij. Ik knikte, want je ging nooit tegen je trainer in.

Blinki Ribinski was de zoon van een Poolse immigrant. Hij was profkampioen lichtgewicht van New South Wales en vijf kilo zwaarder. Hij had een enorme misvormde neus, blond krullend haar en zware, ronde schouders. Blinki was een krachtbokser.

Ik werd in 1974 door sommigen gezien als mogelijk aankomend talent. Tegen Blinki danste ik een soepel vechtritme, met gemak zijn aanvallen ontwijkend. Ik voelde me scherp, mijn stoten waren strak, gevarieerd, ik raakte vaak mijn doelwit, wat Blinki kwaad maakte. Hij begon zware stoten uit te delen, gericht op beschadiging, niet op techniek.

Ik was nog verbaasd toen een rechtse directe me pal op mijn neus trof. In een mum van tijd had de klap het fraaie werk waar de dokter zijn kostbare tijd aan had besteed totaal verwoest. Bloed met snot sproeide over mijn borst voordat het stolde, vermengd met bot en kraakbeen, zich ophoopte en mijn luchtweg blokkeerde als gootvuil.

De pijn was verzengend, een verhit lemmet op de blote huid, en hield stand. Water verzamelde zich en droop mijn ogen uit - geen tranen, want een mijnwerkerszoon huilt niet - ik beet op mijn bitje, danste weg, niet in staat veel te zien, de pijn breidde zich verder naar

boven en opzij uit en ging over in een gebonk zwaarder dan tromslagen. Ik ging hem te lijf, uit op beschadiging nu. De ronde eindigde als een ordinair straatgevecht. Buiten de ring was Blinki Ribinski een zachtmoedige kerel.

Ik heb mijn vrouw ontmoet in het paradijs. Costa Rica ligt op een groene landengte met een franje van goudgeel zand. Een ruige bergrug deelt het doormidden tussen twee aquamarijne zeeën. De lucht is er onverdund en zo mild bevochtigd dat ademhalen een sensatie is. Alleen een poel armoe en een strook lelijks hier en daar verstoren de schoonheid van het land; grillige spataderen op een fraai gevormd been. Nooit heb ik me zo fit gevoeld, zelden sterker, dan de twee en een half jaar dat ik daar in het oerwoud en in rivieren naar goud heb gezocht, levend op een vast menu van bonen en rijst.

Toen ik in 1986 naar Nederland trok om bij C. te zijn, werd ik getroffen door een mysterieuze ziekte. Niet slopend, maar chronisch. Ik was moe, mijn kracht verliet me - een zware mist als een kom vol kwik klotste tegen wil en dank door mijn hoofd. Informatie verwerken kostte moeite. Soms maakte het oversteken van een Amsterdamse straat met zijn trams, auto's, fietsen en voetgangers iets los dat leek op een paniekaanval. Ik vermoedde dat ik iets dodelijks had opgelopen tijdens de toernooien die ik had gebokst.

In mijn onopmerkelijke loopbaan was ik drie keer tot overgave gedwongen. Elk van die keren had ik me, na tegen het canvas te zijn geslagen (soms meer dan eens), voldoende hersteld om me weer overeind te hijsen en mijn vuisten te heffen. Ik had een sterke wil en beëindigde het gevecht altijd rechtopstaand, zij het nauwelijks bij bewustzijn, altijd zwaar bebloed en gehavend. Wat ze in de bokswereld noemen technisch KO.

Behalve de aframmelingen die ik als bokser had ondergaan, had ik ook een klap met een barkruk op mijn hoofd gehad. Skinheads, een kroeg vol, die ruw tussen de cafébezoekers door banjerden, wachtend op een teken van hun begeleiders om rotzooi te trappen om het rotzooi trappen.

Toen een man, een Ier, klein, van goede wil en onbevreesd, de euvele moed had een op een beslagen raam getekend hakenkruis weg te wissen, barstten ze los. Het begon met een uitzinnige aanval op de man, en toen een paar gasten hem te hulp schoten, hadden ze hun rot-

zooi. Door hun numerieke overwicht konden ze als jakhalzen vechten: vier, vijf tegen één. De barkruk was klein en zwaar en trof me van achteren. Mijn hoofd was aan één kant dagenlang grotesk gezwollen; drie maanden later was de klap nog voelbaar.

Mijn vrouw maakte een afspraak voor me bij een neuroloog. Jong nog, met dik, donker haar... aantrekkelijk. Ze stelde de diagnose dat ik overreisd was, vroeg honderd gulden cash en gaf geen kwitantie.

'Ze heeft alleen een paar vragen gesteld,' zei ik op de vraag van mijn vrouw.

'Corruptie,' oordeelde ze toen ik haar van de afrekening vertelde. 'En wat is dat nou voor een diagnose?'

Maar ik was allang blij met de conclusie van de dokter: blijkbaar ging ik niet dood aan iets in mijn hoofd, en ik vond dat ze het volste recht had om te denken dat, als ik niet contant betaalde, ze haar geld misschien nooit zou zien. In het Amsterdamse Wallencafé De Zeevaart schrijven ze op wat ik drink. Buitenlanders die komen binnenwaaien, betalen contant en vooruit.

Met mijn gezondheid bleef het kwakkelen, en een paar jaar later werd ik verwezen naar een andere specialist. De arts, een kleine, gezette, ernstige man, luisterde aandachtig naar mijn klachten en maakte minutieuze aantekeningen. Zijn neurologische tests wezen uit dat mijn hersenen schade hadden opgelopen. Hij beschreef het als vulkaantjes in mijn hoofd die op latere leeftijd mogelijk tot epileptische aanvallen zouden leiden. De beschadiging zou tot op zekere hoogte mijn moeite met het snel verwerken van informatie verklaren, en ook mijn woede-probleem.

Maar daarmee waren niet al mijn klachten verklaard. Weer een volgende diagnose werd gesteld door mijn huisarts: allergie. Jarenlang heb ik peperdure, witte pilletjes geslikt, betaald door de verzekering, waar ik me beter bij voelde.

Jaren later, in Estland, deden zich nieuwe aanvallen voor, waardoor ik dagen achtereen het bed moest houden. De symptomen leken sterk op griep, maar gingen gepaard met de oude hoofdklachten. Terug in Amsterdam kreeg ik van een vriendin het advies haar arts te raadplegen: een keel-neus-oorarts.

Mijn vriendin had jarenlang vage klachten gehad, die altijd raadselachtig bleven, maar een zekere verdenking ging toch uit naar aller-

gieën en een chronische neusholteontsteking. Haar arts had haar een speciaal dieet aangeraden dat vrijwel alles verbood wat enige smaak had, en had verlangd dat ze alleen nog schoenen met leren zolen zou dragen. Haar neus was onder het mes geweest. Ze vereerde hem.

Mijn vriendin stond erop mee te gaan naar mijn afspraak, lopend half Amsterdam door, want door de druk achter haar ogen was haar zicht zo verminderd dat ze niet kon fietsen.

Dr. D. was de pensioengerechtigde leeftijd gepasseerd en noemde alle neuzen snuiten. Hij was klein van stuk, bewoog zich vlug en alert en straalde een aanstekelijk, bemoedigend optimisme uit. Hoewel hij op afspraak werkte, hield hij zich daar nooit aan en liet zijn patiënten soms uren wachten. Het leek niemand iets te kunnen schelen, en sommige ervaren klanten namen zelfs voorraadjes eten en drinken mee. Zijn assistente wond zich vaak op over de vertraging die hij liet ontstaan, maar als reactie op haar boosheid heb ik van hem nooit meer dan een schalks lachje gezien.

Dr. D.'s grootste pre was zijn waarachtigheid. Hij rustte niet voor hij een klacht tot op de bodem had uitgezocht. Hij luisterde. En wat belangrijker was, hij gaf ook uitleg en antwoord. Als hij een gebrek had, dan was het zijn rotsvaste geloof in zijn eigen diagnoses.

‘U hebt een sinusitis,’ zei hij.

‘Net als mijn kennis,’ vulde ik aan.

‘Een operatie is noodzakelijk,’ vervolgde hij alsof hij me niet gehoord had. ‘We moeten die snuit op orde brengen. De bacillen mogen geen broedplaats hebben.’ Zeker, het zou mijn ademhaling ten goede komen, en omdat het tegen het snurken hielp ook mijn nachtrust. Hij was ervan overtuigd dat mijn allergische reacties erdoor zouden afnemen.

Dr. D. had een privékliniek. De ingreep moest poliklinisch en als het op opereren aankwam, was de dokter zo te zien wel op tijd. Er werden nog meer patiënten klaargelegd, en hij werkte ons allemaal af.

Dadelijk na onze operaties lagen we bij elkaar, verenigd in onze misère van geronnen bloed, korsten en pijn - niemand was te herkennen. Een paar uur later werd ik, met zorgvuldig ingepakte snuit, in een taxi gezet en naar huis gestuurd.

Als ik naar de foto's kijk die mijn vrouw van me heeft genomen, liggend in bed, moet ik denken aan mijn regelmatige verzoeken om pijnstillers, de soepjes die ik slurpte, de constante aandacht die ik opeiste - terwijl mijn vrouw eigenlijk naar Spanje moest om haar moe-

der op te halen die haar heup gebroken had, en haar vader die als gevolg van beginnende Alzheimer niet wist waar hij was, - aan het palet van zwarten, gelen, blauwen en bruinen dat mijn ogen moest voorstellen, de misvorming van mijn hoofd - alwéér.

Sinds de operatie van Dr. D. snurkte ik niet meer, kon ik 's nachts vrij ademhalen en dus slapen. Mijn algemene gezondheidstoestand was verbeterd, en mijn neus was zo prachtig recht dat ik nooit meer voor een bokser werd aangezien. Het was alsof die jaren van zweet en hoop nooit hadden bestaan. Opeens voelde ik me als een militair die een onderscheiding kwijt was. Sinds de operatie is er geen moment geweest dat ik mijn verbeterde gezondheid niet zou hebben terug geruild voor de bultige, afgeplatte vorm van mijn oude neus.

Drie jaar geleden, vier jaar na de operatie, ik was vijftig jaar, heb ik weer een partij gebokst. Ik was met een boksgezelschap op toernee door de Australische bush. Elke avond namen onze boksers plaats op een podium voor een schutting met een bonte, inspirerende schildering van Australische bokshelden, en daagden de mannelijke aanwezigen uit tot een gevecht over drie ronden om een geldprijs. Ik was ingehuurd als chauffeur-sjouwer-scheidsrechter, maar soms voelde ik behoefte om mijn demarcatielijn te schenden. Wat ik eigenlijk wilde, was bewijzen dat de jaren nog geen vat op me hadden.

Mijn tegenstander was vijfenveertig kilo zwaarder en twintig jaar jonger. Ik ging voordat de wedstrijd afgelopen was drie keer neer, maar stond aan het eind op mijn voeten. Ik had lelijke klappen in mijn gezicht opgelopen en nog maanden later was mijn evenwicht verstoord. Mijn neus was, zij het nog zo licht, weer geplet. Ik ben mijn tegenstander eeuwig dankbaar.

Vertaalde poëzie

Twaalf gedichten*

Wystan Hugh Auden
(Vertaling Peter Verstegen)

Aan Goethe: een klacht

Een vers van jou begint zo mooi als jij
De schoonheid der Natuur looft in je lied,
Maar dan, alsof je daar een plicht in ziet,
Haal je er weer zo'n lullig liefje bij.
Denk je dat ze gevleid zijn? Nu en toen
Klinkt het niet echt alsof ze er toe doen.

To Goethe: A Complaint

How wonderfully your songs begin
With praise of Nature and her beauty,
But then, as if it were a duty,
You drag some god-damned sweetheart in.
Did you imagine she'd be flattered?
They never sound as if they mattered.

* *In 2003 verscheen onverwacht een prospectus van Uitgeverij Meulenhoff, waarin de 'Verzamelde Gedichten' van Auden werden aangekondigd; de vertaling zou worden gemaakt door 'Benno Barnard en anderen'. Omdat ik al eens een kleine bloemlezing Auden had vertaald ('Die avond dat ik de stad in liep'), en was doorgegaan met het vertalen van Auden, meldde ik mij bij de uitgever en kreeg te horen dat mij een voorstel zou worden gedaan. Dat gebeurde niet, maar in het jaar daarop nodigde de begeleidende redacteur, Pieter Swinkels, mij uit voor een gesprek waarbij ook Barnard aanwezig zou zijn, op 27 oktober 2004. Barnard annuleerde de afspraak, hij kon niet overkomen uit België vanwege een treinstaking. Kort daarop vertrok Swinkels naar een andere uitgeverij. Ik hoorde niets meer en dacht dat het project van de baan was. Maar een jaar geleden kwam er weer een bericht van Meulenhoff over een boek met Auden-vertalingen. Ik mailde de nieuwe redacteur, Xandra Schutte, en schetste de voorgeschiedenis. Ze liet mij weten dat Barnard met Wiel Kusters en Huub Beurskens werkte aan het boek en dat mijn medewerking niet nodig was. Het werd me door Beurskens bevestigd. Volgens de aankondiging zal het in januari 2009 verschijnen. Het vormt de aanleiding om in dit Winternummer een keuze op te nemen uit de ruim vijftig Auden-vertalingen die ik had liggen en waarvoor nu geen emplooi meer lijkt te zijn. (PV)*

Stop alle klokken

Stop alle klokken, snij de telefoon maar af
En geef de hond een kluif, want dat voorkomt geblaf,
Laat de piano's stil zijn, breng bij doffe paukenslag
De kist naar buiten waar men wacht voor 't rouwbeklag.

Laat vliegtuigen boven ons hoofd maar janken in hun nood,
Terwijl ze in de lucht de boodschap schrijven Hij Is Dood.
Doe elke witte duivenhals in 't park een rouwband aan,
En zorg dat de verkeersagenten zwartgehandschoend gaan.

Hij was mijn oost, mijn west, noord, zuid, heel mijn kompas,
Zoals hij na een drukke week mijn rust op zondag was,
Mijn middag en mijn middernacht, mijn spraak, mijn lied;
Ik dacht dat liefde eeuwig duurde, maar zo was het niet.

Doof alle sterren maar, ze hebben toch geen zin;
Ontmantel nu de zon en pak de maan maar in;
Ruim op de bossen en giet uit de oceaan;
Er is niets meer ter wereld waarmee het goed kan gaan.

[Stop all the clocks, cut off the telephone,]

Stop all the clocks, cut off the telephone,
Prevent the dog from barking with a juicy bone,
Silence the piano's and with muffled drum
Bring out the coffin, let the mourners come.

Let aeroplanes circle moaning overhead
Scribbling on the sky the message He Is Dead.
Put crêpe bows round the white necks of the public doves,
Let the traffic policemen wear black cotton gloves.

He was my North, my South, my East and West,
My working week and my Sunday rest,
My noon, my midnight, my talk, my song:
I thought that love would last forever: I was wrong.

The stars are not wanted now: put out every one;
Pack up the moon and dismantle the sun;
Pour away the ocean and pick up the wood;
For nothing now can ever come to any good.

Wiegeliedje

Leg, mijn liefje slapend hoofd,
Menselijk op mijn veile arm;
Tijd en koorts verteren bij
Dromerige kinderen
Eigen schoonheid en het graf
Toont hoe efemeer ze zijn:
Maar laat tot de dageraad
't Levend schepsel in mijn arm
Rusten, sterflijk, schuldig, maar
Mooi, in alles mooi voor mij.

Lijf en ziel zijn zonder grens:
Voor liefdespaar gelegen op
Haar tolerante toverflank
In liefdes zwijm, zoals zovaak,
Is ernstig 't beeld dat Venus zendt
Van bovenaardse sympathie,
Van liefde en van hoop alom;
Terwijl de kluizenaar, omringd
Door rots en gletsjer, bij abstract
Inzicht de hoogste lust geniet.

Zekerheid en trouw gaan heen
Als de middernachtklok slaat,
Met het trillen van zijn galm;
Van modieuze gekken klinkt
De waanwijze en saaie kreet:
Elke duit die 't kost, al wat
De gevreesde speelkaart zegt,
Dient betaald, maar deze nacht
Mag geen fluistering, geen kus,
Geen idee, geen blik vergaan.

Lullaby

Lay your sleeping head, my love,
Human on my faithless arm;
Time and fevers burn away
Individual beauty from
Thoughtful children, and the grave
Prove the child ephemeral:
But in my arms till break of day
Let the living creature lie,
Mortal, guilty, but to me
The entirely beautiful.

Soul and body have no bounds:
To lovers as they lie upon
Her tolerant enchanted slope
In their ordinary swoon.
Grave the vision Venus sends

Of supernatural sympathy,
Universal love amnd hope;
While an abstract insight wakes
Among the glaciers and the rocks
The hermit's carnal exstacy.

Certainty, fidelity
On the stroke of midnight pass
Like vibrations of a bell
And fashionable madmen raise
Their pedantic boring cry:
Every farthing of the coat,
All the dreaded cards foretell,
Shall be paid, but from this night
Not a whisper, not a thought,
Not a kiss, nor look be lost.

[Vervolg Nederlands]

Schoonheid, nacht en beeld gaan dood:
Tone straks de ochtendwind,
Die jouw dromend hoofd omspeelt,
Zulk een dag van welkom dat
Oog en hartslag dankbaar zijn.
't Sterfelijk bestel volstaat;
Op dorre dagen voeden jou
De krachten buiten onze wil,
Nachten van terging ga je vrij
Voor 't oog van elk die heeft bemind.

[Vervolg Engels]

Beauty, vision, midnight dies:
Let the winds of dawn that blow
Softly round your dreaming head
Such a day of Wellcome show
Eye and knocking heart may bless,
Find our mortal world enough;
Noons of dryness find you fed
By the involuntary powers,
Nights of insult let you pass
Watched by every human love.

De Sfinx

Was hij, geboren uit steenhouwershand,
Gezond? Want al de eerste overwinnaar zag de
Kop van een zieke aap, zijn poot gezwachteld,
Aftakelende leeuw, gehurkt op groezelig zand.

We gapen 't aan, gaan onbehaaglijk weg daarna:
Hij geeft geen zier om jeugd, om liefde of geleerdheid.
De tijd havent hem als een mens: maar liggend keert hij 't
Enorme achterdeel naar schril Amerika,

En is getuige. Zijn gehavend hoofd één groot
Verwijt dat niets vergeeft, het minst wie slaagt:
Als hij ooit goede raad kon schaffen, laat hij 't na
Bij elk die, handen in de zij, staart naar zijn nood.

'Houden de mensen van mij?' *Nee*. Leeuw lacht
Om slaaf. 'Moet ik zo blijven lijden?' *Ja*.

The Sphinx

Did it once issue from the carver's hand
Healthy? Even the earliest conqueror saw
The face of a sick ape, a bandaged paw,
An ailing lion crouched on dirty sand.

We gape, then go uneasily away:
It does not like the young nor love nor learning.
Time hurts it like a person: it lies turning
A vast behind on shrill America,

And witnesses. The huge hurt face accuses
And pardons nothing, least of all success:
What counsel it might offer it refuses
To those who face akimbo its distress.

'Do people like me?' *No*. The slave amuses
The lion. 'Am I to suffer always?' *Yes*.

Macao

Vanuit het Rooms Europa schoot dit woekerkruid
Ooit wortel tussen geel gebergte en een zee,
Fleurige stenen huizen, als exotisch fruit,
Een rariteit, half Portugees en half Chinees.

Rococobeeld van wie Heilig of Heiland is
Belooft de gokkers hier fortuin voorbij dit leven,
En kerken naast bordelen zijn getuigenis
Dat geloof natuurs gedragslijn kan vergeven.

Een stad waar zo veel mag, hoeft niet bevreesd te zijn
Voor doodzonden waaraan de sterkste zelfs vergaat,
Waar lichamen en zelfs regiems door zijn verscheurd:

Kerkklokken luiden wel, het kinderlijke kwaad
Zal voor de schrale deugd van 't kind een waarborg zijn,
Terwijl hier nooit iets van belang gebeurt.

Macao

A weed from Catholic Europe, it took root
Between some yellow mountains and a sea,
Its gay stone houses an exotic fruit,
A Portugal-cum-China oddity.

Rococo images of Saint and Saviour
Promise its gamblers fortunes when they die,
Churches alongside brothels testify
That faith can pardon natural behaviour.

A town of such indulgence need not fear
Those mortal sms by which the strong are killed
And limbs and governments are torn to pieces:

Religious clocks will strike, the childish vices
Will safeguard the low virtues of the child,
And nothing serious can happen here.

Brussel in de winter

Dwalend door een garenwirwar van menige koude straat
Stuit je op fonteinen die strak zijn bevroren,
De formule ontgaat je: de stad heeft iets verloren,
De zekerheid waardoor elk ding bestaat.

Alleen wie hongerig, vernederd of bejaarden zijn,
Weten bij deze temperatuur nog waar ze zijn,
Hun narigheid heeft ze tezaam vergaderd;
De winter bergt ze in zich als een Operatheater.

Van dure flats rijst in de nacht een hoge rij,
Een venster hier en daar gloeit als een boerderij,
Een zinsnede komt langs bomvol betekenis.

Een oogopslag bevat onze geschiedenis,
Voor vijftig franc koop je het recht, al ben je vreemd,
Dat je de huiverende stad zelf in je armen neemt.

Brussels in Winter

Wandering through cold streets tangled like old string,
Coming on fountains rigid in the frost,
Its formula escapes you: it has lost
The certainty that constitues a thing.

Only the old, the hungry and the humbled
Keep at this temperature a sense of place.
And in their misery are all assembled;
The winter holds them like an Opera-House.

Ridges of rich apartments loom to-night
Where isolated windows glow like farms,
A phrase goes packed with meaning like a van.

A look contains the history of man,
Ans fifty francs will earn a stranger right
To take the shuddering city in his arms.

De romanschrijver

In 't uniform gehuld van zijn talent
Herken je elke dichter aan zijn rang;
Hij treft je als een onweersfirmament,
Gaat vroeg dood of leeft eenzaam jarenlang.

Ze stormen als huzaren soms, maar hij
Moet af van zijn knapentalent, moet leren
Een boerenlul te zijn, zo een waarbij
Niemand het waard vindt om zich om te keren.

Hij moet, voor 't kleinst gewenst effect, bewijzen
Dat hij verveling in persoon kan zijn en
Vatbaar voor volkskwaal liefde, onder Wijzen

Een wijze, maar ook zwijn onder de Zwijnen,
Zichzelf in heel zijn zwakte, om daarmee
Dom op te boksen tegen 't menselijk wee.

The Novelist

Encased in talent like a uniform,
The rank of every poet is well-known:
They can amaze us like a thunderstorm,
Or die so young, or live for years alone.

They can dash forward like hussars: but he
Must struggle out of his boyish gift and learn
How to be plain and awkward, how to be
One after whom none think it worth to turn.

For, to achieve his lightest wish, he must
Become the whole of boredom, subject to
Vulgar complaints like love, among the Just

Be just, among the Filthy filthy too,
And in hus own weak person, if he can,
Dully put up with all the wrongs of Man.

A.E. Housman

Niemand, zelfs Cambridge niet, trof hier verwijt
(Wijt het desnoods het menselijk tekort),
Noord-Londen dat zijn hart brak, ziet hoe hij
De Latinist van zijn periode wordt.

Hij koos voor dorheid welbewust partij,
Zijn tranen als pornografie verborgen;
Men zag hem als gourmet; privé had hij
Iets met geweld; armoe baarde hem zorgen.

In voetnoten bij foute emendaties
Schold hij beschroomd maar fel op zijn bestaan,
Het geld van zijn gevoel bestedend aan

De doden, hun onkritische relaties,
Waar slechts een grenslijn de gefusilleerde
Soldaat nog scheiden kon van de geleerde.

A.E. Housman

No one, not even Cambridge, was to blame
(Blame, if you like, the human situation):
Heart-injured in North London, he became
The Latin scholar of his generation.

Deliberately he choose the dry-as-dust,
Kept tears like dirty postcards in a drawer;
Food was his public love, his private lust
Something to do with violence and the poor.

In savage foot-notes on unjust editions
He timidly attacked the life he led,
And put the money of his feelings on

The uncritical relations of the dead,
Where only geographical divisions
Parted the coarse hanged soldier from the don.

Nocturne

De maan die onverhoeds verschijnt,
Scheert langs een steile bergkam voort,
Zeilt dan de open hemel in
Als een die weet waar zij behoort.

Mijn hart begint meteen tot mij:
‘Aanbid haar, Moeder, Muze, Maagd,
Zie 't Aanschijn dat jou maken kan
Of breken, naar het Haar behaagt.’

Mijn rede reageert spontaan:
‘Ik kan niet geloven dat jij stelt
Dat het die kale kraters raakt
Wie slaapt met wie of wie wie kwelt?’

Nocturne

Appearing unannounced, the moon
Avoids a mountain's jagged prongs
And sweeps into the open sky
Like one who knows where she belongs.

To me, immediately, my heart:
‘Adore Her, Mother, Virgin, Muse,
A Face worth watching Who can make
Or break you as Her fancy choose.’

At which the reflex of my mind:
‘You will not tell me, I presume,
That bunch of barren craters care
Who sleeps with or who tortures whom.’

[Vervolg Nederlands]

't Is platte openheid, vannacht,
Die zoals immer triomfeert;
Mijn harder rede geeft grif toe
Dat elk van hen geweld vereert.

Ik accepteer hun godsvrucht, toch
Verdwijnt hier de Godin uit zicht;
Haar majesteit bemantelt slechts
Een krachtbron zonder een gezicht.

Geen van mijn twee naturen had
Te klagen als ik leven zou
Als klerk - maar een die in zijn droom
Groots leeft, onwijs, zonder berouw.

Stel, mijn gezicht is wel reëel,
Geen mythe of machine, dan
Lijkt ook de maan beslist op X,
Iemand die ik mij heugen kan.

[Vervolg Engels]

Tonight, like umpteen other nights,
The baser frankness wins of course,
My tougher mind which dares admit
That both are worshippers of force.

Granted what both of them believe,
The Goddess, clearly, has to go,
Whose majesty is but the mask
That hides a faceless dynamo;

And neither of my natures can
Complain if I should be reduced
To a small functionary whose dreams
Are vast, unscrupulous, confused.
Supposing, though, my face is real
And not a myth or a machine,
The moon should look like x and wear
Features I've actually seen,

[Vervolg Nederlands]

Misschien de trekken van een buur,
Zomaar, geen status of geslacht,
Maar een constante, 't geeft niet eens
Wat ik van X ooit heb gedacht.

Misschien die luide dame die
Mij haar gedichten lezen laat,
De klaploper die lenen komt,
Altijd weer (tijdelijk) op zwart zaad.

In elk geval een tegenbeeld
Zo licht dat er balans ontstaat:
Mijn wereld, eigen auto naast
De Staat met heel zijn apparaat.

[Vervolg Engels]

My neighbour's face, a face as such,
Neither a status or a sex,
Constant for me, no matter what
The value I assign to x;

That gushing lady, possibly,
Who brought ssome verses of her own,
That hang-dog who keeps coming back
For just a temporary loan;

A counter-image anyway,
To balance with its lack of weight
My world, the private motor-car
And all the engines of the State.

Op het feest

Het kakelen gaat zonder rijm of maat,
Maar niemand hoort als proza eigen praat.

De grondtoon van elk thema, licht of zwaar,
Is 't wederzijds wantrouwen van elkaar.

Modieuze namen vliegen heen en weer,
Daaruit klinkt, na ontcijfering, hartzeer.

Jij leest mij echt niet als een open boek.

Ik ben mijzelf, jij naar jezelf op zoek.

Wil niemand dan meer horen wat ik zing?

Ik blijf misschien niet bij je, lieveling.

De angst miskend te worden krijst erdoor,
En schokt de volle flat, maar ieders oor
Luistert - dus niemand hoort - naar zijn gehoor.

At the Party

Unrhymed, unrythmical, the chatter goes:
Yet no one hears his own remarks as prose.

Beneath each topic tunelessly discussed
The ground-bass is reciprocal mistrust.

The names in fashion shuttling to and fro
Yield, when deciphered, messages of woe.

You cannot read me like an open book.

I'm more myself than you will ever look.

Will no one listen to my little song?

Perhaps I shan't be with you very long.

A howl for recognition, shrill with fear,
Shakes the jam-packed apartment, bit each ear
Is listening to its hearing, so non hear.

Gerijmel van een oudere heer

Ik weet niet of mij de planeet
In '69 welkom heet;
Ze geeft de kracht niet, welbeschouwd,
Die chaos op een afstand houdt.

Mijn Paradijs onder de zon
Komt uit een *fin de siècle*-bron,
De badkamer die ruimte bood,
Een dankgebed voor 't avondbrood.

Per auto of per vliegtuig gaan,
Is efficiënt, maar ook profaan;
't Machinepark waar ik van droom
Werkt nog op waterkracht of stoom.

Doggerel by a Senior Citizen

Our earth in 1969
Is not the planet I call mine,
The world, I mean, that gives me strength
To hold off chaos at arm's length.

My Eden landscapes and their climes
Are constructs from Edwardian times,
When bath-rooms took up lots of space,
And, before eating, one said Grace.

The automobile, the aeroplane,
Are useful gadgets, but profane:
The enginry of which I dream
Is moved by water or by steam.

[Vervolg Nederlands]

Omdat de Rede mij verplicht,
Berust ik in elektrisch licht;
Maar ik waardeer, meer dan iets anders
Een trappenhuis met vleermuisbranders.

Het spook familie dient weerstaan,
Maar ik nam wel haar waarden aan;
De protestantse plicht-ethiek
Leek praktisch en zelfs sympathiek.

Toen thuis nog werd gemusiceerd,
Gold schulden maken als verkeerd;
Slechts met baar geld verreken ik
Mijn kooplust, tot de laatste snik.

't Gebedenboek waar wij in lezen
Schijnt uit de Stuart-tijd te wezen;
Moderne preken gaan nog wel,
Maar nieuwe liturgie: een hel.

[Vervolg Engels]

Reason requires that I approve
The light-bulb which I cannot love:
To me more reverence-commanding
A fish-tail burner on the landing.

My family ghosts I fought and routed,
Their values, though, I never doubted:
I thought their Protestant Work-Ethic
Both practical and sympathetic.

When couples played or sang duets,
It was immoral to have debts:
I shall continue till I die
To pay in cash for what I buy.

The Book of Common Prayer we knew
Was that of 1662:
Though with-it sermons may be well,
Liturgical reforms are hell.

[Vervolg Nederlands]

Seks was natuurlijk - was en is -
De lokkendste geheimenis;
Maar wat ook de kiosk ons bood,
Geen manicheïsch pornobloot.

Spreken was kunst: je leerde praten,
Net als geen scheet of boer te laten;
Waar gruw ik nog het meeste van?
Vrij vers of de anti-roman?

Ik houd ook niet van die geleerden
Die mythe en symbool vereerden;
Mijn wens en hoop is: schrijver zijn
Voor lezers die wat wijzer zijn.

Wie zegt dat alles tolereren
Goed samengaat met school en leren?
In mijn gezonder klaslokalen
Moest ik Latijn en Grieks vertalen.

[Vervolg Engels]

Sex was, of course - it always is -
The most enticing of mysteries,
But news-stands did not yet supply
Manichaean pornography.

The Speech was mannerly, an Art,
Like learning not to belch or fart:
I cannot settle which is worse,
The Anti-Novel or Free Verse.

Nor are those Ph.D's my kith,
Who dig the symbol and the myth:
I count myself a man of letters
Who writes, or hopes to, for his betters.

Dare any call Permissiveness
An educational success?
Saner those class-rooms where I sat in,
Compelled to study Greek and Latin.

[Vervolg Nederlands]

De term deugt niet, naar ik geloof,
Maar *is* er een generatiekloof,
Wiens schuld dan? Alles wordt versjteerd
Door wie zijn moedertaal niet leert.

Liefde, althans, is onbepaald:
Niet modieus, niet achterhaald.
'k Heb goede vrienden, toegegeven,
Om mee te eten, praten, leven.

Zou *ik* vervreemd zijn? Zottepraat!
Als een goed burger van de staat
Die met vervreemding in gevecht is,
Voel ik me 't meest thuis bij wat Echt is.

[Vervolg Engels]

Though I suspect the term is crap,
If there *is* a Generation Gap,
Who is to blame? Those, old or young,
Who will not learn their Mother-Tongue.

But Love, at least, is not a state
Either *en vogue* or out-of-date,
And I've true friends, I will allow,
To talk and eat with here and now.

Me alienated? Bosh! It's just
As a sworn citizen who must
Skirmish with it that I feel
Most at home with what is Real.

Een ontmoeting

Het Jaar: 452. De Plaats: de zuidoever van
de rivier de Po. Het Vooruitzicht: voor verdere
hoop op een westerse en christelijke beschaving
zou het doek neergaan.

Want Attila en zijn Horde Hunnen, scheefogig, gelig,
schepselen van een animistische paardencultuur,
zich voedend met rauw vlees en geitenkaas, tot schade
van stad land letteren,

sloegen daar hun tenten op, na 's keizers legioenen
te hebben vernietigd, het malse Noorden geplunderd
en beroofd van roerend goed, de oude honkvaste
structuren ontluisterd.

An Encounter

The Year: 452. The Place: the southern
bank of the River Po. The forelook: curtains
on further hopes of a Western and Christian
civilisation.

For Attila and his Hun Hordes slant-eyed, sallow,
the creatures of an animist horse-culture,
dieted on raw-meat and goat-cheese, nocent to
cities land letters.

Were tented there, having routed the imperial
armies and preyed the luscious North, which now lay
frauded of mobile goods, old sedentary
structures distorted.

[Vervolg Nederlands]

Rome in doodsnood. Waarom ter wereld zou niet
nu ook de Stad moeiteloos door hen worden genomen?
De Paus alleen hield het hoofd koel en ging
in persoon naar de vijand,

met zijn gevolg van psalmzingende broeders: verbijsterd
staarde Attila naar dit soort mannen, zo anders
dan die van hem. ‘Je naam?’ snauwde hij naar hun leider.
‘Leo,’ zei deze en hief zijn

rechterhand, met de wijsvinger naar boven,
pink tegen duim gedrukt, de gewone begroeting
van de Romeinen: ‘Ik vraag de koning audiëntie
onder vier ogen.’

Hun gesprek was voor niemand te horen: we weten
alleen dat het kort was en dat Attila plotsklaps
zijn paard liet keren, in galop terug naar het kamp reed,
bevelen schreeuwend.

[Vervolg Engels]

Rome was ghastly.. What earthly reason was there
why She should now not be theirs for the taking?
The Pope alone kept his cool, to the enemy
now came in person,

sequenced by psalm-singing brethren: astonished,
Attila stared at a manner of men so
unlike his, ‘Your name?’, he snapped at their leader.
‘Leo,’ he answered, raising

his right hand, the forefingers pointed upwards,
The little finger pressed to the thumb, in the
Roman salute: ‘I ask the King to receive me
in private audience.’

Their parley was held out of earshot: we only
know it was brief, that suddenly Attila
wheeled his horse and galloped back to the encampment,
yelling out orders.

[Vervolg Nederlands]

Een dag later was alles ontruimd: ze waren spoorloos
en zouden ons nooit meer tergen. Maar wat kan Leo
hem hebben gezegd? Nooit gaf hij uitleg; de dichters
kunnen alleen maar

teksten bedenken voor wie tot één kosmos behoren:
we kunnen alleen maar zeggen: hij kon het aan en
de Vorst van deze wereld toonde dit keer, naar Eigen
maatstaven, zwakte.

[Vervolg Engels]

Next morning the site was vacant: they had vanished,
never to vex us again. What can Leo have
actually said? He never told, and the poets
can only imagine

speeches for those who share a common cosmos:
all we can say is that he rose to the occasion,
that for once, and by His own standards, the Prince of
this world showed weakness.

Het schild van Achilles*
(Homeros, Ilias 18: 478-608)
(Vertaling Patrick Lateur)

Hefaistos smeedde eerst een machtig schild
naar alle kanten fraai bewerkt en stevig,
en eromheen een rand die blonk, drie lagen
van fonkelend metaal, daaraan een draagriem
uit zilverwerk. Het schild zelf had vijf lagen,
met kunde en vernuft royaal versierd.
Hij beeldde daar de aarde uit, de hemel,
de zee, de nooit vermoeide zon, de maan
in al haar volheid, alle sterrenbeelden
waarmee de hemel zich rondom bekranst:
Plejaden en Hyaden en Orion,
de Beer, die mensen ook de *Wagen* noemen:
hij draait altijd op één plaats rond, hij houdt
sterke Orion in het oog en baadt zich
als enige nooit in Okeanos.
Hij smeedde er twee mooie steden op
van sterfelijke mensen. In de ene
vierde men bruiloften en feestgelagen.
De bruiden werden uit hun slaapvertrekken
met flikkerende fakkels door de stad
gevoerd en luid weerklonk het bruiloftslied.

[Ποίει δὲ πρώτιστα σάκος μέγα τε στιβαρόν τε]

Ποίει δὲ πρώτιστα σάκος μέγα τε στιβαρόν τε
πάντοσε δαιδάλλων, περὶ δ' ἄντυγα βάλλε φαεινὴν
τρίπλακα μαρμαρέην, ἐκ δ' ἀργύρεον τελαμώνα.
πέντε δ' ἄρ' αὐτοῦ ἔσαν σάκεος πτύχες· αὐτὰρ ἐν αὐτῷ
ποίει δαίδαλα πολλὰ ἰδυίῃσι πραπίδεσσιν
Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανόν, ἐν δὲ θάλασσαν,
ἠέλιόν τ' ἀκάμαντα σελήνην τε πλήθουσαν,
ἐν δὲ τὰ τείρεα πάντα, τά τ' οὐρανὸς ἐστεφάνωται,
Πληϊάδας θ' Ὑάδας τε τό τε σθένος Ὠρίωνος
Ἄρκτόν θ', ἣν καὶ Ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν,
ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται καί τ' Ὠριωνα δοκεύει
οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο.
Ἐν δὲ δύω ποίησε πόλεις μερόπων ἀνθρώπων
καλάς. ἐν τῇ μέν ῥα γάμοι τ' ἔσαν εἰλαπίναι τε,
νύμφας δ' ἐκ θαλάμων δαΐδων ὕπο λαμπομενάων
ἠγίνεον ἀνὰ ἄστυ, πολὺς δ' ὑμέναιος ὀρώρει·

* *Patrick Lateur werkt in opdracht van Uitgeverij Athenaeum-Polak & van Gennep aan een nieuwe vertaling van de* Ilias, *in vijfvoetige jamben, waarbij hij steeds twee regels Grieks omzet in drie regels Nederlands. Voor een verantwoording van de vertaling zij verwezen naar* 'Homeros' Ilias: een tussentijds vertaalrapport' *in:* Boek en oudheid, *Athenaeum-Polak & Van Gennep en Allard Pierson Museum, Amsterdam, René van Beek e.a. (red.) 2008, p. 154-155. De brontekst komt uit de editie van de* Ilias *in de Loeb Classical Library (Murray - Wyatt, 2003), deel 2, p. 322-332.*

[Vervolg Nederlands]

En jonge dansers draaiden in het rond,
schalmei en citer klonken in hun midden.
De vrouwen stonden vol bewondering
elk in de deurpost van hun huis te kijken.
Maar op het marktplein stond een menigte
opeengepakt. Er was een twist ontstaan,
twee mannen maakten ruzie om het zoengeld
voor een vermoorde man. De een bezwoer
de omstanders heel plechtig dat hij alles
betaald had, maar de andere hield staande
dat hij niets hoegenaamd ontvangen had.
Zij wilden beiden uitspraak van een rechter.
De massa juichte elk van beiden toe,
opkomend voor de een of voor de ander,
maar de herauten hielden hen op afstand,
terwijl de oudsten in gewijde kring
op gepolijste stenen banken zaten.
Zij droegen elk een scepter in de hand
zoals herauten met de klare stem,
en met die staf kwamen zij overeind
om beurtelings hun oordeel uit te spreken.
Er lagen in het midden twee talenten
van goud, bestemd voor hem die in hun kring
het meest rechtvaardig oordeel uit zou spreken.
Twee legers lagen rond de andere stad,
de krijgers glansden in hun wapenrusting.

[Vervolg Grieks]

κοῦροι δ' ὀρχηστῆρες ἐδίνεον, ἐν δ' ἄρα τοῖσιν
αὐλοὶ φόρμιγγές τε βοὴν ἔχον· αἱ δὲ γυναῖκες
ἱστάμεναι θαύμαζον ἐπὶ προθύροισιν ἑκάστη.
λαοὶ δ' εἰν ἀγορῇ ἔσαν ἀθρόοι· ἔνθα δὲ νεῖκος
ὠρώρει, δύο δ' ἄνδρες ἐνείκεον εἵνεκα ποινῆς
ἀνδρὸς ἀποκταμένου· ὃ μὲν εὔχετο πάντ' ἀποδοῦναι
δήμῳ πιφαύσκων, ὃ δ' ἀναίνετο μηδὲν ἑλέσθαι·
ἄμφω δ' ἱέσθην ἐπὶ ἴστορι πεῖραρ ἑλέσθαι.
λαοὶ δ' ἀμφοτέροισιν ἐπήπυον ἀμφὶς ἀρωγοί·
κήρυκες δ' ἄρα λαὸν ἐρήτυον· οἱ δὲ γέροντες
ἥατ' ἐπὶ ξεστοῖσι λίθοις ἱερῷ ἐνὶ κύκλῳ,
σκῆπτρα δὲ κηρύκων ἐν χέρσ' ἔχον ἠεροφώνων·
τοῖσιν ἔπειτ' ἤισσον, ἀμοιβηδὶς δὲ δίκαζον.
κεῖτο δ' ἄρ' ἐν μέσσοισι δύω χρυσοῖο τάλαντα,
τῷ δόμεν ὃς μετὰ τοῖσι δίκην ἰθύντατα εἴποι.
Τὴν δ' ἑτέρην πόλιν ἀμφὶ δύω στρατοὶ ἥατο λαῶν

[Vervolg Nederlands]

Twee plannen droegen wel hun voorkeur weg,
maar twijfel was er of zij nu de stad
geheel zouden verwoesten of al wat
de liefelijke stad bezat, verdelen
onder bewoners en belegeraars.
Maar de belegerden vertrouwden hen
nog niet en wapenden zich heimelijk
om bij de stad een hinderlaag te leggen.
Hun lieve vrouwen, jonge kinderen
en mannen door de oude dag bezwaard:
zij stonden bovenop de muur op wacht.
De anderen trokken op om strijd te voeren
onder bevel van Ares en van Pallas
Athena, beiden in een gouden glans.
Van goud ook de gewaden die zij droegen.
Zij waren groots en prachtig in hun rusting,
zoals het goden past, en beiden heel
opvallend. En veel kleiner was het krijgsvolk
beneden hen. Zij kwamen op een plaats
die hun geschikt leek voor een hinderlaag
en zetten zich daar neer in een rivierbed,
een wed waar al het weidend vee kon drinken.
Daar zaten zij gehuld in vonkend brons.
Verder posteerden zij nog twee verspieders
die afgezonderd van het krijgsvolk zaten
en wachtten tot zij schapen zouden zien
en runderen met kromme hoorns.

[Vervolg Grieks]

τεύχεσι λαμπόμενοι· δίχα δέ σφισιν ἥνδανε βουλή,
ἠὲ διαπραθέειν ἢ ἄνδιχα πάντα δάσασθαι,
κτῆσιν ὅσην πτολίεθρον ἐπήρατον ἐντὸς ἔεργεν·
οἱ δ' οὔ πω πείθοντο, λόγῳ δ' ὑπεθωρήσσοντο.
τεῖχος μέν ῥ' ἄλοχοί τε φίλαι καὶ νήπια τέκνα
ῥύατ' ἐφεσταότες, μετὰ δ' ἀνέρες οὓς ἔχε γῆρας·
οἱ δ' ἴσαν· ἦρχε δ' ἄρά σφιν Ἄρης καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
ἄμφω χρυσείω, χρύσεια δὲ εἵματα ἕσθην,
καλὼ καὶ μεγάλω σὺν τεύχεσιν, ὥς τε θεὼ περ
ἀμφὶς ἀριζήλω· λαοὶ δ' ὑπ' ὀλίζονες ἦσαν.
οἱ δ' ὅτε δή ῥ' ἵκανον ὅθι σφίσιν εἶκε λοχῆσαι,
ἐν ποταμῷ, ὅθι τ' ἀρδμὸς ἔην πάντεσσι βοτοῖσιν,
ἔνθ' ἄρα τοί γ' ἵζοντ' εἰλυμένοι αἴθοπι χαλκῷ.
τοῖσι δ' ἔπειτ' ἀπάνευθε δύω σκοποὶ ἧατο λαῶν
δέγμενοι ὁππότε μῆλα ἰδοίατο καὶ ἕλικας βοῦς.
οἱ δὲ τάχα προγένοντο, δύω δ' ἅμ' ἕποντο νομῆες

[Vervolg Nederlands]

Algauw
verschenen ze, twee hoeders volgden hen
en speelden vrolijk op hun herdersfluit.
Zij hadden geen vermoeden van de valstrik.
Toen zij hen zagen komen, stormden zij
naar hen vanuit hun hinderlaag en sneden
de troepen rundvee en de mooie kudden
met witte schapen door omsingeling
de weg af. En zij doodden de twee herders.
Toen de belegeraars, bijeengezeten
voor overleg, het luid rumoer vernamen
dat oprees uit het vee, bestegen zij
onmiddellijk hun trappelende paarden,
zij rukten uit en waren snel ter plaatse.
En langs de oevers van de stroom werd er
in slagorde een felle strijd geleverd,
met bronzen speren troffen zij elkaar.
De Twist vocht met hen mee en de Paniek
en de verderfelijke Doodsgodin,
die eerst een pas gewonde greep, nog levend,
toen een die nog geen wonde had, en soms
een dode die zij bij zijn beide voeten
dwars door het strijdgewoel met zich bleef slepen.
Het kleed dat rond haar schouders lag, was rood
van krijgersbloed. Zij vochten mee en streden
als sterfelijke levenden, ontrukten
elkaar de lijken van gesneuvelden.

[Vervolg Grieks]

τερπόμενοι σύριγξι· δόλον δ' οὔ τι προνόησαν.
οἱ μὲν τὰ προϊδόντες ἐπέδραμον, ὦκα δ' ἔπειτα
τάμνοντ' ἀμφὶ βοῶν ἀγέλας καὶ πώεα καλὰ
ἀργεννέων οἰῶν, κτεῖνον δ' ἐπὶ μηλοβοτῆρας.
οἱ δ' ὡς οὖν ἐπύθοντο πολὺν κέλαδον παρὰ βουσὶν
εἰράων προπάροιθε καθήμενοι, αὐτίκ' ἐφ' ἵππων
βάντες ἀερσιπόδων μετεκίαθον, αἶψα δ' ἵκοντο.
στησάμενοι δ' ἐμάχοντο μάχην ποταμοῖο παρ' ὄχθας,
βάλλον δ' ἀλλήλους χαλκήρεσιν ἐγχείῃσιν.
ἐν δ' Ἔρις ἐν δὲ Κυδοιμὸς ὁμίλεον, ἐν δ' ὀλοὴ Κήρ,
ἄλλον ζωὸν ἔχουσα νεούτατον, ἄλλον ἄουτον,
ἄλλον τεθνηῶτα κατὰ μόθον ἕλκε ποδοῖιν·
εἷμα δ' ἔχ' ἀμφ' ὤμοισι δαφοινεὸν αἵματι φωτῶν.
ὡμίλευν δ' ὥς τε ζωὶ βροτοὶ ἠδ' ἐμάχοντο,
νεκρούς τ' ἀλλήλων ἔρυον κατατεθνηῶτας.

[Vervolg Nederlands]

Hij beeldde ook een malse akker af,
een uitgestrekt stuk bouwland, vruchtbaar, jaarlijks
wel driemaal omgeploegd. Daar waren tal
van ploegers die hun spannen bleven drijven
en keren, heen en weer. Bereikten zij
eenmaal gekeerd opnieuw de akkerrand,
dan kwam een man hun steevast tegemoet
die hun een beker honingzoete wijn
in handen gaf. Zij wendden dan opnieuw
de ploegen door de voren, vol verlangen
om aan het einde van het weidse veld
te komen. En de aarde achter hen
werd donkerzwart, het leek vers omgeploegd,
ofschoon het goudwerk was. Want inderdaad,
dit smeedwerk was een bovenmatig wonder.
Hij beeldde ook een koninklijk domein af.
Met scherpe sikkels in de handen stonden
de dagloners te maaien. En hier vielen
in dichte rijen halmen naast de voren
ter aarde, daar werden dan weer door binders
de garven met een stroband ingebonden.
Drie schovenbinders waren er te zien
en knapen raapten achter hen de garven
bijeen en brachten die onafgebroken,
de armen vol, tot bij de busselbinders.

[Vervolg Grieks]

'Εν δ' ἐτίθει νειὸν μαλακὴν, πίειραν ἄρουραν,
εὐρεῖαν τρίπολον· πολλοὶ δ' ἀροτῆρες ἐν αὐτῇ
ζεύγεα δινεύοντες ἐλάστρεον ἔνθα καὶ ἔνθα.
οἱ δ' ὁπότε στρέψαντες ἱκοίατο τέλσον ἀρούρης,
τοῖσι δ' ἔπειτ' ἐν χερσὶ δέπας μελιηδέος οἴνου
δόσκεν ἀνὴρ ἐπιών· τοὶ δὲ στρέψασκον ἀν' ὄγμους,
ἱέμενοι νειοῖο βαθείης τέλσον ἱκέσθαι.
ἣ δὲ μελαίνετ' ὄπισθεν, ἀρηρομένῃ δὲ ἐῴκει,
χρυσείη περ ἐοῦσα· τὸ δὴ περὶ θαῦμα τέτυκτο.
Ἐν δ' ἐτίθει τέμενος βασιλήϊον· ἔνθα δ' ἔριθοι
ἤμων ὀξείας δρεπάνας ἐν χερσὶν ἔχοντες.
δράγματα δ' ἄλλα μετ' ὄγμον ἐπήτριμα πῖπτον ἔραζε,
ἄλλα δ' ἀμαλλοδετῆρες ἐν ἐλλεδανοῖσι δέοντο.
τρεῖς δ' ἄρ' ἀμαλλοδετῆρες ἐφέστασαν· αὐτὰρ ὄπισθε
παῖδες δραγμεύοντες, ἐν ἀγκαλίδεσσι φέροντες,
ἀσπερχὲς πάρεχον· βασιλεὺς δ' ἐν τοῖσι σιωπῇ
σκῆπτρον ἔχων ἑστήκει ἐπ' ὄγμου γηθόσυνος κῆρ.

[Vervolg Nederlands]

De skepter in de hand en blij van hart
stond zwijgend in hun midden bij het maaiveld
de koning. Dienaars maakten verderop
onder een eik een maaltijd klaar, druk bezig
met een groot rund, zojuist door hen geslacht.
Als middageten voor de werkers kneedden
de vrouwen gerstemeel tot witte massa's.
Hij smeedde ook een mooie gouden wijngaard
met druiven welig overladen, zwart
het smeedwerk van de trossen, stokken
van zilver over heel de gaard verspreid.
Rondom groef hij een gracht uit van kobaltglas
en trok er een omheining op uit tin.
Eén enkel voetpad leidde naar de wingerd
en daarlangs keerden dragers telkens weer
met druiven die zij in de wijngaard plukten.
In uitgelaten stemming droegen meisjes
en jongens in gevlochten korven vruchten
zo zoet als honing. In hun midden speelde
een knaap op zijn melodieuze citer
bekoorlijke muziek en zong daarbij
met tere stem het heerlijk lied van Linos.
Zij stampten in de maat en volgden zo
al huppelend zijn zangen en zijn kreten.

[Vervolg Grieks]

κήρυκες δ' ἀπάνευθεν ὑπὸ δρυῖ δαῖτα πέἐνοντο,
βοῦν δ' ἱερεύσαντες μέγαν ἄμφεπον· αἱ δὲ γυναῖκες
δεῖπνον ἐρίθοισιν λεύκ' ἄλφιτα πολλὰ πάλυνον.
Ἐν δ' ἐτίθει σταφυλῇσι μέγα βρίθουσαν ἀλωὴν
καλὴν χρυσείην· μέλανες δ' ἀνὰ βότρυες ἦσαν,
ἑστήκει δὲ κάμαξι διαμπερὲς ἀργυρέῃσιν
ἀμφὶ δὲ κυανέην κάπετον, περὶ δ' ἕρκος ἔλασσε
κασσιτέρου· μία δ' οἴη ἀταρπιτὸς ἦεν ἐπ' αὐτὴν,
τῇ νίσοντο φορῆες ὅτε τρυγόῳεν ἀλωήν.
παρθενικαὶ δὲ καὶ ἠΐθεοι ἀταλά φρονέοντες
πλεκτοῖς ἐν ταλάροισι φέρον μελιηδέα καρπόν.
τοῖσιν δ' ἐν μέσσοισι πάϊς φόρμιγγι λιγείῃ
ἱμερόεν κιθάριζε, λίνον δ' ὑπὸ καλὸν ἄειδε
λεπταλέῃ φωνῇ· τοὶ δὲ ῥήσσοντες ἁμαρτῇ
μολπῇ τ' ἰυγμῷ τε ποσὶ σκαίροντες ἕποντο.

[Vervolg Nederlands]

Hij smeedde ook een kudde runderen
met rechte horens, koebeesten uit goud
en tin gedreven, en zij draafden loeiend
vanuit hun stalling naar het weideveld
dicht bij een ruisend water, wuivend riet.
En naast de koeien liep een viertal herders
allen van goud, gevolgd door negen honden
met snelle poten. Maar luid brullend werd
een stier vóór in de kudde aangegrepen
door twee verschrikkelijke leeuwen die hem
meesleurden onder vreselijk geloei.
De honden en de jonge kerels gingen
achter hem aan. De leeuwen hadden reeds
de huid opengescheurd, en slurpten nu
de ingewanden en het donker bloed
van die immense stier. Vergeefs probeerden
de herders beide leeuwen weg te jagen
en hitsten dus hun snelle honden aan.
Maar deze waagden het wel niet de leeuwen
te bijten, kwamen heel dicht bij hen staan
en bleven blaffen, sprongen steeds terug.
De wijd en zijd vermaarde manke god
heeft in een prachtig dal een grote weide
gesmeed met witte schapen, stallen ook,
en hutten en goed overdekte kooien.

[Vervolg Grieks]

Ἐν δ' ἀγέλην ποίησε βοῶν ὀρθοκραιράων·
αἱ δὲ βόες χρυσοῖο τετεύχατο κασσιτέρου τε,
μυκηθμῷ δ' ἀπὸ κόπρου ἐπεσσεύοντο νομόνδὲ
πὰρ ποταμὸν κελάδοντα, παρὰ ῥοδανὸν δονακῆα.
χρύσειοι δὲ νομῆες ἅμ' ἐστιχόωντο βόεσσι
τέσσαρες, ἐννέα δέ σφι κύνες πόδας ἀργοὶ ἕποντο.
σμερδαλέω δὲ λέοντε δύ' ἐν πρώτῃσι βόεσσι
ταῦρον ἐρύγμηλον ἐχέτην· ὃ δὲ μακρὰ μεμυκὼς
ἕλκετο· τὸν δὲ κύνες μετεκίαθον ἠδ' αἰζηοί.
τὼ μὲν ἀναρρήξαντε βοὸς μεγάλοιο βοείην
ἔγκατα καὶ μέλαν αἷμα λαφύσσετον οἱ δὲ νομῆες
αὖτως ἐνδίεσαν ταχέας κύνας ὀτρύνοντες.
οἱ δ' ἤ τοι δακέειν μὲν ἀπετρωπῶντο λεόντων,
ἱστάμενοι δὲ μάλ' ἐγγὺς ὑλάκτεον ἔκ τ' ἀλέοντο.
Ἐν δὲ νομὸν ποίησε περικλυτὸς ἀμφιγυήεις
ἐν καλῇ βήσσῃ μέγαν οἰῶν ἀργεννάων,
σταθμούς τε κλισίας, τε κατηρεφέας ἰδὲ σηκούς.

[Vervolg Nederlands]

De wijd en zijd vermaarde manke god
heeft ook een dansplaats kunstig afgebeeld,
zoals weleer door Daidalos met zorg
gemaakt werd in het uitgestrekte Knossos
voor Ariadne met de mooie lokken.
Daar dansten jonge kerels, jonge meisjes
wier bruidsgeschenk veel runderen omvat,
zij hielden met de hand elkanders pols vast.
De meisjes droegen fijne linnen kleren,
de jongens goed gesponnen chitons, zacht
geglansd met olie. En de eersten hadden
een mooie diadeem, de jongemannen
een gouden mes dat aan een draagriem hing
van zilver. Nu eens liepen zij heel licht
van voet en heel bedreven in het rond,
zoals de draaischijf van een pottenbakker
goed in zijn handen past - de man gaat zitten
om na te gaan of zij wel soepel loopt.
En dan weer liepen zij in rijen op
elkander toe. Een grote menigte
stond rond de liefelijke dans geschaard
en vond er vreugde in. En in hun midden
maakten twee duikelaars hun buitelingen
wanneer een lied en dans werd ingezet.
Hefaistos beeldde op de buitenrand
van het met zorg gesmede schild de grote
en sterke stroom uit van Okeanos.

[Vervolg Grieks]

Ἐν δὲ χορὸν ποίκιλλε περικλυτὸς ἀμφιγυήεις,
τῷ ἴκελον οἷόν ποτ' ἐνὶ Κνωσῷ εὐρείῃ
Δαίδαλος ἤσκησεν καλλιπλοκάμῳ Ἀριάδνῃ.
ἔνθα μὲν ἠῖθεοι καὶ παρθένοι ἀλφεσίβοιαι
ὀρχεῦντ', ἀλλήλων ἐπὶ καρπῷ χεῖρας ἔχοντες.
τῶν δ' αἳ μὲν λεπτὰς ὀδόνας ἔχον, οἱ δὲ χιτῶνας
εἵατ' ἐϋννήτους, ἦκα στίλβοντας ἐλαίῳ·
καί ῥ' αἱ μὲν καλὰς στεφάνας ἔχον, οἱ δὲ μαχαίρας
εἶχον χρυσείας ἐξ ἀργυρέων τελαμώνων.
οἱ δ' ὁτὲ μὲν θρέξασκον ἐπισταμένοισι πόδεσσι
ῥεῖα μάλ', ὡς ὅτε τις τροχὸν ἅρμενον ἐν παλάμῃσιν
ἑζόμενος κεραμεὺς πειρήσεται, αἴ κε θέῃσιν·
ἄλλοτε δ' αὖ θρέξασκον ἐπὶ στίχας ἀλλήλοισι.
πολλὸς δ' ἱμερόεντα χορὸν περιίσταθ' ὅμιλος
τερπόμενοι· δοιὼ δὲ κυβιστητῆρε κατ' αὐτοὺς
μολπῆς ἐξάρχοντες ἐδίνευον κατὰ μέσσους.
Ἐν δε τίθει ποταμοῖο μέγα σθένος Ὠκεανοῖο
ἄντυγα πὰρ πυμάτην σάκεος πύκα ποιητοῖο.

Drie gedichten

Miroslav Krleža[*]

(Vertaling Tom Eekman)

Sectio anatomica

(of wel de ontleding en dissectie van het menselijk lichaam of lijkopening)

Met zijn handen tot de armen
in de bloederige darmen
van een lijk, hem toegezonden,
de handschoenen goed dichtgebonden,
doorzoekt de medicus plichtsgetrouw
de buikholte van een dode vrouw,
op een zolder; een waskaars flikkert flauw.

Sectio Anatomica

Alirazvudenje kotriženje i na kotrige razrezavanje tela človečeg

Zrokami v črevu
znuternje mertvečke
v kervavem drobu,
z rokavi zaferknjeni,
medikuš prekaple
črevma martve žene,
na najže, v tmice pri luči lojene.

Na najžah, v noči pri lojene luči,
medikuša peklenska dvojmba muči.
On zganjku išče Teh, čreva tergajuči,
na tramu dobnik curi peskotekuči.

* *Miroslav Krleža (1893-1981) was een der vruchtbaarste schrijvers uit de Kroatische literatuur, origineel, geëngageerd en invloedrijk. Hij schreef romans, novellen, toneelstukken en essays, die maar voor een klein deel in het Nederlands vertaald zijn. Zijn poëzie dateert uit zijn jonge jaren. Uniek daarin is de serie* Balade Petrice Kerempuha *(Balladen van Petritsa Kerempoech) uit 1939, geïnspireerd door volksverhalen over deze held en geschreven in het Kalkavische dialect (een overgang naar het Sloveens). Hij greep vooral terug op de periode aan het eind van de zestiende eeuw, toen Turkse legers het Balkan-schiereiland overspoelden en bestreden werden door de Habsburgse huurlegers. De diverse balladen staan echter op zichzelf qua karakter, stijl en thematiek.*

[Vervolg Nederlands]

Hij wordt, daar op zolder, bij een kaars in de nacht,
tot een helse twijfelgedachten gebracht.
Zoekt een geheim van het lichaam, in darmen graaiend,
de zandloper af en toe omdraaiend.

Op zolder, bij eet stoffelijk overschot,
al dissecterend, zoekt de medicus God.
Hij voelt zich niet goed, hij wil slapen, hij zucht
en ruikt de benauwende lijkenlucht.
Is de ziel het product van gedachtenvlucht,
een bewijs van het verlies van innerlijke krachten?
Bestaat God, - of niet, slechts in onze gedachten?

Darmen, lege darmen, een vleesklomp, bloot en dood,
nieren, klieren, scharnieren en spieren.
De mens kan de natuur nog niet goed bestieren.

De ontkenning van God -? duivelszonde, gruwelijk groot!
Wat was dat voor schrille lach, die door de schoorsteen floot?

[Vervolg Kroatisch]

Na najžah, v noči pri lojene luči,
medikuša peklenska dvojmba muči.
On zganjku išče Tela, čreva tergajuči,
na tramu dobnik curi peskotekuči.

Na najžah, v tmici pri mertvečki sveči,
medikuš boga išče mertveca kotrižeči.
Zgingavanje v tmici, dramljenje pol spečke,
žmah duhe sperhnute i vonjhe mertvečke.

Zezvedavec pravi luckog razvudenja,
grize se kak rak i sušičavka tenja:
al na kraju konca kotrig kotriženja
leži duha zlamen al pak predsudenja?
Al je duša tenja luckog hrepenjenja,
al znuternje na dnu sakega betega,
boga ima, al pak zevsemsega ne ga?

Čreva, prazna čreva, mesnati mertvi meh,
zgibice, kotrige, herskavice, kosti...
Človek je ne spoznal Nature još dosti.

Negacija Boga, peklenski smertni greh.
V kominu smeh, vihorni žuhki smeh...

Lelietjes-van-dalen geuren

Lelietjes van dalen
geuren en pralen.

Maar wij zullen walgen
aan de galgen.

Ho, hei, het eind is nabij,
voor ons nooit meer de geur van mei!

De hele nacht dolle hondengeblaf,
de doodgraver maakt onze kist vast af.

Pissen zullen ze op ons graf,
wij stikken in hondendrek en hondsdraf.

't Lelietje van dalen riekt naar de dood.
Geen veroordeelde die ooit de galg ontvlood.

Ho, hei, bloei maar, mei:
nooit komen wij terug in deze zwijnerij.

Gumbelijum roža fino diši

Cumbelijum roža
fino diši,
na galgam se bumo
zibali si.

Hej, haj, prišel je kraj,
nigdar več ne bu dišal nam maj!

Zavijal celu noč stekli je pes,
celu noč pilko nam hoblal je les.

Z scalinom nam buju prelejali grob,
v pesje gnojnišče zlopatali drob.

Gumbelijum beli mertvečki diši,
z galgah se nigdo povernul ni.

Hej, haj, nek cvate maj,
nigdar nas v pekel taj
ne bu nazaj.

De koe in de notenboom

Een koe in een notenboom,
een gnoom met een paardentoom,
een das in een pandjesjas,
een ree in een regenplas.

Een heks die communie doet,
een koetje in de petoet.,
een bij in de hete brei,
een wijntapper met gewei...
Al eeuwen het oude zeer:
geen hout en geen spijker meer...
O wijzen van Samobor,
kom, drink maar, dat zit wel snor!

Krava na orehu

Krava na orehu,
cirkva v mehu
Pozoj v zobunu,
kak kusa v čunu.

Na pričesti štriga,
v žepu figa.
Muha v vreloj kaši,
roda na maši.

Za sto let ni mesa
ni čavla, ni lesa.
Pijme ga škvorci,
mudri Sanoborci!

Vijftien kwatrijnen
Aboe l-Ala al-Ma'arrı̂
(Vertaling Jaap van den Born)

We spotten, maar we zouden moeten beven!
Als je de Tijd de vriendschapshand zou geven
- Je kent hem toch - vergruist hij je als glas
En niemand smelt de splinters om tot leven

*

Loopt een kameel soms eens een keer verkeerd
En wordt hij bij de waterput geweerd
Dan kan hij altijd uit de Doodsbron drinken
Want daar wordt iedereen geïnviteerd

*

Geen kolokwint weet dat hij bitter smaakt
Geen honing die aan eigen zoetheid raakt
Wie zegt dat hij zichzelf heeft leren kennen
Heeft kennis met een leugenaar gemaakt

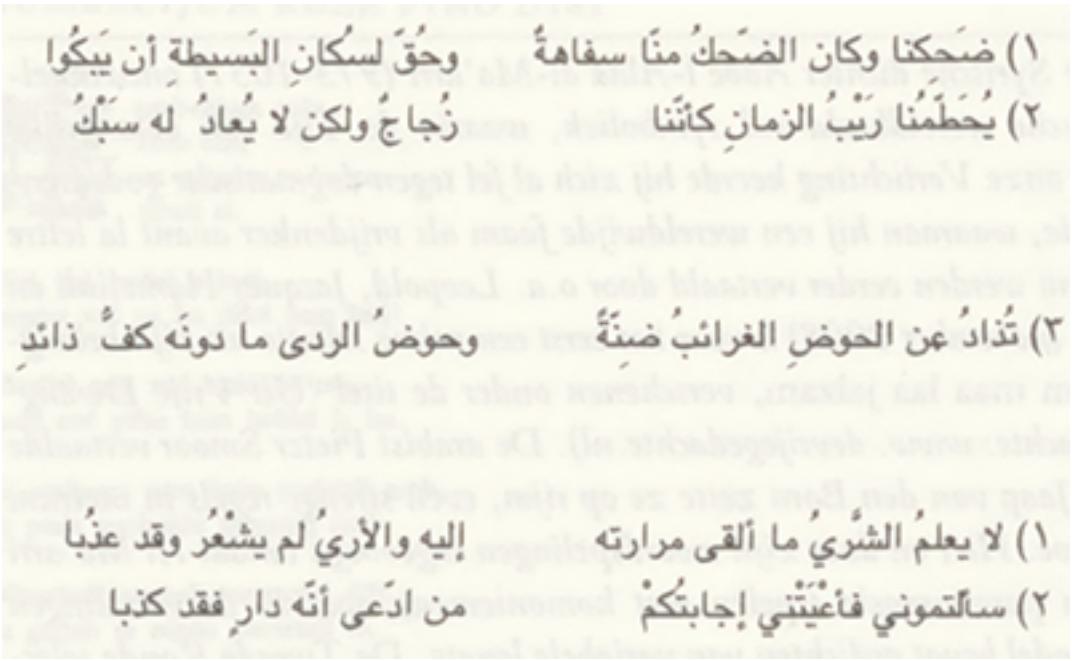

١) ضحكنا وكان الضحك منا سفاهة

* *De blinde elfde-eeuwse Syrische dichter Aboe l-Alaa al-Ma'arri (973-1057) ontwikkelde zijn eigen pessimistische wereldbeeld vol symboliek, waarin de Tijd een belangrijke plaats inneemt. Ver vóór onze Verlichting keerde hij zich al fel tegen dogmatische godsdiensten en pleitte voor de rede, waaraan hij een wereldwijde faam als vrijdenker avant la lettre dankt. Gedichten van hem werden eerder vertaald door o.a. Leopold, Jacques Hamelink en Peter Verstegen, maar nu (november 2008) is voor het eerst een ruime selectie uit zijn belangrijkste werk, de* Loezoem maa laa jalzam, *verschenen onder de titel 'Uit Vrije Dwang' (uitgeverij De Vrije Gedachte: www.devrijegedachte.nl). De arabist Pieter Smoor vertaalde de gedichten letterlijk en Jaap van den Born zette ze op rijm, even strenge regels in metrum en rijm hanterend als Aboe. Hier en daar zijn woordspelingen ingevoegd omdat Al Ma'arri veel gebruik maakte van paronomasia (spelen met homoniemen), wat in de vertalingen uiteraard wegviel. De bundel bevat gedichten van variabele lengte. De Tweede Ronde selecteerde bovenstaande kwatrijnen, met het doel om aan dit literaire kleinood meer bekendheid aan te geven.*

يحطمنا ريب الزمان كأننا) ٢
وحق لسكان البسيطة أن يبكوا
زجاج ولكن لا يعاد له سبك

تذاد عن الحوض الغرائب ضنة) ٣
وحوض الردى ما دونه كف ذائد

لا يعلم الشري ما ألقى مرارته) ١
سالتموني فأعيتني إجابتكم) ٢
إليه والأري لم يشعر وقد عذبا
من ادعى أنه دار فقد كذبا

[Vervolg Nederlands]

*

Vertoon voor zeden is een slechte ruil
Een kleed kan schoon zijn en de tong zeer vuil
Een reine vrouw toont vrij haar grote ogen
En ontucht gaat vaak achter sluiers schuil

*

De leugen dompelt de planeet in rouw
Steeds is de vrome voor zijn kerk in touw
Had hij geen felle mensenhaat, dan zaten
Moskee en kerk en sjoel in één gebouw

*

De joden, moslims, christenen; zij dwalen
Twee mensensoorten laten zich bepalen:
De denkers, die niet malen om geloof
En de gelovigen die enkel malen

*

De pijlen die het leven steeds weer zond
Ontdook ik alle; nooit werd ik gewond
Maar als de Dood zijn boog voor mij zou spannen
Dan dook ik niet en stond ik waar ik stond

[Vervolg Arabisch]

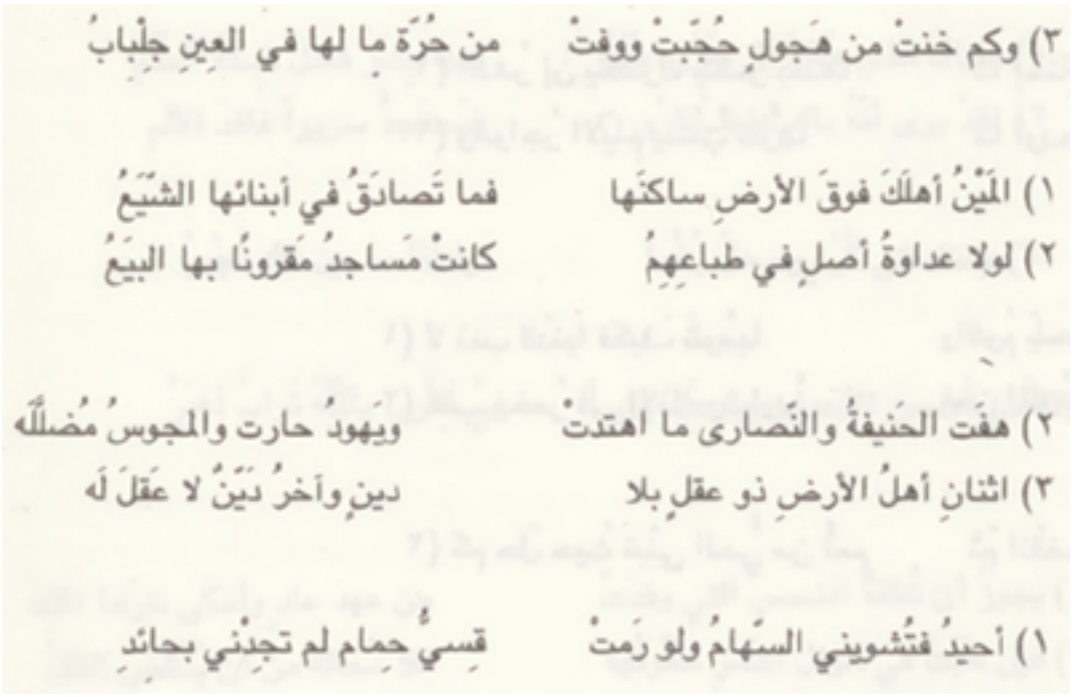
٣) وكم خنتْ من هَجولٍ حُجَبتْ ووفتْ من حُرَة ما لها في العينِ جِلْبابُ

١) المَيْنُ أهلَكَ فوقَ الأرضِ ساكنَها فما تَصادَقُ في أبنائها الشِّيَعُ
٢) لولا عداوةُ أصلٍ في طباعِهِمُ كانتْ مَساجدُ مَقرونًا بها البِيَعُ

٢) هفَت الحَنيفةُ والنَصارى ما اهتدتْ ويَهودُ حارت والمجوسُ مُضلَّله
٣) اثنانِ أهلُ الأرضِ ذو عقلٍ بلا دينٍ وآخرُ دَيِّنٌ لا عَقلَ لَه

١) أحيدُ فتُشويني السَهامُ ولو رَمتْ قِسيٌّ حِمام لم تجِدْني بحائدِ

٣) وكم خنت من هجول حجبت ووفت
من حرة ما لها في العين جلباب

المين أهلك فوق الأرض ساكنها) ١
لولا عداوة أصلفي طباعهم) ٢
فما تصادق في أبنائها الشيع
كانت مساجد مقرونا بها البيع

هفت الحنيفة والنصارى ما اهتدت) ٢
اثنان أهل الأرض ذو عقلبلا) ٣
ويهود حارت والمجوس مضلله
دين وآخر دين لا عقل له

أحيد فتشويني السهام ولو رمت) ١
قسي حمام لم تجدني بحائد

[Vervolg Nederlands]

*

Soms geeft de Tijd de zegepraal aan jou
Weet dan: straks brengt hij jou weer in het nauw
De Tijd is immer koud en onpartijdig:
De middagzon verslindt de ochtenddauw

*

Klaag niet de wereld aan voor al je pijn
Wie zou er nu iets te verwijten zijn:
De trog waarin men zoete druiven perst
Of hij die zich te buiten gaat aan wijn?

*

Ontelbaar zijn de bloederige horden
Die door de eeuwen heen het zwaard omgordden
Om volken te beroven van hun grond
En allen zijn ze zélf die grond geworden

*

Je arme ziel houdt alle opties open
En wil maar op iets ver verwijderds hopen
Maar hoe ver ook het doel waar zij op hoopt:
't Is altijd verder weg dan jij kunt lopen

[vervolg Arabisch]

١) الدّهرُ إنْ يَنصرْكَ يَنصرُ بعدها ذا إحنةٍ فيحورَ كُلَّ محارِ
٢) وهواجرُ الأيّامِ يسلُبُ حرَّها ما أودعتْهُ نواهبُ الأسحارِ

١) لا ذنبَ للدّنيا فكيفَ نَلومُها واللومُ يَلحقُني وأهلَ نِحاسي
٢) عِنَبٌ وخمرٌ في الإناءِ وشاربٌ فمَنِ المَلومُ أعاصرٌ أم حاس

٢) كم حلّ حيثُ تبنّى الحيُّ من أُممٍ ثمّ انقَضوا وسَبيلاً واحدًا سلَكوا

٩) فويحَ للنّفْسِ منْ أملٍ بَعيدٍ لأيّةِ غايةٍ في الأرضِ تجري

الدهر إن ينصزك ينصر بعدها) ١
وهواجر الأيام يسلب حرها) ٢
ذا إحنة فيحوركل محار
ما أودعته ذواهب الأسحار

لا ذنب للدنيا فكيف نلومها) ١
عنب وخمر في الإناء وشارب) ٢
واللوم يلحقني وأهل نحاسي
فمن الملوم أعاصر أم حاس

كم حذ حيث تبثى الحي من امم) ٢
ثم انقضوا وسبيلاً و احداً سلكوا

فويح للنفس من أمل بعيد) ٩
لأية غاية في الارض تجري

[Vervolg Nederlands]

*

Ontwaakt, in slaap; wij leven als fantomen
En worden door de waarheid beetgenomen
Want waarheid, waar je overdag van droomt
Die blijkt een leugen als je ligt te dromen

*

Wij zijn hier aangekomen onder dwang
En ook ons gaan is een gedwongen gang
En in de veel te korte tijd daartussen
Houdt ook het leven ons nog in de tang

*

Van alle toppen die het leven kent
Is dat je met een huid van perkament
Diep in de grond door stof wordt opgegeten
Toch wel het allermooiste incident

*

Dooft ooit de Tijd de zon na eeuwig schijnen?
Dan zullen mens en hemelen verkwijnen
De Rechter en zijn Weten is wat rest
Maar wat getuigt er nog van ons verdwijnen?

[Vervolg Arabisch]

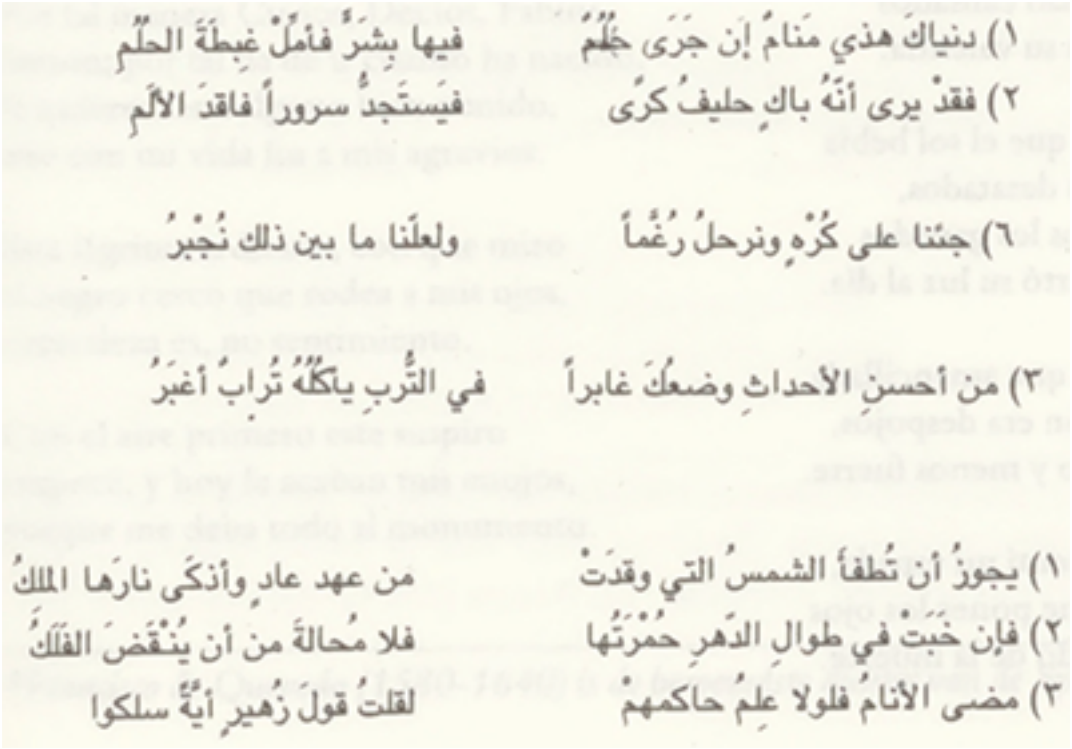
١) دنياكَ هذي مَنامٌ إن جرَى حُلُمٌ فيها بِشَرٌّ فأمِّلْ غِبطَةَ الحلُمِ
٢) فقدْ يرى أنَّهُ باكٍ حليفُ كرًى فيَستَجدُّ سروراً فاقدَ الألَمِ
٦) جئنا على كُرْهٍ ونرحلُ رُغْماً ولعلّنا ما بين ذلك نُجْبرُ
٣) من أحسنِ الأحداثِ وضعُكَ غابراً في التُّربِ يأكلُهُ تُرابٌ أغبَرُ
١) يجوزُ أن تُطفأَ الشمسُ التي وقدَتْ من عهد عادٍ وأذكَى نارَها الملكُ
٢) فإن خَبَتْ في طوالِ الدّهرِ حُمْرَتُها فلا مُحالةَ من أن يُنْقَضَ الفَلَكُ
٣) مضى الأنامُ فلولا عِلمُ حاكمهمْ لقلتُ قولَ زُهيرٍ أيَّةً سلكوا

دنياك هذي منام إن جرى خلم) ١
فقذ يرى أنه باك حليف كرى) ٢
فيها بشر فأمل غبطة الحلم
فيستجد سرساً فاقد الألم

جثنا على كزه ونرحل رغماً) ٦
ولعلنا ما بين ذلك نجبر

من أحسن الأحداث وضعك غابراً) ٣
في الترب يكله تراب أغبر

يجوز أن تطفأ الشمس التي وقدت) ١
فإن خبت في طوال الدهر حمرتها) ٢
مضى الأنام فلولا علم حاكمهم) ٣
من عهد عادوأذكى نارها الملك
فلا محالة من أن ينقض الفلك
لقلت قول زهير أية سلكوا

Twee gedichten

Francisco de Quevedo[*]
(Vertaling Erik Coenen)

[Ik zag de muren van mijn vaderstad:]

Ik zag de muren van mijn vaderstad:
verbrokkeld waar ze vroeger stevig waren,
in de verwoede wedloop met de jaren
van al hun kracht beroofd en afgemat.

Ik ging het land op, zag hoe zonlicht vrat
aan ijs en zelfs de beken niet wou sparen,
en hoorde schapen op de helling blaren
omdat de schaduw hen verzwolgen had.

Ik toog naar huis, dat een ruïne bleek
waar alles een vervallen aanblik bood:
mijn staf, die onder mijn gewicht bezweek,
mijn zwaard, welhaast door ouderdom verschroot;
en ik zag niets meer, waar ik ook maar keek,
wat mij niet dwong te denken aan de dood.

[Miré los muros de la patria mía:]

Miré los muros de la patria mía:
si un tiempo fuertes ya desmoronados,
de la carrera de la edad cansados
por quien caduca ya su valentía.

Salíme al campo, vi que el sol bebía
los arroyos del hielo desatados,
y del monte quejosos los ganados
que con sombras hurtó su luz al día.

Entré en mi casa, vi que amancillada
de anciana habitación era despojos,
mi báculo más corvo y menos fuerte.

Vencida de la edad sentí mi espada,
y no hallé cosa en que poner los ojos
que no fuese recuerdo de la muerte.

Aan de Dood

Treed nader, schrik der wijzen, schrik der flinken,
en laat mijn ziel al kermende ontglippen
naar 't schimmenrijk; geef mijn verdroogde lippen
alleen nog maar vergetelheid te drinken.

't Was Curio's noch Fabio's gegeven
te vluchten voor dit lot noch voor de angst;
maar ík bied jou een hartelijk ontvangst
als jij mijn leed beëindigt met mijn leven.

De hete traan die opwelt in de blik
die heeft gezien hoe schaduw mij omsloot,
vloeit eerder van nature dan van schrik.

De eerste ademtocht die ik ontbood
was slechts de aanzet tot mijn laatste snik:
ik dank mijn leven louter aan mijn dood.

[Ven ya, miedo de fuertes y de sabios;]

Ven ya, miedo de fuertes y de sabios;
irá la Alma indignada con gemido
debajo de las sombras, y el olvido
beberán por demás mis secos labios.

Por tal manera Curios, Decios, Fabios
fueron; por tal ha de ir cuanto ha nacido.
Si quieres ser a alguno bien venido,
trae con mi vida fin a mis agravios.

Esta lágrima ardiente, con que miro
el negro cerco que rodea a mis ojos,
naturaleza es, no sentimiento.

Con el aire primero este suspiro
empecé, y hoy le acaban mis enojos,
porque me deba todo al monumento.

Eindnoten:

* *Francisco de Quevedo (1580-1640) is de beroemdste dichter van de Spaanse Gouden Eeuw*

Drie gedichten

Eleonore Schönmaier[*]
(Vertaling Wiebe Hogendoorn)

Waaraan we niet denken bij 't pakken

maar sowieso meenemen: de schoenen die we dragen,
onze vierenvijftig handbeentjes, de herinnering aan
de kleur van de lakens op ons bed. We bereiden
de vlucht voor alsof wij en de douane de enigen zijn

die onze bagage ooit openmaken. Nachthemden dicht
bij de rits van de koffer dus na aankomst kunnen we vlug
gaan herstellen wat we verloren waanden. Over sommige vormen
van verlies onderhandelen we bij de doorreis: acht uur slaap,
nog weten waar we de auto parkeerden -

What We Don't Think of Packing

but take along anyway: the shoes on our feet,
the fifty-four bones in our hands, the memory of
the colour of the sheets on our beds. We prepare
for flight as if we and the custom officers are the only

ones who will ever open our baggage. Nightshirts close
to the suitcase's zipper so when we arrive we can quickly
begin to restore what we thought we'd lost. Certain kinds
of loss we bargain for in transit: eight hours of sleep,
the memory of where we parked the car -

* *Eleonore Schönmayer (Red Lake, Ontario, 1962) is een Canadese dichteres en prozaïste, die werkzaam is als universitair docent. Ze schreef onder meer de verhalenbundel* Passion Fruit Tea *(1994) en de dichtbundel* Treading Fast Rivers *(1999). Zij won verscheidene poëzieprijzen.*

[Vervolg Nederlands]

In Canada staat een man aan het eind
van zijn oprit te praten met een buurman: *Ik kreeg*
de oproep - search and rescue. Er was geen geschreeuw, geen
loshangende armen. De helicopter wierp licht op het water
en wij pikten op wat er was -

Loop ik op het strand met de kids
dan weet ik wat ik zoek.
Ik vond een stukje vliegtuig en stopte het in mijn zak.
Zei het niet tegen de kids - een scherf
zo groot als een munt van twee dollar.

Rinkelend verlies, alleen 't is in een muntsoort
die niemand begrijpt zelfs al waren ze op de boot
toen hij het gympie van het kind in zijn hand borg, eiste
dat de politie het terug zou bezorgen aan de familie - Nooit zijn we

bedacht op het verlies van de herinnering aan wat we al hebben verloren -

[Vervolg Engels]

In Canada a man stands at the end
of his driveway talking to a neighbour: *I received*
the call - search and rescue. There was no screaming, no
arms hanging loose. The helicopter shone light on the water
and we picked up what there was -

When I walk the beach with the kids
I know what I'm looking for.
I found a piece of plane and slipped it into my pocket.
Didn't tell the kids - a scrap
the size of a two dollar coin.

Loss jangling, except it's in a currency
no one else understands even if they were on the boat
when he cupped the child's sneaker in his palm, insisted
the police promise to return it to the family - We never

anticipate losing the memories of what we have already lost -

Migraties

De politie tuurt
naar het glinsterend water, op zoek
naar bootjes. Op een heldere dag
ziet de vuurtorenwachter helemaal

tot Algerije. Boven zijn bank
hangt een wandkleed geweven
door zijn grootmoeder van rood

mensenhaar. Alleen de vogels
reizen zonder papieren,
Hoewel nu vaak

hun pootjes
als zij neerstrijken
op de vuurtorenreling

in kleur geringd zijn.

Migrations

The police squint

into the glare on the water looking
for small boats. On a clear day
the lightkeeper sees all the way

to Algeria. Over his sofa
hangs a tapestry woven
by his grandmother from red

human hair. Only the birds
travel without papers.
Though often now

their tiny legs
when they perch
on the lighthouse railings

are colour banded.

Onbekende tongen

De nachttrein is als elke
trein, vol vreemden
die spreken in een menigte

van onbekende tongen. De trein

reist als geen andere trein
in de zwarte inkt van de zeekat.

Je begrijpt geen enkel
woord en bent zelfs vergeten
waarom je instapte.

Unknown Tongues

The night train like any other
train is full of strangers
speaking in a multitude

of unknown tongues. The tram
like no other train journeys
in the scuttle fish's black ink.

You understand not a single
word, and have even forgotten
why you boarded.

[Vervolg Nederlands]

Er zijn lange uren,
dagen of zelfs jaren, dat
al wat je wilt is eruit.

Eindelijk priemen
lampen naar binnen als welkome
messen. Als je aankomt

weet je dat je
er bent: een paar druppels
wijn op je tong

geproefd in het ochtend-
licht. Je hebt
nog niet het hele

menu, maar weet al wel hoe
je vraagt om een stuk brood.
Je weet dat over een jaar

of tien een bord vis transformeert
in een vijfgangenmenu, dag
aan dag.

[Vervolg Engels]

There are long hours,
days, or even years, when
all you want is off.

Eventually, pin-point
lamps enter like welcome
knives. When you arrive

you know you've
arrived: a few drops
of wine on your tongue

tasted in the morning
light. You still
don't have the full

menu, but already you know how
to ask for a piece of bread.
You know that in one year

or ten, a plate of fish will transform
into a five course meal, day
after day.

Errata

Het Herfstnummer 2008 bevatte enkele fouten die wij graag willen rectificeren:

1. De ‘Twee liederen’ van Jan Boerstoel (p. 80) vormden één lied; de titel ‘Een dokter 2’ was slechts Boerstoels aanduiding geweest dat zijn kopij op een tweede bladzij doorliep.

2. De naam Pieter Nieuwint was verhaspeld door weglating van de letter u; in zijn gedicht p. 98 stond in de vierde regel ‘orthopaedische’ in plaats van ‘orthopaedisch’.

3. Op p. 77 stond een gedicht dat typografisch in de war was geraakt. Hier volgt het in de juiste vorm. (Red.)

Huisarts

Cornelia Stoel

Hij ziet wat lelijk is, het gewonde, weke,
ongezonde, wat verstuikt is en misbruikt is,
puisten, builen, bulten, pukkels, schurft en schilfers,
gebroken of ontstoken, verminkt, versleten,
wat vol pus is en gezwollen, het bolle, bleke,
dat wat zweet en hinkt, onfris is, koorts heeft, stinkt,

ziet verwarden en benarden, drugsadepten,
degenen die hij niet verstaat, kleuters, grijzen,
klagers, vragers, bozen, eisers, onverlaten,
hij sust en stelt gerust, typt een recept, verwijst,
op zijn p.c. verwerkt hij het dossier, geeft raad,
aan de muur een berggezicht in zilveren lijst,

vaak staart hij naar de ongerepte, met ijs
bedekte steile toppen, waant de lucht ijl
en zuiver, de wereld ongeschonden, huiverend
kijkt hij in de afgrond, weet zich onbeduidend.